Annotation

Рейневан, головний герой книг «Вежа блазнів» і «Божі воїни», далі має клопоти: весь час хтось або чигає на його життя, або робить пропозиції, від яких неможливо відмовитися. Його переслідують прозаїчні агенти розвідки та нечиста сила, яка зовсім не приховує свого диявольського походження. Але ж Рейневан живе в жорстокі і небезпечні часи. У Шльонську і в Чехії, коли через ці землі прокочувалися хрестові походи та гуситські каральні експедиції. Коли не знали слова «милосердя» і з іменем Бога на устах вирізали тисячі невинних. Рейнмар вірить у релігійне оновлення, стає на боці прихильників Гуса, навіть коли ті вчиняють неймовірні злочини. Він, медик і травник, ідеаліст і безкорисливий захисник хворих і стражденних, повинен перевтілитися в роль гуситського шпигуна, диверсанта, вбивці та безжального месника. Розриваючись між обов'язком і покликом серця, він йде ва-банк, аби лише вирвати кохану з рук ворогів.

* * *

Анджей Сапковський

"Lux perpetua"

Пролог

Пам'яті Євгенія Вайсброта, прекрасної людини і видатного перекладача, який понад півстоліття наближав до наших друзів-москалів польську літературу, присвячую цей роман.

Автор

Dies irae, dies illa,

solvet saeculum in favilla,

teste David cum Sibylla…{1}

Ось день гніву настає, коли віки в прах змете хвиля, свідчать Давид і Сивілла. Буде страх там, буде дрож, прийде Суддя судити землю. Труба заграє, де хто гнив у могильних ямах, усіх до підніжжя трону скличе…

Тарарара, тарарара, тарарара дум, дум, дум…

Lacrimosa dies illa,

qua resurget ex favilla

iudicandus homo reus

huic ergo parce Deus.[1]

Ой, ой-ой, наближається, мої панове та любі слухачі, наближається день гніву, нещасливий день, день сліз. Наближається Судний День, день кари. Як сказано в посланні від Йоанна: Antichristus venit, unde scimus quoniam novissima hora est. Надходить, надходить Антихрист, надходить остання година. Наближається кінець світу, кінець усьому живому…

Інакше кажучи: холера, це дуже недобре.

Антихрист, мої панове та любі слухачі, повинен бути з Данового коліна.

Народиться він у Вавилоні. Наприкінці світу прийде, три і пів року правити буде. У Єрусалимі храм збудує, усіх царів опанує, Церкву Божу зруйнує. Чинитиме дивні речі, їздитиме на вогненній печі. Побачивши його рани, обмануться християни. Прибуде з мечем і вогнем, а силою його буде блюзнірство, а раменом його — відступництво, а десницею його — погибель, а шульгою — пітьма. Лице його — як у дикого звіра, чоло високе, брови зрослі… Праве око його — як зоря, що встає на світанні, ліве непорушне, як у кота, зелене, з двома, замість одної, зіницями. Ніс його — як прірва, губи на лікоть, зуби на п'ядь. Пальці його — як залізні коси…

Агов, агов! І чого се кричати на убогого, вельможні? Чого се відразу погрожувати? За що, за які провини? Що страхаю? Що блюзню? Що, як той крук, каркаю? Аж ніяк, мої ласкаві панове, аж ніяк не каркаю! Правду кажу, правду святу і чисту, великими отцями Церкви підтверджену. Ба, і в Євангеліях доведену! То й що, що в апокрифічних? Цілий цей світ апокрифічний.

Що се ти там несеш, мила дівчино? Що се там таке у кухвах піниться? Чи не пиво, бува?

Ех, знамените… Свидницьке, не інакше…

Егей! А погляньте-но у віконце, вельможні! Чи мене, старого, зір не підводить? Чи то мені тільки здається, чи таки й справді нарешті сонечко крізь хмари пробивається? Далебі, так! Кінець, кінець скоро настане сльоті та негоді. Достоту, глядіть-но лишень, ось і сяйво світ заливає, спливає з небес золотосяйним стовпом. І ото світлість стає велика…

Lux perpetua.

Хотілося б отакої. Вічної. Хотілось би.

Як ви мовите? Що раз кінець сльоті, то годі сидіти в корчмі, час квапить у путь? Що раз так, то замість базікати, слід би чимшвидше розповідь закінчувати? Дорозказати, як-то воно далі було з Рейневаном і з його коханою Юттою, з Шарлеєм і Самсоном у тоті часи, часи тамтих лютих воєн, коли-то кров'ю стікали і від пожарищ чорніли землі Лужиць, Шльонська, Саксонії, Тюрінгії і Баварії? Атож, вельможні, атож. Розповім, бо й розповідь сама природним її трибом до кінця наближається. Хоча ще й те мушу вам оповісти, що як ся до щасливого або веселого закінчення розповіді готуєте, страшно вам розчаруватися доведеться… Що-що? Що знову страхаю? Каркаю? Ну, а як тут, скажіть-но лише, не каркати? Коли такі страшні речі у світі чиняться? Коли по всій Європі, ви тільки погляньте,

битва за битвою? Коли в кожній зі сторін світу діється рихтик за пророчими строфами Овідія Назона:

Зблиснуло згубне залізо й ще згубніше золото — й тут же

Встаю, жаждива до них, невсипуща Війна[2].

Під Парижем кров не висихає на мечах французів і англійців, бургундців та арманьяків. Весь час, як у процитованого Овідія, вбивства і пожежі на французькій землі, весь час війна. Сто років вона триватиме, чи як?

Англія кипить заколотами, Глостер на ножах з Бофортами. Буде з того, ой, буде, згадаєте мої слова, якесь зло межи Йорками і Ланкастерами, межи Білою і Червоною Трояндами.

У Данії гримлять гармати, Еріх Поморський воює з Ганзою, веде затятий бій проти князів Шлезвігу і Гольштейну. Цюрих виступив зі зброєю проти кантонів, підриває єдність гельветського союзу. Медіолан бореться з Флоренцією. На вулицях Неаполя шаленіють загарбники, солдати з Арагону і Наварри.

У московському князівстві гуляють меч і смолоскип, Василій — у запеклих сутичках з Юрієм, Дмитрієм Косим, Шемякою.

Vae victis![3] Переможені плачуть червоними слізьми з кривавих очниць[4]. Мужній Янош Гуняді успішно б'ється з турками. Тиснуть діти Арпада! Але висить, як той Дамоклів меч, уже тінь півмісяця над Трансільванією, над долинами Драви, Тиси і Дунаю. Писана, ой, писана мадярам жалюгідна доля болгар і сербів.

Венеція аж холоне від страху, коли Мюрад II закривавленим ятаганом вирізає Епір і Албанію. Візантійська імперія скоротилася до розмірів Константинополя, Іван VIII і його брат Костянтин з тривогою поглядають з мурів, видивляються, чи часом осман не надходить. Миріться, християни Сходу і Заходу, перед лицем спільного ворога! Миріться і єднайтеся!

Але вже, мабуть, запізно…

День гніву…

Пророкував цар Давид у псалмах, провістила поганська віщунка Сивілла. Як побачите, що брат брата видає на смерть, що діти повстають проти батьків, що дружина покидає чоловіка, що один народ викликає війну проти другого народу, що на всій землі — голод великий, несусвітні моровиці і численні нещастя, тоді знатимете, що кінець близький… Га? Що кажете? Що те, що я тут перелічив, діється повсякчас, буденно і безнастанно? І що не тільки останнім часом, а століттями, знову і знову? Хе, маєш рацію — як вашець, шляхетний пане лицарю з Габданком на гербі, так і ти, шановний фратере від святого Франциска. Маєте рацію, киваючи головами і корчачи мудрі міни, також і ви, зацні панове, і ви, побожні ченці, і ви, добрі купці. Маєте рацію. Всюди зло і злочини. Щодня братовбивство, повсюдно віроломство, весь час кровопролиття. Воістину, прийшов се вік зради, ґвалту і насильства, вік неперервної війни. То як же, коли таке навколо діється, розпізнати, чи то вже кінець світу, чи ще не вже? За чим се оцінити? Які се знамення покажуть, які signa et ostenta[5]?

Бачу, все головами киваєте, задні панове, добрі міщани, доброчесні монахи. Знаю, що думаєте, бо й сам не раз над сим задумувався.

А може, гадав я собі, воно станеться без сигналу? Без сполоху? Без попередження? Отак-от просто: йоб! І кінець, finis mundi? Може, нема «змилуйся»? Може, геть-чисто забракло праведників у Содомі? Може, позаяк ми плем'я підступне, знаку нам не буде дано?

Так от, не бійтеся. Буде знак. Так обіцяють євангелісти. Як узаконені, так і апокрифічні.

Будуть знамення на сонці, місяці та зорях, а на землі тривога народів, безпорадних перед шумом моря і його бурі. Сили небесні струсонуться. Зорі небесні та їхні сузір'я не дадуть свого світла, сонце затьмиться при сході своєму, а місяць не буде вже сяяти світлом своїм[6]. І будуть розв'язані чотири вітри в їх основах. Movebuntur omnia fundamenta terrae[7], задрижить земля і море, а з ними гори і пагорби. І вийде з неба голос архангела, і почутий буде аж у найнижчих частинах землі.

І будуть сім днів великі знамена на небі. А які вони будуть, розкажу. Слухайте!

Першого дня хмара надійде з півночі. І буде з неї дощ крові на всій землі.

Другого ж дня земля буде зрушена зі свого місця, брами небесні розчахнуться зі сходу, і дим великого вогню заслонить усе небо. І буде того дня великий страх і тремтіння на світі.

Третього ж дня застогнуть глибини земні з чотирьох країв світу, а весь простір наповнить огидний сморід сірки. І буде так аж до години десятої.

Четвертого дня сонячний диск заслониться, і буде темрява велика. Простір буде похмурий без сонця і місяця, зорі не дадуть свого світла. Так буде аж до ранку.

Шостого дня ранок буде туманний…

Розділ перший

у якому на Рейневана, котрий намагається натрапити на слід своєї милої, звалюються різноманітні неприємності. Зокрема, його проклинають. Удома і надворі, стоячого, сидячого та працюючого. А Європа тим часом змінюється. І застосовує нову техніку ведення бою.

Ранок був туманний, як на місяць лютий — доволі теплий. Усю ніч збиралося на відлигу, від світанку сніг танув, сліди підкутих копит та видавлені колесами возів колії тут-таки заповнювала чорна вода. Осі та штельваги рипіли, коні храпали, їздові заспано лаялися. Колона — близько трьохсот возів — просувалася повільно. Над колоною здіймався важкий, задушливий запах солоного оселедця.

Сер Джон Фастольф сонно погойдувався в сідлі.

* * *

Після кількох днів морозу раптово настала відлига. Мокрий сніг, який падав цілу ніч, швидко танув. З ялин скапувала розтала ожеледь.

— Ги-и-ир на ни-и-их! Бий!

— Га-а-а-а!

Гамір раптової битви наполохав воронів, птахи зірвалися з голих гілок, свинцеве лютневе небо вимережилося чорною рухливою мозаїкою, пересичене розмерзлою вологістю повітря сповнилося карканням. Брязкотом і дзенькотом заліза. Криком.

Битва була коротка, однак запекла. Копита зорали снігову кашу, змішали її з болотом. Коні іржали і тонко звискували, люди верещали. Одні — по-бойовому, інші — від болю. Почалося зненацька. закінчилося швидко.

— Го-о-о! Обхо-о-одь! Обхо-о-о-о-о-одь!

І ще раз — тихіше, віддаленіше. По лісі билася луна.

— Го-о-о! Го-о-о-о-о!

Ворони каркали, кружляючи над лісом. Тупіт копит помалу даленів. Стихали крики.

Кров забарвлювала калюжі, всотувалася у сніг.

* * *

Поранений армігер почув, що наближається вершник: його попередив храп коня та брязкіт упряжі. Зойкнув, спробував піднятися, не зміг, від напруження кровотеча посилилася, з-поміж блях кіраси сильніше запульсував кармінно-червоний струмінь, стікаючи по пластині. Поранений дужче вперся спиною в повалений стовбур, дістав стилет. Він усвідомлював, наскільки мізерною є ця зброя в руці того, хто не може підвестися, бо має пробитий списом бік і вивихнуту під час падіння з коня ногу.

Гнідий жеребець, який наближався, був іноходець: нетипова ступа одразу впадала у вічі. Вершник, що сидів на гнідому, не мав на грудях знаку Чаші, а отже, не був одним із гуситів, з якими загін армігера щойно мав бій. Вершник не носив обладунку. Не носив він також і зброї. Виглядав звичайним собі подорожнім. Однак поранений армігер знав, і то аж надто добре, що нині, у місяці лютому року Божого 1429, у районі Стшегомських узгір'їв не бувало подорожніх. У лютому 1429 року Стшегомськими узгір'ями та Яворською рівниною не подорожував ніхто.

Вершник довго розглядав його з висоти сідла. Довго і мовчки.

— Кровотечу, — нарешті озвався він, — треба зупинити. Я можу це зробити. Але тільки тоді, коли ти відкинеш геть цей стилет. Якщо ти цього не зробиш, я поїду, а ти собі роби що хочеш. Вирішуй.

— Ніхто… — простогнав армігер. — Ніхто не заплатить за мене викупу… Аби потім не казали, що я не попереджав…

— То ти відкинеш стилет чи ні?

Армігер тихо вилаявся, жбурнув кинджал, щосили розмахнувшись навідліг. Вершник спішився, відв'язав в'юки та, зі шкіряною торбою в руці, присів поруч. Коротким складаним ножиком розрізав ремінці, які з'єднували обидві пластини нагрудника з наплічником. Знявши бляхи, розпоров і розсунув просяклий кров'ю акетон, заглянув, низько схилившись.

— Недобре… — пробурмотів він. — Ой, як же недобре воно виглядає. Vulnus punctum, колота рана. Глибока… Пов'язку я накладу, але без подальшої допомоги ми не обійдемося. Я довезу тебе під Стшегом…

— Стшегом… в облозі… Гусити…

— Знаю. Не рухайся.

— Я тебе… — видихнув армігер. — Я тебе, здається, знаю…

— І мені, уяви собі, твоя пика теж здається знайомою.

— Я Вілкош Лінденау… Зброєносець лицаря Боршніца, царство йому небесне… Турнір у Зембицях… Я вів тебе до вежі… Бо ти… Бо ти ж Рейнмар з Беляви… Так?

— Ага.

— То ти ж, значить… — армігер вражено вирячив очі. — О, Господи… Ти ж…

— Проклятий удома і надворі? Саме так. Зараз заболить.

Армігер щосили зціпив зуби. Якраз вчасно.

* * *

Рейневан вів коня. Вілкош Лінденау, згорбившись у сідлі, зойкав і постогнував.

За пагорбом і лісом був гостинець, а коло нього, недалеко, — закопчені руїни, рештки дощенту розвалених будинків, у яких Рейневан заледве впізнав колишній кармель — монастир ордену Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmeli, який колись слугував домом демеритам, місце ізоляції та покарання для нечестивих священиків. А вже далі був Стшегом. В облозі.

Армія, яка взяла в облогу Стшегом, була чисельною, Рейневан, як на перший погляд, оцінив її на добрих п'ять-шість тисяч людей. Отже, підтверджувалися чутки, що Сирітки отримали підкріплення з Морави. У грудні минулого року Ян Краловець повів у шльонський рейд неповні чотири тисячі озброєних людей, з пропорційною до них кількістю бойових возів та артилерії. Тепер возів було десь п'ятсот, що ж до артилерії, то саме зараз їй випала добра нагода себе проявити. З десять бомбард та мортир з гуркотом вистрелили, затягнувши димом цілу укріплену батарею та передпілля. Кам'яні ядра зі свистом полетіли в бік міста, вдаряючи у мури та будинки. Рейневан бачив, у що вони повлучали, та знав, у що цілилися. Обстрілювали Дзьобову вежу і башту над Свидницькою брамою, головні оборонні бастіони з півдня та сходу, а також багаті кам'яниці на ринку й

парафіяльний костел. Ян Краловець з Градека був досвідченим воєначальником, знав, кого треба брати за живе і чиє майно нищити. У тому, скільки часу місто оборонялося, зазвичай вирішальними були настрої серед патриціату і кліру.

У принципі після залпу можна було очікувати штурму, але ніщо на це не вказувало. Чергові загони вели з-за шанців обстріл з арбалетів, гаківниць і тарасниць, але решта Сиріток била байдики коло бівуачних вогнищ та кухонних казанів. Не спостерігалося жодної посиленої активності й біля штабних наметів, над якими ліниво розвівалися стяги із Чашею та Пеліканом.

Рейневан повів коня саме в напрямку штабу. Сирітки, повз яких вони проходили, байдуже проводжали їх очима; ніхто їх не зупинив, ніхто не окликнув і не запитав, хто вони такі. Сирітки могли впізнати Рейневана, як не крути, багато хто з них його знав. А ще їм могло бути все одно.

— Голову мені тут відріжуть… — забурмотів із сідла Лінденау. — На мечах рознесуть… Єретики… Гусити… Дияволи…

— Нічого вони тобі не зроблять, — запевнив сам себе Рейневан, дивлячись, як до них наближається озброєний рогатинами та гізармами патруль. — Але краще кажи: «Чехи». Vitáme vas, bratři!! Я Рейнмар Белява, впізнаєте? Нам потрібен медик! Felčar! Покличте, будь ласка, фельдшера.

* * *

Рейневана, як тільки він з'явився у штабі, одразу ж обійняв і розцілував Бразда з Кліннштейна, за ним трясти правицею та ляскати по спині взялися Ян Колда з Жампаха, брати Матей і Ян Салави з Липи, Пйотр Поляк, Вілем Єнік та інші, йому незнайомі. Ян Краловець з Градека, гейтман Сиріток і керівник походу, жодним надмірним емоціям волі не дав. І не виглядав здивованим.

— Рейневан, — доволі холодно привітався він із ним. — Дивино, диви. Здоров був, блудний сину. Я знав, що ти ще до нас повернешся.

* * *

— Настає час закінчувати, — сказав Ян Краловець з Градека.

Він водив Рейневана по лініях та на позиції. Вони були самі.

Краловець хотів, щоби вони були самі. Він не був певний, від кого і з чим прибув Рейневан, і очікував якихось таємних послань, не призначених для сторонніх вух. А довідавшись, що Рейневан ні від кого не є посланцем, що він не приніс жодних повідомлень, спохмурнів.

— Настає час закінчувати, — повторив Краловець, піднімаючись на шанець і перевіряючи долонею температуру ствола бомбарди, яку охолоджували змоченими сирими шкурами. Він дивився на мури та башти Стшегома. Рейневан же все озирався на руїни знищеного кармелю. На те місце, де — цілу

вічність тому — він уперше зустрів Шарлея. «Ціла вічність, — подумав він. — Чотири роки».

— Час закінчувати, — голос Краловця вирвав його із задуми та спогадів. — Найвищий час. Ми своє зробили. Нам вистачило грудня і січня, щоби узяти й обібрати Душники, Бистшицю. Зембиці, Стшелін, Нємчу, цистерціанський монастир у Генрикові, а до того ще безліч містечок та сіл. Дали ми німцям доброго жару, довго нас пам'ятатимуть. Але зараз уже минули запусти, уже перший день Великого Посту, псякрев, дев'ятий день лютого. Ми воюємо вже значно більше двох місяців, і то зимових місяців! Пройшли маршем десь із сорок миль. Тягнемо за собою важкі від здобичі вози, женемо стада корів. А бойовий дух падає, люди перемучені. Свидниця нам не піддалася, хоча ми стояли під нею п'ять днів. Скажу тобі правду, Рейневане: у нас не було сил для штурму. Ми бахкали з гармат, метали вогонь на дахи, страхали: а раптом свидничани здадуться — або принаймні на переговори захочуть піти, викурне заплатити. Але пан Колдіц не злякався, тож нам ні з чим звідти піти довелося. Видно, Стшегом собі з них приклад узяв, бо теж тримається як має бути. А ми знову вдаємо грізних, страхаємо, лупимо з бомбард, ганяємося по лісах за вроцлавськими кінними загонами, які намагаються нас шарпати. Але скажу тобі чесно: доведеться і звідси піти ні з чим. Зовсім піти. Додому. Бо час. Як ти думаєш?

— Ніяк не думаю. Ти тут командуєш.

— Командую, командую, — гейтман різко відвернувся. — Військом, бойовий дух якого летить псу під хвіст. А ти, Рейневане, плечима стенаєш і нічого не думаєш. А що робиш? Рятуєш пораненого німця. Папіста. Привозиш, наказуєш нашому фельдшерові його лікувати. Виявляєш милосердя до ворога? На очах у всіх. Та дорізати його треба було в лісі, холера!

— Ти це, либонь, не серйозно.

— Я поклявся… — рикнув крізь зуби Краловець. — Після Олави… Заприсягнувся собі, що після Олави більше до жодного з них не буду милосердний. До жодного.

— Ми ж не можемо перестати бути людьми.

— Людьми? — гейтмаиові Сиріток мало піна не виступила на губах. — Людьми? А ти знаєш, що сталося в Олаві? У ніч на святого Антонія? Якби ти там був, якби ти бачив…

— Я був там. І бачив.

— Я був в Олаві, - повторив Рейневан, без емоцій розглядаючи ошелешений вираз обличчя гейтмана. — Я опинився там менш ніж через тиждень після Трьох Царів, відразу ж після вашого відходу. Я був у місті в неділю перед Антонієм. І все бачив. І бачив той тріумф, який потім завдяки Олаві відсвяткував Вроцлав.

Краловець якийсь час мовчав і дивився з шанця на дзвіницю стшегомського парафіяльного костелу, на якій саме почав бамкати дзвін, лунко й голосно.

— То ти не тільки в Олаві, а й у Вроцлаві був, — констатував він. — А тепер приїхав сюди, під Стшегом. Як з ясного неба. З'являєшся, зникаєш… Не знати звідки, не знати як… Люди вже говорити починають, подейкувати. Підозрювати…

— Що підозрювати?

— Заспокойся, не гарячкуй. Я тобі довіряю. Тоді, коли ти з нами під Веклиславом прощався, двадцять сьомого грудня, ми бачили, що тобі спішно,

дуже спішно — в якихось важливих справах, нечувано важливих. Ти їх вирішив?

— Нічого я не вирішив, — не став приховувати гіркоти Рейневан. — Зате я проклятий. Проклятий — стоячий, сидячий та працюючий. На горах і в долинах.

— Як це?

— Довга історія.

— А я такі дуже люблю.

* * *

Про той факт, що у вроцлавському кафедральному соборі сьогодні відбуватиметься щось надзвичайне, вірним, які зібрали ся у храмі, сповістив збуджений гомін тих із них, котрі стояли ближче до трансепту і хорів. Вони бачили і чули більше, ніж решта — тісно збиті у головному нефі та в обох бічних. Решті спершу довелося задовольнятися домислами. І чуткою-пліткою, яку несло наростаючим, повторюваним шепотом, що оббігав натовп, ніби шелест листя на вітрі.

Великий тумський дзвін почав бити, і бив він глухо і повільно, лиховісно і похмуро, уривчасто; язик дзвону, це було виразно чути, вдаряв по бронзі на один бік. Еленча фон Штітенкрон схопила Рейневанову руку і міцно стиснула. Рейневан відповів потиском на потиск.

Exandi Deus orationem teat

cum deprecor a timore inimici

eripe animam meam…

Портал, що вів до ризниці, був прикрашений рельєфами, які змальовували мученицьку смерть святого Івана Хрестителя, патрона собору. Звідти зі співом виходили дванадцять прелатів, членів капітули. Одягнені в урочисті стихарі, тримаючи в руках грубі свічки, прелати зупинилися перед головним вівтарем, обличчями до нефа.

Protexisti те a conventu malignantium a

multitudine operandům iniquitatem quia

exacuerunt ut gladium linguas suas

intenderunt arcum rem amaram ut sagittent

in occultis immaculatum…

Гомін юрби раптом побільшав, посилився. Бо на східці вівтаря вийшов власною персоною вроцлавський єпископ Конрад, П'яст з лінії олесницьких князів. Найвищий церковний ієрарх

Шльонська, намісник Ясновельможного Пана Сигізмунда Люксембурзького, короля Угорщини та Чехії.

Єпископ був у повному урочистому єпископському облаченні. В оздобленій коштовними каменями інфулі на голові, у далматиці, вдягненій на туніцелу, з пектораллю на грудях і закрученим, наче рогалик, пасторалом у руці він виглядав воістину достойно. Його оточувала аура такої гідності, що можна було б подумати, ніби це не просто вроцлавський єпископ спускається східцями вівтаря, а архієпископ, курфюрст, митрополит, кардинал, ба — сам папа римський. Ба, навіть іще достойніша і ще благочестивіша особа, ніж нинішній папа римський. Набагато достойніша і набагато благочестивіша. Так думали чимало з присутніх у соборі. Сам єпископ, зрештою, теж так думав.

— Браття і сестри, — його розкотистий і дзвінкий голос наелектризував натовп і змусив його затихнути, застугонівши, здавалося, аж під високим склепінням. Замовк, іще раз бамкнувши, дзвін на дзвіниці собору.

— Браття і сестри! — єпископ сперся на пасторал. — Добрі християни! Научає нас Господь наш, Ісус Христос, щоби ми прощали грішникам провини їхні, щоби ми молилися за ворогів наших. Це блага і милосердна наука, християнська наука, але не до кожного грішника її можна застосувати. Є такі провини і гріхи, за які нема прощення, нема милосердя. Кожен гріх і блюзнірство будуть відпущені, але блюзнірство проти Духа не буде відпущене. Neque in hoc saeculo neque in futuro, ані в цьому столітті, ні в прийдешньому.

Диякон подав йому запалену свічку. Єпископ узяв її рукою в рукавичці.

— Рейнмар родом із Беляви, син Томаса фон Беляу, согрішив проти Триєдиного Бога. Согрішив блюзнірством, святотатством, чаклунством, віровідступництвом, врешті-решт звичайним злочином.

Еленча, все ще міцно стискаючи руку Рейневана, сильно зітхнула, поглянула вгору, на його обличчя. І зітхнула знову, цього разу тихіше. На Рейневановому обличчі не було помітно ані найменшої емоції. Його обличчя було мертве. Мов кам'яне. «Таке саме обличчя в нього було в Олаві, - подумала Еленча. — В Олаві, в ніч із шістнадцятого на сімнадцяте січня».

— Про таких, як Рейнмар з Беляви, — голос єпископа знову розбудив відлуння між колонами та арками храму, — рече Письмо: Бо коли хто втече від нечистости світу через пізнання Господа й Спасителя Ісуса Христа, а потому знов заплутується ними та перемагається, то останнє буває для них гірше першого. Бо краще було б не пізнати їм дороги праведности, аніж, пізнавши, вернутись назад від переданої їм святої заповіді! Бо їм сталося за правдивою приказкою: «Вертається пес до своєї блювотини», та: «Помита свиня йде валятися в калюжу[8]…»

— До власної блювотини, — ще більше підвищив голос Конрад з Олесниці, - і до калюжі болота повернувся відступник і єретик Рейнмар з Беляви, грабіжник, чарівник, кат дівиць, блюзнір, осквернитель святинь, содоміт і братовбивця, винуватець численних злочинів, негідник, який ultimus diebus Decembris[9] по-зрадницьки, ударом у спину, вбив був доброго та шляхетного князя Яна, пана Зембиць.

— Тому в ім'я Бога Всемогутнього, в ім'я Отця, Сина і Святого Духа, в ім'я всіх Святих Господніх, наданою нам владою виключаємо апостата Рейнмара з Беляви зі спільноти Тіла і Крові Господа нашого, обтинаємо

сув'язь, що з'єднує його з лоном Святої Церкви, і виганяємо з громади вірних.

У тиші, що запанувала в нефах, було чути лише посапування та дихання. Чийсь здушений кашель. І чиюсь гикавку.

— Anathema sit! Проклято Рейнмара з Беляви! Проклятий нехай буде вдома і надворі, проклятий у житті та в смерті, стоячий, сидячий, працюючий і ходячий, проклятий у місті, в селі і на ріллі, проклятий на полях, у лісах, на лугах і на пасовищах, на горах і в долинах. Неміч невиліковна, моровиця, хворість єгипетська, геморой, свербіж і пархи нехай упадуть йому на очі, горло, язик, губи, шию, груди, легені, вуха, ніздрі, плечі, на ятра, на член кожен від верха голови аж до ступні ноги. Проклятий нехай буде його дім, його стіл і його ложе, його кінь, його пес, проклята нехай буде його страва і питво, і все, що він має.

Еленча відчула, як по її щоці скочується сльоза.

— Оголошуємо Рейнмара з Беляви обкладеним вічною анафемою, ввергнутим у прірву разом з Люцифером та ангелами, які согрішили. Прилічуємо його до тричі проклятих без жодної надії на прощення. Нехай lux, світлість його, назавжди, на віки вічні погашена буде, на знак того, що проклятий повинен загаснути у пам'яті Церкви і людей. І нехай буде так!

— Fiat! Fiat! Fiat! — прорекли замогильними голосами прелати у білих стихарях.

Витягнувши перед собою у випрямленій руці свічку-грім- ницю, єпископ швидко обернув її полум'ям донизу і впустив. Прелати вчинили так само, стукіт свічок, які падали на підлогу, поєднався з запахом гарячого воску та кіптявою згасаючих ґнотів. Ударив великий дзвін. Три рази. І замовк. Луна ще довго дрижала, затихаючи, під склепінням.

Смерділи віск і кіптява, смерділо, паруючи, мокре і віддавна не перемінюване вбрання. Хтось кашляв, хтось гикав. Еленча ковтала сльози.

* * *

Дзвін розташованого неподалік костелу Марії Магдалини подвійним pulsatio сповістив нону. Дальшим відлунням йому по чала вторити, тільки трішечки запізнившись, Свята Єлизавета. За вікном вулиця Шевська сповнювалася гамором і стукотом коліс.

Канонік Отто Беесс відірвав погляд від образу, що зображував мучеництво святого Бартоломія, — єдиної, крім полиці зі свічниками та розп'яттям, оздоби суворих стін кімнати.

— Ти дуже ризикуєш, хлопче, — сказав він. Це були перші слова, які він промовив від того моменту, коли відчинив двері й побачив, хто в них стоїть. — Ти дуже ризикуєш, з'явившись у Вроцлаві. Як на мене, то це вже навіть не ризик. Це зухвале шаленство.

— Повір мені, велебний отче, — опустив очі Рейневан, — я не з'явився би тут, якби не мав на те причин.

— Про які я здогадуюся.

— Отче…

Отто Беесс лупнув долонею по столі та, швидко піднісши другу руку, наказав йому мовчати. Сам теж довго мовчав.

— А так між нами, — врешті-решт заговорив він, — отой чолов'яга, якого ти чотири роки тому, після вбивства Петерліна, завдяки мені видобув від Стшегомських кармелітів… Як він тобі казав себе називати?

— Шарлеєм.

— Шарлеєм, ха. Ти все ще контактуєш з ним?

— Останнім часом — ні. Але загалом — так.

— Ну то якщо ти взагалі зустрінеш цього… Шарлея, передай йому, що ми з ним побили глеки. Він дуже мене підвів. Кудись до дідька поділися розум і спритність, якими він колись славився. Замість Угорщини, як мав би, вивіз тебе до Чехії, затяг до гуситів…

— Нікуди він мене не затягав. Я сам пристав до утраквістів. На те була моя власна воля і моє власне рішення, якому передували тривалі роздуми. І я впевнений, що вчинив правильно. Істина на нашому боці. Я вважаю…

Канонік знову підніс руку, наказуючи Рейневанові замовкнути. Його не цікавило, що вважає Рейневан. Вираз його обличчя не залишав жодних сумнівів стосовно цього.

— Як уже було сказано, я здогадуюся про причини, які привели тебе до Вроцлава, — промовив він нарешті, піднімаючи очі. — Я здогадався про них дуже легко, ці причини у всіх на вустах, ні про що інше ніхто й не говорить. Твої нові одновірці та брати по вірі, твої побратими у боротьбі за істину, твої друзі та товариші уже два місяці спустошують клодзьку землю і Шльонськ. Два місяці в рамках боротьби за віру та істину твої брати, Сирітки Краловця, вбивають, палять, грабують. Вони пустили з димом Зембиці, Стшелін, Олаву та Нємчу, дощенту пограбували генриківський монастир, сплюндрували та спустошили половину Надодрянщини. Зараз, кажуть, вони тримають в облозі Свидницю. А ти зненацька з'являєшся у Вроцлаві.

— Отче…

— Мовчи. Подивися мені в очі. Якщо ти прибув сюди як гуситський шпигун, диверсант або емісар, залиш мій дім негайно. Переховуйся деінде. Не під моїм дахом.

— Мені болять, — Рейневан витримав погляд, — твої слова, велебний отче. І думка, що я міг би бути здатний на таке неподобство. Думка, що я міг би наразити тебе на ризик і збитки…

— Ти вже наразив мене на ризик тим, що прийшов сюди. Дім може бути під наглядом.

— Я був обережний. Я вмію…

— Ти вмієш, я знаю, — досить різко перебив його канонік. — І що саме ти вмієш, я теж знаю. Чутки розходяться швидко. Дивися мені в очі. І кажи прямо: ти тут як шпигун чи ні?

— Ні.

— Отже?

— Мені потрібна допомога.

Otto Беесс підняв голову, подивився на стіну, на образ, на якому язичники за допомогою велетенських кліщів здирали шкіру зі святого Бартоломія. Потім знову вп'явся поглядом в очі Рейневана.

— Що потрібна, то потрібна, — серйозно підтвердив він. — Ще й як потрібна. Більше, ніж ти думаєш. І не тільки на цьому світі. На тому теж. Ти перебрав мірку, синку. Перебрав мірку. Ти так завзято виступав на боці своїх нових товаришів та братів по новій вірі, що прославився. А надто після грудня минулого року, після битви під Велиславом. Закінчилося так, як мало закінчитися. Тепер, якщо мені дозволено дати тобі пораду, молися, кайся і покутуй. Голову попелом посипай, і то густо. Інакше спасіння душі ти, вважай, просрав. Ти знаєш, про що я говорю?

— Знаю. Я був при тому.

— Був? У соборі?

— Був.

Канонік якийсь час мовчав, тарабанячи пальцями по столу.

— Багато буваєш, — врешті-решт сказав він. — Боюся, чи не забагато. Я на твоєму місці обмежив би це бування. Повертаючись ad rem: від дня двадцять третього січня, від неділі Septuagesimae[10], ти опинився поза Церквою. Знаю, знаю, що ти на це скажеш, гусите. Що наша Церква недобра і відступницька, а твоя праведна та істинна. І що на анафему тобі начхати. Чхай, твоя воля. Зрештою, тут не місце і не час для богословського диспуту. Ти прийшов сюди, я вже здогадався, не на те, аби шукати допомоги в питанні спасіння. Тобі напевне йдеться про речі більш світські та насущні, радше про profanum, ніж про sacrum. А тому кажи. Розповідай. Говори, що тобі дошкуляє. А позаяк я до вечірні повинен бути на Острові Тумському, розповідай стисло. Наскільки це можливо.

Рейневан зітхнув. І розповів. Стисло. Наскільки це було можливо. Канонік вислухав. Вислухавши, зітхнув. Важко.

— Ой, хлопче, хлопче, — промовив він, хитаючи головою. — Ти стаєш збіса неоригінальним. У тебе всі клопоти на один копил. Усі твої проблеми, дозволь мені назвати це по-вченому, feminini generis.

* * *

Земля здригалася від ударів копит. Табун мчав полем учвал; немов у калейдоскопі, мерехтіли на льоту лискучі боки та крупи: гніді, карі, сиві, булані, каштанові та в яблуках. Розвівалися хвости і буйні гриви, з ніздрів била пара. Дзержка де Вірсінг обіруч сперлася на луку сідла, дивилася, в її очах були радість і щастя. Можна було подумати, що то не конярка дивиться на своїх жеребців та кобилок, а мати — на своїх дітей.

— Виходить, Рейневане, — обернулася вона нарешті, - що всі твої гризоти на один копил. Кожен із твоїх клопотів, виходить, у спідниці і з косою.

Вона погнала сивка клусом, помчала за табуном. Рейневан поспішив за нею. Його кінь, зграбний гнідий жеребець, був іноходець, Рейневан ще не зовсім освоївся з нетиповим ритмом його бігу. Дзержка дозволила йому зрівнятися з нею.

— Я не можу тобі допомогти, — видихнула вона. — Усе, що я можу для тебе зробити, — це подарувати жеребця, на якому ти оце сидиш. І додати до нього моє благословення. А ще причеплений до вуздечки медальйончик зі святим Елігієм, покровителем конярів. Це добрий кінь. Сильний і витривалий. Він стане тобі в пригоді. Прийми його від мене у дар. На знак великої подяки за Еленчу. За те, що ти для неї зробив.

— Я тільки повернув борг. За те, що вона колись зробила для мене. А за коня вдячний.

— Крім коня, я можу тобі допомогти ще тільки порадою. Повертайся до Вроцлава, відвідай каноніка Отто Беесса. Чи ти вже його відвідав, га? Коли був у Вроцлаві з Еленчею?

— Канонік Отто в неласці у єпископа. Здається, якраз через мене. Він може бути ображений, може зовсім не. зрадіти моєму візиту. Який може йому зашкодити…

— Який ти турботливий! — Дзержка випрямилася в сідлі. — Твої візити завжди можуть зашкодити. Коли ти їхав до мене сюди, до Скалки, ти про це не подумав?

— Подумав. Але ж ішлося про Еленчу. Я боявся відпустити її саму. Хотів завезти у безпеці…

— Знаю. Я не ображаюся, що ти приїхав. Але допомогти не можу. Тому що боюся.

Вона зсунула соболиний ковпак на потилицю, протерла обличчя долонею.

— Мене налякали, — сказала вона, дивлячись убік. — Страшно налякали. Тоді, у двадцять п'ятому, у вересні, під Франкенштейном, біля Горохової гори. Пам'ятаєш, що там було? Я перепудилася тоді так, що… Та що там казати. Рейневане, я не хочу закінчити так, як Ноймаркт, Трост і Пфефферкорн, як пізніше Ратгеб, Чайка і Пошман. Як Клюгер, якого спалили в домі разом з жінкою і дітьми. Я перестала торгувати з Чехією. Не говорю про політику. Дала велику пожертву на вроцлавський собор. І ще одну, не меншу, — на єпископський хрестовий похід проти гуситів. А як доведеться, дам іще більше. Краще це, ніж побачити вночі вогонь над стріхою. І Чорних Вершників на подвір'ї. Я хочу жити. А надто тепер, коли…

Вона замовкла, замислено обертала і м'яла в долоні ремінь віжок.

— Еленча… — закінчила, відводячи погляд. — Якщо вона захоче, піде собі. Я не стану її зупиняти. Але якби вона захотіла залишитися тут, у Скалці… Залишитися на… Надовго… То я не матиму нічого проти.

— Втримай її тут. Не дозволь їй знову піти кудись — з доброї волі. Дівчина вона сердечна, і покликання вона має, але шпиталі…

Шпиталі останнім часом перестали бути безпечними. Втримай її у Скалці, пані Дзержко.

— Постараюся. Що ж до тебе…

Дзержка розвернула коня, підвела його, поставивши коло Рейневанового — стремено в стремено.

— Ти, родичу, тут бажаний гість. Приїжджай, коли тільки захочеш. Але, заради святого Елігія, май бодай краплину порядності. Хоч трошки пошкодуй цю дівчину, змилосердься над нею. Не муч її.

— Що?

— Не виплакуйся перед Еленчею про свою любов до іншої, - у голосі Дзержки де Вірсінг з'явилися жорсткі ноти. — Не звіряйся їй у своїй любові до іншої. Не розповідай, яка це велика любов. І не змушуй її співчувати тобі через це. Не змушуй її страждати.

— Не розу…

— Розумієш, розумієш.

* * *

— Ти маєш рацію, отче, — з гіркотою визнав Рейневан. — Справді, що не проблема, то жіночого роду. І плодяться в мене ці проблеми, як гриби після дощу… Але найбільша зараз проблема — це Ютта. А я в тупику. Абсолютно не знаю, що робити…

— Ну, тоді нас таких двоє, - поважно заявив канонік Отто Беесс. — Бо я теж не знаю. Я не перебивав, коли ти розказував свою історію, хоча місцями вона звучала, як пісня трубадура, бо містила стільки само воістину фантастичних неможливостей. Та ще більше я не можу уявити собі інквізитора Гжегожа Гейнче у ролі викрадача дівчат. Гейнче має власну розвідку і контррозвідку, має мережу агентів, відомо також, що він віддавна намагається інфільтрувати гуситів; причому він неперебірливий у методах. Але викрадення дівчини? Якось воно мені не здається переконливим. Та що ж, усе може бути.

— Якраз це, — буркнув Рейневан, — правда.

Канонік уважно подивився на нього, нічого не сказав. Тарабанив пальцями по столу.

— Сьогодні Purificatio[11], - нарешті сказав він. — Другий день лютого. Від битви під Велиславом минуло п'ять тижнів. Роблю висновок, що весь цей час ти перебував на Шльонську. І де ти був? Може, відвідав монастир у Білому Костелі?

— Ні. Спочатку я мав такий намір… Абатиса займалася магією, магія могла допомогти в пошуках Ютти. Але я туди не поїхав. Тоді… Тоді я накликав на них загрозу, на Ютту та черниць, на весь монастир, мало не став причиною загибелі. Крім того…

— Крім того, — холодно закінчив канонік, — ти боявся подивитися в очі абатисі відразу після того, як порішив її рідного брата. А щодо накликаного на монастир лиха ти маєш рацію, аякже. Грелленорт не забув. Єпископ розпустив конвент, кларисок розвели по різних монастирях, абатису вислали на покуту. Їй ще пощастило. Сестринство Вільного Духу, бегінська Третя Церква, катарство, магія… За таке опиняються на вогнищі. Єпископ наказав би її спалити як двічі два чотири, й оком би не повів. Але йому було не з руки судити за єресь і чари, а потім публічно страчувати рідну сестру князя Яна Зембицького, з якого він тим часом уже почав був робити мученика боротьби за віру, за упокій душі якого наказував правити меси і бити в дзвони по всьому Шльонську. Так що абатисі вигоріло, все закінчилося покутою. Ти кажеш, вона займалася магією? Про тебе теж говорять, що ти чарівник. Що знаєшся на чарах, з чаклунами і чудовиськами водишся. То чого ти в них не шукаєш допомоги?

— Я шукав.

* * *

Село Граувейде не було спалене, вціліло. Цілим залишилося і розташоване за півмилі від нього поселення Мечники. Це видавалося добрим знаком, вселяло оптимізм. Тим більшим і болючішим було розчарування.

Від монастирського села Гдзємеж не залишилося майже нічого, враження запустіння і порожнечі посилював сніг, який грубим шаром покривав попелище, сніг, з яскравої білизни якого де-не-де витикалися обвуглені стовпи, балки та осмалені комини. Ненабагато більше залишилося від розташованого край села заїзду «Під срібним дзвінком». На місці, де він колись стояв, з-під снігу виглядала безладна купа обпалених балок, крокв та гребенів, що спиралася на рештки мурованої конструкції та розкидану почорнілу цеглу.

Рейневан об'їхав руїну навколо, подивився на згарище, яке все ще викликало приємні спогади річної давнини, з зими 1427–1428 років. Кінь обережно ступав по наїжаченому паленою деревиною снігу, переступав через балки, високо піднімаючи копита.

Над рештками муру здіймалася смужка сивого диму, майже ідеально вертикальна в морозному повітрі.

Почувши храп коня та рипіння снігу, бородатий волоцюга, який сидів біля маленького вогника, трохи відсунув хутряну шапку, яка йому доходила до брів. І повернувся до попереднього заняття — роздмухувати затулений полою шуби жар. Неподалік, під муром, стояв обсмалений горщик, біля нього лежали тельбухи, мішок та скринька з ременями.

— Слава Йсу, — привітався Рейневан. — Ти звідсіля? Із Гдзємежа?

Волоцюга підняв очі, після чого знову взявся роздмухувати.

— Тутешні люди, куди вони виїхали? Ти не знаєш? Корчмар, Марцін Праль, з дружиною? Ти часом не знаєш? Не чув?

Волоцюга, як було очевидно з його реакції, або не знав, або не чув, або мав Рейневана з його запитаннями десь. Або був глухий. Рейневан понишпорив у калитці, розмірковуючи, наскільки він може зменшити свої і без того скромні фінанси. Краєм ока він вловив рух.

Збоку, під присадкуватим обрубком обвішаного бурульками дерева, сиділа дитина. Дівчинка, щонайбільше десятирічна, чорна і худа, наче мале заморене вороненя. Очі, якими вона в нього втупилася, теж були воронячі: чорні та склисто-нерухомі. Волоцюга дмухнув у жар, забурчав, підвівся, витягнув руку, щось пробурмотів. Вогонь з тріском вистрелив з купки хмизу. Вороненя продемонструвало радість. Дивним, свистячим, геть нелюдським звуком.

— Ион Малевольт, — голосно, повільно і виразно проговорив Рейневан, починаючи розуміти, хто перед ним. — Мамун Йон Малевольт. Ти не знаєш, де я міг би його знайти? У мене до нього справа, справа життя і смерті… Я його знаю. Я його товариш.

Волоцюга помістив горщик на покладених біля вогню каменях. І підвів голову. Він дивився на Рейневана так, ніби допіру зараз втямив для себе його присутність. Очі мав пронизливі. Вовчі.

— Десь у цих лісах, — поволі вів далі Рейневан, — мешкають дві… Дві жінки. Їм відоме, гм-м… їм відоме Таємне Знання. Я знайомий із цими жінками, але я не знаю дороги. Ти міг би мені її показати?

Волоцюга дивився на нього. По-вовчому.

— Ні, - нарешті вимовив він.

— Як, ні? Ти не знаєш? Не знаєш чи не хочеш?

— Ні — це ні, - сказала Вороненя. З високого місця, з вершини муру. Рейневан не мав уявлення, як вона туди потрапила, яким чудом вона могла там опинилася, та ще й непомітно, з-під дерева, де вона щойно сиділа.

— Ні — це ні, - повторила вона з присвистом, ховаючи голову в худі плечі. Розкуйовджене волосся спадало їй на щоки.

— Ні — це ні, - підтвердив, поправивши шапку, волоцюга.

— Чому?

— А тому, — волоцюга широким жестом показав на згарища. — Тому що ви оскаженіли у своїх злочинах. Тому що вогонь і смерть — перед вами, а за вами — попелища і трупи. І ви ще насмілюєтеся про щось запитувати? Допомоги просити? Дорогу взнавати? Товаришами себе називати?

— Товаришами себе називати? — луною повторила Вороненя.

— Що з того, — волоцюга не зводив з Рейневана вовчого погляду. — Що з того, що ти був тоді, як один із нас, на Гороховій горі? Це було давно. А нині ти, нині ви всі злочином і кров'ю заражені, як моровицею. Не несіть нам ваших хвороб, тримайтеся віддалік. Іди собі звідси, чоловіче. Іди собі.

— Іди собі, - повторила Вороненя. — Ми не хочемо тебе тут.

* * *

— Що було потім? Куди ти потрапив?

— До Олави.

— До Олави? — канонік різко підняв голову. — Тільки не кажи мені, що ти був там…

— У неділю перед Антонієм? Аякже. Був.

Отто Беесс довго мовчав.

* * *

— Цей поляк, Лукаш Божичко, — сказав канонік, — це ще одне загадкове питання у твоїй розповіді. Я бачив його біля інквізитора раз, може, два рази. Він чіплявся за його полу, бігав за ним, як пахолок. Враження не справив. Скажу так: він нагадує всемогутнього сірого кардинала настільки ж, наскільки наш єпископ Конрад — побожного та доброчесного аскета. А виглядає він так, ніби й до трьох ледве вміє рахувати. А якби я хотів намалювати порожнє місце, то взяв би його, щоби він мені позував.

— Боюся, — серйозно відповів Рейневан, — що його вигляд вводить в оману. Я боюся цього з огляду на Ютту.

— В оманливість я можу повірити, — кивнув головою Отто Беес. — Останнім часом не одна полуда спала з моїх очей. Просто приголомшуючи мене тим, що я побачив після спадання кожної з них. Але оманливість — це одне, а церковна ієрархія — інше. Ні цей Божичко, ні інший фактотум не зробив би нічого самовільно, та й починати нічого не сТав би сам по собі, за спиною інквізитора і без його відома. Ergo, наказ викрасти та ув'язнити Ютту Апольдівну мусив видати Гейнче. А от оцього я жодним чином уявити не можу. Це абсолютно нев'яжеться з тим, що я знаю про цю людину.

— Люди змінюються, — закусив губу Рейневан. — І з моїх очей також останнім часом впала не одна полуда. Я знаю, що все може бути. Усе може статися. Навіть те, що дуже важко собі уявити.

— Що правда, то правда, — зітхнув канонік. — Багатьох речей, які сталися за останні роки, я раніше теж ніяк не міг би собі уявити. Чи ж міг хто-небудь припустити, що я, препозит соборного капітулу, замість того щоби піднятися до рангу інфулата, суфра- гана дієцезії, ба, може навіть титулярного єпископа in partibus infidelium[12], буду понижений до рангу колегіального півчого? І це завдяки синові мого найкращого друга, незабутнього Генрика Беляви?

— Отче…

— Мовчи, мовчи, — канонік легковажно махнув рукою. — Не кайся, ти не винен. Навіть якби я тоді передбачав, чим це закінчиться, я б однаково тобі допоміг. Я б допоміг тобі й нині, тепер, коли за контакт з тобою, пропащий гусите, загрожують наслідки стократ грізніші, ніж єпископська немилість. Але допомогти тобі я не в змозі. Я не маю влади. Я не маю інформації, бо влада і доступ до інформації — нероздільні. У мене нема інформаторів. Тих із них, котрі були вірними і достойними довіри, знаходили заколотими у провулках. Решта, в тому числі слуги, замість того щоби доносити мені, доносять на мене. От хоч би й отець Феліціян… Ти пам'ятаєш отця Феліціяна, якого звали Вошкою?

Це він, собака, накапав на мене єпископові. І капає далі. Єпископ за це допомагає йому підніматися зі щабля на щабель, не знаючи, що цей сучий син… Ха! Рейневане!

— Так?

— Мені тут спала на думку одна річ. Саме у зв'язку з Феліціяном. Стосовно твоєї Ютти… Так от, можливо, знайшовся би один спосіб. Може, і не найкращий, але кращого розв'язання моя голова мені тимчасово не пропонує… Та на це потрібен час. Кілька днів. Ти можеш залишитися у Вроцлаві на кілька днів?

— Можу.

* * *

На вивісці над входом до лазні виднілися святі Косма і Даміан, патрони цирульників; перший був представлений із баночкою бальзаму, другий — з флаконом лікувального еліксиру. Художник не поскупився на фарбу і позолоту для святих близнюків, завдяки чому вивіска вабила око, навіть звіддалік привертала увагу живими кольорами. Цирульникові щедро повернулися витрачені на художника гроші: хоча на Млиновій вулиці лазень було декілька і клієнти мали вибір, «Під Космою і Даміаном» завжди було людно. Рейневанові, якого барвиста вивіска привабила сюди ще два дні тому, довелося, щоб уникнути тисняви, замовити візит наперед.

У лазні, мабуть, з огляду на ранній час, тисняви справді не було, у роззувальні стояли всього лише три пари чижм і висіли три комплекти одягу — їх стеріг сивий дідок. Дідок був сухий і хирлявий, але такого виразу обличчя не посоромився би й сам Цербер із Тартару, тож Рейневан сміливо залишив під його опіку і своє вбрання та добро.

— Зубчики не мучать? — зі сповненою надії усмішкою потер руки цирульник. — Може, щось вирвемо?

— Ні, дякую, — Рейневан злегка здригнувся, побачивши кліщі різних розмірів, якими були прикрашені стіни цирульні. Кліщі доповнювала не менш імпозантна колекція оритв, ножиць, ножиків і ножів.

— Але ж крівцю пустимо? — не втрачав надії голяр. — Бо як би то не пустити?

— Зараз лютий, — Рейневан глянув на цирульника зі зверхністю. Уже під час першого візиту він дав зрозуміти, що має дещо спільне з медициною, бо з досвіду знав, що медиків у лазнях обслуговують краще.

— Узимку, — додав він, — не треба пускати кров. До того ж зараз новий місяць. Це теж не надто сприятливо.

— Якщо так… — голяр почухав потилицю. — То тільки гоління?

— Спершу купіль.

Купальня, як з'ясувалося, була у цілковитому Рейневановому розпорядженні: видно, решта клієнтів користувалися парною, парою та дубовими різками. Бадмейстер, лазник, який порався біля бодні, побачивши клієнта, відсунув важку накривку з дубових дощок. Рейневан без церемоній заліз у бодню, солодко потягнувся, занурився по шию. Бадмейстер частково засунув накривку, щоб вода не вистигала.

— Маю на продаж, — озвався цирульник, який усе ще був тут, — медичні трактати. Недорого. «De urinis» Егідія Карбольєна. Зигмунта Альбіка «Regimen sanitatis»…

— Дякую. Я тимчасово обмежую видатки.

— Якщо так… То лише гоління?

— Після купелі. Я вас покличу.

Тепла купіль розморила Рейневана і приспала, він незчувся, як заснув. Розбудив його різкий запах мила, дотик пензля та піни на щоках. Він відчув, як по щоці шкрябнула бритва, раз, другий, третій. Голяр, що стояв за ним, відхилив його голову назад, шкрябнув по шиї та адамовому яблуку. З наступним, досить енергійним рухом бритва боляче зачепила підборіддя. Рейневан вилаявся крізь зуби.

— Невже я порізав? — почулося з-за спини. — І ірошу індульгенції. Mea culpa. Це через брак вправності. Dimitte nobis debita nostra[13].

Рейневан знав цей голос. І польський акцент.

Перш ніж він устиг що-небудь зробити, Лукаш Божичко натиснув на дубову кришку бодні, зсунув її так, що вона придушила Рейневана до клепок, сильно стиснувши груди.

— Воістину, — сказав посланець Інквізиції, - ти як майоран, Рейнмаре з Беляви. З'являєшся у всіх стравах і харчах. Зберігай спокій і пацієнцію.

І Рейневан зберіг спокій і пацієнцію. Йому неабияк допомогла в цьому важка накривка, яка надійно ув'язнила його в бодні. І вигляд бритви, що її Лукаш Божичко все ще тримав у руках. Свердлячи його при цьому поглядом.

— У грудні, під Зембицями, — Божичко склав бритву, — ти, нагадую, отримав від нас розпорядження. Ми зобов'язали тебе повернутися до Сиріток і чекати подальших наказів. І якщо ми не заборонили тобі у категоричний спосіб різних проявів активності, в тому числі розслідувань, пошуків та переслідувань, то це тільки тому, що ми вважали тебе розумним. Розумний затямив би, що такі прояви активності не мають ні сенсу, ні шансів; що пошуки не принесуть і найменшого результату. Що якщо ми бажаємо, щоби щось було заховане, то воно буде заховане — і захованим залишиться. In saecula saeculorum[14].

Рейневан витер поданим рушником обличчя, яке пекло, і мокре чоло. Глибоко вдихнув, збираючись на силі, щоб бути відважним.

— А які в мене гарантії, - буркнув він, — що Ютта взагалі ще жива? Що ви не заховали її на віки вічні на дні якогось рову? Я вам також про щось нагадаю: у грудні, під Зембицями. я ні на що не погодився, нічого вам не пообіцяв. Не пообіцяв, що не шукатиму Ютти, з дуже простої причини: бо я шукатиму. І не погодився співпрацювати з вами. З такої ж простої причини: бо я не погоджуюся.

Лукаш Божичко якийсь час дивився на нього.

— Тебе ж прокляли, — нарешті сказав він, доволі байдуже. — Видали significavit[15], пообіцяли винагороду за живого або мертвого. Якщо ти будеш валандатися Шльонськом і шукатимеш вітру в полі, тебе вб'є перший, хто впізнає. А найімовірніше впіймає тебе і покінчить з тобою Біркарт Грелленорт, чарівник, який усе ще тебе підстерігає. Та навіть якби тобі вдалося зберегти голову, зваж, що ти нас цікавиш як гусит, як наближена особа воєначальників Сиріток і Табора. Як приватна особа, яка переслідує свої приватні інтереси і провадить якесь приватне розслідування, ти будеш для нас ніким. Зовсім нецікавим. Ми просто викреслимо тебе зі списку. І тоді ти вже ніколи не побачиш своєї Ютти. Отакий тобі пан або пропав: або співпраця, або про дівчину забудь.

— Ви її вб'єте.

— Ні, - Божичко не зводив з нього погляду. — Не вб'ємо. Повернемо батькам, як ми їм і обіцяли. Відповідно до укладеної угоди, згідно з якою ми тимчасово тримаємо панну в ізоляції. А коли це діло затихне і все трохи призабудеться, ми її віддамо і дозволимо батькам зробити з нею те, що вони врешті-решт вирішать. А дилема перед ними таки постала, вони мають над чим думати. Донька викрадена проклятим єретиком, заморочена і задурена, до того ж замішана в діяльність єретичної секти Сестер Вільного Духу… Отож підчаший Апольда і його дружина вагаються, чи видати своє непутяще чадо заміж, чи замкнути її в монастирі, причому вони вже

постановили, що монастир має бути якомога більш віддалений, а ймовірний чоловік — з якнайдальшої сторони. Тобі ж, Рейневане, по суті, все одно, що саме вони вирішать. В обох випадках у тебе невеликі шанси побачити Ютту. А бути з нею немає взагалі ніяких.

— А якби я вас послухався, тоді що? Усупереч даній батькам обіцянці ви віддасте її мені?

— Ти сказав. І немовби вгадав.

— Добре. То що я маю зробити?

— Алілуя, — здійняв руки Божичко. — Laetentur caeli, нехай тішиться небо і радіє земля[16]. Воістину, шляхи Господа прямі, праведні крокують ними до мети сміливо і швидко. Я радий вітати тебе на добрій прямій дорозі, Рейнмаре.

— Що я маю зробити?

Лукаш Божичко споважнів. Якийсь час він мовчав, покусував і облизував губи.

— Твої чеські друзі, Сирітки, — нарешті заговорив він, — до позавчора, до Purificatio, стояли під Свидницею. Спіймавши облизня, пішли під Стшегом і взяли місто в облогу. Досить, досить уже дойняли ці спустошливі мирмідоняни прекрасну шльонську землю. Тож для початку ти підеш під Стшегом. Переконаєш Краловця зняти облогу і забиратися геть. Додому, в Чехію.

— Як мені це зробити? Яким чином?

— Як завжди, — усміхнувся посланець інквізиції. — Адже ти вмієш впливати на долі та на випадковості. Маєш талант змінювати історію, спрямовувати її течію у цілком нове русло. Ти довів це зовсім недавно, під Старим Велиславом. Ти остаточно позбавив Шльонськ П'яста, а зембицьке князівство — п'ястівської лінії. У Яна Зембицького не було нащадків чоловічої статі, тож після його смерті князівство потрапляє в безпосереднє володіння чеської корони. Чи подякує тобі за це історія, буде видно. Через кількасот років. Їдь під Стшегом.

— Поїду.

— І припиниш дурні пошуки?

— Ага.

— Стеження і розслідування?

— Ага.

— Знаєш що? Я не дуже тобі вірю.

Рейневан ще й оком не моргнув, як Лукаш Божичко схопив його за зап'ястя, сильно викрутив руку. В його долоні зблиснула, відкриваючись, бритва. Рейневан сіпнувся, але дубова накривка й далі надійно його тримала, а хватку Божичко мав залізну.

— Я не дуже тобі вірю, — процідив він, підсуваючи ногою мідний таз. — Тому для початку пущу тобі дещицю крові. Щоби трохи покращити твої здоров'я і характер. Особливо характер. Бо ти, як можу констатувати, — під владою гуморів, меланхолії та холери навперемін, а вони, як відомо, походять із вологи, із зелених та чорних виділень жовчі. Ці недобрі речі

накопичуються у крові. Тому я трохи тобі її випущу. Ну, може трохи більше, ніж трохи.

Він повів рукою і бритвою так швидко, що Рейневан майже не вловив руху. І майже не відчув болю. Він відчув тепло крові, яка стікала по передпліччю, долоні та пальцях. Почув, як вона голосно дзюркоче в мийницю.

— Так-так, я знаю, — покивав головою Божичко. — Зараз несприятливий час для кровопускання. Зима, місяць-молодик, Сонце в знаку Водолія, до того ж п'ятниця, день Венери. У такі дні кровопускання дуже ослаблює. Але це навіть добре. Бо для мене важливо трохи ослабити тебе, Рейневане. Забрати в тебе трохи енергії, яку ти спрямовуєш у зовсім неправильне русло. Відчуваєш? Ти вже слабнеш. І стає холодно. Дух сповнений наснаги, але от тіло так наче трохи мляве, га? Не шарпайся, не борися зі мною. Нічого з тобою не станеться, ти для нас надто цінний, щоб я ставив під загрозу твоє здоров'я і без потреби примножував твої страждання. Не бійся, кінець-кінцем я перев'яжу тобі руку. А перев'язую я, повір, краще, ніж голю.

Рейневан клацав зубами від холоду, який опановував його дедалі сильніше. Кімната лазні танцювала в нього перед очима. Монотонний голос Божичка долинав немовби звідкись здалеку.

— Так, так, Рейневане. Саме так воно і є. Кожна дія викликає протидію, у кожної події є наслідки, а кожен наслідок стає причиною наступних наслідків. У Домремі, припустимо, у Шампані, дівча на ім'я Йоганна чуло голоси. І які це буде мати наслідки? Якими будуть віддалені наслідки ядра з французької бомбарди, яке восени минулого року знівечило під Орлеаном обличчя графа Селісбері? Те, що після того, як граф Селісбері сконав у муках, командування армією, що тримала в облозі Орлеан, перейшло до графа Саффолка? Який вплив на долю світу матимуть вірші, що їх, уже як новий познанський єпископ, напише Станіслав Цьолек? Або той факт, що Сигізмунд Корибут, якого, за клопотанням польського короля Ягелла, випустили з ув'язнення в замку Вальдштайн, уже не повернеться до Литви, а залишиться в Чехії? Або те, що Ягелло та римський король Сигізмунд Люксембурзький незабаром зустрінуться в Луцьку на Волині, щоби радитися про долю Східної Європи? Яке значення для історії має той факт, що ні Ягелла, ні Вітольда неможливо отруїти, бо магічна вода з таємних жмудських джерел, яку вони регулярно п'ють, надійно захищає їх від отрути? Або, щоб не шукати далеко, те, що ти, Рейневане з Беляви, намовиш Сиріток Яна Краловця повернутися до Чехії? Усім хотілося б знати, який вплив ті чи інші події матимуть на історію, на долю світу. Усім хотілося б, але ніхто не знає. І мені хотілось би, і я теж не знаю. Але повір: я збіса стараюся. Рейневане? Агов! Ти чуєш мене?

Рейневан не чув. Він потопав.

У жахіттях.

* * *

Сонні жахіття останнім часом не були проблемою для Еленчі Штітенкрон — а якщо й були, то невеликою і не надто проблематичною. Після цілоденної праці біля хворих в олавському госпісі Святого Сверада Еленча, як правило, була надто вимучена, щоби бачити сни. Її будили і зривали з ліжка ante lucern, ще до зорі, і вона разом з Доротою Фабер та іншими волонтерками бігла на кухню готувати сніданок, який скоро треба було розносити хворим. Потім була молитва у шпитальній каплиці, потім догляд

за пацієнтами, потім знову кухня, потім пральня, потім знову шпитальна зала, молитва, шпитальна зала, миття підлоги, кухня, зала, кухня, пральня, молитва. Як наслідок, відразу ж після вечірнього «Аве» Еленча падала на постіль і засинала мертвим сном, із судомно стиснутими на ковдрі руками в боязкому передчутті швидкого пробудження. Нічого дивного, що такий триб життя надійно позбавив її сонних видінь. Жахіття, які колись становили для Еленчі проблему, перестали нею бути.

Тим більш дивно, що вони повернулися. Від середини адвенту Еленчі знову почали снитися кров, убивства та пожежі. І Рейневан. Рейнмар з Беляви. Рейневан приснився Еленчі Штітенкрон кілька разів, за настільки страхітливих обставин, що вона почала згадувати його у вечірній молитві. «І його також, як і мене, візьміть під свою опіку», — повторювала вона подумки, схиляючи голову перед невеликим вівтарем, перед Пієтою та святим Свєрадом. «І йому також, як і мені, додай сили, обдаруй розрадою», — повторювала вона, дивлячись на різьблене обличчя Скорбної Матері. «Як мене, так і його обережи посеред ночі, будь йому щитом і захистом, будь сторожею невсипущою. І дай мені ще хоч раз його побачити», — додавала вона у ще глибших думках, так тихо і так потаємно, щоб ні Пресвята Заступниця, ні святий не звинуватили її в занадто світських думках.

Шістнадцяте січня 1429 року, неділя перед святим Антонієм, була для шпиталю таким самим робочим днем, як і будні, бо роботи несподівано побільшало. Чеські гусити, про яких так багато говорилося весь грудень, підступили під Олаву в день Трьох Царів, а наступного дня ввійшли в місто. Обійшлося, всупереч деяким чорним та панікерським прогнозам, без штурму, бою і кровопролиття. Людвік, князь Олави та Нємчі, повівся так само, як і за рік до того, — уклав із гуситами угоду. Вигідну для обох сторін. Гусити пообіцяли не палити і не плюндрувати князівські маєтки, а князь — взамін за це — надав пораненим, хворим та покаліченим чехам притулок в обох олавських шпиталях. І шпиталі одразу ж заповнилися пацієнтами. Забракло нар і підстилок, матраци й сінники клали просто на підлогу. Роботи було невпрогорт, наростала нервозність, яка швидко передавалася всім, і навіть зазвичай спокійним ченцям-премонстрантам, і навіть зазвичай спокійній Дороті Фабер. Наростала нервозність. Тривога. Утома. І всепоглинаючий, паралізуючий страх перед моровицею.

Гамір, який її розбудив, Еленча спочатку прийняла за сонне марення. Зі стогоном шарпнула бумазею ковдри, перекотилась на другий бік, посунувши голову по мокрій від слини подушці. «Знову цей сон, знову мені сниться Бардо, — подумала вона на хисткій грані між сном і явою. — Штурм і різанина в Барді, чотири роки тому. Сполох дзвонів, гудіння рогів, іржання коней, грюкіт, гупання, дикий крик нападників, передсмертні зойки. Вогонь, який підсвічує пузирі у вікнах і блискотливою мозаїкою витанцьовує на брусованій стелі…»

Вона зірвалася, сіла. Дзвони били на сполох. Долинав крик. Відблиски пожежі підсвічували вікна. «Це не сон, — подумала Еленча, — це не сон. Це відбувається насправді».

Вона штовхнула віконниці. У кімнату, разом із холодом, увірвався сморід паленого. На ринку неподалік гучали крики із сотень горлянок, мигтіли хисткі світла сотень смолоскипів. З боку Вроцлавської брами чулися постріли. Кілька будинків поблизу вже палали, заграва виповзала на небо над Новим Замком. Смолоскипи наближалися. Здавалося, що земля стугонить.

— Що відбувається? — тремтячим голосом запитала одна із волонтерок. — Пожежа?

Будинок раптом аж затрясся, задвигтіли і затріщали під ударами ворота, рознісся дикий рик, стрілянина. Брязкіт зброї. Волонтерки і черниці почали кричати. «Тільки не це, — подумала Еленча. — Аби тільки не так, як тоді в Барді. Не кричати, не пищати, не щулитися в кутку, затиснувши

голову між колінами. Не впісятися від страху, як тоді. Втікати. Рятувати життя. Господи, де ж пані Дорота?»

Знову затріщало: це вже виламано двері. Тупіт ніг. Брязкіт заліза. Верески.

— Смерть єретикам! Бий, хто в Бога вірує! Бий!

Зачаївшись у кутику сіней, Еленча бачила, як вояки та озброєний набрід вдирається в госпіс, бачила вирячені очі, спітнілі й почервонілі обличчя, зуби, вишкірені у смертоносному шаленстві. Уже за мить вона затискала долонями вуха, щоби не чути страхітливого передсмертного виття поранених. Затискала повіки, щоби не бачити крові, яка густою хвилею розлилася по сходах.

— Бити їх! Різати! Різати!

Набрід із тупотом пробіг повз неї, вона відчувала сморід поту й алкоголю. Черниці в дорміторії пронизливо кричали. Еленча кинулася до дверей, що вели у пральню. Зі шпиталю все ще долинали божевільні верески тих, кого вбивали. І дике ревіння вбивць. Вона почула гупання чобіт, темінь у пральні освітили смолоскипи.

— Черничка! Сестричка!

— Гуситська шльондра! Берімно її, хлопи!

Її схопили, повалили на підлогу. Вона шарпалася, та її втиснули між ночвами, придушили, накинувши на голову важке мокре простирадло. Вона кричала, задихаючись від їхнього смороду та запаху лугу. Чула регіт, коли вони розривали та задирали її сукню. Коли впихалися колінами поміж її стегна.

— Гей! Що тут відбувається?! Ану припиніть! Зараз же!

Вивільнившись, вона стягнула з голови простирадло. У дверях пральні стояв чернець. Домініканець. У руці він тримав смолоскип, на рясі мав напівпанцир, на поясі — корд. Нападники поопускали голови, забурчали.

— Ви тут забавляєтеся, — гримнув чернець, — а там ваші браття розправляються з ворогами віри! Чуєте! Там, там зараз місце добрих християн! Там на вас чекає справа Божа! Геть звідси!

Нападники вийшли з опущеними головами, буркочучи і човгаючи підошвами. Домініканець встромив смолоскип у держак, наблизився. Еленча неслухняними руками намагалася обтягнути донизу задерту вище стегон сукню. Її очі сльозилися, губи сіпалися від стримуваного плачу. Чернець нахилився, подав їй руку, допоміг встати. Після чого із силою заїхав кулаком у вухо. Пральня затанцювала дівчині перед очима, підлога втекла з-під ніг. Вона знову впала; коли опритомніла, чернець уже сидів на ній. Еленча закричала, випросталася, шарпнулася. Він з розмаху ляснув її по лиці, схопив за сукню на грудях, різким рухом роздер тканину.

— Єретицька суко… — прохрипів. — От я тебе навер…

І не договорив. Рейневан перегнув його голову назад і ножем перерізав горло.

* * *

Вони збігли сходами в морозяну ніч, в засвічену червоним темряву, в якій усе ще розносилися крики і шум бою. Еленча послизнулася на обледенілих сходах і була би впала, якби Рейневан не підставив їй плече. Вона подивилася вгору, на його обличчя, подивилася крізь сльози, все ще приголомшена, все ще не впевнена остаточно, чи їй це, бува, не сниться. Ноги її не тримали, підкошувалися. Він це помітив.

— Ми повинні втікати, — видушив він із себе. — Повинні…

Ухопив її за талію, затягнув за ріг муру, у рятівний морок. Якраз вчасно. Провулком пробіг напівголий і роздягнений чоловік, а за ним із криком і ревом гналася чернь.

— Ми повинні втікати, — повторив Рейневан. — Або десь заховатися…

— Я… — їй нарешті вдалося набрати в груди повітря і подолати тремтіння губ. — Ти… Рятуй… мене…

— Врятую.

Раптом вони опинилися на ринку, біля ганебного стовпа, серед ошалілого натовпу. Еленча поглянула вверх — просто в обличчя Смерті. Зойк жаху завмер їй у горлі. «Це ж тільки фігура, — подумала вона, здригаючись. — Тільки фігура. Вирізьблена у тимпані під західним входом до ратуші Смерть у вигляді скелета, який розмахує косою. Це тільки фігура…»

З вікон палаючої ратуші стріляли. Гриміла вогнепальна зброя, зі свистом пролітали арбалетні стріли. «Це легкопоранені чехи, — згадала з приголомшливою ясністю Еленча, — легкопоранених та одужуючих розмістили в ратуші… Вони не дозволили себе роззброїти…»

Еленча йшла непевною ходою, не знаючи, куди йде. Рейневан зупинив її, міцно стиснув плече.

— Стіймо тут, — задихано вимовив він. — Треба стояти і не рухатися. Вони не звернуть на нас уваги. Вони ж наче хижаки… Реагують на рух. І на запах страху. Якщо ми не будемо рухатися, нас навіть не помітять…

Тому вони стояли. Нерухомо. Ніби статуї. Серед пекла.

Ратуша не встояла, оборону прорвали, орда напасників з ревінням увірвалася всередину. Серед пекельних, знетямлених вересків людей почали викидати з вікон, на бруківку, просто на довбні й сокири, які вже чекали на них. Кільканадцятьох витягнутих живими і напівживими вістря пік пришпилили до муру. Агонізуючих топтали, розривали на шматки. Кров текла струмками, пінилася у водостоках.

Від пожеж стало видно як удень. Горіла ратуша. Вирізьблена на тимпані Смерть ожила у танцюючих відблисках; вона шкірила зуби, клацала щелепою, вимахувала косою. Палали будинки на східному боці ринку, палали ятки за ратушею, палали суконні ряди, вогонь пожирав майстерні валонських ткачів і багаті крамниці на Марійній вулиці. Язики полум'я танцювали на фасаді й на даху шпиталю Святого Блажея, вогонь прогризав балки і гребені. Перед шпиталем височіла гора трупів, на яку весь час докидали все нові й нові тіла. Скривавлені. Покалічені. Знівечені — аж до невпізнання. Трупи волочили по ринку зашморгами, які зав'язували на шиї або кінцівках. Волоком тягнули до криниць. Криниці були вже переповнені. З них стирчали ноги. І руки. Розчепірені, простерті угору, вони ніби волали про помсту за злочин.

— Коли я… — повторювала Еленча, ледь ворушачи змертвілими губами. — Коли я піду хоча б навіть долиною смертної темряви, то не буду боятися злого, бо Ти при мені[17].

Вона все ще стискала Рейневанову руку, відчувала, як рука стиснулася в кулак. Поглянула на його обличчя. І одразу ж відвела погляд.

Сп'яніла від жорстокості та вбивств, наволоч танцювала, співала, підскакувала, потрясала списами із настромленими на вістря головами. Голови копали по бруківці, ними перекидалися, ніби м'ячами. Складали, немов дари, як жертву, перед групою вершників, які стояли на ринку. Коні, чуючи кров, храпали, тупали, дзвеніли підковами.

— Доведеться тобі дати мені розгрішення, єпископе, — похмуро сказав один із вершників, довговолосий чоловік, плащ якого переливався золотим та срібним гаптуванням. — Княжим словом честі я гарантував цим чехам безпеку. Пообіцяв притулок. Поклявся…

— Любий князю Людвігу, юний мій родичу, — Конрад, вроцлавський єпископ, встав у сідлі, спираючись на луку. — Я розгрішу тебе, коли тільки захочеш. І скільки захочеш. Хоча в моїх очах ти sine peccato[18], та й у Божих очах, поза сумнівом, теж. Клятва, дана єретикові, не має сили, дане йому слово є недійсним і ні до чого не зобов'язує. Ми діємо тут на славу Божу, ad maiorem Dei gloriam. Ці добрі католики, Христові воїни, доводять, дивися, отам, свою любов до Господа. Адже вона виявляється у ненависті до всього, що Богові відразливе та огидне. Смерть єретика — це слава християнина. Смерть єретика вигідна Христові. Для самого ж єретика втрата тіла означає спасіння душі.

— Але не думай, — додав він, побачивши, що його слова справляють на Людвіга Олавського доволі незначне враження, — що я їх не жалію. Жалію. І благословляю їх у годину смерті. У вічності упокой їх, Господи. Et lux perpetua luceat eis[19].

Ще одна скривавлена голова підкотилася під ноги князевого коня. Кінь схарапудився, задер голову, почав перебирати ногами. Людвіг натягнув віжки.

Наволоч ревла, кричала, верещала, обшукувала будинки в пошуках усе меншої кількості вцілілих. Повітря ще розривали передсмертні крики, які долинали з вуличок. Гуділа пожежа. Незмовкаючим зойком бронзи заходилися дзвони.

Вирізьблена на тимпані ратуші Смерть злорадно сміялася і розмахувала косою.

Еленча плакала.

* * *

Рейневан закінчив розповідати. Ян Краловець із Градека, гейтман Сиріток, спершись на бомбарду, дивився на Стшегом, у загустілих сутінках — чорний і грізний, немов зачаєний лісовий звір. Дивився довго. Потім різко відвернувся.

— Відходимо звідси, — кинув він. — Уже досить. Відходимо. Вертаємося додому.

* * *

Ранок був туманний, як на цю пору року — досить навіть теплий. Колона возів, з патрулями та авангардом легкої кавалерії попереду, з ротами обтяжених важкими павезами піхотинців на флангах, ішла, залишаючи за собою Стшегом, на південь. Трактом на Свидницю. На Рихбах, Франкенштейн, Бардо, Клодзько. На Гомоле. До Чехії. Додому.

Рипіли під вагою вантажів осі, колеса виорювали в танучому снігу глибокі колії. Ляскали батоги, іржали коні, часами ревли воли. Їздові лаялися. Над колоною кружляли зграї чорних птахів.

У Стшегомі били дзвони.

Було дванадцяте лютого року Божого 1429, субота перед першою неділею посту, sabbato proximo ante dominicam Invocavit.

* * *

Гейтмани Сиріток спостерігали за виходом із придорожнього пагорба. Різкий вітер шарпав плащі, лопотів знаменами.

Настрій був не з найкращих. Застуджений Бразда з Клінштейна кашляв. Матей Салава спльовував. Переважно і так насуплений Пйотр Поляк супився ще сильніше. Навіть зазвичай життєрадісний Ян Колда з Жампаха буркотів собі під ніс. Ян Краловець понуро мовчав.

— О! Дивіться! — Салава показав на зненацька поміченого ним вершника, який рухався на північ по засніженому схилу узгір'я. — Хто це? Чи не той поранений німчура? Ти відпустив його просто так, брате Яне?

— Відпустив, — неохоче визнав Краловець. — Бідняк. Викупу би не дали. Ну то нехай його шляк трафить.

— Дасть Бог, трафить, — харкнув Пйотр Поляк. — Він поранений. Сам, без помочі, до Вроцлава не дотягне. Подохне десь у заметі.

— Він не буде ні сам, ні без помочі, - заперечив Ян Колда, показуючи на другого вершника. — Ха! Та це ж Рейневан, на своєму інохідці! І йому ти теж дозволив поїхати, брате?

— Дозволив. Бо що він, невільник, чи як? Ми балакали. Він вагався, вагався, я бачив: гризе його щось. Врешті-решт сказав мені, мовляв, мус йому вертатися до Вроцлава. Тоді вертайся, кажу. Та й усе.

— Ну то нехай його там Памбічек має в опіці, - підсумував Бразда і кашлянув. — їдьмо, братове.

— їдьмо.

Вони з'їхали з пагорба, коротким галопом наздогнали колону, висунулися на чоло.

— Цікаво, — заговорив, стримуючи коня до клусу, Бразда до Яна Колди, який їхав поруч. — Цікаво, і що там нині в далекому світі чувати…

— А тобі, - обернувся Колда, — що знову зайшло? Світ, світ. Що тобі з того світу?

— Та нічого, — зізнався Бразда. — Я просто так собі, з цікавості.

* * *

Ранок був туманний, як на місяць лютий — доволі теплий. Усю ніч збиралося на відлигу, від світанку сніг танув, сліди підкутих копит та видавлені колесами возів колії тут-таки заповнювала чорна вода. Осі та штельваги рипіли, коні храпали, їздові заспано лаялися. Колона — близько трьохсот возів — просувалася повільно. Над колоною здіймався важкий, задушливий запах солоного оселедця.

Сер Джон Фастольф сонно погойдувався в сідлі.

З дрімоти його вирвав збуджений голос Томаса Блекбурна, лицаря з Кенту.

— Що сталося?

— Де Лейсі вертається!

Реджинальд де Лейсі, командир передової сторожі, зупинив перед ними коня так різко, що їм аж довелося примружити очі від болота, яке бризнуло з-під копит. На вкритому світлим юнацьким пушком обличчі малого лицаря був написаний страх. Змішаний зі збудженням.

— Французи, сер Джон! — тонким голосом закричав він, стримуючи коня. — Перед нами! На схід і на захід від нас. У засідці! Сила-силенна!

«Усе, нам кінець, — подумав сер Джон Фастольф. — Мені кінець. Я загинув. А як же воно було близько, як близько! Нам майже вдалося. І вдалось би, якби не…»

«Вдалося би, — подумав Томас Блекбурн. — Нам би вдалося, Джоне Фастольфе, якби ти, гидкий пияцюго, не заливав баньки в кожному придорожньому шинку. Якби ти, хтивий кнуряко, не курвився в кожному борделі у цій околиці. Якби не це, жабоїди не дізналися би про нас, ми вже давно були би серед своїх. А тепер нам гаплик…»

— Скільки… — сер Джон Фастольф кашлянув, щоби прочистити горло. — Скільки їх? І хто? Ти бачив знамена?

— Десь так… — зам'явся Реджинальд де Лейсі, засоромившись, що втік, не роздивившись як слід французьких прапорів. — Десь, певно, зо дві тисячі… З Орлеана, то це, мабуть, Бастард.{2} Або Ла Ір…

Блекбурн вилаявся. Сер Джон потайки зітхнув. Подивився на своє власне військо. На сто панцирних кінних. Сто піхотинців. Чотириста уельських лучників. Їздових і обозних. І на триста возів. Триста смердючих возів, наповнених смердючими бочками зі смердючими солоними оселедцями, закупленими в Парижі, які призначалися на пісний провіант для восьмитисячної армії графа Суффолка, яка тримала в облозі Орлеан.

«Оселедці, - упокорено подумав сер Джон. — Я попрощаюся з життям через оселедці. Помру в купі оселедців. З оселедців буде могила, з оселедця — нагробок. By God! Весь Лондон животи понадриває зі сміху.

Триста возів оселедців. Триста возів. Возів».

— Розпрягти коней! — по-бичачому заревів сер Джон Фастольф, ставши у стременах. — Поставити вози чотирикутником! Позв'язувати разом дишлі й колеса. Усім роздати луки!

«Збожеволів, — подумав Томас Блекбурн. — Або ще не протверезів». Але побіг виконувати накази.

«Зараз переконаємося, скільки в тому правди, — думав сер Джон, дивлячись на приготування свого війська і на формування шанцю з возів. — У тому, що розповідали про богемців, х'юсітс, отих — звідкись там зі Східної Європи чи то з Малої Азії. Про їхні тріумфи, про нищівні перемоги над саксонцями та баварцями… Про їхнього славетного вождя на ім'я… God damn… Шішка?»

Було дванадцяте лютого року Божого 1429, субота перед першою неділею посту. Сонце блиснуло, розігнало низьку, негусту імлу. Оселедці, здавалося, почали смердіти ще сильніше. Зі сходу, з боку містечка Рувре, чувся — і наростав — тупіт копит.

— Взяти луки! — гукнув, виймаючи меч, Томас Блекбурн. — Тьеу'ге coming!

Ні Блекбурн, ні сер Джон Фастольф уявлення не мали, що досі живі лише завдяки випадку, що їх врятував щасливий збіг обставин. Що якби не цей збіг обставин, вони не побачили би світанку. Граф Жан Дюнуа, Бастард Орлеанський, дізнався про обоз із оселедцями ще кілька днів тому. Його півтори тисячі кіннотників з Орлеана (а з ними Ла Ір, Сентрай та шотландець Джон Стюарт) чекали в засаді під Рувре, щоби, перш ніж почне світати, напасти на англійську колону і розгромити її. Але, хоча йому настійно радили цього не робити, Дюнуа опер свій план на графа Клермона, який стояв обозом під Рувре. Граф Клермон мав ударити першим. Граф Клермон був красивим юнаком, гарним, як дівчина. І він завжди оточував себе іншими вродливими юнаками. На війні він не знався. Але граф Клермон був кузеном Карла VII, і з ним доводилося рахуватися.

Хлоп'ятко Клермон, як прозвав його Jla Ір, підвів, ясна річ, за всіма пунктами. Він пропустив момент, змарнував чинник несподіванки. Не дав наказу атакувати, тому що був зайнятий. Снідав. Після сніданку його помадили та укладали йому волосся. Під час укладання граф усміхався до одного з юнаків, які його супроводжували, посилав йому поцілунки, тріпотів віями. Посланців від Дюнуа він проігнорував. А про англійців забув. У нього були важливіші справи і плани.

У сум'ятті та безначальності, коли стало зрозуміло, що момент втрачено, що англійців уже не вдасться заскочити зненацька, коли Дюнуа лаявся на всі заставки, а Ла Ір і Сентрай бездіяльно стояли, розводячи руками і марно чекаючи наказів, Джон Стюарт не витримав. Разом із шотландським лицарством він із власної ініціативи кинувся в атаку на англійські вози. За ними помчала в бій частина французів, яким уже набридло чекати.

— Цілься! — крикнув Діккон Уілбі, командир лучників, дивлячись, як на них летить панцирний клин. — Цілься! Remember Agincourt![20]

Лучники крекнули, натягуючи довгі луки. Заскрипіли тятиви. Сер Джон Фастольф зняв шолом, його вогнисто-руда чуприна заяскріла, ніби бойовий прапорець.

— Зараз! — заревів він, мов тур. — Fuck them good, lads! Fuck the buggers!

Вистачило трьох залпів, трьох злив стріл, щоби шотландці кинулися врозтіч. До возів дочвалували тільки декотрі з-поміж них, і то тільки для того, щоби спіткати там свою смерть. Їх покололи списи та гізарми, порубали алебарди та локаберські сокири. Передсмертні крики здіймалися в зимове небо.

Де Лейсі і Блекбурн, хоч вони про гуситів чули мало, а про їхню бойову тактику — ще менше, миттю збагнули, що треба робити. На чолі своїх ста важкоозброєних вилетіли з-за возів у контратаку і в погоню. Наступаючи шотландцям на п'яти, вони рубали їх так, що аж луна ішла рівниною. Уельсці на возах тріумфально горланили, лихословили та показували втікачам два підняті пальці.{3}

Оселедці смерділи.

«Дякую Тобі, Господи, — здійняв очі до неба сер Джон Фастольф. — Дякую вам, вози. Слава вам, мужні азіатські богемці, слава тобі, воєначальнику Шішка, бо хоч ім'я твоє і поганське, проте твій воєнний талант — великий, be damned, слава і мені, серові Джону Фастольфу. Шкода, що Бардольф і Пістоль не могли цього бачити, не могли бачити дня моєї вікопомної вікторії. О, ця битва, яка відбулася під Рувре в суботу перед першою неділею посту року Божого 1429 прославиться у віках як Битва за оселедці. А про мене…

Про мене писатимуть п'єси для театру».

Розділ другий

в якому у Вроцлаві-граді Рейневан влаштовує змову та підступ. Унаслідок прогалин як у теорії, так і на практиці підступу початкові успіхи спричиняють халепу, та ще й неабияку.

Отець Феліціян, для світу колись Ганис Ґвіздек на прізвисько Вошка, а нині вівтарист у двох вроцлавських храмах, бував у валонському поселенні при костелі Святого Маврикія досить регулярно, приблизно раз на місяць, найчастіше по вівторках. Причин було декілька. По-перше, валони були знані тим, що займалися лютою чорною магією, і крутячись поблизу їхніх обійсть, можна було відчути на собі наслідки її дії. Для чужих людей, а надто для таких, які приходили без запрошення або ж були недоброзичливо налаштовані, vicus sancti Mauritii[21] був небезпечний, чужакам доводилося брати до уваги результати — включно зі зникненням без сліду. Тому чужаки, у тому числі агенти та шпики, не швендяли по валонському поселенні, не шпигували тут. І якраз це надзвичайно влаштовувало отця Феліціяна.

Дві інші причини візитів подвійного вівтариста до валонів також були пов'язані з магією. І взаємопов'язані між собою. Отець Феліціян страждав геmороєм. Хвороба виявлялася не тільки кривавим випорожненням і тим, що нестерпно пекло у дупі, але водночас ще й відчутною втратою чоловічої сили. Валони — а точніше, валонські проститутки з борделю під назвою «Червоний млин» — знали магічні цілющі засоби від недуги отця Феліціяна. Завдяки обкурюванню магічним валонськом кадилом, завдяки дії клістиру з валонських магічних бальзамів і магічного валонського катаплазму[22]

отець Феліцян добивався, якщо казати просто і невибагливо, тої твердості, яка так-сяк уможливлювала злягання. Розпусниці з міських борделів і не думали завдавати собі такого труду, вони гнали отця геть, насміхаючись із нього і маючи за ніщо його болі та печалі. Тому отець Феліціян ходив за місто. До валонок.

Серйозною перешкодою у вилазках до Святого Маврикія був той факт, що доводилося вийти за міські стіни, до того ж потай, тобто потемки та після ignitegium[23]. Отець Феліціян знав не один спосіб таємно вийти та повернутися, проблему становила відстань у три гони, яку слід було подолати. Серед розбійників, які хазяйнували поночі на підгородці, траплялися й такі, яким не перешкоджала лиха слава валонів та чутки про їхні страхітливі чари. Тому на свої регулярні прогулянки до «Червоного млина» отець Феліціян одягав кольчугу, чіпляв на пояс корд і брав набиту рушницю, а вже йдучи, лагідно пригортав та прикривав полою тліючий ґніт, і при цьому голосно молився на латині, якої, до речі, не знав. Те, що з ним ні разу не сталося жодної лихої пригоди, отець Феліціян приписував саме молитві. І мав рацію. Найвідважніші зарізяки, які не боялися ні закону, ні Бога, брали ноги на плечі, угледівши, як до них наближається почвара в каптурі, котра побрязкує залізяччям, випромінює з-під плаща диявольське сяйво, і при тому ще й лепече якісь незрозумілі страхіття.

Цього разу, покинувши «Червоний млин» і валонський vicus, близько півночі отець Феліціян чалапав уздовж тинів, бурмочучи літанію і час від часу подмухуючи на гніт, щоби той не згас. Місяць був у повні, а луги все ще білі від снігу, отож було досить світло, щоби могти іти швидко, не боячись ускочити в якусь діру чи провалитися в клоаку, що вже трапилося було з отцем Феліціяном восени минулого року. Зменшувався і ризик нарватися на грабіжників чи інших злочинців, бо вони в настільки світлі ночі зазвичай не займалися своїм промислом. Тож отець Феліціян крокував дедалі швидше та сміливіше, і замість того, щоб молитися, почав мугикати мелодійку якоїсь доволі-таки світської пісні.

Гучний гавкіт собак сповістив про близькість млинів та млинарських садиб над Олавою, що означало, що до мосту, який вів прямо до міста, його відділяло ще тільки сто кроків. Він пройшов греблею вздовж млинових ставків та рибників. Збавив ходу, бо серед сараїв і стодол стало темніше. Але ріку, яка блищала в місячному світлі, вже бачив. Зітхнув з полегкістю. Однак, либонь, поспішив.

Зашелестів хмиз, у пітьмі під стодолою замріла тінь невловимої форми. Серце отця Феліціяна підскочило вгору і підступило аж до горла. Попри те, вівтарист ухопив рушницю під пахву і приставив тліючий гніт. Однак через темноту та невправність приставив його до власного великого пальця. Завив, як вовк, застрибав, як заєць, упустив рушницю. Витягнути корд не встиг. Дістав чимось по голові й повалився в кучугуру. Коли його зв'язували і тягли по снігу, він був приголомшений та обм'яклий, але цілком притомний. Зімлів він лише за якийсь час. Від страху.

* * *

Останнім часом у Рейневана не було найменшого приводу нарікати на надмір талану та щасливих подій. Принаймні доля анітрохи його у цьому сенсі не балувала. Зовсім навпаки. Від грудня минулого року Рейневан мав куди більше причин на смуток і тривогу, ніж на веселощі та радісне збудження і втіху.

Тож із тим більшою радістю він поставився до змін. Нарешті усе почало йти як треба. Щастя зненацька вирішило йому сприяти, обставини стали складатися у вельми привабливу послідовність. Спалахнула цілком обґрунтована надія, перспективи окреслилися як досить-таки осяйні, а майбутнє — і його, і Юттине — намалювалося в набагато живіших і приємніших для ока барвах. Гнітючо голі та потворні дерева при вроцлавському тракті вкрила, здавалося, свіжесенька зелень листя, похмурі та засніжені пустища підвроцлавських лук і лугів забарвило, здавалося, розмаїття запашних квітів, а каркання ворон, які колупали мерзлу землю, перетворилося на солодкі трелі пташок. Словом, могло би здаватися, що настала весна.

Першою ластівкою цієї приголомшливої переміни став Вілкош Лінденау, поранений вроцлавський армігер, ціною чималої мороки доставлений у рідні краї. Причиною мороки був, звичайно, прохромлений бік. Хоч рана й була перев'язана, проте ятрилася, армігера палила гарячка, він трясся від лихоманки і не втримався би в сідлі, якби не допомога Рейневана. Якби не ліки і закляття, за допомогою яких Рейневан зупиняв запалення і боровся із зараженням, у Вілкоша Лінденау було б небагато шансів побачити міські стіни і піднесені над ними, встромлені в сіре лютневе небо мідні шоломи веж Святої Ельжбети, Марії Магдалини, Войцеха та інших костелів. У нього було б небагато шансів зрадіти близькості Свидницької брами, що вела до міста. І полегшено зітхнути.

— Ну от ми і вдома, — полегшено зітхнув Вілкош Лінденау. — А все завдяки тобі, Рейневане. Якби не ти…

— Нема про що говорити.

— Є про що, — глухо заперечив армігер. — Без тебе я б не доїхав. Я перед тобою в боргу…

Він замовк, дивлячись на костел Божого Тіла, з якого саме озвався малий дзвін.

— За що тебе прокляли, за те прокляли, — сказав він. — Хай тобі Бог прощає за гріхи. Але я завдяки тобі живий, і що тобі завдячую, те завдячую. А борг сплачу. Бо я, бач, трохи тебе ошукав. Тебе і твоїх гуситів. Якби вони знали правду, то не відпустили би, свобода би мені дорого обійшлася. Лінденау — це родове ім'я, яке я ношу на честь роду і батька. Але мій батько помер, ще коли я був малою дитиною, і мати невдовзі вийшла заміж вдруге. Так що єдиний батько, якого я насправді завжди мав і маю, — це пан Бартоломій Ейзенрейх. Це тобі щось говорить?

Рейневан кивнув. Прізвище одного з найбагатших вроцлавських патриціїв і справді говорило чимало. Вілкош Лінденау нахилився в сідлі і харкнув кров'ю на сніг.

— Злочинцеві, гуситові і ворогові я б цього не сказав і не запропонував, — продовжив він, обтерши губи. — Але ж ти ідеш до Вроцлава не як ворог. Тебе ж, як я міркую, сюди більш приватна й особиста потреба припровадила. Отож я маю змогу віддячити. Під дах не візьму і притулку не дам, бо ти як-не-як під прокляттям… Але допомогти я зміг би.

— Насправді…

— Щоб у Вроцлаві щось зробити, — не дав йому закінчити армігер, — треба мати гроші. Без грошей ти тут ніхто. А як маєш гроші, можна залагодити будь-яку справу, хоч якою важкою вона б не була. З Божою допомогою ти впораєшся і зі своїм клопотом, брате. Бо гроші ти матимеш. Я тобі їх дам. Не ображайся, що я віддячую тобі як справжній Ейзенрейх. По-купецькому. Інакше не можу, бо…

— Я знаю, — Рейневан злегка усміхнувся. — Бо я проклятий.

* * *

Другий проблиск щастя трапився Рейневанові невдовзі після полудня. Він не в'їхав у місто разом з Лінденау, бо небезпідставно побоювався, що Свидницька брама, яка виходила на небезпечний південний бік, перебуває під пильним наглядом сторожі та інших міських служб. Берегом Олави Рейневан доїхав аж до Миколайської брами, де змішався з юрмою селян, котрі прямували в місто з розмаїтим призначеним на продаж товаром та реманентом, головним чином — живим. У брамі обійшлося без проблем, сторожа там була переважно знудьгована та лінива, а нечисленні активніші з-поміж них спрямовували всю свою активність на те, щоб вициганити хабар у вигляді курки, гуски чи шматка грудинки. Невдовзі після того, як у костелі Святого Миколая задзвонили на сексту, Рейневан уже залишив позаду Щепін і йшов, тягнучи коня за трензелі, до центру міста, загубившись у натовпі інших перехожих та подорожніх, які йшли в тому ж напрямі.

А як тільки він минув Ковбасницьку, щастя усміхнулося йому на весь рот. Від вуха до вуха.

— Рейневане? Невже це ти?

Ідентифікував його, як виявилося, молодик у чорному плащі та фетровому капелюсі того ж кольору, що й плащ. Широкоплечий і рум'яний, як сільський парубійко, і, як сільський парубійко, широко усміхнений. Під пахвами в нього були два чималі пакунки.

— Ахіллес… — Рейневан поборов викликаний несподіваним окриком спазм у горлі. — Ахіллес Чібулька!

— Рейневан, — подібний на батрака молодий чоловік роззирнувся, усмішка раптом спала з його рум'яного обличчя. — Рейневан із Беляви. У Вроцлаві, за два кроки від Ринку. Хто би міг подумати… Не стіймо, холера, на видноті. Ходімо до мене, в аптеку. Це недалеко. Тримай, допоможеш мені нести… Обережно!

— Що там?

— Банки. Із мазями.

Аптека і справді була недалеко, на Ковбасницькій біля самої Соляної площі. На вивісці над входом красувалося щось схоже на ікласту морквину, але вималюваний дещо нижче напис «Мандрагора» виводив з омани. Вивіска була, в цілому, не вельми імпозантною, а сам заклад — невеличким і, либонь, не надто популярним. У ті часи, коли Рейневан з Ахіллесом Чібулькою підтримували часті та жваві контакти, останній не мав ані вивіски, ні закладу. Він працював у пана Захаріаса Фойгта, власника славнозвісної аптеки «Під золотим яблуком». Тепер він явно доробився до власної справи.

— Тебе прокляли, — повторив відомий факт Ахіллес Чібулька, розставляючи банки на аптечній ляді. — Оголосили анафему. У соборі. У Старозапустну неділю. Тижнів зо три тому.

Знайомство Рейневана з Ахіллесом Чібулькою почалося в 1419 році, невдовзі після того, як Рейневан повернувся з Праги, покинувши навчання після дефенестрації та вибуху революції. Чібулька тоді був асистентом «Під

золотим яблуком», причому спеціалізованим асистентом. Він був унгентарієм, себто фахівцем у приготуванні мазей. Майже всьому, що Рейневан знав про мазі, він навчився в Чібульки. Мазі втирали як батько, так і дід Ахіллеса, причому втирали у Свидниці, а сам Ахіллес був вроцлав'янином у першому поколінні. Сам він звик називати себе «сілезцем чистої крові, ще й родовитим»; можна було подумати, що вбрані у шкури пращури Чібульок заселяли печери під Шленжею задовго до того, як у ці місця прийшла цивілізація. Однак гордість з приводу власних коренів супроводжувалася часом ледве стерпною зневагою до націй, які Чібулька називав «прийшлими», — передусім до німців. Рейневана часто обурювали погляди Чібульки, але сьогодні він збагнув, що шовінізм аптекаря може дуже стати у пригоді.

— Тебе прокляли, бісові німаки, — зі злістю повторив Ахіллес Чібулька. — Ти ж, певно, про це чув? Ну та як же, не міг не чути. Крику було на цілий Вроцлав. Якби тебе в місті впізнали…

— Було б дуже недобре, якби мене впізнали.

— Та вже ж недобре. Але ти не переживай, Рейневане, я тебе схowаю.

— Даси притулок проклятому?

— Мені нема діла до їхніх німецьких анафем! — скипів Ахіллес. — Ми, себто шльонські physici і pharmaceutici, мусимо триматися купи, бо ми один цех і одне шльонське братство. Один за всіх, всі за одного! І всі contra Theutonicos, проти німців. Так ото я собі поклявся після того, як ці свині до смерті замучили пана Фойгта.

— Пан Фойгт мертвий?

— Замучили його, пся їхня мать. За чари і поклоніння дияволу. Чисто тобі сміх! Ну, штудіював пан Захаріас трохи «Picatrix», трохи «Necronomicon», «Grand Grimoire» і «Arbatel», почитував трохи П'єтро ді Абано, Чекко д'Асколі та Михайла Шотландця… Але чари? Та що він там на тих чарах знався? Я і то в них ліпше петраю! Ось!

Ахіллес Чібулька вправно зажонглював трьома слоїками, підкинув їх, розпростер руки, крутнув долонями і пальцями. Слоїки стали самі по собі кружляти і обертатися, дедалі швидше й швидше описуючи у повітрі кола та еліпси. Аптекар рухами долоні змусив їх сповільнитися, після чого акуратно посадив їх — усі три — на ляду.

— Ось! — повторив він. — Магія! Левітація, гравітація. Та ти й сам, Рейневане, левітуєш, я ж бачив, як ти перед дівчатами своїм умінням вихвалявся. Кожен другий якісь чари та заклинання знає, носить амулет або п'є еліксир. І що, можна за це людей катувати, на вогнищах палити? Не можна. Так що плювати я хотів на всі ті їхні анафеми. Притулок тобі я дам. Тут, над аптекою, є кімнатка, у ній і оселишся. Тільки-от по місту не валандайся, бо впізнають — і буде біда.

— Так складається, — буркнув Рейневан, — що я мушу побувати в кількох місцях…

— Не раджу.

— Мушу. А талісмана в тебе часом нема, Ахіллесе?

— Кілька є. А якого тобі треба?

— Панталеон.

— Ах! — унгентарій ляснув себе долонею по чолу. — Он воно як! Ну, що ж, це таки справді вихід. І хоч у мене його нема, та я знаю, де роздобути. Річ недешева… Гроші є?

— Повинен мати.

— Не сьогодні-завтра? — здогадався Ахіллес Чібулька. — Добре, заплачу зі своїх, а ти мені пізніше віддаси. Матимеш свого Панталеона. А зараз ходи «Під голову мавра», поїмо, вип'ємо. Розповіси про пригоди. Стільки різних пліток розказували, що я аж згораю від цікавості…

Отаким-ото робом, хоч іще й день не минув, а Рейневан уже мав у Вроцлаві надію отримати гроіиі та прихисток — дві речі, без яких не може обійтися ніякий змовник. А ще він мав друга і спільника. Бо хоч розповідь про свої пригоди Рейневан неабияк скоротив і піддав жорсткій цензурі, на Ахіллеса Чібульку вона справила таке враження, що, як тільки він її дослухав, негайно задекларував далекосяжну допомогу і співучасть у всьому, що Рейневан замислює і планує.

Що ж до самого Рейневана, то він дуже розраховував на те, що його світла смуга наразі не закінчиться. Вона була йому надзвичайно потрібна. Він мусив встановити контакт із каноніком Отто Беессом. Це було пов'язано з ризиком. За Отто Беессом могли стежити. А за його домом спостерігати.

«Уся надія, — думав улюбленець долі Рейневан, солодко і щасливо засинаючи в кімнатчині над аптекою, на рипучому ліжку, під периною, яка відгонила цвіллю, — уся надія на щастя, що сприяє мені останнім часом.

І на Панталеон».

* * *

Коли Рейневан почепив собі на шию амулет і активував його, Ахіллес Чібулька витріщив очі, роззявив рота і, сахнувшись, зробив крок назад.

— Господи Боже, — зітхнув він. — Тьху-тьху. Ну й гидоту воно робить із людини… Добре, що ти себе не бачиш.

Амулет Панталеон, місцева особливість, автохтонний продукт вроцлавської магії, був вигаданий і створений з однією лише метою — приховувати особу того, хто його носить. Робити так, щоби на нього не звертали уваги. Щоби його не помічали і не бачили, щоби погляд сторонніх людей ковзав по тому, хто його носить, не фіксуючи не тільки вигляду, а й самої присутності. Амулет був названий за іменем Панталеона з Корбелі, одного з прелатів єпископа Нанкера. Прелат Панталеон прославився тим, що був на вигляд настільки по-слимачому звичайний, настільки мишачо-сірий і настільки огидно ніякий, що мало хто, у тому числі й сам єпископ, помічав його і звертав на нього увагу.

— Кажуть, — зауважив унгентарій, — що недобре носити оце надто довго. І надто часто…

— Я знаю. Користуватимуся в міру іноситиму з перервами. Ходімо.

Був четвер, базарний день, на Соляній площі панували тиснява, сум'яття і розгардіяш. Не було вільніше і на Ринку, до того ж там комусь на ешафоті робили щось таке, що надзвичайно цікавило публіку. Рейневан і Чібулька

так і не дізналися, кому саме й що саме, бо пройшли суконними рядами, а тоді Курячим торгом дісталися на вимощену дерев'яними брусами Шевську.

У вікні каноніка Отто Беесса не було жовтої фіранки. Рейневан негайно опустив голову і наддав ходи.

— Новий будинок і контора компанії Фуггерів, — кинув він через плече до Чібульки, який посапував ззаду. — Знаєш, де це?

— Усі знають. На Новому торгу.

— Пішли. І не озирайся.

* * *

Панталеон діяв зразково: перш ніж клерк, котрий хазяйнував за конторкою, взагалі звернув на нього увагу, Рейневан був змушений підвищити голос і гримнути кулаком по стійці. Перш ніж з'явився викликаний клерком службовець компанії Фуггерів, Рейневанові довелося почекати. І трохи понервуватися. Але чекати було варто. А нервуватися — ні.

Службовець компанії Фуггерів поставою та обличчям більше нагадував священика, ніж службовця і купця.

— Аякже, аякже, — доброзичливо всміхнувся він, вислухавши, в якій справі прийшов клієнт. — Його велебність Отто Беесс зволив перед від'їздом залишити в нашій фірмі певний… депозит. Адресований вельможному панові Рейнмару фон Хагенау. Вашець, як я розумію, власне, і є цим паном Рейнмаром?

— Власне.

— А вашець не схожий, — ще доброзичливіше усміхнувся службовець, поправляючи обшиті золотою ниткою манжети оксамитного приталеного вамсу, одежі, яка більше пасувала би священикові, а не купцеві. — Не схожий. Канонік Беесс, інструктуючи нас, не оминув докладно описати Рейнмара фон Хагенау. Вашець цьому описові не відповідає нітрохи. Тож хай вашець дозволить…

Службовець спокійно поліз за пазуху, видобув звідти підвішену на ремінці прозору блакитнувату платівочку. Приклавши її до ока, уважно роздивився Рейневана з ніг до голови. Рейневан зітхнув. Він міг би і здогадатися. Від будь-яких чарів були анти- чари, від будь-якого амулету — контрамулет. Від Панталеона була Візіовера. Періапт Істинного Бачення.

— Усе зрозуміло, — сказав службовець, ховаючи періапт назад за пазуху. — Прошу за мною.

У кімнаті, куди вони зайшли, стіну навпроти розпаленого каміна займала велика карта. Карта Шльонська, Чехії та Лужиць. Рейневанові вистачило одного погляду, щоб зорієнтуватися, що означають накреслені лінії, стрілки та кола навколо міст. Позначені червоними колами були, зокрема, Свидниця і Стшегом, а спрямована на південь лінія збігалася з маршрутом Сиріток Краловця, які поверталися до Чехії. Впадали в око й лінії, що з'єднували Чехію з Лужицями: з Житавою, Будишином, Згожельцем. Та ще одна, груба, закручена, зі стрілкою на кінці риска, яка глибоко врізалася в долину Лаби, Саксонію, Тюрінгію та Франконію.

Службовець компанії Фуггерів явно насолоджувався його зацікавленням.

— Яна Краловця та його Сиріток, — він підійшов, показав, — учора, шістнадцятого дня лютого, тріумфально зустрічали у Градці-Кралове. Після сімдесяти трьох днів грабежів і пожеж рейд закінчився перемогою, тож цю лінію вже можна буде стерти з карти. Що ж до інших ліній… Багато залежить від результатів з'їзду в Луцьку на Волині. Від того, як поведеться Вітольд. Від дипломатичних талантів Андреа де Палатіо, папського посланника. Від того, чи в Пожоні почнуться переговори між Сигізмундом Люксембурзьким і Прокопом Голим… А вашець як гадає? Будемо стирати з мапи червоні лінії і стрілки? Чи будемо креслити нові? Яка вашеця думка, пане Рейнмаре з Беляви?

Рейневан подивився йому в очі. Службовець усміхнувся. Єдине, що в ньому було від купця, — це якраз усмішка. Чарівлива. Така, що викликала симпатію. Закликала довірити справи та гроші. І поділитися таємницею. Але Рейневан не мав бажання ділитися. Службовець Фуггерів одразу ж це втямив.

— Розумію, — він недбало махнув рукою із недешевими перснями на пальцях. — Є справи, про які ми не говоримо… Наразі. Тож перейдімо до діла.

Він відкрив секретер.

— Канонік Отто Беесс, — сказав службовець, піднімаючи погляд, — зволив перед своїм від'їздом виявити нам честь своєю довірою. І не без підстав. Він знав, що у Фуггерів у безпеці як депозит, так і таємниця. Ніщо не в стані змусити нашу компанію розкрити довірену нам таємницю. А ось і депозити. Лист Отто Беесса, запечатаний, печатка неушкоджена. А тут депоновані

Отто Беессом сто гульденів. І ще сто, які я повинен вашеці виплатити згідно з учорашнім розпорядженням пана Бартоломія Ейзенрейха… Зволите перелічити?

— Я вам довіряю.

— Слушно, якщо можна зауважити. А якщо можна дати пораду, то прошу не брати всю суму відразу.

— За пораду дякую. Беру все. Зараз і негайно. Я не збираюся сюди повертатися. Тож прощавайте. Бо ми більше не побачимося.

Службовець Фуггерів усміхнувся.

— Хто ж це може знати, пане Рейнмаре з Беляви? Хто ж це може знати?

* * *

Довіра Отто Беесса до компанії Фуггерів зовсім не була безмежною, бо лист каноніка був захищений не тільки печатками. Його зміст був так вправно відредагований, що сторонній особі він би сказав небагато. У листі не було нічого такого, що могло би становити доказ або в який-небудь інший спосіб бути використаним на шкоду відправника. Або адресата. Навіть Рейневанові, який, як-не-як, добре знав каноніка, розшифрування листа зайняло трохи часу.

— Може, ти знаєш, — запитав він, не піднімаючи голови, — у Вроцлаві корчму чи заїжджий твір, у назві якого є риба? Га, Ахіллесе?

— У Вроцлаві, - Ахіллес Чібулька відірвався від перерахунку розкладених у стовпчики монет, — є сто корчем. Риба, кажеш? Треба подумати… Є корчма «Під щукою» на Монетній, є «Синій короп» на Новому Місті… Останньої не рекомендую. Готують несмачно, а дістати по пиці напрочуд легко… Ну, і є ще «Золота рибка»… За Одрою, на Олбині…

— Неподалік лепрозорію і костелу Одинадцяти Тисяч Дівиць, — розшифрував усе ще схилений над листом Рейневан. — Locus virginis, ага! Усе ясно. «Золота рибка», кажеш? Я мушу туди піти, Ахіллесе. Причому ще сьогодні. Після вечірні.

— На Олбин — після вечірні? Аж ніяк не раджу.

— А проте мені доведеться.

— Нам доведеться, — унгентарій потягнувся, аж захрустіли суглоби в ліктях. — Нам обом. Якщо ти підеш сам, то можеш взагалі не дійти. Чи ми повернемося звідти цілими, то вже інша справа. Але підемо удвох.

— Проте спочатку, — він кинув погляд на стовпчики монет на столі, - нам треба сховати в надійному місці оцю готівку. Щедро тобі капнуло, щедро, щоб я так здоров був. Якщо відняти борг за амулет, твоє майно становить сто дев'яносто три злотих ринських. Викрав ти когось, чи що? Бо виглядає акурат як викуп.

* * *

Скупе світло запаленого ліхтаря дозволило побачити, що нападників троє. На головах у них були мішки з випаленими отворами. Один, справжній велетень, мав ніяк не менше семи стіп зросту[24], другий теж був високий, але худий, із по-мавпячому довгими руками. Третій ховався у темряві.

Отець Феліціян, якому кляп не давав дихати, не мав ілюзій. Шпигуванням та доносами він завдав шкоди безлічі людей, у безлічі людей були причини напасти на нього, викрасти і помститися. Помститися жорстоко, по-садистськи, пропорційно зазнаним збиткам і шкоді, яка стала наслідком доносів. Отець Феліціян усвідомлював, що нападники зараз почнуть робити з ним різні страхітливі речі. Стодола на узбіччі, куди його затягли, пречудово підходила, щоб робити щось подібне.

У вівтариста не було ні ілюзій, ані надії. Ні іншого виходу, крім як піти на повний і безумний ризик. Незважаючи на зв'язані руки, він підскочив як пружина, по-бичачому нахилив голову і кинувся в бік воріт.

Ясна річ, шансів у нього не було. Один із викрадачів залізною рукою хапнув його за комір. Другий щосили заїхав по крижах. Чимось твердим як залізо. Удар був такий сильний, що отцеві Феліціянові перехопило дух і відняло ноги, відняло моментально і так несподівано, що якусь мить йому здавалося, ніби він летить, наче він ширяє в повітрі. Отець Феліціян гепнувся на долівку, обм'яклий, наче мішок клоччя.

Світло ліхтаря стало ближчим. Заціпенілий вівтарист крізь сльози побачив третього нападника. Той не маскувався. Його обличчя було звичайне і ніяке. Дуже ніяке.

У руці він тримав грубий шкіряний канчук. Канчук був явно важкий. І металево побрязкував. Отець Феліціян чув брязкіт, коли нападник підніс канчук до його обличчя.

— Те, чим ти щойно був битий, — голос нападника видався йому знайомим, — це двадцять золотих ринських флоринів. Ти можеш бути битий цими грошима ще кілька разів. А можеш ними заволодіти. Вибирай сам.

* * *

Рейневан знав «Золоту рибку» з тих часів, коли мав практику в лепрозорії Одинадцяти Тисяч Дівиць. Чому розташований поблизу познанського гостинця трактир назвали саме так, залишалося таємницею власника, точніше, власників, бо їх трактир, котрий сягав традиціями іще часів Генрика Пробуса, змінив чимало. Рибки, золотої чи будь-якої іншої, годі було шукати на вивісці або в інтер'єрі. Вивіски корчма не мала взагалі, а головним елементом інтер'єру було велетенське опудало ведмедя. Опудало стояло в корчмі, відколи пам'ятали найстарші з-поміж завсідників, з плином часом дедалі більше здаючи свої позиції перед міллю. Саме молі належала заслуга викриття одного секрету: з-під поїденого нею хутра врешті-решт повилазили грубі шви, котрі виявили, що цей звір є штучним витвором, майстерно складеним із кількох менших ведмедів та інших більш-менш випадкових елементів. Однак завсідників цей факт не обурив, і він їм не заважав.

Цього вечора в «Золотій рибці» теж мало хто звертав увагу на ведмедя. Уся увага відвідувачів, які тісно набилися у приміщення, була зосереджена на пиві та горілці, а також, незважаючи на піст, на жирних м'ясивах. Останні, печені над жаром, переповнювали заклад приємним димком і непроглядним чадом.

— Я шукаю… — Рейневан стримав кашель, протер очі, на яких моментально виступили сльози. — Я шукаю чоловіка на прізвище Гемпель. Ґрабіс Гемпель. Я знаю, що він часто тут буває. А сьогодні?

— Чи я, — трактирник подивився на нього крізь дим, — сторож брата свого? Шукайте — і знайдете.

Рейневан уже готувався почастувати корчмаря якоюсь не менш біблійною сентенцією, але Ахіллес Чібулька кахикнув, пропонуючи інший розв'язок. Він витягнув із калитки і Показав корчмареві золотий флорин. Трактирник більше не став цитувати Біблію. Рухом голови він показав у куток корчми. За столом, заставленим пляшками і дзбанками, сиділи три досить легко вдягнені — чи радше роздягнені — жінки. І четверо чоловіків.

Підійти вони не встигли. Рейневан відчув, як щось притискає його до шинквасу. Щось велике. І смердюче. Так ніби опудало при вході. Він через силу обернувся.

— Нові людиска, — сказав, жахливо тхнучи цибулею і погано перетравленим м'ясивом, великий і кошлатий тип з напіввисмикнутою зі штанів сорочкою. — Нові людиска туйка вступне платят. Звичай такий. Трясни-но калиткою, паничику. І постав, бо ми спраглі.

Кореші кошлатого, яких виявилося троє, зареготали. Один пхнув животом Ахіллеса Чібульку. Цей для різноманітності смердів по-пісному. Рибою.

— Господарю, — дав знак Рейневан. — Пиво для цих панів. По кухлю.

— По кухлю? — прохарчав йому в лице кошлатий. — По кухлю? Одрянського рибалку кривдиш? Трудящого чоловіка? Бочівку став, ти охабо! Ти хробаку! Мандавошко міська!

— Іди собі, добрий чоловіче, — злегка примружився Рейневан. — Іди геть. Залиш нас у спокої.

— Бо що?

— Не вводь мене у спокусу.

— Чого-о-о-о?

— Я дав обітницю не бити людей у піст.

Минуло трохи часу, перш ніж до кошлатого дійшов сенс сказаного, перш ніж він заревів і замахнувся кулаком, щоб ударити. Рейневан був швидший. Він схопив з шинквасу дзбан і розбив його об пику кошлатого, заливши його пивом і кров'ю. Тої ж миті, використовуючи розмах, копнув другого одоробала між ноги. Чібулька розтрощив третьому ніс передбачливо прихопленим у дорогу кастетом, а четвертому заацідив п'ястуком під ребра і звалив на коліна. Кошлатий намагався стати на рівні ноги, тож Рейневан стукнув його в чоло вцілілим вухом дзбана, а побачивши, що цього мало, додав так, що в нього в руці залишилися тільки окрушини глини і поливи. Він втиснувся спиною в шинквас, витягнув стилет.

— Сховай ножа! — заревів трактирник, підбігаючи з пахолками. — Ножа сховай, гунцвоте! І геть звідси! Щоб я вас тут більше не бачив, шибеників! Ланці! Розбишаки! Щоб ноги вашої тут не було! Геть, кому кажу!

— Це вони почали…

— Це постійні відвідувачі! А ви чужаки! Приблуди! Ану геть звідси! Raus! Raus, кажу!

Їх випхали, обзиваючи і штурхаючи палицями, у сіни. А з сіней — надвір.

Завсідники потішалися, плакали від сміху, тоненько хихотали дівчата. Опудало ведмедя спостерігало за подіями єдиним скляним оком. Друге йому хтось вибрав.

* * *

Вони відійшли недалеко — всього лише за ріг стайні. Почувши за собою тихі кроки, обидва крутнулися, немов пружини. Рейневан — зі стилетом у руці.

— Спокійно, — підняв руки чоловік, якого вони бачили всередині, за столом у кутку, між пляшок і з дівками. — Спокійно, не треба дурниць. Я Ґрабіс Гемпель.

— На прізвисько Аллердінгс?

— Аллердінгс[25]. Справді, - чоловік випростався. Він був високий і худий, мав по-мавпячому довгі руки. — А ви за рекомендацією каноніка, як я здогадуюся. Але канонік говорив про одного. Хто з вас цей один?

— Я.

Аллердінгс подивився на Рейневана, вивчаючи його.

— Ти дуже нерозумно зробив, — сказав він, — що прийшов сюди і розпитував. А ще дурнішою була оця авантюра. Сюди часто заглядають шпиги, тебе могли запам'ятати. Хоча, щиро кажучи, фізіономія в тебе… Таку важко запам'ятати. Не ображайся.

— Я не ображаюся.

— Я повертаюся всередину, — Аллердінгс ворухнув худими плечима. — Хтось міг бачити, як я за вами виходжу, а мене запам'ятати легше. Зустрінемося завтра. На Милицькій, у пивниці «Дзвін грішника». На терцію. А зараз — із Богом. І забирайтеся звідси.

* * *

Вони зустрілися. Дев'ятнадцятого лютого, у суботу перед неділею Reminiscere[26]. На вулиці Милицькій, у пивниці «Дзвін грішника», яку відвідували головним чином ливарницькі челядники.

Зараз, о порі терції, у пивниці було доволі порожньо. Із самого початку Рейневан хотів ухильно пояснити, про що йому йдеться. Аллердінгс йому цього не дозволив.

— Я знаю в подробицях, — перебив він, перш ніж Рейневан устиг заглибитися в розповідь, — про що тобі йдеться. Подробиці мені виклав наш спільний знайомий, канонік Беесс, донедавна препозит у кафедральній капітулі. Робив він це, мушу визнати, з превеликою неохотою, рішуче налаштований берегти тебе і твої секрети. Але він знав, що без цього я не міг би підготувати акцію.

— Отже, подробиці ти знаєш, — здогадався Рейневан. — А акцію підготував. То перейдімо до деталей. Час не жде…

— Поспішиш, — холодно перебив Аллердінгс, — людей насмішиш, як кажуть поляки. Перш ніж перейти до деталей, варто обміркувати одну більш загальну проблему. Таку, яка може на деталі мати вплив. Причому принциповий.

— І що ж це за проблема?

— Чи взагалі є сенс планувати.

Рейневан якийсь час мовчав, обертаючи в руках кухля.

— Чи акція має сенс, — нарешті повторив він. — А як ти пропонуєш це визначати? Будемо голосувати?

— Рейневане, — не опустив погляду Аллердінгс. — Ти — гусит. Ти — зрадник. У цьому місті ти — ненависний ворог, ти перебуваєш у самому центрі ворожого табору. Ти викликаєш відразу як єретик, віровідступник, на якого всього лише чотири тижні тому під биття дзвонів у цьому місті наклали анафему. Ти тут мисливська звірина, ягня серед вовчої зграї, всі на тебе чигають і полюють. Тоді як той, хто тебе вб'є, здобуде славу, пошану, престиж, відпущення гріхів, вдячність з боку влади, грошову винагороду й успіх серед представниць прекрасної статі. І тебе врешті-решт уполюють, хлопче. Тебе не врятує магія, якою ти маскуєшся, бо на кожну магію є свій

спосіб, і якщо добре придивитися, з-під камуфляжу прозирає твій справжній писок. А впізнавши на вулиці, тебе роздеруть на шматки — у рамках самосуду. Або візьмуть живцем і прикінчать на ешафоті. Саме так воно і буде, і кожен наступний день твого перебування у Вроцлаві невблаганно наближає цю мить. А ти, замість того, щоби чимшвидше брати ноги на плечі, хочеш вдаватися до якихось божевільних дій. Тож скажи мені, поклавши руку на серце, якщо можна: чи це має сенс?

— Має.

— Розумію, — тепер настала черга Аллергінса трохи помовчати. — Все ясно. Щоб урятувати дівчину в біді, ми йдемо на будь-який ризик. На будь-яке безумство. Навіть на таке, яке нічого не дасть.

— Не дасть?

— Стежачи за суб'єктом, який є нашою ціллю, я дещо про нього дізнався. Про його характер. Не гаючи часу, спираючись на неоціненні вказівки каноніка Беесса, я дізнався що треба. Знаю де, знаю коли, знаю як. І знаю також, що нам не обійтися без допомоги. Нам неодмінно потрібен третій. І то не цей твій аптекар, бо те, за що ми беремося, — справа не для аптекарів. З хвилини на хвилину тут з'явиться такий собі Ясько Тмин. Ти сам сказав: «Треба зробити так, щоби наш клієнт боявся». А Ясько Тмин — видатний спеціаліст. Справжній віртуоз у вибиванні зубів.

— То до чого тоді, - підняв брови Рейневан, — було все це попереднє красномовство? Якщо ти знав, що я однаково не відступлюся? Бо інакше ти не ангажував би віртуозів.

— Я почував себе зобов'язаним побалакати про це. А передбачати я вмію.

* * *

Ясько Тмин був величезним хлопищем семи з гаком стіп зросту, справжній тобі велетень. Велетень привітався, випив пиво, відригнув. Він щосили намагався справляти враження неотесаного простака. Але його зраджувала мова, коли він говорив. І розумний блиск в очах — коли слухав.

— Будемо працювати біля Святого Маврикія, — констатував він. вислухавши. — Йдеться про валона? Мені не дуже подобається гиркатися з чарівниками.

— Не погиркаєшся.

— Робота мокра.

— Радше ні. Щонайбільше доведеться когось побити.

— Тяжко? З тривалими наслідками?

— Не виключено.

— Зрозуміло. Моя ставка — чверть гривні сріблом. Або еквівалент у довільній валюті. Годиться?

— Годиться.

— Коли робота? Я трудящий чоловік…

— Ми знаємо. І віртуоз.

— Я працюю в пекарні, - підкреслив Ясько Тмин. — На час роботи мушу взяти відгул. Того й питаю: коли?

— Через три дні, - сказав Аллердінгс. — У вівторок. Місяць буде у повні. Наш клієнт надає перевагу вівторкам і світлим ночам.

* * *

Опертий спиною об стовп, отець Феліціян зітхав, йойкав, кректав і постогнував. Чуття в ногах поверталося до нього поволі, замість оніміння приходив наростаючий біль. Біль настільки надокучливий, що заважав зосередитися. Отець Феліціян тільки через силу міг допетрати і усвідомити, що йому кажуть. Відтак нападникові, який стояв над ним, — тому, що мав до огидного звичайне обличчя, — доводилося повторювати. Видно було, що його це бісить.

— Інквізиція, — напівпроговорив, напівпросичав він, — викрала і таємно ув'язнила дівчину. Панну Ютту Апольдівну. Ти маєш дізнатися, де її утримують.

— Пане добрий, — захлипав отець Феліціян. — Як же я міг би на це спромогтися? Я ж бо хробак мізерний… Нічого не значу… А що в єпископа служу? А хто ж я такий у єпископа? Слуга, пахолок худий… А те, про що вам йдеться, пане, — не єпископська се річ, йно Святої Курії… Куди там мені до Курії, куди там до їхніх таємних справ? Що я про се знати можу?

— Знати можеш, — просичав нападник, — стільки, скільки підслухаєш, підглянеш і винюхаєш. А що в цьому ділі ти мастак, ні для кого не таємниця. Мало знайдеться рівних тобі в підслуховуванні, підгляданні та винюхуванні.

— Хто аз єсмь? Я слуга… Я ніхто! Ви з кимсь мене переплутали…

— Не переплутав. Ти Ганис Ґвіздек, якого всі кличуть Вошка. Тепер ти отець Феліціян, і єпископ зробив тебе вівтаристом у двох костелах водночас, у Святої Ельжбети та Святого Михайла. Щоби винагородити за шпигування та доноси. Правда, отче сповіднику? Ти доносив канонікові Беессу, потім доносив на Беесса. Тепер доносиш на Тильмана, на Ліхтенберга, на Боршніца, на інших. Єпископ обіцяє тобі за доноси подальшу кар'єру, підвищення в ієрархії, наступні ласі пребенди[27]. Як ти гадаєш, єпископ виконає обіцяне? Коли дізнається про тебе правду? Те, що ти курвишся з валонками, та ще й у піст, єпископ, напевно, тобі пробачить. Але що він зробить, коли довідається, що й на нього, єпископа, ти теж доносиш, і з не меншим запалом? Інквізиторові Гжегожові Гейнче?

Отець Феліціян голосно ковтнув слину. Довго нічого не говорив.

— Те, що ви хочете знати, — нарешті пробурмотів він, — це таємна справа Інквізиції. До того ж стосується єресі. Великий секрет…

— Великі секрети, — з голосу нападника було чути, що він уже остаточно втрачає терпець, — теж можна розвнюхати. А чим більший секрет, тим більша винагорода. Тут, дивися, є двадцять ринських. Я даю їх тобі, вони твої; коли я тебе відпущу, зможеш їх взяти. Без будь-яких зобов'язань. Але якщо ти роздобудеш мені відомості, якщо я буду з них задоволений, дістанеш уп'ятеро більше. Сто флоринів, Ґвіздек. Це у п'ять разів більше, ніж

пребенди, які ти зараз маєш за рік з обох своїх вівтарій. Так що подумай, підрахуй. Може, все-таки варто постаратися.

Отець Феліціян удруге ковтнув слину, а його очі лисичо зблиснули. Нападник зі якнайзвичайнісінькою зовнішністю нахилився над ним, посвітив у лице ліхтарем.

— Але знай, — процідив він, — що якби ти зрадив… Якби ти мене продав, якби мене схопили… Якби зі мною сталася яка- небудь лиха пригода, якби я захворів, отруївся їжею, вдавився кісткою, втонув у глинянці або попав під колеса возу… Тоді, сповіднику, можеш бути впевнений, що надійні докази потраплять до людей, яким ти зашкодив. Яким ти все ще намагаєшся шкодити. Серед тих останніх, зокрема, — до Яна Снешевича, єпископського вікарія. Вікарій — чоловік заповзятий, ти це добре знаєш. Коли він дізнається про певні речі… Виловлять тебе з Одри, Ґвіздек. Не мине й трьох днів, як твій розпухлий труп виловлять на Сокільницькій загаті. Ти це розумієш, правда?

Отець Феліціян розумів. Він зіщулився і поквапливо закивав головою.

— На те, щоби роздобути відомості, ти маєш десять днів. Це крайній термін.

— Постараюся… Якщо вдасться…

— Краще, щоб вдалося. Для тебе краще. Ясно? А тепер ти вільний, можеш іти. Ага, Ґвіздек…

— Так, пане?

— Не швендяй по ночах. Я на тебе розраховую, тож було би шкода, якби тобі десь отут перерізали горло.

* * *

У вікні дому Отто Беесса й далі не було жовтої фіранки. Зрештою, Рейневан і не сподівався її там побачити. Не для того він сюди прийшов. Просто їм випала дорога через Шевську.

— Ти знаєш, куди поїхав канонік? До себе, до Рогова?

— Allerdings, — підтвердив Ал^ердінгс. — Не виключаю, що надовго. У Вроцлаві склалася неприємна для нього аура.

— Почасти через мене.

— Може, це образить твій гонор, — Аллердінгс глянув на нього через плече, — але ось що я тобі скажу: ти занадто робі лестиш. Якщо ти і був претекстом, то хіба що одним із багатьох. І не найважливішим. Єпископ Конрад уже досить довго дивився на каноніка Отто скоса, весь час шукав нагоди йому насипати йому солі на хвіст. Врешті-решт, уяви собі, покопирсався він у генеалогії і вирішив, що канонік — поляк. «Ніякий це не Беесс, — заявив він, — а Бєс. Звичайний собі польський Бєс. А польським Бєсам нема місця у вроцлавській дієцезії. Захотілося польському Бєсу прелатури в соборі? То хай собі йде до Гнєзна або Кракова, там теж є кафедральні собори».

— Кафедральні собори, якщо бути точним, у Польщі є ще в Познані, Влоцлавеку, Плоцьку і Львові. Та Беесси, знову ж таки, якщо бути точним, — не поляки. Рід походить із Хорватії.

— Хорватія, Польща, Чехія, Сербія чи якась інша Молдавія, — надув губи Аллердінгс, — це все для єпископа один пес, один Бєс і одна холера. Усе це нації слов'янські. Ворожі. Погано до нас, щирих німців, налаштовані.

— Ха-ха. Дуже смішно.

— А ось так, як чуєш. А знаєш, у чому парадокс?

— Не знаю.

— У тому, що роблячи щось на шкоду канонікові, єпископ шкодить сам собі. Отто Беесс був у вроцлавській капітулі практично єдиним, хто все ще підтримував єпископа в питанні необмеженої папської влади; решта прелатів і каноніків дедалі відвертіше декларують консиліаризм. Єпископ через свої інтриги втрачає прибічників, і це може для нього закінчитися дуже сумно. Собор у Базелі чимраз ближче. Цей собор може принести чимало змін… Та чи ти мене слухаєш? Що ти там робиш?

— Чобіт чищу. У лайно вступив.

* * *

Від весни 1428 року Вроцлав був островом у морі війни, оазою в пустелі воєнної руйнації. Та все ж, хоч і відгороджена від світу руслами Олави та Одри, хоч і захищена могутніми стінами, шльонська метрополія була далекою від того, щоби купатися в блаженній розкоші безпеки і впевненості у завтрашньому дні. Вроцлав надто добре пам'ятав минулу весну. Пам'ять була ще настільки жива і така реальна, що здавалося, ніби її можна торкнутися. У ній жили заграви палаючого Бжега, Ричина, Собутки, Гнєховиць, Сьроди та віддалених на якихось дві милі Контів. Вроцлав пам'ятав початок травня, коли з міських стін дивився на армію Прокопа Голого очима, які сльозилися від диму пожеж, в яких згорали Жерники і Мухобур. І навіть шести тижнів іще не минуло, як з півдня йшли вниз по Одрі Сирітки, як усі дзвони метрополії з жахом сповіщали, що Сирітки підступили до Олави, віддаленої на всього лише день дороги.

Вроцлав був островом в океані війни, оазою в пустелі попелищ і згарищ. Землі на південь від Вроцлава стали пожарищем, обезлюдніли. За мурами Вроцлава, які в мирний час давали притулок п'ятнадцяти тисячам людей, тепер Шукало прихистку ще майже стільки само. Вроцлав 6vb переповнений, жив у тісняві.

В атмосфері невпевненості й загрози. В аурі паралізуючого страху. І всезагального доносительства.

Винними були всі: єпископ, прелати, інквізиція, міська влада, патриціат, лицарство, купці. Всі. Ті, для кого безпека міста була справді важливою. Ті, які за кожним рогом бачили гуситського шпигуна і з жахом пригадували минулий рік: відчинені зрадою брами Франкенштейна і Рихбаха, здобутий підступом замок на Шленжі, змови у Свидниці, диверсію в Клодзьку. Ті, які розраховували, що облава на шпигунів вижене з укриттів справжніх з-поміж них. І ті, які в жодних шпигунів не вірили, але яким психоз страху був дуже на руку. Усі заохочували доносительство, посилюючи страх і переляк, призводячи до того, що паніка поверталася рикошетом ненависті та

переслідувань. Адже зрадники, чарівниці та гусити могли ховатися будь-де, за кожним рогом, в кожному кутку, переодягнені ким завгодно. Підозрюваними були всі: сусідка, бо не позичила сита, крамар, бо дав решту обрізаним скойцем, столяр, бо патякав усяке неподобство про пробоща, пробощ, бо пив, швець, бо не пив. На те, щоби на нього донести, безперечно, заслуговував кафедральний учитель, магістр Шільдер, бо на мурах крутився біля бомбарди. Доносу міг би удостоїтися, поза будь-яким сумнівом, райця Шеєрлейн, бо під час недільної меси страшенно розпердівся у костелі. Підозрюваним був міський писар панич Альбрехт Струбич, бо хоч і хворів, одначе одужав. Підозрюваним був Ганс Пліхта, міський стражник, бо досить було поглянути на його пику, щоб зрозуміти: пияк, курвій, хабарник і продажна душа.

Підозрюваним був жонглер-йокулятор[28], бо влаштовував ігрища і фіглі, підозрюваним був тесля Козубер, бо сміявся з тих фіглів. Підозрюваною була панна Ядвіга Баньчівна, бо робила зачіску і носила червоні чижемки. Пан Гюнтероде, бо призивав надаремно імення Господнє. Викликав підозру чинбар, бо смердів. І жебрак, бо смердів ще гірше. І жид. Бо був жидом. А все погане — то ж бо від жидів.

Доносів і ябедництва прибувало, кон'юнктура посилювалася сама по собі, наростаючи, немов снігова куля. Невдовзі дійшло до того, що найбільш підозрілими стали ті, на кого ніхто не доніс. Знаючи про це, дехто доносив на самого себе. І на найближчих родичів.

Було б дивно, якби в цій лавині доносів не знайшлося жодного доносу на Рейневана.

Але такий знайшовся. Та ще й не один.

* * *

Його зацапали на Соляній площі, яку він перетинав, лавіруючи між ятками, по дорозі на сніданок. Він снідав «Під головою мавра» щодня. Регулярно. Занадто регулярно.

Його цапнули, викрутили руки, приперли до ятки. Їх було шестеро.

— Рейнмаре Беляу, — без жодних емоцій сказав їхній головний, потираючи плаский і преогидно деформований хворобою ніс. — Ти заарештований. Не чини опору.

Він і не чинив. Бо не міг. У голові все йшло обертом, від несподіванки він був як уві сні, й не дуже розумів, що сталося. «Ютта, — недоладно і гарячково думав він. — Ютта. Вівтарист Феліціян вислідить, де її ув'язнено. Але як я сконтактуюся з вівтаристом? Якщо сам я буду ув'язнений? Або мертвий?»

Навколо вже збирався і густішав натовп.

— Ну ж бо, — махнув той, що мав деформований ніс. — В'яжіть пташку. Накладайте пута.

— Накладайте, накладайте! — крізь збіговисько продерся довготелесий сивий чоловік у шкіряному кабаті та при мечі, у супроводі ще кількох озброєних. — А як накладете, віддайте. Бо він наш. Ми стежимо за ним декілька днів. Поспішили ви — ну,

та вже нічого не поробиш. Але тепер видайте його нам. Наші права вищі.

— Як це вищі? — взяв руки в боки Ніс. — У чому вищі? Тут вам не Острів Тумський, тут Вроцлав! А у Вроцлаві нічого нема вищого від міської ради. У Вроцлаві рада урядує. Я в'язня з наказу панів радних заарештував — і доставляю його в ратушу. Ваша правда, що я поспішив. А ви — запізнилися! Ніхто вам не винен, раніше треба було встати. Хто перший встав, той ся в штани вбрав! А тепер ідіть собі геть, пане фон Гунт. Не заважайте в службі!

— У Вроцлаві править єпископ, — парирував Кучера фон Гунт. — Намісник короля Сигізмунда, пана твого, салогубе, і цілої твоєї ради. А я тут особу єпископа представляю, так що гляди, ратушний пахолку, до кого говориш. Кого геть посилаєш. Я маю наказ відвести арештанта до єпископа…

— А я-до ратуші!

— Це справа церковна, — гнівно повторив Кучера, — і ратуші хуй до неї! Ану з дороги!

— Сам з дороги!

Кучера фон Гунт рикнув, сапнув, поклав руку на меч. Тієї ж миті зі збіговиська, яке дедалі дужче напирало і шуміло, вискочила — а радше вистрелила — дрібна постать у бурому халаті. Перш ніж хто-небудь встиг відреагувати, постать з розгону кинулася на Рейневана, вирвала його з хватки пахолків і збила з ніг, причавивши до землі. Заскочений зненацька Рейневан дивився просто в лице постаті. Обличчя, сіре, ніяке і безмежно звичайне. Зі звичайного носа і звичайних губів текла кров. І якісь огидні клейкуваті виділення.

— Я на них нашмаркаю, — пробурмотіла постать просто у вухо м'яким жіночим альтом. — А ти втікай…

Ратушні пахолки і люди фон Гунта здерли жінку з Рейневана, смикаючи її, шарпаючи і трясучи нею, немов ганчір'яною ляль кою. Постать раптом обвисла в їхніх руках, закотила очі. Спазматично розкашлялася, подавилася кашлем, захрипіла. І раптом харкнула, плюнула і шмаркнула. Дуже щедро і напрочуд іскрометно. Кров і тягучий слиз густо поцяткували обличчя та одяг оточуючих.

— Пречиста Діво! — завив хтось у тижбі. — Це зараза! Мор! Мор!

Повторювати не було потреби. Усі знали, що таке mors nigra, Чорна Смерть, усі знали, як треба від Чорної Смерті рятуватися. Принцип був простий, правило було одне, і було воно таке: fuge, втікай. Усі — перекупні, перехожі, пахолки, єпископські збройні, Ніс, фон Гунт — в паніці кинулися навтьоки, збиваючи один одного з ніг і топчучи. Соляна площа опустіла за одну секунду.

Залишився тільки Рейневан. Медик. Він сидів навпочіпки над зараженою. Намагався розтулити їй рот, дати полегшення, усунути слиз та згустки, що блокували горло. «Від цього нема ніяких заклинань, — гарячково і хаотично думав він. — Ніяких заклинань, ніяких чарів, ніяких амулетів. Жодна магія не лікує, жодна не вберігає від зараження легеневою формою чуми… Бо це ж легенева форма, нема сумнівів, симптоми класичні, хоча… У неї нема гарячки… Холодне чоло… І тіло… Груди… Як це може бути? Щось тут не так…»

Жінка з якнайзвичайнісіньким обличчям відіпхнула його руки.

— Замість того, щоб мене обмацувати, — спокійно і виразно промовила вона, — втікай, нещасний дурню. Швидко. Перш ніж до них дійде, що це була ілюзія.

Йому не треба було повторювати двічі.

* * *

Якби він наважився втікати з Вроцлава як був, пішки, в одному тонкому каптані на плечах, йому б це вдалося. У місті все ще стояв переполох і сум'яття, тож втеча мала непогані шанси на успіх. Але Рейневанові було шкода добра та отриманого в подарунок від Дзержки де Вірсінг гнідого іноходця. Він виявився нездатним не моргнувши оком і без найменшого жалю покинути матеріальні блага. Коротше кажучи, його погубив матеріалізм. Як і багатьох — до нього.

Його зацапали в стайні. Накинулися в той момент, як він сідлав коня. Про опір не могло бути й мови. Їх було надто багато, з таким самим успіхом він міг би намагатися боротися зі сторуким Бріареєм. У цілком легко передбачуваному фіналі в Рейневана опинився мішок на голові та пута на руках і ногах. Потім його підняли і, наче клунок, кинули на віз. І привалили чимось важким і м'яким — очевидно, ганчір'ям.

Стрелив батіг, скрипнули осі, віз підскочив і покотився по вимощеній круглякими вулиці. Привалений купою ганчір'я Рейневан лаявся і злився на себе.

Починалася подорож у невідоме.

Розділ третій

у якому підтверджується приказка і виходить, що світ таки дійсно тісний: Рейневан що не крок натикається на знайомих.

Віз, яким його везли, підскакував і вигойдувався на вибоїнах, і при цьому тріщав так, ніби ось-ось мав розлетітися. Рейневан, який спочатку вважав тортурами купу ганчір'я і колючої рогожі, якою був придавлений і яка ледве давала дихати, та на всі заставки лаяв винуватців, швидко змінив думку. Знерухомлений під купою шмаття, він хоч і не оббивав боки об борти підводи, яка гнала навзаводи, зате чув і відчував удари інших предметів, мабуть, бочівок і драбин, які безладно літали всередині, раз по раз прокочуючись і по ньому. Однак їзда була така, що навіть у ганчір'яному коконі на вибоїнах клацали і дзвеніли зуби.

Скільки тривала ця дика гонитва, важко було оцінити. У кожному разі — довго.

* * *

Його витягли з-під ганчір'я, безцеремонно скинули з возу на землю. Точніше — в болото, бо одяг моментально почав намокати. Майже одразу ж і так само безцеремонно його підняли на ноги, смикнувши, зірвали з голови мішок. Від штурхана він вдарився спиною об колесо.

Вони були в яру, на його схилах ще білів сніг. Однак у повітрі вже пахло весною.

— Здоровий? — запитав хтось. — Цілий?

— Таж видите, що цілий. Тож-бо на власних ногах стоїть. Давайте гроші, як-сьмо ся домовили.

Люди, які його оточували, виглядали по-різному, з першого ж погляду їх можна було поділити на дві групи, ба навіть на дві категорії. Одних тут-таки можна було кваліфікувати як міських злочинців і торбохапів, гультіпак із банд і ватаг; чимало цих банд тероризували вроцлавські окраїни. Саме вони, і це не викликало жодного сумніву, зловили його в стайні й вивезли з міста на возі. Для того, щоби тепер передати його іншим. Теж бандитам, але так наче іншого класу. Найманцям.

На подальший аналіз не вистачило часу. Його схопили, посадили на коня, приторочили зап'ястя до луки сідла, та ще й зв'язали плечі двічі протягнутою попід пахвами мотузкою. За кінці мотузки взялися двоє кінних: один справа, другий зліва. Решта щільно їх оточила. Коні фиркали і тупали. Хтось штовхнув його у спину чимось твердим.

— Рушаємо, — почув він. — Тільки без дурниць. Бо натовчемо пику.

Голос видався йому знайомим.

* * *

Вони оминали міста і городища, але не настільки широким гаком, щоб Рейневан не міг зорієнтуватися на місцевості. Її він знав так добре, що впізнав дзвіницю парафіяльного костелу Святого Флоріана в єпископському Вйонзові. Отже, його везли ниським гостинцем, прямісінько на південь від Вроцлава. Однак скидалося на те, що не Ниса була метою подорожі, а щодо подальшого маршруту можливостей було аж надто багато: з Ниси в різних напрямках виходили п'ять трактів, не рахуючи того, яким вони їхали.

— Куди ви мене везете?

— Стули пельку.

За Нисою вони зупинилися, щоби переночувати. А Рейневан упізнав знайомого.

* * *

— Пашко? Пашко Римбаба?

Найманець, який приніс йому хліб і воду, завмер. Нахилився. Відгорнув світле волосся з чола та очей. І відкрив рота.

— Клянуся честю, — видихнув він. — Рейнмар? Це ти? От тобі й на! Тож-бо мені мармиза видалася знайомою… Але ти змінився, змінився… Впізнати важко…

— У чиїх я руках? Куди ви мене везете?

— Балакати заказали, — Пашко Римбаба випростався, його голос стверднув. — Тому не питай. Як є, так є.

— Та вже ж бачу, — Рейневан відкусив хліба, — як воно є. Колись ти був лицарем, а тепер здаєшся мені кнехтом. Якому наказують і заказують. І навіть знаю, з чого така переміна. Та й так дивно, що ти залишився на Шльонську. Казали, що ви всі повтікали: Вейрах, Віттрам, Тресков, уся твоя колишня comitiva. Що ви дали драла за тридев'ять земель. Бо шльонська земля горіла у вас під ногами.

— Айно, — Пашко почухав тім'я, кинув неспокійний погляд у бік вогнища, біля якого, однак, решта найманців присвячувала всю увагу виключно пляшці. — Айно, троха так гейби горіла. Порозбігалася компанія… Та й я вже готувався їхати геть… Аж тут, бач, трапилася нагода послужити в пана Унгерата. Пан Унгерат багатій, нікого зі своїх скривдити не дасть, годі боятися. То я й лишився. А що — хіба мені на Шльонську погано, чи як?

— А що цей багатій від мене хоче? Чим я його прогнівив?

— Заказали балакати.

— Тільки одна річ, — понизив голос Рейневан. — Одне слово. Одне ім'я. Я мушу знати, хто мене у Вроцлаві виказав. Зрештою, не про мене ж ідеться. Пам'ятаєш ту панну, Пашко? Викрадену на Бодак як Біберштейнівну? Ту, з якою я тоді втік? Я її люблю, кохаю з усього серця. А від інформації, про яку прошу, залежить її доля. Її життя. Хто мене зрадив, Пашко?

— Заказали балакати. А навіть якби й ні, то я того й так не знаю.

— Але знає той, хто вами командує. Так чи ні?

— Та певно що так, — надувся Римбаба. — У пана Ебервіна фон Кранца голова не для краси. Ясно, що знає.

— Випитай його, Пашко. Вивідай…

— Ні. Заказали.

— Пашко. Хіба я не поспішив тобі на допомогу тоді під Лютомією? Тебе геймани вже ось-ось брали на штихи, пам'ятаєш? Закололи б, як звіра, якби не я і Самсон. За тобою борг. Лицар ти чи ні? Не личить лицареві про такі борги забувати.

Пашко Римбаба думав довго. І так інтенсивно, що аж спотів. Врешті-решт просвітлів, витер брови.

— Тоді ти мене врятував, — визнав, випростовуючись. — Але потім на Бодаку зрадливо дав штурхана у бік. А ота твоя кохана копнула мене по яйцях і зі сходів спустила. Мене після того ще довго голова боліла. Так що ми квити. Я ніц тобі не винен.

— Пашко…

— Ти поїв? То давай руки. Я мушу тебе знов зв'язати.

— Не міг би трохи вільніше?

— Ні. Заказали.

* * *

У дальшу путь вони вирушили на світанні, в імлі, в якій Рейневан втратив орієнтацію. Йому здавалося, що вони їдуть у напрямку на Пруднік, глубчицьким трактом, але впевненості не було.

* * *

На узліссі голого березняку на них чекали троє вершників. І солідний закритий фургон, запряжений четвіркою кошлатих коней. Призначення фургона було більш ніж очевидне, тому

Рейневан анітрохи не здивувався, коли його туди запхали, а двері замкнули на засув. Цю зміну він прийняв навіть із деяким задоволенням. Він залишався в'язнем, але принаймні йому розв'язали руки.

Ударили копита, фургон смикнувся, рушив з торохтінням і рипінням осей. Усередині світла було стільки, скільки пропускали малесенькі заґратовані віконця, тобто небагато. Але достатньо, щоби він зміг побачити чоловіка, який лежав на дошках, накритий чи то рядном, чи опанчею.

— Слава, — заговорив до нього Рейневан. — Господу, брате. Хто ти?

Лежачий не відповів. Стогін, що його він видав у безпам'ятстві, не можна було вважати відповіддю. Рейневан потягнув носом, принюхався. Приступив, намацав чоло. Гаряче як піч. Відчувши, як його самого — для різноманітності — від страху пробирає холод, стягнув рядно, заліз під мокрий від поту одяг, натиснув на живіт, обмацав шию, пахви і пахвини хворого. У тьмяному світлі шукав слідів крові, гною, висипки. Хворий дозволяв робити з ним усе що завгодно, лежав нерухомо і постогнував.

— Тобі пощастило — і мені пощастило, — нарешті пробурмотів Рейневан, сідаючи. — Це не чума. І не віспа. Здається.

— Adsumus…

— Що? — Рейневан аж підскочив. — Що ти сказав?

— Adsumus… — промимрив хворий. — Adsumus peccati quidem immanitate detenti… Sed in nomine tuo specialiter congregati…{4}

«Це всього лише молитва, — запевнив сам себе Рейневан. — Виключно випадковий збіг…»

Він нахилився. Від хворого било жаром гарячки і різким запахом поту. Рейневан поклав долоні хворому на скроні, почав повільно промовляти лікувальні заклинання та замовляння.

— Veni ad nos… — застогнав пацієнт. — Et esto nobiscum et dignare illabi cordibus nostris… Adsumus… Adsumus…{5}

Рейневан бурмотів заклинання. Хворий зі свистом видихнув.

— Ex lux perpetua, — цілком виразно сказав він, — luceat eis.

* * *

Фургон торохтів і рипів. Хворий марив у лихоманці.

Рейневана розбудив грюкіт засува і скрипіння дверцят, привело до тями холодне свіже повітря, яке разом зі світлом увірвалося всередину. Він примружився.

У фургон заштовхували наступних пасажирів. Трьох. Перший, широкоплечий вусань у лицарському вамсі, несамохіть відсахнувся, побачивши лежачого хворого.

— Не бійтеся, — заспокоїв Рейневан. — Нічого заразного. Гарячка та й усе.

— Ану лізьте всередину! — підігнав один із найманців. — Хутко, хутко! Мені що, допомогти вам?

Дверцята фургона зачинилися, і всередині знов запанувала пітьма. Однак світла було достатньо, щоби Рейневан набрався впевненості, що знає щонайменше двох із трьох новоприбулих в'язнів, які плече до плеча сиділи навпроти. Що він уже бачив їхні обличчя.

— Раз уже нас побратала сумна доля, — випередив його обережним і сповненим вагання голосом вусань, — то треба познайомитися. Я Ян Куропатва з Ланьцухова, miles polonus…[29]

— Гербу Шренява, — вирішив закінчити по-польськи Рейневан, — якщо мені не зраджує пам'ять. Ми бачилися в Празі…

— А бодай мене! — підозріливо нахмурене і озлоблене лице поляка просвітліло, — Рейневан, празький ескулап! Пам'ятаю! Мені вашець одразу знайомим видався… Ото ми всі влипли, най би його зараза…

— Adsumus… — голосно застогнав хворий, перекочуючи голову. — Adsum…

— Якщо вже про заразу мова, — озвався з тривогою в голосі другий з поляків, показуючи на лежачого, — то чи сей ото часом…

— Єгомосць Рейневан — дохтур, Якубе, — пояснив Куропатва. — На хоробах знається. Як мовить, що незаразне, тра му вірити. Дозвольте, пане Рейневан: отсей добрий шляхтич — се пан Якуб Надобний з Рогова, гербу Дзялоша. А отсей…

— Ми знаємося, — перебив третій чоловік, який відзначався сильно окресленою, трохи ніби кривуватою щелепою. — Клеменс Кохловський з Велюні, пам'ятаєте? Мали приємність. У Тошеку се було, восени тамтого року. Про справи балакали.

Рейневан підтвердив, але тільки кивком голови. Він не був впевнений, чи може вдаватися в подробиці, а якщо навіть і так, то наскільки далеко.

Нові пасажири фургона були, годі заперечити, тимчасовими співтоваришами в недолі, але це аж ніяк не означало, що вони мали знати специфіку та подробиці справ, якими займався Кохловський. Полягали ж ці справи у продажу гуситам коней, зброї, пороху та куль.

— Усіх трьох разом нас схопили, одного дня, — розвіяв його сумніви Ян Куропатва. — На краківському тракті, між Бєльськом і Скочевом. Ми йшли цугом, везли… Здогадуєтеся, що везли. Знаєте-бо, що тамтим трактом возять.

Рейневан знав. Усі знали. Краківський тракт, що проходив через Цешин і Моравську Браму і сполучав Королівство Польське з Чеським, був одним із нечисленних торгових шляхів, які випадали з-під накладеної на гуситську Чехію блокади. Цим шляхом товари з Польщі йшли в Чехію практично безперервно і безперешкодно, так було завдяки угоді між моравською калікстинською шляхтою і можновладними католиками. Моравські гусити не вчиняли грабіжницьких нападів на землі католиків, а ті, своєю чергою, дивилися крізь пальці на обози та цуги, що тяглися через Цешин. Угода була неформальною, а рівновага хисткою, час від часу який-небудь інцидент її порушував. Як видно.

— Захопили нас, — вів далі miles polonus, — ратиборські з Пщини, наймана дружина отої вовчиці Гелени, вдови князя Яна. Пщина якраз і є її, Гелени, значиться, вдовин наділ, проклята відьма як удільна княгиня у Пщині сидить і поводиться чимдалі зухваліше.

— Та ще й незаконно, потіпаха така, — люто буркнув Кохловський. — Бо ж не на своїй, а на цешинській землі! То беззаконня!

Рейневан знав, про що йдеться. Дірка в блокаді, якою користувалися купці, існувала ще й завдяки вмілій політиці цешинського князя Болеслава, який захищав своє князівство тим, що з гуситами не задирався і їхніх обозів не зачіпав. Цілком іншу політику провадили вдова княгиня Гелена, що мала резиденцію в Пщині, та її син, ратиборський князь Миколай. Вони не пропускали жодної нагоди залити гуситам сала за комір, хоч би і в чужих володіннях.

— Немало вже наших, — вів далі Куропатва, — згнило у пщинських льохах чи залишило голови на пласі. Та й ми, як нас взяли, думали, що й нам на риштуванні[30] кінець писаний. Уже-сьмо душу Богові ввіряли, я, пан Якуб і пан Клеменс… Але-сьмо не висиділи в темниці навіть тижня. Повезли нас до Ратибора, видали оцим іншим, біс їх знає, що за їдні… А теперка всадили до отсеї буди і везуть. Куди, нащо, хто, на чиїй службі — біс 'го знає.

— Нащо — то відомо, — похмуро заявив Якуб Надобний з Рогова. — На страту, нащо ж іще?

— Прізвище Унгерат, — поцікавився Рейневан, — щось вам говорить?

— Ні. А має говорити?

Рейневан розповів, як його впіймали, розказав про маршрут, яким проїхав за три дні. Про те, що ескорт, найімовірніше, служить Унгератові, багатому вроцлавському патрицієві. Куропатва, Надобний і Кохловський почали ламати собі голови. Без особливих результатів. Так би вони й залишалися розгубленими і невпевненими щодо своєї долі, якби не новий пасажир фургона,

якого до них підсадили ще того самого дня.

* * *

Новий пасажир був молодий, світловолосий, обшарпаний, як городнє опудало. А також веселий та радісний, що приголомшувало, коли зважити на обставини.

— З дозволу вашмосьців, — засміявся він, сівши, — я Глас з Лібочан, добрий чех, сотник із Табора. Бранець. Тимчасово, ха-ха! Вояча доля, хе-хе!

Кілька днів тому, розповів Глас з Лібочан, добрий чех, раз по раз роблячи паузи, коли у нього починалися приступи гучних і безпричинних веселощів, пан Гинек Крушина з Ліхтенбурга вчинив наскок на градецький край. Пан Гинек колись був вірним захисником Чаші, але зрадив, перейшов на бік католиків і тепер мучить добрих чехів набігами. Рейд на Градеччину закінчився для нього не найкраще, його дружину було розбито і розпорошено, її змусили втікати. Але Гласа з Лібочан панові Крушині вдалося захопити в полон.

— Така вояцька доля, ха-ха, — потішався добрий чех. — Але соломи в льоху пана Крушини я не загрів! Відкупили мене, сюди доставили. А тепер, як я ото підслухав, кудись під Фриштат повезуть.

— Навіщо під Фриштат? І хто вас відкупив?

— Ха-ха! Таж той самий, що і вас. Той, що нас теперка везе!

— Це ж хто?

— Гебхард Унгерат. Син Каспера Унгерата… То ви не знали? Оце так-так, хе-хе. Ну то я вам, як видно, маю роз'яснити справу!

Каспер Унгерат, роз'яснив таборит, це вроцлавський купець, просто-таки непристойно багатий, у своїх великопанських претензіях такий самовпевнений і бундючний, що в Гнєховицях під Вроцлавом бург собі купив і в тому бурзі як шляхтич сидить, уже йому начебто й шляхетство пахне, вже й про герба він клопоче. ха-ха. У рамках клопотань поробив своїх синів, Гебхарда і Гільберта, в єпископському війську армігерами. У якійсь прикордонній рубанині зловили Гільберта таборити з Одр. Миттю дізнавшись, що за золота квочка потрапила їм до рук і які золоті яйця вона може знести, зажадали за бранця кругленьких п'ятсот кіп грошів викупу.

— Оце так грошва, ха-ха, не хрін собачий! Тепер розумієте, в чім річ? Унгерат, старий скнара, домовився, хоче залишити грошики в себе в кишені. За свободу Гільберта свободу дістануть чеські бранці, схоплені сілезцями утраквісти. Унгерат має знайомства, має зв'язки, має боржників. Швидко залагодив собі бранців. Себто нас, ха-ха. Виходить, ха-ха, що ми, рахуючи ще й оцього напівнебіжчика, йдемо по якихось вісімдесят кіп per capita[31], ха-ха, в загальному балансі. Я сказав би, що середня ціна непогана. Хіба що, може, хтось із панів має себе за багатшого.

Ніхто не зголосився. Глас з Лібочан дзвінко засміявся.

— На обмін нас везуть, панове. Так що не вішайте носи, ха-ха, недовго ще нам у неволі залишатися, недовго!

* * *

Через тісноту і духоту всередині фургона в'язнів охопила сонливість, вони майже безперервно спали. Рейневан же як не спав — думав.

Хто його зрадив у Вроцлаві?

Якщо виключити звичайну випадковість — а за таких обставин випадковість треба було виключити — можливостей залишалося небагато. Час змінював людей. Ахіллеса Чібульку могли звабити заховані під підлогою аптеки золоті монети, бажання заволодіти ними могло виявитися непереборним. А що вже тоді казати про Аллердінгса, якого Рейневан не знав узагалі, й при тому мав усі підстави вважати його найманим шельмою?

Однак головним підозрюваним, звичайно ж, залишався патер Феліціян, Ганис Ґвіздек на прізвисько Вошка, особа, для якої брехня, зрада і клятвопорушення, здавалося, були другою натурою. Аллердінгс застерігав Рейневана від нього, але ж він знехтував пересторогами і недобрими віщуваннями. «Omnis ксьондз avaritia[32], посилався на поширену поговірку, — Феліціян не зрадить через захланність: якби зрадив, сто флоринів втекло б йому з-під носа». Але ж Аллердінгса це не переконало.

«Аллердінгс міг мати рацію, — в розпачі думав Рейневан. — Власну шкуру отець Феліціян міг цінувати дорожче від ста флоринів, тож міг зрадити зі страху за шкуру. А ще міг зрадити заради фавору і значно вище оцінюваних майбутніх вигод».

Так, багато що вказувало на те, що зрадником був саме отець Феліціян. А якщо так…

«А якщо так, — в розпачі думав Рейневан, — то весь хитромудрий вроцлавський план ні до чого. Шанси швидко знайти Ютту зникли, сподівання розвіялися. Знову не відомо, що робити, з чого починати. Знову в халепі. Знову вихідна точка».

«Якщо взагалі буде вихід, — думав Рейневан. — Бо наш веселий Глас може помилятися. Може, нас зовсім не обміняють? Може бути так, як у замку Троски, — утраквістів купують, щоби потім замучити їх на ешафоті задля підняття духу місцевого населення».

А на те, що його знову врятує таємнича ілюзорна жінка, цього разу розраховувати важко.

* * *

Хворий перестав стогнати і марити. Він лежав спокійно, йому, мабуть, навіть полегшало. При свідках Рейневан уже не наважувався застосовувати магію, тож одужання слід було приписати природним чинникам.

* * *

— Вилазьте! Далі, далі! Швидко! З возу!

Сонце засліпило очі, а ковтнувши холодного повітря, він мало не знепритомнів. Щоби втриматися на розм'яклих до желейного стану ногах, йому довелося вхопитися за плече Яна Куропатви з Ланьцухова. Надобному, який стояв поруч, було не краще, він просто звисав, блідий як мрець, із плеча Кохловського. Торговець зброєю, хоч і був найменш статурний, виявився, поруч із Гласом з Лібочан, найстійкішим. Вони з чехом стояли впевнено і найліпше з усіх вдавали, ніби їм не страшно.

— Буде обмін полоненими, панове гусити, — просвітив їх з висоти сідла Ебервін фон Кранц, командир найманців. — Дуже скоро ви будете вільні. Цією ласкою ви завдячуєте присутньому тут вельможному паничеві Гебхардові Унгератові, сину ясновельможного пана Каспера Унгерата. Так що кланяйтеся! Низько! І швидко!

Гебхард Унгерат, присадкуватий і бридкий, наче гном, гордовито задер голову і закопилив губу. Після чого розвернув коня і від'їхав ступою.

— Рухайтеся, єретики, рухайтеся! Туди, до мосту! Гей, хто там, цього хворого треба буде нести!

— Ця ріка — це Ольза, — пробурчав раптом споважнілий сотник Глас. — Ми десь між Фриштатом і Цешином. На мосту буде обмін. Така традиція.

На передмостів'ї їм наказали зупинитися, оточили кіньми. Під мостом повновода Ольза шуміла, омивала опори, перетікала понад льодоламами.

Довго чекати не довелося. На протилежному березі появився вершник. У капаліні, кольчужному каптурі з пелеринкою, бурій яці, вдягнутій на бригантину, — типовий ман, дрібний гуситський шляхтич. Уважно подивився на них. Двічі повернув коня, перш ніж, під стукіт підків, виїхав на міст. Переїхав на їхній бік, пильно роззираючись. Ебервін фон Кранц поспішив назустріч. Якусь хвилю вони розмовляли. Потім обоє під'їхали перед ясні очі Гебхарда Унгерата.

— Каже, — мовив, прокашлявшись, Ебервін фон Кранц, — що слова дотримали. Привели панича Гільберта. Знають, що замість п'яти, як було домовлено, маємо шістьох, тому, аби виявити добру волю, разом з паничем Гільбертом іще одного сілезця звільнять. Тільки-от спочатку він хоче наших в'язнів побачити.

Гебхард надув губи, поблажливо кивнув. Гуситський ман услід за Ебервіном ступою під'їхав до в'язнів, глянув на них з-під капаліна. А Рейневан схилив голову. Боявся, що не зуміє зберегти незворушне обличчя.

Маном був Урбан Горн.

Роль мало значущого і ще менш кмітливого посланця він грав пречудово. Опустивши очі, щось там покірливо промимрив Ебервінові упівголоса, поклонився Гебхардові Унгератові.

— Ти побачив те, що хотів побачити, — сказав йому Ебервін. — Так що вирушай до своїх. Запевни їх, що й ми слова дотримали і що ніякої зради не замишляємо. Чесний обмін.

— Ну ж бо. марш, — скомандував він в'язням, дивлячись, як Урбан Горн проїжджає міст і зникає в лісі. — Допоможіть цьому хворому!

— Ти бачив? — шепнув Кохловський. — Се був…

— Я бачив.

— Що се все…

— Не знаю. Тихо будь.

З протилежного боку вже наближався невеликий загін гуситів — легкоозброєні з червоними Чашами на яках. До мосту вони добралися одночасно. За хвилю гусити дозволили ввійти на міст двом чоловікам. Побачивши це, найманці Унгерата погнали на міст своїх в'язнів. Обидві групи пішли назустріч одна одній. Хтось із тих, котрі наближалися від лівого берега, мав бути Гільбертом Унгератом, хоча жоден не був схожий, жоден не був присадкуватий і не нагадував гнома. Один із них був високий і рудуватий, другий мав обличчя херувима і золоті кучерики, які пасували до цього образу. Когось він Рейневанові нагадував. Але Рейневан був зайнятий: разом із Кохловським він підтримував хворого. У того вже не було гарячки, він самостійно переставляв ноги.

— Miserere nobis… — раптом озвався він цілком притомно. Рейневана пройняв дрож. І страх. Як виявилося, слушний.

З лісу на лівому березі Ользи появився сильний кінний роз'їзд, стрільці, списники і важкоозброєні. Розгортаючись у півколо, новоприбулі відрізали гуситам шлях до відступу, змусили відступити на міст. Ян Куропатва, вилаявся, обернувся. Але з правого берега на міст уже в'їжджали шльонські найманці. Вони були відрізані. Оточені.

— Бачу, мать, Syriam ab oriente, — пробурмотів Кохловський цитату зі Святого Письма. — Et Philisthim ab occidente[33]…

— Tosme… — зойкнув Глас. — Tosme su v prdeli…{6}

Гебхард Унгерат обійняв брата, яким виявився рудуватий.

Потім подивився на в'язнів і на гуситів. Поглядом, сповненим ненависті. Його обличчя було викривлене, як у справжнісінького гнома.

— Ви собі думали, єретики, — в'їдливо промовив він, — що вийдете сухими з води? Що шкури врятуєте? Що ми тут із вами торгуватися будемо? О ні, нічого подібного, ніякого торгу з вами не буде, сучі сини, ніяких угод. Для вас, виродки, — тільки те, на що ви заслуговуєте: петля, сокира, вогнище. І будете висіти, будете на вогнищах шкварчати, голови покладете. Бо вас доставлять назад туди, звідки вас взяли.

Прибулі списники та важкоозброєні щільно заблокували передмостів'я на лівому березі. Лицар, який командував ними, мав на щиті перехрещені сокири.

— А тебе, проклятий відступнику, — Гебхард Унгерат націлився пальцем у Рейневана, — ми видамо вроцлавському єпископові. Єпископ, і ми це знаємо, мріє запопасти тебе в катівню. І буде заслуга для Церкви…

— Ми теж знаємо, — сказав, піднімаючи голову, Урбан Горн, — що це все — заради заслуг. Увесь цей підступно задуманий обман, вся ця гідна лоточника оборудка. Не тобою, зрештою, хоч ти й лоточник, задумана. Це твій татусь-парвеню збирався в такий спосіб славу здобути й шляхетства доп'ясти. Шляхетний пан купчик фон Унгерат, на гербі зламаний гріш. Гівно буде на гербі, Гебхарде. Бо гівно вийде з вашої задумки.

— За ці слова, — бризнув слиною Гебхард Унгерат, — шкуру з тебе пасами злуплю, єретику. Тобі кінець! Не бачиш, що ти у пастці?

— Це ти в пастці. Озирнися.

У цілковитій тиші, яка запала зненацька, на обох берегах Ользи появилися нові озброєні люди. Силою щонайменше сотня душ. Вони швидко оточили міст. З обох боків.

— Та це ж… — Гебхард тремтячою рукою показав на велику червону хоругву зі срібним Одривусом. — Це лицарі пана з Краваржа! Католики! Наші!

— Уже не ваші.

Приголомшені й остовпілі найманці Унгерата дали себе роззброїти без найменшого опору. Рейневан бачив, як Пашко Римбаба водить навколо широко розкритими очима, не в змозі збагнути, чому в нього забирають зброю прикрашені Чашами гусити, які раптом стали союзниками зі збройними лицаря з сокирами на гербі. Він бачив, як сполотнілий Ебервін фон Кранц не розуміє, чому його роззброюють і беруть у полон моравці з-під знаку Одривуса.

Невдовзі всі були на лівому березі Ользи. Поки Горн мовчки потискав руки Рейневану і полякам, моравці зігнали в купку і взяли під варту їхніх недавніх гнобителів, які тепер самі стали бранцями. Ті стояли, поопускавши голови, все ще онімілі й шоковані: найманці Кранца, Гільберт Унгерат, лицарик з обличчям херувима. І Гебхард, із викривленою гном'ячою пикою, витріщаючи гном'ячі балухи на головного героя події, вбраного в розкішний обладунок вельможу зі смаглявим обличчям і буйним чорним вусом. Вельможу, якого Рейневан уже колись бачив.

«Воістину, — подумав він, — цей світ дуже тісний».

На чолі своїх гейтманів і лицарів, під хоругвою з Одривусом, родовим знаком Бенешовіців, наперед них виїжджав Ян з Краваржа, пан на Новому їчіні, Фульнеку, Біловці. Штрамберку і Рожнові, магнат, могутній феодал, володар домініону, що охоплював величезну площу північно-західної частини маркграфства Моравії.

— Отой із сокирами на гербі, біля пана з Краваржа, це Сильвестр з Краліц, фульнецький гейтман, — упівголоса пояснив Горн. — А другий, з бородою, це Ян Хелм.

Ян з Краваржа зупинив коня.

— Паничам Унгератам, — заговорив він голосом спокійним і навіть дещо холодним. — належиться кілька слів пояснення. Від часу, коли панич Гебхард і присутній тут пан Сильвестр з Краліц склали свій хитрий, але не надто чесний план, ситуація змінилася. Змінилася, можна сказати, принципово. Дух мене, мої панове, осінив, зійшла на мене благодать просвітлення, полуда спала з очей моїх. Я побачив істину. Зрозумів, за ким правда. Збагнув,

хто стоїть за істинну Христову віру, а хто — за антихриста. Від учорашнього дня, мо'Гпанове, від суботи перед неділею Oculi", я відмовився підкорятися Люксембержцеві та Альбрехту, прийняв таїнство sub utraque specie і присягнув чотирма празькими статтями. Від учорашнього дня добрі чехи з-під знаку Чаші є вже не моїми ворогами, а братами по вірі та союзниками. Звичайно ж, я не можу допустити, щоби моїх братів спіткали зрада і клятвопорушення. Тому я оголошую ваш договір із паном з Краліц неукладеним і недійсним.

— Це… Це… — промимрив Гебхард Унгерат. — Не годиться… Це непорядно… Це зрада… Це…

— Про зраду раджу не говорити, милостивий пане Унгерат, — спокійно перебив пан на їчіні. — Бо якось паскудно це слово звучить у ваших устах. А нечесність — де ви її бачите? Таж тут усе чесно і за Божим порядком.

Мав бути обмін? Є обмін. Згідно з умовою: чехи вам віддали ваших, ви чехам віддали їхніх. По-купецькому кажучи, щоби-сте краще зрозуміли: сальдо виявилося нульовим. Але тепер я вам відкриваю рахунок. Зовсім новий. Тепер зі мною, пане Угрерат, вашеця родитель буде вести переговори про викуп. За вас і за брата. А заким укладемо угоду, обидва посидите в їчинській вежі. А з вами й оті иньчі панове. Всі, кілько вас тут є.

Ян Хелм розсміявся, Сильвестр з Праліц завторив йому, гупаючи себе покритою панциром долонею по стегну. Ян з Краваржа тільки усміхнувся.

— Дурень буду, панове зі Шльонська, якщо за вас усіх гуртом не витисну дві тисячі гривень. Правий був Прокоп, правий був і ти, Горне, що перехід на Чашу мені окупиться. Що Бог мені воздасть! Воістину, вже воздає!

— Вельможний пане Яне, — раптом озвався Рейневан. — Маю до вас просьбу. За двох із цих лицарів прошу. Бисте їх пустили на волю.

Третя недия Великого посту.

Магнат довго дивився на нього.

— Горн, — нарешті вимовив він, не відводячи погляду. — Оце і є той ваш шпигун?

— Він.

— Сміливий. І справді вартий для вас стільки, щоб йому ця сміливість зійшла з рук?

— Вартий.

— Я мушу, — фиркнув Ян з Краваржа, — вірити на слово?

— Якщо волієте, — Рейневан не опустив погляду, — можете оцінити за фактами.

— А то за якими? — насмішкувато закопилив губу пан на їчині. — Згораю від цікавості.

— Рік Господній 1425, тринадцяте вересня, Шльонськ, цистерціанська грангія в Дембовці. Нарада у стодолі. Навпроти вас, пане Яне, сидів Готфрід Роденберг, хрестоносець, війт з Липи. Ліворуч від вас — пан Пута з Частоловиць, клодзький староста. Праворуч — лицар з оленячим рогом на лентнері, схожим на герб Біберштайнів, тільки тинктури інші.

— Пан Тас з Прусиновиць, — кивнув Ян з Краваржа. — Ти добре запам'ятав. Чого тоді я тебе не пам'ятаю?

— Я не був там з вами. Я був над вами. На піддашші. Звідки все бачив і чув. Кожне вимовлене слово.

Магнат мовчав, покручував чорний вус.

— Твоя правда, — врешті-решт сказав він. — Достоту можна тебе оцінювати за фактами. Я оцінив — і бачу, що ти непоганий. Проворний з тебе пройдисвіт, видно, має Табор пожиток із твого махлярства. Але й мій пожиток, пане шпигун, теж не ґудзик. З тих шльонських лицарів, що ти за них клопочеш, була би вигода. Якщо я їх відпущу, вигоди не буде. А де нема вигоди, там збиток. Хто мені його покриє?

— Бог, — недбало вставив Урбан Горн. — А в якості його замісника — Прокоп, якого справедливо називають Великим, director operationum Thaboritarum. Не будете в збитку. Я вам гарантую.

— Твоя гарантія — цінна річ, — усміхнувся Ян з Краваржа. — І ціна її росте. А ще я вподобав собі того Рейневана. З горища нас тоді підглedів і підслухав, хай мене біс, так зблизька, що єпископові Конрадові міг згори на тонзуру наплювати! А легатові Орсіні за комір насцяти! Зух, хоч і шпиг. Ет, до ката, я здатний на милосердя! Цих двох звільняю, пане Хелм. Решту — під ескорт! І готуйтеся в дорогу, зараз вирушаємо до Їчина!

Полонених відвели. Гебхард Унгерат репетував і матюкався, Гільберт плакав, проливав сльози, не зважаючи на сором. Пашко Римбаба оглянувся.

— Рейнмаре! — жалібно покликав він. — А я? Порятуй і мене!

— Ні, Пашко.

— А чому?

— Заказали.

Рейневан обернувся до звільнених за його заступництвом Ебервіна фон Кранца і схожого на херувима молоденького лицаря. Кранц похмуро дивився на нього.

— Я знаю, — хрипко сказав він, — за що мені від тебе така милість, Беляу. Римбаба мені сказав. Так що давай не будемо затягувати цю жалісливу сцену. Ти хочеш знати, чому ти попався у Вроцлаві? Випадково. А ще через довгий язик Вілкоша Лінденау. Він був тобі вдячний. Хвалив доброту і шляхетність. Забагато, зачасто і заголосно. Я можу йти?

«Значить, це не Ахіллес, не Аллердінгс, — Рейневан аж зітхнув, настільки йому полегшало. — І не Феліціян! Отже, ще не все втрачено, Феліціян далі шукає Ютту… А може, вже знайшов?»

— Кхе-кхе…

Він підняв голову. Ебервін уже пішов, перед ним стояв юний лицар із золотим кучерявим волоссям.

— А я, милостивий пане, — промовив він злегка тремтячим голосом, — ніяк не збагну, чому ви мене звільнили. Не знаю ні вашого йменння, ні герба. Але ви гусит. Тому знайте, що мені католицька віра і лицарська честь не дозволяють вступати з єретиком у жодні ближчі конвікції[34]. Але знайте і те, що я вам зобов'язаний за звільнення. Борг заплачу, перед Богом клянуся.

— Гуситові клянешся?

— Бог мені покаже, як виконати клятву, щоби це було без гріха і без образи віри.

— Бог, — Рейневан глянув йому в очі, - твою клятву почув. А як її виконати, я тобі можу і зараз сказати. Піднімеш тост.

— Що?

— Піднімеш і вип'єш за здоров'я дами мого серця. Панни… Ніколетти Світловолосої. Але не інакше, ніж на твоєму власному весіллі, пане Вольфрам Панневіц. На весіллі з панною Катажиною Біберштайн. Тоді й тільки тоді я визнаю клятву виконаною. А тебе — людиною честі.

Вольфрам Панневіц зблід і стиснув губи. Потім сильно почервонів.

— Я вже знаю, хто ви, — він ковтнув слину. — Та й чув таки немало… Швидкі ви, бачу, сватати мені панну з дитиною… І яка ж це у вас для цього причина, га? Може, той дітвак…

— Та не будь ти дурнем, Панневіц, — стиха перебив його Рейневан. — їдь на Штольц. Подивися на хлопчика. А тоді в дзеркало. Більше я з тобою про це говорити не збираюся.

— Бог чув, — додав він голосніше, щоб усі почули. — Бог чув, як ти поклявся.

— Рейневане, — нетерпляче покликав Урбан Горн. — Поїхали. Не затягуй цю жалісливу сцену.

Розділ четвертий

у якому Рейневан втрачає частину вуха та більшість ілюзій

— Дякую тобі за порятунок, — повторив Рейневан. — Але я з тобою не їду. Повертаюся на Шльонськ.

Урбан Горн довго мовчав, дивлячись услід почту Яна з Краваржа, який віддалявся. Потім обернувся в сідлі. Він уже позбувся личини чеського шляхтича-сіроми і був знову давнім Горном: Горном в елегантному плащі з тонкої вовни, Горном у рисячому ковпаку з пучком чаплиного пір'я. Горном з пронизливими очима, що так і свердлили поглядом.

— Ти не повертаєшся на Шльонськ, — холодно сказав він. — Ти їдеш зі мною.

— Ти не слухав? — підвищив голос Рейневан. — До тебе не дійшло? Я мушу повернутися! Від цього залежить доля близької мені особи!

— Панни Ютти де Апольда, — безпристрасно підтвердив Горн. — Я знаю.

— А, то ти знаєш? Тоді ти знаєш і те, що я зроблю все, щоби…

— Я знаю, — різко перебив Горн. — що ти зробиш все. Питання в тому, скільки ти вже зробив.

— Про що ти… — Рейневан відчув, що блідне. А потім — що червоніє. — До чого ти хилиш?

— Тихіше, якщо ласка. — Горн подивився на поляків, які за ними спостерігали, рушив, під'їхавши конем так близько, що вони торкнулися стременами. — Розголос справі не допоможе. А до чого я хилю, ти й сам добре знаєш. Вісті розходяться швидко, а плітки — ще швидше. Дійшла звістка, що тебе недавно приму сили зрадити. А чутки стверджують, що ти був зрадником віддавна. Від початку.

— Чорт забирай! Та ти ж мене знаєш. Таж…

— Я тебе знаю, — знову перебив Горн. — Тому пліткам не вірю. Що ж до звісток… їх треба перевірити. Нема, як-то кажуть, диму без вогню. Тому, повторюю, ти не повертаєшся на Шльонськ. Ти їдеш зі мною на Совинець, а

звідти під ескортом я негайно відішлю тебе до Праги. За наказом Неплаха. І я мушу його виконати, ти це, либонь, розумієш.

— Послухай-но…

— Дискусію закінчено. В дорогу.

* * *

Під вечір вони попрощалися з поляками та Гласом з Лібочан. Кохловський, Надобний, Куропатва з Ланьцухова і таборитський сотник повернули на оломоуцький тракт, яким збиралися добратися до Одр. В Одрах, як випливало з попередніх розмов, стояв тепер старий знайомий, Добеслав Пухала, з усім своїм польським загоном. Уже протягом якогось часу Одри стали центром рекрутування добровольців з Польщі та основним центром торгівлі зброєю, яку з Польщі провозили контрабандою.

Прощання було теплим. Поляки пообнімали та пообціловували Рейневана, а Куропатва сердечно запросив його до Одр, щоб, як він висловився, «воювати пліч-о-пліч та спільні вчиняти імпрези». Рейневан тоді не міг передбачити, наскільки швидко дійде до цього вчиняння. І якими фатальними будуть його наслідки.

Загін Горна вирушив на захід, кам'янистою долиною ріки Моравиці. Разом з поляками поїхало восьмеро таборитів, у загоні залишилося семеро озброєних моравців, як з'ясувалося, бургманів у Совинці — замку, що був метою подорожі. З ними їхав і звільнений хворий. Ким був цей чоловік і чому Горн узяв його із собою, залишалося загадкою. Він усе ще був помітно нездоро вий. потів, кашляві чхав. У сідлі він хитався і засинав, тому двоє призначених Горном моравців стежили, щоб він не впав.

— Горне?

— Я тебе слухаю.

— Я не зрадник. Ти ж не віриш, що я міг би ним бути. А може, віриш?

Горн притримав коня, зачекав, поки збройні проїдуть повз них.

— Вісті, які гуляють, — сказав він, свердлячи Рейневана поглядом, — послаблюють мою віру. Тож зміцни мене в ній. І утвердь.

— Я здогадуюся, — вибухнув Рейневан, — звідки це все, звідки ці облудні плітки та наклепи. Рознеслося, що Ян Зембицький схопив мене в Білому Костелі, ув'язнив і намагався змусити до зради, до того, щоб я обманув Краловця, затягнув його в засідку і послав Сиріток на погибель…

— Правильно здогадуєшся. І справді рознеслося.

— І що? Я зрадив? Потрапив Краловець у засідку під Велиславом? Що там було: поразка чи перемога? Хто був наголову розбитий? Ми чи вони?

— Очко на твою користь. Давай далі.

— Я завжди був вірний справі Чаші. Я співпрацював з Неплахом, у 1427 році навів його на слід заколоту Гинека з Кольштейна і Сміржицького. Потім мені сотні разів траплялася нагода зрадити. Я знав багато, мав доступ до секретів, знав таємні плани та стратегії. Я міг провалити Тибальда Раабе.

Міг продати Фогельзанг. Міг зрадити у двадцять восьмому, перед рейдом і під час рейду, у Клодзьку, у Кам'янці, у Франкенштейні. Я міг видати тебе. Горне, для цього випадала не одна сприятлива нагода. Вроцлавський єпископ обсипав би мене золотом. Так що не кажи мені утверджувати тебе у вірі, бо це мене принижує. Бо тут нема проміжних ступенів, кольорів і відтінків. Так чи сяк. Віриш — або не віриш. Довіряєш — або ні.

Урбан Горн смикнув віжки, змусив храпаючого коня затупцяти на місці.

— Твоїм щирим обуренням, — процідив він, — треба було б захоплюватися. Але реальність наказує заламувати над ним руки. Над ним і над твоєю наївністю. Тому що існують проміжні ступені, Рейнмаре. Існують відтінки, що ж до кольорів, то їх є ціла гама, воістину веселка кольорів. Я тобі вже казав: я не вірю плíткам, не вірю, що ти був провокатором і зрадником з самого початку, що ти прибув у Чехію і приєднався до нас тільки для того, щоб зрадити. Але ти став шпигуном. Нашим, щоправда, та це, загалом, не становить різниці. Ти став шпигуном. Але така вже, курва, шпигунська доля, такий уже жереб і курвяча неминучість наслідків, які випливають зі шпигунського ремесла: колись ти провалишся — і колись тебе перевербують. Це нормальна річ у цій професії. Викрали дівку, в яку ти втелющився. І вдалися до шантажу. А ти дав себе шантажувати.

— Швидко ти робиш висновки. А далі темп буде таким же? Вироку мені теж не доведеться довго чекати? І страти теж?

— Це ти надто швидко робиш висновки. Занадто швидко. Час на привал, сутеніє. Гей, люди! Станемо тут, під лісом! З коней!

* * *

Роздмухуваний вітром вогонь стугонів і тріщав, полум'я стріляло високо вгору, іскри летіли понад верхівки ялиць. Ліс шумів.

Моравці, спорожнивши пузату пляшчину сливовиці, один по одному лягали спати, закутуючись в опанчі та кожухи. Хворий, якого поклали неподалік, стогнав, кашляв, спльовував. Урбан Горн палицею перевертав і поправляв поліна у вогнищі, позіхав. Рейневан більше хотів їсти, ніж спати. Він жував овечий сир, тільки ледь-ледь запечений над жаром.

Хворий зайшовся черговим нападом кашлю.

— Чи ти не зайнявся би ним? — показав головою Горн. — Ти ж як-не-як медик. Наче б годиться допомогти страждениому.

— У мене нема^діків. Що мені, користуватися магією? У присутності чашників? Для них чаклунство — це peccatum…

— …mortalium, я знаю. То, може, щось натуральне? Якесь зілля, якісь рослини?

— У лютому? Добре, якщо тут є верби, вранці приготую відвар з кори. Але його стан покращується. Гарячка помітно спала, і потом його вже так не проймає. Горне?

— Що?

— У мене складається враження, що ти про нього переживаєш.

— Що?

— У мене складається враження, що під час обміну бранцями йшлося саме про нього. Більше, ніж про мене.

— Справді?

— Хто це?

— Хтось.

Рейневан задер голову догори, довго дивився на Велику Ведмедицю, яку раз по раз закривали хмари, що сунули небом.

— Розумію, — врешті-решт сказав він. — Я під підозрою. Такому секретів не розкривають. Що з того, що підозри надумані та не доведені? Не розкривають — і крапка.

— Не розкривають — і крапка, — підтвердив Горн. — Іди спати,

Рейнмаре. Перед тобою довга дорога. Довга і далека.

* * *

«Довга і далека дорога, — подумки повторив він, дивлячись на зорі крізь гілля, яким гойдав вітер. — Так він сказав. Думав, що я не вловлю сарказму і двозначності? Чи зовсім навпаки: натякав?

Звідси до Праги буде в акурат сорок миль, не менше десяти днів їзди. Дорога й справді далека. І веде вона просто в лапи

Богухвала Неплаха, на прізвисько Флютик, шефа розвідки Табора. Флютика нелегко буде переконати, зробити так, щоб він повірив, дорога до цього теж може бути довгою. Важкою. І болісною. Відомо, що Флютик робить з підозрюваними, перш ніж він їм повірить. І з тими, кому не повірить.

Зізнатись у всьому? Сказати про викрадення Ютти, про Божичка, про шантаж? Гм, життя я, може, цим і врятую. Якщо повірять. Але довіри не поверну. Мене посадять під замок, живцем поховають у якійсь вежі, у якомусь замку на пустирищі. Поки вийду — якщо я взагалі вийду — Ютта буде далеко, заміжня або в монастирі. Я втрачу її назавжди».

«Втеча, — подумав він, обережно встаючи, — буде визнанням вини. Саме так її і сприймуть — як очевидний доказ вини.

Ну то нехай. Хай воно все котиться к бісу. Іншого виходу в мене нема».

Вогнище пригасло, зануривши в пітьму цілу галявину. Весь бівуак. Людей, які спали, поклавши голови на сідла, вертілися під накриттям, хропли, перділи, бурмотіли крізь сон. Ніхто й не подумав виставити варту. Рейневан тихцем відійшов у темряву, між кущі. Обережно і помалу, остерігаючись, щоб не наступити на суху гілку, став просуватися в напрямку спутаних коней.

Коні захрапали, коли він наблизився. Рейневан завмер, зупинився як укопаний. На щастя, ліс шумів, у безперервному шумі губилися інші звуки. Він зітхнув. Занадто рано.

Хтось кинувся на нього, з розгону збив з ніг. Рейневан звалився на землю; перш ніж упасти, встиг різким кидком тіла, мало не порвавши сухожилля, перетворити падіння у стрибок, і це вберегло його від мертвої хватки. І врятувало йому життя. Звиваючись і перекочуючись, краєм ока він вловив блиск леза. Відхилив голову, і ніж, який мав би розпанахати йому горло, тільки зачепив за вушну раковину, розтявши її мало що не навпіл. Не зважаючи на пронизливий біль, він прокотився по корінню, яке виступало над землею, і щосили копнув нападника, який саме намагався підвестися на коліна. Нападник вилаявся, з розмаху вдарив ножем, цілячись у ногу. Рейневан обернувся — і копнув його ще раз, цього раз^ збивши з ніг. І зірвався з землі. Кров, він відчував, цівочкою текла йому за комір.

Нападник теж зірвався на ноги. І негайно атакував, швидко вимахуючи ножем хрест-навхрест. Попри темряву, Рейневан уже знав, із ким має справу. Його виказав запах поту, гарячки та хвороби.

Хворий зовсім не був аж такий хворий. Та й із ножем обходитися вмів. Мав навичку. Але Рейневан також мав.

Фінтом він обдурив противника, змусив його нахилитися. Підбив лівим передпліччям зап'ястя, правим ударив по ліктю, підставив ногу, смикнувши за рукав, вибив з рівноваги, ще й на додачу зацідив основою долоні по носі. Хворий завив, упав, однак, падаючи, ще встиг штрикнути його в пахвину: ніж розпоров штани, і тільки чудо та швидкість реакції дозволили Рейневанові врятувати геніталії та кульшову артерію. Однак, ухиляючись від удару, він спіткнувся і впав. Хворий кинувся на нього, наче дикий лісовий кіт, приміряючись до удару згори. Рейневан обіруч схопив руку з ножем. І тримав її з усіх сил, пригинаючи голову, тоді як нападник гамселив де попало лівим кулаком.

Закінчилося так само швидко, як і почалося. Навколо зароїлося від людей. Кілька з них схопили хворого і стягнули його з Рейневана, під час цієї операції хворий хрипів, сичав і пирхав, як кіт. Ніж він випустив лише тоді, коли один із моравців не надто делікатно наступив йому підбором на руку.

Урбан Горн стояв поряд, склавши руки на грудях. Він дивився і мовчав.

— Він напав на мене! Він! — крикнув Рейневан, показуючи, хто саме. — Я йшов до вітру, а він кинувся на мене з ножем!

Хворий, якого тримали совинецькі бургмани, хотів щось сказати, але зумів тільки вилупити очі, захрипіти і важко розкашлятися. Рейневан не пропустив нагоди.

— Він напав на мене! Без причини! Хотів убити! Погляньте, як він мене обробив!

— Перев'яжіть його, — сказав Горн. — Швидко, бачите, що тече кров. А цього пустіть, дайте йому встати. Ніж заберіть. А на майбутнє прошу краще пильнувати зброю. Це ніж котрогось із вас. У нього ножа не було.

— Як це: «Пустіть»? — зарепетував Рейневан. — Що це значить: «Пустіть»? Горне! Накажи його зв'язати, холера! Він убивця!

— Заткнися. Хай тобі перев'яжуть вухо. Потім прийдеш до нас, отуди, на узбіччя. Не обійдеться, бачу, без серйозної розмови.

* * *

Хворий спирався на стовбур дерева. Дивився вбік. Витирав кров, яка все ще юшила з носа. Стримував кашель. Потів. І виглядав як із того світу.

— Він хотів мене вбити, — тицьнув у нього пальцем Рейневан. — Він убивця. Вдавав із себе більше хворого, ніж є насправді. Запланував це від того моменту, коли дізнався, хто я…

Урбан Горн схрестив руки на грудях, не прокоментував.

— А я вже знаю, хто він, — вів далі, уже цілком спокійним голосом, Рейневан. — У мене були підозри, а тепер я знаю. Коли нас везли на обмін, він був справді хворий. Я лікував його магією, а він марив. Adsumus, Domine Sancte Spiritus, adsumus peccati quidem immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter congregati. Adsumus! Цей вигук тобі про щось нагадує?

— Авжеж, — обличчя Горна не здригнулося. — Це популярна молитва. Звернення до Святого Духа. Авторства святого Ісидора Севільського.

— Ми обоє знаємо, — Рейневан не підвищив голосу, — чий це заклик. Ми обоє знаємо, хто цей тип. Ти, поза сумнівом, знаєш про це вже давно, а ось я дізнався щойно. Шкода, що не від тебе, Горне. Твій секрет мало не коштував мені життя. Ще трохи — і паскудник перерізав би мені горло…

— А що? — переборов кашель хворий. — А що? Я мав чекати, поки він переріже горло мені? Я мусив уберегтися! Мусив оборонятися! Він починав мене підозрювати… І врешті-решт дізнався би правду… Убив би тільки так, якби довідався, що…

— Що ти вбив його брата, — сухо закінчив Урбан Горн. — Так, Рейнмаре, ти не помиляєшся в підозрах. Дозволь тобі представити: Бруно Шиллінг. Один із Роти Смерті, один із Чорних Вершників Біркарта Грелленорта. Один із тих, які вбили твого брата Іетерліна.

* * *

Рейневан не склепив очей до самого світанку. Спочатку йому не давали заснути збудження та адреналін, злість, біль у пораненому вусі. Потім прийшли спогади та марення. Цистерціанський бір, шалена кавалькада, Чорні Вершники, які вигукували: «Adsumus!» Дикоокий, синьо-блідий лицар з-під Горохової гори, що завивав, як демон. Нічна гонитва у лісі під Тросками…

Рідний брат, Петерлін, якого кололи і прошивали вістрями мечів.

А той, котрий колов, той, котрий завдавав ударів, один із тих, які вбили Петерліна, лежав, накритий рогожею, на відстані десяти кроків, з протилежного боку вогнища, кашляв там та шморгав носом. Під пильними поглядами двох моравців, яким Горн наказав дивитися за ним.

«Наглядати? А може, стерегти?»

У дорогу вони вирушили раннього ранку. У досить похмурому настрої, до якого, однак, погода підлаштуватися не захотіла: сонце, щойно зійшовши, світило любо і мило, а близько третьої години дня вже таки справді пригрівало, сяяло ясно і красно. Весна 1429 року прийшла рано.

У дорозі Рейневан демонстративно намагався зберігати дистанцію і відвертався щоразу, коли Горн дивився в його бік. Горнові така демонстративність доволі швидко набридла.

— Перестань, до ясної холери, комизитися, — процідив він, під'їхавши клусом. — Маємо те, що маємо, ситуації не зміниш. Так що пристосуйся. І прийми.

— Пристосуватися до того, — Рейневан показав рухом голови, — що отам їде вбивця мого брата, тип, який минулої ночі хотів мене вбити; їде собі на вороному конику, покашлюючи, ніби нічого не сталося? Хоча мав би висіти на сухій гілляці?

Чорний Вершник, або ж Бруно Шиллінг (Рейневан ніяк не міг вирішити, як саме його називати), який їхав за кільканадцять кроків перед ними, немов відчував, що про нього говорять, бо раз у раз крадькома озирався. Двоє моравців не спускали з нього очей.

— Ти наказав їм, бачу, тримати арбалети напоготові, - зауважив Рейневан. — Цього замало, Горне, замало. Колись я приклав руку до вбивства одного з них. Щоб він упав, знадобилися чотири стріли, кожна по саме оперення.

— Дякую за підказку. Але облиш це мені. Я знаю, що роблю.

— Якби знав, якби ти віз його як полоненого, на слідство, то наказав би його закувати і перевозити в замкненому фургоні, так, як пару днів тому везли на обмін нас. А ти про нього дбаєш, турбуєшся про нього. Це вбивця. Асасин, безвільна машина, яка вбиває з наказу. Рота Смерті, що тримає в страху цілий Шльонськ! Годі полічити замордованих ними людей. Наших людей, людей, які були вірними нашій справі. Тих, які нам допомагали, співпрацювали з нами. А ти, хоча й знаєш про це, навіть не наказав його зв'язати.

— Рейневане, — серйозно відповів Горн. — Триває війна. Ми беремо участь у ній на всіх фронтах. Це не звичайна війна. Це війна релігійна, досі таких не було. Релігійна війна відрізняється від інших воєн тим, що людям з обох боків фронту часто випадає змінювати релігію. Нині гусит, завтра папіст, нині католик, завтра чашник. З наочним прикладом ти мав до діла вчора, в особі пана Яна з Краваржа. Пан Ян був одним із найзапекліших ворогів Чаші та ідей Гуса, разом з Пшемеком Опавським та єпископом Оломоуца він становив у Моравії бастіон войовничого католицизму; і не злічити гуситів, яких він спалив або повісив на сухих гілляках. А нині що? Перемінив релігію та воюючу сторону. Чаша і Табор здобули завдяки цій переміні могутнього союзника. А ти сам здобув свободу і врятував життя. У підсумку — вигода нашій справі. Ми ведемо релігійну війну. Але фанатизм та зелотський[35] запал залишмо масам, що їх ми посилаємо в бій. Ми, що служимо вищій ідеї, повинні охоплювати поглядом ширші горизонти. Прагматизм, хлопче. Прагматизм і практичність.

— Я зрозумів аналогію? Отой-от, як його там…

— Бруно Шиллінг. Ти зрозумів правильно і схопив на льоту. Це вже не Чорний Вершник, не Рота Смерті. Він перемінив релігію. І сторону.

— Ренегат?

— Практичність, Рейневане, не забувай. Не ренегат, не зрадник, не Юда Іскаріот, а вигода. Для нашої справи.

— Послухай, Горне…

— Годі. Годі про це, досить теревенити. Я не говорив тобі цього всього просто так, не навертав на прагматизм без причини. Невдовзі ти станеш перед Неплахом. Згадай тоді повчання, які я тобі дав. Скористайся ними.

— Але я…

— Годі теревенити. Совинець — перед нами.

* * *

У Совинці вони не затрималися надовго. Рейневан, зокрема, не затримався взагалі. Свіжого коня йому дали відразу за брамою, біля кузні, з якої долинав брязкіт металу, там же з'явився і його новий ескорт- п'ятеро надзвичайно похмурих кнехтів. Загалом, не минуло й години, як він знову був у дорозі, а за його спиною малів — у міру віддалення — високий циліндр бергфриду[36], розпізнавальний знак Совинця, що здіймався понад вкритими лісом хребтами узгір'їв.

А невдовзі їх наздогнав Урбан Горн.

— Щось ти не можеш зі мною розлучитися, — в'їдливо зауважив Рейневан, який, на даний йому знак, трохи відстав від ескорту. — Невже ти знаєш щось таке, чого я не знаю? Що, припустімо, вже більше не побачиш мене живим?

Горн лише покрутив головою, стримуючи коня.

— Я хочу дати тобі пораду. На прощання.

— Ну то давай. Не будемо затягувати цю жалісну сцену. Кажи, що мене чекає в Празі? Що зі мною буде?

Горн відвів погляд, але тільки на мить.

— Це залежить від тебе. Тільки від тебе.

— Ти можеш висловлюватися зрозуміліше?

— Якщо тебе перевербували, — жовна Горна помітно здригнулися, — Неплах захоче цим скористатися. Він перевербує тебе удруге. Це стандартна процедура. Будеш передавати іншій стороні інформацію. Тільки фальшиву. Підготовану.

— І в чому пастка?

— Це небезпечно. Подвійний ризик.

— Послухай мене уважно, — перервав довге мовчання Горн. — Послухай уважно, Рейнмаре. Втікати я тобі не раджу. Втеча буде доказом вини. І вироком. Неплах усвідомлює, скільки секретів ти знаєш, скільки дізнався наших планів і військових таємниць. Ти вже не матимеш спокою. Навіть якщо втечеш на край світу, не будеш впевнений ні дня, ні години. Ні ти, ні близькі тобі люди. Ти міг не встояти перед шантажем, коли боявся за долю панни Ютти. Панна Ютта — це твоє слабке місце, та точка, в яку тебе можна найболючіше вразити. Не обманюй себе надією, ніби Неплах проґавить таку нагоду.

Рейневан нічого не сказав. Він тільки проковтнув слину і кивнув головою. Горн теж мовчав.

— Я вірив у справу революції, - нарешті промовив Рейневан. — Мав неповторне почуття місії, боротьби за апостольську віру, за ідеали, за соціальну справедливість, за нове краще завтра. Я справді щиро вірив, що ми змінимо старий лад, що зрушимо світ із закостенілих підвалин. Я боровся за цю справу, глибоко вірячи, що наша перемога покладе край несправедливості та злу. Я готовий був віддати за справу революції кров, готовий був пожертвувати собою, кинути себе, наче камінь на шанець… І таки кинув себе — як безумець, як сліпець, аки блазень. Як це ти сказав? Фанатизм? Зелотський запал? Схоже, дуже схоже, та що там — викапаний я. А тепер що? Зелот і неофіт отримає по заслузі; дурна засліпленість і божевільна пристрасть призведуть до того, що він дістане по шиї, і що постраждає не тільки він сам, а й близькі та ті, кого він любить. Гм. сподіваюся, що це все опишуть у якихось хроніках. На повчання та пересторогу іншим неофітам та дурникам, котрі готові сліпо кидатися у вир і жертвувати собою. Щоби знали, як воно є.

— Та це ж завжди так і є. А хіба ти не знав?

— Тепер знаю. І пам'ятатиму.

* * *

— Вашмосте Гоужвічко!

— Що?

— Корчма! Може, зупинимося?

Гоужвічка забуркотів і заворкотав.

Гоужвічка, командир ескорту, був буркітливим і воркітливим типом, буркотінням і воркотінням від самого початку подорожі він відкараскувався від усіх запитань, і Рейневанові не зразу вдалося збагнути, що родове прізвище Гоужвічки — не «Вічка», не «Жвічка» і не «Ожвічка». Решта четверо кнехтів теж були не надто балакучими, і навіть між собою розмовляли нечасто. Одного, як здавалося, звали Заграділ, а ще одного — Сметяк. Та певності у цьому не було.

— їхати нам далеко, — пробурчав Гоужвічка. — А ми щейно в Лібіні, ще навіть до Шумперка не доїхали-смо. Поспішати нам тра, а не гаятися.

— Оно бач, я поранений, — Рейневан показав на бинти, якими була обмотана його голова. — Конче тра змінити перев'язку. Бо інакше кинеться антонів огонь, мене охопить лихоманка, і я помру вам у дорозі. У Празі з цього не втішаться, можеш мені повірити.

Насправді поранення гоїлося цілком добре, вухо не пухло, пульсуючий біль ослаб, зараження не було. Рейневан просто хотів дати відпочити стомленим від сідла сідницям і посмакувати справжньою теплою кухонною стравою, якої вже давно не куштував. Від корчемки, яка притулилася на роздоріжжі, вітерець доносив цілком приємні аромати.

— Не втішаться в Празі, - повторив він, прибираючи похмурого виразу обличчя. — Винних притягнуть до відповідальності тільки так.

Гоужвічка забурчав, і в бурчанні виразно вчувалися доволі непристойні епітети на адресу Праги, пражан, а також відповідальності.

— Стаємо. — нарешті погодився він. — Коби тільки ненадовго. Усередині, в порожній світлиці, одразу ж з'ясувалося, що поспіх Гоужвічки був удаваним, а його спротив — тільки показним.

Командир ескорту з не меншим запалом, ніж Сметяк, Заграділ та всі інші, накинувся на пісний жур, горох, кнедлі та тушковану капусту, і так само з не меншим ентузіазмом, ніж його підлеглі, вижлуктував чергові кухлі пива, що їх раз у раз підносила захекана прислуга. Рейневан. який спостерігав за ними з-над миски, з кожним кухлем утверджувався у переконанні, що вояж відкладеться. Що саме тут, у корчемці під селом Лібіною, їм доведеться заночувати.

Рипнули двері, господар обтер руки об фартух і побіг вітати нових гостей. А Рейневан завмер, залишивши ложку на півдорозі до широко розкритого рота.

Новоприбулі — їх було двоє — зняли плащі, які мали на собі сліди довгої подорожі, що відбувалася в умовах частих змін погоди. Один із прибульців був велетенського зросту та могутньої статури, під його кроками підлога стугоніла і здригалася. Підстрижений по саму шкіру, він мав обличчя дитини, до того ж недоумкуватої. Обличчя другого з гостей, нижчого і худішого, було прикрашене шрамом на підборідді та великим і шляхетно горбатим носом.

Обидва сіли на сусідній лаві й відіслали з нічим корчмаря, який хотів було прийняти замовлення. Вони мовчки розглядали Рейневана та совинецьких кнехтів. Настільки нав'язливо, що це привернуло увагу Гоужвічки, який теж зиркнув у відповідь. І забурчав.

— Вітаємо, вітаємо компанію, — поволі сказав Шарлей, викривляючи рот у подобі усмішки. — А куди це компанія шлях верстає? Куди, цікаво знати, лежить ваша путь?

— А до Праги, — вичавив із себе Сметяк, перш ніж Гоужвічка встиг штурханом наказати йому заткнутися.

— А вам… — він насилу проковтнув кнедля, який заважав йому говорити. — А вам навіщо те знати, га? Що вам до того?

— До Праги, — повторив Шарлей, повністю його ігноруючи. — До Праги, кажете. Кепська ідея, браття. Дуже кепська.

Гоужвічка та кнехти витріщили очі. Шарлей встав, підсів до них.

— У Празі хаос, — заявив він, надаючи голосу перебільшено трагічних інтонацій. — Безлад, заворушення, вуличні бої. Ані дня без рубанини і стрілянини. Легко, ой як же легко там може дістатися сторонньому.

Самсон Медок, який також підсів, енергійними кивками голови підтверджував кожну Шарлеєву заяву.

— То навіщо тоді до Праги? — вів далі демерит. — Немає сенсу. Я б не їхав на вашому місці. А воно вже й Великдень на носі. Де ж це ви собі гадаєте Воскресіння зустріти, де свяченим покуштувати, де крашаночкою поділитися? У придорожньому рові?

— Вам, — вибухнув Гоужвічка, — про що йдеться? Га?

— Таж про вас, — Шарлей далі усміхався, Самсон далі кивав головою. — Про вашу вигоду, браття во Христі. Вертайте, раджу, домів. Тільки не кажіть,

що вам обов'язок не дозволяє. Від обов'язку, себто від оцього молодого чоловіка, я вас радо звільню. Відкуплю його у вас. За тридцять мадярських дукатів.

Він швидким рухом відчепив від пояса калитку і вивалив на стіл купку золотих монет. Заграділ мало не вдавився. Решті мало очі не повилазили з орбіт. Гоужвічка голосно ковтнув слину.

— Це я-а-ак? — нарешті зумів вимовити він. — Я-а-ак? Чого-о-о? Ви того… Ви… його?

— Авжеж, саме так: я — його, — Шарлей спокусливо склав губи, манірним рухом пригладив волосся на скроні. — Саме його я хочу мати. Шляхом купівлі. Надто вже він мені припав до смаку. Обожнюю таких удатних хлоп'ят, а надто блондинчиків… А чом це ти так дивно на мене позираєш, брате? Чи, може, ти маєш якісь упередження? Невже ти не толерантний?

— Прокляття! — гаркнув Гоужвічка. — Та чого вам тра, га? Ідіть си звідсіль! Деінде си хлоп'ят купуйте! Тутка ніякого гендлю не буде!

— То, може, — Самсон скривився, як кретин, шмаркнув, розмазав шмаркли рукавом, витягнув і поставив на столі кості і кухлик. — То, може, вам до вподоби азарт? Зіграємо? Присутній тут молодий чоловік проти присутніх тут тридцяти дукатів? Один вирішальний кидок. Я починаю.

Кості покотилися по столу.

— Два очка і одне очко, — прочитав результат Самсон, вдаючи крайнє занепокоєння, — Три очка. Ай-ай… Ой-ой-ой… Видно, програв я, тільки так програв… Ото я дурень… Ваша черга. Прошу кидати.

Заграділ, радісно вищирившись, протягнув руку до костей, але Гоужвічка тріпнув його по пальцях.

— Покинь це, твою мать! — гаркнув він з грізною міною. — А ви, панки, один із другим, ідіть си геть! Разом з вашими дукатами! Дідько вас сюди приніс! То й забирайтеся до дідька!

— Нахилися до мене, — процідив йому Шарлей. — Я маю тобі щось сказати.

Ніхто, в кого є хоч трохи лою в голові, не послухався б. А Гоужвічка послухався. Нахилився. Кулак Шарлея заців йому по щелепі та змів із лави.

Тієї ж миті Самсон Медок простягнув могутні руки, вхопив двох совинецьких кнехтів за чуприни і гримнув їх головами об стіл, аж підскочило і посипалося начиння. Сметяк, продемонструвавши реакцію, схопив зі столу липову миску і з усієї сили гепнув нею велета в чоло. Миска луснула навпіл. Самсон покліпав очима.

— Вітаю, чоловіче добрий, — сказав він. — Тобі вдалося мене вкурвити.

І заїхав Сметякові кулаком. З приголомшливим результатом.

Тимчасом Шарлей красивим боковим ударом звалив під стіл Заграділа, роздав кнехтам, які намагалися піднятися, кілька міцних копняків, влучно ціляючи в пахвини, животи і по шиї. Рейневан кинувся на Гоужвічку, який піднімався з підлоги, Гоужвічка вирвався, заців йому ліктем просто в поранене вухо. Рейневанові потемніло в очах від болю та люті. Він вдарив Гоужвічку кулаком, додав ще раз, другий, третій. Гоужвічка обм'як, вткнувшись лицем у дошку. Заграділ і решта двоє кнехтів відповзли за лаву, піднятими руками давали знати, що з них досить.

З-за печі долинали звуки ударів і сухий стукіт черепа об стіну. Це Шарлей і Самсон товкли Сметяка, який забився в куток і страшенно кричав під ударами:

— Ради Бога, пани! Іно не бийте мене вже! Іно не бийте! Най буде, най буде, воля ваша, беріт си того молодого, як на те ваша воля, віддаю його, віддаю!

* * *

Шарлей іще раз перевірив, чи засуви замкнені як слід, встав, обтріпав коліна. Корчмар, червоний від хвилювання та збудження, спостерігав за кожним його рухом, нервово поводячи очними яблуками.

— Не відчиняй аж до завтрашнього ранку, — Шарлей показав на люк у підлозі. — Нехай там сидять. Якби вони пізніше бісилися, скажеш їм, що я тобі смертю загрожував… А зрештою, на, даси їм по дукату на голову. Скажеш, що це від мене базаринка. А оце, тримай, дукат для тебе. За збитки і клопоти. А, де моя не пропадала, бери два. Щоби згадував мене з вдячністю.

Корчмар похапливо прийняв гроші, голосно ковтнув слину. З-під люка, з погребу, долинали здавлені крики, прокльони і глухий стукіт. Але люк був дубовий і з міцними засувами.

— Се ніц, вельможний пане, — поспішно сказав корчмар, випереджаючи Шарлея. — Най си валят, най си лают. Не відчиню аж до утрені. Пам'ятаю, що-сте казали.

— Воістину, — погляд і голос Шарлея стали на тон холоднішими, — краще б тобі — не забути. Самсоне, Рейнмаре, на коней. Рейнмаре, що з тобою?

— Вухо…

— Не стогни, не скигли. Як хтось хоче бути дурним, мусить вміти терпіти.

— Як ви мене знайшли? Звідки дізналися?

— Це довга історія.

Розділ п'ятий

у якому Рейневан залишає двох тільки-но знайдених друзів на острові Огігія, а сам вирушає в дорогу. Щоби невдовзі постати перед революційним трибуналом.

Вони їхали. Спочатку — галопом, сповільнюючи його тільки тоді, коли доводилося долати підйоми. І ще для того, щоби не загнати коней. Їхали так, що земля летіла з-під копит. Але коли від корчми в Лібіні їх

відділяла вже десь миля, коли між ними і Лібіною пролягли узгір'я, бори, ліси і чагарі, вони сповільнили темп. Не було сенсу гнати.

Віяв вітер з гір, теплий, весняний вітер. Самсон вів, висунувшись у голову кавалькади. Шарлей і Рейневан їхали рівно, бік у бік. не намагаючись наздогнати велета.

— Куди ми їдемо? Шарлею? Куди веде ця дорога?

Кінь Шарлея, красивий вороний жеребець, затанцював, нітрохи не втомлений чвалом. Демерит поплескав його по шиї.

— До Рапотіна, — сказав він. — Це село під Шумперком. Ми там живемо.

— Живете тут? — Рейневан аж розкрив рота від здивування. — Тут? У якомусь Рапотіні? А мене ж ви як знайшли? Яким чудом…

— Це було, — пирснув Шарлей, — одне з цілої серії чудес. І що не чудо, то чудовіше. Почалося три неділі тому. З того, що Неплах відкинув копита.

— Що?

— Флютик покинув земний паділ. Переставився. Florentibus occidit annis.{7} Коротко кажучи, помер. Природною смертю, уяви собі. Одні йому зашморг пророкували, інші йому зашморгу бажали, а загалом ніхто не сумнівався, що той мерзотник попро щається з цим світом не інакше, як на шибениці. А він, уяви собі, помер, немов дитятко, ну, чи там як черниця. Уві сні, в солодкому сні. Усміхнений.

— Не може бути.

— Повірити важко, — погодився Шарлей. — Але доведеться. Є багато свідків. Серед них Гашек Сикора, пам'ятаєш Гашека Сикору?

— Пам'ятаю.

— Гашек Сикора тимчасово перебрав функції та обов'язки Флютика. А він, щоби ти знав, дуже прихильно до тебе ставиться. Здогадуєшся, яка може бути причина?

— Навіть дві. Два м'які шанкри, обидва в неприємному місці, дуже клопітливому для жонатого чоловіка. Я вилікував його магічною маззю.

— Боже великий, — Шарлей здійняв очі до неба. — Серце радіє, коли бачиш, що є ще вдячність на цьому світі. Досить буде сказати, що це саме він послав нас тобі на підмогу. Їдьте, сказав, під Совинець і Шумперк, відбийте, сказав, Рейневана, перш ніж його до Праги довезуть, Прага для нього недобра. Що там з Рейневаном було, сказав, те було. Його милість Неплах, сказав, заповзятий був на нього, але його милість Неплах помер. Мені, сказав, до цієї афери нема діла, а як Рейневан зникне, афера з часом стишиться. Так що нехай зникає медик, нехай іде, куди хоче, якщо винен, хай його Бог судить, якщо не винен, хай йому Бог помагає. Порядний хлоп.

— Бог?

— Ні. Гашек Сикора. Годі балакати, хлопче. Пришпор-но коня. Диви, як Самсон відірвався. Надто відстаємо.

— Куди це він так спішить?

— Не куди, а до кого. Побачиш.

* * *

Садиба, про близькість якої дали знати гавкання собак і запах диму, була схована за березовим гаєм і густим терновим жи воплотом, з-за якого виростала стріха стодоли. За стодолою були сарай і комора з очеретяним дахом, жердяна огорожа, а за нею сад, повний присадкуватих слив і яблунь, далі подвір'я, білий голуб'ятник, криниця з журавлем. І дім. Великий дім, збудований з колод у зруб, з підпертим стовпами ґанком.

Як тільки вони в'їхали на подвір'я, зі східців ґанку збігла молода жінка. Рейневан упізнав її ще до того, як з-під хустки, що зсунулася на бігу, вивільнилося розкішне руде волосся. Упізнав її по тому, як вона рухалася, а рухалася вона так, наче танцювала, у танці ніби й не торкаючись землі, чистісінько тобі німфа, наяда чи якась інша неземна з'ява. Проста сіренька сукенка обтікала її тіло, наводячи на гадку про ті повітряно-ефемерні шати, якими — як для пристойності, так і для композиції, - художники прикривали чуттєві тіла своїх Мадонн та богинь на фресках, картинах і мініатюрах.

Маркета підбігла до Самсона, велет зсунувся із сідла просто в її обійми. Звільнившись, підняв дівчину, як пір'їнку, поцілував.

— Зворушливо, — Шарлей, спішуючись, підморгнув Рейневанові. — А не бачилися десь з півдня. Туга, як бачиш, мало їх не вбила. Яка ж це радість — зустрітися після такої тривалої розлуки.

— Ти, Шарлею, — почав Рейневан, — мабуть, ніколи не зумієш збагнути, чим є…

Він не закінчив. З невеликого покритого дерном льоху біля садка вигулкнула друга істота прекрасної статі. Більш зріла. У кожному, так би мовити, кшталті, принаді і дюймі. Галатея чи Амфітрита, судячи з обличчя або фігури, Помона або Церера, якщо робити висновок на підставі кошика з яблуками та капустою.

— Ти щось казав? — запитав Шарлей з невинною міною.

— Ні. Нічого.

— Рада тебе бачити, паничу Рейневане, — сказала пані Блажена Поспіхалова. вдова за Поспіхалом, свого часу господиня будинку, розташованого в Празі, на Новому Місті, на розі вулиць Щепана та На Рибнічку. — Поспішіть-но, панове, поспішіть-но. Обід зараз буде на столі.

* * *

«Весна іде», — зауважив Рейневан, йдучи біля Шарлея розмоклою межею. З голих дерев крапотіла вода. Пахло мокрою землею. І чимось, що гнило.

— До Праги, — говорив Шарлей, — я прибув пізньої осені минулого року, після ракуського рейду. Перезимував у Самсона. У столиці ніколи не було надто спокійно, але тепер, навесні, стало геть погано. І з біса

небезпечно. Справжній тобі казан з киплячим окропом, кажу тобі. Зайшлося про переговори Прокопа Голого з Сигізмундом Люксембурзьким…

— Прокоп веде переговори з Люксембуржцем?

— Отож-бо. Йдеться навіть про мир і визнання Люксембуржця королем. Умовою є прийняття останнім чотирьох празьких статей і легалізація секуляризації церковного майна. На таке Сигізмунд, ясна річ, ніколи не погодиться і домовленості розірве. Прокопові це добре відомо, на переговори він пішов, аби показати, що саме Люксембуржець і католики є агресивною стороною, яка хоче війни, а не миру. Це очевидно, але не для всіх. Прага на цьому грунті різко розділилася. Старе Місто підтримує переговори, закликає до примирення і визнання Сигізмунда королем Чехії. Нове Місто й чути про це не хоче. Масла у вогонь підливають проповідники з амвона. У Діви Марії Сніжної Люксембуржця називають «царем вавилонським» і підбурюють до розправи з «угодовцями та зрадниками». На Старому Місті, у Матері Божої Перед Тином, закликають покінчити з «фанатиками» та «радикалами». Як наслідок, Прага поділилася на два ворожі табори. Сва- тогавельську, Горську та Поржичиську брами забарикадували, вулиці поперегороджували кобилицями та ланцюгами. На рубежі день і ніч гримлять рушниці, свистять стріли, літають кулі, ре гулярно доходить до сутичок, після яких кров піниться у стоках. Обидві сторони провадять регулярні полювання на зрадників, а прийняти за такого можуть напрочуд легко. Саме час було звідти забиратися. Блажена… Гм… Її мосць Поспіхалова зізналася, що дістала у спадщину дім під Шумперком. А коли вийшла на яв оця справа з тобою, коли Сикора дав знати, що тебе повезуть саме через Шумперк, я вирішив, що це знак провидіння. Ми покинули Прагу, не роздумуючи. І без жалю.

— І що тепер? — Рейневан не міг приховати кпини. — Залишишся тут? Осядеш і будеш господарем на землі? А може, думаєш про женячку?

Шарлей подивився на нього. Усупереч очікуванням, дуже серйозно.

— Я думаю, — так само серйозно сказав він, — про тебе, друже. Бо якби не ти, то з Праги я б вирушив у зовсім іншому напрямку. А саме — будинським гостинцем, прямісінько в Угорщину, й далі — до Константинополя. Але вийшло так, що спершу треба допомогти другові. В халепі, в яку друг по-дурному вляпався. Бо ж таки вляпався?

— Шарлею…

— Вляпався чи ні?

— Вляпався.

— Втелющився по самі яйця, як муха в патоку?

— Втелющився.

— То розказуй.

* * *

Розказувати довелося двічі, бо коли вони після вечері зійшлися в коморі побесідувати, Самсон Медок теж забажав ознайомитися з ходом подій і з подробицями халепи, в яку Рейневан втелющився. Але якщо Шарлей слухав і тільки головою крутив, то Самсон тут-таки виступив з висновками.

— Повертатися на Шльонськ, — почав він, — категорично не раджу. Ти нічого цим не досягнеш, а тільки наразишся на небезпеку. Тебе викрили у Вроцлаві та схопили раз, тож наступного разу їм це також вдасться. А на вівтариста Феліціяна я б не розраховував. Нічого він не дізнається, зависокі пороги на його ноги. Інквізиція вміє стерегти свої таємниці. І, звичайно, ж вона не така дурна, щоб тримати панну Ютту в місці, яке може виявити перший-ліпший продажний попик.

— То що нам робити? — понуро запитав Рейневан. — Повернутися до гуситів? Слухняно виконувати те, що мені накаже робити Інквізиція? Розраховуючи на те. що врешті-решт я задовольню їх настільки, що вони мене звільнять і віддадуть мені Ютту?

Шарлей і Самсон подивилися один на одного. Потім на Рейневана. Він зрозумів.

— Вони ніколи мені її не віддадуть. Правда?

Запала промовиста мовчанка.

— Повернення до гуситів, — врешті-решт сказав Самсон, — тільки на перший погляд здається кращим вибором. З твоєї розповіді випливає, що тебе підозрюють.

— У них нема доказів.

— Якби були, ти вже був би мертвий, — спокійно зауважив Шарлей. — А якщо втечеш, піднесеш їм доказ на таці. Твоя втеча буде доказом вини. І вироком водночас.

— Гусити спостерігатимуть за тобою, — додав Самсон. — Вони стежитимуть за кожним твоїм кроком. І водночас віддалять від секретів і таємних справ. Навіть якби ти хотів, однаково не здобудеш відомостей, якими ти міг би задовольнити Інквізицію.

-Інквізиція не скривдить дівчину, — мовив Шарлей, швидко, але не надто переконано. — Цей Гейнче нібито порядний чолов'яга. До того ж твій знайомий з навчання…

Замовк. Розвів руками. Але майже відразу ж заговорив упевненим голосом:

— Не вішай носа, Рейнмаре, не вішай носа. Ще наш корабель не потонув, він іще пливе під вітрилами. Знайдемо спосіб. Ні Гомер, ні Вергілій про це не згадують, але я тебе запевняю: вже троянська розвідка мала своїх агентів серед ахейців. І теж здобувала їх шантажем. А шантажовані агенти знаходили способи обкрутити Трою круг пальця. Обкрутимо Трою круг пальця і ми.

— Як? — гірко запитав Рейневан. — Ти маєш якусь ідею? Може бути яка завгодно. Усе ж таки це краще, ніж бездіяльність.

Якийсь час вони мовчали.

— Спочатку треба виспатися, — нарешті сказав Шарлей, — De mane consilium, ранок принесе пораду.

* * *

Рейневанові ранок не приніс поради, щиро кажучи, не приніс нічого, крім болю в шиї. Для Самсона і Шарлея, як здавалося, ргнок теж не був аж надто щедрим, принаймні щодо порад і вказівок. Велет взагалі не зачіпав теми вчорашніх розмов, вся його увага, здавалося, зосереджувалася виключно на рудоволосій Маркеті, як під час сніданку, так і після нього. Тож Рейневан і Шарлей використали перший-ліпший претекст, щоб вийти. І піти. Далеко, на зазначену шпалерою кривулястих верб греблю, що рсзділяла два спущені ставки.

— Оце з Маркетою і Самсоном, — почав Рейневан, показуючи головою в бік садиби та господарства, — виходить, серйозна справа.

— Виходить, що серйозна, — поважно підтвердив демерит. — Як, зрештою, все в Самсона. Це справді чоловік ніби з іншого світу. Бувають хвилини, коли я починаю вірити…

— Чорт забирай, Шарлею! Це ж наш друг, яка б йому була користь нас вводити нас в оману! Якщо він каже, що прибув з іншого виміру, то треба йому вірити! З цього питання висловилися, не без ламання голів, серйозні, спеціалізовані і незаперечні авторитети. Бездєховський, Акслебеи, Рупілій… Ти думаєш, вони дали би обдурити себе шахрайством, не викрили би пройдисвіта? То чому ж ти такий недовірливий, такий скептичний?

— Тому, що я бачив у житті такі шахрайства, якими давали себе обдурити навіть авторитети. Сам, мушу покаятися, у кількох винен. Гріхи молодості'… Годі про це. Я сказав: починаю вірити. Як на мене, це вже чимало.

— Я знаю. А Рупілій, раз ти вже про нього згадав…

— З цього нічого не вийде, — сухо відрізав демерит. — Самсон не хоче. Я з ним розмовляв. Він трохи гризеться через ту обіцянку, яку ви дали Рупілієві, але він уже прийняв рішення. Рупілій, заявив він, мусить дати собі раду сам, бо він, Самсон Медок, має на голові дещо важливіше. Таке, від чого він не відмовиться.

— Маркета.

— Авжеж, Маркета.

— Шарлею.

— Що?

— Гм-м-м. А вона взагалі говорить?

Демерит трохи помовчав, перш ніж відповісти.

— Я не чув.

* * *

День, який настав, — середа за календарем — був такий же бідний на поради та розв'язання, що й ранок, і так само нічого путящого не приніс. І закінчився нічим.

Коли почало сутеніти, вони сіли вечеряти, всі п'ятеро. Розмова не клеїлася, тож переважно мовчали. Рудоволоса адамітка їла мало, її погляд не відривався від Самсона, а одна рука постійно торкалася його величезної долоні. Їхні сповнені ніжності погляди та жести викликали не тільки тривогу і ніяковість, а й заздрість: Рейневан не пам'ятав, щоб Ютта хоч коли-небудь — навіть в найінтимніші моменти пристрасті — давала йому настільки ж явні та очевидні докази обожнювання. Він усвідомлював, що ця заздрість не вельми раціональна, але її уколи аж ніяк не ставали від цього менш дошкульними.

Дошкуляла також, цього разу уражаючи його чоловічу гордість, поведінка Блажени Поспіхалової. Вдова присвячувала геть усю свою увагу Шарлеєві. Хоч робила вона це стримано і не переборщувала в кокетстві, між нею і демеритом аж іскрилося від еротизму. Рейневан же, хоча між ним і вдовою теж щось там було іскрило, та й не за таких уже й давніх часів, не заслужив навіть більш-менш промовистого погляду. Він, ясна річ, кохав Ютту, і про пані Блажену ані не думав. А проте йому дошкуляло. Ніби їжак вмостився за пазухою.

Вночі, коли на шарудкому сіннику він намагався заснути,

прийшли більш серйозні роздуми. А після роздумів — рішення.

* * *

Було ще зовсім темно, коли він осідлав коня і вивів його зі стайні, причому так тихо й потаємно, що навіть собаки не розгавкалися. Ледве-ледве світало, коли він вирушив. Ледве-ледве розвиднілося, коли підкови застукали по битому тракту.

«Вони знайшли те, що хотіли знайти, — думав він, — озираючись на село Рапотін. — Обидва. Самсон Медок має щось надзвичайно важливе. Має Маркету, свою Каліпсо, має тут, у цьому селі, свій острів Огігію. Шарлей має Блажену Поспіхалову, і не має значення, чи він залишиться з нею, чи вирушить далі, до свого омріяного Константинополя, до Іподрому, Хагії Софії[37] і смажених восьминогів у таверні над Золотим Рогом. Не має значення, чи він туди коли-небудь доберетьcя. Несуттєво, що буде далі з Самсоном і Маркетою. Але було би безглуздо змусити їх відмовитися від усього, змусити їх покинути все, змусити вирушити у світ, у незнане, щоб ризикувати життям заради чужої справи. Моєї справи.

Бувайте, друзі.

У мене теж є щось надзвичайно важливе, від чого я не відмовлюся. Я вирушаю.

Сам.

* * *

План Рейневана був простий: долиною річки Морави і підніжжям Сніжника дістатися до Мендзилеського перевалу і важливого торгового шляху з Угорщини, що веде прямо в Клодську улоговину. За приблизними

підрахунками, від перевалу його відділяло не більше ніж п'ять-шість миль. Був, щоправда, ще й другий варіант: долиною ріки Бранни і перевалом до Льондека, а звідти Соляним шляхом до Крутвальда, Ниси і Зембиць. Однак другого варіанта, хоч він і провадив його просто до мети, Рейневан остерігався: дорога вела через гори, а погода все ще була непевною.

І не тільки погода становила загрозу. Як численні регіони Моравії, так і шумперський край нині був справжньою шахівницею: володіння вірних герцогові Альбрехту католицьких панів перемежовувалися з маєтками шляхти, що підтримувала гуситів, причому зорієнтуватися було дуже непросто, надто вже часто змінювалися сторони і партії. Сум'яття посилював і той факт, що декотрі залишалися нейтральними, себто їм було байдуже, на кого нападати і кого грабувати: вони нападали і грабували всіх.

Рейневан дістав від Шарлея деяку інформацію- і чудово усвідомлював, що для нього всі є однаково небезпечними, і що найкраще було би прошмигнути непоміченим: так, щоби не нарватися на жодну з партій. Щоб не нарватися на панів Стражницьких з Краваржа на Забржегу і панів з Кунштата — із розташованих неподалік Лоштіц, які підтримували Чашу. Чи, тим більше, на католиків, які стояли на боці Альбрехта, — шумперських Вальдштейнів, панів зі Зволе і численних манів єпископа оломоуцького, які постійно здійснювали набіги на довколишні володіння.

Раптом почав сипати сніг, сніжинки, спочатку дрібні, перетворилися на великі й мокрі грудки, котрі моментально заліплювали очі. Кінь храпав і трусив головою, однак Рейневан їхав. Подумки він молився, аби те, що він вважав гостинцем, було ним насправді.

На щастя, заметіль припинилася так само швидко, як і почалася. Сніг припорошив і забілив поля, але дороги не заніс, її й далі було чітко і виразно видно. Вона навіть ожила. Розляглося бекання і дзеленчання дзвоників, на дорогу вилилася отара овець; вони переступали дрібними швидкими кроками. Рейневан понукнув коня.

— Помагайбі.

— І вам, кхе-кхе, — пастух переборов страх. — І вам, паночку.

— Ти звідки? Що то за село, там, за горбом?

— Отамка? Таж село.

— Як називається?

— Таж Кеперів.{8}

— А чий той Кеперів?

— Таж монастирський.

— А чи які збройні там не стоять?

— А чого би то їм там стояти?

Рейневан розпитував далі, і пастух повідомив, що за Кеперовом над Моравою розташовані Гинчиці, а далі — Ганушовиці.

Рейневан полегшено зітхнув: виходило, що він упевнено дотримується маршруту і не заблукає. Він попрощався з пастухом і вирушив далі. Дорога невдовзі завела його просто до броду на затягнутій туманом Мораві, а далі пішла правим її берегом. Невдовзі він минув згадані Гинчиці — кілька халуп, про які ще здалеку був попереджений запахом диму і валуванням собак. Не вдовзі він почув недалекий дзвін; виходило, що в Ганушовицях

був парафіяльний костел, та ще й такий, якого не спалили. Мав би там залишитися і священик чи бодай вікарій, бо кому ж іще хотілось би смикати за шнур дзвону, до того ж уранці. Рейневан вирішив відвідати духовну особу, розпитати про дальшу дорогу, про війська, про озброєні загони — а може, навіть напроситися на сніданок.

Поснідати йому не судилося.

Одразу ж за костеликом він нарвався на групу озброєних чоловіків. П'ятеро вершників тримали за вуздечки коней іще п'ятьох своїх товаришів, котрі, спішившись, мали біля притвору жваву дискусію з куценьким пробощем, який загороджував їм вхід. Угледівши Рейневана, всі замовкли і всі, в тому числі ксьондз, звернули на нього неприязні погляди. Рейневан подумки прокляв своє безталання, прокляв дуже брутально, такими словами, яких за жодних обставин не можна було вживати при дітях і жінках. Але доводилося грати такими картами, які вже було роздано. Він заспокоїв себе, глибоко вдихнувши, гордовито випростався в сідлі, недбало поклонився і ступою рушив до плотиків і халуп, плануючи перейти на галоп, щойно зникне з очей. Та нічого з цього не вийшло.

— Гей! Почекайте-но, паночку!

— Я?

— Ви.

Йому заступили дорогу, оточили. Один, з бровами як віхті, схопив коня за віжки біля самого мундштука, водночас відхиливши цим рухом плащ, під яким виявилася червона Чаша на вбраній поверх панцира туніці. Уважніший погляд відкрив гуситські знаки і в решти. Рейневан стиха зітхнув: він знав, що це нітрохи не робить його становище кращим.

Бровастий гусит вдивлявся в його лице, а його власне обличчя, на подив Рейневана, змінювало вираз. З похмурого — на здивований. А зі здивованого — на начебто втішений. І знову на похмурий.

— Висте Рейневан з Беляви, сілезець, — заявив він тоном, що не допускав дискусій. — Медик до лікування.

— Ага. І що далі?

— Я вас знаю. Тож не заперечуйте.

— Та я ж і не заперечую. Питаю, що далі.

— Бог нам вас послав. Нам якраз медика потрібно, до хворого. Зволікати не можна. Тож поїдете з нами. Дуже просим. Дуже ґречно просим.

Дуже ґречна просьба супроводжувалася недобрими поглядами, закушеними губами і граючими жовнами. А також долонями на поясах біля рукоятей. Рейневан вирішив, що краще буде у просьбі не відмовляти.

— Може, я все-таки спершу дізнаюся, з ким маю справу? Куди маю їхати? Хто хворий? І на що?

— їхати недалеко, — відрізав бровастий гусит, явний командир роз'їзду. — Моє ймено Ян Плуг. Підгейтман польових сирітських військ находської спільноти. Решту скоро знатимете.

* * *

Рейневана не надто тішив той факт, що замість того, аби прямувати до Мендзилеського перевалу, йому раптом довелося їхати в абсолютно протилежному напрямку, правим берегом Морави на південь. На щастя, Ян Плуг не брехав, до мети й справді було не дуже далеко. Невдовзі вони побачили розташований у вкритій туманом долині великий військовий табір, типовий табір гуситів на марші: згромадження возів, наметів, куренів, землянок та інших мальовничих халабуд. Над табором розвівався бойовий штандарт Сиріток, на якому було зображено променисту облатку і пелікана, який роздирав дзьобом власні груди. Скраю височіла імпозантна купа кісток та інших покидьків, неподалік, над

потоком, що впадав у Мораву, група жінок влаштувала прання, а дітлахи жбурляли у воду каміння і ганялися за собаками. Коли вони проїжджали повз жінок, ті проводжали їх поглядами, розпрямляючи спини і витираючи чоло блискучими від мильної води руками. Між возами стелився дим і сморід, сумно ревли корови у загорожі. Порошив дрібний сніг.

— Осюди. Ця хата.

Перед хатою, виливаючи помиї з цебра, стояв худий і вицвілий юнак. Побачивши їх, підвів голову. Його обличчя мало настільки жалюгідний і нещасний вираз, що він міг би позувати до мініатюри в служебнику, розділ про Йова.

— Ви знайшли! — з надією вигукнув він. — Ви знайшли медика! Явлене чудо, воздамо ж подяку за це Всевишньому! Зсідайте, пане, чимшвидше з коня!

— Така спішна потреба?

— Наш гейтман… — худий юнак упустив цебро. — Наш головний гейтман захворів. А цирульника в нас нема…

— Таж він у вас був, — згадав собі Рейневан. — Його звали братом Альбертом. Цілком вправний був медик…

— Був, — досить понуро підтакнув підгейтман Ян Плуг. — Але як ми недавно папістських бранців вогнем припікали, то став заступатися, викрикати, що це, мовляв, не по-християнському і що так не можна… То його гейтман узяв і обушком зачепив…

— А мене зразу після похорону фершалом зробили, — поскаржився худий юнак. — Сказали, що я вчений і дам собі раду. А я тільки тої грамоти й знаю, що в аптекаря у Хрудимі карточки виписував і на пляшечки приліпляв… У лікуванні я ні бум-бум… Я їм ото кажу, а вони своєї, ти, мовляв, учений, даси собі раду, медицина — штука невелика: кому до неба, тому і так святий Боже не поможе, а кому ще жити, то йому і найгірший лікар не зашкодить…

— Але як самого гейтмана неміч ухопила, — втрутився другий із Сиріток, — то таки наказав летіти щодуху і кращого медика шу кати. Воістину, змилостивився над нами Памбу, що ми вас так хутко знайшли. Гейтман страшні муки терпить. Самі побачите.

Рейневан спочатку відчув, а вже потім побачив. Під низькою брусованою стелею хати нависав сморід настільки гидотний, що аж мало не валив з ніг.

Кремезний чоловік, який лежав на збитій з дощок лежанці, мав мокре від поту обличчя. Рейневан знав і пам'ятав це обличчя. Це був Сміл Пульпан, тепер, вочевидь, головний гейтман Сиріток з Находа.

— Най мене кулі… - Сміл Пульпан слабким голосом дав знати, що також його впізнав. — Німецький лікарчук, гейтманський мазій… Що ж, на безриб'ї і рак риба… Ходи-но сюди, знахарю. Кинь оком. Тільки не кажи мені, що не можеш цього вилікувати… Не кажи цього, якщо тобі дорога власна шкура.

Навіть сам сморід мав би, фактично, підготувати Рейневана до найгіршого — але не підготував. На внутрішньому боці стегна Сміла Пульпана, у небезпечній близькості до пахвини, було щось. Це «щось», завбільшки з качине яйце, мало синьо-чорно- червоний колір і виглядало гірше, ніж жахливо. Рейневанові вже доводилося бачити такі речі та мати з ними справу, однак йому не вдалося стримати відрухового почуття огиди. Він засоромився, але тільки сам перед собою. Мимовільна реакція була настільки незначною, що всі інші цього не зауважили.

— Що це таке, пане? — тихо запитав аптекарчук з Хрудима, фельдшер волею випадку і силою примусу. — Чи не чума, бува? Страшний чирячище… І в такому місці…

— Це напевне не чума, — переконано заявив Рейневан, воліючи, однак, спершу пересвідчитися на дотик, чи не відчує характерного для бубонної чуми коливання. Не відчув. Пульпан коротко завив, вилаявся.

— Це, — упевнено поставив діагноз Рейневан, — carbunculus, який інакше називають скупченим чиряком. Спочатку було кіль ка невеликих прищиків, правда? Які швидко збільшувалися, перетворювалися на вузли, кожен з жовтуватим прищем на вершку, які розкривалися, і з них сочився гній? А тоді врешті-решт зрослися докупи в один великий дуже болючий набряк?

— Ви гейби, — аптекарчук ковтнув слину, — були при тому…

— Що ви тоді застосовували?

— Ну… — заїкнувся юнак. — Якісь припарки… Баби принесли…

— Витискати пробували? — Рейневан прикусив губу, бо знав відповідь.

— Таки пробував, така його мать, пробував, — застогнав Пульпан. — Я мало не здох від болю, псякрев…

— Я думав видушити гній… — нервово повів плечима аптекарчук. — Бо що було робити?

— Різати.

— Не дозволю… — прохрипів Пульпан. — Не дозволю себе калічити… Ви б тільки різали, різники.

— Хірургічна операція, — Рейневан розкрив торбу, — тут необхідна. Тільки таким чином можна викликати повний abscessus гною.

— Не дам себе тяти. Краще вже витискання.

— Витискання не допоможе, — Рейневан волів не говорити, що воно, навпаки, зашкодить, бо знав, що Пульпан не подарує хрудимському аптекарчукові помилки в мистецтві, що мститиме. — Карбункул треба розтяти.

— Белява… — Пульпан рвучко схопив його за рукав. — Балакають про тебе, що ти маг. Тож зніми ти ці вроки, дай мені якесь заклинання або чародійний відвар… Не каліч мене. Не пошкодую золота…

— Золотом я тебе не вилікую. Операція абсолютно необхідна.

— Гівно там необхідна! — крикнув Пульпан. — Що, присилуєш мене? Я тут гейтман! Я тебе… Я наказую! Куруй мене чарами і чудодійними ліками! А з ножем навіть не підходь! Тільки торкнися мене, знахарю засраний, і я накажу розірвати тебе кіньми! Гей, люди! Варта!

— Подальше розростання карбункулу, — Рейневан встав, — загрожує дуже серйозними наслідками. Я кажу, щоб ти це знав. Решта — це твоя воля, твоє рішення, твоє бажання. Scienti et volenti non fit injuria[38].

— Ти мені мстиш, латинський вишкребку, — прохрипів Пульпан. — За тамте. За минулий рік, за Шльонськ, за ченців, яких ми тоді поприкінчували… Я бачив, як ти тоді на мене дивився… З якою ненавистю… Тепер хочеш відігратися…

Підгейтмани і сотники, які на крик увійшли до хати, дивилися на Рейневана спідлоба. Потім покрутили носами, закректали.

— Я, гейтмане, не знаю, — промимрив один. — Але це, щось мені здається, саме не минеться. Тра би вам усе-таки щось із цим зробити.

— Нащо ми, — забурчав Ян Плуг, — медика шукали і привезли? На дурно?

Пульпан застогнав, упав на подушки, піт рясно скропив йому чоло і щоки.

— Не втерплю, — видихнув нарешті. — Добре, ну ж бо, нехай коновал робить, що має робити… Йно не лишайте мене з ним сам на сам, браття, дивіться йому на руки і на цизорик… Аби мене не зарізав, нечестивець, аби не дав мені стекти кров'ю… І горілки мені принесіть… Горілки, бігом!

— Горілка, — Рейневан закотив рукави, спробував лезо ножа подушечкою пальця, — таки справді буде потрібна. Але для мене.

У твоєму стані, Пульпане, медицина забороняє вживати алкоголь.

* * *

— Загоєння і формування рубця триватиме не менше тижня, — повчав Рейневан фельдшера-аптекарчука, закінчуючи пакувати торбу. — Весь цей час хворий повинен лежати, а рану треба доглядати. Поки не затягнеться, накладати компреси.

Аптекарчук поквапливо покивав головою. З його обличчя не сходив дурнуватий вираз захвату та обожнювання. Такий вираз прикрасив обличчя юнака відразу ж після того, як Рейневан зробив операцію. І навіть не думав зникати.

Рейневан був далекий від того, щоби пишатися, але соромитися за операцію йому й справді не доводилося. Хоча, з огляду на величину карбункулу, розтини мали бути глибокі й зроблені навхрест, а виконати магічне обезболювання пацієнта при свідках він не наважився, операція пройшла блискавично. Сміл Пульпан встиг тільки зойкнути і зімліти, чим значно полегшив процес усування гною та очищення рани. Один із сотників Сиріток, який спостерігав за операцією, не втримався і обригався, але решта винагородили вправність і вміння хірурга сповненим визнання буркотінням, а Ян Плуг наприкінці навіть фамільярно лупнув його по спині. Аптекарчук тільки зітхав від захвату. На жаль, стало очевидним: ні на що більше з його боку не можна було розраховувати.

— Ти казав, що перед тим ви застосовували припарки. І що їх готували жінки.

— Саме так, пане медику. Баби готували. А накладала їх одна така… Ельжбета Донотек. Закликати?

— Заклич.

* * *

Ельжбета Донотек, жінка віком, як здавалося, неповних двадцяти років, мала волосся кольору льону і блакитні, як незабудки, очі. Вона була б надзвичайно вродлива, якби не обставини. Усе ж таки вона була жінкою в гуситських військах, жінкою маршів, відступів, перемог, поразок, спек, холодів і сльот. І безкінечного гарування. І виглядала, як усі вони. Вдягалася в що попало,

аби грубе, світле волосся ховала під грубу сіру хустку, а її долоні були червоні від холоду й розтріскані від вологи. Та при цьому всьому, як не дивно, вона випромінювала щось таке, що можна було назвати гідністю. Достоїнством. Щось таке, що спадало на думку і просилося на язик як das ewig Weibliche[39] Рейневан дійшов висновку, що її прізвище він уже чув. Але людину цю бачив уперше.

— Ти робила гейтманові компреси? І з чого?

Ельжбета Донотек підняла на нього незабудкові очі.

— З тертої цибулі, - відповіла стиха. — І з товчених березових бруньок…

— Ти знаєшся на лікуванні? На зільництві?

— Та яка там наука… Те, що й кожна баба в селі. Та й нічим ті компреси не допомогли…

— Неправда, допомогли, — заперечив він. — Навіть дуже допомогли. Тепер ти теж йому допоможеш. Після того, як знімуть перев'язку, на рану треба буде прикладати клейстер із льняного насіння. Весна, але на болітцях уже має бути ряска. Роби компреси з витиснутого соку. Навпереміну: раз — клейстер, раз — ряска.

— Добре, паничу Рейневане.

— Ти мене знаєш?

— Чула, як про вас говорили. Баби говорили.

— Про мене?

— Два роки тому, — Ельжбета Донотек відвела погляд, але тільки на мить. — Під час рейду на Шльонськ. У місті Золоториї. У парафіяльному костелі.

— Так?

— Ви з товаришами не дали скривдити Богородицю.

— А, он воно що… — здивувався він. — То ця подія наробила аж стільки шуму?

Вона дивилася на нього довго. Мовчки.

— Подія, яка тоді була, — врешті-решт відповіла вона, повільно вимовляючи слова, — відбулася. І тільки це має значення.

* * *

«Донотек, Ельжбета Донотек», — подумки повторював він, їдучи клусом на північ, знову в напрямку Ганушовиць. «Щось говорили, — згадував він. — Пліткували». Про жінку, яка мала величезний авторитет серед жінок, які йшли із Сирітками, про природжену лідерку, з думкою якої рахувалися навіть деякі гуситські гейтмани. Була теж, пригадував він плітки, у всьому цьому якась велика таємниця, була любов і смерть, велика любов до того, кого не стало. До того, кого вже ніхто не міг замінити, хто залишив після себе вічну пустку, вічну тугу і вічну нездійсненність. «Історія, як зі сторінок Кретьєна де Труа, — думав він, — як з-під пера Вольфрама фон Ешенбаха. Історія, яка ніяк не пасувала до сірячинного вигляду її героїні. Зовсім не пасувала. І тому, напевне, була правдивою.

Вітер від Сніжника овівав його обличчя, трохи приглушуючи сором, який він відчув, коли вона говорила про подію в золото- рийському костелі, про дерев'яну Мадонну. Фігуру, на захист якої він таки справді став, але не з власної ініціативи, а за прикладом Самсона Медка. І йому не належалася похвала за цей інцидент. Ані визнання в очах такої особи, як Ельжбета Донотек.

За Ганушовицями тракт звернув і повів на південь. Усе сходилося. Від Мендзилеського перевалу, за розрахунками Рейневана, його відділяла миля з гаком, він сподівався добратися туди до ночі. Він пришпорив коня.

Його наздогнали ще до вечора.

* * *

Його наздогнали в десятеро коней, оточили, стягнули з коня, зв'язали. Протести нічого не дали. Вони нічого не казали, а його,

коли він продовжував протестувати і вимагати пояснень, утихомирили ударами кулаків. Повезли назад до табору Сиріток. Зв'язаного запроторили в порожній хлів, уночі він там мало не задубів від холоду. На крики не реагували. Уранці витягли, геть задубілого повели, не шкодуючи стусанів, під квартиру головного гетьмана. Там чекав Ян Плуг і кілька інших уже знайомих йому командирів Сиріток.

Сталося те, що Рейневан передчував. Те, чого боявся.

Усередині, на лежанці, майже в тій самій позі, в якій він його залишив після операції і перев'язки, лежав Сміл Пульпан. Тільки закоцюблий. Абсолютно покійний, цілком мертвий. Обличчя, біле, як сир, страхітливо спотворювали вибалушені очі, що майже повилазили з орбіт. І гримаса губів, скривлених у ще страхітливішій усмішці.

— І що ти на це скажеш, медику? — хрипко і лиховісно запитав Ян Плуг. — Як ти нам розтлумачиш таку медицину? Зумієш розтлумачити?

Рейневан ковтнув слину, покрутив головою, розвів руками. Наблизився до лежанки, збираючись підняти верету, якою був накритий труп, але залізні руки сотників осадили його на місці.

— Е, ні, братику! Ти радий би був замести сліди злочину, але ми тобі не дамо. Ти його вбив — і відповіси за це!

— Що з вами? — він шарпнувся. — Чи ви подуріли? Яке вбивство? Це абсурд! Ви всі були присутні під час операції! Він був живий після неї і добре себе почував! Розтин карбункулу жодним чином не міг спричинити смерть! Дозвольте мені подивитися…

— Ти прорахувався, чарівниче, — перебив його Ян Плуг. — Думав, що тобі зійде з рук. Але брат Сміл очуняв. Кричав, що його в легенях і кишках палить, що голова лускає від болю. І саме тебе, перш ніж сконати, звинуватив у магії та отруєнні.

— Це безглуздо!

— А я сказав би, що власне глуздо. Ти ненавидів брата Сміла, і всі це знають. Знайшов спосіб — і отруїв неборака.

— Ви були при операції! Ти також був!

— Ти чарами отуманив наш зір! Ми знаємо, що ти чаклун і чарівник. Є свідки.

— Які свідки? Чого свідки?

— Це з'ясується на суді. Беріть його!

* * *

Зібрання Сиріток, що скупчилося на майдані, гуділо як вулик, як рій джмелів.

— Нащо цей суд? — ревів хтось. — На біса той вертеп? Шкода часу і сил! У зашморг отруювача! Повісити його на дишлі!

— Чарівник! На вогнище його!

— Филистимлянине! — вбраний у чорне проповідник зі смішною козлячою борідкою підскочив, зблизька наплював Рейневанові в лице. — Гидото Молоха! Ми пошлемо тебе до пекла, плюгавцю! У вічний вогонь, зготований для диявола та його ангелів!

— Убити німця!

— Під ціпи його! Під ціпи!

— Тихоша! — загримів Ян Плуг. — Ми Божі воїни, тож має бути по-Божому! Справедливо і до ладу! Не бійтеся, за смерть нашого брата і гейтмана помстимося, не спустимо з рук! Але за порядком! За вироком трибуналу нашого революційного! Є докази! Є свідки! Ну ж бо, подати свідків!

Натовп ревів, завивав, гудів, потрясав сулицями та ціпами.

Першим викликаним перед лице суду свідком був аптекарчук із Хрудима- блідий, як пергамент; ним аж трусило. Коли він давав свідчення, його голос тремтів, а зуби цокотіли. «Розтин чиряка, — заявив він, перелякано глипаючи на революційний трибунал, — підсудний Белява здійснив усупереч чітко висловленій волі гейтмана Пульпана, причому чинив це з надмірною брутальністю і негідною лікаря жорстокістю. Під час операції підсудний щось бурмотів під носом, не інакше як заклинання. І взагалі, все, що підсудний робив, він робив за звичаєм, заведеним у чорнокнижників».

Натовп ревів.

Свідків, позаяк їх ніколи не бракує на цім світі, знайшлося ще декілька.

— Повідав ми їден… Забув-єм, хто, але пам'ятаю, шо тамтого року то було, на запусти. Повідав, шо отой-во Белява під Білов Горов Неплаха вилічив! Чарами! Всі казали, шо чарами.

— Мені, висока комісіє, відомо, що речений Белява з дияволом у змові, що від диявола знає такі чари, якими ошукує в кості. Розповідав мені це один сотник від брата Рогача, який на власні очі бачив. Два роки назад то було, осінню… Чи зимою? Я, теє, не знаю… Але звинувачую!

— Я бачив, клянуся могилою брата Жижки, як згаданий Белява під час минулорічного рейду на Шльонськ з велебним нашим Пешеком Крейчіржем посварився, про якісь папістські забобони йшлося. Якось так тоді Белява на велебного дивно глянув, не інакше як пристріт вчинив. І що? Помер через той пристріт брат Пешек, загинув мученицькою смертю ненабагато пізніше!

— Не чех-бо він, браття трибунали, не земляк, а німець! Чув- єм, як балакали у Градці-Кралове, що то католицький шпиг. Засилають межи нас папісти тайних злочинців, би наших гейтманів по-зрадницьки мордувати! Згадайте си пана Богу слава зі Швамберка! Згадайте си брата Гвєзду!

— А я чув, висока комісіє, що це Белява з пражанами зі Старого Міста знається! А хто такі староміські? Зрадники Чаші, зрадники магістра Гуса, зрадники Чотирьох Статей! Вавилонського Люксембуржця хочуть на чеський трон повернути! Не інакше як цього Беляву староміські наслали, щоб він покінчив з гейтманом!

— Смерть йому! — ревів натовп. — Смерть!

Вирок, ясна річ, міг бути тільки один, і ухвалили його блискавично. На загальну і несамовиту радість находських Сиріток Рейневан Белява — чарівник, отруювач, зрадник, німець, католицький шпигун і насланий Старим Містом вбивця — був визнаний винним у всіх висунутих проти нього звинуваченнях, у зв'язку з чим революційний трибунал одноголосно засудив його на смерть через спалення живцем на вогнищі. Право подати апеляцію на вирок було заперечене в цілком очевидний спосіб: не встиг Рейневан розкрити рота, щоб висловити протест, як його вже схопили кілька пар сильних рук і потягли у супроводі юрми, що ревла на всю міць горлянок, на край табору, де височіла заздалегідь складена чимала купа дров і хмизу. Хтось викотив велику бочку, яка смерділа капустою, хтось подбав про денце, молоток і цвяхи. Рейневана підняли і силою заштовхнули в бочку. Він сіпався і верещав, аж мало легені не луснули, але його крик тонув у ревінні зворохобленої черні.

Щось оглушливо бабахнуло. Повітря наповнилося смородом порохового диму. Юрба сахнулася назад, давши цим самим Рейневанові можливість побачити, що сталося.

З боку табору під'їхала дивна колона, що складалася з трьох бойових возів. Залогу одного становив десяток жінок вельми різного віку, від юнок до зовсім старих. Усі, крім їздових, були озброєні пищалями, гандканонами і гаківницями.

З другого возу, в екіпажі якого були чотири жінки, зловісно зяяла дулом десятифунтова бомбарда. Саме з неї хвилину тому було зроблено постріл — сильним, однак холостим пороховим набоєм: у хмарі диму, кружляючи, мов сніжинки, все ще падали обривки пижа.

На третьому возі, у товаристві двох жінок і якогось накритого плахтою пристрою, стояла Ельжбета Донотек. Вона скинула з плечей кожух, а з голови хустку, і тепер, блакитноока, з розвія ним буйним льняним волоссям, нагадувала Ніку, котра веде народ на барикади. Однак її смертельно серйозне і грізне обличчя викликало значно більше асоціацій із розлюченою еринією Тисифоною.

— Що то має бути? — заревів, стираючи з лиця крупинки пороху, Ян Плуг. — Що то має бути, їх мосць Доноткова? Забави? Машкари? Бабська парада? Хто вам, жіноцтво, дозволив чіпати зброю?

— Ідіть звідси, — голосно сказала Ельжбета Донотек, немовби його й не чула. — Але вже! Негайно. Ніякого спалювання не буде. Годі.

— Нахабна жінко! — зарепетував цапобородий проповідник. — Засліплена гординею Єзавель! Ти разом із филистимлянином у вогні згориш! А перед тим покуштуєш канчука!

— Ідіть собі звідси, — Ельжбета Донотек і на нього не звернула уваги. — Ідіть, християни, Сирітки, добрі чехи. Станьте на коліна, зверніть погляди до неба, Богу помоліться, Господові нашому Ісусові та святій Родительці Його. У душі свої зазирніть. Подумайте про Судний день, що наближається. Покайтеся, ви, які не знаєте стежки миру, які поробили крутими свої дороги. Я п'ять років дивилася, як ви знищували в собі те, що добре, як клали в могили те, що людяне, як перетворювали цей край на трупарню. Дивилася, як ви вбивали в собі совість. З мене досить, більше вам того не дозволю. Бо сподіваюся, що ви ще не все в собі повбивали. Що бодай дрібка залишилась, маленька часточка, яку варто рятувати від знищення. Тому ідіть собі звідси. Поки я добра.

— Поки ти добра? — глузливо гукнув Плуг, беручись у боки. — Поки ти добра? А що ти нам зробиш, бабо? З гармати холостим ти вже стрелила! А теперка що? Задереш спідницю і сраку наставиш?

Жінки на возах, немов по команді, позачіпляли гаки рушниць за борти. А Ельжбета Донотек, вона ж ериня Тисифона, швидким рухом зірвала плахту з пристрою, біля якого стояла. Ян Плуг мимоволі сахнувся на крок. А разом із ним — увесь натовп. Нажахано закричавши.

Рейневан ніколи не бачив цієї сумнозвісної зброї, а лише чув про неї. Реакція натовпу його не здивувала. На возі біля Ельжбета Донотек стояла дивовижна конструкція. На дубовій рамі і складному обертовому стелажі було змонтовано один коло одного дванадцять бронзових стволів. Усе разом нагадувало орган — тож саме так і називали цю зброю. Подейкували про «орган смерті», здатний за один отченаш вистрелити близько двохсот фунтів свинцю. У вигляді гострих січканців.

Ельжбета Донотек підняла гніт, подмухала на нього, розпаливши тліючий кінчик. Побачивши це, Сирітки відступили ще на кілька кроків, декілька з-поміж них оступилися чи спіткнулися, кілька впали, а декотрі почали відступати все далі і далі, а тоді тихцем утікати.

— Ідіть звідси, чехи, — підвищила голос Ельжбета Донотек. — Паничу Рейневан, осідланий кінь чекає! Не гайте часу!

Йому не треба було двічі повторювати.

* * *

Рейневан не шкодував коня. Він мчав долиною ріки повним галопом, витягнувшись ventre á terre[40], так що від ударів підків галька розліталася на всі боки. Кінь милився піною і вже починав храпати, але Рейневан не сповільнював темпу. Ілюзій він не мав. Знав, що Сирітки його переслідуватимуть.

І його переслідували. Минуло небагато часу, як він почув за собою віддалені крики. Не бажаючи, щоби по відкритій долині за ним гналися, не випускаючи з виду, він звернув у вербняк та лозняк і мчав, розбризкуючи багнюку й немилосердно пришпорюючи коня.

Рейневан вискочив на гостинець і піднявся у стременах. Переслідувачі не дали збити себе зі сліду, з криком і галалаканням продиралися крізь чагарник. Рейневан скулився в сідлі й перейшов на галоп. Кінь храпав і губив клапті піни.

Він проминув на льоту халупи і пастуші хати, місцевість він знав, і знав, що Ганушовиці вже близько. Але переслідувачі теж були близько. Гучний багатоголосий крик свідчив, що Сирітки його бачать. За мить і він їх побачив. Щонайменше двадцятеро вершників. Він пришпорив коня, кінь, хоч це межувало з чудом, погнав іще швидше. З глухим тупотом вискочив на місток над струмком.

З боку села мчали, як вихор, два вершники. Один — велетенської статури — розмахував, немов ціпком, важким фламандським гудендагом. Другий, на чудовому вороному, був озброєний кривим фальшіоном.

Оминувши Рейневана, Самсон і Шарлей з розгону звалилися на Сиріток. Шарлей двома ударами навідліг послав двох вершників на землю, а третій, якому дісталося по обличчі, захитався в сідлі. Самсон лупив гудендагом навперемінну людей і коней, чим викликав страшне сум'яття. Рейневан, зціпивши зуби, розвернув коня. Він мав свої порахунки. За побої, за плювки, за бочку з-під капусти. Проминаючи того, який безпорадно похитувався в сідлі, висмикнув у нього меч, кинувся у вир, у колотнечу, рубаючи наліво і направо. Почув, як хтось викрикує біблійні цитати, знайшов за ними вожака погоні, цапобородого священика. Продерся до нього, відбиваючи удари всіх інших.

— Диявольський виродку! — священик побачив його, пришпорив коня і прискочив, вимахуючи мечем. — Филистимлянине! Віддасть тебе Господь у мої руки!

Вони різко зійшлися раз, другий, далі їх розділили ошалілі коні. А потім уже остаточно розділив Шарлей. Шарлеєві було начхати на поєдинки честі і лицарські кодекси. Він під'їхав до проповідника ззаду і могутнім ударом фальшіона зніс йому голову з плечей. Кров ударила гейзером. Побачивши це, Сирітки при шпорили своїх коней і відступили. Шарлей, Самсон і Рейневан скористалися цим і чвалом відступили на місток. Місток ледве міг помістити трьох коней бік-у-бік, тож можна було не боятися, що їх оточать. Але переслідувачів усе ще було в добрі три рази більше. Незважаючи на втрати, вони й не думали відступати. На щастя, негайно

атакувати вони теж не надто квапилися. Всього лише перегрупувалися. Але було очевидно, що не попустять.

— Довга розлука, — важко дихаючи, вимовив Шарлей, — змусила мене дещо призабути. У твоєму товаристві, Рейнмаре, не буває дещо нудно.

— Увага! — попередив Самсон. — Атакують!

Половина Сиріток вдарили на місток з фронту, інші загнали коней у воду і долали струмок убрід, щоб обійти їх з тилу. Єдиним виходом було відступити. Причому швидко. Рейневан, Шарлей і Самсон розвернули коней і припустили галопом у бік села. За ними неслося дике галалакання переслідувачів.

— Не попустять! — крикнув Шарлей, озираючись. — Певно, ти їм не подобаєшся!

— Не варнякай! Ходу!

Вітер засвистів їм у вухах, вони вилетіли на широку оболонь перед селом. Погоня розсипалася лавою, щоб їх оточити. Рейневан з жахом помітив, що раптом починає швидко відставати, що біг його коня явно слабшає. Що храпаючий верховий кінь спотикається і йде повільніше. Значно повільніше.

— Мій кінь падає, - заволав він. — Самсоне! Шарлею! Покиньте мене! Утікайте!

— Ти, либонь, здурів, — Шарлей стримав і обернув коня, дістав фальшіон. — Ти, либонь, здурів, хлопче.

— Не хотів би бути тобі неприємним, — Самсон поплював у долоні, вихопив гудендаг, — але ти, либонь, сильно здурів.

Сирітки тріумфально закричали, їхня лава почала звужуватися. стискатися на кшталт сака.

І було би, певно, зовсім погано, якби не Deus ex machina. Який цього дня набув вигляду п'ятнадцяти озброєних до зубів вершників, що в дикому чвалі над'їхали з боку Ганушовиць.

Переслідувачі натягнули повіддя і спинили коней, у замішанні не надто розуміючи, хто, що, як і чому. Однак бойові крики і блиск піднятих понад головами мечів розвіяли всі їхні сумніви. І моментально позбавили волі та охоти продовжувати виставу. Обернувшись, як по команді, находські Сирітки дали драла, наче вітром здуло. Новоприбулі, котрі сиділи на свіжіших конях, легко могли б їх наздогнати і порубати на капусту, якби хотіли. Але вони явно не хотіли.

— Дивіться, дивіться, який щасливий збіг обставин, — сказав, під'їхавши ступою, Урбан Горн. — Бо я саме тебе й шукаю, Рейневане, твоїми слідами поспішаю. І хоча й випадково, але встиг, як бачу. А якщо скажу, що саме вчасно, то не помилюся?

— Не помилишся.

— Salvě[41], Шарлею. Salvě, Самсоне. І ти теж тут? Не в Празі?

— Amicus amico[42], - стенув плечима Самсон Медок, бавлячись гудендагом і з-під опущених повік роздивляючись озброєних людей, що їх оточили. — Коли друг у біді, поспішаю йому на допомогу. Стаю при боці. Незалежно від… обставин.

Горн миттю збагнув, розсміявся.

— Pax, pax[43] друже друга! Рейневанові з мого боку нічого не загрожує. Особливо тепер, коли чутно, що їх мосць Флютик упокоївся під грубим шаром землі. Про що і вам, напевне, відомо. Тож висилати Рейневана до Праги нема сенсу. Тим більше, що мені потрібна, ба більше, необхідна допомога Рейневана в замку Совинець, куди я його дуже люб'язно запрошую. Дуже люб'язно.

Рейневан і Самсон перезирнулися. З усіх боків їх овівав сморід кінського поту і пара з ніздрів, а міни озброєних людей, що їх оточували, були досить промовисті.

— Перебування у Совинці, - Горн не спускав очей з Шарлея і з руки, яку той тримав на фальшіоні, - може бути корисним і для тебе, Рейнмаре. Якщо тобі справді дорога пам'ять брата.

— Петерлін мертвий, — покрутив головою Рейневан. — Я йому вже ні в чому не допоможу. А Ютта…

— Допоможи мені у Совинці, - перебив Горн, — а я потім надам тобі допомогу стосовно твоєї Ютти. Даю слово.

Рейневан глянув на Шарлея і Самсона, обвів поглядом вершників, що їх оточували.

— Отже, покладаюся на твоє слово, — нарешті сказав він. — їдьмо.

— Ви, — Горн звернувся до Шарлея і Самсона, — можете вирушати, куди ваша воля. Однак я радив би поспішати. Ті ще можуть повернутися. З підмогою.

— Моя воля, — процідив Шарлей, — їхати з Рейнмаром. Так що пошир і на мене своє люб'язне запрошення, Горне. Ага, при нагоді: спасибі за порятунок.

— Не вдасться, бачу, розділити друзів, — Урбан Горн розвернув коня. — Що ж, запрошую до Совинця. Тебе теж, Самсоне. Ти ж теж не відступишся від Рейневана. Vero[44]?

— Amicus amico, — усміхнувся Самсон. — Semper[45].

Горн підвівся у стременах, глянув у бік ріки, услід недавнім переслідувачам, від яких, зрештою, вже ані сліду не залишилося.

— Находські Сирітки, — серйозно сказав він. — Іще недавно польове військо, а тепер просто банда, яка вештається по всій країні, сіючи страх. Ось які наслідки має затяжне перемир'я, ось наскільки шкідливий мир. Саме час, панове, на війну, на рейд.

А тим часом доведеться попросити братів Коудельніка і Чапека звернути увагу на цього Пульпана. Щоби трохи прикоротили йому поводок.

— Не треба буде просити. Пульпан… Гм-м… Нема вже Пульпана.

— Га? Це як так? Яким чином?

Рейневан розповів яким. Урбан Горн слухав. Не перебивав.

— Я знав, — мовив він, вислухавши, — що твоя допомога буде мені необхідна. Але не сподівався, що аж так дуже.

Розділ шостий

у якому у моравському замку Совинець герої переконуються, що в будь-якій ситуації неодмінно слід мати напоготові аварійний план. І у відповідний момент ним скористатися.

З-за заґратованого вікна вежі, з подвір'я, доносилися прокльони, іржання коней і металевий стукіт підків. Совинецькі бургмани, згідно зі своєю буденною звичкою, вирушали, щоб пропатрулювати перевали, перевірити навколишню місцевість і вдатися до вимагань серед місцевого населення. Не знати котрий раз дико і самозабутньо піяв когут, репетувала на чоловіка одна з жінок, що мешкали в замку. Пронизливо бекало ягня.

Бруно Шиллінг, колишній Чорний Вершник, а тепер дезертир, ренегат і в'язень, був трохи блідий. Однак блідота була викликана, мабуть, виключно лише недавньою хворобою. Якщо Бруно Шиллінг і боявся, то вміло це приховував. Він стримувався від того, щоб вертітися на ослоні і бігати поглядом від одного слідчого до другого. Але не уникав очного контакту. «Горн мав рацію, — подумав Рейневан. — Правильно його оцінив. Це не перший-ліпший тупий головоріз. Це хитрий лис, спритний гравець і досвідчений пройдисвіт».

— Починаємо, шкода дня, — промовив Урбан Горн, кладучи долоні на стіл. — Так само, як досі, як ми вже встановили: стисло, по-діловому. Не відходячи від теми і без ніяких «та я ж уже це казав». Якщо я про щось запитую, ти відповідаєш. Ситуація проста: я допитую, ти — допитуваний. Так що не випадай з ролі. Це зрозуміло?

Ягня на подвір'ї нарешті перестало бекати. А когут — піяти.

— Я задав питання, — сухо нагадав Горн. — Я не збираюся здогадуватися про твої відповіді. Тож будь ласкав давати їх щоразу, коли я запитую. Починаючи з цього моменту.

Бруно Шиллінг подивився на Рейневана, але скоро відвів погляд. Рейневан не робив нічого для того, аби приховати неприязнь і антипатію. Навіть не старався.

— Шиллінг.

— Зрозуміло, пане Горн.

* * *

— Я не бачу сенсу в цих допитах, — повторив Рейневан. — Цей Шиллінг — звичайнісінький бандит, головоріз і вбивця. Асасин. Такого посилають для мокрої роботи; показавши жертву, такого спускають з повідка, як гончого пса. І тільки для таких справ і використовував цього типа Грелленорт. Я виключаю, що він допускав його до секретів і розкривав йому таємниці. На мою думку, цей тип не знає нічого. Але буде крутити, буде вигадувати, буде годувати тебе казками, буде вдавати прекрасно поінформованого. Бо усвідомлює, що тільки в такому разі він становить для тебе якусь

цінність. А почувається він упевнено — при тому, як ти до нього ставишся. Радше як до гостя, ніж як до в'язня.

З-за вікна долинало пугикання сов і пугачів, що кружляли навколо вежі. Вони тут водилися, здавалося, цілими хмарами. Це мало свої добрі сторони — мишу або щура годі було уздріти. Недоїдена звечора і покладена біля ліжка скибка хліба чи оладка були як з неба впали, щоби втамувати ранковий голод.

— Ти, Рейнмаре, — Горн кинув собаці обгризену кістку, — знаєшся на медицині та магії. Бо вивчав і практикувався. Я знаюся на техніці допитів. За твої поради дякую, але нехай кожен із нас залишиться при своїй спеціальності і робить те, що йому вдається. Добре?

— Що тобі вдасться із цим ренегатом, того я не знаю, — Рейневан подивився на вино проти світла ліхтаря. — А передчуття в мене не з найкращих. Але якщо ти наполягаєш, радити і дораджувати більше не буду. Для чого в такому разі, якщо не для порад, я тобі потрібен?

Горн взявся обгризати велику кістку. Шарлей і Самсон зробили так само. Ніхто з них — ні демерит, ні велет — не включився в дискусію.

— Шиллінг, — Горн на мить перестав гризти, — розповідає про замок під назвою Сенсенберг, штаб-квартиру і криївку Чорних Вершників. Говорить про чари і заклинання, про еліксири, про магічні наркотики та отрути. Я на цьому мало знаюся, і він це помітив. Ти помиляєшся, вважаючи його тупим бандитом, це хитрий лис і уважний спостерігач. Він бачив, що я відіслав тебе під ескортом, і припустив, що тебе йому вже нічого боятися. А коли тепер раптом побачить, що ти береш разом зі мною участь у допитах, злякається. І це добре. Нехай йому трохи від страху кишки скрутить. А ти демонструй йому свою ненависть. Виявляй ворожість.

— Цього мені не доведеться вдавати.

— Тільки не переборщи. Я тобі вже казав: фанатизм добрий для темних мас, а нам, людям вищих справ, не личить. Бруно Шиллінг доклав рук до вбивства твого брата. Але якщо ти думаєш про помсту, то він, як це не парадоксально, допоможе тобі в цьому. Відомостями, які нам надасть.

— Вигадками, ти хотів сказати.

— Він знає, - очі Горна зблиснули, — що живий тільки завдяки мені, що це я витягнув його з льоху в Клодзьку. Знає, що тільки я можу врятувати його від Грелленорта, від Чорних Вершників, від яких він дезертирував. Він живий і в безпеці тільки завдяки тому, що Грелленорт не має поняття про його дезертирство, вважає його одним із загиблих під Велиславом. Він знає, що якщо я спіймаю його на брехні, то просто вижену і сповіщу про це на весь світ. Тоді його дні будуть полічені.

— То що мені робити? Крім того, що виявляти ворожість?

— Коли він знову почне говорити про магію в Сенсенберзі. продемонструй йому, що ти фахівець, що на першу-ліпшу нісенітницю не купишся. Якщо він розгубиться і заплаче, ми будемо знати, на чому стоїмо.

— Якщо він такий лис, яким ти його змальовуєш, то сумніваюся, що він дасть взяти себе підступом. Але я обіцяв допомогти і допоможу, виконаю обіцянку. Сподіваючись, що і ти не забудеш про свою. Коли починаємо?

— Завтра. З самого ранку.

* * *

— Потаємні замахи, — Горн усе ще тримав долоні на столі, - які здійснювалися за допомогою отрути, сплановані Грелленортом та вроцлавським єпископом. Розкажи нам про це, Шиллінг.

— Біркарт Грелленорт, — не загаявшись ні на мить і досить послужливо почав ренегат, — мав у замку Сенсенберг алхіміка. Це не людина. Кажуть, йому вже понад сто років. Волосся біле як сніг, риб'ячі очі, шпичакуваті вуха, шкіра на лиці та на долонях майже прозора, кожна жилка просвічує голубим…

— Сверг, — підтвердив Рейневан, зауваживши підняті брови і сповнений недовіри вираз на лиці Горна. — Один із Longaevi.

— Його звати Скірфір, — швидко говорив Бруно Шиллінг. — Алхімік і маг, вельми вправний. Він варить для Грелленорта різні декокти і готує еліксири. Головним чином — рідке золото. Кажуть, що саме завдяки цьому золоту Грелленорт наділений такою силою. І є безсмертним.

Горн недовірливо махнув рукою, запитально подивився на Рейневана.

— Дійсно, можна, — підтвердив, не приховуючи раптової зацікавленості Рейневан, — перетворити метал, а також коштовне каміння, на рідину, у рідкий стан. А точніше — в collodium, тобто колоїд. Достатньо рідкої консистенції, щоб його можна було пити.

— ГІити метал? — з обличчя Горна навіть не думав зникати вираз недовіри. — Чи камінь?

— Уся Природа, — Рейневан скористався з нагоди сяйнути знаннями, — кожна річ, жива чи мертва, кожна materia prima сповнена енергії творення, прадуху і формуючої сили. Гермес Трисмегіст називає її totius fortitudinis fortitudo fortis, силою понад усі сили, яка долає кожну тонку річ і проникає крізь кожну монолітну річ. Звідси основний принцип алхімії: solve et coagula, розчиняй і згущуй, означає саме процес розчинення цієї енергії, щоби потім коагулювати її, вловити в колоїді. Так можна вчинити з будь-чим, з будь-якою субстанцією. З металом і мінералом — також.

— І з золотом?

— Із золотом теж, — квапливо покивав головою Бруно Шиллінг. — Авжеж.

— Collodium золота, який називають aurum potabile[46], - пояснив Рейневан, усе ще збуджений, — це один з наймогутніших еліксирів. Він неймовірно посилює життєві сили, інтелект, душевну стійкість. Це також безвідмовні ліки від божевілля, деменцій та інших душевних хвороб, а надто тих, що викликані надміром меланхолії, чорного виділення жовчі. Однак приготувати колоїд надзвичайно важко, це до снаги тільки найбільш обдарованим алхімікам і чорнокнижникам. А вдається це тільки за дуже специфічних і рідкісних кон'юнкцій…

— Добре, досить, — махнув рукою Горн. — Не влаштовуй мені тут короткого курсу алхімії. Питне золото розбудило мою цікавість, ти її задовольнив. Повернімося до основної теми. Себто отрут. І отруювання…

— Одне, — ренегат витер піт з чола, — пов'язане з другим. Скірфір готує для Грелленорта різні еліксири. Рідке золото, рідке срібло, рідкий аметист, рідкі перли — усе це заради посилення магічної потенції,

чаклунських здібностей, стійкості тіла і душі. Деякі з них у Сенсеберзі давали і нам, тому я знаю, як вони діють. Але й отрути Скірфір теж готував. Про що йшлося, не було таємницею: Грелленорт хотів усунути найбільш значних гуситів, отруїти їх, але в такий спосіб, щоби ні в кого не виникло ані найменших підозр. Щоби це виглядало…

— Щоби це виглядало, як смерть через рану, — використав запинку Шиллінга Рейневан. — Поранення в бою або з необережності. Щоб ніяк не можна було пов'язати смерть з отрутою. Раптова смерть завжди викликає підозру в отруєнні, негайно проводиться слідство, і по ниточці до клубочка отруювача врешті-решт знайдуть. А при отруті, про яку йдеться, нема жодних симптомів, отруєна жертва нічого не відчуває і не підозрює. Поки…

— Поки не буде поранена залізом, — перехопив ренегат. — Або сталлю. Нічим більше. Смерть — неминуча. Вони називали цю отруту «Дукс».

— Dux omnium homicidarum[47]. замислено підтвердив Рейневан. — А також Mors per ferro[48]. Уривки заклинань, які вживаються під час приготування. Тому Гвідо Бонатті у своїх записках вживає назву «Перферро», і так само подає «Picatrix»… У латинському перекладі, бо в оригіналі к'ад'улу а'мар аль-хаджджа, що означає… Не пам'ятаю, що це означає.

— Нічого, — підключився Горн. — Бо мені зовсім не цікаво. Рейневане, достойний магу, то ти підтверджуєш, що така отрута існує? І що вона діє саме так, як тут було сказано?

— Я підтверджую те, що пишуть деякі джерела, — Рейневан охолов, подивився Шиллінгові в очі. — Але не омину і того, що пишуть інші. Згідно з цими джерелами, для приготування Перферро необхідна так звана Чорна Тинктура..

— Саме так, саме так, ви цілком маєте рацію, пане Беляу, — поспішно підтвердив Шиллінг. — Я чув, як Грелленорт і Скірфірт балакали про це.

— Легендарну Чорну Тинктуру, — вів далі Рейневан, не відводячи погляду, — можна отримати тільки шляхом трансмутації металу під назвою chalybs alumen, яким керує Восьма Планета. Проблема в тому, що, на думку багатьох учених, згаданий метал теж існує тільки в легендах. І не треба бути вченим, щоби знати, що планет тільки сім.

— Планет вісім. — жваво заперечив ренегат. — Це я також підслухав. Восьма планета називається Посейдон, про її існування Грелленорт дізнався нібито від самого Диявола.

— Облишмо, — знову втрутився Горн, — на якийсь час Диявола. І Птолемея. Не виходь з ролі, Шиллінг. Я допитую, ти — допитуваний. А месер Рейневан тільки що процитував авторитетів, які дещо заперечують твої свідчення. Які змушують зарахувати твої свідчення до легенд. І казок. Попереджаю: якщо ти розповідатимеш мені казки, це може мати для тебе погані наслідки.

— Пане Горн, — Бруно Шиллінг миттю позбувся догідливості. — Авторитети нехай собі будуть авторитетами, нехай собі Птолемей нараховує стільки планет, скільки захоче. А я вам кажу, що я волоцюг по гостинцях ловив, жебраків та інших заброд, і привозив їх у Сенсенберг, Грелленортові та Скірфірові для експериментів. Бачив, як їм давали отруту. Дивився, як їх пізніше калічили залізом, на власні очі бачив, як під впливом заліза отрута починала діяти…

— І як, — перебив Рейневан, — вона діяла? Які були симптоми?

— У тім-то й річ, що різні. Це і є перевага цієї отрути — що її не так-то легко виявити за симптомами, бо вони оманливі. Одні з отруєних, перш ніж померти, кидалися, інші тряслися, ще інші кричали, що їх у голові пече і

в животі, а вмирали такі скоцюрблені, що аж мороз попід шкірою йшов. А деякі просто собі засинали і вмирали вві сні. Усміхнені.

Горн швидко глянув на Рейневана, промовисто стримавши його від реакції.

— Кому з наших, — він звернув погляд на Шиллінга, — дали цю отруту? Коли? В який спосіб?

— Цього я не знаю. У Сенсенберзі отруту лише виробляли, рештою займалися інші.

— Але людей для експериментів викрадали ви, Чорні Вершники. Коли вам наказали це робити? Доки це тривало?

— Ми почали… — Бруно Шиллінг кашлянув, витер лоба. — Ми розпочали викрадення зимою 1425 року, після Громничої[49]. І викрадали до Великодня. Потім уже не було наказу.

Урбан Горн довго мовчав, тарабанячи пальцями по столу.

Рейневан дивився на Шиллінга, не приховуючи того, що думає. Ренегат уникав його погляду.

* * *

Теплий вітер овівав їхні обличчя, коли вони стояли на мурах, дивлячись у напрямку, з якого він віяв, — а віяв він з півдня, з Одерських Вершин.

— Сьогодні вранці, - понуро сказав Горн, — я порізався, коли голився.

— Це нічого, — заспокоїв його Рейневан, хоча сам не був цілком спокійний. — Перферро вимагає глибшого пошкодження тканини, зараження кровообігу… Лімфа, розумієш, і взагалі…

— Ми всі, - Горн не став чекати, що там взагалі, - ми всі можемо носити це в собі. Я, ти…

— Ціллю замахів були гейтмани, важливі люди. Я не оцінюю себе аж так високо.

— Ти навдивовижу скромний. Шкода, що в твоєму голосі я чую мало переконаності. Цей Сміл Пульпан з находських Сиріток не належав до високопоставлених осіб; не пишаючись, я вважаю нас обох набагато важливішими. Але отруту найлегше подати під час застіль, а Пульпан напевне трапезував з важливими гейтманами. Я теж трапезував. Ти теж трапезував… Ну, але ти ж був поранений минулого року. І живий. А Шиллінг стверджував, що після 1425 року вже не труїли.

— Якраз цього він не стверджував. Він тільки казав, що в 1425 році перестали викрадати людей для експериментів. А в мене є доказ, що отруту давали і, найімовірніше, дають досі.

— Ти думаєш про Неплаха? Його вбила ця отрута, це очевидно. Але отруїти його могли раніше. Він ніколи не брав участі в битвах, могло минути чимало часу, перш ніж він поранився чимось залізним…

— Я думаю про Сміла Пульпана. Я був при тому, як його поранили у Франкенштейні, рік тому, залізний наконечник відірвав йому вухо. А помер він тиждень тому, коли я сталевим лезом розрізав карбункул.

— Гм, твоя правда, твоя правда. І це цілком підтверджує те, що ти підслухав у грангії цистерціанців. Єпископ і Грелленорт запланували замахи, Сміржицький подав їм цілі. Це було у вересні 1425 року. Через місяць, у жовтні, з арбалета поранили Яна Гвєзду, головного гейтмана Табора. Рана не виглядала небезпечною, але Гвєзда не вижив.

— Бо стріла мала залізний наконечник, а в крові Гвєзди вже було Перферро, — підтвердив Рейневан. — А невдовзі після цього, в листопаді, наступник Гвєзди, Богуслав зі Швамберка, помер від,

здавалося б, так само нестрашного поранення. Так, Горне, я вже раніше підозрював, що Гвєзду і Швамберка прикінчили за допомогою чорної магії, а по тому, що зробив для мене явним Сміржицький, був уже впевнений. Але щоби настільки витончено…

— Професійно, — уточнив Урбан Горн. — Геніальний задум, професійне виконання, знання… І раз ми вже заговорили про знання… Рейневане?

— Що?

— Що-що. Ніби ти не знаєш. Протиотрута від цього є?

— Наскільки я знаю, нема. Якщо Перферро вже в кровообігу, усунути його звідти не можна.

— Ти сказав, наскільки ти знаєш. А може, є щось, чого ти не знаєш?

Рейневан відповів не зразу. Думав. Він не збирався розкривати це Горнові, але під час знайомства з празькими магами з аптеки «Під архангелом» він вживав препарати, що захищали від отрут, у тому числі такі, які давали цілковитий імунітет. Він не був упевнений, чи це стосувалося також і Перферро. І чи сам він узагалі ще мав хоч якийсь імунітет, не вживаючи препаратів більш ніж рік.

— Ну, — поквапив Горн. — Є протиотрута чи нема?

— Не виключаю, що є. Врешті-решт, прогрес відбувається безперервно.

— Отже, вся надія на прогрес, — Горн прикусив губу. — Принаймні в цій галузі, яка нас цікавить.

* * *

Замок Совинець стояв на скелястому гребені Низького Єсьоника вже сто років, сто років його гордий і грізний бергфрид здіймався над лісом і наганяв страху на околиці. Його збудували і перетворили на родову чатівню двоє братів, лицарів зі старого моравського роду Грутовиців, яких єпископ Оломоуца за воєнні заслуги обдарував леном у вигляді сіл Кршіжов і Гузова. Брати відтоді писалися «панами з Гузової», а на печаті мали щит із навскісними смугами. Побудувавши менш ніж за милю від Гузової замок, надали йому назву від сов, які у величезних кількостях гніздилися в навколишніх лісах. І писалися відтоді «панами де Айлбург». Однак німецька назва, попри моду, не прижилася, і бург так і залишився Совинцем. Теперішнім власником і господарем замку був лицар Павел із Совинця,

прихильник вчення Гуса і союзник Табора. Де він перебував нині, у березні 1429 року, було невідомо. Тепер у Совинці господарював Урбан Горн, а над довколишньою місцевістю безроздільно панували бургмани.

* * *

У суботу перед неділею Laetare[50] жінки із Совинця влаштували прання, з раннього ранку замок наскрізь просяк мокрою парою і в'їдливим смородом лугу та мильної води. А близько полудня, коли Рейневан і Горн закінчили черговий допит, всеньке замкове подвір'я було прикрашене розвішаною сушитися білизною. Переважали підштанки, яких Шарлей і Самсон, мабуть, з нудьги, нарахували сто дев'ять пар. Оскільки ще раніше вони нарахували у замку тридцять двох бургманів і кнехтів, виходило, що підштанків у Совинці було вдосталь, але прали їх рідко.

Друзі сиділи на штабелі дров, на господарському подвір'ї, недалеко від стайні, насолоджуючись весняним сонцем. Рейневан, не приховуючи збудження, переказував чергові сенсаційні відомості, почуті під час допитів.

— Надзвичайні, просто неймовірні речі розказує цей Бруно Шиллінг. Про замок Сенсенберг у Качавських горах. Магія сидить у ньому явно ще з часів тамплієрів, котрі Сенсенберг будували. Шиллінг цього не знає і навіть назвати не може, але я як спеціаліст не сумніваюсь у тому, що у Сенсенберзі все ще присутня theoda, spiritus purus, різновид genius loci, чародійна сила якогось давно померлого могутнього мага. Така theoda надзвичайно сильно впливає на mens[51] людей, які туди прибувають, у менш стійких і більш слабовільних людей може сильно спотворити mens, і навіть зовсім її дегенерувати. Шиллінг підтвердив, що там були випадки mentis alienatio, траплялися навіть невиліковні amentia і paranoia[52].

— Amentia і paranoia, — повторив ніби знічев'я Шарлей, роздивляючись підштанки. — Ну-ну. Хто б міг подумати.

— А в галузі алхімії, - Рейневан розпалювався дедалі більше, — я довідався про такі речі і справи, що аж дух перехоплює. Я вам уже говорив про композитну отруту Перферро, згадував про колоїдні метали. Серед цих металів, ви тільки собі уявіть, — описаний Фламелем загадковий Potassium, який дехто досі вважає фантазією. Таємничий Thallium, з яким начебто експериментував Арнольд Вільянова, що був близький до створення філософського каменя. Нечувано, нечувано!

Шарлей і Самсон усе мовчали, не відриваючи погляду від підштанків.

— Надзвичайні та приголомшливі речі повідомив нам Шиллінг і стосовно препаратів, за допомогою яких Чорні Вершники вводять себе в транс. Вважалося, що найсильніші одурманюючі і галюциногенні властивості мають субстанції, які згадуються у творах Гебера і Авіценни як аль-кілі, і які ми в Празі називали алкалоїдами. Їх вважали екстрактами з чарівних трав, а що тим часом виявляється? Що вони ростуть у першому-ліпшому ліску! Що йдеться про звичайнісінький курай і ще звичайніший за нього мухомор, muscarius. Саме це і є основні компоненти того славетного одурманюючого напою, який у рукописах Мореніуса називається «бханг». Ви уявляєте?

Шарлей і Самсон, здається, уявляли. А якщо навіть і ні, то з виду ніяк цього не показали. Ні словом, ні жестом, ні виразом обличчя.

— А той славетний, оповитий таємницею гашш'іш, яким одурманював своїх асасинів аль-Гасан ібн-аль-Саббах, Старець з Гір, у своїй гірській цитаделі Аламут? Цим самим гашш'ішем, як я й підозрював, одурманюють себе і Чорні Вершники Грелленорта. Його готують зі смоли суцвіть рослини, яка по-грецьки називається kannabis, подібної до конопель. Але виявилося, що є два різновиди цього препарату. Один називається ґандж" я і є напоєм, його п'ють — і входять в ейфорійний транс. Другий, який називають гашш'іш, підпалюють, а дим вдихають… Я знаю, що це звучить неправдоподібно, але Бруно Шиллінг клявся…

— Цей Бруно Шиллінг, — спокійно втрутився Шарлей, — убив твого брата, спеціалісте. Мені важко вжитися у таке відчуття, я одинак, а проте думаю, що із вбивцею брата, якби в мене був брат, я не бесідував би про магію і мухомори. Просто скрутив би йому шию. Голими руками.

— Ти сам мене колись переконував у безглуздості помсти, — кисло відрізав Рейневан. — А з Шиллінгом я не бесідую, а допитую його. А якщо я колись виставлю комусь рахунок за вбивство Петерліна, то це буде організатор злочину, а не сліпе знаряддя. Для цього мені знадобляться відомості, отримані під час допитів.

— А Ютта? — тихо запитав Самсон Медок. — Якою мірою відомості про аль-кілі і гашш'іш послужать для того, щоби звільнити і врятувати її?

— Ютта… — запнувся Рейневан. — Скоро ми вирушимо на порятунок. Невдовзі. Горн обіцяв допомогти, а без допомоги нам не обійтися. Я допоможу йому, він допоможе нам. Дотримає слова.

— Дотримає, - Шарлей встав, потягнувся. — Або не дотримає. Шляхи несповідимі.

— Що ти хочеш цим сказати?

— Те, що життя навчило мене не довіряти надто безоглядно — і завжди мати напоготові аварійний план.

— Що, іще раз тебе питаю, ти хочеш цим сказати?

— Нічого, крім того, що сказав.

* * *

— Пане Горн?

— Так?

— Ви пообіцяли мені свободу. Коли я все чесно і докладно розповім.

— Ти ще не про все розповів. А крім того, навіщо тобі свобода? Грелленорт вистежить тебе і прикінчить навіть на краю світу. А у Совинці він тебе не знайде.

— Ви пообіцяли…

— Знаю, Шиллінг, знаю. Пообіцяв, дотримаю слова. Коли ти про все розповіси. От і розповідай. Скільки людей ви вбили?

Рейневан не чекав, що Шиллінг знітиться цим запитанням. Він не помилився. Ренегат не знітився. Лише злегка примружив очі. І трошки довше, ніж завжди, обдумував відповідь.

— Думаю, — нарешті сказав він з байдужим виразом обличчя, — що десь, певно, більше тридцяти. Я рахую тільки тих, хто був головною ціллю, тих, яких на ім'я назвав нам Грелленорт. Якщо такого не вдавалося застати самого, наодинці… Тоді гинули і сторонні. Компаньйони, обозні, пахолки… Часом — родичі…

— Купця Чайку ви вбили разом з дружиною, — Горн спокійним голосом засвідчив, що добре поінформований та що знає, в чому річ. — Иоганн Клюгер і вся його сім'я загинули в пожежі, в будинку, який ви підпалили, спершу заблокувавши двері та вікна.

— Бувало й таке, — сухо визнав ренегат. — Але рідко. Зазвичай ми чатували на поодиноких…

— Як на мого брата, — Рейневан сам дивувався зі свого спокою. — Розкажи мені про це вбивство. Ти ж бо брав у ньому участь.

— Авжеж, брав, — у підведених синцями очах Шиллінга майнуло щось дивне. — Але… Вам мало би бути відомо… Я був під г'андж'єю і гашш'ішем, ми всі були, як завжди. Тоді не знаєш, сон це чи ява… Але я не вколов вашого брата, пане Беляу. Я не брешу. Щоб вас у цьому переконати, скажу, що вколоти хотів, але просто-напросто не пропхався. Нас тоді було восьмеро, Грелленорт дев'ятий. Він, Грелленорт, ударив першим.

— Брат… — Рейневан ковтнув слину. — Помер швидко?

— Ні.

— Ви завжди їздили вбивати під орудою Грелленорта? — Горн вирішив, що настав час втрутитися і змінити тему. — Знаю, що іноді він убивав сам. Власноруч.

— Бо йому це подобалося, — викривив губи ренегат. — Але головним чином йшлося про те, щоб спрямувати підозру на когось іншого. Або викликати страх, ніби то якась нечиста сила вбиває купців. Було раз, у тисяча чотириста двадцять п'ятому, по Сніжній Богоматері, Грелленорт нам наказав прикінчити лимарського майстра в Нисі, забув, як його звали, а потім хутко їхати під Свидницю і вбити купця Ноймаркта. А сам він, Грелленорт, у той самий час власною рукою прикатрупив такого собі Пфефферкорна у притворі немодлінського костелу, а відразу після цього — лицаря Альбрехта Барта під Стшеліном. Ну, і вірили людиська, що це діло рук Лихого або когось у змові з дияволом. А йому тільки того й треба було.

— Під Старий Велислав, — промовив Горн, — Грелленорт привіз десяток Вершників. Крім тебе, який боягузливо дав драла, жоден з ваших голови з битви не виніс. Скільки залишилося у Сенсенберзі?

— Я не давав драла, і я не боягуз, — несподівано енергійно відреагував Бруно Шиллінг. — Я покинув Грелленорта, бо вже давно це запланував — і тільки шукав нагоди. Бо з мене вже було досить усіх цих злочинів. Бо я злякався кари Божої. Бо нам Грелленорт наказав волати «Adsumus» і «Veni ad nos». І ми волали. Кричали, вбиваючи: «In nomine Тио!» А коли наставало протверезіння після г'андж'ї, охоплював страх. Перед карою Божою за блюзнірство. І я вирішив покинути… Покинути і відпокутувати… Я не зовсім і остаточно зіпсований…

«Бреше», — подумав Рейневан, а його очі та голова раптом переповнилися образами — образами чіткими і безжально ясними. Здушений крик, крок, відблиск пожежі на клинку, відображення перекошеного обличчя Шиллінга на

полірованій сталі, його жорстокий регіт. Знову кров, яка струменем ллється на стремена і встромлені в них шпичакуваті залізні сабатони, знову пожежа, знову регіт, гидкі прокльони, удари мечів по руках, котрі чіпляються за вікна, з яких виривається дим і полум'я. «Бреше, — здригнувся Рейневан. — Він остаточно і дощенту зіпсований. Тільки таких притягує Сенсенберг і чари Гренлленорта».

— Брешеш, Шиллінг, — холодно сказав Горн. — Але я питав не про це. Скільки Вершників залишилось у Сенсенберзі?

— Не більше десяти. Але Грелленорт невдовзі матиме у своєму розпорядженні стільки, скільки йому треба. Якщо вже не має. У нього є для цього спосіб.

— Який?

Ренегат відкрив рот, хотів щось сказати, запнувся. Кинув погляд на Рейневана, швидко відвів очі.

— Він притягує, пане Горн. Притягує до себе… декого. Манить, як… Ну… Як…

— Як полум'я — нетлю?

— Саме так.

* * *

Вилазка совинецької залоги кудись на південь видалася, очевидно, вдалою і вигідною. Кнехти повернулися веселі, а оце якраз тепер розвеселялися ще більше. Декотрі, судячи з недоладної мови і співу, були навіть близькі до того, щоби розвеселитися до непритомності.

Tři věci na světě hojí všecky rány: vínečko, panenka a sáček nacpaný![53]

— Горне?

— Слухаю тебе, Рейнмаре.

— Як ти дізнався про дезертирство Шиллінга? І про те, що Унгерат його має і хоче обміняти на сина?

— У мене свої джерела.

— Ти дуже лаконічний. Більше ні про що запитувати не буду.

— От і добре.

— Замість запитувати, заявлю: Шиллінг був єдиною причиною твоєї акції над Ользою.

— Авжеж, — байдуже визнав Горн після паузи, яку порушувало тільки пугикання сов. — Для мене. Для інших причиною був Кохловський. Якби не Кохловський, я не дістав би від Корибута ні людей з Одр, ні грошей. Кохловський — важлива фігура у торгівлі зброєю. А зміна кольорів і партій Яном з Краваржа було надзвичайно щасливою випадковістю, але не більше. Про тебе ж, випереджу твоє наступне запитання, я навіть не знав. Але зрадів, коли тебе побачив.

— Люб'язно з твого боку.

Шум на подвір'ї стихав. Нечисленні ще не дощенту п'яні бургмани продовжували співати. Але в репертуарі почали переважати якось ніби менш веселі пісні.

Ze země jsem na zem přišel,

na zemi jsem rozum našel,

po ní chodím jako pán,

do ní budu zakopán…[54].

— Горне?

— Слухаю тебе, Рейнмаре.

— Я не знаю твоїх планів стосовно цього, але думаю…

— Скажи мені, що ти думаєш.

— Думаю, що те, що ми знаємо про Перферро, нам треба зберегти у секреті. Ми не маємо уявлення, хто ще міг бути отруєний, а якби навіть і знали, то не маємо можливості допомогти. Якщо ж розійдуться чутки про отруту, всіх охопить сум'яття, паніка, страх, чорт його зна, які це може мати наслідки. Нам треба мовчати.

— Ти читаєш мої думки.

— Про Перферро знаємо ми двоє і Шиллінг. Шиллінг, як здогадуюсь, не покине Совинця. Не вийде звідси, щоб розказувати.

— Правильно здогадуєшся.

— Попри дану йому обіцянку?

— Попри. Про що тобі йдеться, Рейневане? Ти ж не просто так почав цю розмову.

— Ти попросив мене допомогти, і я допоміг. Минув майже тиждень. Ти вже не допитуєш Шиллінга про речі, пов'язані з магією. Мені ж кожен день, кожна година, проведена в Совинці, нагадує, що десь там далеко ув'язнена Ютта чекає на порятунок. Тому я збираюся їхати. Найближчим часом. Перед тим заспокоївши тебе. Усе, про що я тут довідався, а особливо про Перферро, збережу в таємниці, нікому і ніколи цього не відкрию.

Горн довго мовчав, при цьому складалося враження, що він вслухається в пугикання сов.

— Не відкриєш, кажеш. Це добре, Рейнмаре. Мене це дуже тішить. Добраніч.

* * *

Зима вже зовсім, здавалося, поступилася місцем весні. І не скидалося на те, що вона хоче за це місце боротися. Був день святих Кирила і Мефодія, восьме березня Anno Incarnationis Domini 1429.

* * *

Горн чекав на Рейневана в мисливській палаті Совинця, прикрашеній численними ловецькими трофеями.

— Ми виїжджаємо, — без вступу почав Рейневан, коли вони сіли. — Ще сьогодні. Шарлей і Самсон пакують в'юки.

Горн довго мовчав.

— Я збираюся, — врешті-решт заговорив він, — напасти на замок Сенсенберг, захопити його і спалити. Збираюся винищити Чорних Вершників до останнього. Збираюся покінчити з Біркартом Грелленортом, спершу використавши його для того, щоб дискредитувати і знищити Конрада Олесницького, єпископа Вроцлава. Я говорю тобі це, щоби ти знав, які мої наміри, хоча ти й так, напевне, здогадався про них із тих запитань, які я задавав Шиллінгові. І запитую тебе прямо: ти хочеш взяти в цьому участь? Бути при цьому? І докласти рук до цієї справи?

— Ні.

— Ні?

— Не до того, як я звільню Ютту. Ютта для мене важливіша. Найважливіша, розумієш?

— Розумію. А тепер я тобі про щось розповім. Вислухай. І постарайся зрозуміти мене.

— Горне, я…

— Вислухай.

— Я, — почав Горн, — ані не Горн, ані не Урбан. Вигадане ім'я, вигадане прізвище. Насправді мене звати Рот. Бернгард Рот. Моєю матір'ю була Маргарита Рот, бегінка зі свидницького бегінарію. Мою матір вбив Конрад, теперішній єпископ Вроцлава.

Як було у Шльонську з бегардами та бегінками, ти не можеш не знати. Усього лише через три роки після того, як В'єннський собор оголосив їх єретиками, єпископ Генріх з Вєжбна влаштував велике полювання. Нашвидкуруч створений домініікансько-францисканський трибунал узяв на тортури і послав на вогонь понад півсотні чоловіків, жінок і дітей. Тим не менше, бегарди вижили, їх не зуміли винищити і під час чергових хвиль переслідувань, у 1330-му, коли лютував Швенкефельд, і в 1372-му, коли до нас завітала Чорна Смерть. Вогнища палали, бегарди трималися. Коли в 1393 році почали чергове цькування, моїй матері було чотирнадцять років. Вона протрималася аж доти, можливо, тому, що в бегінарії була не дуже помітною, мало впадала у вічі, день і ніч гаруючи у шпиталі Святого Михайла.

Але настав 1411 рік. У Шльонськ повернулася зараза, і на ґвалт шукали винних — причому не євреїв: євреї у ролі винних уже всім намуляли очі, потрібно було якось усе це урізноманітнювати. А матері перестало щастити.

Сусіди та співгромадяни вчилися швидко. Вже під час попередніх ловів з'ясувалося, що закладати вигідно, що це дає конкретну користь. Що завдяки цьому здобувається прихильність влади. І що це найкращий спосіб відвести підозри від власної особи.

А найголовніше — там був Конрад, первородний син князя Олесниці. Конрад, який безпомилково відчув, де є справжня влада, відмовився від правління успадкованим князівством і вибрав духовну кар'єру. У 1411-му він був препозитом вроцлавського кафедрального капітулу і дуже, дуже сильно хотів бути єпископом. Однак для цього треба було проявити себе, прославитися. Найкраще — як захисник віри, гроза єретиків, віровідступників і чарівників.

І ось із доносів випливає, що, попри богобоязливі зусилля, у Свидниці та Яворі втрималася бегардська зараза, що ще існують катари і вальденси, що все ще діє Церква Вільного Духу. І знову домінікансько-францисканський трибунал узявся до діла. Трибуналу активно допомагає свидницький кат, Йорг Шміде, який пра цює із запалом та ентузіазмом. Саме йому й треба завдячувати тим, що осоружна бегінка та єретичка Маргарита Рот зізналася у всіх діяннях, у яких її звинувачували. Що нібито молилася про друге пришестя Люцифера. Що нібито робила аборти і займалася пренатальними дослідженнями. Що нібито злягалася з дияволом і рабином, зрештою, одночасно. Що нібито від цього злягання мала байстрюка. Себто мене. Що нібито отруювала колодязі, поширюючи цим заразу. Що нібито викопувала на цвинтарі та оскверняла останки. І нарешті — найважливіше: що в костелі під час причащання дивилася не на облатку, а на стіну.

Підсумовуючи: матір спалили на багатті на оболоні за костелом Святого Миколая і чумним цвинтарем. Перед смертю вона покаялася, тому їй виявили милість. Подвійну. Задушили, перш ніж спалити, а також пощадили її байстрюка. Замість того, щоби втопити, як того вимагали судді, мене віддали в монастир. Однак спочатку мені наказали дивитися, як тіло матері шкварчить, покривається пухирями і врешті-решт обвуглюється біля палі. Мені було дев'ять років. Я не плакав. Від того дня я не плакав. Ніколи. Протягом двох років у монастирі. Коли мене били, морили голодом, принижували. Уперше я розплакався в 1414 році, на Задушки[55]. На звістку про те, що кат Йорг Шміде помер від простуди. Я плакав від люті, що він вислизнув від мене, що я не зможу зробити з ним того, що під час безсонних ночей обдумав і в подробицях запланував.

Цей підлітковий плач змінив мене. Я прозрів. Збагнув, що нерозумно шукати нагоди помститися знаряддям і виконавцям, що марною тратою часу було би вистежувати і прикінчувати донощиків, фальшивих свідків, членів трибуналу і навіть головуючого, преподобного Пйотра Баньча, лектора свидницьких домініканців. Тому я відступився від них. Але водночас твердо вирішив, що зроблю все, щоб добратися до істинного винуватця. До Конрада, єпископа Вроцлава. Нелегко добратися до такої персони, як Конрад, для цього потрібен щасливий збіг, шанс. І Бруно Шиллінг є для мене таким шансом.

Тож ти повинен зрозуміти мої міркування, Рейнмаре, мусиш зрозуміти, що інакше вчинити я не можу. Не буває, як-то кажуть, диму без вогню. Я не можу виключити, що тебе все-таки перевербували, що ти працюєш на протилежну сторону. Тепер, після допитів Шиллінга, ти просто-напросто забагато знаєш, щоб я міг дозволити тобі піти. Бо ти, може, і помчав би звідси, шляхетний і шалений Ланселоте, простісінько на допомогу та порятунок своїй коханій Гіневрі. Може, ти й дотримав би обіцянки зберегти таємницю. Думаю, ба, навіть вірю, що саме так ти би вчинив і саме так би повівся. Але я не можу виключити й іншої твоєї поведінки. Такої, яка могла би перекреслити мої плани. Я не можу ризикувати. Ти залишишся тут, у Совинці. Доти, доки це буде необхідно.

— Ти спокійно сидиш, — сам Горн перервав затяжну мовчанку, яка запала після його промови. — Не кричиш, не метаєш прокльони, не кидаєшся на мене… Я бачу два пояснення. Перше: ти став мудрішим. Друге…

— Якраз друге.

Горн встав. Нічого більше він зробити не встиг. Двері з грюкотом відчинилися, в палату ввірвалися Шарлей, Самсон і Гоужвічка. Гоужвічка тримав напнутий арбалет і цілився з нього прямо в лице свого недавнього шефа.

— Ножик, Горне, — від уважних очей Шарлея, як завжди, ніщо не приховувалося. — Ножик на підлогу.

Гоужвічка підняв арбалет. Урбан Горн упустив на підлогу стилет, який встиг був непомітно витягти з рукава.

— Ти помилився щодо мене, — сказав Рейневан. — Бо я, бач, перестав бути наївним ідеалістом. Зрештою, цілком згідно з твоїм світлим вченням. Я перейшов на холодний прагматизм і практицизм, на відповідні переконання та принципи. Що мій власний інтерес стоїть в ієрархії вище, ніж чужі інтереси. Що завжди треба мати напоготові аварійний план. І що якщо у щось вірити, то найкраще — в золоті угорські дукати, за які можна купити не одну лояльність. Твої бургмани повернуться з вилазки аж післязавтра, твої кнехти сидять під замком. Ти теж підеш під замок. У камеру. А ми поїдемо геть.

— Вітаю, Шарлею, — Горн склав руки на грудях. — Вітаю тебе, бо це ж насправді твій план і твоя акція; вважаючи себе хитрим прагматиком, Рейнмар надто собі лестить. Що ж, ваша взяла. Вас троє, не рахуючи цього зрадника з арбалетом, якого, Бог свідок, я колись притягну до відповідальності. Однак ти, Шарлею, розчарував мене. Я вважав тебе мужчиною.

— Горне, — перебив Шарлей. — Переходь до діла. Або переходь до камери.

— А ти страхав би мене камерою, якби нас тут було лише двоє? Ти і я? Один на одного? Le combat singulier? Чи ти не хотів би переконатися, що тоді сталось би?

Самсон покрутив головою. Рейневан відкрив рота, але Шарлей втихомирив його жестом.

— Ну то переконаймося, що тоді сталось би. Ти справді так цього хочеш?

Горн не відповів. Замість цього він скочив, немов підкинутий пружиною, із силою копнув Шарлея в груди. Демерит полетів на білену стіну, відбився від неї спиною, швидко ухилився, але Горн був іще швидший. Прискочив, ударив правим боковим у щелепу, додав лівим, Шарлей упав, розтрощивши ослін, а Горн уже був біля нього, замахуючись, щоб копнути. Демерит викрутився, ухопив його обіруч за ногу і звалив. Вони зірвалися з підлоги майже одночасно. Але це вже був кінець бою. Горн провів боковий, Шарлей легеньким, майже непомітним обманним рухом уникнув кулака, з оберту коротко гримнув Горна у підборіддя, додав з розмаху, аж загуло, з піруету вдарив у лице ліктем, з другого піруету — передпліччям, зі зворотного оберту — кулаком. Після останнього удару Горн втратив здатність продовжувати бій. Демерит для порядку стусонув його ще раз, дуже сильно, після чого копнув, остаточно поклавши на дошки.

— Ну, оце би було й усе, — він витер губу, виплюнув кров. — Ось ми й переконалися. До камери, Горн.

— Ми замкнемо тебе окремо, — запропонував Рейневан, разом із Самсоном допомагаючи Горнові встати. — А може, ти хотів би разом із Шиллінгом? Побалакаєте собі. За балачкою час не так довго тягнеться.

Горн кинув на нього в'їдливий погляд з-за опуху, що швидко набрякав. Рейневан знизав плечима.

— Твої люди, коли повернуться, випустять тебе. Ми тоді вже будемо далеко. А між іншим, щоб ти знав і щоб заспокоївся: я поспішаю, як Ланселот, на допомогу Гіневрі, яку викрав злий Мелеагант. Інші питання, в тому числі твої плани, мене тимчасово не цікавлять. Зокрема, перекреслювати їх я не збираюся. А таємницю збережу. Тому — з Богом. І не згадуй мене лихим словом.

— Іди до дідька.

* * *

На подвір'ї Гоужвічка, Сметяк і Заграділ отримали шкіряний мішечок, що його Шарлей випоров із сідла. Це було двадцять мадярських дукатів золотом, друга частина плати, обіцяна і належна після виконання послуги. Шарлей не був такий дурний, щоб давати їм усе відразу. Моравці, не зволікаючи, скочили в сідла і зникли вдалині.

— Поспіх зрозумілий і розумний, — прокоментував Шарлей, дивлячись їм услід.- їх повторна зустріч із Урбаном Горном могла би закінчитися неприємно. Зашморгом — у найкращому випадку, бо я не виключав би і повільнішої смерті. А це наочно нагадує мені, що й ми повинні чимшвидше віддалитися.

— Замість патякати, пришпор коня. В дорогу!

Підкови із гучним відлунням застукотіли під склепінням брами. А потім їх овіяв вітер, теплий вітер від Одерських верхів.

Вони рушили галопом по крутосхилу узгір'я, дорогою, яка вела в долину.

У долині вони в'їхали в ліси, в темну і вогку лісову улоговину. Улоговина вивела їх на безлісий схил.

Але тут дорогу їм перегородило з півсотні вершників.

Один, верхи на сивкові, виїхав поперед шерег.

— Рейневан? Добре, що я тебе бачу, — сказав Прокоп Голий, прозваний Великим, верховний гейтман Табора, director operationum Thaboritarum. — Якраз тебе я шукаю. Мені тебе нагально треба.

Розділ сьомий

у якому ми на деякий час залишаємо героїв у Моравії, щоби перенестися — у тому числі в часі — у місто Вроцлав. Яке, як з'ясується, іноді буває небезпечним містом.

— Антихрист, — схвильовано прочитав писар, схилившись над аркушем, — має бути з покоління Дана.

Він кашлянув, глянув на єпископа. Конрад Олесницький відпив з келиха, вдивляючись у прочинене вікно, яке відблискувало сонячними зайчиками. Здавалося, ніби він не слухає, ніби підготований текст його нітрохи не обходить. Та писар знав, що це зовсім не так.

— Святий Іреней, — він став читати далі, - так про антихриста править, що наприкінці світу прийти має, півчверта літ царювати, в Єрусалимі храм свій воздвигнути, силою царів підкорити, святих мордувати і всю Церкву Божу зруйнувати. Звати його мають з пророцтва Одкровення числом 666, а будуть се імена Евантас, Латейнос, Тейтан. Іполит Мученик одначе ж допасовує се 666 до імен Какос, Олікос, Алíттіс, Блауерос, Антемос і Генесірікос. Також і турецьке ім'я Магометіс припасовують, яке теж 666 значить, з грецьких літер, якими число се пишеться. А ще й те розсудити можна, що як від 666 одіймемо кількість риби, що її Петро виловив у Тіверіядському морі, а тогді помножимо на число моряків на судні, яким плив до Італії Павло, і поділимо на довжину ковчега у святині Божій за Книгою Вихід, достоту вийде каппадокійською мовою «Ioannes Hus apostata». Із сього всього виявляється незмірна безсоромність єретиків, котрі сему Гусові поклоняються. О, мізерні посланці антихриста! Уже вами антихрист таємні діла свої творить, коли таїнства та пожертви вимітаєте, коли на Триєдиного Бога і Пресвяту Діву богохульствуєте, коли божественність у Сина Божого, аби антихристові його приписати, однімаєте, коли всілякі незлагоди, злочини та мерзоту розсіваєте, коли всю істину святої віри католицької топчете. Боже! Помилуй вас.{9}

Писар опустив аркуш, тривожно глянув на лице єпископа Конрада, на якому, однак, усе ще важко було розпізнати хоч що- небудь.

— Добре, — врешті-решт оцінив єпископ, на превелике полегшення писарчука. — Цілком добре. Справді, виправити треба зовсім небагато. Там, де йдеться про мізерних гуситів, допиши ще: «О чехи, нікчемна слов'янська націє». Ні, ні, краще «низька і нікчемна…»

— «Низька, нікчемна і жалюгідна», — виправив Стінолаз. — Так буде найкраще.

Писар поблід, збілів, як папір, що його він тримав у руці, бо він угледів те, чого не побачив єпископ, який стояв спиною до вікна. А саме — як птах, котрий сів на підвіконня, перетворюється на чоловіка. Чорноволосого, вбраного в чорне, з трохи ніби пташиним обличчям. І з поглядом демона.

— Перепиши посталу, — жорсткий наказ єпископа вирвав писаря з остовпіння і повернув до реальності. — А коли перепишеш, віддай у канцелярію, хай там розмножать і рознесуть по костелах, пробощам для проповідей. Іди.

Писарчук, притискаючи свій твір до живота, схилився в поклоні, назгинці відступаючи в бік дверей. Єпископ Конрад важко зітхнув, відпив вина, дав знак пахолкові, що той може йому долити. У пахолка тремтіли руки, шийка карафи дзвеніла об край кубка. Єпископ жестом відіслав його.

— Ти давно не з'являвся, — звернувся він до Стінолаза, коли вони залишилися вдвох. — Давно не влітав у вікно, не тривожив мою прислугу, не породжував пліток. Я вже навіть починав було переживати. Де ж це ти був, сину, що робив? Дай-но вгадаю: вивчав у Сенсенберзі диявольські книги та

гримуари? Одурманював себе гашш'ішем та отрутою з мухоморів? Викликав Сатану? Поклонявся демонам, приносив їм людські жертви? Мордував в'язнів у темницях? Втрачав підлеглих, своїх славетних Чорних Лицарів, на полях битв? Дозволяв утікати від себе зрадникам і водити себе за ніс шпигунам? Ну ж бо, сину, розповідай. Звітуй. Похвалися, якими з моїх наказів та розпоряджень ти за останній час знехтував. У який спосіб ти останнім часом псував мені репутацію.

— Ти закінчив, татусику?

— Ні, сину. З тобою я не закінчив. Але повір мені, мені справді кортить врешті-решт закінчити.

— Ну, якщо ти про це говориш, то все не аж так погано, — зблиснув зубами Стінолаз, зручно вмощуючись у низькому дубовому кріслі. — Якби я справді тобі допік або якби перестав бути корисним, ти покінчив би зі мною тишком і без попередження. І без жалю. Незважаючи на кревні зв'язки.

— Я вже тобі говорив, — примружився Конрад, — і не змушуй мене повторювати. Між нами немає кревних зв'язків. Я називаю тебе сином і ставлюся до тебе, як до сина. Але ти не мій син. Ти син чарівниці, отруйниці, до того ж вихрестки, яку я врятував від багаття, зробивши з неї черницю. Той факт, що я неодноразово виявляв твоїй матері честь і грав її, аж ніяк не означає, що ти є плодом моїх стегон, Біркарте, що ти зачатий із мого сімені. Я схиляюся до думки, сину, що тебе виплодив сам Диявол. І річ зовсім не в тому, що в Любані жоден смертний чоловік не міг мати доступу до твоєї матері, я надто добре знаю як жіночі монастирі, так і темперамент твоєї хтивої матусі, голову дам навідруб, що не один ксьондз-сповідник настромив її там на свого списа. Але твій характер промовисто свідчить, хто був справжньою причиною твоєї появи на цьому світі.

— Говори далі, татусику, говори далі. Хай тобі стане легше.

— Виходить, — вів далі єпископ, насолоджуючись формою ніжки келиха і виразом обличчя Стінолаза, — що ти син Диявола і розпусної єврейки. Чисто тобі антихрист, герой моїх останніх пропагандистських постил. Евантас, Латейнос чи інший який Какос або Кутос, забув. Налий мені вина. Розполохав прислугу, то сам прислужуй. І кажи, яку маєш до мене справу. Що ти хочеш?

— Нічого. Я заскочив засвідчити повагу. Запитати про здоров'я, годиться-бо сину цікавитися здоров'ям батька. Я хотів, як добрий син, запитати, чи батькові, бува, чого не треба? Може, батькові потрібна якась синівська послуга? Чи прислуга?

— Не на часі твоя турбота. Ти був мені потрібен місяць тому. І воістину шкода, що тебе не було під рукою. Та й для тебе шкода, гадаю. Рейневан з Беляви об'явився у Вроцлаві. А тобі колись якось дивно на ньому залежало.

Лице Стінолаза незначно змінилося. Настільки незначно, що цього не зауважив би ніхто, хто Стінолаза не знав. Єпископ Стінолаза знав.

— Через місяць після того, як я його відлучив від Церкви, — вів далі він. — Через два місяці після Велислава, де він тебе переміг і принизив, цей негідник насмілюється показати свою єретицьку пику в моєму місті. Мало того: йому вдається втекти. Самі тільки телепні в мене на службі, хай йому Сатана, телепні й недотепи.

— Що він робив у Вроцлаві? — запитав крізь затиснуті зуби Стінолаз. — Що він тут шукав? Був сам чи з товаришами? Хто і як його викрив? Яким чудом він утік? Подробиці, єпископе. Подробиці.

— Подробиці мене не обходять, — фиркнув Конрад. — Мене обходить результат, а його нема. Про подробиці я не розпитував, мені б однаково збрехали, щоби приховати свою неспроможність. Випитай Кучеру фон Гунта, може, щось із нього витягнеш. А тепер іди. Ти з'явився невчасно. Я чекаю на гостя. Освальд фон

Лангенройт, секретар і радник фон Дауна, архієпископа майнцького. Він прибув просто з Волині. З Луцька.

— Я хотів би залишитися. Луцьк і мене цікавить. Певною мірою.

— Залишися, — погодився єпископ, трохи поміркувавши. — На звичайних умовах, ясна річ. Себто у клітці.

Стінолаз усміхнувся; усмішка, здавалося, пережила метаморфозу: розтулений у скрекоті дзьоб птаха дивовижно нагадував усмішку. Птах тріпнув крилами, кліпнув чорним оком, підлетів до позолоченої клітки, яка стояла в кутку покою, сів, нашорошивши пір'я, на золотому сідалі.

— Ніякого тріпотіння крилами, — попередив єпископ, погойдуючи вином у кубку. — Ніякого каркання у невідповідні моменти. Заходьте!

— Ясновельможний пан, — оголосив слуга, — Освальд фон Лангенройт.

— Запрошуйте. Вітаю, вітаю.

— Ваша єпископська достойність, — Освальд фон Лангенройт, літній, високий, аскетично худий і багато вбраний чоловік шанобливо вклонився. — Ваша достойність, як завжди, виглядає молодим, здоровим і сповненим снаги. А що ж є причиною такого вигляду? Чи не чари?

— Праця і молитва, — відповів Конрад. — Побожність і стриманість. Сідайте, сідайте, любий пане Лангенройте. Скуштуйте аліканту, привезеного з Арагонії. А зараз осетра подадуть. Вибачте, що так скромно. Піст як-не-як.

У вікно ввірвався подмух. Теплий і весняний.

— Кажіть же, кажіть, — кивнув єпископ, сплітаючи пальці. — Мене цікавлять вісті з далекої Волині. Був тут недавно його велебність папський легат Андреа де Палаціо. Як і ви, саме повертався з Луцька, але пліточками мене потішити не постарався, страшенно-бо поспішав додому… А міна в нього кисла була, ох і кисла… А при нагоді, чи ви знаєте, як чехи той Луцьк назвали? Збориськом трьох старців.

— Ці три старці правлять половиною Європи, — в'їдливо зауважив Освальд фон Лангенройт. — А другу половину захищають від навали турків. А найстарший і найбільш спорохнявілий зі старців має двох синів, які гарантують продовження заснованої старцем династії.

— Знаю. А наймолодший із тих старців є нашим королем. Невдовзі ж, дай нам Боже, щоб так і сталося, він буде імператором. Заслуговує на це, як не глянь. Особливо ж після того, що я чув про Луцьк.

— І вас дивує кисла міна легата? — підняв брови Лангенройт. — Андреа де Палаціо повіз був до Польщі таємні папські булли. Його святість Мартін V закликає в них і заохочує короля Владислава і князя Вітольда до святої справи і побожної праці, якою стане хрестовий похід у Чехію. З любові, цитую, до Бога, милосердя і доброти душевної намісник Петра закликає короля польського і великого князя литовського вирушити на чехів, аби їх навертати, нищити і класти край їхній єретичній осорузі. Іменем Апостольської Столиці папа дає дозвіл на екстермінацію єретиків згідно з приписами святих законів Церкви. Кінець цитати. А що сталося в Луцьку?

Папські мрії про хрестовий похід розвіялися як той дим. Бо що зробив у Луцьку дорогий наш король, той самий Сигізмунд Люксембурзький, якого ви раді були би бачити імператором? Дарував Вітольдові корону. Корону! Він робить його королем Литви!

— Мудро робить.

— Незбагненний це різновид мудрості. Зрештою, римський король уже вдруге виявляє таку мудрість. У 1420 році, ухваливши вроцлавський вирок, він розлютив Вітольда, і завдяки цьому тепер маємо в Чехії Корибута і його польський загін. А тепер, для різноманітності, Сигізмунд сердить Ягелла тим, що пропо нує Вітольдові корону і відриває Литву від Польщі. Розлючений Ягелло мало того, що облишить будь-які плани піти хрестовим походом на чехів, — він ще й ось-ось укладе з гуситами союзницьку угоду! І це ви вважаєте політичною мудрістю, шляхетний єпископе? Щось таке, що зможе довести до альянсу Польщі і Чехії? Хочете, ви і ваш король Сигізмунд, мати перед собою армію, в якій на боці переможців Усті і Тахова битимуться переможці Грюнвальда? Минулої весни Прокоп стояв під стінами Вроцлава. Завдяки політиці короля Сигізмунда наступної весни тут може стати союзницька чесько-польська армія. А тоді ви й оглянутися не встигнете, як у вашому соборі причащатимуть sub utraque specie. З літургією по-польськи.

— Поляками мене не лякайте, — пирхнув єпископ. — їм Грюнвальд випадає раз на сто років. А якщо навіть і випаде, то скористатися з нього вони не зуміють. Усупереч Грюнвальду і попри нього Орден Діви Марії стоїть і далі, він і далі могутній, Польща і далі мусить з ним рахуватися. Орден стоїть на сторожі нас усіх, усієї нації та німецької імперії. Польща вже давно встановила би протекцію над гуситами, якби не боялася Ордену і тієї кари, якою Орден покарав би за це віроломну Польщу. Найкращий спосіб вивести чеську заразу — це знищити джерело, звідки чехи черпають свої сили. Ягелло підтримує єресь, причому робить це цілком відверто, а папі та Європі тільки замилює очі. Легат впіймав у Польщі облизня не тому, що король Сигізмунд зблизився з Вітольдом, а тому, що Ягелло про хрестовий похід ані разу навіть і не подумав, а на папські булли йому наплювати. У Польщі інші плани, пане Лангенройт, зовсім інші. Їхній план — це спільно з єретиками стерти нас на порох і поширити слов'янське панування на всю Європу. Так що мудро, утричі мудро чинить король Сигізмунд, коли руйнує ці плани і ставить на них хрест. Для нас, німецької нації, страшна не Польща і не Литва. Страшна унія. Корона для Вітольда означає кінець унії, адже корона не може влитися в корону. Даючи Вітольдові корону, король Сигізмунд розбиває унію. Кидає камінь розбрату. А з цього може виникнути, дай нам Боже, навіть польсько-литовська війна. З цього може виникнути, поможи нам Боже, навіть поділ Польщі. Що? ГІане Освальде фон Лангенройт? Вам не усміхається поділ Польщі?

— Усміхався би, — визнав Лангенройт, — якби я був фантастом.

— Фантазії збуваються, — спалахнув Конрад. — Рече пророк Даниїл, що Бог зміняє часи та пори року, скидає царів і настановляє царів. Тож молімося, щоби так і сталося. Дай нам, Боже, нову Римську Імперію, зроби нам Сигізмунда Люксембурзького новим Цезарем. Нехай збудеться мрія про Європу, про об'єднану Європу, якою править Германія. Германія — понад усе! А інші нації — на колінах. На колінах, підкорені. Або, Сатана їх забирай, вибиті! Вирізані до останнього коліна!

— А єретики, — кивнув Лангенройт, — як собаки, поза стінами цього Нового Єрусалима. Далебі, прегарна картина. Аж шкода, що життя навчило бути реалістом. Не мріяти, а передбачати, причому передбачати на підставі реалій. Тож я передбачаю, що до коронації Вітольда справа не дійде. На це не пристане Польща, не пристане папа. Люксембуржець махне рукою, почне іншу інтригу деінде. Ягелло в антигуситському хрестовому поході участі не візьме, підтримувати чехів не перестане. А хрестоносці сидітимуть тихо,

бо вони знають, що інакше вони можуть одного ранку побачити гуситські вози під Мальборком, Хойницями, Тчевом і Гданськом.

— Де це ви, — покепкував Конрад, — вичитали такий перебіг подій? По зорях?!

— Ні, - холодно заперечив Освальд фон Лангенройт. — В очах краківського єпископа, Збігнева Олесницького. Але облишмо це, годі про Польщу, Литву, про весь той дикий схід. Поговорімо про наші, західні проблеми. Про собор, що власне наближається. Про справи католицької віри… Herrgott! Що сталося з вашим птахом? Очманів? Мало вікна не розбив! Чому ви не зачиняєте клітку?

— Це вільний птах, — серйозно відповів єпископ Конрад. — Робить, що хоче. Деякі теми йому нудні. Тоді він летить геть.

* * *

Підкови буланого коня цокотіли об каміння подвір'я, дзвінке відлуння билося між стінами єпископської резиденції. Дус фон Пак, нахилившись у сідлі, відтягувала повіддя вбік, обертала конем, мов у танці, змушувала дрібно переступати ногами. При цьому вона не зводила зацікавленого погляду зі Стінолаза, який поспішно прямував у бік воріт. Стінолаз помітив її, але на погляд не відповів. Він був сердитий.

— Він сердитий, — покивав головою Ульріх фон Пак, пан на Клемпіні. — Сердитий як холера. Озлоблений, видно.

— Озлоблений, — підтвердив Кучера фон Гунт. — Ще й який озлоблений.

— Ви все йому сказали, — похмуро зауважив Гайн фон Чірне, командир вроцлавських найманців. — Він тільки запитав, а ви відразу все сказали. Про розшуки того Беляви, про доноси… Усеньке розслідування йому розповіли. А кажете, ніби він вам не подобається.

— Бо таки так, — Кучера сплюнув на кам'яний поріг, розтер плювок чоботом. — Не подобається мені той курвий син. Але мені єпископ наказав. А мати в особі Грелленорта ворога я не хочу. І ви б не захотіли, повірте мені.

— Віримо, — Ульріх Пак злегка здригнувся. — Честю клянуся, віримо.

— Отой Белява мені ні брат, ні сват, — сказав Кучера таким голосом, ніби виправдовувався. — Прокляли його, значить, з ним уже покінчено, дні його полічені. Але з того, що я йому сказав, Грелленортові буде небагато користі, йому вдасться не більше,

ніж нам. Ми два тижні тому цілком же випадково натрапили на слід Беляви, так само і ратушні, - випадково. Цілком випадково. Не знати, що він у Вроцлаві шукав і що замислював, де переховувався, яких і скількох мав спільників…

— Грелленорт — чарівник, — похмуро зауважив Гайн фон Чірне. — Чорною магією потрафить таке, чого ви не потрафили.

На подвір'ї знову зацокотіли копита, Дус фон Пак пустила коня диким галопом. Чернець-францисканець, що проходив по дворі, притиснувся до муру, паж у кольорах єпископського герба відскочив за колону, ледве встиг відскочити писар, але загубив і розсипав оберемок документів. Чірне і

Гунт мовчки спостерігали. Вони дещо знали про цю дівчину, знали і причину, яка привела Ульріха фон Пака до Вроцлава. Дус, миловидна дівчина з блакитно-зеленими очима і губками ангеляти, у Клемпіні вбила списом двох волоцюг і сільського дурника, без жодного приводу, чим викликала справедливий гнів клемпінського плебана. Лицар Ульріх прибув до єпископа із суплікою, щоби той зволив утихомирити ксьондзика, який пащекує з амвона на всю фамілію Паків.

Гайн фон Чірне кашлянув.

— Крутенько поводиться, — сказав він, — ваша донька, пане Ульріху. У сідлі, маю на увазі.

— Сина Бог не дав, — відповів Ульріх Пак, ніби виправдовуючись. — Часом думаю, що воно, може, й добре. Природа, кажуть, любить рівновагу. Якби був син, то, мабуть, був би в'язав на спицях.

* * *

— Першим ділом, — доповідав шпик, мнучи в руках шапку, — взявся їмосць пан Грелленорт розпитувати пана Кучеру фон Гунта. Застосовував магію, причому двояку. Раз — щоб перевірити правдомовність. Два — щоб налякати. Але пан фон Гунт налякати себе не дав. Що він там сказав панові Грелленортові, те сказав, але знати було, що пан Грелленорт не радий і злий.

— Він завжди злий, — скривився єпископ Конрад, добряче відпивши з кубка. — Кажи далі, Крейцарку.

— Потім, — шпик облизав губи, — побіг пан Грелленорт до ратуші, розпитував міську сторожу. А потім повернувся на Острів Тумський, до Святого Хреста, питати кліриків про велебного Отто Беесса, але не дізнався нічого, крім того, що канонік у першу неділю посту поїхав до Рогова і тамки сидить. Ще пан Грелленорт був у домі «У золотого кубка», розпитував людей пана Ейзенрейха… Саме йому, кажуть, Рейнмар Белява відрятував зраненого пасерба…

— Це я знаю. Розказуй мені про те, чого я не знаю.

— Назавтра пан Грелленорт відвідав був самого вельможного пана Ейзенрейха. Довго балакали… Про що, не знаю, аж так близько підкрастися було годі. Але чув-єм, що досить голосно кричали один на одного.

— Ха! — пирснув єпископ. — Якщо ти це чув, виходить, що ти досить близько підкрався. Будь обачним. Біркарт не дурний, здогадається, що я наказав за ним стежити. Ти знаєш, що він некромант. Якщо він тебе викриє, то попрощайся з любим життям. І Чотирнадцять Святих Заступників тобі не допоможуть.

— Ну та й я не перший-ліпший, — шпик, раптом відчувши професійну гордість, випростався на всю свою дрібну і нікчемну статуру. — Не від учора займаюся стеженням, та й магією теж вмію скористатися. Ваша достойність добре знає…

— Знаю, — єпископ зміряв шпика поглядом. — Авжеж. Я мав тебе за твоє чаклунство спалити, та змилосердився. Але у місті будь обережний з магією: спіймають на чарах — спалять або втоплять. А я тебе не захищу, бо

ж як мені такого захищати? Чарівництво — це порушення законів Божих і людських. А ти ж навіть не людська істота.

— Я людина, ваша достойносте. Наполовину. Моя мати…

— Про твою матір я не хочу слухати. А тим більше — про батька, якогось інкуба чи іншого планетника. Розказуй мені про те, що ти вишпигував. Що зробив Біркарт після візиту до Ейзенрейха?

— Вельможний пан Бартоломій Ейзенрейх, я вже вашій достойності про це доносив, вніс на депозит на користь Рейнмара з Беляви значну суму в конторі Фуггерів. як винагороду за порятунок пасерба. Видно, він зізнався в цьому пану Грелленортові, бо пан Грелленорт одразу побіг до контори Фуггерів… А контора зовні сильно захищена від магії… Про що там говорили, того я не знаю…

— А я це, уяви собі, знаю, без твого шпигування і без твоїх чарів, — єпископ простягнув кубок у бік послужливо нахиленого пахолка з дзбаном. — Бо Фуггерів я знаю. Тому знаю також, чим та розмова закінчилася.

* * *

Різьблений камін наповнював кімнату теплом. Оздоблені мистецькою різьбою дубові скрині та яворові армарії[56] походили, поза сумнівом, з Гданська, вишукане скло — з Праги, а килими і ткані шпалери — з Арраса. Компанія Фуггерів дбала про свій імідж. Крім того, вона могла собі це дозволити.

— Мені шкода, пане Грелленорт, — повторив службовець. — Мені невимовно прикро, але ми не можемо вам допомогти. Компанія Фуггерів не володіє відомостями, про які ви запитуєте.

— Володіє, - заперечив Стінолаз, дивлячись на світліший чотирикутник на стіні — слід від знятої карти. — Добре знаю, що володіє. Тільки-от ними не поділиться. Бо перетворила дотримання комерційної таємниці на свій principium.

— А хіба це, — тепер службовець усміхнувся, — не виходить на одне й те саме?

— Комерційною таємницею не вільно прикриватися там, де йдеться про злочин. Про державний інтерес і благо віри. Рейнмар з Беляви, якого в лютому бачили, коли він заходив у контору компанії, є кримінальним злочинцем.

— Рейнмар з Беляви? Хто це? Я щось не чув.

— Рейнмар з Беляви, — Стінолаз міг видатися зразком врівноваженості і терпеливості, - це єретик, на якого накладено анафему. Про це було сповіщено в костелах. Не чути про це — гріх.

— Компанія Фуггерів має викуплену в Римі оптову індульгенцію.

— Проклятому не можна горня води подати, не те що приймати його в конторі та проводити з ним оборудки. Якби це дійшло до Святої Курії…

— Компанія Фуггерів, — спокійно перебив службовець, — з'ясує і владнає свої справи зі Святою Курією. Так, як робила це досі. Тобто швидко і

гладко. Те саме стосується єпископа вроцлавського. Якому вашець служиш, пане Грелленорт.

— Фуггери, — сказав після хвилинної мовчанки Стінолаз, — не повинні укривати Рейнмара з Беляви. Адже ж компанія зазнала з його вини серйозного фінансового збитку. Це ж саме він пограбував збирача, котрий перевозив стягнений з вас податок. Що його внаслідок цього інциденту вам довелося заплатити ще раз. Це серйозний балансовий збиток…

— Компанія вміє давати собі раду з балансом. З цією метою наймає бухгалтерів.

— А престиж фірми? Це що, Фуггери дозволять безкарно себе грабувати? Не відплатять грабіжникові?

Службовець Компанії Фуггерів склав долоні, переплів пальці й довго вдивлявся в обличчя Стінолаза.

— Відплатять, — врешті-решт сказав він. — З часом. У цьому можете бути впевнені.

— Винуватцем нападу на колектора є Рейнмар фон Беляу. Схопити його…

— Пане Грелленорт, — перебив службовець. — Ви ображаєте мій інтелект. А цим самим і престиж Компанії Фуггерів, про який ви начебто так піклуєтеся. Не повертайтеся більше до цих питань, будь ласка. Ні до нападу на колектора, ні до Рейнмара з Беляви. Особи, яка, як я вже встиг вас запевнити, нам взагалі не відома.

— А канонік Отто Беесс? Це теж не відома вам особа? А Бартоломій Ейзенрейх, який поклав на депозит на користь Рейнмара з Беляви значну суму в цій конторі?

— Ви маєте до мене ще щось, пане Грелленорт? — службовець випростався. — Якісь інші справи? Такі, в яких Компанія Фуггерів могла би допомогти? Якщо ні…

— Колись, — Стінолаз не зрушив з місця, — наші розмови відбувалися інакше. Ми знаходили спільну мову. І справи, вигідні для обох сторін. Спільних справ було чимало. Ви неодмінно пам'ятаєте. Чи, може, я маю вам нагадати?

— Неодмінно пам'ятаємо, — відрізав службовець. — Ми все пам'ятаємо. Усе є в книгах, пане Грелленорт. Кожен рахунок, кожен дебет, кожен кредит. І всюди сходиться сальдо, до пфеніга. Бухгалтерія — основа порядку. А тепер… Пісок у клепсидрі пересипався майже весь. Наступні прохачі чекають…

— Ви відчули кон'юнктуру, — Стінолаз далі нерухомо сидів у кріслі. — Рознюхали своїми собачими купецькими носами, звідки вітер віє. Колись, коли йшлося про ваш зиск, ми були добрі. Ви кланялися нам у пояс, не шкодували зусиль, не жаліли хабарів і бакшишів. Завдяки нам ви завойовували позицію, завдяки нам розправлялися з конкурентами, завдяки нам обростали жиром. А тепер злигалися з нашими смертельними ворогами, чарівниками,

гуситами і поляками. Чи не зарано? Фортуна зрадлива. Антихрист, подейкують, надходить. А про Луцьк на Волині ви чули? Нині ви вважаєте нас слабкими, переможеними, позбавленими впливу, безперспективними, тому викреслюєте нас зі своїх книг, сторнуєте з балансів. Ви недооцінюєте сили, які за нами стоять. Сили, які є в нашому розпорядженні. А це, запевняю вас, великі сили. Найбільші з тих, які знає природа. І такі, яких природа не знає.

Він простягнув долоні, розчепірив пальці. Біля кожного нігтя раптом з'явився тонкий і синій язичок полум'я, який блискавично ріс і змінював колір на червоний, а потім білий. Від легкого руху пальців вогонь вибухнув з могутньою силою, оточив руки Стінолаза склубленою масою вогню. Стінолаз перелив вогонь з руки в руку, зробив жест. Вогонь лизнув край оздобленого різьбою столу, мерехтливою завісою піднявся, танцюючи, майже сягаючи різьблених брусів стелі.

Службовець навіть не здригнувся. Навіть не примружив очей.

— Вогонь кари, — повільно вимовив Стінолаз. — Вогонь на стрісі садиби. Вогонь у складі товарів. Вогонь багаття. Вогонь пекла. Вогонь чорної магії. Наймогутнішої сили, яка існує.

Він відвів долоні, стріпнув пальцями. Вогонь зник. Без сліду. Навіть без запаху. Ніде не залишилося навіть сліду паленого.

Службовець Компанії Фуггерів поволі простяг руку до секретера, щось звідти вийняв, а коли прибрав руку, на кришці столу залишилася золота монета.

— Це florino ďoro, — повільно вимовив службовець компанії Фуггерів. — Флорин, який ще називають гульденом. Діаметр близько дюйма, вага близько чверті лота,{10} двадцять чотири карати чистого металу, на аверсі флорентійська лілія, на реверсі святий Іван Хреститель. Примружте-но повіки, пане Грелленорт, і уявіть собі багато таких флоринів. Не сто, не тисячу і не сто тисяч. Тисячу тисяч. Millione, як кажуть флорентійці. Річний оборот Компанії. Спробуйте це собі уявити, змалювати силою уяви, побачити очима душі. І тоді ви побачите і пізнаєте істинну могутність. Істинну силу. Наймогутнішу з існуючих, всевладну і непереможну. Моє шанування, пане Грелленорт. Ви знаєте дорогу до виходу, чи не так?

* * *

Хоча весняне сонце активно встромляло своє проміння у вузькі вікна костелу Святої Ельжбети, у бічному нефі панувала пітьма. Крейцарик не бачив особи, з якою він розмовляв, навіть обрис постаті ховався від його очей. Він відчував тільки її запах, легенький, але впізнаваний аромат розмарину.

— Грелленорт небагато добився, — послужливо повідомив він. — У місті кажуть, що він марно старається, що Рейнмара з Беляви не дістане, бо той давно втік за тридев'ять земель. Коли його витурили від Фуггерів, Грелленорт впав у дику лють, та й з єпископом він теж був посварився. Єпископ йому забороняв ходити до домініканців і надокучати Святій Курії, однак Грелленорт не послухався. Це все, що я знаю.

Схована в темноті фігура не ворухнулася.

— Ми тобі дуже вдячні, - сказала вона м'яким жіночим альтом з приємними модуляціями. — Дуже вдячні. Нехай цей маленький капшучок хоча б символічно виразить, наскільки.

Забряжчало срібло. Шпик низько вклонився, запхав капшучок до кишені. Насилу. Бо той анітрохи не був маленький. Але за два місяці шпигування Крейцарик уже встиг призвичаїтися до риторичних фігур жінки, яка говорила альтом.

— Завжди прислужуся, — запевнив він, кланяючись. — Якби було щось нове… У єпископа, значить… Якщо якісь відомості… Завжди донесу вашій милості.

— І завжди зустрінеш нашу вдячність. А раз ми вже заговорили про доноси і відомості, то чи тобі часом не доводилося чути прізвище Апольда? Ютта де Апольда? Дівчина, ув'язнена Інквізицією?

— Ні, пані, про це я нічого не знаю. Але якщо хочете, можу спробувати…

— Хочемо. А тепер іди з миром.

Жінка, яка говорила альтом і пахла розмарином, встала, світло з вікон упало на її обличчя. Шпик негайно опустив очі, схилив голову. Інстинкт підказував йому, що краще не дивитися.

— Вельможна пані.

— Слухаю.

— Я зраджую єпископа і доношу на нього, бо злюсь… Але ж це духовна особа, слуга Божий… Я буду за це проклятий?

— Єпископ знову тебе прогнівив? Чим цього разу?

— Тим, що й завжди. Паплюжить мою матір. Ви ж знаєте, пані, мій батько був кобольд, але моя мати була добра і порядна жінка…

— Твоя мати була єврейка, — перебила жінка, яка говорила альтом. — Дитина вихрещених батьків, але це нічого не міняє. По матері ти теж єврей, батько не рахується, байдуже, кобольд. гном, фавн, кентавр, а хоч би навіть і летючий дракон. Ти єврей, Крейцарику. Якби ти ходив до синагоги, то знав би, що в Судний День на єврея чекає або Едемський сад, або геєна вогняна, залежно від вчинків єврея — добрих і поганих. Вчинки записуються в Книгу. Це дуже стара Книга, правічна. Коли її почали записувати, не було єпископів, іще навіть слова цього не знали. Так що тобі нема про що переживати. Якби ти доносив на рабина, о, тоді це дійсно була би причина непокоїтися.

* * *

Дус фон Пак обернула коня, пустила його в галоп, на всьому скаку метнула списа. Вістря з глухим стуком встромилося у стовп біля воріт, древко задрижало. Дівчина відхилилася в сідлі, перевела коня в клус.

— Кара Божа, — покрутив головою Ульріх Пак. — Гризота мені з тою дівкою.

— Віддайте заміж. Хай чоловік гризеться.

— То, може, ви би спокусилися, га, пане Чірне? Хочете? Дам вам її хоч сьогодні. Та й посагу не поскуплюся.

— Красно дякую, — Гайн фон Чірне подивився на встромлений у стовп спис. — Але не скористаюся.

— Пане фон Гунт?

— Вибачте, — Кучера фон Гунт знизав плечима, — але я волію таких, котрі в'яжуть.

* * *

Дзвін у домініканців дзвонив на вечірню. Призахідне сонце зафарбовувало віконні шиби червінню, пурпуром і золотом.

— Його велебність інквізитор відсутній, — відповів зі своїм польським акцентом Лукаш Божичко. — Виїхав.

Стінолаз уже двічі намагався скористатися чорною магією, двічі непомітними заклинаннями намагався залякати диякона і змусити його підкоритися. Заклинання не подіяли, задум не вдався. Було очевидно, що причиною невдачі є захисні чари. «На всю резиденцію папської Курії, - подумав Стінолаз, — а хтозна, може, й на весь собор Святого Войцеха накладено блокаду. Бо ж не можна уявити, щоб заклинання знав і вмів ними користуватися Божичко, цей пришелепуватий ксьондзик».

— Виїхав, — повторив він за дияконом. — До Рима, либонь, ad limina? Не мусиш відповідати, Божичко, ясно, що Гейнче не сказав тобі, куди їде. Причини від'їзду, як здогадуюся, він тобі теж не повідомив. Інквізитор не звітує абикому. Але, може, він принаймні назвав дату повернення?

— І в питанні повернення, — обличчя Лукаша Божичка було немовби вирізьблене з граніту, — його велебність так само не визнав доречним звітувати. Однак що стосується причини перегринації, то вона відома всім.

— Слухаю, нехай буде відома і мені.

— Його велебність інквізитор зараз присвятив себе проблемі боротьби з тероризмом.

— Високу мету, — покивав головою Стінолаз, — поставив собі Гейнче. Є з чим боротися. Справжньою проблемою став гуситський тероризм.

— Його велебність інквізитор, — Божичко не опустив погляду, — не прецизіював, про який тероризм йому йдеться.

— А шкода. Бо в боротьбі можна було б об'єднати сили.

— Його велебність інквізитор веде негоціації щодо об'єднання сил з єпископом Конрадом. Якому ви служите, пане Грелленорт.

Стінолаз довго мовчав.

— Ти задоволений своєю посадою, Божичко? Гейнче тобі добре платить?

— І чому саме, — обличчя диякона не змінило виразу, — я мав би приписати цікавість вашеця в цьому питанні?

— Цікавості, - відповів Стінолаз. — Виключно цікавості. Бо це таки цікава річ, отой тероризм, про який ми говоримо. Ти так не думаєш? Він усуває з ринку конкурентів, створює нові робочі місця, посилює кон'юнктуру в промисловості, ремісництві і торгівлі, підштовхує індивідуальну підприємливість. Робить сенсовним існування численних організацій, посад, функцій і цілих армій людей, котрі ці функції виконують. Цілі армії черпають з них доходи, тантьєми, оклади, дивіденди, пребенди, пенсіони і

премії. Воістину так, якби цього тероризму не було, його треба було б вигадати.

— Його велебність Гейнче, — усміхнувся Лукаш Божичко, — говорив про це. Навіть подібними словами. Тільки в трохи іншому сенсі.

* * *

Капличний міст тонув у вогкому тумані, що його вітерець зносив зі сходу, з озера Чотирьох Кантонів. Подзвонював малий дзвін котрогось із люцернських костелів.

Кроки людини, яка наближалася, хоч і явно обережні, озвалися глухим відлунням під дашком, яким був покритий міст. Вбраний у сірий плащ з каптуром чоловік, який спирався на поручні, різко підняв голову. І намацав руків'я захованого під плащем ножа.

Прибулець наблизився. Він теж ховався під каптуром. І також тримав руку під полою опанчі.

— Benedicite, — прибулець озвався першим, упівголоса, спершу озирнувшись. — Benedicite, partitě nobis.{11}

— Benedicite, — відповів упівголоса чоловік у сірому плащі. - Fiat nobis secundum verbum tuum.

— Qui creira sera sals?

— Mas qui no creira sera condampnatz.

— Qui fa la volontat de Deu?

— Esta en durabletat.

— Амінь, — прибулець зітхнув з явним полегшенням. — Амінь, брате. Вітаю від усього серця. Ходімо далі.

Вони підійшли під занурену в озеро кам'яну восьмигранну вежу, що майже прилягала до мосту. Під дошками хлюпотіла вода.

Туман починав розвіюватися.

— Вітаю від усього серця, — повторив прибулець. Тепер, звільнившись від підозр, він говорив з виразним гельветським акцентом. — Зізнаюся, що мені стало легше, коли ти вимовив відгук на пароль священною мовою нашої віри. Ми боялися, що тут казати… Деякі з Parfaits… Підозрювали тебе. Вважали тебе навіть агентом Інквізиції.

Гжегож Гейнче розвів руками з усмішкою, яка мала означати, що перед підозрами він безсилий, а проти наклепів нічого порадити не може.

— До нас дійшли відомості, - вів далі гельвет, — що тебе цікавить особа такого собі Біркарта Грелленорта. Згоду Досконалих я отримав, тож буду радий надати тобі допомогу, брате, бо дещо знаю про цього індивіда. Зараз він перебуває на землях Чеської Корони, а конкретно — в Сілезії, у місті Вратіславія. Він служить тамтешньому єпископові…

— Саме це, — м'яко перебив Гейнче, — відома мені річ. Я прибув зі Шльонська. Якраз із Вроцлава.

— Ага. Розумію. Тобто тебе цікавить не теперішність, а минуле. Раз так, то ми повинні повернутися в 1415 рік. До собору в Констанці. Як ти, брате, мабуть, знаєш, у Констанці було вирішено…

Гжегож Гейнче був у Констанці в 1415 році і знав, що там було вирішено. Проте не перебивав.

— …Було вирішено, що найкращим способом покласти край Великій Схизмі буде обрати нового, єдиного папу, якому повинні добровільно поступитися всі троє, котрі на той час титулували себе папами: Григорій XII, Бенедикт XIII та Іван XXIII. Двоє перших були зговірливими, але не Іван. Він на той час почувався на силі, мав підтримку Фрідріха Австрійського, мав підтримку бургундів, мав гроші від Медичі, тому почав кастричитися. Кардинали довго не церемонилися, вирішили на нього натиснути. За простим принципом: або зрікаєшся, або йдеш на вогнище. Швиденько сфабрикувалося звинувачення. Стандартне, за шаблоном. Розтрата, корупція, єресь, симонія, педофілія, содомія…

— Я чув про це. Усі чули.

— Он як? — Досконалий кинув на інквізитора швидкий погляд. — То я опущу загальновідомі речі. Перейду до менш відомих. Хоча Івана XXIII посадили під замок і стерегли не гірше, ніж Гуса, вночі двадцять третього березня він утік із Констанци. Сховався в Шаффхаузені, у свого заступника Фрідріха. Саме звідти й дійшла до собору звістка, що успіх його втечі забезпе чила могутня магія. Сильний чарівник, який служив Фрідріху, єврей Меір бен Хаддар, задушив варту отруйними міазмами і вивіз Івана повітряним кораблем. Чутку явно розпустив сам Іван, аби показати собору, наскільки в нього могутні союзники. Щоби застерегти кардиналів, що без боротьби він не вступиться з Петрового престолу, що активно виступить проти будь-якого понтифіка. якого виберуть. І так велика схизма, замість зникнути, на очах собору почала розростатися.

Серед кардиналів запанувало деяке сум'яття, ніхто не знав, що робити. І тут, наче чортик із коробочки, вискочив князь Cunradus de Oels, Конрад Олесницький, який супроводжував на соборі єпископа Вратіславії. Конрад був відомою фігурою, значною. він мав вагу в міжнародній політиці, користувався великою повагою в короля Сигізмунда Люксембурзького, тож кардинали його послухали, незважаючи на його низький ранг в ієрархії. А Конрад обіцяв не більше не менше як протягом двох місяців зробити так, що бунтівливого антипапу буде схоплено, доставлено до Констанци і поставлено перед собором. За однієї умови: ніхто ніколи не запитуватиме його, як він це зробив, у який спосіб і з чиєю допомогою. І що? Двадцять п'ятого травня року Божого 1415 Іван XXIII, тепер уже як звичайний Балдассаре Косса, стояв перед кардиналами, трусився від страху, плакав і тремтячим голосом благав змилосердитися, обіцяючи виконати все, що накаже собор.

Радість та ейфорія з приводу кінця схизми спершу відсунули в тінь всі інші справи, але настав момент, коли справу почали розслідувати. З'ясовувати, що ж сталося протягом тих двох місяців. Що змусило, цікавилися і запитували всі, що змусило загартованого в боях Коссу так зненацька зм'якнути? Чим його настільки залякали, що таке побачив войовничий антипапа, що раптом перетворився на обслинений і жалюгідний недогризок людини. Чому Фрідріх Австрійський зашився в замку в Інсбруку і не потикає звідти носа? Що сталося із супутниками антипапи, які разом з ним втекли із Констанци? І куди подівся єврей Меір бен Хаддар? Бо мага Хадцара і слід похолов. Від того часу, від травня 1415 року, ніхто ніколи більше Хадцара не бачив.

— І це все, — наважився зробити недовірливий висновок Гейнче, — мало бути справою рук Біркарта Грелленорта?

— Не інакше, — кивнув головою Досконалий. — Біркарт Грелленорт, аколіт і довірена особа Конрада, його вихованець — а дехто стверджує, що і його байстрюк. Маг. Теург. Сортилег. Некромант. Метаморф, який вміє змінювати вигляд…

— Грелленортові, - повільно промовив Гейнче, — під час собору в Констанці було не більше…

— Двадцяти років, — закінчив Досконалий. — Саме так. Двадцятирічний розправився з Меіром бен Хаддаром, магом, про якого казали, що він мав оборудки із самим Дияволом. То з ким… або з чим у такому разі мав би мати оборудки Грелленорт?

— А церква не вжила ніяких заходів щодо цього питання? Ані новообраний папа?

Досконалий покрутив головою.

— Ще під час собору, — нагадав він, — було спалено Йоганна Гуса, а в Богемії розгорівся бунт. Ще не закінчився собор, як Конрад Олесницький уже став єпископом. Єпископом, який із запалом придушував заколоти, який єретиків наказав перед спаленням волочити кіньми по вратіславському ринку. Найвірніший прибічник папи і короля Сигізмунда, союзник у найскрутніші часи. Чіплятися до нього з такої дрібної причини, як звернення до послуг чарівника? Та ну. Аферу зам'яли, поклали під сукно. Викреслили з реєстрів. Забули. Принаймні формально.

— А неформально?

— Провели тихе слідство. Результати засекретили. Але ми їх знаємо. У певний момент ми теж зацікавилися Грелленортом.

— Після того, — Гейнче вирішив прискорити перебіг бесіди, — як за наказом вроцлавського єпископа Грелленорт почав з допомогою чорної магії переслідувати катарів і бегінок.

— У містах Явор і Свидниця, — підтвердив гельвет. Він вимовляв: «Яуа» і «Звиниз». — Тоді ми не зробили нічого, залишилися цілком пасивними, тому що… Тому що не можна відповідати на терор терором. П'єр де Кастельно, Петро Веронський, Конрад Марбурзький, Швенкефельд… Тероризм — це зло і веде в нікуди. Так думаємо ми, Добрі Люди, Amici Dei. Тероризм — це зло і гріх.

«Який найкраще повісити на чужу, а не на власну совість, — подумав інквізитор. — Тому і тільки тому ви мені допомагаєте. Тільки тому ділитеся інформацією. Переконані, що я шукаю помсти. Що планую замах. Акт терору. Терору, яким ви гребуєте. Але коли він уже станеться, ви будете бурмотіти: «Deo gratias». На колінах. Возвівши очі до неба. Безгрішні. Але задоволені. Уконтентовані».

Досконалий мовчав, вдивляючись у темний масив Пілатуса, гори, яка схилялася над Люцерною, ніби велет, що присів навпочіпки. Інквізитор не підганяв його.

— Грелленорт, — продовжив гельвет, — здобув освіту в Андалузії. В Агілярі біля Кордоби.

— Alumbrados, — пробурмотів Гейнче.

— Освічені, - підтвердив гельвет. — Таємна секта, коріння якої сягає глибокої праісторії, старша, як заявляють декотрі, аніж Потоп, ба, ніж саме людство. Спочатку тільки мусульманська, для християн відкрита Гербертом з Орільяка, папою Сильвестром II. Серед вихованців їх школи — відомі імена. Араби Халі і Алкінді, легендарні Моріен і Артефій, Иоахим Флорський, Альберт Великий, Уолтер Мап, Дуне Скот. Вільям Оккам. Михайло з Цесени. Жак д'Юез, або папа Іван XXII. Грелленорт теж є вихованцем і випускником Агіляра, цим і пояснюється темп його магічної освіти. Але це ще не все.

Гейнче підняв брови.

— Йому хтось допомагає, - переконано заявив Досконалий. — Підтримує його магією, вливає в нього Силу. Весь час. Ми не змогли зрозуміти, хто саме.

* * *

— Ти все ще у Вроцлаві? — поцікавився Стінолаз. — А ти не подумувала про переїзд? У село, наприклад?

— Мені подобається Вроцлав, — буре обличчя нойфри розпливлося в пародії на усмішку. — Немає нічого кращого за великі міста. Як-то кажуть: Stadtluft macht frei[57].

— Однак на селі тобі було би безпечніше.

— Я не відчуваю для себе загрози. Ти приніс?

Стінолаз поліз у торбу, витягнув великий чотирикутний флакон із темного скла. Вузлуваті й пазуристі пальці нойфри здригнулися, здавалося, що вона вирве флакон у нього з рук. Вона стрималася, підсунула келих, дивилася, мов зачарована, як посудина поволі наповнюється рідиною лавандового кольору. Нетерплячим рухом подала знак, що досить. Схопила келих, завагалася:

— Ти… не вип'єш?

— Ні, Кундрі, дякую, — він не хотів робити їй неприємності, знав, як сильно вона залежить від aurum potabile і як цінує кожну краплину. — Усе для тебе.

— Дуже дякую, синку, дуже дякую, — нойфра, долаючи дрижання долонь, відпила ковток, її бурштинові очі відразу ж розгорілися. — Ну що ж, тоді перейдімо до діла. Говори, що тебе мучить?

Стінолаз зітхнув. Або вдав, ніби зітхає.

Своєї справжньої матері він не знав. Вона померла в монастирі магдалинок у Любані під час його народження. Його виховували по черзі: притулок, парафіяльна школа, вроцлавська вулиця. І врешті-решт Кундрі. Нойфра. Живолачка. Одна з Longaevi, Відвічних.

Кундрі так ніколи і не відкрила Стінолазові правди про свій справжній вік, проте було відомо, що у Вроцлаві вона жила близько двохсот років, тому що пам'ятала татарську навалу. Стінолаз познайомився з нею, коли йому самому було сім. То була незабутня зустріч. Вона відбулася на Рибному торговищі, по якому Стінолаз крутився, щоби щось украсти і впіймати кота, аби замучити. Кундрі, щоб могти існувати серед людей,

ховалася під досить сильними ілюзійними чарами. Стінолаз, який із раннього дитинства виявляв магічні таланти і надчуттєві властивості, розкрив ілюзію і побачив нойфру в її справжньому вигляді. Ця картина шокувала його і викликала паніку. Щось, що виглядає як гібрид спорохнявілої верби з двоногим ящером і чалапає, гублячи смердючі грудки, серединою Рибного торговища, — це було забагато як для семирічної дитини. Навіть для такої дитини, як Стінолаз.

Сила найпершого враження вплинула на силу подальшої дружби. Нойфру, істоту хижу і неймовірно жорстоку, привабила жорстокість хлопчика. І його магічні здібності. Вона зробила чимало, щоби їх поглибити, а її знання, котре сягало коріння прапочатків, давало такі можливості. Стінолаз був старанним учнем. У віці восьми років він уже був псioніком, вільно застосовував просту магію і телепатію, накладав вроки, псував харчі й насилав хвороби. Коли йому виповнилося десять, вправно користувався вищою магією і гоецією, за допомогою якої навчився вбивати. Коли йому виповнилося дванадцять, він став достатньо вправним магом, щоби могти поїхати на навчання до школи «Алюмбрадос», розташованої в Агілярі біля Кордоби. Він поїхав туди на гроші князя Конрада Олесницького, який на той час був вроцлавським кліриком. І ось цей князь клірик раптом нагадав собі про Стінолаза. З причин, яких Стінолаз не знав. Але про які здогадувався.

До Вроцлава він повернувся в 1414 році. Як теург і некромант, він одразу ж став навушником Конрада — тепер уже кафедрального препозита з великими шансами на єпископську митру. Її він отримав у 1418 році. Винісши — крім себе — на вершини влади і свого наближеного чарівника. А Кундрі. нойфра. названа мати, стала навушницею свого талановитого вихованця. Його порадницею. Стінолаз — попри всі старання — все ще був тільки людиною, до того ж молодою. І страшенно грубою. Таланти талантами, амбіції амбіціями, але Найвищі Таїнства уроджених Longaevi й далі залишалися для нього недоступними, а до того, щоби стати одним із справжніх Nefandi, йому все ще було далеко. Кундрі, живолачка, пов'язана з землею, вміла відфільтровувати сили Longaevi і Nefandi. На вжиток Стінолаза. А коли Стінолазові не вдавалося скористатися цими силами, вона робила це за нього. Якщо він просив. Тобто якщо долав гординю. Це йому давалося нелегко, тому він звертався по допомогу рідко. У тих справах, які були для нього посправжньо- му важливими.

Тепер, Кундрі не мала сумнівів, справа була важлива. Коли він про неї говорив, коли переповідав, його голос був спокійним і холодним. Але він рефлекторно стискав зуби. І кулаки. Так, що аж біліли суглоби.

— Та-а-ак, — протяжно підсумувала вона, злизуючи колоїд із губ. — Залив тобі сала за шкуру той Рейневан Белява, залив. Висміяв, осмішив перед єпископом, покрив ганьбою, змусив утікати. І твоя правда, синку, безперечна правда: якщо тепер його схопить або вб'є хтось інший, то ти не змиєш ганьби. Так що це ти повинен його схопити. Власноруч. І зробити так, щоби пам'ятали тільки одне — його страту. Накажи з нього живцем здерти шкіру. Так, щоб голова залишилася зі шкірою. Це завжди дає добрі результати — саме так, завжди дає. А шкіру видуби і вистав на загальний огляд. На ринку.

Вона замовкла, чухаючи покриту наростами щоку. Кундрі бачила, як він стискає кулаки від нетерпіння і злості. Вона усміхнулася. З завченою зловтіхою вчительки, яка може досадити невдячному учневі, котрий вбив собі в голову, ніби йому більше ніякої науки не треба, і він обійдеться без науки.

— А. ну, так, — сказала вона з усмішкою. — Ну, так. Я забула. Спочатку треба цього Рейневана впіймати. А з цим справа посувається як мокре горить, га? Попри всі зусилля, яких ти безнастанно докладаєш. Попри некромантію, якою займаєшся в підземеллях під Святим Матвієм. А я ж учила

тебе, я ж повторювала: починай з міркувань, з логіки. До некромантії звертайся аж тоді, коли логіка підведе.

— Кундрі, - буркнув Стінолаз. — Я знаю, що тобі самотньо. Що тобі нема з ким порозмовляти, і тому ти компенсуєш це собі при кожній нагоді. Але даруй. Я не прийшов сюди вислуховувати твої лебедині співи.

Кундрі наїжачила шпичаки на хребті, однак стримала гнів. Врешті-решт шмаркач був її вихованцем. Її сином. Зіницею ока.

— Ти прийшов, — спокійно сказала вона, — а точніше — прибіг просити допомоги. Ну ж бо, проси. Чемно.

— Прошу дуже чемно, — у пташиних очах Стінолаза замиготів вогонь. — Дуже-дуже. Задоволена?

— Дуже-дуже, — нойфра знову жадібно відпила з келиха. — Тож до справи. Починаємо з логічних міркувань. Задаємо визначені запитання. Рейневан Беляу, як випливає з твоєї розповіді, був у Вроцлаві двічі, у січні та в лютому. Отже, він двічі пхався левові в пащу. Він не божевільний і не самогубець. Чому ж він так ризикував? Що він шукав у Вроцлаві, що було варте аж такого ризику?

— Шукав допомоги. У каноніка Отто Беєса, свого спільника.

— Допомоги в чому? У місті подейкують, що в грудні князь

Ян Зембицький ув'язнив кохану дівчину Рейневана, якусь конверсу від кларисок. Він її начебто збезчестив і наказав порішити — і це ось причина, чому під Велиславом ошалілий і одержимий помстою Рейневан вколошкав князя. Тож за дівчину ніби помстився, солодкою помстою наситився. А при боці гуситів, які тоді йшли з рейдом, міг би насититися ще більше. Проте він сам-один кружляє по Шльонську. Чому?

— Бо вважає, що дівка жива, ув'язнена, і шукає її, — знизав плечима Стінолаз. — Він помиляється. Я теж її шукав, вона була мені потрібна. Ні, не тільки як принада для Беляви. Я збирався змусити її дати свідчення, які підтвердили би єресь кларисок з Білого Костелу. Єпископ та інквізитор Гейнче не хотіли скандалу і послали черниць на покуту. А я хотів послати їх усіх на вогнище; якби в мене були свідчення Апольдівни, мені би це вдалося. На жаль, нічого з цього не вийшло. Я її не знайшов. Ні в Зембицях. ні в навколишніх замочках, у яких князь Ян мав звичай тримати своїх не завжди добровільних обраниць…

— Дівка, кажеш, — перебила Кундрі, - була тобі потрібна. А що, якщо вона була потрібна ще комусь? І що, як той хтось знайшов її раніше?

Стінолаз мовчав. Дивився, як вона допиває колоїд золота. Як відкладає келих, як її очі світяться бурштиновим світлом.

— Не будь надто самовпевненим. синочку. Не недооцінюй супротивників. Не думай, що вони дурніші. Не обманюй себе, ніби вони нездатні випередити тебе, випередити і перехитрити. Тоді, у Шаффхаузені, у справі з тим євреєм Хаддаром. така помилка мало не коштувала тобі життя. Теперішня ситуація, гадаю, подібна. Той, до кого ти поставився легковажно, перехитрив тебе і випередив. Бо втямив, що хто має дівчину, той має і Рейневана… І має чим Рейневана шантажувати…

— Я зрозумів, — відрізав Стінолаз, встаючи. — Тепер я зрозумів, у чім річ. Я підозрював щось подібне, але саме ти навела мене на правильний слід. Тепер я розумію, чому Вроцлав… Бувай, матусю. Я мушу йти і повирішувати деякі речі. Скоро зайду.

Нойфра, не кажучи ні слова, поглядом показала на келих із лавандовою краплиною на денці.

— Зрозуміло. Принесу ще.

* * *

Він знайшов отця Феліціяна на задньому дворі єпископського палацу, біля кухні, де той сидів на бочечці і похапливо їв щось із глиняної миски. Побачивши Стінолаза, він поперхнувся і вдавився. Стінолаз не збирався гаяти час. Ударом кулака він вибив вівтаристові миску з рук, схопив його за одяг на грудях, зірвав на ноги, трусонув, гримнув об стіну з такою силою, що впали і посипалися з дзеленькотом мідні сковороди. Отець Феліціян вилупив очі, захарчав, після чого викашляв і виплюнув просто на вамс Стінолаза обслинений недоїдок вареника з грибами. Стінолаз відвів руку і з усієї сили зацідив йому в лице, додав навідліг, поволік, ревучого, на встелене пір'ям і сріблясте від риб'ячої луски кухонне подвір'я. Феліціян кинувся йому до ніг, хапнув за коліна, удар кулака повалив його на землю. Він намагався втікати навкарачки, Стінолаз прискочив до нього і з розгону копнув у зад. Вівтарист гепнувся носом у капустяне листя і очистки з овочів. Стінолаз вирвав з рук онімілого кухарчука коцюбу, вперіщив нею Феліціяна раз, другий, потім почав лупцювати куди попало. Вівтарист ревів, кричав і плакав. Кухонні дівки і кухарі налякано повтікали, покинувши горщики, казани, казанки і чавунці.

— Я давно вже збирався це зробити, — Стінолаз відкинув коцюбу, став над вівтаристом. — Давно збирався витріпати тобі шкуру, пацюче, каналіє в сутані, брехливий попище. Але часу не було, аж до сьогодні. Розглядай це як завдаток. У рахунок того, що ти дістанеш від єпископа. Коли той нарешті дізнається, що ти доносиш на нього інквізиторові Гейнче.

Отець Феліціян заплакав навзрид.

— Від мене, якщо тебе це заспокоїть, єпископ про це не дізнається, — говорив далі Стінолаз, розгладжуючи манжети. — Бо це не в моїх інтересах. У моїх інтересах — щось інше… Ти шпигуєш для Інквізиції, а я хочу знати… Гей, братику? А що це від тебе так раптом страхом війнуло? Ти що, ще щось приховуєш?

— Усе скажу, — зашльохав Феліціян. — Зізнаюся, як на сповіді! Я не по добрій волі! Мене змусили! Напали… Побили! Під погрозами наказали… Якщо зраджу, я пропав… Говорити про це я не можу…

Стінолаз скреготнув зубами. Схопив священика за комір, смикнув угору, притиснув до діжки для риби. Придушив коліном.

— Не можеш? — прошипів він. — Ну, то зробимо так, щоб ти міг.

Він схопив вівтариста за зап'ястя, прогарчав заклинання. Засичало, задиміло, отець Феліціян зіщулився, його лице почорніло, а від дикого реву аж здригнулися підвалини палацу. Стінолаз не відпускав, поки не засмерділо паленим м'ясом. Звільнений врешті-решт вівтарист упав на коліна, заходячись плачем і леліючи біля живота попечену руку.

— Лапу, — Стінолаз випростався, — помастиш маззю, і за пару днів буде як нова. Але пах — о, пах вилікувати справді важко. Говори, сучий сину, перш ніж я припечу тобі яйця. Вони тобі дорогі? Тобі на них залежить? Ти

ставишся до них із симпатією? Ну, то тепер ти розкажеш мені все. Нічого не приховаєш. Ні словечком не збрешеш.

І отець Феліціян, шльохаючи, плачучи і шморгаючи носом, сказав усе. Нічого не приховав і ні в чому не збрехав.

— Це був… — закінчив ламким голосом. — Рейнмар з Беляви… Проклятий єретик… Ховався під чарами, але я впізнав по голосу… Він бив мене, катував… Погрожував смертю…

— Інквізитор Гжегож Гейнче, — резюмував Стінолаз, — той, кому ти доносиш, викрав і таємно тримає десь в ув'язненні пан ну, відому як Ютта де Апольда. Рейневан Белява наказав тобі вивідати, де її тримають. У який спосіб він має встановити з тобою контакт? Ким були його спільники?

Отець Феліціяна розплакався. Так розпачливо, що Стінолаз повірив у його незнання.

— Що ти вже встиг рознюхати?

— Нічогісінько… — захлипав вівтарист. — Ну, а як? Черв єсм… Куди там мені до секретів Інквізиції…

— Ти інквізиторський шпик. Значить, Гейнче виявляє до тебе якусь там довіру.

— Черв жалюгідний єсм…

— Та єси, єси, сумніву нема, — Стінолаз подивився на нього зі зневагою. — Ну то слухай, черве. Шпигуй далі. Якщо вишпигуєш місце, де ув'язнюють Апольдівну, донесеш мені про це. Якщо Белява або хтось із його дружків зв'яжеться з тобою, також донесеш. Якщо ти справишся добре, то у винагороду я щедро підтримаю твоє хробаче існування, не пожалію грошей. Але якщо ти мене підведеш або зрадиш… Тоді, черве, справа не закінчиться одним маленьким припіканням. Ні п'яді здорової шкури на тобі не лишу. А тепер — геть з очей, до діла, шпигуй далі. Ну ж бо, щоб я тебе тут не бачив.

Вівтарист утік нахильці, тулячи руку до грудей. І жодного разу не озирнувся.

Стінолаз дивився йому вслід. І обернувся, відчувши чийсь погляд, що липнув до його шиї.

Біля кам'яних східців стояла дівчина. На вигляд шістнадцятирічна. У чоловічому ватованому вамсику і хвацькому беретику з пір'ям. Її хижо задертий ніс не надто личив до світлих кучериків, зарум'яненого личка і губеняток, як у ляльки. Не личив. Але і не псував.

«Вона чула, — подумав Стінолаз, автоматичним рухом потягнувшись до схованого в рукаві ножа. — Бачила і чула все. Не втекла, бо страх її паралізував. І тепер вона — свідок. Абсолютно зайвий свідок».

Дівчина повільно наблизилася, все ще впиваючись в нього очима. Прикритими віями завдовжки у півдюйма очима кольору глибіні гірського озера. У цих очах, Стінолаз нарешті це помітив, світився не страх, а захоплення тим, що сталося. Захват і дикий, шалений, переповнений феромонами потяг. Сам собі дивуючись, він відчув, що потяг починає передаватися і йому.

— Споріднена душечка, — процідив він крізь зціплені зуби. — Одягнена, як хлопчик.

Дус фон Пак підійшла ще ближче. Тріпнула довгими віями.

Він кинувся на неї, мов яструб. Обернув, штовхнув на бочку, схопив за шию, різко перегнув. Берет з'їхав Дус на очі. Стінолаз впився пальцями в біляві кучері, здер із сідничок вовняне бракко і білизну, сильно притиснувся до дівчини. Дус тремтіла від збудження. А потім крикнула. Голосно.

У цьому крику були біль і пристрасть.

* * *

— Щось готується, — повторив, мнучи шапку, Крейцарик. — У місті бачили різних дивних людей. Небезпечних на вигляд…

— Кажи, — втратив терпець єпископ. — Видуши це нарешті із себе, чорт забирай.

— У місті подейкують, що мосьпан Грелленорт дуже багатьом перейшов дорогу. Що багато хто бажає йому зла. Дуже сильно бажає.

— Це не новина для мене.

-І ще… — шпик закашляв у кулак, — Хай ваша достойність вибачить, що я скажу…

— Вибачу. Кажи.

— Говорять, що до Вроцлава з'їхалися родичі… Родичі тих, кого вбито… Пана фон Барта з Карчина… Пана Чамбора з

Гейссенштейна… Бо кажуть у місті, що то саме пан Грелленорт… винен у цих вбивствах…

Єпископ мовчав, бавився пером.

— Ваша достойносте, — перервав тишу шпик. — Я думаю…

— Ну?

— Варто було би попередити пана Грелленорта. Але ваша достойність уже самі найкраще знаєте, що зробити.

Єпископ мовчав, бавився пером, кусав губи.

— Правду кажеш, — нарешті відповів він. — Я знаю найкраще.

* * *

У Святого Якуба вже якийсь час тому віддзвонили комплету, а тепер, як можна було чути, ченці взялися хором за Salvě regina. Кожної миті міг зазвучати пізній дзвін, pulsus serotinus, кожної миті слід було також очікувати дзвонів на ignitegium.

Свічі в кімнаті були погашені, слабке світло випромінювала грубка, в якій догоряли поліна. Червоний відблиск додавав дійсно відьомської краси гладкій шкірі та витонченому тілу Дус фон Пак, котра лежала посеред розбурханої постелі. Спершись на лікоть, Стінолаз дивився на дівчину, на її широко розставлені очі, поглядом вона уперлася в нього. Він згадував собі інші відблиски вогню, інші очі, інші голі тіла, інший пронизливий секс, що наелектризовував болем. На шабашах та на оргіях у горах Гарцу, на лісових галявинах Помор'я, у печерах Альпухаррас і на пустищах Естремадури. Коли земля стугоніла від гупання бубнів, а в нічному повітрі, яке розривали трелі дудок, шугали кажани і сови.

Мертвенний місяць зазирав у вікно.

«Даремно я з нею зв'язався. Привабив її, притягнув до себе — і це була помилка. Помилка, яку доведеться виправити».

Дус фон Пак зітхнула, піднялася. Стінолаз мимоволі глянув на її шию. швидко оцінив, як схопити і як скрутити.

«Вистачило б два рухи, — подумав він. — І цей блиск завмер би в її очах…»

«Синку», — раптом прозвучало в нього в голові. Він сів на ложі.

«Синку, — говорила Кундрі, - прийди зараз. Я хочу тобі щось показати, щось, що пов'язує тебе з дівчиною, яку ти шукаєш. Я чекаю. Приходь».

«Аякже, — подумав він. — У потвориці просто закінчилося aurum potabile. Але що ж, треба буде піти. Мати як-не-як».

— Що, щось сталося? — Дус сіла, відгорнула волосся з чола. Вогонь з грубки тінями вигравав на її невеличких персах. Мерехтів у її широко розкритих очах.

— Щось сталося? Ти йдеш?

— Так. Повернуся пізно.

— Ти залишаєш мене саму?

— Але не тієї ж миті.

Він ухопив її за плечі. Притиснув до подушок. Вона підкорилася йому, була змушена підкоритися. І вони кохалися — самозабутньо. У відблиску жару і блідому сяйві мертвенного місяця.

* * *

«Stadtluft macht frei», — нагадав собі Стінолаз, йдучи від Піскового мосту вниз Замковою вулицею.

Той факт, що у Вроцлаві все ще проживали численні нічні створіння, зовсім не був для нього відкриттям. Але минув якийсь час, відколи він гуляв тут після заходу сонця, і за цей час, як виявилося, тут чимало змінилося. «Достоту, — констатував він ідучи, — не тільки для Кундрі дихання великого міста несло подмух свободи. Не тільки вона, виявляється, добре і привільно почувалася у Вроцлаві. Не їй одній, виявляється, відповідав міський habitat».

Дзантир, якого він застав зненацька біля брами, підняв видовжену морду, явно не розуміючи, яким це дивом Стінолазу вдається його бачити. Врешті-решт він сховався у морок, вигинаючи спину, як кіт, і настовбурчуючи шерсть.

Під жерлом ринви сиділи і лизали вкриту гноєм бруківку кілька уркінів, надутих, ніби пухнасті кулі. Шкрябнувши пазурами, втік у темряву в'юнкий, як ящірка, рапіон. Ще трохи далі був винний склад, вдягнений у шкіряний кабат лисий гном, який орудував там над колодкою, навіть не підняв голови. Його озброєний ломом спільник кинув на Стінолаза злий погляд, щось пробурчав під ніс — важко було розібрати, привітання чи лайку.

У завулку, що відходив у бік вулиці Вузької, різко смерділо магією та алхімією — тобто ектоплазмою, селітрою, купоросом, галуном і винним алкоголем. Стічна канава явно фосфоризувала, у ній повзали есфіліни, яких привабили відходи перегонки. Неподалік, у підсіннях, причаївся гару, однак розвинуті чуття стримали його від нападу, він вчасно відчув ауру Стінолаза та збагнув, що краще і не пробувати. За кільканадцять кроків далі так само повелася ламія. Вампірка навіть почекала, поки Стінолаз наблизиться, а переконавшись, що він справді її бачить, привітала поклоном, загорнулася в опанчу і зникла, сіра на тлі сірої стіни.

Між контрфорсами костелу Святого Духа сидів клудер, стогнучи і чухаючи черево. На вімпергах, фіалах і пінаклях храму шелестіли і тріпотіли крила наполоханих літавців. Одразу ж за шпиталем Стінолаз помітив на камені смугу свіжої крові. З чистої цікавості — по суті, ця справа його не обходила — він підсилив свій зір заклинанням, глянув крізь пітьму. Нахилена над закривавленим трупом калькабра, яку роздражнили чари, вишкірила дводюймові ікла, а волосся піднялося над її головою, ніби сріблясniта корона. Стінолаз знизав плечима, наддав ходи. Як колись, так і тепер, виявляється, ходити по Вроцлаву поночі було небезпечно.

Він перетнув Торгову, вийшов на невелику площу біля криниці. І тут на нього накинулися. З усіх боків. Одягнені так, що їх майже не було видно. Надзвичайно швидкі. Як на людей.

Тільки те, що він блискавично ухилився, врятувало йому життя; він майже в останню мить вловив оком блідий зблиск націленого в нього клинка. Схопив нападника за полу куртки, крутнув ним, пхнув просто на другого атакуючого, прямо на вістря меча. Відхилився, відчув, як сталь ковзнула по його волоссю. Він відскочив, побачив, як меч іншого зловмисника викрешує іскри з залізних ґрат. Хапнув руку з мечем, шарпнув, вибив противника з рівноваги, кинув на коліна, швидким одночасним рухом обох рук скрутив йому карк. Напав наступний, завдав удару. Стінолаз ухилився від леза легким півобертом, упіймав за лікоть і зап'ястя, вилущив меч, зламав руку. Нападник завив. Затуляючись ним, як щитом. Стінолаз ударив наступного атакуючого мечем у живіт, скочив, не чекаючи, поки той впаде, до інших. Коли ті розсипались навсібіч, повернувся, різким рухом перерізав горло тому, котрий мав зламану руку.

Лежало троє, залишилося троє.

Мертвенний місяць блиснув з-за хмари, а Стінолаз атакував.

Вони втекли від нього за криницю, але це їх не врятувало. Вони не бачили його, коли він на них накинувся. Перший звалився на коліна від удару в пахвину; він ще не встиг розкричатися як слід, як уже мав розпанахану трахею. Другий кинувся на порятунок, атакуючи в класичній фехтувальній позиції. Стінолаз підпустив його на відповідну дистанцію, парирував випад і завдав удару, сильно і впевнено, в лице, між оком і носом. Противник смикнувся, задрижав, безпорадно трясучи руками. Потім зсунувся з леза, обм'яклий, як ганчірка.

Залишився тільки один, зачаївшись у пітьмі. Він випередив Стінолаза, атакував сам. Викрикуючи щось незрозуміле, піднімаючи для удару якусь дивну зброю — чи то сокиру, чи то булаву. Стінолаз ухилився від нього, короткого шмагонув. Нападник упав на коліна. А потім на лице.

Стінолаз подивився на меч. Зразу було видно, що це непроста зброя. І недешева. Імовірно, медіоланська. На ефесі було клеймо зброяра, невелике, його було важко розгледіти в пітьмі. Стінолазові, зрештою, не хотілося розглядати.

Один із лежачих захрипів, затрясся, задзеленчав пряжкою пояса по кам'яній плиті криниці, до якої доповз. Стінолаз за три кроки вже був коло нього, рубонув раз, другий, за третім разом медіоланський ефес лунко тріснув. Він відкинув уламок.

Застогнав інший. Той, хто впав останнім. Стінолаз наблизився, підняв дивну зброю. Це був хрест. Великий, важкий, залізний хрест з прямими плечами. На плечах поблискувало сріблом гравірування. Напис.

— Я не демон, курва, — сказав Стінолаз.

Він підняв хрест і вдарив ним, як сокирою.

Краєм плаща вбитого отер забризкані мозком холоші. І пішов своєю дорогою. Нічним Вроцлавом. Містом, яке вночі могло бути небезпечним.

Розділ восьмий

у якому в замку Одри Прокоп Голий виявляє до Рейневана довіру, а привид без одного пальця на нозі провіщає майбутнє нащадкам Гедиміна.

Якщо під'їжджати з півночі, за течією Одри, то розташоване на правому березі місто виднілося вже здалеку'. Над великим замком, який увінчував стрімку скелю, здіймалася кругла вежа з гостроверхим дахом. Збудований, як стверджувала легенда, тамплієрами, замок був сполучений з наїжаченим присадкуватими вежами чотирикутником міських мурів. Над містом виблискувала новесенькою золотою бляхою дзвіниця парафіяльного костелу.

Над рікою піднімалася імла, туман переповзав зеленіючими вербами і лозами. Прокоп Голий підвівся у стременах, застогнав, потираючи крижі.

— Ось і Одри перед нами. Поспішімо.

З чатівні над брамою їх помітили, окликнули. Задзвеніли ланцюги, грюкнув, опускаючись, міст, зарипіли, піднімаючись, грати. Вони в'їхали під тупіт копит. У підвалля, а потім — у вузькі вулички, поміж майстерні, крамнички і купецькі будинки.

— Твоя медицина перестає діяти, — нарікав Прокоп. — Господи Ісусе, Рейневане, рве мене так, що, напевно, із сідла вилечу…

— Потерпи. Хай-но я тільки знайду аптеку…

— Аптека є на ринку, — сказав Бедржих зі Стражниці, який їхав поруч. — Завжди була. Хіба що її вже встигли розграбувати.

Місто Одри завдячувало своїм розвитком розміщенню: воно було розташоване в так званій Моравській Брамі, щербині між хребтами Судетів і Карпат, на шляху, що вів із басейну Дунаю до Одри і Вісли. Шлях цей сполучав південь і північ, Гданськ і Торунь — з Будою, Краків — з Віднем і Венецією, Познань і

Вроцлав — із венеційськими володіннями над Адріатикою. Таким чином, природно, що це був важливий торгівельний шлях, яким постійно тяглися купецькі каравани.

За гуситів шлях збезлюднів, купці почали оминати ці місця, де постійно спалахували пожежі та бунти, а решту зробила блокада. А в 1428 році замок Одри захопив і сів у ньому Добеслав Пухала з Венгрова, союзник Табора, польський лицар гербу Венява, славетний ветеран Грюнвальда, переможець хрестоносців під Радзином і Голубом. Пухала на чолі своїх польських молодців кинувся на край, наче яструб, палячи, що лиш міг, вирізуючи до ноги тих, хто чинив опір. Укріпившись у замку на Одрах, він надійно відрізав єпископський Оломоуц від Опави, яка належала до антигуситської коаліції, унеможлививши координацію дій Пшемекові Опавському і моравській шляхті. Через це він став більмом на оці та мішенню численних атак, які, одначе, йому завжди вдавалося впевнено відбивати. Зрештою, самим лише відбиванням атак він не вдовольнявся: сам нападав на ворожі володіння, сіючи страх і світячи зафортифікованим католикам загравами в очі. А тепер, коли на бік Чаші перейшов, ставши союзником Табора Ян з Краваржа, Пухала почав контролювати усі шляхи сполучення, у тому числі й найважливіший для гуситів гостинець — цешинський, яким до Одр безперервно текли обози зі зброєю і групи польських добровольців. Озброєних людей в Одрах було стільки, що місто нагадувало військовий табір. Більшість вуличок перегороджували обложні машини, бойові вози і бомбарди — на несамовиту радість дітворі, яка по них лазила

— Я їду в замок, до Пухали, — заявив Прокоп. — Брате Пардусе, займися розташуванням людей. Рейневане, ти знайди аптеку, придбай, що треба, і приходь на допомогу стражденному. І поспішай, бо стражденний ось-ось вкурвиться.

— Найважливіше, щоби в аптеці мали інгредієнти…

— Матимуть, — запевнив Бедржих. — Тутешній аптекар — це, як пліткують, ще й алхімік і чорнокнижник. У нього на складі знайдеться найрізноманітніша магічна всячина, от побачиш. Хіба що його вже встигли прикінчити за чаклунство.

* * *

Узятися за лікування Прокоп Голий наказав Рейневанові майже одразу ж після зустрічі в єсьоницьких лісах, у першому ж надибаному курені смолярів.

Причиною страждань гейтмана був ревматизм, точніше — міальгія, запалення м'язів, яке в цьому конкретному випадку викликало обширні та дошкульні болі в районі стегон, lumba, з чого походила популярна серед університетських медиків і чарівників назва «люмбаго». Причини хвороби не були до кінця з'ясовані, традиційне лікування зазвичай не давало ніяких

результатів, окрім тимчасових. Магія досягала більшого успіху, чародійні бальзами, якщо навіть і не були здатні повністю оздоровити, тамували біль набагато швидше і на довший час. Найуспішніше лікували люмбаго деякі сільські баби, але баби боялися лікувати, бо їх за це спалювали на вогнищах.

Рейневанові, який не мав у своєму розпорядженні магічних компонентів для бальзамів і компресів, довелося обмежитися накладанням рук і заклинаннями, посиленими Альгосом, одним із мініатюрних амулетів з урятованої Шарлеєм шкатулки. Це було небагато, але мусило принести полегшення. І принесло. Відчувши, як біль стихає і зникає, Прокоп аж застогнав від радості.

— Ну ти й чудотворець, Рейнмаре. У-ух… Добре було б мати тебе під рукою весь час…

— Гейтмане, я не можу залишитися. Я мушу…

— Хрін мене обходить, що ти мусиш. Я сказав — і все: ти мені потрібен. І не тільки лля лікування. Я ні пио шо тебе не

розпитую, не вимагаю пояснень, звідки ти взявся під Совинцем і що там поробляв. Не запитую про бійку з находськими Сирітками і загадкову смерть Сміла Пульпана. Не запитую, хоча, можливо, і мав би. Так що обійдемося без балачок. Ти залишаєшся зі мною, а ми їдемо до замку Одри. Ясно?

— Ясно.

— Ну то більше мені не говори, що ти щось там мусиш.

Стогнучи, взявся надягати сорочку. Рейневан дивився на його широку спину, на безволосу, рожеву, як у дитини, шкіру.

— Брате Прокоп.

— Ну?

— Тебе, може, здивує це запитання, але… Чи ти не був недавно… поранений? Залізним лезом або клинком? Не порізався залізним предметом?

— А що то тебе обходить? А, це, либонь, пов'язано з якимось чародійством… Так ось, уяви собі, що ні. Я ніколи в житті не був поранений, навіть подряпаний. Майже всі в Таборі зазнали ран або від ран гинули… Мікулаш з Гусі, Жижка, Гвєзда, Швамберк, Кунеш з Бєловіц, Ярослав з Буковини… А я, хоч ставав не до одної битви, без жодної подряпини… Просто талан.

— Воістину так. Талан, і нічого більше.

* * *

Аптека вціліла; вона була там, де й мала бути, на ринку, навпроти кам'яного ганебного стовпа. Інгредієнти для бальзаму від люмбаго теж знайшлися, щоправда, не відразу, а тільки після того, як Рейневан проговорив «Visita Inferiora Terrae» — пароль алхімічного Інтернаціоналу, що грунтувався на Смарагдовій Таблиці. Це врешті-решт пересилило недовіру аптекаря. Чимала заслуга в тому була і Самсона Медка, який у певний момент зробив вигляд, що починає слинитися і хоче ригати. Аптекар дав їм усе, чого вони хотіли, тільки щоби вони нарешті пішли.

Ринок кишів озброєними людьми. Зусюди долітала польська мова. У дуже спрощеному її варіанті. Тому, який складався головним чином із найбільш звичайних і солдатських слів.

— Оце так ти вляпався, — констатував Шарлей, витріщаючись на купол дзвіниці парафіяльного костелу. — Прокоп тримає тебе в кулаку. Залишить тебе при собі, це однозначно, а для яких цілей використає — ще невідомо. Однак я сумніваюся, щоб вони збігалися з твоїми. Вляпався ти, Рейнмаре. А ми — разом з тобою.

— Ти і Самсон завжди можете повернутися до Рапотіна.

— Не можемо, — Шарлей вдав, ніби розглядає овечі шапки на лотку. — Навіть якби й хотіли. За нами стежать, я помітив хвіст, який за нами тягнеться. Ручаюся, що тривогу оголосили б негайно, якби ми тільки спробували спрямувати кроки в бік котроїсь із міських брам.

— Зрештою, ніхто, — сказав Самсон, — не вважає Прокопа дурним. До нього напевне дійшли чу тки про тінь підозри, яка впала на Рейневана.

— Звичайно, що дійшли, — Рейневан поправив на плечі торбу з аптечними надбаннями. — І тепер він нас перевіряє. Добре, то нехай перевірка вийде на нашу користь. Ви тимчасово не намагайтеся втікати з міста, а я, згідно з наказом, подамся на замок і займуся терапією.

* * *

В одерському замку була лазня — лазня сучасна, облицьована каменем і вишукана. Але Прокоп Голий був консерватором і прихильником простоти. Він віддавав перевагу традиційній лазні — розташованій серед верб над рікою дерев'яній буді, в якій воду з цеберок лили просто на розжарене каміння, а пара, що бухала з нього, забивала дух. У такій буді належало сидіти на полицях з погано струганих дощок і поволі червоніти, як рак в окропі.

Сидіти, стираючи з повік піт. що лився струмками, загоюючи попечене парою горло ковтками холодного пива.

І вони сиділи, голі наче турецькі святі, ллючи воду на шипучі голяки, у клубах пари, з червоною шкірою і заюшеними потом обличчями. Прокоп Голий, званий Великим, director operationum Thaboritarum. верховний справця Табора. Бедржих зі Стражниці, оребітський проповідник, колись головна фігура в Новому Таборі Моравії. Молодий гейтман Ян Пардус, досі нічим особливим не прославлений. Добко Пухала гербу Венява, прославлений так, що мало місця.

І Рейневан — теперішній гейтманський лейб-медик.

— Ось тобі, маєш! — Прокоп Голий хляснув Бедржиха пучком березового гілля. — На покуту. Маємо Великий піст? Маємо. Тра покутувати. Ось і тобі, Пардусе. Ой, чорт! Пухала, чи ти здурів!?

— Великий піст, гейтмане, — вишкірив зуби Венявчик, змочуючи різки в цебрі. — Покута. Як всі, то всі. Ось і тобі віничком, Рейневане! Як старому знайомому. Я радий, що ти пережив те поранення.

— Я теж.

— А я найбільше, — додав Прокоп. — Я і моя спина. Знаєте, певно, я його назначу особистим лікарем.

— Чому б і ні? — Бедржих зі Стражниці двозначно усміхнувся. — Адже він довірений. Гідний довіри.

— І значна персона.

— Значна? — фиркнув Бедржих. — Радше — знана. Причому широко.

Прокоп глянув на нього скоса, схопив цебро, хлюпнув водою на каміння. Пара засліпила, різкий жар з диханням ввірвався в горлянки. 1 на якийсь час унеможливив розмову.

Пухала хляснув себе по плечах березовим віничком.

— Я, — гордо заявив він, — теж став значною персоною, у Вавелі про мене багато говорять. А все через листи, котрі Вітольд,

великий князь литовський, до короля Ягелла знай слати зволить. Мені донесли з перших рук, тож мені відомо, що в тих листах про мене правиться. Що я, цитую, розбійник, що я негідник, що я шкідник, що зло і збитки приношу. Що мені Ягелло під страхом кари на горло мав би звеліти покинути Одри, бо я перешкоджаю в укладенні миру, вчиняючи тут, цитую, iniuras, dampna, depopulationes, incendia, devastationes et sangvinis profluvie[58].

— Упізнаю стиль, — мовив Бедржих. — Це Сигізмунд Люксембурзький, наш екс-король. Єдиний вклад Вітольда — кострубата латина.

— Ці листи, — озвався Ян Пардус, — це очевидний результат з'їзду в Луцьку, де Люксембуржець князя Литви на свій бік перетягнув і на свій копил переробив.

— Пообіцявши йому королівську корону, — кивнув Прокоп. — А також інші на вербі груші, просто-таки небувалий урожай груш. На жаль, скидається на те, що magnus dux Lithuaniae[59] повірив у ці груші. Славний досі своєю мудрістю, розважністю та литовською хитрістю Вітольд дає Люксембуржцеві обвести себе круг пальця. Достоту, правду кажуть: Stultum facit Fortuna quem vult perdere[60].

— Це надто вже дивно, як на мене, — заявив Бедржих. — Настільки, що я підозрюю в цьому якусь гру. Зрештою, це була б не першина для Вітольда і Ягайла. Не перша їхня облудна гра.

— Це факт, — Прокоп облився водою з цебра і обтрусився, як пес. — Проблема в тому, що гра відбувається на шахівниці, фігурами на якій є і ми. А якби раптом польський король вийшов з-за рокірування, за яким досі ховався, він може внести замішання в розстановку. Отож мусимо, як у шахах, передбачати на кілька ходів наперед. І ставити на критичні поля своїх власних пішаків. Раз ми вже заговорили про пішаків… Рейневане!

— Так, гейтмане.

— Поїдеш на Шльонськ. З місією.

— Я? Чому я?

— Бо я так наказую.

Прокоп відвернувся. Бедржнх, навпаки, дивився на Рейневана проникливим поглядом. Пардус шкріб п'ятку шорстким каменем. Пухала хляскав себе різками по спині.

— Брате Прокопе, — промовив у тиші Рейневан. — Ти наслухався пліток і маєш мене під підозрою. Хочеш піддати мене випробуванню. Ти наказав стежити за мною і за моїми друзями. А тепер раптом — місія на Шльонськ. Таємна місія, яку довіряють тільки найбільш довіреним і надійним людям. Хіба ти вважаєш мене саме таким? Не думаю. Однак це я розумію. Я провокації не розумію. Ані її мети, ані її сенсу.

Прокоп довго мовчав.

— Пардус! — нарешті гукнув він. — Бедржих! Розп'яття! Хутко!

— Що?

— Давайте сюди, курва, розп'яття!

Наказ було виконано блискавично. Прокоп простягнув розп'яття в бік Рейневана.

— Поклади пальці. Дивися мені в очі! І повторюй. Цим Святим Хрестом і Мукою Господа нашого клянуся, що я, будучи схоплений Яном Зембицьким, не зрадив, і не перейшов на бік вроцлавського єпископа, і не служу тепер єпископові для пригноблення моїх братів, добрих чехів, прибічників Чаші, з метою підло шкодити їм зрадою. Якщо я збрехав, то нехай здохну, нехай мене шляк трафить і пекло поглине, а перед тим хай на мене впаде сувора десниця революційної справедливості, амінь.

— …схоплений Яном Зембицьким, не зрадив… Не служу єпископові… Амінь.

— Ну ось, — підсумував Прокоп. — І все з'ясовано. Справа зрозуміла.

— Може б, іще для впевненості спробувати ордалій? — Бедржих зі злосливою усмішкою показав на розпечене каміння. — Суду Божого пробою вогню?

— Можна, — спокійно погодився Прокоп, дивлячись йому в очі. — На мій знак обвинувач і обвинувачений сідають на каміння, обидва одночасно, голими сраками. Хто довше висидить, того й правда. Ти готовий, Бедржиху? Зараз дам знак!

— Я жартував.

— Я теж. І тішся, що тільки так.

* * *

— Розп'яття, — підбив підсумок Шарлей, скривившись як середа на п'ятницю. — Боже, який жалюгідний і ярмарковий спектакль. Наївна, примітивна і позбавлена смаку вистава. Ти ж, сподіваюся, не повірив у цей вертеп?

— Не повірив. Але це не має особливого значення, бо Прокоп аж ніяк не жартував. Він справді хоче послати мене з місією на Шльонськ.

— Подробиці повідомив?

— Жодних. Сказав, що сповістить, коли настане час.

Шарлей, навіть не намагаючись перекричати поляків, які бенкетували неподалік, встав і різко замахав руками. Корчмар помітив, закликав дівку, і та невдовзі підбігла з новими кухлями.

— Отже, їдеш на Шльонськ, — Шарлей здмухнув піну. — Як ти і хотів. І ми з тобою, бо ж не залишимо тебе самого як палець. Гм, треба буде як слід спорядитися. Ранком пройдуся по базарі, огляну товари, доставлені контрабандою з Малопольщі, зроблю покупки…

— Коштів тобі вистачить?

— Не бійся. На відміну від тебе, я дбаю, щоби моя участь у гуситській революції приносила прибутки. Я ризикую шкурою за справу Чаші, але при цьому дотримуюся принципу virtus post nummos[61]. Гм, це наштовхує на одну думку…

— Я тебе слухаю.

— Може, таємна і таємнича експедиція на Шльонськ, котра оце власне готується, — це усмішка долі? Може, це той щасливий випадок, на який ми чекали?

— Випадок?

Шарлей подивився на Самсона. Самсон відклав паличку, яку стругав, зітхнув і покрутив головою. Демерит теж зітхнув. І теж покрутив.

— Перед Горном, — він глянув Рейневанові в очі, - ти нещодавно виголосив був тираду про холодний прагматизм. Ти заявляв, що твоя ейфорія минула, що запал охолов, що ти перестав бути наївним ідеалістом. Власний інтерес стоїть в ієрархії вище, ніж чужі, - це твої слова. І ось трапляється нагода перетворити слово в діло.

— Це як?

— А ти подумай.

— Зрадити, так? — Рейневан стишив голос. — Продати Інквізиції інформацію про місію, з якою мене посилає Прокоп? Розраховуючи на те, що Інквізиція віддасть мені Ютту? Ти це мені радиш?

— Пропоную як матеріал для роздумів. Щоби поміркувати і оцінити, чий інтерес у твоїй ієрархії вищий. Що важливіше: Чаша чи Ютта? Подумай, вибери…

— Годі, Шарлею, — м'яко перебив Самсон Медок. — Припини. Не намовляй Рейнмара до роздумів, які не мають сенсу. І не намовляй робити вибір там, де вибирати не можна.

* * *

Місяць сховався за дахами купецьких кам'яниць. Рейневан крокував сміливо і шпарко, прямуючи до підвалля.

Він повернув у завулок. Але замість того, щоб іти далі, безшумно сховався у виїмці брами. Чекав, нерухомо і терпляче.

Невдовзі до його вух долинули тихенькі кроки, ледь чутне човгання чижм об бруківку. Він почекав, поки чоловік, котрий ішов слідом за ним, вирине з темряви. А тоді кинувся, схопив ззаду за каптур, смикнув з усієї сили. Чоловік захарчав, обома руками потягся до горла. Рейневан окутим держаком ножа гупнув його по ребрах, на дві долоні вище стегна. Той хапнув повітря, захлинуся ним. Рейневан смикнув його за плече, розвернув, розмахнувся і гримнув держаком — гримнув полі- карському, в plexus Solaris[62], в самісіньке серце. Чоловік у каптурі захрипів.

Десь високо, на даху, нявкав кіт.

— Передай Прокопові… - Рейневан лезом ножа підняв підборіддя противника, який стояв навколішки. — Передай Прокопові, що я можу ще раз поклястися на розп'ятті. Можу поклястися навіть кілька разів. Але цього має вистачити. Я не хочу, щоби за мною стежили. Наступного шпика, якого застукаю, приб'ю. Передай це Прокопові…

— Пане…

— Що? Голосніше!

— Я не від Прокопа… Я з замку… За наказом…

— Чиїм? Хто наказав?

— Його вельможність князь.

* * *

Морок замкової каплиці розпорошувало тільки світло двох свічок, які горіли перед суворим вівтарем. Мерехтливе сяйво вигравало відблисками на позлітці фігури святого, либонь, апостола Матвія, бо з катівською сокирою. До чоловіка, який сидів на почесній лавці, світло майже не доходило. Воно видобувало з пітьми статуру, крій і деталі багатих шат. Але не виявляло обличчя. Та й не треба було. Рейневан знав, хто це.

— Здрастуй, медику. Гора з горою. Ось ми й знову зустрілися, через багато років. Скільки ж їх минуло від битви під Усті? Три? >1 правильно рахую?

— Правильно рахуєте, князю.

Чоловік на лавці випростався. Світло впало на його обличчя.

Це був Сигізмунд Корибутович, литовський князь Рюрикової крові, Мендогового племені, правнук Гедиміна, внук Ольгерда, народжений рязанською княжною Анастасією син Дмитра Корибута, молодшого брата Владислава Ягелла, прославлений — ще юнаком — у Грюнвальдській битві. Тепер трохи більш ніж тридцятирічний литвин, вихований поляками у Вавелі, він поєднував найгірші риси обох націй: відсталість, філістерство, облудність, нездорову амбіцію, пиху, дикість, нестримну жадобу влади і абсолютну відсутність самокритичності.

Князь з-під чуба, що спадав йому на очі, глипав на Рейневана, Рейневан дивився на князя. Це тривало кілька хвилин, протягом яких у Рейневановій голові у блискавичному темпі промайнули мальовничі образки з хоч і короткої, однак бурхливої князевої кар'єри.

Гуситська Чехія скинула Люксембуржця з престолу і тепер потребувала нового короля. Ягелло і Вітольд відмовили у проханні; у Чехію, як їх намісник, вирушив Корибутович. Він в'їхав до Золотої Праги в 1422 році, на святого Станіслава.

На столичних вулицях — вигуки радості, крики «віват!». Чарівна музика для пихи і марнославства. Раптом у музиці з'явилися дисонанси, фальшиві тони. У натовпі раптом залунало: «Приблуда! Геть! Не хочемо!» Розчарування і лють, коли замість королівського Граду резиденцією виявився палацик на Ринку Старого Міста. Потім — контакт із Табором. Жижка, його страхітливе єдине око і виціджене з-під настовбурчених вусів: «Вільним людям короля не треба». Прага, зла і грізна, що зачаїлася і гарчить, мов звір.

Це триває тільки півроку. Ягелло, на якого натиснув папа, наказує небожеві повернутися. Корибута, який покидає Прагу, ніхто не затримує, ніхто не прощається з ним зі сльозами на очах. Але політична гра триває далі. До Кракова їдуть чеські посли. З проханням, щоб Корибут повернувся, щоби повернувся у Чехію як postulatus rex. Ягелло категорично відмовляє. Але Корибут повертається. Проти волі короля. У 1424 році, у переддень Благовіщення Марії, він знову в'їжджає в Прагу. Там його титулують «паном». Не «королем». У Польщі він — проклятий і позбавлений честі. У Чехії — не знати хто. Але Корибут дуже хоче бути кимсь. Він планує змови. Шле послів і листи. Щоразу нових послів і нові листи. І в 1427 році стається катастрофа.

Рейневан, який був очевидцем празьких подій 1427 року, не розумів мотивів Корибута. Як і багато хто, він вбачав у молодому литвині кандидата на чеський престол. Тому він анітрохи не розумів, що спонукало майбутнього короля гуситської Чехії змовлятися з людьми, які бачили майбутнє Чехії зовсім інакше, людьми, готовими на будь-які поступки та угоди, аби лише мати можливість повернутися під крильце Апостольської Столиці та в лоно християнства. Потім, після розмов з Флютиком та Урбаном Горном, Рейневан помудрішав і зрозумів, що князьок був просто-напросто маріонеткою. Лялькою, за нитки якої смикали не угодовці, не католицькі пани, а Вітольд. Бо саме Вітольд Кейстутович, великий князь литовський, послав Корибута в Чехію. Вітольдові потрібна була гуситська Чехія рівно настільки, аби не допустити на трон Люксембуржця. Чехія, яка б визнавала верховенство Риму рівно настільки, щоб її монарх був помазаний папою. Іншими словами: Чехія, в якій Вітольд, син Кейстута, міг би стати королем. Коронованим володарем держави, котра сягає від Берліна до Брно, від Ковна до Києва, від Жмуді до Криму.

Змову викрив — перехоплюючи листи — Ян Рокицана, запеклий ворог угодовців. У Страсний Четвер 1427 року вдарили у дзвони, а нацькований Рокицаною натовп рушив на Старий Ринок. Схоплений у палаці Корибут міг говорити про щастя: хоча міський набрід ревів, прагнучи крові, його всього лише ув'язнили, а через кілька днів після Великодня вивезли з Праги. Уночі, замаскованого, щоб вберегти від упізнання і самосуду. У в'язниці в замку Вальдштайн він просидів до пізньої осені 1428 року. Коли його випустили, як подейкують, не без заступництва Ягелла, він не повернувся у Литву. Залишився в Чехії. В Одрах, у Пухали. Як… «Ото ж бо й воно, — подумав Рейневан. — Як хто?»

— Дивишся, — озвався Сигізмунд Корибут. — Я знаю, що ти думаєш.

— Прокоп зневажає мене, — продовжив він, помовчавши. — Після приїзду він перекинувся зі мною лише парою слів. Уся розмова не протривала й два отченаші. Навіть бургграфа він удостоїв тривалішої бесіди. Навіть конюших.

Рейневан мовчав.

— Не може мені забути Праги, — буркнув Корибут. — Але я вимагаю поваги, чорт забирай! Належної поваги! Я князь! В Одрах стоїть тисяча польських лицарів. Вони прибули сюди на мій виклик! Якщо я звідси піду, вони потягнуться за мною! Не залишаться в цій проклятій Богом країні, навіть якби Прокоп і благав їх навколішки!

— Пан Ян з Краваржа, — розпалювався князь, — прийняв причастя під обома видами і зараз є союзником Табора. Хто його до цього привів, якщо не я? Пан на їчині вів переговори зі мною, з князем. З Прокопом він би взагалі не говорив, не простягнув би руки до таборських головорізів і душогубів! А в бік неотесаних пражан навіть би не плюнув! Союз із Краваржем — моя заслуга! І що я за це маю? Подяку? Ні! Зневагу за зневагою!

Цілком спантеличений Рейневан спершу розвів руками, потім вклонився. Корибут шумно набрав повні груди повітря.

— Я був їхнім останнім володарем, — сказав він уже спокійніше. — Останнім володарем Чехії. Після того, як мене ганебно прогнали, вони вже не знайшли нікого, кого могли б за такого визнати й проголосити. Вони могли мати королівство з добрим ладом і правлінням, яке було би в злагоді з християнським світом, але воліли потонути в хаосі.

— А все завдяки моїй родині, - гірко додав він. — Дядечко Иогайло хотів моїми руками тягати каштани з вогню. А дядечко Вітольд мене уміло використав. Весь час лякав мною Люксембуржця і водночас принаджував чехів. Але ж це він, Вітольд, сконтактував мене з Римом. За його настановою я клявся папі, що зроблю Ческе Королівство знову християнським, що все гуситство зведу до дрібнесеньких змін у літургії. Що забезпечу верховенство Апостольської Столиці над Чехією і поверну Церкві все майно. Я обіцяв Святому Отцеві те. що мені наказав обіцяти Вітольд. Тому саме Вітольд повинен сидіти у Вальдштайні, на Вітольда слід накласти анафему і позбавити всього. А натомість це я там сидів, мене прокляли, мене всього позбавили. Я хочу за все це сатисфакції! Компенсації! Хочу щось за це мати! Щось мати і кимсь бути! І доб'юся цього, йобана мать!

Корибут заспокоїв себе глибоким вдихом, втупився в Рейневана.

— Доб'юся цього, — повторив він. — А ти мені в цьому допоможеш.

Рейневан стенув плечима. Він навіть не збирався вдавати покірливість. Добре знав, що, будучи під протекцією Прокопа, він стає недоторканним, що ніхто, навіть такий запальний, як Корибут, не посміє образити його — і навіть пальцем торкнутися.

— Ви, князю, зволите мене переоцінювати, — холодно сказав він. — Я не бачу, в який спосіб я міг би бути для вас корисним.

Хіба шо ви. князю, нездужаєте. Я медик. Тож якщо у реалізації ваших планів, князю, вам заважає стан здоров'я, я готовий прислужитися.

— Ти прекрасно знаєш, якого типу послуги мені від тебе потрібні. Твоя слава йде поперед тебе. Усі знають, що ти чарівник, чаклун і звіздар. Заклинач, raganius, як ми говоримо на Жмуді.

— Чарівництво, згідно з празькими статтями, є злочином, який карається смертю. Ви, князю, бажаєте мені смерті?

— Навпаки, — Корибут встав, підійшов, прошив його поглядом. — Я бажаю тобі щастя, успіхів і всього найкращого. І навіть пропоную це. У вигляді моєї вдячності та милостей. До тебе дійшли вісті про Луцьк? Про конфлікт Вітольда з Йогайлом? Ти знаєш, що з цього буде? Я тобі скажу: поворот у польській політиці стосовно Чехії. А поворот у польській політиці — це я.

Це моя особа. Ми знову в грі, медику, знову в грі. І варто, повір мені, ставити на нашу карту.

Я пропоную тобі вдячність і милість, Рейнмаре з Беляви. Зовсім іншу, ніж та, якої ти зазнав від чехів, від Неплаха і Прокопа, які посилали тебе на смерть, а коли ти був у скруті, відверталися від тебе. Якби ти мені зробив послуги, які зробив їм, твоя панна була би при тобі, вільна. Щоб урятувати дівчину чоловіка, який мені вірно служить, я спалив би Вроцлав або загинув би, намагаючись це зробити. Бачить Бог, так було би. Бо такий у нас звичай, у Литві та на Жмуді. Бо так вчинив би Ольгерд, так вчинив би Кейстут. А їхня плоть від плоті. Задумайся. Бо ще не пізно.

Рейневан довго мовчав.

— Що ви, — врешті-решт прохрипів він, — від мене хочете, князю?

Сигізмунд Корибутович усміхнувся. З князівською зверхністю.

— Для початку, — сказав він, — ти викличеш для мене декого з того світу.

* * *

На одерському ринку раптом залунали збуджені голоси, крики і прокльони. Кілька поляків штовхали там один одного, шарпали за куртки, кричали, погрожували один одному кулаками і взаємно титулувалися покидьками, кутасами і курвими синами. Їхні дружки старалися їх примирити і розвести, чим ще більше посилювали сум'яття. Зненацька шурхнули мечі в піхвах, зблиснули клинки. Пролунав високий крик, озброєні змішалися, зійшлися, відскочили і моментально розбіглися. На бруківці смикалося тіло і розтікалася калюжа крові.

— Дев'ятсот дев'яносто дев'ять, — сказав Рейневан.

— Облиш, — зневажливо фиркнув Шарлей, якому Рейневан саме переказав учорашню розмову в замковій каплиці. — Корибут перебільшує. В Одрах на сьогодні стоїть не більше ніж п'ятсот поляків. І я сумніваюся, щоб хоч один потягнувся би за Корибутом, якби він справді образився і пішов. Цей жмудин забагато про себе думає. Завжди так думав, і це не секрет. Задумайся, Рейневане, чи варто мати з ним оборудку. Тобі ще мало клопотів?

— Ти знову дозволяєш себе використати, — покивав головою Самсон. — Ти що, так ніколи і не порозумнішаєш?

Рейневан глибоко зітхнув. І сказав про князеву ласку, про вдячність, про вигоди, які з цього можуть бути. Сказав про з'їзд у Луцьку і про те, що Луцьк наблизить короля Ягелла до гуситів, завдяки чому карта Корибута має великі шанси стати козирною. Говорив про те, що добрі зв'язки з Корибутом можуть бути порятунком для Ютти.

Шарлей і Самсон не дали себе переконати. Це було написано в них на лиці.

* * *

— Тебе це питання може здивувати, князю, але… Чи з тобою останнім часом не сталася якась неприємність? Рана, поранення залізом?

— Останнім часом? Ні. З давніх літ, ну, залишилося на шкірі з пару знаків. Але вже досить давно нічого не було, навіть подряпини. Бог береже. А чому ти питаєш?

— Та так собі.

— Так собі, нічого собі. Облиш дурниці, Рейневане, і зосередься. Я хочу тобі розповісти про віщуна Будриса.

Віщун Будрис, розповідав Корибут, насправді носив ім'я Ангус Дейрг Фейдлех, а походив він з Ірландії. У Литву він прибув як бард у свиті лицаря-англійця, одного з численних заморських гостей, які тяглися на схід, щоб під знаменами Тевтонського ордену прищепляти Христову віру литовським поганам. Усупереч обіцянкам мальборкських священиків, які гарантували цим місіонерам стовідсоткову божественну протекцію, вже в першій сутичці з воїнами Кейстута англієць від удару булавою забризкав власним мозком каміння над Німаном, а закутий у колоди Ангус, якого потягли до Трок, мав разом з іншими взятими в полон хрестоносцями згоріти живцем на жертовному вогнищі. Його врятував небачений, воістину неземний, вогненно-червоний колір волосся, який привернув увагу жерців Перкуна. Невдовзі також з'ясувалося, що прибулець з-за моря поклоняється Білій Трибогині, що віддає шану Мільде, Курко і Жверіне. Щоправда, називаючи богинь іменами Біргіт, Бадб і Морріган, але ж не в іменах справа, Богиня є Богиня. Під час перебування у Вільні, у святому гаю на Лукішках, ірландець виявив віщунські та пророчі здібності, тож без проблем асимілювався із середовищем жерців. Під іменем Будриса Важгайтіса, яке він собі взяв, прибулець з Зеленого острова швидко прославився як здібний вейдалотас, тобто ворожбит і віщун.

— Будрис, — розповідав Корибут, — влучно передбачив безліч подій, починаючи від результату битви на Куликовому полі і закінчуючи одруженням Йогайла з Ядвігою. Але була з ним проблема. Він віщував збіса заплутано і до чорта незрозуміло.

Син західної культури, ірландець вплітав у свої пророцтва численні посилання на цю культуру, приховані алюзії, закамуфльовані метафори, користувався латиною або іншими іноземними мовами. Литвинам це не подобалося. Вони віддавали перевагу менш витонченим методам ворожіння. Якщо священна змія висовувала на заклик голову з нори — щастя сприяло, якщо ж змія чхала собі на заклик та навіть і не думала потикати носа, це віщувало недобре. Ягелло і Вітольд, дещо більш західні, ніж їхні одноплемінники, ставилися до Будриса серйозніше і слухали його віщування, однак у питаннях державної ваги вони теж віддавали перевагу змії.

— А от я завжди його цінував і захоплювався ним, — зізнався Корибут. — Я хотів, щоб він мені ворожив, склав гороскоп і передбачав майбутнє. Я просив його про це багато разів, але проклятий дід відмовляв. Кар'єристом, старий хрін, мене називав, і щось там про ковальство власної долі триндів. І тільки дядько Вітольд його переконав, незадовго перед виїздом до Чехії. Гвіздар мав кинути жереби і скласти гороскоп для нас усіх: для Йогайла, для Вітольда і для мене. Але раптом, ні з того ні з сього, помер. Відкинув копита, і канька. Ти, Беляво, некромант і дивінатор. Виклич його з того світу. Хай вейдалотас як дух виконає те, чого не встиг виконати за життя.

* * *

Рейневан довго старався відмовити князя від його задуму, але безрезультатно. Корибут не хотів нічого чути про пов'язані з некромантією труднощі, про небезпеки, які загрожують під час дивінації, про ризики, які спричиняло vehemens imaginatio, — необхідне для вдалої кон'юрації напруження уяви. Він залишався глухим на згадки про короля Саула і ендорську чарівницю. Махав рукою, копилив губи, врешті-решт кинув щось на стіл. Це «щось» мало розмір, форму і колір старого висушеного каштана.

— Ти мені тут крутиш, — процідив він. — А я ж теж трохи знаюся на чарах. Викликати духа зовсім не важко, якщо мати кавалок небіжчика. Оце-осьо — це і є кавалок Будриса Важгайтіса. Його, старого поганина, мали спалити на вогнищі, з повним жертовно-погребальним церемоніалом. Лежав на марах, по-парадному прибраних, обкладений ялиновим гіллям, польовими квітами і листям. Я вночі прокрався, стягнув з діда личак і відрізав від його ноги великий палець.

— Ти поглумився над трупом?

Корибут фиркнув.

— У нашій родині ще й не над такими речами глумилися.

* * *

Опівночі зірвався вітер, який свистів і завивав у щілинах мурів. У віддаленому крилі замку, у старій зброярні, протяг відхиляв полум'я свічок з чорного воску, закручував спіралями дим ладану, що тлів на тринозі. Пахло воском і паленим алое. Рейневан брався до роботи, озброєний ліщиновою паличкою, амулетом Пітоном і позиченим в аптекаря обшарпаним примірником «Енхірідіону». Усередині накресленого на столі крейдяного кола стояло дзеркало і лежав муміфікований великий палець ноги, що був колись власністю і невід'ємною частиною померлого Будриса Важгайтіса. Отож зробити можливим контакт з духом небіжчика мала комбінація дивінації, некромантії і катоптромантії.

— Колпрізіана, — вимовив Рейневан, виконуючи амулетом знаки над накресленим крейдою колом. — Оффіна, Альта, Нестера, Фуаро, Менует.

Схований в тіні, Корибут неспокійно заворушився. Палець всередині кола навіть не здригнувся.

— Conjuro te, Spiritum humanum. Заклинаю тебе, духу Ангуса Дейрг Фейдлеха, він же Будрис Важгайтіс! Прийди!

— Conjuro et adjuro te, Spiritum, requiro atque obtestor visibiliter praesentem. Наказую іменем Езела, Салат'єла і Єгрогамела! Theos Megale patyr, ymas heth heldya, hebeath heleotezyge! Conjuro et adjuro te!

Іменем Ємегаса, Менгаса і Хацафагана, іменем Хайлоса! Прийди, духу! Прийди зі сходу, з півдня, з заходу або з півночі! Заклинаю тебе і наказую! Прийди! Ego te conjuro!

Поверхня розміщеного в крейдяному колі дзеркала помутніла, ніби на неї дихнув хтось невидимий. У дзеркалі щось з'явилося, щось на кшталт імли, мутного випару. На очах безмежно здивованого Рейневана, який не дуже-то

вірив в успіх заходу, випар набрав форми постаті. Почулося щось схоже на зітхання. Глибоке зітхання з присвистом. Рейневан нахилився над «Енхірідіоном» і вголос прочитав формулу закляття, посуваючи по рядках амулет. Хмара в дзеркалі згустилася. І помітно збільшилася у розмірах. Рейневан підніс руки.

— Benedictus qui venis!{12}

— Quare, — дихнула хмара тихим, з присвистом, зітханням, — inquietasti me?{13}

— Erit nobis visio omnium sicut verba libri signati.{14} Великим іменем Тетраграматон наказую тобі, духу, зняти печать з книги таїн і зрозумілими для нас учинити слова її.

— Поцілуй мене, — прошепотів дух, — у мою астральну сраку.

— Наказую тобі, - Рейневан підняв амулет і паличку, — говорити. Наказую дотримати слова. Закінчити гороскоп, передбачити долі нащадків Мендога і Гедиміна, зокрема…

— Оце, що отут-ось лежить, — дух із дзеркала не дав йому закінчити, — це, бува, не мій палець ноги?

— Він.

Дим з ладану запульсував, здійнявся спіраллю. Поверхня дзеркала замутилася.

— Батька свого син п'ятий. — швидко промовив привид, — хрещений по-німецьки і по-грецьки, а в душі поганин, мріє про царство, аж ніяк не небесне. Зоря Сіріус намірам цим суперечить, а обіцяна корона пропаде, її викраде вогнедишний Дракон, покроплений на спині кров'ю у на знак хреста. O quam misericors est deus Justus et pius! Дракон смерть віщує, а день смерті відомий. Понтифікату Колони anno penultimo, день Венери, цього дня diluculum.

Коли від цієї смерті мине днів сто і дев'ятнадцять, Колона впаде, поступившись місцем Вовкові. Понтифікату Вовка anno quarto станеться Знак: коли сонце ввійде в останній дім, небаченої сили вітри повіють і бурі шалітимуть десять днів безперестанно. А коли від цих подій мине днів сто і десять, піде зі світу батька свого син сьомий, король і властитель, Римом хрещений, а поганин у душі. Зваблений солов'я солодким співом, преставиться у маленькому замку, у gallicinium dies Martis, перш ніж зійде Сонце, яке на той час буде in signo Geminorum[63].

— А я? — не втримався Корибут з кутка. — Що зі мною? Мій гороскоп? Мій обіцяний гороскоп!

— Від дерева і заліза загинеш, батька свого сину другий, — відповів злим голосом привид. — Закінчиться твій шлях земний у dies Jovis, за чотирнадцять днів перед Equinoctium autumnale. Коли над святою рікою зміряєшся з вовком. Це твій гороскоп. Я би, може, навіщував тобі чогось кращого, але ти відрізав мені палець з ноги. Так що маєш те, що маєш[64].

— А що би це мало значити? — зірвався князь. — Ану кажи мені зрозуміло! Ти що собі думаєш? Ти небіжчик! Труп! Ти мені тут не…

— Князю, — урвав Рейневан, закриваючи гримуар. — Духа тут уже немає. Пішов. Повіявся, куди захотів.

* * *

Карта, що лежала на столі, була сильно покреслена. Намальовані на ній лінії і риски сполучали Чехію з Лужицею — з Житавою, Будишином, Згожельцем. Одна вела на Опаву і на Шльонськ, до Ратибора і Козле. Іще одна вела в долину Лаби, до Саксонії, інша, найгрубіша, — простісінько на Вроцлав. Більше Рейневан побачити не встиг, бо Прокоп Голий прикрив карту листком паперу. Підняв голову. Вони довго дивилися один одному в очі.

— Мені донесли, — врешті-решт промовив Прокоп, — що ти злигався із Сигізмундом Корибутом. Що ви проводите разом багато часу, розважаючись магією й астрологією. Я хотів би вірити, що ви не розважаєтеся нічим іншим.

— Не розумію.

— Звичайно ж, розумієш. Але якщо хочеш, щоби я сказав прямо, то будь ласка. Корибут — зрадник. Він зносився з папою, зносився з Яном Пршибрамом, з Рожмберком, з Генріхом фон Плауеном, з католиками з Пльзеня. Він стверджує, що прагнув укладення миру, бо його боліло пролиття християнської крові. А я стверджую, що це казки, він не був аж настільки дурний, щоб не розуміти, про що насправді йшлося папі й католикам. Мир? Компроміси? Договори? Дурниці! Вони хотіли внести поміж нас розбрат, зробити так, щоб ми почали битися між собою і вирізати один одного, а вони би дорізали недобитків. Корибут не міг про це не знати, а отже, був винен у зраді, за зраду сів у в'язницю, і йому ще пощастило, що його не стратили. І він сидів би у Вальдштайні до Судного Дня, якби не заступництво Ягайла та якби не щедрий викуп, що його Ягайло заплатив.

Тепер ми договорилися. Сидячи тут, на Одрах, Корибут і Пухала надають Таборові, я це визнаю, цінні послуги, завдяки їм обом ми міцно тримаємо Моравську Браму, бастіон проти союзу Люксембуржця з Альбрехтом і зв'язок з Польщею. Ми договорилися і стали союзниками, уклали пакт. Корибут має в моїх очах два плюси. Primo: він остаточно попрощався з претензіями на чеський престол. Secundo: він ненавидить празьке Старе Місто. Отже, нас поєднує спільність інтересів. Поки ця спільність зберігатиметься, Корибут буде моїм союзником і товаришем по зброї. Поки вона зберігатиметься. Ти мене зрозумів?

— Зрозумів. Але… Якщо можна звернути увагу…

— Кажи.

— Може, для Корибута можна було би знайти і третій плюс. З'їзд у Луцьку порізнив Ягелла з Вітольдом, а позаяк роль підбурювача відіграв Люксембуржець, Ягелло пошукає способу, щоби відплатити Люксембуржцеві за це. Можна припустити, що цим способом виявиться князь Корибут. Можна припустити, що акції Корибута сильно піднімуться. Тож, може, незайве було б ставити на цю карту?

Прокоп якийсь час гриз вус.

— Незайве, кажеш, — врешті-решт повторив він. — Ставити на карту, кажеш. Кажеш, що акції ростуть. То ти аж такий далекоглядний стратег і політик? Досі ти якось не проявляв талантів у цьому напрямку. Ти був куди кращим яко медик і маг. То що це — магія? Астрологія? Ви з литвином цим займаєтеся? Якщо так, то нехай же і я дізнаюся, що в зорях чувати, які такі несподівані події, які примхи долі нам віщують обертання небесних тіл, кон'юнкції та опозиції?

— На Петровому престолі, - обережно почав Рейневан, — невдовзі сяде новий намісник. Великий князь Вітольд до цього не доживе, помре в передостанній рік понтифікату Мартіна V. Владислав Ягелло, король польський, переживе їх обох, як Вітольда, так і Мартіна. Він покине цей наділ у четвертий рік понтифікату нового папи.

Прокоп мовчав.

— Я припускаю, — нарешті припустив він, — що віщування, як завжди, є не цілком зрозумілими. І що вони не подають конкретних дат.

— Не є, - Рейневан і оком не моргнув. — І не подають.

— Гм. Але Мартінові V, як не лічи, добрих шістдесят літ, дванадцять років від конклаву минає. Кажуть, нездужає, тож того й диви, накаже довго жити… Гм! А Вітольд, кажеш, накаже довго жити ще до нього, ще перед папою Мартіном постукає у райські ворота… Гм. Цікаво. Ти чув про гороскоп, який склав для королеви Соньки астролог Генрик з Бжега?

— Чув. Гороскоп не дуже прихильний для синів Ягелла, Владислава і Казимира. За їх королювання на польське королівство начебто мають звалитися нещастя.

— Але вони королюватимуть, — з притиском сказав Прокоп. — Обидва королюватимуть. У Вавелі. Спершу один, потім другий.

— Вони королевичі, так що це радше нормально.

— Ми говоримо про Польщу, — нагадав Прокоп. — Там ніщо і ніколи не є нормальним. Але годі про це, гороскопи бувають брехливими, не кажучи вже про ворожбитів. Та що ж, нашої цікавості до майбутніх справ не стримає ніщо. І раз ми вже завели про це мову, то що там із князем Корибутом? Що йому провіщають зорі?

— Йому, — знизав плечима Рейневан, — зорі якраз провіщають добре. Принаймні він сам так вважає. Він має померти над святою рікою, після того, як зміряється з вовком. Вовк, гадає Корибут, — це, згідно з пророцтвом Малахії, наступник Мартіна V. А свята ріка — Йордан. Князь не збирається до Палестини і не збирається над Йорданом ставати до двобою з папою. Він вважає, що це пророцтво забезпечить йому довгі роки життя.

— А ти як вважаєш?

— Духи часом кепкують з людей пророцтвами. Корибутове ж надто вже нагадує мені легенду Герберта з Орільяка, папи

Сильвестра II. Папі Сильвестрові напророкували, що він помре після того, як відслужить месу в Єрусалимі, тож він гадав, що якщо туди не поїде, то житиме вічно. Він помер у Римі, відслуживши месу в храмі у Санта-Кроче. Цей храм називали «Gerusalemme».

— Ти казав про це Корибутові?

— Ні.

— І не кажи.

Director operationum Thaboritarum встав, пройшовся по кімнаті, відчинив вікно. Війнуло весною.

— У понеділок ви вирушаєте на Шльонськ. Там ви маєте вирішити важливі справи. Я довіряю тобі, Рейневане. Не підведи мене. Бо якщо ти мене підведеш, я душу з тебе витягну.

* * *

Надійшла Пальмова неділя, яку в Чехії називають Квітною. Дзвони закликали вірних на хресну ходу, потім на Службу Божу. Точніше — на дві Служби Божі.

Службу Божу для гуситів відправляв сам Прокоп Великий, верховний справця польових військ. Звичайно, за таборитською літургією, під відкритим небом, за міськими стінами, на лузі, що називався Короповим, біля Чаші на столі, накритому скромною білою скатертиною. Служба Божа для католиків, головним чином поляків, відправлялася в місті, в костелі святого Бартоломія, а служив її перед вівтарем ксьондз Колатка, пробощ з Насєдля, якого навмисне з пастирською метою було схоплено під час наїзду на Опавщину і вивезено разом з усіма літургійними шатами, причандалами і параментами.

Рейневан брав участь у гуситському богослужінні. Шарлей не брав участі в жодному. Культ, як він казав, давно вже йому остогид, а урочисте богослужіння набридло. Самсон пішов на річку і довго прогулювався берегом, поглядаючи на небо, на кущі та качок.

* * *

На Короповому лузі Прокоп Великий виголошував перед натовпом свою проповідь.

— Оце день Господній приходить, суворий! — волав він. — І лютість, і полум'я гніву, щоб землю зробити спустошенням, а грішних її повигублювати з неї. Бо зорі небесні та їхні сузір'я не дадуть свого світла, сонце затьмиться при сході своєму, а місяць не буде вже сяяти світлом своїм!

— Навіть коли ви молитву примножуєте, я не слухаю вас, — промовляв з амвона Святого Бартоломія ксьондз Колатка, — ваші руки наповнені кров'ю. Умийтесь, очистьте себе! Відкиньте зло ваших учинків із-перед очей моїх! Перестаньте чинити лихе! Навчіться чинити добро! Правосуддя жадайте, підтримуйте знедоленого, дайте суд сироті, за вдову заступайтесь! Коли ваші гріхи були як кармазин, стануть білі, мов сніг; якщо були червоні, немов багряниця, то стануть, мов вовна, вони!

— Господь, — котився по Короповому лузі бас Прокопа, — кипить гнівом на всіх поган, а лютістю на все їхнє військо! Він їх призначив на заклання, віддав їх на різь! їхні побиті лежать розкидані, а з трупів їхніх здіймається сморід, розтопилися гори від їхньої крові…

— їхні думки кривдні, - промовляв спокійним голосом ксьондз Колатка. — Руїна й погибель на їхніх дорогах. Дороги спокою не знають. Правосуддя немає на їхніх стежках. Вони покрутили собі свої стежки. Тому віддалилося право від нас, і не сягає до нас справедливість! Ми чекали світла, та ось темнота, чекали сяйва та й у темнощах ходимо! Ми мацаємо, мов невидющі, за стіну, навпомацки ходимо, мов ті безокі. Спотикаємося ми опівдні, немов би смерком, між здоровими ми, як померлі.

— Прийшло твоє світло, — ксьондз Колатка простягнув руки до вірних у нефі, - а слава Господня над тобою засяяла. Бо темрява землю вкриває, а морок народи, та сяє Господь над тобою,

і слава Його над тобою з'являється! І підуть народи за світлом твоїм, а царі за ясністю сяйва твого[65].

Сонце виглянуло з-за хмар, залило світлом усе навкруг. — Ite, missa est[66].

Розділ дев'ятий

у якому під час таємної місії у Шльонську Рейневан піддасться численним і різноманітним перевіркам лояльності. Сам він зносить це доволі терпляче, на відміну від Самсона Медка, який почувається ображеним і не приховує цього.

Вони летіли країною, яку охоплювала весна, летіли вскач, розбризкуючи воду і болото з розмоклих шляхів.

За Градцем форсували Мораву, добралися до Опави. столиці Пшемека, князя з роду Перемишлідів. Тут поїхали повільніше, щоб не викликати підозри. Коли вони віддалялися від міста, з якого їм услід били дзвони на Angelus, Рейневан зорієнтувався, що щось тут негаразд. Зорієнтувався почасти самостійно, а почасти скерований промовистими поглядами Шарлея. Якийсь час він міркував і прикидав, чи, бува, не помиляється. Виходило, що ні. Що воно таки так. Щось тут було негаразд.

— Щось тут негаразд. Не так, як має бути. Бедржиху!

— Га?

— Ми мусили їхати на Карнів і Глухолази, так казав Прокоп. На північний захід. А їдемо на північний схід. Це ратиборський гостинець.

Бедржих зі Стражниці розвернув коня, під'їхав близько.

— Стосовно гостинця, — підтвердив він холодно, дивлячись Рейневанові в очі, - ти маєш цілковиту рацію. Стосовно решти — ні. Усе гаразд, і все так. як має бути.

— Прокоп казав…

— Тобі казав, — перебив Бедржих. — А мені наказував. Я командую цією місією. У тебе є щодо цього якісь заперечення?

— Може, мали би бути? — озвався Шарлей, під'їжджаючи своїм красенем-вороним. — Бо в мене є.

— А може, — Самсон на великому списничому огирі під'їхав до Бедржиха справа. — А може, варто було б спромогтися на дещицю щирості, пане зі Стражниці? Трохи щирості та довіри. Хіба це аж так багато?

Якщо промова Самсона й приголомшила Бедржиха, то лише ненадовго. Він відірвав очі від очей велета. Глянув скоса на Шарлея. Поглядом дав сигнал своїм чотирьом підлеглим, моравцям із затятими пиками і кострубатими лапами. Погляду було досить, щоб моравці, мов на команду, опустили лапи і поклали їх на держаки підвішених до сідел сокир.

— Трохи щирості, так? — повторив він, кривлячи губи. — Добре. Ви перші. Ти перший, велетню. Хто ти насправді?

— Ego sum, qui sum[67].

— Ми ухиляємося від теми, — Шарлей натягнув вудила свого вороного. — Ти даси Рейневанові пояснення? Чи я маю це зробити?

— Зроби це ти. Я радо послухаю.

— Ми несподівано змінили маршрут, — негайно почав демерит, — щоб обдурити шпигунів, єпископських головорізів та Інквізицію. Ми подорожуємо ратиборським гостинцем, а вони, певно, виглядають нас під Карновом і там, певно, зробили на нас засідку. Бо їм донесли, кудою ми поїдемо. Ти їм про це доніс, Рейнмаре.

— Ясно, — Рейневан стягнув рукавицю, витер чоло. — Усе ясно. Виходить, Прокопові все-таки було мало клятви на розп'ятті. Він далі мене перевіряє.

— Чорт забирай! — Бедржих зі Стражниці нахилився в сідлі, сплюнув на землю. — Ти йому дивуєшся? Ти на його місці зробив би інакше?

— То він тільки для цього послав мене на Шльонськ? Щоб піддати мене випробуванню? Ми тільки для цього товклися такий шмат дороги і пробралися вглиб ворожої території? Лише і виключно для цього?

— Не виключно, — Бедржих випростався. — Аж ніяк не виключно. Та годі про це. Час підганяє, рушаймо.

— Куди? Я запитую, щоби донести єпископським головорізам.

— Не перегинай палку, Рейневане. Поїхали.

* * *

Вони їхали, вже без поспіху, розмоклою дорогою серед лісів. Попереду двоє моравців, за ними Бедржих і Рейневан, далі Шарлей і Самсон, останніми ще двоє моравців. Їхали обережно, як-не-як вони були на ворожій території, на землях ратиборського князівства. Молодий князь Миколай був завзятим ворогом гуситів, навіть завзятішим, ніж його недавно померлий батько, сумнозвісний герцог Ян на прізвисько Залізний. Герцог Ян, щоб допекти гуситам, не боявся навіть задатися з могутньою Польщею і її королем. У 1421 році він спровокував серйозний дипломатичний інцидент: схопив і заарештував цілий кортеж чеського посольства, яке прямувало до Кракова, а послів, на чолі з впливовим і багатим Вілемом Косткою з Поступиць, пожбурив у темницю, пограбував до сорочок і продав Люксембуржцеві, який звільнив їх аж після різкої ноти Ягайла, за посередництва Завіші Чорного з Гарбова. Тож пильність була виправданою. Якби їх упіймали ратиборці, їм не допомогли б ні ноти, ні посередництво — повисли б у зашморгах без жодних церемоній.

Вони їхали. Бедржих глипав на Рейневана, Рейневан неприязно глипав на Бедржиха. Це нітрохи не скидалося на початок доброї дружби. if-"4- I fJV. IUU

* * *

Бедржих зі Стражниці походив, за чутками, з шляхти, але дуже вже дрібнопомісної. До революції він начебто був кліриком. Хоча він не виглядав старшим за Рейневана і, мабуть, старшим таки не був, за плечима мав довгий і кольоровий бойовий шлях. На боці революції він виступив одразу ж після її вибуху, підійнявшись, як і багато хто, на хвилі ейфорії. У 1421 році як таборитський проповідник та емісар він розбурхав гуситську бурю у Моравії, котра доти залишалася вірною Люксембуржцеві. Його творінням був моравський Новий Табор на Угерському Острозі, славний головним чином нападами на монастирі та спаленням костелів, зазвичай разом із духовенством. Після кількох боїв з угорцями Люксембуржця, коли почало ставати жарко, Бедржих залишив Моравію моравцям і повернувся до Чехії, де пристав до оребітів, а потім — до Меншого Табора Жижки. Після смерті Жижки зв'язався з Прокопом Голим, якому служив як ад'ютант для спеціальних доручень. Він перестав займатися проповідуванням, зголив апостольську бороду разом з вусами, перетворившись на юнака родом прямісінько зі святих образків. Хто його не знав, той міг на це купитися.

— Рейневане.

— Що?

— Нам треба порозмовляти.

— Може, воно вже якраз і час. Мені, бач, ця ситуація найвищою мірою гидка. І з мене вже просто-напросто цього досить. Прокоп наказав мені їхати на Шльонськ, я слухняно виконав наказ. Як видно, я помилився. Мені слід було відмовитися, не зважаючи на наслідки. А тепер я тут — біс його знає навіщо. Задля випробування? Як знаряддя провокації? Чи як її предмет? Чи виключно для того, щоб…

— Я тобі вже казав, — різко перебив Бедржих, — що зовсім не иикпючно Ілея неспоттітіанп змінити MamiinvT була моєю

Прокоп тобі довіряє. Зрештою, щодо місії на Шльонськ в нього не було вибору. Ми їдемо зустрітися і провести переговори з… певними особами. Ба навіть особистостями. Ці персони поставили умову, умову дивну і несподівану: зажадали, щоб ти, Рейнмар з Беляви, сам як є, особисто брав участь у зустрічах і переговорах. Не запитуй мене, чому. Я не знаю, чому. А може, ти знаєш?

— Не знаю. Вір або не вір, але для мене це так само дивно і несподівано. Настільки, що я вловлюю тут твій черговий підступ. Бо ти ж мені й далі не довіряєш.

Бедржих зі Стражниці різко осадив коня.

— У мене є пропозиція, — сказав він, випрямляючись у сідлі. — Незалежно від усього, давай укладемо перемир'я, хоча б лише на час цієї місії. Ми пробралися в саму середину ворожого табору. І ми погано скінчимо, якщо не будемо довіряти один одному, якщо не будемо солідарними, уважними і взаємно готовими спільно обороняти наші задниці, якби часом до того дійшло. Ну то як? Потиснеш мені руку?

— Потисну. Але з цього моменту між нами щирість, Бедржиху.

— Щирість, Рейневане.

* * *

Наступного дня вони проминули містечко Кшановіце і добралися до села Боянів, що відзначалося суворим будинком конвенту, філії монастиря ратиборських дів-домініканок. Від Ратибора, як підрахував Бедржих, їх відділяла якась миля.

— Нагадую, — він зібрав команду і почав інструктаж, — що ми — купці з Прусії, з Ельблонга, були в Угорщині, саме вертаємося звідти. Ми пригнічені, бо під Одрами нас перестріли і пограбували гусити. Рейневан і Шарлей розмовляють німецькою, я знаю. А ти, вернигоро? Хто ти і що ти?

— Я говорю всіма мовами людськими, проте став я наче бубон гудячий і як та мідь дзвінка. А звати мене Самсон. Тож звертайся до мене на ім'я, коменданте.

* * *

Вдалині вони вже бачили стіни і вежі, спершу, ще навіть не доїжджаючи до підгороддя, минули костелик, цвинтар і шибеницю, що прикрашала собою вершину плаского пагорба. На її поперечині, під легеньким вітерцем, вигойдувалося декілька тіл — на різних стадіях розкладу.

— Вішають навіть на Страсному Тижні, - зауважив Шарлей. — Значить, існує попит. Значить, ловлять.

— Тепер усюди ловлять, — знизав плечима Бедржих. — Після минулорічного рейду всюди бачать гуситів. Психоз страху.

— Рейд, — зауважив Рейневан, — навіть не торкнувся ратиборського князівства. Вони гуситів навіть не бачили.

— А чорта хтось бачив? Але всі бояться.

Вони проїхали через затягнуте димами підгороддя, наповнене голосами різноманітних тварин та відзвуками занять, за які люди звичайно беруться, щоб заробити. Під Миколайською брамою сиділо з добрих чверть сотні жебраків, які являли світу з-під лахманів загноєні культі та виразки. Бедржих кинув їм кілька мідних монет — задля підтримання легенди і прикриття: вони в'їжджали до міста як купці, а серед купців побутувала мода на милостиню, дари та інші подібні демонстрації.

— Тут ми розділяємося, — заявив він, коли вони виїхали з- під брами і опинилися біля монастиря домініканок. — Ви знаєте Ратибор, я сподіваюся? Це вулиця Дівоцька, якщо поїдете нею прямо, доїдете до Ринку, від якого відходить вулиця Одрянська, що веде до однойменної брами. Там є заїжджий двір під назвою «Млинова вага». У ньому ви зупинитеся і зачекаєте на нас. Тобто на мене і Рейневана.

— А ви, — примружився Шарлей, — тим часом вирушите за іншою адресою. Якою, якщо можна знати?

— У принципі, можна, — обличчя Бедржиха не здригнулося. — Але чи варто? Якби, тьху-тьху, щось пішло не так, цю адресу можуть випитувати. Тоді краще мати змогу прикритися незнанням.

— Якби, тьху-тьху, щось пішло не так, — спокійно сказав демерит, — може, треба буде витягувати ваші задниці з халепи. І тоді знання може виявитися помічним. На відміну від незнання.

Проповідник якийсь час мовчав, покусуючи губу.

— На ринку, — нарешті сказав він. — Східний бік, ріг Довгої. Дім «Під золотою короною».

* * *

Помилитися було неможливо, кам'яниця зі східного боку ринку, на розі вулиці Довгої, була прикрашена на фасаді чималим рельєфом, що зображував золоту корону серед рослинних мотивів. Сховані в підсінні двері нагадували ворота фортеці, так само довго довелося в них калатати, щоб дочекатися реакції. Бедржих калатав і стиха лаявся. Рейневан оглядався, видивляючись, чи ніхто не стежить. Врешті-решт їм відчинили, вислухали, провели і ввели. Рейневан аж видихнув зі здивування. Приміщення, в якому вони опинилися, було ідентичне вроцлавському, в якому він у лютому отримував депозит Отто Беесса, ідентичне майже в усіх деталях, включно з гданськими меблями, каміном і великою картою на стіні навпроти. Службовець, котрий засідав у знайомому приміщенні, теж виглядав знайомо. І не дивно, бо це був той самий службовець.

— Вітаю вас у красивому і багатому Ратиборі, - службовець Компанії Фуггерів піднявся з-за столу, знаком показав їм сідати. — Пан Бедржих зі Стражниці, гадаю?

— Справді, так, — підтвердив проповідник. — А це…

— Рейнмар фон Беляу, або ж Хагенау, — з усмішкою перебив службовець. — Я вже мав приємність. Радий вашеця бачити, радий констатувати, що вашець переможно вийшов з різноманітних турбацій, що припали на вашеця долю. А вашеця, пане зі Стражниці, прошу переказати гейтманові Прокопові Великому, що мене втішив вигляд пана Рейнмара.

— Я це зроблю, — відповів Бедржих з кам'яним обличчям.

— Бо тобі варто було б знати, Рейнмаре, — з губ службовця не сходила усмішка, — що твоя присутність тут — своєрідна перевірка. Тест на довіру. Гейтман Прокоп вирішив піддати випробуванню Компанію Фуггерів. Компанія ж, яка ніколи не залишається в боргу, піддала випробуванню гейтмана Прокопа. Результат випробувань, як я можу бачити, є надзвичайно сприятливим. Для всіх.

— Пропоную перейти до справ, — кисло промовив Бедржих. — Час підганяє.

— Тож бережімо, — погодився службовець, — час і слова. Час — це гроші, а verbis ut nummis utendum est[68]. А говорити нам усе-таки про гроші. У повітрі запахло війною, а nervus belli pecunia[69]. Тож я слухаю, пане зі

Стражниці. Які очікування стосовно пекунії в гейтмана Прокопа, верховного справці військ Табора? На яку суму оцінив Табор свої потреби? Яка сума вас задовольнить?

— Сто тисяч кіп празьких грошів.

Службовець погладив гладко виголене підборіддя.

— Це немало. Скажу більше: це багато.

— Гейтман Прокоп пропонує, щоб Компанія розглядала це як інвестицію.

— Війна, — відповів службовець, — занадто ненадійна річ, щоб залучати до неї такий великий капітал, сподіваючись на майбутні прибутки. Така інвестиція не може розглядатися ще й з моральних та етичних причин. Компанія Фуггерів, наче дружина Цезаря, повинна дбати про свій імідж і репутацію. Отже, залишається позика. Конфіденційний кредит. Ми надамо вам кредит, ви його виплатите… Скажімо, протягом трьох років. Звичайно, з процентом. Процент, ясна річ, буде високий. Але безготівковий.

— Це означає, - підняв брови Бедржих, — без готівки?

— Так, воно саме це і означає. Безготівковий — тобто без готівки. Наданий кредит ви виплатите за номінальною вартістю. А відсотки — у вигляді послуг.

— Яких?

— Не пізніше, ніж через рік, — почав після напруженої мовчанки службовець Фуггерів, — ви вирушите з великим рейдом на Саксонію. Так складається економічна, політична та воєнна ситуація. Експедиція матиме головною мірою грабіжницький характер, та не менш важливими будуть її другорядні цілі: експорт революції, пропаганда і нагнітання страху, а ще — розгромити ворожу економіку, зламати бойовий дух ворога і зруйнувати плани щодо чергового хрестового походу на Чехію.

Бедржих не прокоментував, його обличчя не здригнулося. Але очі промовили багато.

— З огляду на масштаб заходу, — вів далі службовець, — Табор укладе союз із Сирітками і Прагою. Углиб Саксонії ви ввійдете, як неважко здогадатися, через Рудні гори, долиною Ельби вирушите на Дрезден і Мейсен. І там розпочнете виплачувати відсотки за кредитом, який вам надасть Компанія. Шляхом послуг. У вас бувають проблеми із запам'ятовуванням, пане зі Стражниці?

— Не буває.

— Це добре. Послуга перша: знищите скляну гуту в Гласхутте.

— Ага. Вона, як здогадуюся, належить конкурентам?

— Не здогадуйтеся, пане Бедржиху, бо це не гра в загадки. І не жодна інша близька за характером народна забава. Далі: у Ленгефельді є копальня залізної руди. Ви знищите кола і кінні приводи, що використовуються для відведення води, черпаки, промивні решета, роздрібнювачі і ступи для дроблення породи, молоти…

— Хвильку. Ще раз. Що ми маємо там знищити?

— Усе, — усміхнувся самими губами службовець Компанії Фуггерів.

— Ясно.

— У рамках дальших послуг, — голос службовця був холодним і безпристрасним, — зруйнуєте шахту копальні в Гермсдорфі, плавильну піч, фришувальню і всі горни. Знищите копальню срібла у Марієнберзі. Копальню вугілля у Фрейталі. І копальню олова в Альтенберзі. Запам'ятаєте?

— Авжеж.

— Чудово. Якщо Табор погодиться на умови, сто тисяч кіп грошів вам буде доставлено протягом місяця. Це все, пане зі Стражниці. Прошу передати гейтманові Прокопу вирази пошани. А пана фон Беляу я попрошу залишитися. У мене до нього два слова. Приватно.

Бедржих поклонився, кинув на Рейневана неприязний погляд. 1 вийшов.

— Твої справи у Вроцлаві складаються не найкраще, — почав службовець, як тільки вони залишилися віч-на-віч. — Я знаю, що ти покладав надії на вівтариста, котрого звати отцем Феліціяном. Ці надії марні. Вівтарист тобі не допоможе, він сам потрапив у халепу, з якої йому нелегко буде викараскатися. Будь-який контакт із ним зараз рішуче протипоказаний. Рішуче протипоказані також візити до Вроцлава. І до прилеглих місцевостей — у широкому розумінні.

— А Феліціян що-небудь дізнався про…

— Ні, - перебив службовець. — Ні він, ані будь-хто інший.

— Що з моїми друзями? Вони в безпеці? Я можу бути за них спокійним?

— Ніхто, — відповів службовець, — не є в безпеці в наші часи. А таку розкіш, як спокій, не можуть собі дозволити навіть найсильніші світу цього. Я можу тільки повідомити тебе, що Ґрабіса Гемпеля на прізвисько Аллердінгс, у Вроцлаві нема, він зник, виїхав, місце перебування невідоме. А аптекаря Чібульку ніхто з тобою не пов'язує. І не пов'яже. Щодо цього покладися на Компанію.

— Я дякую. Ще одне: у лютому з рук вроцлавських стражників мене врятувала… Жінка. Чи ви часом нічого про неї не знаєте?

Службовець усміхнувся.

— Жінка, Рейнмаре, — пух намарний[70]. Компанію Фуггерів цікавлять виключно важливі питання.

* * *

Бедржих не чекав «Під короною», пішов геть. Рейневан зостався на ратиборському ринку сам.

На відміну від гамірного і пульсуючого діяльністю підгороддя, всередині своїх мурів Ратибор здавався тихим і наче пригаслим. Рейневан, який не бував тут часто, не знав, чи це місто таке зазвичай, чи його мешканцям передавалася важка атмосфера Страсного Тижня. Під парафіяльним костелом Вознесіння, повз який він саме проходив, збиралися люди, котрі йшли на месу, але вірних скликав не дзвін: був Страсний Четвер, дзвони храмів оніміли, їх функцію виконували дерев'яні калатала, що стукотіли неприємно і зловісно.

Рейневан прямував якраз до костелу, але раптом повернув у бік ратуші. Він тривожився, раз у раз зиркав через плече, щоби переконатися, чи за ним не стежать. Винен у цьому був службовець Фуггерів, який досить рішуче наказав бути пильним і порадив повертатися іншою дорогою, бажано — з використанням чарівного амулета Панталеона. Однак у Рейневана вже не було Панталеона, маскувальний артефакт залишився у Вроцлаві, в аптеці «Під мандрагорою». Під кінець перебування у Вроцлаві, остерігаючись шкідливих для здоров'я побічних наслідків носіння амулета, Рейневан сховав його в сіннику і не користувався ним. Мабуть, тому його і схопили.

Тепер він волів бути аж надто обережним. Замість того, щоби піти прямо до товаришів до «Млинової ваги», він став заплутувати сліди. Зайшов у багатолюдні суконні ряди, зупинився біля лавки римаря, де натовп був найбільший. Пильно спостерігав за перехожими. Жоден не скидався на шпика. Він зітхнув з полегшенням.

І мало не вдавився, коли хтось зненацька ляснув його по плечу.

— Слава Йсу, — сказав Лукаш Божичко. — Ласкаво просимо у

Шльонськ, Рейневане. Де ж це ти був так довго?

* * *

— Ну, не змушуй мене чекати, — поквапив Божичко. — Яку інформацію ти для мене маєш?

На темному подвір'ї, куди він затягнув Рейневана, тхнуло квашеною капустою. Блювотинням. І котячою сечею.

— Ну ж бо, ну ж бо, — підганяв поляк. — Покажи, що з тебе є користь.

— Якщо ти зумів мене тут знайти, — Рейневан сперся спиною об стіну, — то ти володієш незмірно кращою інформацією, ніж я. З того, що я знаю, тобі користі не буде. Бо я не знаю практично нічого.

— Твоя Ютта, — Божичко, здавалося, його не чув, — має під нашою кустодією повний люксус, повний пансіон, їй тепло, чисто і вигідно, як у мами, ба краще, бо товариство цікавіше. Цей люксус недешевий, ми експенсуємо на нього гроші. Ну ж бо, переконай нас, що ми не кидаємо їх на вітер.

— Я нічого не знаю. Не маю про що донести.

— Ти мене розчаровуєш.

— Мені прикро.

— Прикро тобі ще тільки може бути, — прошипів Божичко. — Ти маєш мене за ідіота? Я знайшов тебе тут, бо, як ти слушно здогадався, володію інформацією. Знаю, що ти близько Прокопа, близько Горна, близько Бедржиха зі Стражниці, близько Корибутовича. Ти неодмінно мав щось чути, щось бачити, бути свідком або учасником чогось. Воєнні плани, політичні задуми, союзи і пакти, способи отримання фінансових коштів. Ти неодмінно маєш щось знати.

— Я нічого не знаю.

Божичко тупнув ногою, відганяючи кота, що ластився до халяв.

— Є дві можливості, - сказав він. — Перша: ти брешеш. Друга: ти дурень і розмазня. В обох випадках ти виявляєшся непридатним, обидві можливості ставлять на тобі хрест як на цінному співпрацівникові. Це погано для тебе, а ще гірше для твоєї Ютти. Люксусу, який вона зараз має, ми легко можемо її позбавити. А зручності поміняти на незручності. Настільки незручні, що буде просто боляче.

— Ти обіцяв, що ви її не скривдите! Порушуєш обіцянку!

— Подай на мене в суд.

— Я знаю, — випалив Рейневан, — про дещо, що вас може зацікавити. Якщо вас цікавить майбутнє світу.

— Кажи.

— У 1431 році, імовірно, в лютому, помре папа Мартін V. За чотири тижні до Великодня конклав проголосить папою Габріеле Кондульмера, кардинала з Сієни, який фігурує в пророцтві Малахії як Lupa coelestina, небесна вовчиця. Перш ніж це станеться, помре Вітольд, великий князь литовський. Помре князем, королівської корони йому не буде дано, інтриги Люксембуржця залишаться безрезультатними. Смерть Владислава Ягелла, короля Польщі, станеться року Божого 1434, наприкінці травня або на початку червня. Сигізмунд Корибутович переживе обох своїх дядьків.

— Від кого в тебе ця інформація?

— Якщо я скажу, що від однієї чаклунки і від одного духа з того світу, ти повіриш?

Відігнаний кіт нявчав. Божичко якийсь час міряв Рейневана проникливим поглядом.

— Повірю, — нарешті сказав він. — Бо звідки ж, якщо не з того світу або чарів? Я дещо про це знаю, як і ти, я адепт таємного знання. У цьому нема нічого принизливого, адже не хто інший, як троє волхвів першими привітали Ісуса у Вифлеємі, принісши йому миро, ладан і золото. Дякую за відомості, ми їх використаємо без жодного dubium[71]. Але цього замало. Надто мало. Я хочу знати…

Він замовк, випростався, підняв голову, жестом наказав Рейневанові мовчати. Рейневан прислухався, але не почув нічого, крім нявкання кота, гамору розташованих неподалік суконних рядів і стукоту дерев'яних калатал з костелу Вознесіння. Принюхався, бо йому здалося, що у сморóді подвір'я раптом війнуло легеньким запахом розмарину.

— Що таке? Божичко?

Лукаш Божичко замість відповіді хапнув Рейневана за рукав і сильно смикнув. Рейневан втратив рівновагу, спробував ухопитися за стовп, але замість стовпа схопився за людину. Абсолютно невидима в темноті та блискавична, як тінь, людина сильно відштовхнула його; перш ніж впасти, він помітив зблиск леза, побачив, як на цю людину кидається Божичко. Клинок скреготнув по стіні, почувся звук удару й одразу ж люта лайка, другий удар, а тоді загриміли і затріщали, ламаючись, дошки.

Щось блиснуло із силою блискавки, на мить осявши подвір'я, повітря завило, сильний запах озону і терпентину засвідчив про гоеційську магію. Рейневан не збирався чекати і з'ясов вати, хто наслав заклинання. Він зірвався з землі, скочив на штабель дров, перемахнув через паркан, сусіднім подвір'ям кинувся у бік міської брами. Він був швидкий, але

недостатньо. Хтось раптом кинувся йому на спину і збив з ніг, притиснувши до землі.

— Спокійно, — муркнув йому на вухо м'який і мелодійний жіночий альт. — Спокійно, Рейневане.

Він послухався. Натиск ослаб. Жінка, яка говорила альтом і невловимо пахла розмарином, допомогла йому встати.

— Інквізитор, на жаль, утік, — сказала вона, ледь помітна у пітьмі. — А шкода. Якби його спіймати, може, вдалося би витягнути з нього, де тримають Апольдівну.

— Сумніваюся, — він поборов здивування й опір пересохлого горла. — Сумніваюся, щоби вдалося.

— Може, і правильно сумніваєшся, — погодився альт. — Але я принаймні добряче його настрахала. І двічі гупнула, неслабо так. бо в рукавиці в мене кастет. У нього аж зуби задзвеніли! Щоб утекти, мусив скористатися магією, клятий чарівник…

— І тепер він відіграється на Ютті.

— Він цього не зробить. А тебе якийсь час боятиметься діставати.

— Хто ти?

— Не так швидко, не так швидко, — у збудливо модульованому голосі зазвучала насмішка. — Я порядна дівчина, з принципами. Coitus не раніше ніж на третьому побаченні, освідчення, щире зізнання та інші фамільярності — на четвертому або й ще пізніше. Тож piano, хлопче, piano. Тобі вистачає знати, що я на твоєму боці.

— Ти врятувала мене у Вроцлаві…

— Я ж казала. Я на твоєму боці. Пильную, щоб із тобою не сталося нічого поганого. У рамках цього пильнування хочу допомогти тобі повернути кохану. З цією метою пропоную зустріч у Стшегомі.

— Коли?

— Третього дня місяця тамуза. На вулиці Костельній, поблизу школи та будинку командори іоаннітів. Оскільки я не зовсім впевнена, як у тебе складеться з часом, я зазиратиму туди і наступні три дні. Якщо для тебе справді важлива твоя наречена, вкладися в термін.

— Чому саме Стшегом?

— Це близьке мені місто.

— Чому ти мені допомагаєш?

— У мене тут власний інтерес.

— Який?

— На сьогодні, - сказав розмариновий альт, — такий: невдовзі один твій старий знайомий попросить у тебе поради. Він повинен прийняти рішення, але вагається. Зроби так, щоби він перестав вагатися. Зміцни його в переконанні, що перша думка була правильною — і що він чинить так, як треба.

— Я не розумію.

— Зрозумієш. Бувай, повертайся до друзяк. Ну, чому ти ще тут стоїш?

— Скажи мені тільки одне…

— Рейневане!

— …ти людина? Нормальна… Гм… Людська жінка?

— Щодо цього питання, — відповіло йому з пітьми насмішкуватий хихотіння, — думки розділилися. А кажуть різне.

* * *

Наступного дня, у Страсну П'ятницю, раннього і сумного ранку вони покинули Ратибор. На розпити про мету і маршрут подорожі Бедржих натякнув щось про краківський тракт, який вів на схід, але нікого не здивувало, коли вони, залишивши праворуч міст на Одрі, поїхали на північ, лівим берегом, а на роздоріжжі, до якого невдовзі добралися, вибрали менш людний шлях. Той, що вів на Козле.

Про події попереднього вечора Рейневан не проговорився товаришам ані словом.

Проповідник підганяв, тож вони їхали швидко і ще до заходу сонця побачили вежі міста. Рейневан ще раніше здогадався, що це за місто, тож коли вони, не доїжджаючи до Козле, різко повернули на захід, у ліси, уже знав, куди — і до кого — вони прямують. А якщо в нього й були якісь сумніви, їх розвіяв вигляд кортежу лицарів, що виїхали назустріч. Він знав цих лицарів, пам'ятав їхні імена і герби. Правдзіц. Нечуя. А на чолі…

— Помагай Боже! — привітав їх, осаджуючи коня, Кших із Костельця, гербу Огоньчик. Помагай Боже вашим милостям. Радий вас бачити, пане Рейневане. Ласкаво просимо до Глогувка. Поспішімо. Князь Болько чекає. З нетерпінням виглядає ваших милостей.

* * *

Вигляд з мурів глогувоцького замку показував повну картину лих і руйнувань, що їх унаслідок минулорічного рейду зазнала і пережила Glogovia Minor, донедавна перлина шльонської архітектури. Розташоване за рікою Озоблогою передмістя Водне просто зникло, важко було здогадатися, що на чорній шкаралущі випаленої землі колись стояли якісь будівлі. Подібна доля спіткала і колись людне та гамірне Замкове передмістя. У Козельське передмістя життя поволі поверталося, однак і тут було видно виразні сліди пожеж, які шаленіли рік тому, у п'ятницю перед неділею Letare Року Божого 1428, коли на Глогувок, пограбувавши спершу монастир паулінів у Мохові, вдарили заго ни Табора — чехи Ячна Змрзліка зі Свойшина та поляки Добека ІІухали.

Рейневан згадав, що тоді дісталося не тільки передмістям. Ворота було розбито, міські стіни взято штурмом, Змрзлік і Пухала ввірвалися в місто, вчинивши різанину і пожежу, від якої Глогувок не оправився ще й досі.

Чорними від сажі та кіптяви були кам'яниці на ринку, руїною, незважаючи на відбудову, що була саме в розпалі, здавалася і південна частина міста, поблизу колегіати святого Бартоломія. Самій колегіаті теж чимало дісталося, серйозно постраждав монастир францисканців.

— Гнітюче видовище, чи не так, Рейневане? — князь Болько Волошек сперся ліктями на мур. — А тобі ж то відомо, що місту ще дуже пощастило. Коли тоді, в березні, я договорився з вами, Прокоп зупинив підпали і наказав звільнити захоплених у полон міщан. Звільнені взялися за відбудову, і тільки завдяки цьому назва Глогувок не зникла з мапи Шльонська. Та ще не скоро повернуться на цю мапу Прудник, Б'яла і Чижовиці.

— Я не допущу, щоби наступні міста спіткала доля Прудника і Б'ялої, - знову заговорив князь. — Глогувок уцілів тільки завдяки союзу з вами, гуситами. Який я уклав за твоєю порадою, Рейнмаре, друзяко і товаришу з празького університету. Я пам'ятаю про це. Тому я наполягав, щоби тепер ти був у складі Прокопового посольства. Ми поговоримо про це, але в покоях, за вином. За великою кількістю вина. Видовище цих пожарищ регулярно викликає в мені непереможне бажання нажлюкатися в дим.

* * *

— Я чув, — Волошек гойднув угорським у бокалі, - що у Вроцлаві тебе прокляли. Тож ласкаво прошу до побратимства! Тепер ми не тільки друзяки, студіози празького Каролінума, а ще й обоє під анафемою. Мені дісталося — за союз із вами, ясна річ. І за те, що я тоді тому ксьондзові черепок булавою розтрощив. Але мені плювать на їхні анафеми. Хай собі проклинають хоч до Судного дня, я їх маю десь. Мене, друзяко, і так Менші Брати у відбудованому глогувоцькому конвенті з помпою поховають, у крипті, будуть співати над труною, молитися, палити свічки і ладан. Буде повна помпа і парад, не знаю, курва, чи єпископа так ушанують, як простягне ноги, що, зрештою, дай нам Боже чимшвидше. Тебе дивує, звідки я це знаю, себто про свій похорон? Є в мене, брате, ворожбит на службі, сортіарій і чародій.{15} Трохи він, щоправда, такий радше птахівничий чародій — ловить курей і качок, потрошить і з потрухів читає майбутнє. Але читає вдало, мушу визнати.

— То це він, цей гаруспік[72], наворожив тобі такий парадний похорон? Дай-но вгадаю: у похилому віці? Після щасливого життя? У славі і багатстві? Дай-но вгадаю: ти йому щедро платиш? Забезпечуєш добробут сім'ї, родичам і знайомим?

— Дарма кпиш, — князь нахмурився. — Віщун пророкував не заради зиску і не заради улесливості. Бо не завагався провістити мені й такі речі, за які я його мало не наказав кіньми волочити. Провістив мені… Ет, не твоя це справа. Зрештою, що має бути, те буде. Долю не зміниш.

— Але долею можна керувати.

- І на це, щиро кажучи, я й розраховую, — зізнався Волошек. — Чародій, що правда, то правда, вичитав мені з качачих бебехів довге життя в достатку, а після нього смерть у славі та пошані, і розкішний похорон. Але ж я через це не стану спочивати на лаврах, не буду бездіяльно чекати отого наворженого щастя. Хочу покерувати долею. Світ стоїть на роздоріжжі, ти й сам це добре знаєш. Шльонськ теж опинився на роздоріжжі. Я нібито й знаю, що хочу зробити, рішення вже майже прийняв. Але спершу хотів із тобою зустрітися, друзяко. І тому зажадав, щоби ти був у посольстві. Я тобі довіряю.

Рейневан ковтнув угорського, не прокоментував.

— Рівно рік тому, — вів далі Волошек, — над Страдунею, коли, як і нині, на вербі цвіли котики, ти говорив мені про революцію. Про колісницю історії, яка з розгону змітає Старе, щоб звільнити місце для Нового. Ти радив мені приєднатися до переможців, бо переможеним горе, а переможців чекає слава, влада і могутність. Ти стелив переді мною міражі. Минув рік. Нині Велика Субота, завтра Великдень. Прибув Бедржих зі Стражниці, посол від Прокопа. З офертою, з конкретною пропозицією. Я хочу знати. Це чесна гра? Рейневане? Мені укладати союз із Прокопом і Корибутовичем?

Болько Волошек, пан на Глогувку, спадкоємець опольського князівства, П'яст із П'ястів, впився в Рейневана проникливим поглядом.

Рейневан не відвів очей.

— Уклавши союз із Табором, — серйозно запитав князь, — я сяду на колісницю історії чи впаду у прірву? Яке воно, оце близьке і омріяне Нове? Рай? Чи апокаліпсис, який провістить: «Горе переможцям нарівні з переможеними»? Мені укласти союз із Прокопом і Бедржихом, з їхньою ідеєю, з їхньою вірою? Поклади руку на серце, Рейнмаре, подивися мені в очі. І скажи, як другові, як товаришеві з універу, скажи одним словом: так чи ні? Я затамовую подих.

* * *

Великодня неділя від світання зустріла Глогувок сонцем, весняним теплом і співом птахів. Роздзвонилися дзвони, рушила великодня процесія.

Sur rexil Do minus, sur rexit vere

Et apparuit Šimoni Alleluia, alleluia!

Процесію вів настоятель міноритів і водночас колегіатський лектор. За ним ішли інші Браття Менші. За ними — лицарство,

судячи з гербів, головним чином польське. За ними — патриціат, міщани, купці. Нечисленні, які залишилися у зруйнованому і позбавленому значення місті.

Advenisti desiderabilis,

quem expectabamus in tenebris,

lit educeres hac nocte vinculatos de claustris.

Te nostra vocabant suspiria,

te larga requirebant lamenta…

Alleluia!{16}

Процесія підійшла під монастир францисканців. Волошек спеціально вибрав це місце. Видовище потрощених, обгорілих, але переважно все-таки вцілілих стін містило власне послання. Воно мало нагадувати, кому і чому вони завдячують тим, що все ще стоять.

Зі свити виступив герольд, одягнений у табарт[73] зі знаком золотого опольського орла. Зачекавши, поки гамір і шум ущухнуть і настане цілковита тиша, герольд розгорнув обвішаний печатями пергамент.

— In nomine Sancte et Individue Trinitatis, amen, — голосно зачитав він. — Nos Boleslaus filius Boleslae, Dei gratia dominus Glogovie et dux futurus Oppoliensis, significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis[74].

— Увідомляємо, яко задля рятування миру, земель і підданих наших клянемося і присягаємо союз, братерство у зброї та вірі зі Спільнотою Табора і всіма союзниками Табора. Присягаємо вірно стояти на боці Табора і спільно боротися за мир і стабільність, себто спільно нападати на тих інших, котрі є супроти стабільності.

Настоятель францисканців зблід, став білий, як саван померлого, так само виглядала і решта ченців і духовенства. Хоча князь попередньо підготував їх до того, що мало відбутися, однаково це їх шокувало.

— У винагороду і задля компенсації цьому союзу землі і гради наші, у додатку перелічені. Табору даруємо, за винятком тих, які за собою застерігаємо. Взамін Табір обіцяє нам землі і гради, які в додатку перелічені і які нині іншим належать, що їх ми в боротьбі за мир у нинішніх власників відберемо.

— Factum est, — закінчив герольд, — in Dominica Resurrectionis Anno Domini MCCCCXXIX ad laudem Omnipotentis Dei amen[75].

Тишу не порушив жоден звук.

Зі свити виступив князь Болеслав Волошек, син Болеслава, внук Болеслава, правнук Болеслава, П'яст з П'ястів. Він був у повному обладунку, золотий ланцюг і горностаєвий комір плаща надавали йому королівського вигляду. Праворуч нього стояв маршал, теж у повному пластинчатому обладунку, за ним — сенешаль, обіч — гості князя, польські лицарі, один — Лелівіт, другий — Корнич. Ліворуч князя стояв блідий настоятель францисканців. Ззаду виступав прапороносець із хоругвою з орлом.

Герольд, перш ніж почати, знову дочекався тиші.

— Увідомляємо також усіх усюди і кожного окремо, що задля зміцнення союзу з Табором ми оце приймаємо святе причастя у Христовий спосіб, себто під обома видами, sub utraque specie, нікого одначе ж із підданих наших до такого причастя не примушуючи і свободу обряду гарантуючи. Присягаємося також чотирма статтями, котрі вільними людьми у Королівстві Чеському проголошені та прийняті.

Герольд відступив. Волошек зробив крок уперед, сенешаль і абат залишилися ззаду. Зі свити виступив Бедржих зі Стражниці. якого до невпізнання змінила чорна, перетягнена шкіряним поясом сутана. Гуситський проповідник тримав тацю з облаткою і золоту чашу з гарним гравіруванням. Волошек підняв праву руку.

— Клянуся, що у Богом мені даному князівстві вільно, безпечно і без перешкод проголошуватиметься слово Боже. Що Тіло і Кров Господа Христа

роздаватимуться вірним під видом як хліба, так і вина за правилом Письма і вчення Спасителя. Що папських священиків позбавлено буде світської влади над дочасним багатством і добром, і що дочасне добро і багатство буде в них забрано, яко же перешкоджає їм жити, вірити та навчати так, як чинив те Христос зі своїми апостолами. Що за всі гріхи смертні і явні злочини проти закону Божого буде покарано. Хай мені в цьому допоможе Бог і Святий Хрест.

Закінчивши, князь став на коліна. Бедржих підійшов, подав князеві тацю з облаткою, а після неї чашу з вином. Потім обіруч підійняв посудину.

— Fiat voluntas Tua[76]!

— Амінь! — відповіли всі навколо. Волошек встав, брязкаючи обладунками.

— Готово, — він обернувся до тих, що стояли найближче. — Пішли, нарешті щось поїмо. І вип'ємо.

* * *

Учта відбувалася у францисканців, у трапезній. Стіни були покриті мозаїкою тріщин, а всередині все ще смерділо горілим. Але ченці наполягали на тому, аби прийняти князя в себе, і всі знали, чому. Навернений на Чашу і чеську віру Волошек не приховував наміру вигнати з Глогувка ксьондзів, прелатів і колегіатських каноніків. Менші Брати сподівалися, що їм він дозволить залишитися.

Францисканські кухарі перевершили самих себе у кулінарному мистецтві. На столі красувалися чотири величезні печені кабани, фаршировані свининою і ковбасами. Чотири олені. Вісім сарн, дванадцять поросят, дванадцять тетеревів, купа шинок, окороків, кишок і полотків. Картину доповнювали безліч бабок, тістечок, пряників і мазурків. Середину столу займав цілий запечений віл з позолоченими рогами, оздоблений зробленими із сала написами. На першому було: O IESU, SPECULUM CLARITATIS AETERNAE. На другому, надто вже влесливому: DEI GRATIA DUX BOLKO HUIUS LOCI BENEFACTOR[77].

Справляла враження і бібенда[78]: чотири бочки кіпрського вина, exemplum[79] чотирьох пір року. Дванадцять, як місяців у році, бочівок венгерського та італійських вин. Безліч — рахувати було лінькки, але, мабуть, п'ятдесят дві штуки, стільки, скільки тижнів, — глеків молдавських та угорських вин, дзбанів меду та пляшок славнозвісного ковенського липцю[80].

Сорок днів посту зробили свою справу. З величезним зусиллям витримавши змовлені блідим настоятелем Pater Noster і Benedic Domine, вимучені постом учасники застілля накинулися на їжу і питво, як яструб накидається на вальдшнепа, як Карл Молот накинувся під Пуатьє на арабів, як лебідь накинувся на Леду, а критський бик — на перебрану коровою Пасифаю. Стіл, який спочатку виглядав як cornu copiae, невичерпне багатство з рогу кози Амальтеї, дуже швидко почав спустошуватися, виглядом обгризених кісток усе більше і більше викликаючи в уяві образ розритого цвинтаря.

Князь Болько Волошек розщепив ґудзики вамса. І зригнув. Протяжно і по-панськи.

— Постарався, — сказав він, — жебрущий орден. Хоча витрати я взяв на себе, щоб їх дощенту не розорити. Кепські часи надходять для монахів і

попів. Усіх прожену на всі чотири сторони. А чи ви звернули увагу на настоятеля, яка в нього бліда пика, який кислий він там сидить? Як у стіну втупився, ніби «мане, текел, фарес» там побачив? Якраз францисканців, зрештою, мені трохи шкода, бо вони порядна братія, самі лише поляки і чехи, вірні принципам святого з Асизу. Лікували хворих, допомагали нужденним, де біда, де лихо, де нещастя — завжди були там, де їх потребували. Так що мені шкода буде їх проганяти. Але що вже там, прожену. Надходить Нове, великі зміни, революція, хто був ніким, той стане всім, і навпаки. Невинні постраждають нарівні з винними. Бо надходить Нове, а що ж це за Нове, яке не починає з того, що копає під зад Старе? Чи не так, Рейневане? Правда, брате Бедржиху?

— То ви, — сказав один з польських гостей, Лелівіт, — пресвітер Бедржих зі Стражниці.

— Я, — підтвердив Бедржих, ненадовго припинивши длубатися в зубах. — А ви Спитек Леліва з Мельштина, краківський воєводич. А ви, пане, Миколай Корнич Сестшенець, бендзінський бурграф. Як бачите, мені відомі не тільки ваші імена та герби, а й посади. Тож дозвольте і мені представитися посадою. У результаті укладеного сьогодні союзу і спільних дій невдовзі весь Верхній Шльонськ буде опанований, належатиме Табору, Сигізмунду Корибутовичу і присутньому тут князеві Болеславові. Я жноситиму ранг і титул директора, головного справці відділів Табора у Шльонську.

Волошек, свіжоспечений адепт вчення Гуса, уважно роззирнувся навколо, щоби перевірити, чи нетверезість інших учасників застілля дозволяє говорити вільно.

— Ми вже поділили, як бачите, — сказав він полякам, — Верхній Шльонськ поміж собою. Корибут дістане Глівіце, таборити Бедржиха — Нємчу і все, що зуміють видерти в єпископа. Опольське князівство, ясна річ, теж має дещо здобути. Ще й багато здобути. Я хочу намислівську землю, Ключборк, Рибнік і Пщину. І половину Битома, ту, яку нині тримає той сраний хрестоносець, Конрад Білий, наймолодший братик єпископа. Межові стовпи, як мені обіцяли, буде пересунуто на користь переможців. Тож нумо перемагати і пересувати!

— Може, вже завтра, — запротестував Миколай Корнич Сестшенець. — Бо я так об'ївся і обпився, що й не встану.

— А післязавтра нам у дорогу, — заявив Спитек з Мельштина. — Чи не так, пане Бедржиху? Пане Рейневане? Нам-бо разом подорожувати.

Рейневан глянув на Бедржиха, запитально підняв брови. Проповідник зітхнув.

— Поїдемо назад під Ратибор, — сказав він. — А звідти — на краківський тракт.

— Краківський тракт, кажеш. Значить, до Польщі?

— Буде видно.

— Ти Рейневане, все чогось нахмурений, — зауважив уже сильно червоний від вина Волошек. — Таж Великдень, День Божого Воскресіння. Весна, зміна у природі, зміна у політиці, Нове надходить, Старе відходить, lux perpetua осяює пітьму, Добро перемагає, Зло втікає, сила боїться, Ангели радіють, під небеса виспівують, Gloria, Gloria in excelsis[81], хортиця ощенилася, а найкрасивіша з придворних моєї княгині нарешті дала себе трахнути. Словом, радіє тіло, радіє душа, радійте tandem[82] усі разом, радій і ти, Рейневане. Радій же, чорт забирай! Пий, п'ю до тебе. І кажи, що тебе мучить, брате-жаку.

Рейневан сказав, що його мучить.

— Інквізиція викрала в тебе дівку? — насупив брови князь. — Гжегож Гейнче опустився до викрадення? Неймовірно. Якби ще єпископ Конрадну, цей ні перед чим не зупиняється… Але Грегоріус? Наш друзяка з Каролінума? Гм, часи міняються, люди теж. Слухай, брате, ти мене підтримав, допоміг прийняти рішення. То і я тобі допоможу. У мене є джерела інформації, свої люди, єпископ здивувався би, якби знав, наскільки близько до нього, та й Гейнче би здивувався. Ютта де Апольда, кажеш? Накажу, щоб нашорошили вуха на це ім'я. Врешті-решт хтось натрапить на слід, все ж таки надовго нічого не приховати не можна, правильно каже приказка: quicquid nix celat, solis calor omne revelat.{17}

— Свята правда, — підтвердив з дивною усмішкою Бедржих зі Стражниці.

* * *

Вирушати на світанні стало вже традицією їхньої місії, і цей раз не став винятком. Сонце ще не встигло як слід піднятися над туманами, а вони вже залишили далеко за собою Глогувок і прудко рухалися на схід. Невдовзі добралися до роздоріжжя.

— Бедржиху? Куди тепер? — запитав з невинною міною демерит.

— На Ратибор. А звідти краківським трактом до Затора. Я ж казав.

— Ми знаємо, що ти вчора казав. Я питаю, куди ми їдемо нині?

— Не перегинай палку, Шарлею.

Отже, вони їхали на Ратибор, до краківського тракту. Загоном, що поповнився обома польськими лицарями та їхніми зброєносцями. А навколо весна розходилася на повну силу.

— Вашмосте Рейневане.

— Слухаю вас, пане з Мельштина.

— Ви німець…

— Я не німець. Я сілезець.

— Ви не чех, — підсумував Спитек. — Що ж тоді приваблює вас у гуситському вченні? Як так сталося, що ви стали на їхньому боці?

-Ішла боротьба добра зі злом. Коли настав час вибирати, коли не можна було не вибирати, я вибрав добро.

— Не можна? Адже можна було не ставати ні на один бік.

— Бути нейтральним у боротьбі добра зі злом — значить, виступити на боці зла.

— Слухай добре, Миколаю, — звернувся до другого лицаря Спитек з Мельштина. — Слухай, що каже.

— Та слухаю, — підтвердив Сестщенець. — А ще слухаю чутки. А про тебе ходять чутки, що займаєшся магією, пане з Беляви. Що ти чарівник.

— Не хто інший, — спокійно відповів Рейневан, — як троє волхвів першими привітали Ісуса у Вифлеємі. Принісши йому миро, ладан і золото.

— Скажи це Інквізиції.

— Інквізиція це знає.

— Може, — втрутився Спитек з Мельштина, — змінімо тему.

— А спритно ви поділили між собою Верхній Шльонськ, — іронічно зауважив Сестшенець. — Спритно, хвацько і з розмахом. Табор, Волошек, Корибутович, уже й шкуру на ведмеді поділили. А де інтерес польської корони?

— Так уже вам той інтерес на серці лежить? — з не меншою іронією запитав Бедржих. — Аж так за нього дбаєте?

— Важко буде реалізувати ваші задуми, якщо Польща їх не підтримає. А чи буде така підтримка у польському інтересі?

— Важко сказати, — погодився Бедржих. — Бо з Польщею та сама проблема, що й завжди: невідомо, що це і хто це. Ягелло? Сини Ягелла? Сонька Гольшанська? Вітольд? Єпископ Збишко Олесницький? Шафранці? У Польщі кожен, хто при владі, має власні, приватні інтереси, і неодмінно називає власний інтерес благом вітчизни. Так у вас споконвіку було і вовіки віків буде. Питаєте, пане Корничу, де інтерес польської корони? А я питаю: чий конкретно інтерес ви маєте на увазі?

Сестшенець пирснув, натягнув віжки свого коня.

— Пане Бедржиху! Ми ж усього лише посланці на службі видатних персон, ескорт значних державних діячів. Нам аби ескортувати. А посправжньому важливі справи діячі їдуть обговорювати з діячами.

— Про те, що сталося в Луцьку, — відповів Бедржих, — відомо не тільки державним діячам. І не тільки вони бачать, що тепер діється у Польщі. Єпископ Олесницький переслідує польських гуситів, пхає Ягелла до хрестового походу на Чехію. Вітольд зараз коронується на короля Литви…

— Не буде цієї коронації,- втрутився Рейневан, — Можете мені вірити.

— Ясно, що ні, - Сестшенець глянув на нього проникливим поглядом. — Папа не допустить. А може, ви щось інше мали на увазі?

— Не мав, — запевнив за Рейневана Бедржих. — А я, зацні панове, й далі не знаю, від чийого імені їдуть до Чехії ті достойні персони, що ми їм назустріч до Затора прямуємо. І яким маємо служити ескортом.

— їдуть від імені Польського Королівства, — насупив темні брови Спитек з Мельштина. — Це я вам заявляю. Говоріть собі, що хочете, та Польща — одна, а її благо — понад усе. З королями, князями, єпископами — хай буде. А як доведеться, то й попри королів та єпископів.

— ГІопри? — Бедржих усміхнувся кутиком вуст. — Це так, ніби сигнал до бунту, пане Мельштинський. Вам бунт у голові?

— Ні, не бунт. Конфедерація. Щит, притулок, святиня золотої свободи нашої.{18} Привілей нашого лицарського стану. Щоби покласти край хибній спрямованості загальної справи або перевищенню влади, чи то королівської, чи то церковної, щоб утримати порядок у королівстві, яким погано правлять, гальмують його прогрес або й взагалі підштовхують до загибелі,

потрібні радикальні заходи. Рішучі. Бойові. Бо буває зло, яке доходить до крайнощів, на яке конче потрібні радикальні ліки, яке будь-як- будь загоїти треба. Будь-як-будь. Хоч би й мечем.

— Прозвучало серйозно.

— Знаю.

* * *

— Панове, — Шарлей привстав у стременах. — За річкою — пщинська земля.

— Треба бути пильними, — сказав Бедржих. — Тут завзято полюють на гуситів і їхніх союзників. Вдова на Пщині щедро платить за спійманих.

— Вона все ще вдова? — здивувався Сестшенець? — Казали, що вона вийшла за Пшемка Опавського.

— Пшемко, — підтвердив проповідник, — подумував про одруження. По-перше, завдяки шлюбу з удовою приєднав би пщинський наділ до Опави. По-друге, з вдовички показний екземпляр жіночки, хоч і не наймолодшої, проте здорової і гарячої литвинки. Хтозна, може, якраз цього і злякався старий Пшемко — що на ложі її не потягне? Досить того, що взяв собі за жінку якусь боснячку, а вдова залишилася на Пщині вдовою. Але плітки так уперто ходили, що багато хто вже бачив її Пшемковою жінкою. А позаяк боснячка випадково теж Геленою зветься, то дехто навіть і плутає.

— Гелена з Пщини, — уточнив Рейневан, — це кровна сестра Сигізмунда Корибута?

— Вона сама, — підтвердив Спитек. — Донька Дмитра Корибута Ольгердовича. Небога короля Ягелла.

— Небога чи ні, - відрізав Бедржих, — а нам її треба остерігатися, як чорта. Ну ж бо, ходу. Чим далі від Пщини від'їдемо, тим краще.

— Впораємося, — цмокнув на вороного Шарлей. — Досі нам ішло як по маслу.

Наврочив.

* * *

— Пане! — заволав один із моравців, поставлених на варту за тином корчми, у якій вони зупинилися, щоби придбати фураж. — Пане! їдуть якісь!

— Озброєні! — оголосив другий. — З дюжину коней…

— Зібратися, зброю напоготові, - закомандував Бедржих. — Зберігати спокій: може, минуть.

Сестшенець відчепив від сідла важкий чекан, засунув держак ззаду за пояс. Спитек підтягнув рукоять меча ближче до руки, але затулив зброю плащем.

Моравці поспіхом відв'язували коней від конов'язі. Самсон зачинив двері корчми і сперся на них.

Шарлей схопив Рейневана за руку.

— Візьми оце.

Вручена йому зброя була арбалетом. Мисливським, з красивою інтарсією на прикладі. Зі сталевим лучищем, але був досить легким. Натягувався він коловоротом із зубчастим колесом

На тракті зацокали копита, заіржав кінь, між шпалерами кривих верб показався загін у тринадцятеро озброєних, які ступою прямували у бік Пщини.

— Проїдуть, — пробурмотів Бедржих, — чи не проїдуть?

Не проїхали. В'їхали на майдан. Зразу можна було здогадатися, що це не звичайні кнехти, одяг і зброя виказували в них найманців. Рейневан помітив, що вони ведуть полоненого. Біля одного з коней, на поворозі, що з'єднував зв'язані руки з лукою сідла, підтюпцем біг чоловік.

Командир роз'їзду, тонкопикий вусань, зміряв Бедржиха і компанію недобрим поглядом. Бранець біля коня повернув голову. А Рейневан мимоволі відкрив рот.

Полоненим був Бруно Шиллінг. Чорний Вершник, ренегат, дезертир з Роти Смерті.

Він умить упізнав Рейневана. У його очах запалав вогонь, злий вогонь, лице напружилося і скорчилося в гримасу, якої Рейневан ніколи раніше в нього не бачив, ні разу, ні під час подорожі над Ользою, ні під час шести днів допитів на Совинці. Він одразу збагнув, що ця гримаса означає.

— Це гусити! — крикнув Шиллінг, смикаючи за повороз. — Вони! Ці люди! Це гусити! Чеські шпигуни! Гей! Не чуєте, що кажу?

— Чого? — грубо запитав командир роз'їзду. — Ну, що таке?

— Це гуситські шпигуни! — Шилінг аж обплювався. — Я їх знаю! Мене ви зв'язали, хоча я невинний! А от вони справжні злочинці! Заарештуйте їх! Закуйте в кайдани!

Спитек з Мельштина поблід і затиснув зуби, рука Сестшенця моментально скочила до держака. Бедржих очима дав знак своїм моравцям. Шарлей зняв шапку, виступив уперед.

— Оце так нахаба, — весело сказав він. — Ну й язикатого ж злодюжку ви схопили, панове вояки, годі й казати! Щоб рятувати власну шкуру, береться других паплюжити. То дайте ж йому там у Пщині батогів, пане охвіцере, та й буків не пожалійте для такого сина! Хай знає, як-то воно з наклепниками буває!

— А ви, — рявкнув вусань, — що за одні?

— Ми купці з Ельблонга, — спокійно заявив Бедржих зі Стражниці. — Вертаємося з Угорщини…

— Ви такі купці, як ми монашки.

— Ручаюся…

— Бреше! — крикнув Шиллінг. — Це гусит!

— Заткни пащеку, — сказав вусань. — А вам, милостиві панове, доведеться все-таки потрудитися з нами до Пщини, там уже начальство розбереться, хто ви такі, купці чи лжекупці. Пецольд, Младота, з коней, перетрусіть їм в'юки і короби. І відберіть зброю.

— Пане начальнику, — Бедржих злегка відвів полу плаща, багатозначно поплескав по підвішеній до пояса пузатій калитці. — А може, якось договоримося?

Вусань під'їхав ближче, глянув на них згори. Тоді скривив худу пику у презирливій усмішці.

— У Пщині, - процідив він, — за єретиків більше дають. А раз даєш хабара, значить, ти точно єретик. Підеш у пута. А твій нікчемний мішок однаково буде наш.

— Бог свідок, — стенув плечима проповідник, — що я цього не хотів.

— Чого ти не хотів?

— Цього.

Бедржих вхопив протягнутий йому арбалет, плавно підкинув приклад до щоки. Дзенькнула тятива, випущена з близької відстані стріла змела вусатого з коня.

— Бий!

Спитек з Мельштина рубонув одного із солдатів мечем, Сестшенець кинувся на решту, рубаючи і штрикаючи навперемін мечем і чеканом. Найманці кинулися на них з криком, наставивши списи і вимахуючи сокирами. Троє впало з коней, націлені стрілами з арбалетів моравців і польських зброєносців, четвертий хляпнувся в калюжу від стріли Шарлея. Решта накинулися на них з бойовими вигуками. І тут у бій вступив Самсон.

Велетень схопив зроблену з розрізаного навпіл стовбура лаву, підняв її, ніби вона нічого не важила, — а вона важила. І як циклоп Поліфем вергав скелі в корабель Одіссея, так Самсон Медок пожбурив лаву в кінних пщинських найманців. Із кращим, ніж Поліфем, результатом. Спричинивши страхітливий погром серед людей і тварин.

Рейневан, спритно лавіруючи в бою, кинувся до Шиллінга. І побачив щось неймовірне.

Ренегат вчепився за куртку вершника, який його вів, стягнув його на землю. Вершник, здоровий чолов'яга, не дав себе збити з ніг, відштовхнув Шиллінга і вдарив його ножем. Шиллінг ухилився від удару півобертом і нахилом корпусу, різким рухом плеча викрутив солдатові руку, сильно штовхнув плечем, засадивши нападникові його власний ніж у горло. Блискавично розрізав пута на зап'ястях об причеплену до сідла сокиру, скочив на сідло, пустив коня чвалом.

І був би втік, якби не мисливський арбалет з німецьким коловоротом, зроблений у Нюрнберзі, експортований до Кракова, привезений у Моравію, до Одр, де Шарлей придбав його за зовсім не високу ціну — чотири угорські дукати. Рейневан поклав ложе на пліт, спокійно прицілився і вистрелив. Кінь, якому стріла влучила в круп, заверещав і дико смикнувся, Шиллінг вилетів з сідла, як із пращі, й гепнувся на купу мокрої тирси. Рейневан кинувся на нього з вихопленим з-за халяви ножем. Ренегат зірвався, як кіт, зблиснув власним лезом. Вони зійшлися в серії випадів, уколів і ударів.

Шиллінг раптово вдарив з випаду, наскочив, цілячись розчепіреними пальцями лівої руки в очі. Рейневан врятував око, відхиливши голову, різко ухилився від розмашистого удару. Другий удар парирував клинком, аж іскри пішли. Шиллінг копнув його, одночасно б'ючи ножем згори. Рейневан устиг затулитися, але це виявився фінт. Ренегат обернув ніж у долоні і штрикнув його в коліно. Пронизаний болем Рейневан на якусь мить розгубився. Шиллінгові цього було достатньо. Він замахнувся плавним обертом і різонув його по плечу.

— У лютому, — просичав він, — ти вижив, бо я був хворий. Але я вже одужав.

— Зараз знову захворієш.

— Тоді я тобі тільки вухо надрізав. Тепер випущу кров, як зі свині. Як із твого брата.

Вони кинулися один на одного, ріжучи і колючи. Рейневан парирував підступний укол, вдарив Шиллінга ліктем в обличчя, додав з оберту кулаком, копнув у гомілку, обернув ніж і штрикнув згори, з усієї сили. Почувся хрускіт, лезо ввігналося до гарди. Ренегат смикнувся, відскочив. Подивився на рукоять, що стирчала з його ключиці. Схопив її, одним плавним рухом витягнув ніж з рани. І відкинув за себе.

— Зовсім не боліло, ха-ха, — весело сказав він. — А тепер я бебехи з тебе повипускаю. Повитягую з тебе кишки і обмотаю тобі їх навколо шиї. Та й так залишу.

Рейневан відступив, спіткнувся, впав. Шиллінг накинувся на нього з тріумфальним криком. Шарлей виріс як з-під землі і різко полоснув його фальшіоном по животу. Ренегат закашлявся, подивився на фонтан крові, підняв ніж. Шарлей рубонув його ще раз, цього разу по правому плечі. Кров бризнула на сажень угору. Шиллінг упав на коліна, але ножа не випустив. Шарлей вдарив ще раз. І ще. Після другого разу ренегат упав. Після третього остаточно знерухомів.

— Terra sit ei levis, — хрестячись, сказав Бедржих. — Нехай йому земля і так далі. Аж лячно питати… Ви його знали?

— Побіжне знайомство, — відповів Шарлей, витираючи держак.

— І вже неіснуюче, — додав Рейневан. — Ми викреслюємо його зі списку знайомих. Дякую тобі, Шарлею. Мій брат із того світу теж тобі дякує.

— Так чи сяк, — Бедржих скривився, розглядаючи покалічену долоню, — не хто інший, як цей знайомий має на совісті пшинських воїнів, що їх дочасні рештки оце саме топлять у гноївці. Якби не він, ми би відбрехалися без бою. А тепер нам треба звідси тікати, і чимшвидше. Медику, можеш перев'язати мені руку?

— Хвилинку, — Рейневан стягнув куртку і просяклу кров'ю сорочку. — Потерпи ще. Я тільки візьму голку і нитку. Мені треба в кількох місцях позашиватися.

* * *

Вони їхали, не шкодуючи коней. Рейневан був не єдиним, кого довелося зашивати і хто зараз кулився в сідлі, час від часу сичав і лаявся. Легку

рану в стегно отримав у бою з пщинськими найманцями Спитек з Мельштина, один з моравців дістав по ребрах, добряче перепало по чуприні зброєносцю Сестшенця. Однак усі трималися в сідлах. Постогнували, пойойкували, але темпу не збавляли.

— Бедржиху? Як твоя рука?

— Та, дрібничка. Я просив перев'язати, щоб не поплямити кров'ю ці штани. Бо це нові штани.

— Ти вже коли-небудь був поранений? Залізом?

— Під Бржецлавом, у двадцять шостому, угорським списом у гомілку. А чого ти питаєш?

— Так собі.

* * *

— Шиллінг… — наважився підняти сумне питання Рейневан. — Якщо Шиллінг опинився тут, це значить, що він утік з в'язниці. А це може означати… Може означати, що Горн…

— Ні, - негайно перебив демерит. — Не вірю. Горн не дав би захопити себе зненацька. А своєю чергою…

— Треба буде перевірити, — закінчив Рейневан. — Заглянемо на Совинець. Зразу після того, як повернемося до Одр.

— Це вже недовго, — спокійно сказав Самсон Медок. — Три, щонайбільше чотири дні.

— Самсоне?

— Наш комендант знову змінив напрям. Останню годину він веде нас на південь. Прямісінько до Моравської Брами. З хвилини на хвилину побачимо Скочів.

Рейневан дуже брудно вилаявся.

* * *

— Саме так, визнаю, — Бедржих, на якого різко напосілися, навіть не оком не зморгнув. — Я навмисне ввів вас в оману. Я ніколи не мав наміру їхати до Затора.

— Ще одна перевірка, — гаркнув Рейневан, — моєї лояльності? Так? Я знаю, що так!

— Якщо знаєш, то навіщо питаєш?

У зарослому грубим шаром ряски лісовому болітці кумкали, облаплюючись, тисячі жаб.

— Слід визнати, — сказав Шарлей, — що ти вмієш діяти на нерви, Бедржиху. У тебе в цьому плані непересічні здібності. Цього разу тобі вдалося розлютити навіть такого спокійного чоловіка, як я. І я би надавав тобі по морді тільки так, якби не сором перед іноземцями.

— А я, — процідив іноземець Сестшенець, — відчув себе особисто ображеним вашим крутійством. Ваше щастя, вашмосте Бедржиху, що вас духовна сукенка захищає. А то на втоптаній землі я навчив би вас доброго тону. І кості порахував би.

— Там, у Заторі, — запальним тоном втрутився Спитек з Мельштина, — чекають пан Шафранець і пан з Опорова! Ми мали їх вести у Моравію й охороняти в дорозі! Гетьман Прокоп пообіцяв польським послам супровід і ескорт! А ми дали лицарське слово…

— Пан краківський підкоморій, — Бедржих склав руки на грудях, — і пан підканцлерій коронний вже у дорозі до Одер і будуть там, швидше за все, раніше за нас. Їх ведуть надійні люди, а охорона їм непотрібна. Тепер, коли Ян з Краваржа перейшов на бік Чаші й став союзником Табора, тамтешні дороги безпечні. Так що досить цієї тріскотнечі, панове. По конях — і в дорогу!

— Може, у вас, чехів, — скреготнув зубами Миколай Корнич Сестшенець, — така мода, щоб опоясаних лицарів брехнею годувати, на манівці зводити, а їхню мову тріскотнечею називати. У Польщі таке безкарно не минає. Ваше щастя, що вас захищає…

— Що мене захищає? — крикнув Бедржих уже із сідла. — Духовна сукенка? А де ти на мені сукенку бачиш? І взагалі, до сраки сукенку! В очі тобі кажу: у мене були підозри, я не вірив нікому з вас, не довіряв, мусив піддати вас випробуванню, вас усіх. Розумієш, Корничу? І що? Ти ображений у своєму польському гонорі? Хочеш сатисфакції? Ну ж бо! Хто з вас…

Він не закінчив. Самсон Медок під'їхав до нього на списничому огирі, схопив за комір і штани, стягнув з сідла, не зважаючи на вereски, підняв — і з розмаху кинув у заросле ряскою болото. Плюснуло, засмерділо, жаби на мить затихли.

Самсон серед цілковитого мовчання зачекав, поки проповідник вирине; зелений від ряски, той випльовував намул.

— Я, — сказав Самсон, — відчув себе ображеним у своєму гонорі. А цього мені буде досить як сатисфакції.

Розділ десятий

у якому ми знову відвідуємо Вроцлав, у дні перед Великоднем. Там-бо діється чимало речей, про які направду шкода було б не розповісти.

Уранці випав раптовий дощ, сонце, коли зійшло, запалило мідно-золоті вогні на вроцлавських костелах. Немов золоте руно, блищав дах над головним нефом Святої Ельжбети, палали, аж засліплюючи очі. вежі-близнюки Марії Магдалини, блищали куполи і бані Миколая, Войцеха, Дороти, Якуба,

Святого Духа, Марії на ГГясеку — всіх тридцяти п'яти вроцлавських храмів. Небесне світло відбивалося в мокрих дахах міста — міста, яке здавалося вже так само вічним.

Мелодійно задзвонив малий дзвін у храмі Божого Тіла. Вроцлав уже прокинувся, під Свидницькою брамою починався рух.

Було двадцять перше березня року Божого 1429.

Гжегож Гейнче, inquisitor a sede apostolica на вроцлавську дієцезію, потягнувся, аж затріщали суглоби.

«Добре знову бути вдома», — подумав він.

* * *

Дзвін Святого Вінцентія почав дзвонити на Angelus. Іоанніти посхиляли голови і перехрестилися. Єпископ Конрад кивнув пахолкам, наказав налити в келихи. Обширний капітульний зал олбинського абатства наповнював шляхетний аромат бургундського, приправленого корицею, імбиром і розмарином.

З костелу долітав черничий спів: Gratiam tuam, quaesumus, Domine, mentibus nostris infunde: ui qui, Angela nuntiante,

Christ i Fili tui incarnatiunem cognovimus…

— Отже, — єпископ підняв келих, — бранденбурзький курпринц і маркграф Йоганн вирішив підтримати Шльонськ у боротьбі проти чехів-єретиків. І посилає нам на допомогу чотириста важкоозброєних іоаннітів з Марки. Хто б міг сподіватися… Адже батько Йоганна, курфюрст Фрідріх Гогенцоллерн, якось частіше про Польщу, а не про Шльонськ зволить думати… Ет, годі про це. Це благородний жест з боку маркграфа, гідний того, щоб за нього випити. За здоров'я маркграфа Йоганна! І за здоров'я ваших милостей!

Бальтазар фон Шлібен, Великий магістр Марки, підняв тост у відповідь. Його кістлява, покрита коричневими плямами рука дрижала під вагою кубка.

— Госпітальєрам Святого Яна Єрусалимського, — заговорив він у ніс, — не можна залишатися бездіяльними перед лицем загрози для віри і Церкви. Ми складали обітниці — і дотримаємо цих обітниць. Ми, лицарі бранденбурзького округу, гордимося вірністю обітницям і принципам ордену.

— Саме так, — гордовито підтвердив Миколай фон Тірбах, командор Свобниці.

— І хай нам допоможе Бог, — додав, випинаючи щелепу, Геннінг де Альцей, брат убитого під Нисою Дітмара.

— Тож пиймо, пиймо, — поквапив Конрад. — На погибель гуситам!

— На погибель, — буркнув Геннінг де Альцей. Єпископ знав, що його другий брат, Дитріх, загинув під Драгімом. У бою з поляками.

— Ваших лицарів, магістре Бальтазаре, — єпископ звернувся до Шлібена, — на час перебування у Вроцлаві гоститиме Олбін, тутешні брати-премонстранти. А всі експенси покрию я, зі своєї власної шкатули. Куди ви вирушите з Вроцлава?

— До Легниці. До князя Людвіга.

— Аякже, — Конрад злегка примружився. — Адже Людвіг Бжезький — шуряк маркграфа. Гм, щиро сподіваюся, що тепер, маючи під командуванням славетних своєю зброєю іоаннітів з Марки, князь Людвіг виявить більше воєнного хисту, ніж досі. Бо досі у боях з гуситами він якось не показав себе. Прославився тільки маневреною війною. Бо й чим же ще, якщо не маневром, є швидкий відступ? Але годі, годі про неприємні речі. За ваше здоров'я!

— Розкажу вам новину, — єпископ витер губи, обвів поглядом присутніх, — яка оце тільки з Франції прибула, разом з оцим прекрасним бургундським, що його ми п'ємо. Так от. у Шиноні, при дворі короля Карла VII з'явилася селянка з Шампані, проста дівка на ім'я Йоганна, містичка, а то й ворожка, бо геть короля причарувала і задурила. Казала, мовляв, голоси святих з неба назвали її спасителькою Франції, бичем Божим проти англійських загарбників. І знаєте що? Повела за собою і неповороткого короля, і все лицарство, і навіть простолюдинів. Її прозвали La Pucelle, Дівою, і під її знаменом усі пруть на Орлеан, а англійці, які тримають місто в облозі, від страху вже тремтять як осиковий лист.

— Не личить, — нахмурився Бальтазар фон Шлібен, — дівці таке діло. Якісь це нові моди, французькі моди. У вашому палаці, єпископе, на Острові Тумському, ми теж бачили у дворі одну таку, у чоловічому вбранні, верхи і зі списом. А негоже дівці чоловічі шати вбирати. Богопротивний се звичай. Блюзнірський.

— А я вам кажу, — випростався єпископ, — що мета виправдовує засоби. І що ви недооцінюєте значення символу. Тут горло зірвеш, поки волатимеш про честь, про батьківщину, про віру і Церкву, а вони й не здригнуться, бо мають пустопорожні балачки десь. А дай їм символ, хоч би й плохенький, то вони за ним у вогонь і в воду. Такий символ важить більше, ніж загін війська.

Тому, хтозна, може, і я пошукаю таку Йоганну в нас, на Шльонську. Прозву Незайманкою, повчу про голоси з неба, накажу виголошувати нісенітниці та підбурювати проти гуситів, вберу в обладунки, вручу хоругву… А раптом подіє?

— Не годиться-бо так, — суворо повторив великий магістр. — Чоловічий убір на дівці — то гріх, розпуста, хтива провокація і блюзнірство. Палити треба дівок, котрі носять чоловічий одяг, котрим здається, нібито можуть зрівнятися з чоловіками. Палити їх!

— Ну авжеж, — фиркнув Конрад. — Авжеж палити! Але тільки коли вони вже зроблять свою справу і перестануть бути потрібними.

* * *

«Від єпископа — двадцять грошів, — вже котрийсь раз підсумував Крейцарик, шкрябаючи пальцем по столу в темному кутку заїзду «Під синім коропом». — Від жінки, що пахне розмарином, — тридцять. Від Інквізиції- дванадцять, мало, зараза, скупі ті попи… Від Фуггерів — двадцять. Мінус витрати, залишається якихось п'ятдесят. А ще ж жінці треба дати на життя, четверо дітей, пся мать, п'яте на підході. Господи, і коли ж нарешті та жінка почне ходити з животом до чарівниць? Відкласти вдасться не більше сорока. Мало. Все ще надто мало, щоб спільно зі швагром купити в лицаря Вернера

Панневіца млин над Відавою. Лицар Панневіц, най би його за здирництво чорти в пеклі смажили, править за млин вісімдесят п'ять гривень…

Треба більше працювати. І активніше. А стає небезпечно. До Вроцлава повернувся інквізитор Гейнче, буде надолужувати згаяне, за Святим Войцехом уже готують вогнища. Агенти у місті так і кишать. Кучера фон Гунт винюхує і стежить. Єпископ став підозріло люб'язний… Так, ніби щось підозрює…

І Грелленорт… Грелленорт двічі дивно на мене поглянув».

За спиною щось зашаруділо. Крейцарик здригнувся і підскочив, хапаючись за ніж — і водночас складаючи пальці для магічного знаку. «Це тільки щур. Тільки щур».

* * *

Конрад Олесницький не був того вечора у своїх покоях сам. Стінолаз знав про це, здогадувався, кого застане. Плітка про нову єпископову коханку розлетілася по Вроцлаву швидко, і не менш швидко перестала бути пліткою, а стала цілком офіційною інформацією. Сімнадцятирічна Клаудина Гаунольдівна була не першою міщанською донькою, яка впала єпископові в око і внаслідок цього була carnaliter copulata. Однак Клаудина була першою, у випадку якої патриціат повівся так, як йому й належало. Тобто по-скоробагатьківському. До єпископської резиденції прибула офіційна делегація вроцлавських патриціїв. Офіційно вимагати за цноту Клаудини фінансового відшкодування. Єпископ заплатив, не моргнувши оком. Усі були задоволені.

Офіційно оплачена Клаудина, донька багатих Гаунольдів, сиділа на турецькому пуфику біля єпископа і займалася тим, що й завжди, тобто об'їдалася зацукрованими фруктами і демонструвала принади. Вона розпустила блискучо-золоте волосся, наче заміжня, і раз у раз випинала розкішний бюст, досить непогано помітний у глибокому декольте. Щоразу, вкладаючи між кармінові губи зацукрований фрукт, вона неодмінно завмирала на достатньо довгий час, щоби насолодитися подарованими єпископом перснями.

— Здрастуй, Біркарте.

— Хай Бог береже вашу достойність.

Клаудина Гаунольдівна подарувала йому млосний погляд блакитних очей і вигляд дорогої чижемки з-під краю сукні. Надзвичайну вроду і непересічні тілесні дані природа врівноважила в Клаудині деякою нестачою. Головним чином — у мозку.

Єпископ відпив з кубка. Попри пізню годину, він був на вигляд абсолютно тверезий. Останнім часом це траплялося дедалі частіше. Стінолаз занотував собі в пам'яті, що при нагоді треба буде схопити єпископського лікаря і змусити його дати зізнання. Як-не-як це могло бути симптомом хвороби. Або її наслідком.

— Що там у тебе. Біркарте? Чи тобі останнім часом не трапилася випадково якась… пригода?

— Пригода? Ні.

Клаудина вщипнула єпископа за ногу. Конрад простягнув руку і погладив її за вухом, як кицьку.

— Щодо одного питання, — він підвів погляд, — я не встиг тебе розпитати. Твоїх людей, ти знаєш, кого я маю на увазі, гусити перебили під Велиславом. Скільки часу тобі займе завербувати нових? Коли цього можна сподіватися?

— Чим радість несподіваніша, тим вона більша, — з насмішкою в голосі мовив Стінолаз. — Сподівайся сміло, поки диха тіло.

Клаудина гортанно засміялася, але єпископ не мав настрою.

— Не розказуй мені тут анекдотів! — гримнув він. — Ач, який веселий! Твої Вершники мені потрібні на ґвалт, я хочу мати їх під рукою! Так що відповідай, коли я запитую!

— Pax[83], татусю, — примружився Стінолаз. — Не сердься, бо це нездорово. Вино, жінки, спів, а на додачу ще й злість. Ще удару зазнаєш. І зроблять єпископом якогось поляка. Що ж до відповіді, то я би все-таки волів inter nos[84].

Єпископ жестом наказав Клаудині піднятися, а ляпанцем по кругленькому задочку дав знак піти геть. Дівчина фиркнула, закопилила кармінові губки, зміряла обох чоловіків злим поглядом, забрала з патери жменю ласощів і пішла, звабливо погойдуючи стегнами.

— Вершників, — сказав Стінолаз, коли вони залишилися без свідків, — я вже зараз маю під рукою. Кілька у Сенсенберзі, зі старої гвардії. Та й тут, у Вроцлаві, я вже встиг завербувати кільканадцять нових.

— Підтверджуються чутки, — єпископ глянув на нього з-під опущених повік. — Про те, що ти приваблюєш їх чорною магією, що вони линуть до тебе, неначе ті нічні метелики — на вогонь. Скаржився Гайн фон Чірне, командир найманців, що з його хоругви дезертирують негідники, один за другого гірший. Але щоб іоанніти? Бо і магістр фон Шлібен скаржився.

— Знаю, що ти квапишся, батечку. Того й не перебираю, беру всіх підряд, г'андж'я і гашш'іш зроблять своє. Хтось іще на мене скаржився?

— Ульріх Пак, пан на Клемпіні, - у голосі Конрада забриніла насмішка, — але в іншій матерії. Не впізнаю тебе, сину. Ти — і дівчина?

— Облиш це, єпископе. А Пака умилостив.

— Я вже це зробив. Навіть не довелося особливо старатися. Повертаючись ad rem[85]: отже, ти маєш готових людей. Вони зможуть забезпечити мені безпеку? Охорону? Якби, всупереч твоїй думці, Рейнмар з Беляви все-таки планував замах на мене?

— Рейнмар з Беляви не планує замаху. Тому якщо мої люди потрібні тобі тільки…

— Не тільки, — перебив єпископ.

Якийсь час вони мовчали. З жіночих покоїв долинало погавкування італійського песика і мелодійний голос Гаунольдівни, яка обсипала служниць лайкою.

— Час настав ненадійний і недобрий, — порушив тишу Конрад Олесницький. — А найгірше ще попереду. Вистачило кількох навал єретиків, щоб потрясти Шльонськ. Люди стали нестійкі, у лиху годину скорі забувати про десять заповідей, про цінності, про честь, про обов'язки, про присяги. Слабкі

забувають про союзи, а найслабші починають шукати порятунку в пактах із ворогом. Перестають пам'ятати, що таке закон, що таке суспільний лад, що таке amor patriae[86]. Духовно занепадають. Забувають про Бога. Про те, що вони винні Богу. Та ба, Бог Богом, вони наважуються забувати про те, що винні мені.

— Таких людей, сину, — продовжив він після паузи, — треба буде навернути з хибної стежки. Дати їм урок патріотизму. А якщо цього виявиться замало, треба буде…

— Прибрати їх із цієї юдолі сліз, — закінчив Стінолаз, — звинувативши в цьому демонів або гуситських терористів. Буде зроблено, єпископе. Тільки покажи — і дай наказ.

— Ось такий ти мені подобаєшся, Біркарте, — зітхнув єпископ. — Саме такий.

— Знаю.

Обоє мовчали.

— Корисна річ, — удруге зітхнув єпископ, — тероризм. Скільки питань вирішує! Як би ми собі без нього давали раду? Кого би у всьому звинувачували, на що все звалювали? Vero, якби тероризм не існував, його треба би було вигадати.

— Ну от, прошу, — усміхнувся Стінолаз. — Ми однаково думаємо, навіть слова вживаємо ідентичні. А ти все ще від мене відрікаєшся, татусику.

* * *

Коли вони так-от сиділи за одним столом, ласуючи щукою в золотому від шафрану желе, ніхто, абсолютно ніхто не подумав би, що вони рідні брати. А проте, попри оманливе враження, вони були рідними братами. Старший, Конрад, єпископ Вроцлава, виглядав як справжній П'яст — могутній, рум'яний і здоровий сибарит. Довга борода і злегка впалі щоки Конрада Кантнера, князя на Олесниці, робили його схожим радше на пустельника.

— Самі лише гризоти, — повторив Конрад Кантнер, тягнучись до тарелі за наступним шматком щуки, — у мене через тих дітей, що я їх наплодив. Нічого, крім гризот.

— Я знаю, — єпископ кашлянув, протяжно харкнув, виплюнув кістку. — Я знаю, як воно є. Мені знайомий цей біль.

— Моїй Агнещці, - Кантнер прикинувся, ніби не зрозумів. — скоро п'ятнадцять. Я надумав, як ти знаєш, віддати її за Каспара Шліка, сподіваюся, пройдисвіт високо підніметься, канцлерська голова. Добра партія. Люксембуржець пообіцяв мені цей мар'яж, усе вже було домовлено. А тепер, чую, рає Шлікові доньку графа Бертольда з Геннеберга. Клятий брехун. Цей чоловік за все життя не сказав і слова правди!

— Факт, — єпископ облизав пальці. — Тому я би не переймався. Гадаю, що наш милостивий король зволить, заради тимчасової вигоди, обманювати і водити за ніс якраз графа Бертольда. Нічого. Ми ще добряче, побачиш, нап'ємося на весіллі Агнешки і Шліка.{19}

— Дай Боже, — Кантнер відпив з чаші, відкашлянув. — Але це ще не все. Мені спало на думку, розумієш, звести мого Конрадика з Барбарою, донькою бранденбурзького маркграфа Яна. На Різдвяні свята я поїхав з хлопцем до Шпандау: хай собі, думаю, молоді познайомляться. А Конрадик, розумієш, подивився. І каже, що ні. Що він її не хоче, бо груба. Пацан, я йому на те, дівчині всього-то шість рочків, з віком схудне тільки так. Це по-перше, а по-друге — улюбленого тіла багато не буває, матимеш, як відведемо вас в опочивальню, повне ліжко задоволення, від краю до краю. А він мені каже, що якщо вже заповнювати ложе, то краще двома або трьома худими. Ти розумієш, який нахабний шмаркач? І в кого воно таке вдалося?

— В нас, — зареготав єпископ. — П'ястівська кров, брате, п'ястівська плоть. Але по правді мушу тобі сказати, що ти для Конрадика не найкращу партію замислив. З Гогенцоллернами нам не по дорозі. Вони мріють про унію з Польщею, інтригують з Ягеллом, інтригують з гуситами…

— Ти перебільшуєш, — скривився Кантнер. — Ти сердитий на старого Фрица Гогенцоллерна, бо посватав сина з Ядвіжкою Ягеллонкою. Але правда в тому, що Гогенцоллерни піднімаються. А з тими, котрі піднімаються, треба знатися, з ними треба родичатися. І ще тобі щось скажу.

— Скажи.

— Ягеллони теж піднімаються. Королевичу Владиславу п'ять років. Анусі, моїй молодшенькій, теж п'ять.

— Ти або жартуєш. — нахмурився єпископ, — або здурів. З чим ги думаєш п'ястівську кров мішати?

— Я думаю п'ястівську кров на польський трон повернути, — випростався Кантнер. — На Вавель! А тебе ненависть засліпила. Ти змін не помічаєш. Gott im Himmel! Ти не бачиш, що світ змінився? Тут ідеться про майбутнє Шльонська. Гусити стали силою, самі ми проти них не встоїмо! Потрібна допомога. Справжня. Потужна. А ми що робимо? Стшелінський союз, Бішофвердський пакт, з'їзд у Свидниці, псякрев, тільки час гаємо. Шість Міст, саксонський курфюрст, Мейсен — це що, союзники? Усі вони тільки собі на умі, бо у всіх однаково перед гуситами жижки трясуться. Як чехи на нас підуть, то лужичани і саксонці поховаються в замках і носа не поткнуть за ворота. На допомогу нам не прийдуть. А ми — їм, якби чехи пішли на них…

— До чого ти хилиш, брате? Бо я собі міркую, що таки хилиш.

— Прийми… — Кантнер запнувся. — Прийми посла. Зробиш, як схочеш, ти у Шльонську намісник. Але прийми. Вислухай.

— Бранденбург? — криво усміхнувся єпископ. — Чи поляки?

— Посланець Збишка Олесницького, краківського єпископа. Я зустрів його по дорозі. Ми побалакали… Про те, про се…

— Авжеж. Хто такий?

— Анджей з Бніна.

— Не знаю, — сказав єпископ. — Але перш ніж дійде до аудієнції, ручаюся, знатиму про нього все.

* * *

Анджеєві з Бніна гербу Лодзя було менше тридцяти років, він був чоловік статурний, чорноволосий і смаглявий. Магістр Краківської Академії, королівський секретар, победзиський пресвітер, ленчицький і познанський канонік — він робив у Польщі блискавичну кар'єру в духовній ієрархії. Трохи навіть надмірно амбітний, він мітив у єпископи, не інакше.{20} Користувався, подейкували, великою довірою Олесницького. А це вдавалося не всім.

— Збігнев Олесницький, краківський єпископ, — спокійно продовжував він, — це найвідданіший candor fidei catholicae, найзапекліший perseguens віровідступництва і єретицтва. Negotium fidei, боротьба за віру, — це для краківського єпископа річ найбільшої ваги. Єпископ дотримується погляду, що боротьба з єрессю — настільки ж важлива, якщо не важливіша річ, що й бій з поганами за Святий Sepulchrum. Єпископ розуміє, що таке Crux cismarina, хрестовий похід по цей бік моря. Тим більше, що це наш спільний бік моря. Просив єпископ таке вам сказати: ми по один бік моря. Краків чи Вроцлав, ми на одному боці, на одному й тому самому березі. А перед нами піднімається хвиля єресі, яка ось-ось заллє і затопить цей берег.

— Річ для мене не нова, — кивнув головою Конрад, єпископ Вроцлава, — що Збишко Олесницький загрозу єресі бачить і розуміє. Річ це для мене не нова і анітрохи не дивна. Збишко в кардинали готується, а як же майбутньому кардиналові очі закривати на єресь? Як йому єретикам попускати? Як не розуміти, що те, що діється в Чехії, для нас у тисячу разів важливіше, ніж Оутремер, Єрусалим, Гріб Господній та інші фантазії? Бо таки правда, що гуситська зараза не за морем, а тут, у нас. Правда,

що врятувати нас може тільки Crux cismarina. Тому я запитую: де польські хоругви, які би йшли на Чехію з хрестовим походом? Чому їх досі не видно? Що, так важко краківському єпископові нагнути зухвалі шиї Шафранців та інших гуситських поплічників? Так важко нарешті нагнути шию спорохнявілому Ягеллу?

— Це ваші слова, достойний єпископе? — злегка підняв брови Анджей з Бніна. — Бо мені здається, що я чую вашого короля, Зигмунда Люксембурзького. Він тієї ж править. Чому поляки на Чехію не вирушать, де польська віра, де польські хоругви, трам- парам. Де польські хоругви, питаєте? Стережуть кордони Великопольщі, Куяв, Добжинської землі. Від хрестоносців, які тільки й чекають, коли польське військо піде в Чехію, щоб накинутися на Польщу з вогнем і мечем. З благословення вашого Люксембуржця. Збишко Олесницький, краківський єпископ, майбутній кардинал, — добрий католик і ворог єресі. Але перш за все він поляк.

— Мій праотець, — надув губи Конрад, — П'яст Колодзей, а праматір — Жепіха. Прадід — Хоробрий. Діди — Кривоустий, Плутоногий, Бородатий. Але мої батьки, коли настав час подумати про майбутнє, знали, що вибрати. Вони вибрали Священну Римську Імперію Німецького Народу. Вибрали Європу. Вибрали розвиток і прогрес. Збишко Олесницький вважає себе поляком, а прислужується Ягеллу. Неофітові, таємному поганинові, чий батько приносив литовським дияволам людські жертви. Як поляк Збишко повинен розуміти, що майбутнє Польщі — не Литва, не Русь, не дикий Схід, а Європа. Священна Римська Імперія Німецького Народу. Перекажіть Збишкові мої слова, пане Бнінський.

— Перекажу. Але сумніваюся, що він слухатиме. Краківський єпископ дещо інакше розуміє польськість. А також трохи інакше дивиться на німців та їхню імперію. Він дозволяє собі, вибачте за сміливі слова, вельми сумніватися в щирості німецьких намірів. І в нього є для цього підстави.

— То чого тоді, - єпископ піднявся в кріслі, - Збишко від мене хоче? Га? За яким бісом він тебе сюди прислав, пане Лодзя? Шукає допомоги? Потребує союзника? Проти Вітольда, який мріє про корону? А може, проти Свидригайла, який піднімає голову, і то дедалі вище?

— Невже союз, — усміхнуся Анджей з Бніна, — аж настільки погана річ, щоб говорити про нього так в'їдливо? Особливо тут, у Шльонську? А хіба не придався б вам союз рік тому, в 1428-му, коли чехи перетворювали Шльонськ на суцільне згарище? Не придалася би вам тоді збройна допомога? Ви не вважаєте, що вона може придатися, коли на вас звалиться наступний гуситський рейд? Бо він таки звалиться: як не сьогодні, то завтра. Чехи прийдуть. Допалять те, чого тоді не спалили, сплюндрують, що не встигли сплюндрувати. І хто проти них виступить? Один шльонський князь убитий, решта налякані. Лицарство деморалізоване. Союзники порозбігалися, на найманців не стає грошей. Люксембуржець на виручку не прийде. Подумайте, єпископе Конраде, намісднику Шльонська: чи не придалася би у скрутну хвилину допомога? Допомога, тобто… Інтервенція?

Вроцлавський єпископ довго мовчав.

— Я зрозумів, — врешті-решт протяжно вимовив він. — Нарешті я зрозумів, про що вам ідеться. Головоломку розв'язано. Інтервенція. Польське військо у Шльонську. Хрестовий похід у Чехію — ні. Але у Шльонськ — аякже. Не дочекаєтеся. Передай це Збишкові, пане Бнінський. Не дочекаєтеся.

Анджей з Бніна мовчав, не опускаючи очей. І Конрад також не відвів погляду.

— Польські фантазії, - нарешті промовив він. — Польські фантазії про Шльонськ. Прогуситські, антигуситські, католики, православні — усім вам Шльонськ ввижається знову польським. Ви би все тільки Шльонськ знову до польської корони включали. Не можете збагнути, що двічі в одну оічку не ввійдеш. Ви позбулися

Шльонська самі, і Шльонську вже ніколи не бути польським. І ви це знаєте. А проте все мрієте і мрієте, висновуєте фантазії. Тільки й чигаєте на те, щоби видерти в мене Шльонськ силою!

— І на що ми, — Анджей з Бніна всміхнувся досить зверхньо, — на вашу думку, чигаємо? На те, що залишилося після 1428 року? На ваші руїни? На двадцять п'ять спалених міст, на сотні поселень у попелищах, на випалені лани, на яких іще цілі десятиріччя нічого не вродить? Силою, кажете, збираємося видерти у вас Шльонськ? А нащо нам сила? Шльонські князі один поперед одного проштовхуються під польську протекцію. Болько Волошек з Опольщиною — перший, за ним Цешин, Глогув, Освенцім. А після наступного гуситського рейду долучаться й інші. Може, й усі?

— Які ж ви самовпевнені, - скреготнув зубами Конрад. — Польські чваньки. Воістину, це ваша польська характерна риса: самовпевненість і цілковита відсутність уміння передбачати.

— Уміння передбачати, — Анджей з Бніна випростався, його обличчя скам'яніло, — оцінює історія, а підтверджує час. А час, при всій повазі, якось не підтвердив ваших власних умінь у цій сфері, шляхетний єпископе вроцлавський. Де ж бо поділ Польщі, замислений у Пожоні[87] з угорцями і хрестоносцями? Де Северська земля, Серадз і половина Великопольщі, які після поділу мали би припасти вам? І ви ще говорите про самовпевненість?

Конрад мовчав, демонстративно дивлячись убік.

— Тож повернімося, — на тон м'якшим голосом заговорив Анджей з Бніна, — до передбачень. Скажу я вам, шляхетний вроцлавський єпископе, що передбачає Збігнев Олесницький, краківський episkopus. І буде це такий

перебіг подій. Після наступного чеського рейду половина шльонських князів перейде в гуситство, а друга половина сховається під крило Владислава Ягелла, польського короля. Папа, щоби піддобритися до Ягелла, зніме вас із єпископства. А позаяк Вроцлав за церковним поділом підпадає під гнезненську метрополію, вашого наступника в дієцезії призначить Збишко Олесницький, а затвердить король Польщі. А Люксембуржець, якому ви так вірно служите? Думаєте, він за вас хоч пальцем ворухне? Ні. Не ворухне. Він пришле вам орден Дракона. Для розради та на втіху. Як це у нього заведено.

Єпископ довго мовчав. Потім повернув голову.

— Набалакали ви, — проказав він, дивлячись полякові в очі. — Наплели, скільки було сили. А в результаті однаково на моє вийшло. Чи про-, чи антигуситські — всі ви однаково мої вороги, вся ваша нація. А Збишко Олесницький — мій найгірший ворог.

— Краківський єпископ, — повільно вимовив Бнінський, — вам не ворог. І легко може це довести.

— Як?

— Зробивши вам послугу.

— Взамін за згоду на польську інтервенцію?

— На славу Божу.

— Ну-ну. І чим це Збишко хоче мені прислужитися?

— Інформацією.

— Уважно слухаю.

— Краківський єпископ, — зважував слова Анджей з Бніна, — добрий католик і непримиримий ворог єресі, має своїх людей серед поляків, які служать гуситам. Має їх і серед купців, які провадять торгівлю з Чехією. Завдяки цьому він здобув чимало інформації. У тому числі — одну важливу для вас. Для Шльонська. Вона стосується гуситської шпигунської мережі, що діє у Шльонську.

— З гуситськими шпигунами, — надув губи Конрад, — ми самі собі даємо раду.

— Та невже? — усміхнувся поляк. — Але ж є один, з яким ви дати собі раду ніяк не можете.

* * *

День нічим не відрізнявся від інших буденних днів. З-над Млинівки долинала лайка плотогонів, з вулички біля костелу — гуркіт, з яким перекочували бочки, а також стукіт молотків, з завулку — вигуки крамарів, з боєнь — бекання овець і кувікання свиней. У гаморі міста губився монотонний голос магістра і голоси учнів, котрі повторювали урок. І хоча ці голоси були ледь чутні, Вендель Домараск знав, який урок повторювали учні. Як- не-як, а в колегіатській школі Святого Хреста в Ополі він займав посаду ректора. І сам складав шкільну програму.

Si vitam inspicias hominum, si denique mores,

Cum culpant alios, nemo sine crimine vivit.{21}

Про те, що має статися, його попередив інстинкт. Вендель Домараск зірвався з-за столу, схопив рапорти агентів і кинув їх у вогонь. За мить перед тим, як двері злетіли з завіс від ударів, магістр дістав з креденсу блакитний флакончик. Він встиг випити його вміст, перш ніж солдати, котрі увірвалися в кімнату, викрутили йому руки і схопили за волосся, пригнувши голову. Ректор захрипів.

— Пустіть його.

Хоча він ніколи раніше його не бачив, Домараск одразу здогадався, хто перед ним стоїть. Здогадався за чорним одягом, за чорним волоссям аж до пліч. За дивною, ніби пташиною, фізіономією. І за диявольським поглядом.

— З отрутою, — Стінолаз підняв блакитний флакончик, покрутив у пальцях, — є так, як із жінкою. Ба навіть подвійно, як із жінкою. Primo: їй не можна довіряти, вона зрадить і підведе тоді, коли найбільше тобі потрібна. Secundo: її треба часто міняти. На нову і свіжу, бо постаріла втрачає будь-яку цінність.

— Ти не втечеш від мене в смерть, — додав він з неприємною усмішкою. — Твоя вивітріла трутка тебе не вб'є. Щонайбільше — матимеш пронос. І живіт болітиме. Уже, бачу, тебе починає крутити. Посадіть його, бо впаде.

Солдати обшукали кімнату, причому робили це з помітною вправністю. Стінолаз зачинив вікно, відрізавши кімнату від вуличного гамору. Завдяки цьому стало краще чути голоси учнів, котрі повторювали урок. Уже можна було розпізнати слова.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari;

Temporibus peccata laterit, sed tempore parent{22}

— Disticha catonis, — впізнав Стінолаз. — Нічого не міняється. Ви століттями вбиваєте жовторотим у голови мудрі сентенції, весь час одні й ті ж. Ти також, бакалавре, колись діставав різкою в такт цих двовіршів. Але виявляється, шмагали тебе не досить сильно. Наука пішла в ліс, вивітрилася з голови Катонова мудрість. Temporibus peccata latent, sed tempore parent. А ти що, збирався безконечно ховатися від нас зі своїм ремеслом? Добродію шпигун із шпигунів, славетна Тінь, людина без лиця? Ти сподівався навіки залишитися безкарним? Марна була твоя надія, Домараску, марна. Іншими словами: облиш усяку надію. Надія — мати дурнів.

Він нахилився, зблизька подивився шпигунові в очі. Хоча спазми шлунка майже позбавляли його притомності, Вендель Домараск знайшов у собі сили відповісти на погляд поглядом. Спокійним, твердим і зневажливим.

— Spes, — спокійно відповів він, — una hominem пес mořte relinquit.{23}

Стінолаз якийсь час мовчав, а тоді усміхнувся. Дуже недобре.

— Катон, — сказав він, розтягуючи слова, — був не такий уже й мудрагель. Зокрема, він був надто високої думки про надію. Очевилно. чег>ез биак досвіду. З чого я юоблю висновок, шо він ніколи не потрапляв до підземель вроцлавської ратуші і розміщеної там катівні.

Ведель Домараск, головний резидент гуситської розвідки у Шльонську, довго мовчав, борючись зі спазмами в животі та запамороченням.

— Рече філософ, — нарешті сказав він, дивлячись у чорні очі Стінолаза. — Рече філософ, що терпіння — найвища з-поміж чеснот. Досить сісти над берегом річки, сісти і чекати. Труп ворога неодмінно припливе, раніше чи пізніше. На труп можна буде подивитися. Як його обертає течією. Як його пощипують рибки. Знаєш, Грелленорте, що я зроблю, коли все це уже закінчиться? Сяду собі на березі річки. І чекатиму.

Стінолаз довго мовчав. Його пташині очі не виражали абсолютно нічого.

— Забрати його, — нарешті наказав він.

* * *

Інквізитор Гжегож Гейнче склав долоні та сховав їх під ладанкою. Ладанка, як і ряса, була свіжовипрана, пахла лугом. Запах був заспокійливий. І допомагав заспокоїтися.

— Хочу, — голос інквізитора був спокійний, — привітати вашу достойність з пійманням гуситського шпигуна. Це успіх. Річ вельми корисна pro publico bono.

Єпископ Конрад хлюпнув водою на обличчя, приклав палець до носа, висякався в таз. Узяв рушник із рук пахолка.

— Кажуть, — він витерся і знову висякався, цього разу в рушник, — що ти був у Римі?

— Якщо так кажуть, — Гжегож Гейнче вдихав запах лугу, — то, мабуть, таки був.

— Як себе почуває святий отець Мартін V? Чи не видно по ньому якихось знаків? Бо, бачиш, віщують, що йому вже недовго лишилося жити.

— Хто це так віщує?

— Віщунки. А після Рима ти начебто подався до Швейцарії? І що ж там у Швейцарії?

— Там гарно. І сири в них добрі.

— І піхота, — єпископ жестом прогнав пахолка з тазом, підкликав другого, з обшитою хутром опанчею. — Піхота в них теж добра. Може, нададуть зо тисячу пік, коли ми вирушимо в хрестовий похід на Чехію? Ти говорив про це з ними? З єпископом Базеля?

— Говорив. Не нададуть. Хрестовий похід, сказали, дістане на горіхи. Як завжди. Шкода солдатів.

— Сучі сини, — єпископ загорнувся в опанчу, сів. — Смердючі сировари. Вина, Гжесю? Пий, не бійся. Не отруєне.

— Я не боюся, — Гейнче подивився на єпископа з-над келиха. — Я регулярно вживаю магічний мітридат[88].

— Магія — гріх, — зареготав єпископ. — До того ж існують отрути, від яких нема протиотрут, ніякі чари не допоможуть. Запевняю тебе, такі існують. Колись я тобі про них розкажу. Але зараз розказуй ти. Які вісті з Бамберга? Мої шпигуни доносять, що в бамберзького єпископа ти теж побував. Що там у нього?

— Я так розумію, що ваша достойність не питає про його здоров'я?

— Мені до сраки його здоров'я. Я питаю, чи він приєднається до хрестового походу? Чи дасть вояків, гармати, рушниці? І скільки?

— Його велебність Фрідріх фон Ауфсесс, — обличчя інквізитора було серйозне, як запалення легенів, — уникав однозначної відповіді. Іншими словами, крутив. Що ж, скидається на те, що крутійство міцно і нерозривно пов'язане з єпископською митрою. Однак навіть з-за крутійства прозирає правда, прглядає, як кажуть класики, наче срака з кропиви. Правда ж у тому, що своя сорочка ближча до тіла. У Франконії і в Баварії міська чернь нуртує, селянство нахабніє. З Франції доходять чутки про Діву, про Йоганну Д'Арк, святу Божу воїтельку. Шириться чутка, що коли La Pucelle покінчить з англійцями, будучи на чолі народної армії, вона візьметься за панів і прелатів. А гусити? Гусити від Бамберга далеко, ніхто у Бамберзі їх не боїться, ніхто не вірить, що вони могли би туди дійти, а якби навіть і дійшли, то міські стіни є високими і міцними. Словом, Бамбергу від гуситів і не свербить, і не болить, тож нехай гуситами морочать собі голову ті, хто має для цього причини. Це власні слова його велебності єпископа Фрідріха.

— Пес із ним, старим дурнем. А архієпископ магдебурзький? Ти ж і його відвідав.

— Відвідав. Архієпископ митрополит Гюнтер фон Шварцбург надто розважний, щоб легковажити гуситів. Участі у хрестовому поході він не виключає, активно закликає до оборонних союзів. Послідовно формує армію, зараз набрано вже більше тисячі чоловік. Однак з'явилися, скажу чесно, певні проблеми. Річ у тім, що архієпископ дуже розгніваний. На тебе, єпископе Конраде.

— О, — односкладово прокоментував Конрад.

— Розгніваний він, — вів далі Гейнче, — з приводу особи, яка користується твоєю милістю. Йдеться про Біркарта Грелленорта. Архієпископ навів мені довгий перелік звинувачень, я не буду тобі ними набридати, бо це переважно тривіальні речі: убивства, зґвалтування, чорна магія. А також грабежі: архієпископ Гюнтер звинувачує Грелленорта у вчиненому в вересні 1425 року викраденні п'ятисот гривень податку. Однак найбільшу лють митрополита викликає особа якогось нелюда, якогось сверга на ім'я, якщо не помиляюся, Скірфір, алхіміка і чарівника, якого архієпископ хотів узяти на тортури та спалити — і якого Грелленорт нахабно викрав і переховує. Щоби використовувати його.

Єпископ Конрад зареготав. Гейнче зміряв його холодним поглядом.

— Так, це досить смішно, — холодно підтвердив він. — І тривіально до нудоти. Але це загрожує союзу Саксонії зі Шльонськом, союзу, який перед лицем гуситської загрози є конче необхідним. Який може виявитися вирішальним стосовно шльонського «бути чи не бути». Тому я хотів би знати, яких заходів ваша достойність збирається вжити щодо цього питання.

Конрад посерйознішав, уп'явся в інквізитора очима.

— Щодо якого питання? — процідив він. — Я не бачу тут ніякого питання. То невже ти бачиш, Гжесю? Невже ти хочеш заявити мені, що Біркарта Грелленорта, хоча він мій фаворит, а якщо вірити пліткам усякого наброду, то й байстрюк, я повинен прогнати на всі чотири сторони, проклясти, оголосити вигнанцем, таємно ув'язнити або порішити? Що я повинен зробити це для загального добра, бо Біркарт Грелленорт — persona turpis[89], яка шкодить нашим союзам і відносинам із сусідами? Я міг би тобі відповісти, Гжесю, що союзам і відносинам шкодять дурні та дріб'язкові церковні достойники, які дуються, мов діти, коли в них відібрати іграшку. Міг би відповісти, але не відповім. Відповім інакше, відповім коротко і конкретно: якщо хоч хто-небудь- єпископ, кардинал, суфраган чи інквізитор, мені байдуже, — спробує чіплятися до Біркарта Грелленорта, то клянуся Богом на небі: він страшенно пошкодує.

— Бог на небі, - відповів, не моргнувши оком, Гейнче, — все бачить і все чує. Якою мірою ви міряєте, такою вам відмірює. Горе тим, що зло називають добром, а добро злом, що ставлять темноту за світло, а світло за темряву[90].

— Банальності, Гжесю, банальності. Ти цитуєш Біблію, як сільський пробощ. Я сказав: відчепися від Грелленорта, відчепися від мене. Вийми перше колоду із власного ока[91]. А може, ти волів би іншу цитату з Біблії? Може, з послання до коринтян?

Не можете пити чаші Господньої та чаші демонської; не можете бути спільниками Господнього столу й столу демонського[92]. Рейнмар з Беляви — тобі щось говорить це прізвище? Єретик, якого ти у Франкенштейні особистим втручанням врятував від допиту під тортурами. І захищав доти, доки йому вдалося втекти. Протегував дружка. Бо він же твій друзяка, твій приятель, твій колега з універу. Рейневан Белява, проклятий єретик і злочинець, чарівник, некромант, persona turpis на всю губу. Ти був спільником некроманта при столі демонському, інквізиторе. А з ким поведешся, того й наберешся. Тобі, може, буде цікаво, що згаданий Белява місяць тому з'явився у Вроцлаві.

— Рейнмар Беляу? — Гжегож Гейнче не зумів приховати здивування. — Рейнмар Беляу був у Вроцлаві? Що він тут шукав?

— А звідки мені знати? — єпископ спостерігав за ним з-під опущених повік. — Це справа інквізитора, а не моя — стежити за жидами, єретиками та відступниками, знати, що вони затівають і з ким. І здається мені, Гжесю, що ти знаєш, навіщо Белява сюди прибув. Чого, а точніше, кого він тут шукав.

* * *

З розташованого неподалік костелу Петра і Павла долинало надокучливе, неприємне для вух торохкотіння. Протягом трьох останніх днів перед Великоднем у дзвони не били, а вірних скликали до храмів дерев'яні калатала.

— Гейнче не знав, — повторив Крейцарик, послужливо горблячись. — Не знав про те, що Белява був у Вроцлаві. Не знав також, для чого той був, з якою метою. Грелленорт був у резиденції, захований, підслуховував, а коли інквізитор пішов, вони з єпископом посварилися. Єпископ стверджував, нібито Гейнче вдавав, що він хитрун і пройдисвіт, який набрався у римській курії досвіду вести ігри та плести інтриги. А Грелленорт…

— Грелленорт, — замислено вставила жінка, котра говорила альтом і пахла розмарином, — Грелленорт схильний вважати, що

Гейнче був здивований щиро і насправді.

* * *

— Він був здивований щиро і насправді, - з притиском повторив Стінолаз. — Я в цьому абсолютно впевнений. Зі схованки я наслав на нього заклинання. На ньому, звичайно, була блокада, якийсь захисний талісман, зазирнути в його думки мені не вдалося, але якби він прикидався і вдавав, мої чари викрили б його. Ні, Кундрі, Гжегож Гейнче не знав про Рейневана, його здивувала інформація про нього, вразив той факт, що Рейневан когось тут шукав. У це важко повірити, але скидається на те, що Гейнче нічого не знає про Апольдівну. А це мусило б означати, що то все-таки не Інквізиція її викрала.

— Поспішний висновок, — Кундрі закліпала всіма чотирма повіками. — Гейнче — не Інквізиція. Гейнче — коліщатко в машині. Та й, між тим, сам єпископ старається це коліщатко дискредитувати і виключити з гри. Може, його інтриги нарешті досягли успіху? Може, Гейнче в цій машині вже не має значення або його значення стало настільки малим, що його не інформують? Може, все відбувається за його спиною?

— Може, може, може, — прикусив губу Стінолаз. — Досить з мене гіпотез. Я хочу конкретики. Таємні знання, Аркана. Таємні знання, Кундрі, таємні знання. Некромантія і гоеція. Я спеціально посилав людей до Шонау, щоб вони викрали особисті речі Апольдівни, предмети, яких вона торкалася. Тобі їх уже доставили. І що?

— Я продемонструю, — нойфра важко піднялася з крісла. — Дозволь-но.

Стінолаз гадав, що знає, чого очікувати. Кудрі зазвичай користувалася магією Longaevi. Однак, мабуть, розчарована від сутністю сподіваних результатів, нойфра звернулася до магії, яку застосовували Nefandi.

Стінолаз подивився — і швидко ковтнув слину, яка заповнила горло.

На столі було викладене коло з довгої смуги шкіри, здертої, видно, з живої людини. На смузі, позначаючи кути трикутника, були розміщені козлині роги, муміфікований кажан і котячий череп. Кажана було втоплено в крові, а кота, перш ніж убити, годували людським м'ясом. Що робили з козлом, Стінолаз волів би не знати. У середині кола, прибита до столу залізним вухналем, лежала голова трупа, яка вже почала текти і смерділа більше, ніж трохи. Очі, що псуються найшвидше, Кундрі вже встигла вибрати, а очні ями заліпити воском. Рот мертвої голови був обвуглений, губи звисали клаптями, які кучеряво заокруглювалися і скручувалися, ніби гнила кора. Перед мертвою головою трупа лежала пара рук мерця, так само прибитих до столу — догори долонями. Між долонями лежало щось, що було оббілуване і замучене, — великий щур або невеличкий пес.

— Шарфик, що його мені доставили, — Кундрі продемонструвала клаптик зі сірої вовни, — я передбачливо розрізала на кілька частин. Це все, що в мене залишилося. Дивися.

Вона поклала клаптик між долонями трупа. Долоні здригнулися, затрепетали, пальці рук раптом почали викручуватися і звиватися, мов черви, так, ніби

вони намагалися схопити той шматочок. Кундрі підняла руки і витягла їх перед собою, її власні пальці пройняв неконтрольований дрож, який точно імітував рухи долонь, прибитих до столу.

— Ia! Ia! Nya-hah, y-nyah! Ngg-ngaah-Shoggog!

Руки трупа воістину впали в шал, сіпаючись на цвяхах і барабанячи пальцями по столу. Обвуглені губи мертвої голови ворухнулися. Але замість слів, на які чекали Кундрі та Стінолаз, із них раптом вирвалося синє полум'я, язик вогню, котрий спалив клаптик сірого шарфика, вмить перетворивши його на дрібку сірого попелу. І тоді все на столі застигло, нагадуючи натюрморт, створений різником.

— І що ти на це скажеш, синку?

— Контрмагія.

— Причому дуже сильна, — підтвердила Кундрі. — Хтось стає на заваді. Хтось не хоче, щоб ми вистежили цю Апольдівну чи як її там. Магія нетипова, в ній є астральний слід, сидеричний. Не кожен здатний застосувати сидеричний елемент… Чому ти скрегочеш зубами, можна дізнатися? Ага… Розумію. Я згадала. Той товариш Рейневана, велетень із зовнішністю ідіота. Той, який під Тросками змусив тебе втікати. Друга пляма на твоїй честі. Ти стверджував…

— Що він астрал, — холодно закінчив Стінолаз. — Бо він таки астрал. Прибулець з астральної площини. Контрмагія, яка нам заважає, може бути його творінням. Під Тросками я бачив його ауру. Ніколи в житті не бачив жодної, схожої на неї.

— Не буває двох однакових аур. І не знайдеться двох пар очей, які однаково бачать одну і ту саму ауру. Це називається оптика. Ти не читав Вайтлона?

— Штука, — знизав плечима Стінолаз, — не в кольорі, величині й інтенсивності аури, які справді є змінними і залежать від ока спостерігача. Штука у тому, що все, абсолютно все на світі має три аури. Живе або мертве, природне або надприродне, таке, що походить з цього світу, або щось зі світу потойбічного, — все, абсолютно все має три аури. Дві, зазвичай жовта і червона, майже прилягають до об'єкта. Третя пульсує багатьма кольорами і віддалена від об'єкта, утворює сферу довкола нього.

— Це шкільні відомості.

— У типа, якого я побачив під Тросками, було дві аури. Одна, променисто-золота, прилягала до нього так, що він чимось нагадував відлиту з золота статую. Друга… бо в нього їх було тільки дві… не була аурою в точному значенні. Світло-голубе сяйво… Розташоване… За спиною. Ззаду. Як розвіяний плащ, як шлейф… Або…

— Або як крила? — пирснула нойфра. — А мандорли[93] не було? Або ореолу? Німба над головою? Чи це явище, бува, не супроводжувало вічне світло, lux perpetua? Бо в такому разі це міг би бути архангел, от хоч би й Гавриїл. Ні, Гавриїл, пам'ятаю, був худий, досить дрібної статури і вродливий, а той під Тросками мав, як ти стверджував, пику кретина і конституцію гіганта. Ну, то, може, це був святий Лаврентій? Той був схожий на вола — як будовою, так і інтелектом. Його спекли на залізному рушті, над вугіллям, super carbones vivos. Пам'ятаю, печуть-печуть, а він усе ще кривавить. Ціла купа carbones пішла на нього, поки він допікся.

— Кундрі, - буркнув Стінолаз. — Я знаю, що ти самотня і не маєш з ким балакати. Але даруй собі анекдоти. Я не хочу анекдотів. Я хочу конкретики.

Кундрі наїжачила спинні шпичаки.

— А пораду, — просичала вона, — ти вважатимеш конкретикою? Бо пораду я для тебе маю, ще й як маю. З тим колосом-при- дурком будь обережний. Я сумніваюся, що він справді астральна істота, сидеричне буття; випадків візитів із сидеричної площини не фіксували вже кілька десятиліть. Але по світу блукають ще й інші істоти, аура яких схожа на описану тобою, істоти, які вміють користуватися зоряним елементом. Вони так само споконвічні, як і ми, Longaevi. І такі ж небезпечні, як Nefandi. Ваша книга називає їх Свідками, але в них немає назви. Їх небагато залишилося. Але вони все ще є. І задиратися з ними небезпечно.

Стінолаз не прокоментував. Він тільки примружив очі — не настільки швидко, щоби нойфра не встигла помітити в них зблиску.

— Зайди післязавтра, — зітхнула вона. — Принеси аурум. Спробуємо нових заклинань. Роздобудь свіжу голову, бо ця вже трохи смердить.

— Я пришлю з аурум пахолка, — сухо відповів він. — Можеш узяти собі його голову. Мені вона не потрібна.

* * *

Великодня меса закінчувалася. Прелати і ченці виступали, вбрані у білі шати, серединою нефу. Спів будив відлуння під склепінням собору.

Christus resurgens ex mortuis,

iam non moritur:

mors illi ultra non dominabitur,

Quod enim mortuus est peccato,

Mortuus est semel:

Quod autem vivit, vivit Deo.

Alleluia!{24}

На острові Тумському зібрався, либонь, весь Вроцлав. На площах перед собором і обома колегіатами тиснява була неймовірна, юрма напирала на алебардників, які робили прохід для процесії — єпископа, прелатів, ченців і кліриків. Процесія йшла від кафедрального собору до Святого Егідія, а звідти — до Святого Хреста, для наступної меси.

Surrexit Dominus de sepulcro qui pro nobis pependit in ligno Alleluia!

Жінка в каптурі, яка пахла розмарином, схопила Крейцарика за рукав, потягла попід стіну, за контрфорс біля хрестильної каплиці.

— Чого ти хочеш? — буркнула вона. — Що в тебе аж настільки невідкладно важливе? Я тобі казала не зустрічатися зі мною вдень. А тим більше — в такий день.

Крейцарик озирнувся, стер піт з чола, облизав губи. Жінка пильно спостерігала за ним. Шпик прокашлявся, відкрив рота, знов закрив. І раптом зблід.

— Ага, — блискавично здогадалася жінка. — Єпископ усе-таки заплатив більше?

Шпик відступив, здригнувся, наткнувшись спиною на твердий опір стіни, нетвердою рукою спробував накреслити в повітрі магічний знак. Жінка прискочила, вдарила його, коротко, без розмаху. Коліном притисла до стіни.

— Добрий єврей, — прошипіла вона, — не зраджує. Ти поганий єврей, Крейцарику.

Блиснув ніж, шпик захлиснувся і схопився обома руками за горло, поміж пальцями запульсувала кров. Жінка накинула йому плащ на голову, повалила на землю, сама кинулася в натовп.

— Лови! — гукнув своїм агентам Кучера фон Гунт. — Ло-о-ови-

и-и!

У юрмі завирувало.

Advenisti desiderabilis,

quem expectabamus in tenebris…

Вгвинчуючись у юрму, як кріт у грунт, один з агентів наздогнав жінку, схопив її за плече. Побачив жовто-зелені очі. Він не встиг навіть крикнути, ніж зблиснув і розпанахав йому трахею і гортань. Другий агент заступив жінці дорогу, натовп захвилювався і зійшовся довкола них. Агент ойкнув, його очі повила імла; він не впав, а залишився, безвладний, мов лялька, підвішений у тисняві між небом і землею. Люди почали кричати, пронизливо запищала дівчинка, неслухняними ручками розмазуючи кров на святковому білому платтячку. Кучера фон Гунт пропхався крізь юрбу, однак застав уже тільки трупи. Розтоптану на бруківці кров. І ледь чутний запах розмарину. Alleluia, alleluia!

Великодня процесія наближалася до колегіати Святого Хреста.

* * *

— Пане, — промимрив отець Феліціян, згинаючись у поклонах. — Ви казали, щоб донести… Я готовий… Можна говорити?

— Можна.

— То я говорю… Воно, бачите, так… У Карловіцах був кінський ярмарок… Кіньми тамки гендлювали…

— Більш зв'язно, — прошипів Стінолаз. — Більш зв'язно, попику. Повільно, виразно і до ладу.

— Ваша милість наказала вистежити дівку… Яку переховують. Щоб зразу донести… Я підслухав у Святого Войцеха… Як інквізиторські агенти між собою балакали… Дзержка, вдова Збилюта з Шаради, конярка зі Скалки під Сьродою… Приїхала на кінський ярмарок до Карловіц. І дівка з нею була. Ніби донька, але всі знають, що в тої Дзержки ніякої доньки нема… Ну, ото серед купців і здійнявся шум, бо багато хто собі подумував, як би то воно з вдовичкою побратися, як-не-як, у посагу — найкращий табун на весь Шльонськ… А тут на тобі — дівка, позашлюбна або прийомна, яка може спадкувати…

— По суті.

— Як скажете. Ота дівка, та ніби-донька, казав один агент до другого, нізвідки взялася, як з неба впала, і тепер у Скалці живе. То я й подумав: а раптом то та сама дівка, що її Белява шукає, і ваша милість теж? Вік ніби сходиться… Бо я чув, як балакали… Описали, як та дівка виглядає…

— Описали, кажеш. Ну, то повтори опис. Докладно і з подробицями.

* * *

Єпископ Конрад слухав, Здавалося, ніби уважно, але Стінолаз знав його надто добре. Єпископ був неуважний, можливо, тому, що тверезий. Його увага розподілилася між Стінолазом, Клаудиною Гаунольдівною, яка верещала в жіночих покоях, і окриками Кучери фон Гунта, що долинали з подвір'я.

— Ага, — нарешті сказав він. — Ага. Значить, дівчина, яка була свідком нападу на колектора і яка пережила цей напад, все ще жива. Хоча ти двічі брав її в кільце, вона вислизала. І тепер, кажеш, переховується в Скалці, у маєтку Дзержки де Вірсінг, вдови Збилюта з Шаради.

— І треба було би, мені здається, вжити у цій справі якихось заходів.

Конрад почухав тім'я, подлубався у вуху.

— А що тут вживати? — він зневажливо надув губи. — Шкода часу і зусиль. Дзержка де Вірсінг поводиться абсолютно зразково, з гуситами вже не торгує, щедро дає на Церкву. Я не бачу причин, щоб її… А дівка? Дівка — ніхто. Який з неї свідок? Якщо навіть вона щось запам'ятала з тих подій, якщо навіть зуміє когось упізнати, хто її послухає, хто їй повірить? Відомо ж бо, що дівчатам уявляються різні дивоглядні фантасмагорії, коли їм менструальні химери вдаряють у мізки. Не треба забивати собі нею голову. Забудьмо про неї. Забудьмо взагалі про пригоду, яка сталася зі збирачем податків. Минуло вже майже чотири роки. Я вже забув. Усі забули.

— Не всі, - покрутив головою Стінолаз. — Фуггери, наприклад, не забули. Мені недавно дали це зрозуміти. Повір мені, батечку, вони захочуть докопатися до істини і схопити винних за сраку. Вони використають з цією метою все, що тільки можна використати. Усе. Ця дівчина, може, і ніхто, але вона становить загрозу.

— Що ж… — єпископ сплів пальці, схилив голову. — Якщо так… Тоді зроби, як вважаєш за потрібне.

— А ти що? — пташині очі Стінолаза зблиснули. — Ти умиваєш руки, як Пілат? Тут і про твій, нагадую, зад ідеться, це ж ти вкрав податок, це ж для тебе можуть бути згубними свідчення дівчини. Якщо ти наважуєшся вжити

заходів, то не махай знічев'я своїм пастирським посохом, а віддай мені наказ. Конкретний і недвозначний.

— Біркарте, — Конрад витримав погляд. — Обережно. Не переступи межу.

Обидва довго мовчали, міряючи одне одного очима, випробовуючи свою стійкість. Клаудина затихла, з подвір'я також уже не долинало ніяких звуків. Врешті-решт єпископ випростався, його обличчя закам'яніло, губи стислися.

— За моїм наказом, — сказав він, — ти зробиш те, що зробиш. А те, що буде зроблено, ми, єпископ Вроцлава, volumus et contentamur, схвалюємо і визнаємо, що воно зроблено згідно з нашою волею. І беремо на себе за це цілковиту відповідальність. Вистачить?

— Тепер — абсолютно.

* * *

Великий міський годинник, який висів на вежі вроцлавської ратуші з часів єпископа Пшецлава з Погожелі, зі скреготом зубчатих коліс і дзеньккотом пружин раптом сповістив металевим баламканням дев'яту годину дня. Тепер, наприкінці березня, це означало, що до заходу сонця та ігнітегіуму залишалося близько трьох годин.

Дус фон Пак стояла коло вікна, зовсім гола, спиною до Стінолаза, спершись об фрамугу, немов каріатида. Стінолаз не міг відвести очей. Він міг би так дивитися на неї годинами.

— Підійди сюди, — озвався він. — Будь ласка.

Вона послухалася.

— Ти казала, — повільно сказав він, — що хочеш робити те, що і я. Разом зі мною. Ти все ще цього хочеш? Не передумала. Ти готова до цього?

Вона кивнула головою. Повільно.

— Якщо почнеш, дороги назад не буде. Ти це усвідомлюєш?

Знову кивок. Стінолаз піднявся.

— Надягни це.

Невдовзі вона вже стояла перед ним у чорному стьобаному акетоні. ногавицях і високих чоботях. Він допоміг їй надягнути і затягнути пластини нагрудника, наспинник, горжет, наплічники, аванбраси. решту блях. Чорну пов'язку на волосся. Чорний плащ із каптуром.

— Меч?

— Краще спис.

— Випий це. До дна. Повторюй за мною: Adsumus, Domine, adsumus peccati quidem immanitate detenti…

— Прийди до нас, запишись із нами, проникни наші серця…

— Амінь. Ходімо.

— Що це було… Те, що я випила?

— Наркотик.

— Не дуже смачно.

— Звикнеш. Ходімо. Ага. Ще одне. Скажи мені…

Вона підняла голову. І очі. Кольору глибіні гірського озера. Прекрасні. Чарівливі. І абсолютно нелюдські.

— Як тебе, — неспішно промовив Стінолаз, — власне, звати?

* * *

Дзержка де Вірсінг не знала, що її розбудило. Це не був гавкіт собак; собаки, яких, можливо, непокоїли лісові звірі, котрі підкрадалися надто близько, гавкали в Скалці цілу ніч. Їхній гавкіт тільки спочатку заважав заснути, потім він став для вуха чимось звичайним і втратив свій тривожний характер. Тож це, імовірно, була мара, страшний сон, через який Дзержка раптом різко зірвалася, сіла на ліжку, напружена, при повній тямі, готова діяти. Впевнена, що оце щойно сталося те, чого вона боялася всі останні чотири роки.

Собаки не гавкали.

— Еленча! Прокинься! І вдягайся!

— Що сталося?

— Вставай! Хутко!

Неприродна тиша, яка аж дзвеніла у вухах, раптом луснула, її розпоров передсмертний зойк, що долинув із подвір'я. Цьому крикові майже відразу ж завторували інші. Умить цілий скалецький фільварок наповнився криками і тупотом копит. А у віконних пузирях замерехтів вогонь.

— Еленча! Сюди! Сюдою!

Дзержка пересунула скриню, здерла зі стіни шкуру зубра, відчинила заховані за нею дверцята. З-за дверцят повіяло цвіллю і холодом.

— Пані Дзержко!

— Швидко, нема часу! Хід доведе тебе до струмка. Сховайся там, не виходь, доки… Доки все не скінчиться. Швидко, дівчино!

— А ти? Я тебе не лишу!

— Давай у хід! Негайно! Не смій мене не слухати! Іди, дитино, іди…

Дзержка зачинила дверцята, замаскувала їх шкурою і скринею. Зірвала зі стіни в сінях рогатину. І вискочила на подвір'я.

Вона не встигла побачити нічого, крім мерехтіння смолоскипів, з яких сипалися іскри. На самому порозі її збив з ніг кінь на скаку, вона

полетіла на землю з розгоном, аж дух забило. Підковані копита вдаряли по землі просто біля неї, загрожуючи розтоптати. Вона не мала сили ворухнутися. Хтось схопив її, потягнув. Вона впізнала. Собек Снорбейн.

— Пані… Рятуйтеся…

Більше Собек Снорбейн сказати не встиг. Зойкнув, упав на коліна, з рота бризнула кров. Дзержка побачила вістря списа, що вистромилося з його грудей. Поруч промчав вершник, невиразний, мов чорний нічний птах, вона почула злосливе дівчаче хихотіння. І вигук.

— Adsumus! Adsumu-u-us!

Навколо знову загупали копита, заклубилося від вершників. Чорних Вершників.

— Adsumu-u-us!

Прямо на неї, простягаючи руки, бігла жінка в сорочці. На очах Дзержки Чорний Вершник розтрощив їй голову ударом меча. Дзержка зірвалася на ноги, але на неї знову наїхали і збили з ніг. Її припідняв аркан, руки в залізних рукавицях. Вона повисла між двома кіньми. Третій на неї навалився.

— Де дівчина?

Дзержка сплюнула. Щось свиснуло, в очах сяйнуло. Вона зіщулилася від болю.

— Де дівчина?

Бич знову впав, шмагнув. Вона завила. Її зойк змішувався з іншими криками, які долинали з боку стаєнь і стодол.

— Де дівчина?

— Ви її не дістанете… Її тут нема… Вона далеко.

Чорний Вершник нахилився до неї з сідла. Дзержка побачила його очі. Пташині й недобрі, лихі.

— Твоїх пахолків, конюхів, дівок і дітваків, — сказав він, — я наказав замкнути в стайні. Я спалю їх там, спечу разом з усіма твоїми кіньми. Якщо не скажеш, де дівчина, я всіх підсмажу живцем.

— Ти її не дістанеш, — повторила вона, випльовуючи кров, що текла з розрубаних бичем губ. — Ти ніколи її не знайдеш і ніколи не зумієш її скривдити.

Вершник відвернувся, віддав наказ. Ніч тут же вибухнула гарячим подмухом, засвітилася червоним блиском великого вогню. І моторошним криком, голосом, який не зміг заглушити гул пожежі. Вереском тварин, котрі згорали живцем. І людей.

«Боже, прости мене, — подумки повторювала Дзержка. ховаючи голову в плечі під ударами батога. — Боже, прости гріх. Але вони би вбили Еленчу… А людей і коней однаково би спалили…»

Вогонь бухав аж у небо. Стало світло як удень. Але Дзержка не бачила нічого. Вона була немов сліпа.

Її повалили на землю. Сирівцем скрутили ноги в щиколотках. Кінь заіржав і затупотів, ремінь натягнувся, вона відчула, як смикнуло, потягнуло по землі.

— У тебе останній шанс, конярко, — долинув звідкись згори злий голос Чорного Вершника. — Скажеш, де дівчина, і я подарую тобі швидку смерть.

Дзержка стиснула зуби. «Зараз знову буду з тобою, Збилюте, — швидко подумала вона. — Трохи помучуся, нічого, витримаю. І знову буду з тобою».

Хтось крикнув, хтось свиснув, кінь кинувся учвал. Світ в очах Дзержки перетворився на довгу вогнисту лінію. Дрібне каміння здирало шкіру, як рашпіль.

Після третього повороту вона знепритомніла.

* * *

— Буде жити, — сухо встановив викликаний у Сьроду чернець, інфірмарій з монастиря Менших Братів. — Виживе, якщо Бог дозволить… Нова шкіра з часом рани покриє. Позростаються і заживуть, дасть Бог, кості та суглоби…

— Ходити зможе? — запитав, покусуючи вус, лицар Трістрам Рахенау, пан на Букові. Його син, Парсіфаль, заглядав з-за його спини.

— На коні їздити зуміє? Вона ж конярка, з коней живе. Зуміє на кульбаку?

Францисканець покрутив головою, глянув на Еленчу.

— Не знаю… — він запнувся. — Може. Може, колись, з ласки Божої… Страшенно вона понівечена… Щастя, шляхетний пане, що ви з дружиною вчасно на поміч прискали, тамтих наполохали… А то б…

— Сусідська поміч, звичайна річ, — буркнув у відповідь Тріс- трам Рахенау. — Також, ясна справа, хай тут, у мене в станиці, лежить і курується. Поки не одужає, на ноги не стане, а її люди Скалку не відбудують. Гм, чудо се, що вони з тієї стайні вирвалися, а то б усі там так і погоріли, ніхто б живий не лишився. І більшість коней зуміли втекти з пожежі… Клянуся честю, чудо се, істинне чудо.

— Бог так хотів, — францисканець перехрестився. — І я тут залишуся, пане лицарю, якщо дозволите. Тепер хвору конче неустанно доглядати, пов'язки міняти… Панянка мені допоможе. Панянко?

Еленча підняла голову, витерла зап'ястям запухлі від плачу повіки.

— Поможу.

Дзержка де Вірсінг заворушилася на ложі, глухо застогнала під бинтами.

* * *

Було тридцяте березня року Божого 1429.

Розділ одинадцятий

у якому ми повертаємося у Моравію, до міста і на замок Одри, де польське посольство пропонує усунути перешкоду в зміцненні братніх зв'язків з Чехією, а Рейневан дещо дізнається про політику.

Було п'яте квітня, коли вони добралися до Одр.

Інцидент із утеклим Шиллінгом змусив їх занепокоїтися долею Горна, тож уже по дорозі вони вирішили їхати на Совинець. Але не довелося. Першим, кого вони зустріли у дворі замку, був сам Урбан Горн.

Коли він їх побачив, його лице потемніло, а очі спалахнули. Проте він не зробив навіть найменшого жесту, стояв спокійно і нерухомо. Може, тому, що його рухи сильно обмежували обмотана грубим шаром бинтів шия і ліва рука на перев'язі. А також тому, що їх було троє, а він один.

— Здрастуй, — банально почав Рейневан. — Як ся маєш?

— Так, як виглядаю.

— Ой-ой.

— Ми залишили тебе, — Шарлей ледь помітно підморгнув Рейневану і Самсонові, - попри все, у кращому стані. Хто це тебе так?

Горн вилаявся, сплюнув і зиркнув на них спідлоба.

— Шиллінг. — він стиснув зуби. — Заскочив мене зненацька, мерзотник. Утік із Совинця.

— Утік, ай-ай-ай, — Шарлей театрально заламав руки. — Ти чуєш, Рейнмаре? Самсоне? Шиллінг утік! Це недобре, дуже недобре. Однак, з іншого боку, добре.

— Що? — буркнув Горн. — Що добре?

— Що втік він недалеко, — випалив Рейневан. — Ми зустрілися. А присутній тут Шарлей, той, котрий оце, власне, шкіриться, порізав його своєю шаблюкою на шматки, як щуку. Світ став кращим, коли на одного мерзотника на ньому стало менше. Ну, Горне, не ображайся, облишмо чвари. Пропоную, щоби ти перестав супитися і потиснув нам руки. Га?

Урбан Горн покрутив головою.

— Ви, мабуть, у змові з дияволом, уся ваша холерна трійця. Диявол у вас за шкурою, у кожного з вас. Краще, зараза, бути з вами, ніж навпаки. Не ображайтеся. А за мерзотника Шиллінга велике спасибі. Дай руку, Шарлею. Рейнмаре… Ау-у, Самсоне!

Без обіймів, холера, без обіймів! Шви розійдуться!

* * *

Прокоп Голий прийняв Рейневана стоячи. Сам стояв — і його сідати не запрошував.

— Ти, — безцеремонно почав він, — здається, чогось чекаєш? Чого? Слів вдячності за неоціненний вклад у місію в Шльонську? Цим я висловлюю тобі ці вирази вдячності і запевняю, що твої заслуги не будуть забуті. Вистачить? Чи, може, ти чекаєш на акт скрухи з приводу того, що тебе було піддано випробуванню на вірність і тесту на лояльність? Не дочекаєшся такого акту. Зрештою, Бедржихові ви за це, як я чув, уже відплатили, аж дивно, що він вам це спустив з рук. Чи є ще щось, що я забув назвати? Кажи швидко, в мене нема часу, польські посли чекають.

— Мої друзі хочуть покинути Одри, бажають відвідати близьких. Вони можуть це зробити без перешкод?

— Шарлей і дурник? Вони можуть робити, що хочуть. Завжди могли.

— А я?

Прокоп відвів погляд. Довго дивився на хмари за вікном.

— Ти теж.

— Дякую, гейтмане. Ось тут, прошу, декокт. Я приготував цілий флакон, на запас… Якби біль вернувся…

— Дякую, Рейневане. Їдь, шукай своєї панни. А перш ніж ми попрощаємося, ще одна річ. Одне запитання. Я прошу, щоби ти дав на нього щиру відповідь.

— Запитуй.

Прокоп Голий повільно повернув до нього голову. Його очі пронизували, наче стилети.

— Це ти здав Домараска в Ополі? Він через тебе провалився? Ти його зрадив?

— Я нікого не зрадив. А того Домараска — тим більше. Я не маю поняття, хто це. Не знаю нікого, кого би так звали.

— Я чекав такої відповіді, - вираз очей Прокопа не змінився. — Саме такої. Але якби чисто випадково було не так, тоді… Тоді не повертайся, Рейневане. Замість того, щоби повертатися, утікай, кинь усе і втікай. Бо Домараска я тобі не пробачу. Якби з'ясувалося, що це через тебе, я тебе вб'ю. Власними руками. Нічого не говори. Іди вже. Бувай з Господом Богом.

* * *

Вони попрощалися за Верхньою Брамою. Віяв різкий вітер з Одри, пронизував холодом до кісток. Рейневан ховав вуха у хутряний комір.

— їдь з нами, — Шарлей натягнув віжки вороного. — їдь так. як стоїш. Я не розумію, що тебе ще тут тримає. До біса, хлопче, мене мучить совість. І на душі неспокійно. Я не повинен тебе лишати.

— Я скоро з'явлюся в Рапотіні, - збрехав він. — Буду з дня на день. Тимчасом поздоров пані Блажену. Поклонися Маркеті, Самсоне. Обійми її від мене.

— Само собою, — сумно усміхнувся велет. — Само собою. Ми чекаємо на тебе, Рейнмаре. Тимчасом бувай і…

— Що?

— Не давай собою маніпулювати. Не дозволяй себе використовувати.

* * *

— Мене не запросили на нараду.

Голос Корибутовича був спокійний, але було видно, що всередині він аж кипить від злості.

— Мене не запросили, — повторив він. — А з польського посольства ніхто навіть не переказав мені виразів поваги. Так, ніби мене тут взагалі нема! Ніби про мене не знають! Я, чорт забирай, небіж їхнього монарха! Я князь!

— Милостивий князю, — Рейневан кашлянув, а тоді взявся декламувати те, що йому наказав продекламувати Бедржих зі Стражниці.

— Зволь зрозуміти делікатну ситуацію. Король Ягелло оголосив усьому християнському світу, що ти перебуваєш у Чехії без його відома, участі й узагалі супроти його волі. У Польщі ти проклятий і вигнанець. І дивуєшся, що офіційному польському посольству нема як із тобою зноситися? Це була би вода на млин Люксембуржця, новий привід до наклепів для хрестоносців. Знову би кричали, що Ягелло підтримує гуситів, активно і зброєю. Ти ж знаєш, князю, що ти для Люксембуржця — як більмо на оці, ти і твоє лицарство. Він знає, яка ти сила. І просто-напросто боїться тебе.

Обличчя Сигізмунда Корибута просвітліло, якусь мить здавалося, що він лусне, що пиха його розірве. Рейневан же вів далі завчений урок.

— Хоча на нараду тебе не запросили, там неодмінно про тебе говорилося. Я повертаюся зі Шльонська, з місії, тож знаю, що на тебе, князю, на твою силу спираються всі плани, а плани ці значні. Не забуто у цих планах і про твої заслуги, вони будуть винагороджені.

— Ще б пак, — фиркнув князь. — Як ти думаєш, чому я опинився в Чехії, та ще й наперекір Йогайлу? У Польщі була партія, яка хотіла використати чвари з Люксембуржцем, щоб отримати нагоду відсунути Німчизну від слов'янських земель. Партія існує і набирає сили. Хто, як ти гадаєш, оце саме приїхав до Одр? Про плани анексії Верхнього Шльонська я знаю давно. І підтримаю ці плани. Якщо мені щось із цього буде, ясна річ, якщо мені дадуть те, чого я хочу. Якщо для мене викроять із Верхнього Шльонська королівство. Рейневане? Мені дадуть те, чого я хочу? Про що вони радилися? Що вирішили?

— Ти мене переоцінюєш, князю. Таких відомостей у мене нема.

— Та невже? Рейневане, я зумію віддячити. Не нехтуй вдячністю, коли твоя панна все ще в неволі. Дізнайся, про що Прокоп радився з поляками, а я тобі допоможу її визволити. Під моєю командою є люди, які чорта з пекла дістануть. Я віддам тобі їх до послуг. Якщо ти зробиш для мене оце. Дізнайся, про що поляки з Прокопом радилися — і до чого вони дорадилися. Мені це конче треба знати.

— Постараюся.

Корибут мовчав, покусував губи.

— Мені це конче треба знати, — нарешті повторив він. — Бо може бути, що я тут даремно сиджу… Що тільки життя тут марную.

* * *

Рейневан застогнав і сикнув, мацаючи стегно. Урбан Горн фиркнув.

— І я порізаний, і ти порізаний, — промовив він. — І цього разу не під час гоління. Як це ти тоді сказав? Глибше пошкодження тканини? Ну то от пошкодив нам, пся його мать, той паскудник тканину, порізав нас залізом, тебе — ножем, а мене — кавалком бляхи, відірваним від дверей. Попри це, ми обидва живі. Ти ро зумієш? Ми маємо певність, що нас не отруєно Перферро, що в нас немає цієї диявольської отрути у крові. Це приємно усвідомлювати, а ти як думаєш?

— Я думаю. Горне?

— Що?

— Це польське посольство… Ти знаєш, хто в ньому?

— Головний — краківський підкоморій, Пйотр Шафранець гербу Стариконь, пан на Пешковій Скалі. Пан Пйотр і його брат Ян, віднедавна єпископ куявський — рішучі вороги Люксембуржця і будь-яких угод із ним, тому вони прихильні до гуситів. Із Шафранцем прибув Владислав з Опорова, ленчицький препозит, підканцлерій коронний, довірена особа Ягелла. З обома молодшими ти вже знайомий. Миколай Корнич Сестшенець, бендзінський бурграф, — людина Шафранця. Краківський воєводич Спитек — нащадок славнозвісних Лелівів Мельштинських. Досі я мало про нього чув. Але впевнений, що ще почую.

— Як ти думаєш, про що вони там у замку радилися? І з чим поляки приїхали до Прокопа?

— А ти не здогадався? — Горн зміряв його поглядом. — Хіба ти ще не здогадався?

* * *

Прокоп, як господар, привітав гостей. Краківський підкоморій Пйотр Шафранець виголосив привітальну промову. Коротку, бо його мучили задишка і шостий десяток на плечах. Прокоп слухав, але було видно, що краєм вуха.

— Спершу, — нетерпляче оголосив він, — з'ясуймо, кого ви представляєте. Короля Ягелла?

— Ми представляємо… — Шафранець кашлянув. — Представляємо Польщу.

— Ага, — Прокоп проникливо глянув на нього. — Отже, самі себе.

Шафранець трохи обурився і, може, був би щось сказав, але його випередив Владислав з Опорова, підканцлерій коронний, ректор краківського університету.

— Ми представляємо, — сказав він з притиском, — партію, якій не байдуже майбутнє Польщі. А позаяк майбутнє Польщі в нашому розумінні тісно пов'язане з майбутнім Чехії, ми хотіли би поглиблювати наші зв'язки. Ми хотіли би бачити Королівство Чеське в мирі, у єдності, а не в сум'ятті та не в пожежі війни. Ми прагнемо, щоби запанували злагода і pax sancta. Тому-то ми й пропонуємо наше посередництво в переговорах між Чехією та Апостольською Столицею. Тому що…

— Тому що Ягелло одною ногою в могилі, - перебив його Прокоп спокійним голосом. — Він немічний і недолугий. І він хотів би залишити після себе ягеллонську династію, забезпечити синам спадковий трон у Вавелі. А шляхта встромляє йому палки в колеса, їй не смаку такі плани. До того ж унія з Литвою — під загрозою, Вітольдові забаглося корони, яку йому Люксембуржець обіцяє — і аж потирає руки від радості, як же то він усе гарно владнав. Заохочений прикладом, Свидригайло може вчудити щось неймовірно дурне. Тимчасом папа закликає нарешті рушати хрестовим походом на гуситів. А хрестоносці тільки того й чекають. Чи є щось, що я забув назвати, пане ксьондзе підканцлерію коронний?

— Радше ні, - цього разу підканцлерія випередив з відповіддю Шафранець. — Ви все назвали, гетьмане. Особливо ж про той Луцьк і про ту невдалу ідею щодо корони для Вітольда.

— Хоча для вас, чехів, — підхопив за ним Миколай Сестшенець, — ця ідея може виявитися напрочуд вигідною. Король Ягелло не тільки не послухає папи і не піде з хрестовим походом проти Чехії — він думає про союз із вами. Його розсердив Луцьк, йому не терпиться досадити Люксембуржцеві, відплатити Люксембуржцеві тією ж монетою. Він замишляє, наскільки я знаю,

разом із вами, гуситами, вдарити на хрестоносців. О, душею клянуся! У союзі та в злагоді! Jlex і Чех, брати-слов'яни, пліч- о-пліч- у бій, на враже плем'я тевтонське. Не хотілося б вам із возами на Помор'я, гетьмане? На Балтику? До Гданська?

— Та хоч сьогодні, - засміявся Добко Пухала, а Ян ГІардус потер руки і вишкірився. Прокоп утихомирив їх поглядом.

— Балтика далеко, — сухо сказав він. — Возам довелося би далеко їхати. Причому по недружній країні, де всім заправляють ксьондзи. Хто нас у Польщі нагодує, хто нам кусень хліба дасть, води коням, корму? Якщо за це анафема, інфамія або вогнище? Я вдячний вам, бургграфе, що ви мені розповідаєте про задуми польського короля. Та я от собі думаю: а чи стане Ягеллові сили здійснити оті задуми наперекір ксьондзам? І чи вистачить йому на це часу? Перш ніж Бог його до себе покличе? Облиште Балтику і Гданськ, панове поляки. Давайте говорити про ближчу географію.

— Слушно, — кивнув головою Пйотр Шафранець. — А що би ви сказали про географію надзвичайно близьку? Тут-таки, за кордоном? Адже правда, що унія з Литвою під загрозою: як не стане Ягелла, унії може прийти кінець. Тож, може, поки є час, варто подумати про нову унію? Ми ж бо слов'янські народи, з одного стовбура виросли.

— Я добре розчув? Ви пропонуєте унію? Польщі та Чехії?

— А що вас так дивує? Ви самі пропонували королю Ягеллу чеську корону. Кілька разів.

— І щоразу він відмовлявся. Причини ми, ясна річ, розуміли. Але чехи не приймуть короля, який не заприсягне чотирма празькими статтями і не гарантуватиме свободи совісті.

Шафранець випростався.

— Об'єднані унією Королівство Польське і Велике Князівство Литовське, — гордовито промовив він, — це сила, що сягає від Балтики до Криму. Це сила, що розбила в пух і прах під Грюнвальдом гордовитий орден хрестоносців. Це сила, яка тримає в постійному страху диких Тамерланів, Мехметів та інших синів Веліала. А проте таке могутнє утворення — це водночас унія двох церков, латинської та грецької, і всередині цього могутнього утворення існують відмінності в догмах віри: питання filioque, хліб Причастя. Святі Таїнства, безшлюбність священиків та інші диференції. Польська корона вірно тримається римської віри, однак Литва та Русь мають повне право сповідувати власну релігію, обидва обряди цілком рівні. Рівними є права для всіх земель королівства, і немає відмінностей між руською і польською шляхтою…

— Кому ви, — Прокоп підняв голову, покрутив вус, — очі замилюєте, пане Пйотре? Мені — чи собі самому? Може, ви б і хотіли, щоби так було, але так не є. Великі слова про рівність і терпимість гарно звучать у краківських аудиторіях, з вуст докторів. Але назовні ці промови якось не долинають, їх заглушують стіни Академії. За університетськими стінами закінчується теорія і починається практика. Польська практика, себто Римська Церква. А ким є православні для Римської Церкви? Поганською сектою, схизматиками та єретиками, які покинули істинну вівчарню, заражені ганебними огріхами і провинами. Люди того штибу, що й ваш Олесницький, уголос висловлюються про інкорпорацію Русі та Литви у Королівство, нехай навіть примусову, причому саме з огляду на нижчість русинів та їхньої віри. То це така унія? Куди затягують силою? Тоді де гарантія, що в унії з Польщею до нас, чехів, які приймають Таїнства з Чаші, ви не будете ставитися так само? Що ви не захочете нас силоміць навертати, перехрещувати, утисками і насильством повертати у лоно Римської Церкви? Де гарантія, що ви не захочете переробляти чехів на руський манір, методом розбрату, поділивши їх на поганих схизматиків і добрих уніатів? На вірних, яким — повага, посади і привілеї, та на відступників, для котрих — зневага, дискримінація, гніт і переслідування? Га? Пане підкоморій? Скажіть!

— Не все, — Шафранця, який так і мовчав, виручив з відповіддю Спитек, — у нас ідеально, тут ви слушно кажете, пане Прокопе. Ми й самі це бачимо. І стосовно змін розмірковуємо. Ручаюся вам, що розмірковуємо.

— Та звісно, що розмірковуєте, — повів вусом Прокоп. — Тепер, коли Свидригайло підняв голову, і коли його підтримує, крім хрестоносців, ще й руське православ'я. Тож, може, православний русин і отримає дещицю привілеїв, аби тільки він за Свидригай- лом не пішов. Поки його треба, йому очі толерантністю замилюють. А потім із ним зроблять те, що Рим накаже.

— Roma est caput et magistra[94] усіх віруючих у Бога християн, — промовив Владислав з Опорова. — Святий Отець у Римі — намісник Петра. Чи це комусь подобається, чи ні. Не можна вступати у відкрите протистояння…

— Можна, — перебив його Прокоп. — Ще й як можна. Облиште це, ксьондзе. Якби я хтів оце вислуховувати, то поїхав би до Кракова. Там ви би мене навертали, а Олесницький тим часом заборонив би у місті богослужіння і

лякав би інтердиктом[95]. Але ми не у Кракові, ми на Одрах. Себто я вдома, а ви тут із посланництвом. Суть якого мені досі невідома, хоча часу ми згаяли чимало.

На якийсь момент запала тиша. Її порушив, спершу кілька разів кашлянувши, Пйотр Шафранець.

— Тож не будемо марнувати вашого часу, милостивий пане Прокопе. Ми не приїхали сюди вас навертати. І не будемо схиляти чехів до унії з Польщею, бо хоча така унія і здається мені доброю справою, може, ще трохи зарано про неї говорити. Тому що конфлікту з Римом Польща собі дозволити не може, хрестоносці тут-таки знову назвали би нас поганами. Як поляки і вірні піддані короля Ягелла, ми повинні дбати про благо Польщі.

— Перейдіть до діла.

— Посилення контактів зі слов'янською Чехією — для Польщі добра річ. Що є перешкодою цьому посиленню? Що заважає союзу, що стоїть на заваді, що, наче вбитий в межу залізний клин, розділяє наші країни? Це Верхній Шльонськ. Тож усуньмо цю перешкоду, гетьмане Прокоп. Усуньмо її раз і назавжди.

* * *

— Розумієш, Рейнмаре? — пальцем, вмоченим у пиво, Урбан Горн швидко накреслив на столі схематичну карту верхів'їв Одри. — Верхній Шльонськ, поєднаний з Малопольщею, — це Королівство Польське, поєднане з Чеським. Верхній Шльонськ у руках Табора і Польщі, зайнятий гуситами, під формальною владою Корибутовича, Болька Волошека та інших герцогів, котрі тяжіють до Польщі. Цешин, Пщина, Рибнік, Затор, Освенцім, Глівіце, Битом, Сєвеж, Ополе, Ключборк, Волчин, Бичина, Намислів. З Королівством Польським — понад шістдесят миль спільного кордону. Гуситські пости — за неповних сорок миль від земель Ордену, для Табора з бойовими возами це всього лише шість днів переходу, а Табор і Сирітки аж згорають від нетерпіння залити хрестоносцям сала за шкіру. І хто виступить проти анексії, хто протестуватиме? Люксембуржець? Верхній Шльонськ — законні чеські землі, а чехи не визнають Люксембуржця королем. Папа? Ягелло заявить, що Шльонськ захопив баламут Корибутович без його відома і згоди, sine sciencia et voluntate, а польські війська зайняли прикордонні шльонські твердині суто для того, аби утворити кордон проти поширення єресі.

— Хто повірить у такі нісенітниці? У такі дурниці?

— Це політика, Рейнмаре. У політики є дві альтернативні цілі: одна — угода, друга — конфлікт. Угоди може бути досягнуто,

коли одна зі сторін вдає, ніби вірить у нісенітниці, які розповідає друга.

— Розумію.

— Час нам покинути Одри. Я їду в Совинець, а потім у дальшу путь. Втеча Шиллінга ускладнила мої плани, а тепер ще й Прокоп посилає з місією, посилає у далеку і довгу дорогу. Ти ж, Ланселоте, вочевидь, поспішаєш до Гіневри, а вона у біді. Хіба що щось змінилося.

— Нічого не змінилося, я й далі поспішаю. Але їдь сам. Я ще мушу залишитися тут.

* * *

На Поясній вулиці, притулившись до міської стіни, стояв похмурий кам'яний будинок, де містилися міська буцегарня, катівня і дім ката. Навколо цього місця ширилася зловісна аура, всі, хто лише міг, уникали його, торгівля і ремесло забралися звідси геть. Тут залишилася лише броварня, якій, якщо вона варила добре пиво, не могло зашкодити ніяке сусідство. Залишилася також, що дивно, пивниця, куди вели круті сходи. Власник пивниці, анітрохи не остерігаючись неприємних асоціацій, назвав її «У ката».

Сходи вели глибоко, до склепінчастих підземель. Тільки в одному з них, найвіддаленішому, бенкетували. Рейневан підійшов до бенкетуючих. Його помітили не відразу. І зустріли глухою тишею.

— Це Рейневан, — нарешті оголосив Алам Вейднар гербу Равич. — Медик з Праги. Він сам! Помагайбі, ескулапе! Заходь, ми запрошуємо. Ти з усіма знайомий, чи не так?

Рейневан був знайомий майже з усіма. Ян Куропатва з Ланьцухова гербу Шренява і Якуб Надобний з Рогова гербу Дзялоша, з якими йому зовсім недавно довелося ділити ув'язнення, привітали його, піднявши руки, так само зробив знайомий Рейневанові з празьких часів Сжи Скірмунт гербу Одровонж. Блажей Порай

Якубовський, який сидів біля Скірмунта, теж знав Рейневана, але якось не поспішав засвідчити це знайомство. Решта, які їли кашу з мисок і здавалися зайнятими виключно кашею, були йому незнайомі.

Натомість йому був знайомий ватажок усієї комітиви, посивілий чоловік із засмаглим обличчям, поцяткованим слідами віспи. Рейневан пам'ятав його з часів минулорічного шльонського рейду — це був Федір з Острога, луцький старостич, руський князь і отаман розбійників, найманець на службі в гуситів. Він не спускав з Рейневана своїх чорних очей, зловісну пронизливість яких не могли ані приховати, ані послабити напівморок пивниці та нависаючий дим.

— Оті двоє за кашею, — продовжував представляти Вейднар, — це пан Ян Тлучимост гербу Боньча. І Данило Дрозд, з путних бояр.{25} Присядь-но, Рейневане.

— Я постою, — Рейневан вирішив підтримувати офіційний тон. — Та й часу в мене небагато. Князь Сигізмунд Корибутович, у якого ви перебуваєте на службі, просив мене встановити з вами контакт. Я зробив, мусите знати, князеві деякі послуги, і він пообіцяв мені за це auxilium[96] у певних імпедиментах[97], які виникли на моєму шляху. Як я розумію, це ви маєте бути цим auxilium? Це ви маєте мені допомагати?

Запала тривала і досить гнітюча тиша.

— Ну от тобі й маєш, — озвався нарешті Федір з Острога. — От, попався нам проклятущий німець, щоб трясця його матір мордувала… Знай ти… Ну, забув я, як звати?

— Рейневан, — підказав Куропатва.

— Знай ти, Рейневан, чорт з твоїм ксиліумом чи консиліумом, залиш їх для педиментів чи інших содомітів, ми хлопи нормальні — то й гидимося тих французьких мод. Не хочеш сідати — стій,

мені насратн, стоїш ти чи сидиш. Ти нам кажи, що тобі наказали сказати.

— Тобто що?

— Herrgott! Нам Корибутович казав, що ти знаєш, коли і якою дорогою сюди, на Одри, гроші повезуть, великі гроші. З Польщі чи то зі Шльонська. Нам князь казав, що ти нам скажеш дорогу, якою ті гроші везтимуть.

— Князь Сигізмунд, — повільно відповів Рейневан, — ані словом не обмовився ні про які гроші, що їх нібито мають везти. А якби навіть він і зронив про це хоч слівце, то я його вам аж ніяк не передав би. Мені здається, що тут якесь непорозуміння. Повторюю, князь пообіцяв мені ваші послуги…

— Послуги? — перебив Федір. — Прислужувати? Чорту в жопу! Я князь, я пан на Острогу! Тьху! Baszom az anyat! Корибутович мені наказувати не буде! Велике мені цабе, Корибутович. князь чеською ласкою мальований!

— Розумію, — Рейневан підняв голову, глянув спогорда. — Бо таки зрозуміло було сказано. Тому прощаюся з шановною компанією.

— Чекай-но, — Ян Куропатва піднявся з-за столу. — Чекай, Рейневане, навіщо пороти гарячку? Побалакаємо. Ти казав, тобі потрібна допомога. Так ми ж не проти тобі допомогти, якщо і ти нам допоможеш у нашій імпрезі…

— У якій? У грабунку?

— А що це ти такий гоноровий? — запитав Надобний. — Га? Носа задираєш? А що тобі досі дала ця воячка? Ця революція? Рани, гулі, анафему та інфамію — так, як і нам. Чи не час подумати про себе, медику, про власне благо, здоров'я і щастя?

— Що нам пригодиться, — впевнено заявив Куропатва, — те й тобі пригодиться. Ти допоможеш нам в імпрезі, а ми допустимо тебе до поділу здобичі, тобі ж чимало капне в кишеню. Я правильно кажу, пане Острозький?

— Прощавайте, — Рейневан не чекав, доки князь підтвердить. — Залишайтеся з Богом.

— А ти куди? — холодно запитав Федько з Острога. — Что вздумал? Донести Прокопові? Ні, братику, не вийде. Хапай його, Куропатва!

Рейневан вивернувся, штовхнув Куропатву на Надобного. Вейднар схопився з лави, Рейневан прийомом Шарлея копнув його в коліна, а вже коли той падав, зацідив по носі. Тлучимост гербу Боньча кинувся на нього і облапив, йому на допомогу кинувся через стіл путній боярин Данило, розбиваючи і трощачи посуд. Острозький, Скірмунт і Якубовський не зрушилися з місця.

У руці боярина зблиснув ніж, Рейневан висмикнувся із захвату Тлучимоста і потягнувся за власним кинджалом, але Вейднар повиснув на його лікті, а Куропатва захватом зафіксував ліве передпліччя. Боярин Данило ударив ножем. А Рейневан згадав Бруно Шиллінга, ренегата з Роти Смерті.

Він відхилив корпус, відчувши на грудях лікоть озброєної руки, зігнув її раптовим рухом тіла, викрутив, обернув, штовхнув плечем з усієї сили. На диво, вдалося, хоча не зовсім. Обернене лезо не встромилося в горло, а тільки розпороло щоку. Боярин завив звіром, залив кров'ю себе і все навколо. Федір з Острога заревів.

Заревів і впав від удару держаком корда Тлучимост, вереснув Надобний, якому розрізало долоню. Куропатва від кулака і копняка гримнувся на стіл, на глиняні черепки і розлите пиво.

— Ходу, Рейневане! — Урбан Горн махнув кордом, копнувши — і тим зваливши Вейнара, який намагався встати. — Ходу! На сходи! За мною!

Двічі повторювати йому не довелося. Знизу їх наздоганяло завивання путного боярина. І лютий рев князя Федька Острозького.

— Baszom az anyat! Baszom a vilagot! Еб твою мать, zkurvena kurva[98]!

* * *

— Псякрев, — Урбан Горн згорбився в сідлі. — Кров пішла. Від усіх цих ексцесів у мене шви розійшлися.

— І в мене теж розійшлися, — Рейневан помацав стегно, озирнувся назад. — Я цим займуся, я маю при собі інструменти і ліки. Але спочатку треба від'їхати.

— Від'їхати дійсно треба, — погодився Горн. — І то чимдалі. Прощавай, місто Одри. А що з нами буде, друзяко? Поїдеш зі мною на Совинець?

— Ні. Я повертаюся у Шльонськ. Ти забув? Гіневра у скруті.

— Тоді рятуй Гіневру, Ланселоте. А злий викрадач Мелеагант повинен дістати по заслузі. Їдьмо.

— Їдьмо, Горне.

Вони пустили коней галопом.

Розділ дванадцятий

у якому жінка, що пахне розмарином, пропонує

Рейневанові співпрацю і допомогу, внаслідок чого справи раптом починають розвиватися дуже погано. Ситуацію рятує легенда, яка, ніби Deus ex machina[99], несподівано вилазить зі стіни.

Недалеко від школи, навпроти будинку командори' іоаннітів, на невисокому мурі, щоб вивищуватися понад юрмою, стояв чоловічок у чорній опанчі, з довгим рідким волоссям, що спадало на плечі.

— Браття! — кричав він, жваво жестикулюючи. — Антихрист об'явився! Серед знаків і фальшивих чудес! Пророкований убивця святих, котрий сидить, як тиран, у місті семи гір! У Римі, проституюючи Петрів престол, править

намісник Сатани й отаман диявольських слуг. Істинно кажу вам, папа римський — то Антихрист! Мерзота, наслана Пеклом!{26}

Натовп слухачів ставав дедалі щільнішим. Їхні обличчя були похмурі, похмурим було і їхнє мовчання, зле, тяжке, воістину замогильне. Це здавалося доволі нетривіальним, бо зазвичай подібні виступи, останнім часом досить-таки часті, супроводжувалися сміхом, вигуками «браво» і схвальними криками — вперемiж із свистом і лайливими прізвиськами.

— Що таке нині, - збуджено викрикував довговолосий, — Римська Церква і весь клір? Це змова відступників і шахраїв, які керуються виключно хтивістю. Це загрузла у бруді й розпусті банда злочинців, пересичена багатством, владою, почестями, захована під шатами святості та за маскою релігії, яка перетворює святе ім'я Боже на злодійське знаряддя, причандалля для своєї розпусти. Це вдягнена в пурпур вавилонська курва, сп'яніла від крові мучеників!

— Дивіться, дивіться, — промовив за спиною Рейневана альт, м'який, наче шовк. — Банда злочинців. П'яна курва. Хто би міг подумати, що справи зайдуть аж настільки далеко? Воістину, настав час великих перемін.

Він обернувся. Й одразу її упізнав. І не тільки її голос. Ілюзія, під якою вона маскувалася тоді, у Вроцлаві, не приховала того, що він бачив і тепер. Жовто-зелених очей з нахабним виразом. Очей, які він запам'ятав.

— Ще рік тому, — вона присунулася до нього, досить безцеремонно взяла його під руку. — Ще рік тому юрму вже би розігнали, а крикуна посадили би під замок. А тут дивіться: пащекує і пащекує, та ще й у багатолюдному місці. Невже щось закінчується? А може, починається?

— Хто ти?

— Не зараз.

Він відчував збоку тепло, яке вона випромінювала крізь плащ і чоловічий ватований вамс. Її тепло він теж запам'ятав. Тоді, у Вроцлаві, коли шукав на її тілі симптомів пошесті. Її волосся було сховане під каптуром, проте воно виділяло той ледь чутний запах розмарину, що його він запам'ятав з Ратибора.

— Істинно кажу вам, — дедалі більше розпалювався і підвищував голос чоловічок в опанчі. — Римська Церква — не церква Христа, а єпархія Диявола, печера розбійників! Там виставляють на продаж священні закони, тайни Божества, втілення Слова! Ділять на шматки неподільну Трійцю. Вправні шахраї, фальшиві пророки, неправедні священики, брехливі вчителі, зрадливі пастирі! Нам їх пророковано! Провіщено: дорогу правди обкидають вони блюзнірством, для задоволення своєї хтивості облудними словами вас продадуть. І ось погляньте на римську Курію, на її булли,

на брехливі меси, на індульгенції. Хіба ж бо не запродують вони нас? Хіба не віддають душі наші на муки? Браття! Треба нам відмежуватися від посланих Дияволом нечестивців і негідників, ми не можемо мати з ними нічого спільного, не можемо брати участі в мерзоті, яку вони чинять. У всьому-бо творінні є тільки добрі й лихі, віруючі й невіруючі, темрява і світло, ті, що за Бога, і ті, хто проти Бога кумується з Веліалом!

— Не спокушаймо долю, — сказала вбрана у чоловічий вамс власниця зелених очей, яка пахла розмарином. — Зміни змінами, але до ідеалу цьому світу іще далеко. Є темрява, є світло, і є такі, котрі доносять. Невдовзі тут будуть стражники з ратуші й хапачі Інквізиції. Ходімо звідси.

— Куди?

— Ходімо, кажу.

— Ні. Спершу ти поясниш мені…

— Ти хочеш провернути Ютту чи ні?

— Тремтіть перед гнівом Господа, — почули вони, відходячи, — ви, що повірили брехні і затулили вуха перед правдою. Ви, що полюбили неправедність і йдете за розпустою. Ви, на яких вирок прокляття вже давно набрав законної сили! Тремтіть і покутуйте! Бо наближається день гніву, день лиха, день сліз. Наближається День Суду!

— Dies irae, dies illa, — замуркотіла, притискаючись до його плеча, загадкова зеленоока. — Et lux perpetua.

— Куди ми йдемо?

— До синагоги. Але не бійся, я не буду тебе навертати. Будь собі гоєм аж до Судного Дня. Проте в синагозі не буває шпигунів.

Вони туди не заглядають. Бояться єврейських чарів.

* * *

Однак до синагоги, розташованої у північно-східній частині міста, неподалік Нової брами, вони не зайшли. Розмовляли, сидячи на підмурку, заховані за сходами, що вели до Езрат Нашім,

тобто до бабинця. Рейневан почував себе невпевнено і скуто під проникливими поглядами дивної жінки — під поглядами очей, зелених, як у кішки, і так само незбагненних. Він переборов себе. З нього було досить невизначеності. Досить таємниць. І досить маніпулювання ним.

— Спочатку про елементарні речі, - перебив він її, як тільки вона заговорила. — Від них і почнемо. Хто ти? Чому ти допомогла мені у Вроцлаві, чому втрутилася, коли мене заарештували? Чому ти зараз тут — щоб, як ти заявляєш, допомогти мені визволити Ютту? Чиї накази ти виконуєш? Бо ж очевидно, що ти не робиш цього з власної ініціативи, самостійно, глибоко перейнята кривдою людською…

— А чому це раптом, — вона нахилила голову, — це так очевидно? Хіба я не схожа на таку, яка може перейматися кривдою людською? Спочатку про елементарні речі, кажеш. Гаразд, якщо ми уточнимо, що саме є елементарним. Стосовно того, щоби назвати себе, — із цим я можу погодитися. Подумавши. Зрештою, ти вже мене про це розпитував, у Ратиборі, навесні. Маєш право знати мої персонали. І не тільки.

Вона зірвала з голови каптур, різким рухом розметала волосся, чорне і блискуче, як воронове пір'я.

— Мене звуть Рікса Картафіла де Фонсека. Ти можеш називати мене Рікса. Чого так витріщаєшся?

— Я не витріщаюся.

— Витріщаєшся. Видивляєшся, де в мене нашитий Juden- fleck?{27} Тобі було би легше, якби мене звали Рахіль? Або Сара?

— Припини, будь ласка, — він узяв себе в руки. — Ти представилася, я дякую, уклінно дякую, це честь для мене, це приємність для мене і таке інше.

— А ти цілком впевнений, що приємність?

— Абсолютно. До цього питання ми більше не будемо повертатися. Перейдімо до інших.

— Я не можу тобі сказати, чиї накази я виконую. Не можу — тай годі, все, і покінчимо із цим, більше ніяких запитань. Тобі має вистачити того, що ти знаєш.

— Не вистачає. Твої власні таємниці — це твоя справа. Коли вони стосуються тільки твоєї особи, нехай собі будуть таємницями. Але не тоді, коли вони стосуються мене. Ти чогось хочеш від мене. Я хочу знати…

— Згода, — тут же перебила вона. — Тобі саме час про це дізнатися. Довше приховувати це неможливо. Я хочу від тебе точнісінько того самого, що й Лукаш Божичко та Інквізиція: співпраці та інформації. Божичко змушує тебе до співпраці шантажем і погрозами. Я хочу тебе переконати співпрацювати зі мною, довівши, що в нас спільні інтереси. У принципі, я вже це довела. Я дбала, щоб із тобою не сталося нічого поганого, виконувала обов'язки твого ангела-охоронця. А тепер допоможу тобі повернути Ютту. Я декларую допомогу, причому невідкладну, і ми вирушаємо ще сьогодні. Хіба цього мало?

— Цього багато. Але закінч-но, будь ласка.

— Ти близько до Прокопа, — вона примружилася. — Близько до Прокупека, Пухали, Бедржиха зі Стражниці, Корибутовича, Краловця, знаєшся з Колдою з Жампаха, Пйотром Поляком і з Яном Чапеком. Тобі всюди дозволяють бути близько. І всюди допускають до секретів. Я теж хочу знати ці секрети. Ми розуміємо один одного?

— Ні.

— Ти інформуєш мене про те, що задумують гусити. Тільки конкретно, Рейнмаре, конкретно. Жодних пророцтв Малахії, жодних дат смертей і подібних ворожбитських сенсацій.

— Ти підслухала нас у Ратиборі. Мене і Божичка.

— Авжеж, підслухала. Ти мені тоді сподобався, знаєш? Ти надав йому інформацію, але при цьому не відступився від переконань, нікого не зрадив, нікому не нашкодив. Звісно, якби не моє втручання тоді, Божичко змусив би тебе розповісти про більш конкретні речі. А позаяк то власне я перешкодила йому це зробити, буде справедливо, якщо тепер про ці конкретні речі дізнаюся саме я.

— Цікаве трактування справедливості, - він підвівся. — Послухай-но, Ріксо Фонсеко. Я не буду твоїм донощиком. Ти нічого від мене не дізнаєшся. Якщо це було умовою нашої співпраці, то співпраці не буде.

— Я на твоєму боці, - Рікса теж встала. — Я це довела. Я не схиляю тебе до відступництва. Я не примушую тебе зраджувати. Я бажаю співпраці. Взаємно корисного співробітництва.

— Взаємно корисного. Неймовірно.

— Повторюю, я на твоєму боці. І на боці ідеалів, яким вірний і ти.

— Аякже, — пирснув він. — Ти всім серцем підтримуєш Чашу і любиш гуситський рух, саме через цю любов ти хочеш шпигувати за Прокопом та інфільтрувати Табор. Це, як мені здається, політика високого штабу. Я трохи знаюся на політиці, знаю, що в неї є дві альтернативні цілі: одна — угода, друга — конфлікт. Угоди досягають, коли одна зі сторін вдає, ніби вірить у небилиці, які розповідає друга. Ми з тобою, на жаль, — у конфлікті. Я не вірю в небилиці, які ти розповідаєш. І не збираюся вдавати, що вірю.

Вона просвердлила його очима.

— Я ж і не кажу тобі вірити. Я бажаю співпраці, а не віри.

— Я не буду твоїм інформатором. І крапка. Дякую за допомогу. Дякую за дотеперішні зусилля, мій ангеле-охоронцю.

— А ти ні про що не забув? Як же Ютта?

— Шантажем ти нічого не доб'єшся. Прощавай. Бог з тобою.

— Тихше, — вона усміхнулася. — Бо ще рабин почує. Рейневане, я просто з тобою дражнилася.

— Повтори, будь ласка.

— Я дражнилася з тобою. Мені було цікаво, як ти відреагуєш. Я на твоєму боці. Мені не треба від тебе ніякої інформації. Я не буду намовляти тебе виказувати таємниці. Ютту я допоможу тобі знайти і визволити без жодних інших умов і зобов'язань. Ти хочеш повернути собі Ютту?

— Хочу.

— То вирушаємо ще сьогодні.

— У мене є прохання.

— Слухаю.

— Не дражнися зі мною більше. Ніколи.

* * *

Коли вони покинули місто, Рейневан кілька разів замислено озирався назад. «Утретє доля заносить мене сюди, — думав він, — утретє протягом останніх чотирьох років. Під Стшегомом я зустрів Шарлея, у Стшегомі побачив його в дії, коли він нам'яв чуби трьом жевжикам. Зі Стшегома ми обоє втікали від погоні, яку вислали за нами навздогін. Це було влітку 1425 року. Удруге я опинився під Стшегомом чотири місяці тому, в лютому, у Попільну середу, коли бомбарди і бліди[100] Сиріток метали на місто ядра і запалюючі бомби, сліди цього обстрілу видно ще й досі. З-під Стшегома я поїхав шукати Ютту у Вроцлаві…»

— Я шукав Ютту, — заговорив він до Рікси, яка їхала поряд, — у Вроцлаві. Я шукав її у Зембицях, у Білому Костелі, у Стшеліні, в Нємчі, в Олаві. Пробував застосувати магію — безрезультатно. Пробував залякувати і шантажувати. Що тепер? Куди ми прямуємо? Які в нас плани?

— Як і ти, — Рікса Картафіла де Фонсека обернулася в сідлі, - я теж почала із Зембиць. Я знала звичаї князя Яна. Він мав звичай ув'язнювати панночок, щоб користуватися ними, але не любив заради цього далеко їздити. Окресливши навколо Зембиць коло радіусом у милю, можна було б знайти Ютту щонайбільше за два дні, у якомусь замочку або монастирочку, де вона, наче та Рапунцель, виглядала би з віконця свого казкового принца. Але принца випередила Інквізиція. Вони викрали Рапунцель, і шукай тепер вітра в полі…

Він глянув на неї, і його погляд, мабуть, був вельми промовистий, тому що вона негайно посерйознішала.

— Магія нічого не дасть, — сказала вона, — коли застосовано захисні чари. Шантаж і підкуп — добрі методи, але не щодо такого боягуза і пройдисвіта, як ксьондз Феліціян. Проте не турбуйся. Є інші способи. Ми їдемо, як ти помітив, яворським гостинцем. У Яворі ми відвідаємо особу, яка зазвичай буває непогано поінформована, і спробуємо зробити так, щоб вона захотіла цією інформацією поділитися. Але це аж завтра. Важливо, щоб ми прибули на місце вранці, а я не хочу ночувати в Яворі, там шпики занадто вже нишпорять по постоялих дворах. Зупинимося на нічліг у Рогожниці, «Під лелекою», там безпечно, а блохи представлені у розумній і прийнятній кількості. Притримай коня. Я мушу тебе попередити. І застерегти.

— Що?

— Ми прикидаємося двома мандрівними кліриками: такі не викликають ні підозр, ні навіть зацікавлення. Якщо тільки поводяться нормально. Як годиться клірикам.

— Тобто?

— У трактирі вони завжди беруть одну кімнату з одним ліжком. Йдеться про кошти. Зазвичай.

— Розумію. А від чого ти мене хотіла застерегти?

Рікса голосно засміялася.

* * *

Трактирник «Під лелекою» без ані найменшої тіні сумніву і не моргнувши оком прийняв їх за двох кліриків, і це ще сильніше утвердило Рейневана в переконанні, що Рікса користувалася камуфляжними чарами та емпатичною магією і напевне теж мала амулети на кшталт Панталеона. Без жодних заперечень з боку господаря і за не вельми високу ціну «клірики» отримали в розпорядження розташовану в мансарді кімнатчину, оснащену одним ослоном і одним ліжком. Рікса без церемоній скинула куртку і чоботи, випробувала сінник і кинулася на нього навзнак, жестом показуючи Рейневанові на місце коло себе.

Вони лежали нерухомо. У стіні деренчав шашіль. За брусованою стелею шаруділи і шкреблися миші. Рікса Картафіла де Фонсека голосно кашлянула.

— Це небезпечно, — озвалася вона, дивлячись у стелю. — Дві особи різної статі на одному ложі. Велика загроза гріха. І ще більша — небажаної вагітності. Добре, що нас це не стосується. Ми — в безпеці. Нас охороняє закон.

— Тобто?

— Якщо єврея спіймають на гріху з християнкою, йому відрізають цюцюрку і виколупують одне око. Християнин, який займається сексом з єврейкою, ризикує серйознішими наслідками. Йому загрожує звинувачення у bestialitas[101], у розпусті contra náturám[102]. А вже за отаку річ вогнище гарантоване.

— Гм.

— Що — гм? Боїшся?

— Ні.

— Ну й відважний ти хлопець! А може, це не відвага, а недоусвідомлювання загрози? Ти ж бо мене не знаєш, не здогадуєшся, з ким тобі довелося ділити ложе. А я страшна жінка. У мене це в крові.

— Що саме?

— Це ж євреї винні у смерті Спасителя, я правильно кажу? Тож справедливо і природно, щоби винні у смерті Спасителя євреї завжди і вовіки носили тавро своєї нікчемності.

— А конкретно?

— У моїх жилах, любий хлопче, тече кров багатьох поколінь вибраного народу. Мій предок Леві, коли Ісуса вели на Голгофу, наплював на нього, і відтоді всі левити безперервно харкають, але не можуть позбутися флегми. Євреї зі спорідненого зі мною племені Гада вдягнули Ісусові терновий вінок, тому щороку в них на головах з'являються смердючі виразки, які можна вилікувати, лише намазавши їх християнською кров'ю. І, нарешті, найстрашніше: плем'я Нафтале викувало цвяхи для розп'яття, а з намови єврейки на ім'я Вентрія, не інакше як моєї пращурки, затупило їхні вістря, щоби додати Ісусові страждань. Через цей мерзенний вчинок у жінок із коліна Нафтале після досягнення ними тридцятирічного віку, коли вони сплять, у роті заводяться живі хробаки.{28} Але не бійся, хлопче, спи спокійно. Мені ще тільки двадцять.

— І це я мав би боятися? — Рейневан із серйозною міною підхопив гру. — Я? Та я ще кращий. Я чорнокнижник, знаю artes prohibitae[103]. У мене це в крові, я весь наскрізь просяк страшною чорною магією. І коли я пісяю, то над цівкою сечі з'являється веселка.

— О! Мусиш мені показати.

— А крім того, — гордовито заявив він, — я гусит. У свята ходжу зовсім голий і не можу дочекатися дня, коли всі жінки стануть спільними. До того ж я, попереджаю тебе, кацер[104]. Чи знаєш ти, люба дівчино, звідки ця назва? Вона походить, як повчає Аланус Остров'янин, від кота. На наших таємних кацерських зібраннях Сатана об'являється нам у вигляді чорного кота, якому ми, єретики і гусити, задираємо хвоста, а тоді по черзі цілуємо його в його котячу сраку.

— Може бути, — так само серйозно додала Рікса, — що те, у що ви цілуєте, — єврейська срака. Єврей-бо, як повчає Петро Блуаський, простуючи стежками диявола, свого батька, часто набуває потворних рис.

— Так. Ти маєш рацію. Це може бути. Добраніч.

— Добраніч, Рейнмаре. Приємних сновидінь.

* * *

Наступного дня вони добралися до Явора. Рікса знала дорогу, провадила безпомилково і було видно, що вона почувається тут, як удома.

— Ти почуваєшся тут, як удома.

— Я і є як удома, — парирувала вона. — Це вуличка Річкова. Тут мешкає особа, яку ми відвідаємо.

— Ота добре поінформована особа, — здогадався Рейневан. — Хто це такий? Чим займається?

— Майзль Нахман бен Гамаліель. Займається тим, що позичає гроші під відсоток.

— Лихвар?

— Ні. Фінансист.

Дім на Річковій був показний, але суворий, позбавлений будь-якого декору. Він нагадував невеличку фортецю. Доступ перекривала стіна, а в просторому підсінні з аркадами ховалися обкуті ворота з бронзовим калаталом і малесеньким віконечком. Рікса вхопилася за калатало й енергійно закалатала. Невдовзі віконечко відчинилося.

— Ну? — почулося зсередини.

— Шалом, — привіталася Рікса. — Подорожні у справі до вельмишановного Майзля Нахмана бен Гамаліеля.

— Нема.

— Я Рікса Картафіла де Фонсека, — у голосі дівчини раптом з'явилася зловісна нотка. — Передай це ребе, пахолку. Якщо його нема, нехай він сам мені це скаже.

Знову довелося чекати кілька хвилин.

— Ну?

— Ребе Майзль Нахман бен Гамаліель?

— Не знаю такого. І його нема вдома.

— Ми не заберемо багато часу, ребе. Впусти нас, будь ласка. Нам потрібна тільки інформація.

— Та ну? А що ще вам потрібно? Може, готівка? Може, жінка має вам приготувати ґефільте фіш[105]? Може, ви хочете виспатися і відпочити? Ідіть геть, гої.

— Ребе…

— Не йдуть? Хочуть, щоб їх таки благословити? Шмуль! Принеси гаківницю!

— Ребе Майзль, — Рікса знизила голос, наблизивши стиснений кулак до віконця. — З гаківницею раджу бути обережно. Я Рікса Картафіла де Фонсека. Я ношу перстень цадика Халафти.

— Ой-вей! — долинуло зсередини. — А я цар Соломон. І в мене є перстень, щоб запечатувати джинів у глеках. Ідіть геть, провокатори.

— Не називай мене провокаторкою, ребе, — прошипіла дівчина. — Я Рікса Картафіла де Фонсека. Я не вірю, що ти про мене не чув.

— Та ну? Може, чув, може, не чув, — відповів дещо лагідніше голос з-за воріт. — Часи такі, що не можна вірити ні очам, ні вухам. А що вже там пліткам. Ви таки йдіть до міста. Ви таки побачте, що там готується. Ви таки посудіть: хіба може в такі часи єврей відчиняти двері? Навіть якщо єврей щось таки і чув про когось? Ні, дівчино з перснем цадика Хафтали. Немудро відчиняти двері, якщо назовні саме лихо. Ідіть — і побачите. Самі переконаєтеся. Ой, та якби ви мали двері, то теж би не відчинили.

* * *

Вулиці Явора здавалися дивно безлюдними. І тихими. У повітрі, крім звичайного смороду гною і стерва, нависало щось неокреслено недобре, щось, що піднімало сторч волосся на голові та зрошувало спину холодним потом. Щось, що змусило більшість мешканців міста передбачливо не потикати носа із домівок.

Рікса була, як у себе. З ринку вона повернула у провулок, в якому велика і барвиста вивіска вказувала дорогу до трактиру «Під Сонцем і Місяцем». Тут, на відміну від вулиці, людей було багато, навіть панувала тиснява. Точно полічити було неможливо, однак Рейневан прикинув, що корчму окупували добрих сто чоловік. До того ж усі теревенили, бесідували, і в голові шуміло від однотонного гамору. Рікса пильно роззирнулася, швидко перемістилася в напрямку до кута, де, вмочивши вуса в кухоль, сидів сивоволосий чоловік у фетровому капелюсі з наддертими крисами. Дівчина підсіла, штовхнула його ліктем.

— Панянко?

— Здрастуй, Шлегельгольц. У корчмі з самого ранку?

— Душа болить, — витер вуса сивоволосий. — Мушу, мушу втамувати… Часи страшні… Страшні…

— Що відбувається?

— Жахлива, жахлива річ сталася. Доведеться нам усім померти… Нема рятунку від зарази, нема…

— У чім річ?

— Днів ото вже чотири тому, — Шлегельгольц зробив чималий ковток пива, — з колодязя біля Святого Мартіна виловили свинячу голову, геть-чисто обдерту зі шкури. І зразу ж після того в пекаревої Кунцової помер дітвак. Значиться, воду заразили. Моровою заразою. Жбурнули нам у колодязь зачумленого кабанчика.

— Хто?

— Хто-хто. Відомо хто. Ото й зібрався нарід, радиться. Самі бачите, панянко.

— Бачу, — підтвердила Рікса, показуючи на чоловіка у латаній куртці, який саме виліз на лаву і згори подавав знаки тим, що зібралися, аби ті зволили вгамуватися, — Отой тип і компанія — що вони за одні?

— Чужі якісь. Недавно приїхали. Дивні якісь люди.

— Яворянам, — крикнув чоловік у латаній куртці, - можна, бачу, не тільки в кашу наплювати, а й на голову сісти! То це аж так підупав дух між тутешнього народу? Ваші батьки в 1420-му трішки жидовинів погромили,{29} а вам би й остаточно з ними покінчити, жодного не залишити! А ви що? Вони вам колодязі труять, а ви собі сидите і пивце цмулите? Що ще ви клятим пархам дозволите? Щоб вони вам, як у Будишині, з костелу облатку вкрали і осквернили? Щоб із ваших діточок кров спускали, як то у Згожельці трапилося?

— А може, — встав другий, із кучерявим, як овече руно, чубом, — почекаєте, поки гусити прийдуть, а жиди їм уночі ворота відчинять, як торік у Франкенштейні зробили? Що, ви не знали? То ви, може, не знали і того, що ізраеліти хотіли Клодзько видати гуситам на поталу, вчинивши у місті пожежу? Не знали, що Юда давно з чеським єретиком у змові? Не казав вам того пробощ на казанні? Що існує змова між Сатаною, жидом і гуситом? Що? Не казав? То ви пильніше придивіться, яворяни, до свого пастиря. Придивіться, що він робить, прислухайтеся, що говорить. Не бракує відступників і серед духовенства, не один піддався намові Сатани! Якщо вирішите, що з вашим плебаном щось не так, донесіть! Негайно донесіть владі!

Раз по раз котрийсь із яворян вставав, нишком пробирався до виходу. На обличчях у решти теж не було видно особливого запалу.

Промовці це помітили.

— Ви боягузи і нездари! — крикнув латаний. — На вас самих слід би було донести! Бо як хто не проти жидів, видно, сам з дияволом знається, сам жид! Жиди, кажу вам, вірні злим силам! Саме вража рука Юди відштовхує християнина від істинної віри. Думаєте, був би Гус, якби не було жида? Хто, як не жид, з намови диявола підбурив чехів до єресі? Таж плюгава гуситська секта бере за взірець не що інше, як Талмуд! А спирається на Кабалу!

— Одразу після Сатани, — завторив кучерявий, — нема більшого ворога християн, ніж жиди. Вони у своїх повсякденних молитвах моляться за нашу погибель, проклинають нас, своїми магічними обрядами та заклинаннями благають, щоб нас погубив Сатана, їхній отець і їхній Бог. Сто років тому вони хотіли знищити нас Чорною Смертю, не вдалося, Христос виявився сильнішим. То тепер вигадали гуситів. Нам, християнам, на погибель!

— Ходімо, — Рікса встала, натягла каптур. — Я це вже чула, знаю напам'ять. Шлегельгольц, ти нас не бачив. Ясно? Мене тут взагалі не було.

Перш ніж вони пропхалися до виходу, на лаву вискочив третій промовець, з поголеною на лисо головою.

— Сидите спокійно, яворяни? У вас у жилах, видно, сцяки, а не кров, якщо ви терпите у себе в місті смердючих юдеїв і їхню прокляту божницю, якщо ви зносите між собою єретиків, магів, дітовбивць і отруйників! Злодіїв і лихварів, таких кровопивців, як головний тутешній парх, Майзль Нахман! Його вже давно слід було затовкти!

— Дивіться, дивіться, — пробурмотіла Рікса. — Нарешті щось нове, терпіння винагороджене. Я вже знаю, хто, що і для чого. Знаю цього типа. Це колишній цистерціанець, утікач з монастиря у Добрилузі. Він поголив свою

покрівлю, щоб приховати тонзуру. Це агент Інквізиції. Скидається на те, що тут уже готується невеличка провокація.

— Інквізиція? Не може бути, — засумнівався Рейневан. — Гжегож Гейнче ніколи не опустився би…

— Не Вроцлав. Магдебург. Не дивися на них, не привертай до себе уваги. Виходимо.

* * *

— Це тебе не стосується, Рейневане. Це не твоя війна.

Рікса поправила на собі кольчужку, вийняла з пакунків тесак з кривим лезом, витягла його з піхв, кілька разів махнула, аж засвистіло.

— Я перевірила, розпитала, — сказала вона — їх багато. З Магдебурга приїхала чимала хевра.{30} Крім провокаторів, є й убивці. Чотирнадцять чоловік. Нападуть, як тільки стемніє.

Рейневан відчепив від в'юків і розпакував свій мисливський арбалет, повісив на спину сагайдак зі стрілами. Перевірив ніж, на додачу застромив за халяву мізерикордію. Рікса мовчки спостерігала.

— Це тебе не стосується, — повторила вона. — Ти не мусиш у це пхатися і важити головою.

Він глянув їй у вічі.

— Ти мала мене не дражнити, нагадую. Ходімо.

* * *

Магдебурзька Інквізиція не змусила довго себе чекати, атакувала відразу ж, щойно стемніло. Перед брамою будинку на Річковій з темряви раптом вигулькнули постаті, настільки швидкі, що аж тінь не трималася ока. У двері з грюкотом ударив таран. Дім був напоготові, відповів. Гримнуло, з віконця у дверях бризнуло вогнем. Серед постатей заклубилося, хтось заверещав. Таран ударив у двері вдруге — і цього разу протяжний тріск сповістив, що успішно. Рікса сплюнула в долоні, схопила держак.

— Зараз! На них!

Вони вискочили з провулка і влетіли поміж скупчених біля брами людей, захопивши їх зненацька і розметавши. Рейневан блискавично штрикав ножем, Рікса з розмаху рубала тесаком. Зойки і прокльони заповнили вуличку.

— Усередину!

З-за розбитих воріт знову випалила рушниця, завили сіканці. У спалаху пострілу Рейневан угледів просто перед собою чоловіка з на лисо поголеною

головою, помітив, як той піднімає сокирку для удару. Він схопив повішений через плече арбалет, вистрелив зі стегна, не цілячись. Поголений зойкнув і повалився на брук.

— Усередину!

У нападників теж були арбалети, теж були самопали. Коли вони з Ріксою вискочили на подвір'я, раптом майже розвиднілося від пострілів, у повітрі засвистіли стріли. Оглушений гуркотом, Рейневан перечепився об труп, упав у калюжу крові. Хтось, хто біг слідом за ним, спіткнувся об нього, гримнувся поруч — із прокльонами і брязкотом. Рейневан зацідив йому арбалетом, швидко відкотився, просто під ноги наступному. Біля самої його голови щось металево дзеленькнуло, викресавши іскри. Він висмикнув мізерикордію з-за халяви, зірвався, вдарив, аж хруснуло плече, чотиригранне лезо зі скреготом прошило кільця кольчуги. Нападник заревів, упав на коліна, упустивши прямо на Рейневана важкий залізний гак. Той схопив залізо і з розмаху присадив лежачому, він відчував і чув, як гак встрягає у кістку черепа.

— Рейневане! Сюди! Швидко!

У глибині подвір'я хтось завив, захрипів і захлинувся. Рейневан зірвався на ноги і побіг у бік входу до дому. Стріла просвистіла просто в нього над головою. Щось гримнуло і блиснуло, по камінні, яким було вимощене подвір'я, розтеклася вогняна калюжа, засмерділо паленим жиром. Друга пляшка розбилася об стіну будинку, палаюча олія каскадом стекла по карнизах. Третя луснула на сходах, полум'я миттю охопило два тіла, які там лежали, зашипіла, паруючи, кров. З боку брами летіли наступні пляшки. Раптом стало видно як удень. Рейневан побачив бороданя у лисячій шапці, який присів за стовпом підсіння. Це міг бути тільки господар садиби, Майзль Нахман бен Гамаліель. Збоку стояв на колінах підліток, намагаючись зарядити гаківницю. За другим стовпом стояла Рікса Картафіла де Фонсека із закривавленим тесаком, а лице в неї було таке, що Рейневан аж здригнувся. Зразу за Ріксою, із самопалом у руці…

— Тибальд Раабе? Ти тут?

— Ховайся!

Від воріт полетіли стріли, відколупуючи тиньк зі стіни. Підліток, який намагався зарядити гаківницю, пронизливо скрикнув і згорнувся клубком. Рікса сахнулася від вогню, що аж гучав, і затулила лице рукою. Рейневан затягнув підлітка за стіну, йому допоміг Тибальд Раабе.

— Недобре, — важко дихаючи, вимовив голіард. — Недобре з нами, Рейневане. Зараз насунуть… Не вистоїмо.

З боку воріт, немов на підтвердження, йому відповів бойовий крик, сповнене злоби виття. Вогонь заблищав на клинках, замиготів на вістрях.

— Смерть жидам!

Ребе Майзль Нахман бен Гамаліель підвівся. Підняв голову до неба. Простер руки.

— Барух Ата Гашем, Елогейну, — заволав він співуче. — Мелех га-олам, боре меорі гаєш!{31}

Стіна дому луснула, вибухнула бризками тиньку, вапна і розчину. З хмари куряви вийшло те, що було в стіні, що було в ній замуроване. Рейневан зі свистом втягнув повітря. А Тибальд Раабе аж присів.

— Емет, емет, емуна!{32} Абракадабра! Абракаамра!

Те, що вилізло зі стіни, схоже на снігову бабу, але з глини, здавалося людиноподібним тільки в загальних рисах, однак на місці голови між плечами містився тільки незначний виступ. Нижче від людини середнього зросту, воно, проте, було грубе і череввате, як бочка, крокувало на коротких схожих на стовпи ногах, грубезними лапищами сягаючи землі. На очах Рейневана лапища стиснулися в кулаки завбільшки з ядра бомбарди.

«Голем, — подумав він, — це голем. Найсправжнісінький голем, легендарний голем з глини, мрія чародіїв. Мрія, пристрасть і манія Радіма Тврдіка з Праги. Шкода, що Радіма тут нема… Що він не може цього побачити…»

Голем заревів, точніше, затрубив, немов велетенська окарина. Скупчену в брамі магдебурзьку хевру охопив панічний страх, тривога, здавалося, паралізувала горлорізів, позбавила їх влади над ногами. Вони були нездатні втікати, коли голем біг до них хитливим підтюпцем. Вони навіть не захищалися, коли він накинувся на них, монотонно і методично гамселячи і луплячи гігантськими кулачиськами. Вереск, страхітливий вереск розпоров нічне повітря над Явором. Це тривало недовго. Запала тиша. Тільки сичала олія, що горіла в калюжах.

З муру при брамі повільно стікала густа, змішана із мозком кров.

* * *

Зійшло сонце. Глиняний голем повернувся у діру в стіні, стояв там, злившись із тлом, зовсім невидимий.

— І був я мертвий, а ось я живий[106], - сумно сказав Майзль Нахман бен Гамаліель. — Але пролилася кров. Багато крові. Дай Боже, щоб це було мені прощено, коли настане День Суду.

— Ти врятував невинних, — Рікса Картафіла де Фонсека рухом голови показала на огрядну жінку, яка обіймала і тулила до себе трьох чорноволосих дівчаток. — Ти захищав життя найдорожчих, ребе, від тих, котрі забажали їх скривдити. Рече Господь: Пам'ятайте, що зробив був тобі Амалик у дорозі, коли ви виходили з Єгипту. Зітреш пам'ять Амалика з-під неба[107]. Ти стер.

— Стер, — очі єврея зблиснули, але одразу ж пригасли. — А тепер що? Знов усе покинути? Знов у мандри? Знову до інших дверей чіпляти мезузу?

— Це з моєї вини, — буркнув Тибальд Раабе. — Я наразив тебе на небезпеку. Через мене тепер…

— Я знав, хто ти, — перебив його Майзль Нахман, — коли давав тобі притулок. Я підтримував твою справу за переконанням. Усвідомлюючи, чим ризикую. Що ж, утеча і мандри — це для мене річ не нова…

— Не думаю, що в цьому є потреба, — озвався Рейневан. — Тутешні мешканці, коли прибирали трупи, гадаю, оцінили події досить однозначно. На тебе напали, щоби пограбувати, а ти захищався. Мабуть, ніхто у Яворі не звинувачував би тебе за це. І ніхто не стане тебе турбувати, якщо ти залишишся.

— О, свята наївність, — зітхнув Майзль Нахман. — Свята і добра… Як твоє ім'я? Рейневан?

— Його звати Рейневаном, саме так, — втрутився Тибальд Раабе. — Я знаю його і ручаюся…

— Ой, що ти мені ручаєшся? Він прийшов на допомогу єврею. Хіба мені треба кращого поручительства? Агов! Що в тебе з рукою, дівчино? Тією, що з перснем цадика Халафти?

— Три пальці зламані, - холодно відповіла Рікса. — Дрібниця. До весілля заживе.

— До якого весілля? А хто б тебе захотів? Стара, писката, нестримана, готувати теж не вмієш, поб'юся об заклад на що завгодно, хоч би й на власний талес. Дай руку, шікса. Єге ш'ме раба меварах л'алам ул'алмей алмайя!{33}

На очах враженого Рейневана пальці Рікси випрямилися, з них негайно зник набряк, безслідно розсмокталися синці. Дівчина зітхнула, ворухнула долонею. Рейневан покрутив головою.

— Ну-ну, — повільно вимовив він. — Я медик, ребе Майзль. мені не чужі й artes magicae. Але щоб так гладко вилікувати зламані суглоби… Я сповнений захвату. Цікаво, де цьому можна навчитися?

— У мене, — сухо відповів ребе. — Як матимеш вільні сім років, заскоч. Та не забудь спершу зробити обрізання. А зараз, як говорив цар Соломон цариці Савській, перейдімо до справи. Ви хотіли інформації. То хай я хоч знаю, у чім річ.

Рейневан стисло виклав свою справу. Майзль Нахман слухав, киваючи бородою.

— Ясно, — сказав він. — Розумію. І думаю, що таки зможу допомогти. Бо я таки чув про подібний випадок.

Він встромив палець у ніс, колупався довго і натхненно, вдаючи, ніби не бачить, як Рейневан аж закипає від нетерпіння.

Нарешті ребе виколупав, що було треба, роздивився. І тоді знову заговорив.

— Такі випадки, — заявив він, — це завжди можливий ґешефт, ні на чому так добре не заробляють, як на інформації. Це трапилося в Легниці. Шість років тому. Панна Вірида Горніг, донька купця, злигалася з аптекарем, якого звали Галонзка. Усупереч батькові, який пообіцяв її руку іншому. А в того іншого були нібито якісь конекци[108] з Інквізицією, зі Святою Курією. І ось панна Вірида раптом зникла.

— На аптекаря Галонзку, — вів далі єврей, — донесли, звинуватили у єресі, тож йому таки довелося втікати зі Шльонська. Через рік справа вляглася, а Вірида раптом знайшлася, надзвичайно розкаяна і надзвичайно слухняна, зовсім як після перебування в монастирі. Вона слухняно вийшла-таки за того, кому її пообіцяли.

Ну, подумали ми собі в кагалі, все ж варто знати, хто ж це такий, хто має такі зв'язки з Курією, що може змушувати таких панночок отак зникати. І якось так вийшло, що Мойше Меркелін, кузен моєї швагерки, знався з таким собі Йохаєм бен Іцхаком, а в двоюрідного брата цього Йохая по батькові, такого собі Шекеля, була пасербиця на ім'я Дебора, і тота дізналася від своєї знайомої Естери одну річ, яку та почула у бабинці від… Холера, забув, від кого. Зрештою, то неважливо. Важливо, що кузен Мойше, єврей жадібний і нахабний, зажадав за інформацію п'ятнадцять гульденів. Я вирішив, що це забагато.

— Он як.

— Але ти прийшов мені на допомогу, а це таки дещо змінює у шкалі цінностей. Тепер ці п'ятнадцять — то не тамті п'ятнадцять, то таки зовсім інші п'ятнадцять, ті п'ятнадцять змінені так, що просто не впізнати. Тепер ціна рихтик у самий раз. А жадібний кузен Мойше живе не в Палестині. Він живе в Ополі. Клянуся Мойсеєм, через п'ять днів ти таки матимеш інформацію. А до того часу — гостину в мене.

— Дякую, ребе. Що ж до тих п'ятнадцяти гульденів, то я готовий…

— Не ображай мене, хлопче.

* * *

— Я не буду, — невпевнено закашляв Тибальд Раабе, — з вами тут чекати. Мені час у дорогу, обов'язок кличе. А вам я скажу так… Якщо ви вже дізнаєтеся, що маєте дізнатися, то поспішіть. Дуже поспішіть. Я думаю…

— А я думаю, — Рікса глянула йому у вічі, - що ти повинен перестати крутити. І сказати нам правду.

— Я нічого не знаю, — швидко відповів голіард. Занадто швидко, щоби це виглядало схожим на правду. А тоді сховав очі від погляду Рейневана.

— Тибальде, — повільно промовив Рейневан. — Минулої ночі ми билися пліч-о-пліч, разом дивилися смерті у вічі. А тепер ти щось приховуєш від мене? Ти знав мого брата. Ти знаєш мене, недавно навіть ручався за мене. Ти знаєш, що я кружляю по Шльонську, ризикуючи життям, бо моя кохана в біді, я мушу її знайти і визволити. Вона ув'язнена, кожен день неволі посилює її муку…

— Рейнмаре, — голіард облизав губи, опустив очі. — Чехи тобі не довіряють, про тебе гуляють різні плітки… Якщо виявиться, що я сказав…

— На Лужиці чи на Шльонськ? — втратила терпець Рікса. — Куди піде рейд? Бо про те, що ось-ось піде, ми вже здогадалися.

— Я нічого не знаю… Але якщо дрібку подумати… То, може, Лужиці?

— Ну, ось бачиш, — усміхнулася Рікса. — Як легко воно пішло. Найважче почати. А тепер попросимо про подробиці.

— Та чого ви від мене хочете? — Тибальд Раабе вдав, ніби розсердився. — Що я вам, гейтман, чи що? Я звичайний собі агітатор, до стратегії мене не підпускають… Але ж кожному зрозуміло, хто кине погляд на мапу і дрібку подумає… Ну, подумайте дрібку. Кудою вирушить Табор, якщо не долиною лужицької Ниси?

— Житава і Згожелець? — Рейневан згадав собі карту, яку бачив у Прокопа на Одрах.

— Я б не виключав… — кашлянув Тибальд. — Я б не виключав також переходу на правий берег Квіси. Любань, Болеславець…

— Жагань? — зміненим голосом запитала Рікса.

— Можливо.

— Коли? Дата, Тибальде.

— Червень. Так якось.

— Як якось?

— Одні казали, що на Святого Яна. Інші — що на Святого Віта. Я схильний вірити останнім. Але хто його знає…

— Сто разів дякую, — Рікса кинула на голіарда дещо тепліший погляд. — Ти дуже нам допоміг, я безмежно вдячна. Я підставила би тобі писок, але соромлюся, сором'язлива, аж страх. А раз маєш їхати, то бувай.

— Бувайте й ви. Рейнмаре?

— Що?

— Успіху. Від усього серця.

* * *

П'ять днів проминули непомітно. Дванадцятого червня, у неділю, ребе Нахман бен Гамаліель покликав до себе Рейневана і Ріксу.

* * *

— Кузен Мойше, — почав він з порогу, — прийняв гроші охоче, та що вже тішився, та що вже радів — радів так, ніби придбав на розпродажі Ковчег Заповіту. Так-то я й знаю, хто поклав край роману Вiриди Горніг, донісши на її кавалера-аптекаря, а її саму запроторивши в монастир, а все завдяки конекціям з Інквізицією. Той самий, хто потім став щасливим чоловіком Віриди. Це Отто Арнольдус, особа досить відома, але не конче своїми чеснотами. Давніше райця, а тепер бургомістр міста Болеславця. Хоча підґрунтя було приватне, а не політичне, твоя справа багато в чому схожа на аферу Віриди Горніг, Рейнмаре. На твоєму місці я би таки подався до Болеславця і побалакав якщо не з самим бургомістром Арнольдусом, то з його благовірною. Вона може пам'ятати, в якому монастирі була тоді запропала. Бо існує велика імовірність, що Інквізиція досі користується тими самими монастирями.

— Сто разів дякую. Їдемо чимскоріше.

— Так-так, — швидко сказав Майзль Нахман, знизивши голос. — Я радив би поквапитися.

— Ми знаємо, — буркнула Рікса. — Святий Віт — на носі. Вирушаємо завтра на світанку. Бувай здоров, ребе Майзль.

— Бувайте, — кивнув бородою єврей. — Дякую вам за все. А ти. дівчино, підійди-но.

Рікса нахилила голову. Ребе поклав долоні на її воронового кольору волосся.

— Єварехеха Гашем веїшмереха, — сказав він. — Хай Гашем тебе благословить і береже. Хай Гашем зверне до тебе своє обличчя і пошле тобі мир. Прощавай же, Ріксо Фонсеко. Прощавай же і ти, Рейнмаре з Беляви.

Розділ тринадцятий

у якому йдеться про сни та про їх інтерпретації, а несподівані особи укладають несподівані союзи.

У Вроцлаві поволі смеркалося, наставав час тої присмеркової пори, яку називали inter canem et lupum, годиною між собакою і вовком, коли сутеніло, однак вогнів іще не запалювали. Було жарко, вогко і парко, збиралося на грозу. Кундрі різким ковтком спорожнила келих від решток aurum potabile, облизала губи.

— Отже, — сказала вона, примружуючи бурштинові очі, - ти їдеш до Явора і на лужицьке пограниччя. Бо до тебе дійшла звістка, що там об'явився Рейнмар з Беляви. Хоча звістка ця, як я розумію, непідтверджена і не дуже надійна, ти кидаєш усе і мчиш наосліп. А від мене вимагаєш чарів і заклинань, які би змогли встановити місцеперебування сидеричної істоти. Хоча я вже сто разів тобі казала, що це неможливо.

— Нема, — відповів Стінолаз, — нічого неможливого. Це власне та найперша річ, яку нам прищепили в Агільярі.

Нойфра зітхнула. А потім позіхнула, демонструючи свій чудовий набір іклів.

— Ну що ж, — сказала вона. — Рейнмар з Беляви, це я розумію, його треба усунути, бо інакше він тобі весь час перешкоджатиме, шукаючи нагоди помститися за брата. Я підтримую намір схопити його і дати йому померти повільною смертю, а перед тим, якби це вдалося, замучити в нього на очах Апольдівну, яку він усе ще шукає. Ідея реваншу слушна, я її схвалюю. Але отой його дружок, отой велетень… Отой нібито прибулець з астрального світу… Його я би все-таки радила облишити. Як на мене, це Свідок, один із Рефаїм. З ними не рекомендується задаватися. У мене дуже недобрі передчуття стосовно цього твого полювання.

Ти поводишся нераціонально. Твоє зацікавлення цим велетом дедалі більше скидається на…

— На що?

— На нав'язливий стан, — холодно закінчила вона. — У чистій клінічній формі. На тебе найшла манія, синку. Мене це непокоїть. Тим більше, що за останній час це не єдина твоя манія.

— Що ти сказала?

— Це не єдина твоя манія. Наскільки я можу бачити і чути. А особливо — відчувати. Нюхом.

— Що саме?

— Не прикидайся дурним. Я буваю у місті, слухаю плітки. Про тебе і панну фон Пак. А нюх у мене добрий. Від тебе вже два місяці, як ти сюди приходиш, відгонить її поцькою.

— Гляди, — прошипів він, — не переборщи.

— Я тебе не впізнаю. Ти ж мав купу дівок. Ти, Біркарт Грелленорт, мрія і предмет зітхань половини андалузьких відьом. Але ніколи досі ти не зв'язувався з ані єдиною жінкою, ні одній не дав себе обкрутити. Стережися, в тебе є вороги. Вони не справилися з тобою за допомогою заліза. Але можуть вдатися до іншої зброї. Ти не подумав, що ця Паківна може бути підставною? А раптом тебе хочуть покарати по-біблійному, рукою жінки? Панна розправиться з тобою, як Даліла — із Самсоном. Або як Юдиф — із Навуходоносором… Чи то з Олоферном? Забула. Ваша Біблія — до холери заплутана книга. Забагато героїв, забагато неймовірних речей і явних вигадок. Краще вже Кретьєн де Труа та інші романсеро.

Очі Стінолаза зблиснули. І відразу ж пригасли.

— Кожен літературний твір, — спокійно відповів він, — у тому числі й Біблія, посеред моря вигадок містить перлину істини. І тут ми повертаємося до нашого велета. Коли я його впіймаю, то вичавлю з нього відомості, дізнаюся, що таке істина, і де вона схована. Бо він не нібито, а таки справді прибув звідти, із сиде річної площини, з місця нам невідомого, про яке ми посправжньому нічого і не знаємо. Одні, як тобі відомо, вважають це місце царством Верховної істоти, загальнодоступного Бога. Політеїсти вважають, що це царство багатьох богів, напівбогів, божеств і демонів. Ще інші дотримуються думки, що його населяють виключно демони. Як воно є насправді, не знає ніхто, бо хоча звідти і прибували до нас гості, ніхто досі не пробрався від нас туди. Ніхто, включно з твоїми побратимами Longaevi та твоїми мало що не всемогутніми Nefandi…

— Ну, схопиш ти велета, — перебила його нойфра. — І що? Якщо він Рефаїм, ти нічого з нього не витягнеш.

— Витягну. Він ув'язнений у матеріальному тілі, рокований на всі вади і недоліки цього тіла. Зокрема, він відчуває біль, якому це тіло можна піддати. Я, Кундрі, піддам це тіло жахливому болю. Піддам так, що він виспіває мені геть усе.

— У тому числі й про те, як пробратися до зоряного царства?

— Або принаймні як встановити із ним контакт, — підтвердив він. І тут-таки зірвався з крісла, кількома кроками зміряв приміщення, від приставленої до шафи труни — і до повного скелета кабана під найдальшою стіною, який служив живолачці для Бог знає яких цілей.

— Що мені може запропонувати цей світ? — він підвищив голос. — Що він може мені дати? Цей примітивний світ, у якому все вже поділили, розкрали і розтягли, у якому вже nulle terre sans seigneur[109]? Чим я можу тут бути? Яку владу можу здобути, яку могутність? Кафедрального каноніка? Старости й управителя Вроцлава? Або, чим мене спокушає єпископ, стати намісником усього Шльонська? А якби я навіть і став єпископом, кардиналом і врешті-решт папою, що це за влада в теперішні часи? Навіть якщо вдасться покінчити з гуситами, приклад залишиться, ідею знищити не вдасться. Після гуситів прийдуть інші, потріскана споруда Рима вже ніколи не поверне собі структуру непорушного моноліту. Королі та принци падатимуть, мов ляльки, бо що ж це за влада, яку можна відібрати за допомогою порції отрути або десятьох дюймів клинка стилета? А зачаровані міццю грошей Фуггери? Вони побачать, як гроші стають менш вартими, ніж

полова. Маги і чарівники? Вони смертні, дуже смертні. Longaevi? Вони вічні тільки за назвою, і вони проминуть разом зі своєю магічною силою…

Гуркотом прокотився далекий грім, викликавши у промові коротку паузу. Кундрі мовчала. Стінолаз глибоко зітхнув.

— Марко Поло, — вів далі він, — добрався до Катаю. Португальці допливли до Insulas Canarias[110], до Мадейри, до Азорських островів, готуються до океанської експедиції. Вони вірять, що там, за океаном, у ще не відкритому світі, натраплять на багатство і справжню владу. Вірять у країну Священика Іоанна, у землю Могал, в Офір і Тапробану, збираються туди дістатися; а щоб досягти цього, не зупиняться ні перед чим. Я теж не збираюся зупинятися.

Нойфра далі не озивалася — і то настовбурчувала, то пригладжувала спинні шипи.

— А ти знаєш, — врешті-решт запитала вона, — хто був останнім, який сказав щось подібне? І, що цікаво, — в ідентичному контексті? Божевільний поет і чарівник Абдалла Зар-ад-Дін, автор книги під назвою «Аль Азіф», ця назва — звуконаслідувальний запис сюркоту, який видають нічні комахи та упирі. У пізніших перекладах прізвище автора травестували на Абдул Альхазред, а назву поміняли на «Некрономікон».{34} І це прийнялося.

— Я знаю.

— Тоді ти знаєш і те, що Абдул Альхазред непереборно прагнув пробратися до сидерію, що він не зупинявся ні перед чим. Він був у пустелі Роба ель-Халіє, де полюбляють бувати упирі, був в Іремі, шукав Кадату. Він загинув жахливою смертю у 738 році, в Дамаску, серед білого дня, його на очах багатьох свідків розірвав і пожер страхітливий демон. Це не охолоджує твого запалу?

— Не охолоджує.

— У такому разі, - нойфра звела очі догори, — бажаю тобі щастя. Багато-багато щастя.

— Я йду, — Стінолаз піднявся. — Завтра вирушаю. Ага, Кундрі, може, серед твоїх запасів знайдеться трохи ІІерферро? Я хотів би мати Перферро під рукою.

— Непогана ідея, — живолачка вишкірила жовті ікла, — мати Перферро під рукою. Дай його своїй панні, цілій тій Дус фон Пак. Цим ти сильніше прив'яжеш її до себе. Отримаєш гарантію, що вона не втече з іншим. А якщо втече, то ненадовго. До першого ж поранення залізом…

— Кундрі.

— Мовчу, мовчу. Перферро в мене є, але небагато, одна доза, для однієї особи. Звернися до єпископа, я знаю, що в нього є запас. А в Сенсенберзі ти ж маєш Скірфіра і його алхімічні атанори.

— Єпископ не зізнається, що має. А їхати у Сенсенберг мені не з руки.

Кундрі підняла брови.

— Думаю, що за мною стежать, — пояснив він. — Я не впевнений навіть у своїй Роті. Це збиранина…

— Збиранина покидьків, — закінчила вона. — Набрід, що складається з негідників, гульвіс, різників і збоченців. Оті твої Чорні Вершники.

Тільки таких ти маєш під командуванням, бо тільки таких зумів завербувати. І з такими вирушаєш у похід. Ти таки справді відчайдух.

— То ти даси мені Перферро, чи ні?

— Дам. І докладу ще дещо. Дещо особливе. Воно мусить допомогти тобі в пошуках.

Вона відкрила скриньку, котра стояла на столі, щось звідти вийняла. Стінолаз ледве стримав рефлекторну огиду.

— Симпатичненьке, чи не так? — зареготала нойфра. — Активується заклинанням. Яке, зрештою, походить з «Аль Азіф» і було вдосконалене Nefandi та італійськими некромантами. Цвіркотіння нічних комах, шурхіт їхніх крилець… У нього дві функції. Воно має показувати місце перебування Беляви або його панни.

— А друга функція?

— Скористаєшся, коли треба буде когось убити. Убити так, щоби він відчував, що вмирає.

— Бувай, Кундрі.

— Бувай здоров, синку.

По покрівлі застукотіли перші краплини дощу.

* * *

Блискавка прошила небо, майже одразу ж ударив грім, протяжно і різко, з тріском, ніби роздирали тканину. Злива посилилася, стіна води повністю застила світ.

— Так, ніби хтось на нас заповзявся, — Рейневан струсив воду з коміра. — Час підганяє, а тут на тобі, ллє як з цебра. Чисто тобі потоп.

Вони перечікували грозу в лісі, у густих заростях, які, однак, захистили тільки на мить, а тепер на них лилося так само. Коні трусили гривами, поопускавши голови.

— Дощ вщухає, - витерла мокрий ніс Рікса. — Гроза віддаляється. Зараз мине, а тоді помчимо ускач, кинемо коней чвалом,

вітер нас підсушить. І видме недобрі думки з наших голів.

* * *

Однак злива не здалася аж так швидко, а розмоклий після неї гостинець не надто сприяв чвалу та іншим кінним демонстраціям, тому дорога зайняла в них значно більше часу, ніж вони плану вали. До Легниці, міста, яке називали «другим після Вроцлава», вони в'їхали допіру через два дні, саме в той момент, коли його десятитисячне населення почали скликати на месу

дзвони всіх сімнадцяти костелів. Рікса і в Легниці почувалася, як удома, провадила впевнено. Вони проїхали попри імпозантну, новесеньку, зовсім недавно посвячену колегіату Гробу Божого, проштовхалися крізь напхом напханий людьми ринок і страшенно забагнюче- ну після дощів торговицю городиною. Минули крамниці ливарів та голкарів. За крамницями Рікса зупинила коня, спішилася. Вони стояли біля входу в провулок, з якого доносився сильний запах курінь, зілля, спецій і приправ.

— Я маю тут, — пояснила вона, — вирішити одну справу. Можу піти сама, попросивши тебе зачекати в корчмі за рогом. А можемо піти разом, аби міцнішала наша співпраця, що ґрунтується на взаємній довірі.

— Тоді нехай вона міцнішає. Побачимо, що з цього вийде.

— Ну то пішли. Я попрошу тільки про дві речі. Не задавай жодних питань.

— А друга?

— Не давай жодних відповідей.

Провулок, як виявилося, був провулком Магів. Розташовані тут крамнички та лавки пропонували головним чином зілля, еліксири, періапти, амулети, талісмани, лоретські дзвоники, скляні кулі, кристали, вервички, камінчики, солом'яні ляльки, мушлі, оленячі роги та інші чудасії. Рейневан уже чував про цей провулок, який толерували міські райці та легницьке духовенство. Причин толерантності було дві: високі оплати на користь міста і той факт, що товар, який пропонувався у провулку, не мав абсолютно нічого спільного зі справжньою магією. Рейневанові вистачило одного погляду, щоб остаточно в цьому переконатися: серед товару на прилавках панували шарлатанство, мотлох і всякий непотріб.

Рікса зупинилася перед прилавком, за яким красива чорноволоса дівчина змітала віничком пилюку з товару. Товаром були головним чином засушені жаби.

— Ми до майстра Зброслава.

Чорноволоса глянула на Рейневана, тріпнула довгими віями, зникла у підсобці. Рейневан розглядав прилавок. Він здивувався, помітивши раптом серед безлічі сушених гадів рогату ящірку із закрученим у спіраль хвостом. Точнісінько таку він колись бачив на ілюстрації у «Великому Гримуарі».

— Майстер запрошує.

Майстер Зброслав дещо здивував Рейневана. Той був упевнений, що продавець сушених жаб, котрий як-не-як був зв'язковим Рікси взяв собі слов'янське ім'я тільки задля камуфляжу. Але всередині, \ сильно пропахлому імбиром, гвоздикою і камфорою приміщенні, їх зустрів слов'янин на всю губу. Широкоплечий, світловолосий, світ- ловусий, світлоокий — викапаний легендарний король Крак.

— Здрастуйте. Чим можу служити?

— Я Рікса Картафіла де Фонсека. Мене прислав… цадик Халафта.

Майстер Зброслав довго мовчав, перебираючи пальцями. Врешті-решт підвів погляд.

— Той, що з Олави?

— Ні. Той, що з Олесниці.

Вони усміхнулися одне одному, радіючи вдалому обміну паролем і відгуком.

— Кажуть, — Рікса не збиралася гаяти часу, — що ти знавець сонників, майстре Зброславе. Що ти начебто вмієш читати сни.

— Бог звертається до нас через наші сни. Сни дають нам вказівки, зміцнюють нас, лікують і зцілюють душу.

— Якщо ми зрозуміємо їх значення. Мудрий ребе Гизда говорив, що непояснений сон — як лист, який отримано, але не прочитано. А в мене був сон.

— Слухаю.

— У моєму сні велика небезпека загрожувала місту Жагань.

— Цікаво, — майстер Зброслав вп'явся у Ріксу слов'янськими очима, — що саме Жагань. Адже є й інші міста. Розташовані значно ближче до… загрози. Ближче до Житави, яка зараз начебто саме гарячково готується до оборони на звістку про можливий напад.

— Ті міста, — Рікса не відвела погляду, — нехай самі про себе дбають. У моєму сні їх не було. У моєму сні князь Ян Жаганський мав чудесне видіння. Ангел Господній зійшов був з небес і надихнув його, як йому рятувати свою країну. Шукай, князю, сказав ангел, порятунку у боголюбивому Королівстві Польському, в улюбленому Божою Матір'ю польському народі. Чекай порятунку від побожного польського короля Владислава. Замість затівати інтриги з Люксембуржцем, сказав ангел…

— Так і сказав? Цими словами?

— Саме цими, — підтвердила Рікса голосом холодним, як свята Кінга на ложі. — Замість затівати інтриги з Люксембуржцем, звернися, князю, до Польщі. Люксембуржець далеко, а Польща — в тебе за рубежем. Часи сповнені лиха, а Польща своїх друзів у біді не полишає…

— Оце тобі маєш, — зітхнув майстер Зброслав. — Ангел-поло- нофіл. У снах такий ангел означає великі нещастя… Що ж, сон, хоча й сповнений дивовиж, вартий інтерпретації. Лист, який отримано… Як звали того мудрого рабина? Боюся обмовитися…

— Гизда.

— Лист, який було отримано, повчає ребе Гизда, треба прочитати. Але тут у нас, так би мовити, два листи. Маємо справу зі сном у сні. Ви, ласкава пані, бачили сон про сон жаганського князя. Цікаво, чи сам князь бачив…

— Не бачив, — з тону Рікси випливало, що вона абсолютно в цьому впевнена. — 1 в цьому якраз проблема. Його неодмінно треба поінформувати про цей сон.

— Я пропоную, — додала вона з притиском, — звернутися з цим по допомогу до місцевих францисканців. Нехай перекажуть звістку своїй братії з Глогова, від Святого Станіслава. З проханням, аби ті сповістили братію у Жагані.

Майстер Зброслав нахилив голову.

— Глоговський Святий Станіслав, — зауважив він, — не підпорядкований саксонській кустодії. Монастир у Глогові належить до гнєзненської кустодії. Ченці з Глогова негайно дадуть знати у Гнєзно. І про все одразу ж дізнаються у Кракові.

— А це нічого.

— Розумію.

Майстер відвів їх перед прилавок, за яким чорноволоса красуня все ще змітала пилюку з жаб. «Може, ти і Зброслав, — подумав Рейневан, — але вона таки Ребека».

— Що це? — Предмет на прилавку раптом привернув його увагу. — Що це таке? Невже?

— Це? — майстер підняв за шнурок прожилкуватий камінчик з очком кольору і форми людського ока. — Амулет В'єндо. Кастильський, привезений просто з Бургоса. Як для вас — за три гроші. Берете?

* * *

— Не панікуй, Рейневане, — повторила Рікса. — Встигнемо до Болеславця. Ребе міг помилятися щодо терміну рейду, зрештою, я сумніваюся, що він знав точний термін.

— Він міг помилятися і в інший бік, — риси обличчя Рейневана напружилися і стали жорсткішими. — Рейд може початися раніше. І я знаю, як швидко вони можуть просуватися. Шість, навіть сім миль на добу, навіть по бездоріжжю. А ще я знаю, що вони здатні наробити, коли дійдуть. Я був у кількох захоплених містах. Зокрема у Хойнові, недалеко звідси. Псякрев, треба поспішати!

— І їхати поночі? Це безглуздо. Переночуємо…

— Щоби наступного дня, — підхопив він, — ще когось повіДОМИТИ про гуситський рейд, так? Ріксо, Тибальд нам довірився. Він розраховував, що ми не роздзвонимо цього на весь Шльонськ. А ти…

— Рейневане, — котячі очі Рікси спалахнули. — Не вчи мене. І не вплутуйся в мої справи.

— І нехай міцнішає наша заснована на взаємній довірі співпраця.

— Зарубай собі на носі, що я знаю, що роблю. І що я на твоєму боці. У чому вже кілька разів тебе переконувала. І мені набридло це повторювати. Попередивши Жагань про загрозу, я теж була на твоєму боці. Так само, як у березні в Ратиборі, коли за твоїм посередництвом допомагала прийняти рішення Волошекові, який вагався.

— Тим не менше, я хотів би знати…

— Ти знаєш стільки, скільки повинен знати, — різко обірвала вона. — А знаєш зовсім не мало, маєш очі, вуха і недурну голову на плечах. І нехай воно так і залишиться.

Вони мовчали. Знизу, з головного приміщення постоялого двору, долинали вигуки, сміх, звуки веселощів. Миші шаруділи і пищали за брусованою стелею, свічка мерехтіла.

— Рейневане.

— Що?

— Я не просто так наполягала, щоби ми переночували саме тут. Завтра я теж воліла би не сповільнювати наш темп. У тебе є якісь ліки на бабські справи?

— Себто на місячні?

— Себто є чи нема?

Він дістав з торби коробочку з ліками, радий сам із себе, що завбачливо спорядився в аптеці «Під архангелом».

— Візьми це, — він вручив Ріксі облатку. — Запий вином.

— Гірке як холера.

— Бо з алое. Це Hiera Picra, яку Гален називає species ad longam vitam[111]. Від жіночих болячок теж допомагає.

— Сподіваюся.

Свічка мерехтіла. Миші перестали шарудіти.

— Рікса.

— Що?

— Чи те, що ти походиш… Що ти…

— Єврейка? Чи це має вплив на те, що я роблю? Звичайно.

— Мій рід, — несподівано заговорила вона після досить тривалої мовчанки, — походить з-над Рейну, з Ксантена. Майже всіх із родини вимордували у 1096 році. Хрестовий похід! Deus lo volt! Лицарі Еміх і Готшалк вислухали заклик папи Урбана II. І з ентузіазмом втілили його в життя. Почали боротьбу за Гріб Христа від винищення надрейнських євреїв. У Ксантені вцілів один хлопець, Єгуда — можливо, завдяки тому, що вихрестився. Під іменем Гвідо Фонсека він оселився в Італії, де повернувся до віри предків або, як ви це називаєте, знову вдарився в judaica perfidia[112]. Його нащадків, знову євреїв, було вигнано з Неаполя в 1288 році. Вони роз'їхалися по світу. Частина роду примандрувала до Берна. У 1294 році там зникла дитина. Без сліду, за нез'ясованих обставин. Ясна річ — ритуальне вбивство, євреї викрали шмаркача і переробили на мацу. За цей страшний вчинок усіх євреїв з Берна було вигнано. Мій предок, рабин, який тоді носив ім'я Меворах бен Калонімос, оселився у Франконії, у Вейнгеймі.

У 1298 році у франконському містечку Реттінген хтось начебто осквернив облатку. Зубожілий лицар Ріндфлейш мав у зв'язку з цим знак від Бога. «Святотатцями є жиди, — возвістив той знак, — бий, хто в Бога вірує». Віруючих знайшлося чимало, і невдовзі Ріндфлейш очолив зграю головорізів, з якими розпочав богоугодну справу. Після вирізаних до ноги єврейських громад у Ротенбурзі, Вюрцбурзі, Нордлінгені та Бамберзі надійшла черга Вейнгейма. Двадцятого вересня Ріндфлейш і його головорізи вдерлися в єврейську дільницю. Рабина Мевораха з сім'єю, всіх євреїв, єврейок та їхніх дітей загнали в синагогу і спалили в ній живцем — разом із синагогою. Усього сімдесят дев'ять чоловік. Небагато, якщо взяти до уваги, що загалом у Франконії та Швабії Ріндфлейш убив п'ять тисяч. Причому багатьох — у значно вигадливіший спосіб, аніж спалення.

З рештою родини, тією, котра в діаспорі, теж цілком класично: вихрещений прапрадід, Паоло Фонсека, був убитий в 1319 році у Франції під час повстання Пасторо, себто Пастушків. Пасторо, як правило, вбивали дворян, ченців і священиків, але за євреїв і вихрестів бралися з особливим

ентузіазмом, часто їм самочинно допомагало місцеве населення. Добре знаючи, що Пасторо роблять з жінками і дітьми, ув'язнений у льоху в Верденіна-Гаронні прапрадід Паоло власними руками задушив прапрабабцю і двох дітей.

Прадід Іцхак Йоханон, який оселився в Ельзасі, втратив майже всю сім'ю в 1338 році, під час сумнозвісної різні — одної з багатьох, вчинених селянськими бандами, котрі називали себе «юденшлягерами»[113]. Котрусь із моїх бабусь, яку не було кому з милосердя задушити, юденшлягери усі разом — і неодноразово — зґвалтували. Тож не виключено, що відтоді я маю якусь там домішку християнської крові. Тебе це не тішить? Мене, уяви собі, теж ні.

Рікса замовкла. Рейневан кашлянув.

— Що було… потім?

— 1349 рік.

— Чорна Смерть.

— Вгадав. Винними у спалаху пошесті та в поширенні зарази, природно, були євреї, це була єврейська змова, задумана для винищення всіх християн. Толедський рабин Пейрат, ти мав про нього чути, розсилав по Європі емісарів, щоби ті отруювали колодязі, джерела і ручаї. Тож отруйників взялися карати. У якнайширшому масштабі. Чимало мої родичів було серед шести тисяч спалених живцем у Майнці та серед двох тисяч спалених у Страсбурзі, мої кревні були і серед жертв погромів у Берні, Базелі, Фрайбурзі, Спирі, Фулді, Регенсбурзі, Пфорцгаймі, Ерфурті, Магдебурзі та Лейпцизі, в інших містах — поміж трьохсот винищених тоді в Німеччині єврейських громад. Мої були серед замордованих у Базелі і в Празі, а також у Нисі, у Бжегу, Турі, Олесниці та Вроцлаві. Бо я забула тобі сказати, що значна частина моєї родини вже тоді проживала у Шльонську. І в Польщі. Бо там мало бути краще. Безпечніше.

— І було?

— Загалом — так. Але пізніше, коли моровиця пішла на спад. Так собі, всього один погром у Вроцлаві в 1360 році. Була пожежа, звинуватили євреїв, затовкли чи втопили в Одрі кілька десятків чоловік, а з моєї родини — лише двох. Трохи серйозніше було у Кракові, у 1407 році, у вівторок після Великодня. Було знайдено вбиту християнську дитину, звичайно ж, убиту заради крові, без якої ніяк не випекти пасхальні хлібці. Тож винні, звісно ж, євреї, всі сумніви щодо цього розвіювали ксьондзи з краківських амвонів. Підбурений у костелах плебс кинувся карати. Кількасот євреїв загинули, кількасот були змушені охреститися. У такий-от спосіб, зверни увагу, через два роки я з'явилася на світ християнкою, від вихрещених мами і тата. Обмита хрещальною водою, я отримала ім'я Анна, на честь святої, краківський костел якої пішов з димом у 1407 році, за інерцією підпалений ошалілими краків'янами. Анною, на щастя, мене звали не дуже довго, бо в 1410 році родина втекла з Польщі у Шльонськ, до Стшегома, і повернулася — о, judaica perfidia! — до юдейської віри. У Стшегомі жило кілька родичів, а загалом там жило сто сорок юдеїв. Сім десят троє з-поміж них, і серед них мій батько, Самуель бен Ґершом, загинули в погромі 1410 року. Причина? Чернь вирішила, нібито трубні звуки шофарів на Рош Ха-Шана насправді є сигналом нападати на християн. Мати з сестрами батька, а також зі мною, річною дитиною, втекла до Явора. Там, у 1420 році, одинадцятирічною, свій другий погром я вже бачила сама, на власні очі. Повір, це незабутнє враження.

— Вірю.

— Я не жаліюся, — вона різко підняла голову. — Прошу взяти це до відома. Я не розжалоблююся ні над собою, ні над одноплемінниками. Ні над Єрусалимом, ні над храмом. Увене Єрушалаім ір гакодеш бімгера веямеіну!{35} Слова я знаю, але їх значення для мене закрите. Над ріками Вавилону сидіти та плакати і гадки не маю. Не чекаю співчуття від інших, про толерантність навіть не згадую. Але ти запитував, чи те, що я єврейка, мало вплив. Авжеж, мало. За певні речі краще не братися, якщо боїшся, якщо тебе паралізує страх перед наслідками, перед тим, що може статися. Я не боюся. Я поколіннями акумулювала відвагу… Ні, не відвагу. Стійкість перед страхом. Ні, не стійкість. Невразливість.

— Розумію.

— Сумніваюся. Давай спати. Якщо твій препарат подіє, вирушимо на світанку. Якщо не подіє — також вирушимо.

* * *

Сімейний з'їзд у Стерцендорфі проходив на диво спокійно і доладно. У дивовижно швидкому темпі і цілком успішно було вирішено майже всі справи, які належало вирішити. Заслуга у цьому, здавалося, цілком належала двом головуючим з'їзду, якими було обрано одночасно Генріха Ландсберга, каноніка немодлінської колегіати, і лицаря Апечка, старійшину роду Стерчів. Без очікуваних сварок було вирішено спір про межу, який уже чотири роки вели між собою Генріх «Журавель» фон Барут і представлений буркітливим ченцем монастир у Намислові. Не дійшло й до загальноочікуваної жахливої авантюри між Морольдом фон Стерчею і Ланцелетом фон Рахенау, які посварилися через буцімто шахрайську оборудку при купівлі худоби. Гладко пішло і з Грозвітою фон Барут і Беатриче фон Фальгенгайн, які побили глеки, обізвавши одна одну паскудними словами. Прийняв вибачення чашник Бертольд де Апольда, який багато років був злий на Томаса Ейхельборна за недотримання договору про одруження дітей. Остання річ сильно, і навіть досить-таки сильно занепокоїла Парсіфаля фон Рахенау. Парсіфаль прибув на з'їзд разом зі своїм батьком. Трістрамом фон Рахенау, і батько одразу ж вдарився в обмін люб'язностями з Альбрехтом Гакеборном, паном на Пшевозі. Не було таємницею, що пан на Пшевозі клопочеться про родинні зв'язки з Рахенау і хилить до того, щоб видати свою доньку Зузанну саме за Парсіфаля. Парсіфаля ж Зузанна Гакеборн ніскілечки не приваблювала. Парсіфаль, як тільки траплялася нагода думати, думав головним чином про світловолосу Офку, доньку Генріха Барута зі Студзіська. Офка, зрештою, була присутня на з'їзді, її разом з іншими дівчатами опікунки посадили в жіночій світлиці та змусили вишивати на п'яльцях.

Два дні з'їзду минули непомітно, залишалася тільки одна справа, справа непроста, яка внесла серйозний розбрат між роди Бішофсгеймів і Стерчів. Про домовленість, здавалося, годі було й мріяти. Але канонік Генріх і Апечко Стерча, головуючий, мали голови не для краси. Щоби зробити загальну атмосферу більш спокійною, канонік змовив довгу і нудну молитву латиною, а Апечко запропонував влаштувати жалобну тризну за упокій душі родичів і друзів, котрі полягли за віру в боях із гуситами, — зокрема за Гейнемана Барута, Гавейна Рахенау, Рейнхарда Бішофсгейма і Єнча Кнобельсдорфа, на прізвисько Пугач. Жалобні урочистості тривали день і ніч, а відновлення нарад довелося відкласти на деякий час — доти, доки всі жалібники не прийдуть до тями.

Парсіфаль Рахенау участі у пиятиці не брав: молодим і неопоясаним цього не забороняли, але й не заохочували до цього. Тож Парсіфаль волів

податися на обхід валів і стаєнь. Раптом, на превелике своє здивування, він помітив свого приятеля, Генріха Барута, який шпарко йшов йому назустріч і вів…

Свою кузину. Світловолосу Офку фон Барут.

— Представляю, — видихнув захеканий Шпачок, багатозначно при цьому підморгуючи, — мого приятеля і товариша по зброї, Парсіфаля фон Рахенау, сина пана Трістрама з Букова. Говорю тобі, Офко, годі й шукати відважнішого, ніж він. Без похвальби кажу, я теж проти чехів воював, ба, з чарівниками і чарівницями довелося мати справу… Але він! Не повіриш! Він проти орд єретика Амброжа ставав під Находом, як стій зі мною — проти ста. А на стінах Клодзькао, ти навіть не повіриш, дівчино! Хоч і поранений, стікаючи кров'ю, він безстрашно чинив опір єретикам, які штурмували Клодзько. Сам пан Пута з Частоловиць його потім обійняв!

Щоки Парсіфаля покрилися карміновим рум'янцем. І річ була навіть не в тому, що Шпачок брехав як по нотах. Парсіфаль просто не міг не червоніти, коли бачив панну, її великі горіхові очі та кирпатий, усіяний ластовинням носик. Це було найкрасивіше ластовиння, яке Парсіфаль будь-коли бачив у житті.

— Я вас залишаю, — швидко мовив Шпачок. — Побалакайте собі. А мене чекають важливі справи.

Вони залишилися самі. А Парсіфаль. який ще хвилину тому готовий був віддати приятелеві півкоролівства, тепер відчував, що охоче натовк би йому носа. Хоч як він хотів, проте не міг себе побороти і видобути із себе якісь слова. Упевнений, що панни прислуховуються тільки до доладної мови трубадурів і мандрівних лицарів, зараз він почував себе останнім дурнем.

Віяв теплий вітер, у рові самозабутньо кумкали жаби.

— Ви були поранені, так? — обірвала жахливу тишу Офка, наморщивши веснянкуватий ніс. — Покажіть, де.

— Ні! — Парсіфаль аж підскочив.

— Не можна, — швидко додав він, — вихвалятися. Хвалько не гідний лицарського пояса.

— Але ж ви билися?

— Бився.

— То ви відважний? Сміливий?

— Не годиться хва…

— Побачимо, чи ви такий сміливий, — Офка нахилилася над ровом. — О! Злапайте для мене оцю жабу.

— Жабу?

— Ну я ж кажу. Отую велику. Дякую. А тепер з'їжте її. -Що?

— З'їжте її. Поглядимо, чи вам стане сміливості. Парсіфаль затис жабище в кулаку. Заплющив очі. І відкрив рота.

Офка фон Барут схопила його за руку, видерла жабу, жбурнула її у воду. І почервоніла як вишня.

— Простіть мені, прошу, — вона схилила голову. — Я не так хотіла… Зовсім не так. Правду про мене кажуть, що я плоха…

— Ви не… — ковтнув слину Парсіфаль. — Ви не плоха, пані. Ви… Офка підняла голову. Її горіхові очі стали ще більшими, ніж були.

— Ви гарна.

Офка довго дивилася на нього. А тоді втекла. З'їзд поновили, спір Бішофсгеймів зі Стерчами, який, як здавалося, було неможливо вирішити, врешті-решт закінчився домовленістю. Парсіфаль слухав п'яте через десяте. Він витав у хмарах. Снив наяву.

— Ми, Генріх Ландсберг, схоластик немодлінської колегіати, усім вірним Христа, до яких дійде цей документ, засвідчуємо, що Бургард Менцелін, управитель належного панові Гюнтеру фон Бішофсгейму маєтку в Нівнику, був позбавлений життя Дітером Гакстом, армігером пана Вольфгера фон Стерча. За цей злочин пан фон Стерча і Дітер Гакст згодилися виплатити на користь родини вбитого покутну суму у затвердженому панами лицарями розмірі сорока гривень. Суму п'ять гривень одержить додатково парафія костелу в Нівнику. Закликаний на допомогу хірург не одержить нічого, позаяк допомога жодного результату не дала. На знак угоди воздвижений буде на місці злочину покутний хрест коштом згаданого армігера Гакста, а на хресті сім буде викуто знаряддя злочину, себто сокира. Цим самим доходить до примирення між винуватцем злочину та родиною убієнного, а також згаданими панами лицарями. Учинено шостого дня червня року Ласки Божої тисяча чотириста двадцять дев'ятого.

— Парсіфаль! Тобі кажу! Заснув, чи що?

Він рвучко підняв голову, вирваний з глибини мрій. І отетерів. Явно розгніваний батько був у супроводі двох лицарів, старшого і молодшого. Молодшого, з вугластим обличчям, оздобленим білим шрамом, Парсіфаль не знав. Старшим був шляхетний Альбрехт фон Гакеборн, пан на Пшевозі, батько Зузанни. «Я загинув, — майнула в голові Парсіфаля злякана думка, — мені кінець. Зараз мене заручать. І невдовзі одружать. Прощавай, прекрасна Офко…»

— Я віддаю тебе, — пан Трістрам Рахенау говорив у ніс, як завжди, коли він був незадоволений, — у зброєносці пану Егбертові де Кассель з Копанця. Пан Егберт- чоловік воящий, а війна з гуситами на носі. Служи вірно, бийся мужньо, шляхетську честь бережи — і, дасть Бог, заслужиш пояс і шпори. Гляди лишень, шмаркачу, аби ганьби не приніс, мені та родові.

Парсіфаль ковтнув слину. Йому давно було обіцяно, що він стане зброєносцем у Клодзьку, у пана Пути з Частоловиць, пліч- о-пліч зі своїм товаришем Шпачком Барутом. Однак він занадто добре знав батька, щоби виявити непокору — не тільки словом, але й бодай здриганням повіки. Він низько вклонився лицареві зі шрамом.

— Не пізніше, ніж через п'ять днів, — сухо сказав пан Егберт де Кассель, — з'явишся у Копанці, кінний і озброєний. Зрозумів?

— Так точно.

* * *

— О-о-о, — сплеснула в долоні, побачивши його, Еленча зі Скалки. — Парсіфаль! На коні? Озброєний з ніг до голови? На війну їдеш, чи як?

— Атож, — він злегка надувся, — Маю наказ, тож мушу їхати. Вітчизна в небезпеці. Гусити, кажуть, знову напасти лаштуються.

Еленча глянула з-під повік, зітхнула. «Завжди зітхає, коли йдеться про гуситів, — згадав він. — Видно, не без причини. Подейкують, що дівчина від гуситів кривд зазнала. Пані Дзержка ніколи про це прямо не говорила, але щось тут таки має бути».

— Мені випала дорога через Скалку, — він випростався в сідлі, поправив вишуканий шаперон, — от я й надумав заглянути. Запитати про здоров'я пані Дзержки…

— Бог воздасть, — сказала Дзержка де Вірсінг. — Дякую тобі за турботу, юний пане Рахенау.

Вона переступила поріг з великим зусиллям, спираючись на костур, видно було, що кожен рух забирає в неї дуже багато сил. Пані Дзержка й досі, як він помітив, була нездатна розпрямити спину. «І так чудо, що вона вже встає з ложа, — подумав він, — як-не-як від нападу минуло всього два місяці». Скалку все ще відбудовували, крокви над новою стайнею поки що іще не були покриті дахом, тривали роботи над новими стодолами і сараями.

— Батько наказали вам переказати, пані, щоби ви не боялися, — Парсіфаль знову поправив шаперон. Його вдягнула в нього мати, а він ніяк не міг звикнути. — Вас захищає сусідський ландфрид, хай-но тільки хтось спробує вас зачепити, матиме справу з усім навколишнім лицарством.

— Красно дякую… — Дзержка випросталася, наскільки могла, примруживши очі від болю. — А ти у зброєносці їдеш? І в кого, якщо можна запитати?

— У шляхетного пана лицаря Егберта де Кассель.

— Пана на Копанці,- Дзержка знала у Шльонську майже всіх. — Це войовничий лицар, часом аж занадто. Родич Гакеборнів з Пшевоза.

«А таки так! — подумки зойкнув Парсіфаль. — Тоді ця моя служба зброєносцем — не що інше, як вступ до заручин».

— Пан де Кассель, — говорила далі Дзержка, — це ще й добрий знайомий нашого інквізитора, велебного Гжегожа Гейнче. Вони дружать між собою. Ти не знав про це? Ну, то тепер знаєш. А на чому це ти верхи, хлопче, вирушаєш на службу? На фризькому жеребці? Непоганий румак, непоганий… Але під в'юки. Сядеш на кращого.

— Пані… Мені не годиться…

— Ні слова. Я вам дечим завдячую, твоєму батькові й тобі.

Дозволь мені хоч коником віддячити.

* * *

Інквізитор Гжегож Гейнче пройшовся разом з Егбертом де Кассель перед загоном, міряючи кожного зі збройних уважним поглядом. Перед Парсіфалем він зупинив коня.

— Новачок, — представив де Кассель. — Юний Рахенау, син пана Трістрама з Букова.

— Я так і думав, — кивнув інквізитор. — Бо схожість вражаюча. А кінь, о, кінь пречудовий, видно, що кастильської крові. Зі скалецького табуна, можу побитися об заклад. Від Дзержки де Вірсінг, вдови Збилюта Лелівіта.

— Буків Рахенау, — пояснив де Кассель, — зі Скалкою по-сусід- ськи. Пан Трістрам її мосць Дзержку порятував, прийшов на виручку… Коли трапився той напад, знаєте…

— Знаю, — відрізав Гейнче, дивлячись Парсіфалеві просто в очі. — Дзержка вже аж двічі смерті уникнула… Ось і ти, хлопче, сидиш на коні від неї… Дивно доля повертається, дивно… Наказуй вирушати, Егберте.

— Слухаю, ваша велебносте.

* * *

«ідемо, як на війну, — подумав Парсіфаль. — По-воєнному вишикувані, в обладунках і при спорядженні, зі зброєю під рукою, під суворим воєнним командуванням, зі строгим статутом. Досить глянути на обличчя лицаря Егберта й інквізитора, на обличчя армігерів, на інквізиторських кнехтів, які налаштовують арбалети. Їдемо у бій. Учора вночі мені снилися кров і вогонь… Будемо битися як пити дати. І не десь на кордоні, а, мабуть, тут, у самому серці Шльонська, біля стшегомського гостинця, у напрямі Болькова, недалеко від села…»

— Село Хмельно, — показав Егберт де Кассель. — І корчма. Точнісінько так, як у доносі. Який твій наказ, Гжегожу?

— Оточити.

* * *

Піяв півень. Валували пси. Качки крякали, бабраючись у калабані. Співав дрізд, гуділи бджоли, дзижчали мухи над гноївкою, а сонечко світило, аж раділа душа. Селюк, що саме виходив з нужника, різко сахнувся, побачивши озброєних чоловіків, сховався за дверима з вирізаним сердечком. Баба в хустці на голові кинула граблі та чимдуж утекла, підбираючи спідницю, щоб та не плуталася між ногами. Дітвора з захватом витріщалася на зброю, одяг і спорядження армігерів та кнехтів з Копанця, котрі оточували будинки. Парсіфаль зайняв призначену йому позицію. Витер об плащ спітнілі руки, але марно, бо вони негайно спотіли знову.

— Урбане Горн! — голосно і дзвінко закричав інквізитор Гжегож Гейнче. — Виходь!

Жодної реакції. Парсіфаль ковтнув слину, обкрутив пояс, намацав руків'я меча.

— Урбане Горн! Корчма оточена! У тебе нема жодних шансів! Виходь з доброї волі!

— Хто кличе? — пролунало зсередини, з-за відхиленої віконниці.

— Гжегож Гейнче, папський інквізитор! І доблесний лицар Егберт де Кассель з Копанця!

Двері корчми рипнули, прочинилися. Кнехти підняли арбалети, де Кассель втихомирив їх жестом і коротким риком.

На порозі став чоловік, вбраний у короткий сірий плащ, запнутий блискучою пряжкою, в приталеному, обшитому срібною тасьмою вамсі і високих сап'янових чоботях. Голова чоловіка була покрита чорним атласним шапероном, ще більш вишуканим, ніж у Парсіфаля, з іще довшою і ще вибагливіше обмотаною ліріпіпою.

— Я Урбан Горн, — чоловік у сірому плащі роззирнувся. Очі в нього були проникливі, на губах — презирлива гримаса. — А де ж це панове Гейнче і де Кассель? Бо я тут навколо бачу тільки озброєних гемайнів з мармизами розбійників.

— Я Егберт де Кассель, — виступив уперед лицар. — А оточують вас мої люди, тож обійдіться без образ.

— І не будемо витрачати на них часу, — інквізитор став поруч. — Ти мене знаєш, Урбане Горн, знаєш, хто я. І прекрасно розумієш своє становище. Ти оточений, не вирвешся. Ми тебе дістанемо як не живого, то мертвого. Наша пропозиція така: уникнімо кровопролиття. Ми не варвари, а люди честі. Здайся добровільно.

Чоловік якийсь час мочав, кривлячи губи.

— Мої люди, — врешті-решт сказав він, — це шестеро чехів і четверо тутешніх, сілезців. Усі вони — найманці, пов'язані зі мною виключно грошовим контрактом і жодним іншим способом. Вони нічого не знають і жодного злочину під моєю командою не вчинили. Я вимагаю, щоб їх відпустили.

— Ти не можеш вимагати, Горне, — відрізав Гейнче. — Але я погоджуюся. Їх буде звільнено. Якщо тільки на котромусь із них не висить вирок за якісь давніші злочини.

— Слово лицаря?

— Слово священика.

Горн фиркнув, стримався. Видобув з оздоблених піхов стилет, узявшись за клинок, вручив його інквізиторові.

— Я складаю зброю, — безтурботно вклонився він. — І водночас маю пропозицію. Я саме збирався замовити обід у ванькир. Замість однієї качки можуть подати три, а ці птахи на рожнах виглядали апетитно. Зволите прийняти запрошення? Ми ж бо люди честі, а не варвари.

* * *

Трійці, що обідала у ванькирі, прислуговувало тільки двоє зброєносців, пан де Кассель закликав до себе лише Яна Карвата і Парсіфаля фон Рахенау. Карвата — бо він був наближеною і абсолютно довіреною особою. Парсіфаля — бо він був новачком, молодим і зеленим, і мав туманне уявлення, про що говорилося. Щодо цього в Парсіфаля не було ні ілюзій, ні сумнівів.

— Добрий тобі видався рік, Гжегожу, — сказав Горн, вириваючи зубами м'ясо з качки, яку тримав обома руками. — У березні ти заарештував Домараска, тепер — мене. Якщо вже про це зайшла мова, Домараск ще живий?

— Не підмінюй ролі, Горне, — підняв очі Гейче. — Це я тебе допитуватиму. Я мріяв про цю хвилину чотири роки, відколи ти вислизнув мені з рук у Франкенштейні.

— Доки мені щастя сприяло, то сприяло, — покивав головою Горн. — А вже як покинуло, то остаточно. Вчора мені снилася, псякрев, дохла риба, такий сон завжди віщує невдачу. А що ти схопив мене саме зараз, нині, то це моя біда і моя невдача. Ти звик вбачати в мені гуситського розвідника. Не дивуйся, але цього разу я прибув у Шльонськ в іншій ролі. В особистій справі.

— Та ти що? Не може бути.

— Я прибув у Шльонськ, — Урбан Горн проігнорував іронію, — заради особистої помсти. Тобі цікаво, про кого йдеться? Я скажу: про Конрада, єпископа Вроцлава. Хіба це не дивний збіг обставин? Адже і ти, Гжегоже, з єпископом на ножах. Як-то говориться в приказці? Ворог мого ворога…

— Горне, — інквізитор прицілився в нього кісткою з качиного стегна. — Домовмося про одне. Мої чвари з єпископом — це моя справа. Але єпископ — це найвища церковна інстанція у Шльонську, опора стабільності й гарант порядку. Удар, спрямований проти єпископа, — це удар по порядку, ти мене в це не втягнеш. Навіть не намагайся. Я знаю, що ти особисто маєш проти єпископа. Я дослідив, уяви собі, справу свидницьких бегінок, знаю документи процесу і бачив повідомлення про страту твоєї матері. Співчувати тобі я можу, однак сприяти не буду. Тим більше, що я не до кінця певний стосовно твоїх мотивів. Ти переконуєш мене, що тобою керують особисті спонуки, що йдеться про порахунки, що ти прибув у Шльонськ із найманцями саме з цією метою. А для мене ти був, є і залишишся гуситським шпигуном, ти дієш на користь наших ворогів. А те, що ти приїхав сюди не заради ідеї покращення світу? Що не заради Гуса, не проти помилок, перегинів і корупції Риму? Не з глибинної переконаності в необхідності реформи in capite et in membris? Що це заради приватної справи, заради особистої помсти? Для мене тут нема жодної різниці. Так само, як нема жодної різниці для голодуючих жебраків, яких я бачив по дорозі, котрі сидять біля руїн і на згарищах сіл. Це ти спалив ці села, Урбане Горн, ти прирік цих людей на нужду і голодну смерть.

— Йде війна, — зверхньо відповів шпигун. — А війна, вибач за банальність, жорстока. Не грай на моїх почуттях, Гжегожу. Я теж міг би показати тобі спалені поселення під Находом і Броумовом, тамтешніх покалічених людей, попелища і могили вбитих, якими позначені шляхи католицьких хрестових походів!

— Я вибачив одну банальність — про війну. Не засипай мене наступними.

— Взаємно.

Якийсь час вони мовчали. Врешті-решт Горн жбурнув собаці рештки качки, схопив чашу з вином і залпом її вихилив.

— Облишмо, — він зі стуком поставив чашу на стіл, — на хвильку єпископа і благо Церкви. А що ти скажеш про Грелленорта? Моєю ціллю був не

вроцлавський єпископ, я усвідомлюю, що це для мене трішечки зависоко, куди там мені з мотикою на сонце. Ціллю мого нападу мав бути овіяний таємницею замок Сенсенберг, притулок Грелленорта. Місце, в якому цей єпископський байстрюк богохульствує, займається чорною магією і некромантією, де він варить отрути і одурманюючі декокти, куди закликає демонів і дияволів. Звідки висилає своїх Вершників на терористичні місії, наказуючи вбивати мирних громадян. Навчи-но мене, інквізиторе, як-то воно? Чи можна напад на таке місце визнати ударом проти Церкви? А може, правду кажуть, що для Риму мета виправдовує засоби, що для боротьби з вільною думкою, єрессю і реформаторськими рухами можна припрягти і використати все, в тому числі й чорну магію?

Тепер настала черга Гжегожа Гейнче надовго змовкнути. Парсіфаль, хоч він і розумів п'яте через десяте, зупинився погля дом на його обличчі. Він бачив, як м'язи на жовнах інквізитора заграли, як очі зблиснули, а губи склалися для відповіді.

— Я знаю, де знаходиться замок Сенсенберг, — випередив його Урбан Горн. — І як туди потрапити.

— Чорні Вершники, — озвався де Кассель, — замордували Альбрехта Варта з Карчина, а він був моїм другом. Якщо йдеться про мене, я готовий…

— Не мішайся в це, Егберте, — різко перебив інквізитор. — Будь ласка.

Пан на Копанці кашлянув, нервово потер руки. Гжегож Гейнче мовчки кивнув, даючи Горнові знак говорити далі.

— Це, — сказав Горн, — неповторна нагода.

Гейнче мовчав, приклавши долоню до чола, щоб приховати очі.

— Грелленорта, — тихо вів далі гуситський шпигун, — у Сенсенберзі нема. З більшістю своїх головорізів він поїхав на лужицьке пограниччя, полювати на нашого спільного знайомого, медика Рейнмара з Беляви. Він-бо дізнався, що Рейневан…

Інквізитор відвів руку від чола. Горн замовк під його поглядом.

— Так, — кашлянув він. — Визнаю. Це завдяки мені Грелленорт дізнався про Рейневана. Це я зробив так…

— Ми вже знаємо, — перебив Гейнче, — що ти зробив.

— Рейневан викрутиться… Він завжди викрутиться…

— До справи, Горне.

— У Сенсенберзі їх залишилося всього лише кілька. Нашими об'єднаними силами ми моментально з ними впораємося. І спалимо це зміїне кубло, вогнище зла. Позбавимо Грелленорта лігва, осередку терору, чаклунського ресурсу, джерела гашш'ішу та інших наркотиків. Посіємо сумніви і страх серед його Вершників. Прискоримо його крах.

— О! — Егберт де Кассель потер руки, глянув на інквізитора, промовчав.

— Недавно, — повільно вимовив Гжегож Гейнче, — я зустрівся з точкою зору, що тероризм — це зло і веде в нікуди. Це, здається, не підлягає сумнівам. Але є ще одна річ, гірша за тероризм: методи боротьби з ним.

Довго панувала тиша.

— Ну що ж, — нарешті заговорив інквізитор. — Ad maiorem Dei gloriam, мета виправдовує засоби… Отже, гайда на Сенсенберг. Viribus unitis[114]… Стій, стій, почекай, куди це ти, Горне? Я не закінчив говорити. Ми укладаємо перемир'я, будемо діяти спільно. Але з певними кондиціями.

— Слухаю.

— Не бажаючи назвати наше перемир'я крихким, я назву його тимчасовим. Ти ще не вільний, після Сенсенбергу я захочу з тобою побалакати. Обмінятися інформацією. І встановити обсяг… взаємних послуг… У майбутньому.

— Що ти маєш на увазі?

— Ти прекрасно знаєш, що. Ти щось даси, я щось дам. А щоб нам було краще і більш конфіденційно розмовляти, я тебе ізолюю. Не у в'язниці. У монастирі.

— Якщо вже на то пішло, — усміхнувся Урбан Горн, — то прошу в жіночому. Наприклад, у тому, в якому ти тримаєш наречену Рейневана.

— Про що ти, до біса, говориш? — скипів Гейнче. — Яка наречена? Вже не вперше до мене доходять ці нісенітниці. То я мав би… Свята Курія мала би викрадати й ув'язнювати дівчат? Це якийсь абсурд!

— Ти заявляєш, що це не Інквізиція тримає в ув'язненні Ютту Апольдівну?

— Саме так, я заявляю. Досить дурниць, Горне. Перед нами sanctum et gloriosum opus[115]. Сенсенберг і Чорні Вершники.

— Ми з ними впораємося, бо ми вкупі, - Егберт де Кассеоль встав, гримнув кулаком по столу. — А вкупі сила! У дорогу, з Богом! Якщо Бог з нами, то хто проти нас?

— Si Deus pro nobis, — підхопив Гейнче, — quis contra nos?

— Když jest Bůh z námi, — закінчив з усмішкою Горн, — i kdo proti nám?

* * *

Вони поїхали, не гаючи часу, вскач, сорока п'ятьма кіньми: копанецький загін, кнехти інквізитора, найманці Горна. Їхали в напрямку Качавських гір; дорогу Парсіфаль докладно не запам'ятав, бо був у стані перманентного збудження, близького до дрожу.

За якийсь час вони залишили позаду останнє село, останній слід людського житла, опинилися серед диких пустищ, у Шльонську, якого Парсіфаль не знав. Впевнений в остаточному тріумфі цивілізації, він вражено дивився на віковічну пущу, якої ще не торкалася сокира. На кам'янисті, голі, порізані ярами пустирі, де, мабуть, багато років не ступала нога людини.

А потім вони побачили. Круте, пошарпане урвище. Вершину, що здіймалася над ним. А на вершині — руїни замку, вищирену зубцями стін мініатюру лицарського замку зі Святої Землі.

До замку вів звивистий яр. При вході до яру їх зустріла картина того, що залишилося від попередників. Войовниче обличчя Егберта де Кассель зблідло, сполотніли загартовані в боях армігери. Кнехти хрестилися, деякі

почали голосно молитися. Парсіфаль заплющив очі. Попри те, він побачив. І побачене врізалося в пам'ять.

Вхід до яру був майже повністю перегороджений великою купою кісток. Аж ніяк не безладною. Хтось завдав собі труд викласти з черепів, тазів, стегнових і сплетених із ребрами гомілкових кісток привітальну декорацію, щось на кшталт тріумфаль ної арки. Нудотний сморід доводив, що конструкція постійно розбудовувалася, дещо було додано до неї зовсім недавно.

Коні не хотіли йти, почали храпати. кидатися і бити копитами. Не було іншого виходу, довелося їх залишити. При спутаних конях пан де Кассель наказав стати на варту чотирьом кнехтам. Під командуванням армігера. І Парсіфаля фон Рахенау.

У такий-то спосіб Парсіфаль фон Рахенау, будучи формально повноправним учасником здобуття Сенсенбергу, із самого здобуття не бачив нічого. Зокрема його оминуло видовище страшної смерті трьох кнехтів, яких у брамі замку оббризкала грецьким вогнем магічна пастка. Не бачив, як найманці Горна після важкої битви порубали чотирьох Чорних Вершників у внутрішньому дворі. Як на кнехтів інквізитора, котрі вторглися в алхімічну лабораторію, напав потворний карлик, гном чи інший пекельник, жбурляючи в них бутлями з їдкою кислотою. Як чудовисько згоріло живцем, саме закидане у відповідь смолоскипами.

Парсіфаль не бачив запеклої битви між де Касселем з копанецькими армігерами та п'ятьма останніми Вершниками, оточеними в лицарському залі. Не бачив, як їх врешті-решт посікли, просто порубали на шматки. Не бачив, як їхня кров бризкала на стіни і на фрески на цих стінах. На Ісуса, який вдруге падав під хрестом, на Мойсея з кам'яними скрижалями, на Роланда в битві із сарацинами, на Готфрида Бульйонського, який в'їжджав у Єрусалим. І на Персіваля, що стояв навколішки перед Граалем.

Був вечір, коли загін повернувся. Інквізитор Гейнче. Урбан Горн з перев'язаною рукою. Поранений у голову Егберт де Кассель з Копанця. І ще двадцять четверо. З тридцяти шести, які з ними вирушили.

Вони від'їхали мовчки, зосереджені. Без зайвих балачок, без звичайного в таких випадках вихваляння подвигами і перемогами. З почуттям добре виконаного обов'язку. Sanctum et gloriosum opus — ось що вони зробили.

А на тлі всіяного зорями неба чорна брила руїн замку

Сенсенберг палала, як смолоскип, бухаючи вогнем з усіх своїх вікон.

* * *

— Уночі мені снилася пожежа, — сказав Рейневан, закидаючи сідло на коня. — Великий вогонь. Цікаво, що може означати такий сон? Може, перед виїздом відвідаємо майстра Зброслава? Бо це міг бути віщий сон. Може, він означає, що треба поспішати, як на пожежу?

— Дай Боже, щоб ні, - Рікса підтягла попругу. — Обійдемося без таких віщувань, без вогнів і без пожеж. Тим більше, що день обіцяє бути гарячим.

Розділ чотирнадцятий

у якому кровоточать облатки і зустрічаються друзі. А на місто Болеславець опускається ніч. І, як у Вергілія, сон опановує усе живе.

День дев'ятого червня року Божого 1429 привітав теплом від самого досвітку, а вже близько третьої години дня запанувала задуха, просто-таки паралізуюча спека. Мешканці Гельнау, села, розташованого біля самого устя Ниського розламу, які завжди, щодня, пильно поглядали на гору Варнкоппе, що здіймалася на півдні, дев'ятого червня залягли в тіні, солодко розімлілі та байдужі до всього.

З отупіння їх вирвав крик. Крик, сповнений жаху.

— Сигнал! Сигна-а-ал!

Кричав селянин із найдалі розташованого поля. Кричав, показуючи на гору Варнкоппе, з вершини якої здіймався і бив у небо вертикальний стовп чорного диму.

* * *

У Ємліці, містечку, розташованому на південь від Житави, пробощ парафії святого Киріака ішов нефом костелика, витираючи рукавом сутани спітніле обличчя. Він спотів, покрикуючи і нарікаючи на робітників, які ремонтували господарську будівлю плебанії, а тепер поспішав до ризниці, щоби передихнути у прохолоді мурів. Часто, ой, як часто він забував зупинитися по дорозі, щоб перехреститися перед вівтарем, а якщо й робив це, то машинально і бездумно. Однак минулої ночі пробощ мав сон, поганий сон, після якого священик поклявся собі більше не припускатися такої недбалості.

Він зупинився, опустився на коліно. І почав кричати. Голосом настільки страшним, що почули і прибігли робітники з плебанії. Вівтар був залитий кров'ю. Кров'ю, яка витекла з раки.

* * *

На житавському гостинці затупотіли копита, біля возу промайнув кінний гонець, залишивши за собою велику хмару куряви. Однак лісоруб Гунсрук встиг на частку секунди побачити спотворене жахом обличчя вершника. Він одразу втямив, що і до чого.

— Йорг! — гукнув він синові. — Бігом через ліс до халупи! Нехай мати пакує добро! Утікаємо! Чехи йдуть!

* * *

Били на сполох дзвони костелів Святого Хреста, а також Петра і Павла. Гупали чоботи, бряжчало залізо, кричали сотники. Місто готувалося до оборони.

— Попереду йдуть патрулі, - доповів лицар Анцельм фон Редерн, прибувши з дозору. — За ними йде кінний загін, понад триста коней. За кінними тягнеться ціла сила — приблизно шість-сім тисяч з більш як двома сотнями возів. Облогових машин немає.

— Отже, на місто не вдарять, — полегшено зітхнув Лутпольд Ухтеріц, староста Житави. — Згожелець за своїми мурами теж може, здається мені, спати спокійно. Але що вже дістанеться містечкам, підгороддям і селам, то дістанеться. Деяким — уже вдруге.

— В Остріці, - заламав руки Венантіус Пак, абат францисканців, — ледве-ледве нові крокви гонтою криють… Монастир цистерціанок досі в руїнах… Берштадт іще не піднявся з попелу…

— І ми їм це дозволимо? — запально заволав юний Каспар Герсдооб. — Не вийдемо з-за стін? Не bhdvluhmo в поле?

Ульріх фон Біберштайн, пан на Фрндланді і Жарах, тільки презирливо фиркнув. Староста Ухтеріц глянув юнакові в очі.

— їх сім тисяч, — холодно відповів він. — З чим ти хочеш у поле, хлопче?

— З іменем Бога на устах! На Бога, я зі своїми йду!

— Я не тримаю.

— Якщо дозволите, покину Житаву і я. Зі своїми людьми.

Лутпольд Ухтеріц озирнувся. І ковтнув слину.

Біркарт Грелленорт, посланець вроцлавського єпископа. Високий, худий, чорноволосий і вбраний у чорне. Пташині очі, лиха усмішка. І погляд диявола.

— Ідіть, — він махнув рукою на знак дозволу. — Ідіть, пане Грелленорт.

«Дай Боже, щоб якнайдалі, - додав подумки. — І не повертайтеся. Ні ти, ні жоден із твоїх пекельних вершників».

* * *

Рейневан відчував магію. Він умів її відчувати. Як виявилося, він не втратив цього корисного вміння.

Високу дорогу вони облишили невдовзі після виїзду з Легниці, їх змусила до цього раптова і надзвичайна активність роз'їздів і патрулів, які зупиняли всіх для контролю і докучали їм усіма можливими способами.

Внаслідок вістей із Лужиць психоз гуситських шпигунів, чарівниць і єврейських диверсантів передався в Легниці всім, охопив усіх поголовно. При виїзді з міста вони змарнували купу часу, Хойновська брама була повністю закоркована. Щоправда, контролю та перевірці підлягали тільки ті, хто хотів в'їхати в місто, однак і тих, хто з нього виїжджав, розглядали надто вже підозріливо. Дороги кишіли озброєними людьми. За самою Легницею, ледве виїхавши на Віа Регія, тракт, котрий вів через усю Європу, вони нарвалися на кінний загін, що перевіряв подорожніх. Від халепи їх урятував скандал, влашто ваний київським купцем, який повертався додому і був розлючений тим, що кнехти перетрушують йому вози і абсолютно не розуміють, що він їм каже. Близько чверті милі відділяло їх від митної палати в Ейбенмюлі, Рікса підозрювала, що там іще один перевірочний пункт; імовірно, пост і блокада були також при митній палаті в Томашові. Отож хоча Віа Регія і давала можливість подорожувати швидко та зручно, розважливіше було покинути транс'європейський тракт і їхати лісами.

Ніч застала їх поблизу Хойнова, який після минулорічного рейду все ще лишався руїною і попелищем. Оглянувши зранку згарище міста, Рейневан засумнівався, що воно коли-небудь зуміє піднятися з руїни.

Вони далі трималися польових доріг, стежок і вибоїстих лісових шляхів, прямуючи на захід. Минули, дивлячись на нього згори, розташоване в долині сільце над поворотом звивистої річки. І тут Рейневан відчув магію.

Він відчував її, винюхував у лісовому запаху моху та живиці, у вітрі, чув у нервових скриках сойок і сорок, у шумі листя та у скрипінні стовбурів. Тривога, яка наростала раптовою хвилею, змусила його зупинити Ріксу, міцно схопивши за трензелі її коня. Перш ніж вона встигла хоч що-небудь запитати, почалося.

— Adsumus! Adsu-u-umus!

З-за порослого ожиною хребта зліва вилетіли і кинулися на них по схилу десятеро Чорних Вершників.

Вони розвернули коней і карколомним галопом помчали вниз, до річки. Коли вони форсували її у бризках болота, з правого флангу їх оточили наступні п'ять Вершників. Рейневан уже встиг, хоча й на скаку, накрутити корбу свого мисливського арбалета, тепер підкинув ложе до щоки і натиснув на спуск. Пам'ятаючи давню науку і досвід, він цілився не в людину, а в коня. Вороний огир, у якого влучила стріла, став дибки і поніс, скинувши на землю не тільки свого вершника, а й двох сусідніх,

а серед решти посіяв сум'яття, яке дозволило їм прорватися. І тепер вони гнали, колючи коней шпорами, улоговиною вниз, на рівнину, туди, де біліла стрічка Високої дороги. З-під копит летів клаптями дерен. А переслідувачі наступали їм на п'яти.

— Adsumus! Adsumus!

З яру справа, зовсім поруч, вилетіли наступні Вершники, на п'яти конях. Вони були настільки близько, що в одному з них він упізнав дівчину. «Я її знаю, вже бачив», — подумав він. І пригнувся в сідлі — саме вчасно, бо кинутий спис шурнув йому по плечу.

— Adsu-u-u-umu-u-us!

З тупотом копит вони вискочили на Віа Регія, у божевільній гонитві збільшили розрив. Вершники мчали позаду, дихаючи їм у спину. Рейневан вражено побачив, як на чоло погоні висувається один із них, як мчить із

розвіяним на кшталт демонських крил плащем. Він знав, хто це. Знав ще до того, як упізнав. Схилив голову на гриву — і кинувся диким галопом. За Ріксою, гніда кобила якої мчала, мов олень. Попри неймовірні зусилля, Чорні Вершники почали відставати. Спочатку незначно, потім дедалі помітніше. Вони відставали. Але не припиняли погоні. Рейневан знав, що не припинять. Рікса теж це знала.

— Митна! — вона перекричала вітер. — Палата!

Він зрозумів. Контрольний пункт у Томашові, який вони хотіли оминути, тепер міг стати їхнім порятунком. Скупчення людей могло виявитися для них спасінням.

Але від митної палати їх відділяла все ще чимала відстань. А коні, хоч і прудкі, хоч усе ще не дозволяли Чорним Вершникам скоротити розрив, все-таки були не залізні.

Рейневан відчув магію. Почув її.

Стінолаз, не припиняючи чвалу, підняв руку, прокричав заклинання, Коні Рейневана і Рікси у відповідь дико заіржали.

Дорога перед ними, Віа Регія, що пролягала поміж шпалерами дерев, досі пласка, як стіл, раптом немов стала дибки. Там, де ще мить тому було рівно і гладко, тепер виріс схил. Безкінечний крутий підйом.

— Це ілюзія! — крикнув Рейневан. — Це чари! Цього нема!

— Скажи це коням!

Казати не було сенсу. Коні стишили біг на підйомі. Вони дерлися на нього, але почали храпати, хрипіти, губити клапті піни. Ззаду до них долинув тріумфальний крик.

— У поле! З дороги — і в поле!

Вони звернули. Але й поле вже не було полем. Воно було горою, яка здавалася ще крутішою, ніж дорога.

«Настав, — вирішив Рейневан, — час на відчайдушні заходи».

Він витягнув з-під куртки шнурок і підвішений на ньому прожилкуватий камінець з очком у формі людського ока. Начебто кастильський, начебто привезений з Бургоса, придбаний у легницькому провулку Магів. Куплений за три гроші. І, ймовірно, саме стільки й вартий.

— Viendo, no vean!{36} — закричав він, стискаючи талісман у спотілому кулаку з такою силою, ніби хотів його розчавити. — Viendo, no vean! Убік, Рікса, убік! До лісу! їдь до лісу!

— Вони нас бачать! Оточать!

— Повертай до лісу!

Сталося неможливе. Неймовірне і неправдоподібне.

Талісман відреагував на активуюче заклинання. І подіяв.

Вони мчали до лісу, а їх наздоганяли крики, крики здивування і недовіри. А тоді — люті. Вони не озиралися. Втиснувши обличчя в гриви, мчали з усієї сили кінських ніг. Їхній біг стримав і сповільнив уже аж тільки ліс, гущавина, буреломи, глибокі вирви. І тиша.

— Вони нас не бачили… — хапнула повітря Рікса. — Справді нас не бачили… Ми стали для них невидимими…

— Дивилися і не бачили, — підтвердив він, вдихами опановуючи шалене гупання серця. — Цей амулет… Я навіть не сподівав ся… А якщо він діє справді добре, то обдурить їх ще більше, їм здасться, що вони нас чують… там, де нас нема. А це може бути, бо це був дійсно сильний періапт.

— Був?

Він мовчки показав їй шнурок. Без каменя, який після активації розсипався на порох.

— Одноразовий, — зітхнула Рікса. — Скільки діятимуть чари?

— Там Грелленорт, — він здригнувся, згадавши. — Так що не варто занадто тішити себе надією. Поки можемо, втікаймо. Зникнемо в лісах.

— Щоби збити їх зі сліду, — Рікса попідпихала розпатлане волосся під каптур, — нам треба змінити напрям. Вони шукатимуть нас на дорогах, котрі ведуть до Болеславця. Будуть думати, що ми зробимо коло і повернемося на тракт. А ми їдьмо прямо на південь, якнайдалі…

— Не зволікаючи.

Вона обернулася в сідлі.

— Ти бачив ту дівчину? Світловолосу?

— Бачив.

— Це була Дус фон Пак, полюбовниця Грелленорта. Дияволиця у плоті.

Він згадав. Внутрішній двір замку Троски. Спис, який прошиває столярського челядника. Очі кольору глибіні гірського озера. Прекрасні й абсолютно нелюдські. Дус фон Пак.

— Їдьмо.

* * *

Вони їхали цілий день, так прудко, як тільки можна було — без ризику загнати коней. І так, як дозволяло бездоріжжя, густий ліс, болота, яри, перегороджені переплетенням колючого гілля. Їхали, озираючись і прислухаючись. Але чули тільки стукіт дятлів.

Щоби подолати за дня якнайбільшу відстань, вони зупинилися аж тоді, коли темрява зробила дальше пересування абсолютно неможливим. Заночували, не наважуючись розпалити вогонь, на відносно сухому горбку. Над кронами дерев сяяв серпик місяця,

тонесенький, як дерев'яна стружка.

* * *

— Повертаємо, — прийняла рішення Рікса. — Ми, мабуть, вже остаточно від них відірвалися.

Вони якийсь час їхали руслом мілкої річки, яка, на думку Рікси, була Бобрицею, лівою притокою Бобра. Бобриця мала протікати через розташований при Віа Регія Томашів. Однак Рікса вважала, що Томашів краще залишити осторонь, і запропонувала від'їхати на захід і відшукати дорогу, котра веде до села Варта. Рейневан поклався на її знання цих місць. Сам він їх не знав. Хоч і побував тут із рейдом, навесні 1428 року, але тоді він не милувався краєвидами і не запам'ятав їх.

Близькість якогось поселення, можливо, саме цієї Варти, виказало клекотіння лелек і гавкіт собак. Невдовзі вони почули шум млина. Тоді побачили млин і покритий килимом ряски млиновий став. Собаки далі гавкали.

— В'їжджаємо чи об'їжджаємо?

— В'їжджаємо, — вирішила Рікса. — Скидається на те, що тут безпечно. А при нагоді порозпитуємо людей. Сумніваюся, що Грелленорт сюди добрався, але запитати не завадить.

Вони в'їхали між тини і грядки. Обережно. Але не досить обережно.

На самому краю села ріс великий дуб. З його гілок звисало четверо повішеників. Один, видно, свіжоповішений, ще посмикувався.

Навколо дуба зібралася дюжина збройних — не Чорних, кольорових. Збройні помітили їх одразу. І кинулися до них із кри ками. Рейневан і Рікса розвернулися — либонь, тільки для того, щоби побачити, як з боку млина на них диким чвалом женеться лицар на покритому попоною коні. У повному пластинчастому обладунку. У замкненому саладі. З турнірним щитом з гербом. З опущеним списом. Викапаний Амадіс Уельський. Або якийсь інший легендарний лицар.

Рікса ухилилася від списа, звісившись із сідла, могутній кінь списника налетів на її кобилу і повалив її, дівчина покотилася по землі аж на берег млинівки, щосили гримнувшись головою об стовп. Кінь Рейневана став дибки, лицар кинув спис, дістав меч, махнув ним навідліг. Якби Рейневан не зіскочив, то був би без голови. Кінь з розгону вдарив його і збив з ніг, він звалився в болото, просто під інші копита.

Бойові крики раптом посилилися, вершників навколо раптом ніби побільшало, Рейневан зрозумів, що в конфлікт включилися інші сили. Легкоозброєні кінні в капалінах, багато з них — зі знаком Чаші на грудях. Однак часу обдумувати цей факт не було, навколо кипів бій, храпали та іржали коні, миготіли і брязкали клинки, лилася кров. Хтось знову наїхав на нього кінськими грудьми, він впав, помітив спис, котрий здіймався для удару. Тієї ж миті списник вилетів із сідла, діставши фламандським гудендагом.

— Самсон!

— Рейневан?

Самсон обернув коня, захищаючи Рейневана від наступного нападника. Без потреби, той уже кулився в сідлі під ударами рогатин двох вершників з Чашами. Третій для гарантії різонув його по шиї кривим фальшіоном.

— Шарлей!

— Рейневан?

— Живцем брати! — кричав зовсім юним голосом командир гуситів, лицар у бурому плащі на повному пластинчастому обладунку. — Гербових — живцем! Гемайнів — під ніж!

Битву було закінчено. Кого мали добити — добили, кого мали зв'язати — зв'язали. Рейневан, трохи ошелешений, обнімав Шарлея і Самсона. За цим з висоти сідла спостерігав лицар у бурому плащі. Коли він підняв заборало салада, його обличчя здалося Рейневанові знайомим.

— Наш гейтман, — представив Шарлей. — Брус з Клінштейна з Роновичів. Молодший брат…

Він не закінчив. Один з-поміж убитих тільки прикидався вбитим, а тепер зірвався і кинувся на Бруса з бурдером[116]. Не доскочив. Шарлей зблизька випалив у нього з дивної короткої рушниці, рознісши йому голову на шматки.

— Дякую, — розігнав рукою дим Брус з Клінштейна з Роновичів, молодший брат Бразди з Клінштейна, гейтмана у Сиріток. — Дякую, брате Шарлею.

Рейневан згадав про Ріксу — і саме вчасно, дівчина якраз піднялася з землі й витрушувала пісок з волосся.

— Усе в порядку?

— Абсолютно, — відповіла вона. І раптом її губи викривилися в гримасі, а очі широко розкрилися.

Вона дивилася на Самсона.

— Загін, зібратися! — скомандував Брус з Клінштейна. — Відступаємо!

— Юний пан Герсдорф поїде з нами, — звернувся він до лицаря-списника, того самого Амадіса Уельського, який тепер, у полоні, без шолома, втратив усю легендарну ауру і був звичайнісіньким наляканим шмаркачем. — Високородний Каспар фон Герсдорф, син шляхетного Лотара Герсдорфа. Я розраховую на сто гривень за тебе, юний пане. І не менше. Загін, марш! Брате Шарлею, забезпеч ар'єргард!

— У що ти мене вплутав? — тихо запитала Рікса, під'їжджаючи до Рейневана, який замикав колону. — З ким ти водишся?

— З нами, — почув гостровухий Шарлей. — З особливим диверсійно-розвідувальним загоном польової армії Табора.

— Рейд.

— Аякже. Табор, польове військо під командуванням Яку- ба Кромешина з Бржезовиць, міські контингенти під Отіком з Ложі, кіннота під Мікулашем Соколом з Ламберка, пражани Вацлава Гарди. Шість тисяч чоловік, двісті возів. Ми з нашим особливим загоном забезпечуємо розвідку. Добуваємо коней. Ловимо дезертирів і бандитів, які крадуть коней у нас. Ви бачили повішеників у селі? Це конокради. Ми вистежували їх три дні, юний Герсдорф нас виручив, бо й ми мали для них заготовані зашморги. А Герсдорф зі своїм роз'їздом шарпає Табор від самої Житави, дошкуляє, отож Кромешин наказав нам із ним розібратися…

— Де зараз Табор?

— Під Болеславцем. Ти не чуєш? Це не гроза, Рейнмаре, це бомбарди. Зрештою, невдовзі сам побачиш, ми ж бо саме туди їдемо. Чи, може, в тебе

інші плани? А може, інші плани та наміри у милостивої пані, з якою я не знайомий? І яка справляє враження не надто захопленої нашим товариством?

— Я Рікса Картафіла де Фонсека. До моїх планів та намірів усім зась. А чим мені захоплюватися? Тим, що біля мене їде дибук[117]? — Вона обернулася і звинувачуюче показала пальцем на Самсона.

— Дибук, от тобі й на! — Шарлей фиркнув. — От ти і дочекався, Самсоне, найшла коса на камінь. Умить тебе розкусила. Дибук, щоб я так жив, дибук на всю губу. Демон, злий дух, втілений у чуже тіло. А я, подумати тільки, підозрював у тобі всього лише Жида Вічного Блукальця.

— На жаль, мушу вас обох розчарувати, — втомленим голосом відповів Самсон Медок. — Я не дибук. І не Вічний Жид. Якби я ним був, я би знав.

— Відстаньмо трохи, — Шарлей піднявся у стременах, упевнився, що ніхто із загону не слухає і не цікавиться ними. — Розкажи, Рейнмаре, що з тобою коїлося. І що тебе сюди привело.

* * *

Вислухавши, демерит довго мовчав. Гуркіт гармат з північного заходу долинав дедалі виразніше.

— Чорні Вершники, — врешті-решт сказав він, — далися взнаки і Таборові. За Житавою, чотири дні тому, оточили і вирізали нашу глідку[118], десятьох чоловік, тільки одному вдалося втекти. Потім ми знайшли кількох із тих, кого взяли живцем. Вони висіли за ноги на деревах. Хтось дуже старанно, як тільки міг, змушував їх свідчити. А потім їх перетворили на мішені для кидання списом.

— А ви, милостива пані, - звернувся він до Рікси, — ви та жінка, яка взимку врятувала нашого Рейнмара у Вроцлаві. І далі, як бачу, підтримуєте його допомогою, порадою, силою духу та чарівною особистістю. З власної ініціативи? Чи за чиїмсь розпорядженням, дозволю собі запитати?

— Я б воліла, — Рікса проникливо глянула йому в очі, - щоб ми собі цього не дозволяли. Я ні про що не буду питати — і чекаю взаємності.

— Розумію, — Шарлей знизав плечима. — Однак позаяк це все- таки військовий загін, я мушу щось вигадати для нашого начальника, Бруса Роновича. Якби він усе-таки забажав розпитати вашу милість…

— Я дам собі раду. Можеш називати мене Рікса.

Шарлей уколов коня шпорою, клусом помчав у голову колони.

— Що в Рапотіні, Самсоне? Маркета…

— Усе в найкращому порядку, — широко усміхнувся велет. — Справді в найкращому. Кращому, ніж я міг би сподіватися. І, мабуть, набагато кращому, ніж я заслуговую. Вона не хотіла відпустити мене з Шарлеєм. Не слухала аргументів…

— А в тебе були аргументи?

— Кілька. Один з них — ти. Ріксо, ти справді мусиш так свердлити мене поглядом? Ти вже довела, що вмієш бачити приховані речі. Але хоч би як уважно ти не дивилася, дибука не побачиш.

— А що побачу? Я бачу надприродне. А ти надприродний.

— Один із моїх знайомих, — Самсон далі усміхався, — любив говорити, що нема ні надприродних речей, ні надприродних явищ. Просто деякі з-поміж них перевершують те, що ми знаємо про природу.

— Це був святий Августин. Ти його знав, як я розумію, особисто. І мене це зовсім не дивує.

— Ти робиш, Ріксо, просто надзвичайний прогрес.

— Не глузуй з мене. Дибук.

Клусом під'їхав Шарлей, кинув на них суворий погляд.

— Що це ви тут, — пробурчав він, — за філософські диспути влаштували? Га, Самсоне? Чехи починають озиратися. Тримайся, холера, прийнятого інкогніто.

— Вибач, забувся. Так може бути? Я недавно розробив. Погляньте.

Самсон страшно скосив очі. Дурнувато усміхнувся, покре- тинськи заквилив і пустив слину з кутика рота. І насамкінець випустив носом бульку. Коли та луснула, випустив другу.

— О! — з непідробним захватом закричала Ріксa. — Добре, дуже добре! А я вмію вдавати ілюзорну чуму. Плююся кров'ю і шмаркаю…

— Най би вас холера, — Шарлей з огидою відвернувся. — Ходи, Рейнмаре. Залишмо їх з їхніми забавами.

— Шарлею?

— Так?

— Той короткий самопал, з якого ти стріляв під млином. Що це за дивна зброя?

— Оце? — демерит продемонстрував видобуту з футляра біля сідла зброю. — Це, друже, празька рушниця, яку прийнято називати «зрадницькою».{37} Страшенно модна зараз штука в Празі, всі її носять. Вона, як бачиш, досить коротка, щоб її можна було сховати під плащем і використати зненацька, по-зрадницьки, тому вона так називається. Ґніт, ось поглянь, вставлений у бронзовий курок, може весь час тліти. Коли натиснути гачок — зауваж, що я можу це зробити однією рукою, гніт доходить до запалу і — бу-у- ум! Гарно, га? Прогрес, хлопче, відбувається безперервно.

— Годі заперечити. Чуєш?

— Нічого не чую.

— Отож-бо. Ще якийсь час тому бомбарди замовкли.

* * *

Вони виїхали з лісів. Згори перед ними відкривалася панорама. Мальовничий закрут Бобра. І місто на правому березі.

— Перед нами Болеславець, Верхня брама, — показав Брус із Кліншгейна. — Виходить, що ми прибули саме вчасно. Місто здалося.

Верхня брама виявилася розбитою, рештки воріт, які звисали з завіс, були обвуглені, а стіна і надбрамна башта — чорні та розтріскані від вогню. Таборити явно застосували тут свій стандартний і випробуваний спосіб долати брами, який полягав у тому, що їх пропалювали. Під брамою складали купу дров, додавали кілька бочок смоли і дьогтю, підпалювали і чекали результату. Зазвичай результатом була капітуляція. Як тут і тепер.

— В'їжджаємо. Ріксо, ти з нами?

— Я тут почекаю.

— На кого? Чого?

Вона не відповіла, відвернулася. Шарлей фиркнув, а тоді кинув на Рейневана багатозначний погляд. Побачивши, що Рейневан не реагує, пришпорив коня, рушив за загоном.

У місті панував спокій, хоча вулички, що вели на ринок, були забиті озброєними до зубів гуситами. Щільні лави Табора стояли і на самому ринку, навколо ратуші. Міщани, які скупчилися довкола будинків, спостерігали за агресорами в тривожній тиші.

— Або Болеславець уже договорився, — оцінив ситуацію Шарлей, — або зараз буде договорюватися. Нормальна річ. Визначать викуп і контрибуцію у вигляді утримання і постачання для війська. Укладуть угоду. А то тут уже все було б у вогні.

Біля самої ратуші стояли в бойовому порядку кілька бойових возів, з них стирчали стволи гуфниць. Серед них був і штабний віз гейтмана, що його легко було впізнати за трофейними ксьондзівськими ризами, котрими були грубо оббиті обидва борти і вимощено всередині. Біля возу стояв власною персоною гейтман польових військ Табора, Якуб Кромешин з Бржезовиць, одягнений в оздоблений золотом каптан і високі чоботи з червоної шкіри. При ньому були Отік з Ложі, Мікулаш Сокол з Ламберка і Вацлав Гарда, командир празького контингенту. І худолиций проповідник Смолік, якого Рейневан пам'ятав із минулорічного рейду.

Особиста охорона пропустила їх. Вони підійшли. Рейневан прокашлявся.

— Гейтмане…

— Не зараз! — Кромешин упізнав його і явно здивувався, але відіслав жестом. — Не зараз, медику!

З ратуші показалися міські посланці. Райці і міщани, очолювані товстим ксьондзом у сутані та високим бороданем у вільному, мов тога, задрапованому, обшитому знизу хутром плащі.

Плащ привернув Рейневанову увагу: він був блакитний тим неповторним відтінком блакиті, який Рейневанів убитий брат Петерлін отримував у своїй фарбарні із синильника і чорничного соку.

Бородань і грубий священик стали перед Кромешином, уклонилися. Бородань почав говорити. Говорив він настільки тихо, що Рейневан, Шарлей і Самсон, які стояли за десять кроків, розбирали тільки кожне п'яте слово. Але всі, навіть ті, котрі стояли ще далі, розуміли, про що йдеться. Болеславець

здавався. Пропонував викуп, тільки щоби Табор їх пощадив. Їх схоронив від меча, їхні домівки — від вогню. Усі, навіть ті, що стояли зовсім далеко, побачили також розлючене раптом лице Кромешина. І почули його голос. Його левиний рик.

— Тепер? То ви тепер хочете давати викуп? Коли ми вже в місті? Коли ви вже на нашій ласці? Пізно, болеславчани, пізно! Учора, коли я закликав вас здатися, ви мені зверхньо викрикували зі стін у відповідь! І що ж це ви гукали, згадайте-но? Чи часом не про Крацау? Ото я вам тепер дам Крацау! Ви мене запам'ятаєте, псявіри!

Бородань на крок відсахнувся, зблід. Грубий ксьондз, навпаки, здавалося, от-от кинеться гейтманові до очей.

— Я знав, — заверещав він, — що нічого з ними теревенити! Excoecavit eos malitia eorum! Тьху, єретики! Святотатці! Злочинці! Будете смажитися в пеклі! Спостигне вас кара Божа!

На знак Кромешина озброєні таборити оточили делегацію, приперли райців до стіни. Гейтман польових військ став перед ними, вперся кулаками в боки.

— На вас, — сказав він, — упаде найшвидше. Зараз. Я вас покараю від Божого імені.

— Ну ж бо, брате Смоліку, — звернувся він до худолицього проповідника. — Заговори до них. Нехай вони, перш ніж покинуть паділ, почують голос Божої істини. Спасіння їм однаково не мати, псявірам, прислужникам Риму, пахолкам вавилонського Люксембуржця. Але їм легше буде попрощатися з цим світом.

Проповідник напружився, як струна, набрав повні груди повітря.

— Це війна Господня! — писклявим голосом заволав він. — Тож це Він віддав вас у наші руки! Ви їли хліб безбожжя і вино грабежу попивали, настав день кари! Ви завинили перед Господом, тож виллється кров ваша, немов той пісок, а ваша плоть, як гній. Ти грішив, зрадливий народе, гордовито пишався, поклонявся брехливим ідолам Риму, тож Бог переможе тебе і відріже тобі голову, як учинив Давид Голіафові. Бог трощить голови своїм ворогам, пелехатий череп того, що чинить грішно[119]!

— Добре, — оцінив Кромешин. — А надто про той пелехатий череп. Хоча про пісок, що виливається, теж було непогано. Ну, хлопці, ви чули? Хапайте їх — і одного по одному, як Бог наказав, а брат Смолік нагадав! Як учинив Давид Голіафові!

— Змилуйтеся! — завив бородань у блакитному плащі, якого витягували з групи. — Не вбивайте! Християни! Змилосердьтеся!

Таборити схопили його, затягнули до возу, сперли шиєю на дишель. Хтось підбіг, ударив сокирою. Йому довелося доправити ще двічі, тим часом міщанин хрипів і харчав, а кров цебеніла струмками. Врешті-решт голова впала на заляпану бруківку.

Ксьондза, який виривався, жбурнули на землю, притиснули колінами. До потилиці приставили шестидюймовий цвях.

І забили кількома ударами обуха, по саму шапочку. Ксьондз закричав лише раз, а потім уже тільки здригався і смикав ногами.

На райців, які стовпилися у порталі ратуші, посипалися удари. Їх били ціпами, обушками і сокирами, рубали мечами, кололи рогатинами. Не минуло й піввервиці, як у калюжі крові здригалася дюжина тіл.

Кромешин мочки показав, і його рука ще не встигла опуститися. як шість тисяч воїнів Табора з дикими криками кинулися на місто Болеславець.

Миттю затовкли тих, що були на ринку, вирізали тих, які опинилися на вулицях. Потім вторглися до будинків. Звідти долинув один великий приречений крик, з вікон градом почали сипатися люди. Назовні тривала різня, пардону не давали нікому, вулиці моментально були встелені трупами. Кров рікою текла канавами, вимиваючи з них мильну піну й сечу, змиваючи сміття, гній і покидьки.

Не дали притулку болеславецькі храми. Було перебито всіх, хто поспішав до Діви Марії і Миколая. Сталася різня перед домініканським Святим Хрестом і на площі перед Доротою. Ненадовго прихистком послужив і костел Святої Ядвіги, в якому схоронилися понад сотня міщан і духовенства. Потім гусити ввірвалися до притвору, нефу і пресвітерії. Ніхто не вцілів, а костел охопив вогонь. Яскраве полум'я і стовп диму знялися під небеса.

Ще як тільки все починалося, коли стинали бородання в блакитному, Самсон ступив крок уперед, немов хотів перешкодити. Демерит схопив його за плече, він вирвався, але залишився на місці, не підійшов, не втрутився. Не запобіг. Тільки відвернувся, побілівши як крейда. Подивився на Рейневана. На Шарлея. І знову на Рейневана. А потім угору, на небо. Достоту так, ніби чогось звідти сподівався.

— Брате! — Рейневан підійшов не до Кромешина, а до Отіка з Ложі, якого він знав краще. — Вплинь на гейтмана, зупиніть цю різню! Де бургомістр міста? Отто Арнольдус? Мені конче треба з ним поговорити!

— Бо що?

— Він володіє украй важливою інформацією! — гладко збрехав Рейневан, перекрикуючи передсмертні крики. — Таємною, особливого значення. Для справи!

— Ну, то вам не пощастило, тобі і справі, - сказав Кромешин. який прислухався. — Оце-от бургомістр Арнольдус. А оце-от — голова бургомістра Арнольдуса.

Він показував на першого убитого, бородання в блакитному плащі, того, кого стяли на дишлі.

— Мені його навіть шкода, — додав він. — Вічний спочинок дай йому, Боже. Et lux perpetua luceat ei.

— У нього… — Рейневан ковтнув слину. — В Арнольдуса була дружина… Люди! Хто її знає? Хто…

— Я знаю! — послужливо зголосився один із місцевих, з групи тих, що служили таборитам за провідників. — Це на вулиці Митній. Я покажу!

— Веди.

* * *

Віриду Арнольдусову, свіжоспечену вдову бургомістра, вони застали живою. У сплюндрованому помешканні. Коли вона намагалася піднятися з підлоги і неслухняними руками довести до ладу подерте вбрання, прикрити наготу

клаптями порваних сукні та сорочки. Самсон голосно вдихнув. Шарлей вилаявся. Рейневан відвів погляд.

У польовому війську Табора суворо карали за зґвалтування, введені Жижкою військові статути передбачали за це кару різками або навіть страту. Та що подієш, Жижки не було в живих уже п'ять років, а його статути, цілком очевидно, застаріли й вийшли з ужитку. Не витримали випробування часом. Як і багато інших принципів і правил.

Самсон зняв опанчу, накинув на плечі жінки. Рейневан присів поруч.

— Вибач, пані, - пробурмотів він. — Я знаю, що невчасно… Але це питання життя і смерті. Йдеться про порятунок людини в біді… Я мушу… Мушу задати запитання. Будь ласка…

Жінка труснула головою, вплела пальці обох рук у розбурхане волосся. Рейневан хотів торкнутися її плеча, але вчасно стримався.

— Будь ласка, пані, - повторив він. — Благаю. Стаю перед тобою на коліна. Я знаю, що тебе колись тримали в ув'язненні в монастирі. Скажи мені, де.

Вона глянула на нього з-над синяків, що наростали на опухлих щоках.

— У Марієнштерні, - сказала вона. — А тепер залиште мене саму. Ідіть. І будьте прокляті.

* * *

На вулиці вгамувалося. Кромешин дав наказ припинити різанину, підгейтмани і сотники не без зусиль стримали розохочених таборитів. Не обійшлося без втручання кінних Мікулаша Сокола, які закликали найбільш завзятих до порядку ударами батогів, кийків і древків списів. Утихомирені Божі воїни зайнялися тепер виключно плюндруванням. Спершись на свій оббитий ризами віз, Кромешин із задоволенням спостерігав, як на ринок зносять і складають на купу здобич.

— Ну і як, медику? — Отік з Ложі, що підганяв вояків, помітив Рейневана. — Ти знайшов бургомістрову? Витягнув з неї щось?

— Мені спішно треба на Лужиці. У монастир у Марієнштерні.

— Що? — наморщився Кромешин. — Ти собі їдь, куди очі дивляться, мені до цього діла нема. Але твої приятелі служать у війську, а військо вирушає на Жагань. Я скоро накажу виступати.

— Зажди з цим наказом, гейтмане.

Ці слова сказав молодий чоловік у школярському береті і чорному вамсі, верхи на вороному жеребці. Його супроводжувала Рікса Картафіла де Фонсека. І збройний у півпанцирі на стьобаному акетоні. Коні храпали, бо чули кров, прибульцям довелося спішитися. Гейтман дивився на них спідлоба.

— Ви хто? Що треба?

— Накажи, хай сторонні відійдуть.

Кромешин жестом відіслав усіх, залишилися тільки Гарда й Отік з Ложі. Рейневана, який теж хотів відійти, зупинила Рікса. Це не пройшло повз увагу Кромешина.

— Тебе я, здається, вже бачив, — він зміряв поглядом молодого чоловіка в береті. — Біля Прокопа. Тебе звати Пйотр Прейшвіц, міський писар з Будишина.{38} Ти начебто наш шпигун. Кажи, я слухаю. Що ти маєш переказати?

— Я маю переказати: зараз недобрий час для нападу на Жагань.

Вацлав Гарда реготнув, Отік з Ложі пирснув від сміху. Кромешин не відреагував.

— Бачиш, — він широким жестом обвів трупи, кров на бруківці, полум'я і дим над дахами, — що я зробив з цим містом? Я відплатив. За битву під Крацау. Лужичанам і сілезцям пиха вдарила в голову, з нашої поразки під Крацау вони зробили символ для підтримки духу. То я їм дам символ. Такий, що почувши слово «Крацау» накладатимуть у штани навіть їхні внуки. Болеславець заплатив. Заплатять Житава, Будишин, Згожелець, Хоцебуж, Камінь і Губін, прийде їхній час. А Жагань заплатить уже невдовзі. Герцог Ян Жаганський і його брат Генріх були під Крацау, на їхніх руках — чеська кров, і ця кров волає про помсту. Каменя на камені в Жагані не залишу.

— Князі Ян Жаганський і Генріх на Глогові, - повільно і виразно вимовив Пйотр Прейшвіц, — звернулися до короля Польщі по протекцію, поклялися вірно стояти на боці Польського Королівства і підтримувати Польщу в усіх починаннях. А в Кракові зараз саме перебувають чеські посли. Прокоп Голий, англієць Пітер Пейн, Бедржих зі Стражниці і лицар Вілем Костка з Поступиць. Вони там нараджаються про союз, виявляють добру волю і приязнь, а ти, брате Кромешин, хочеш плюндрувати і палити князівство, яке знаходиться під Ягайловою протекцією? Мені наказано передати: director Прокоп не підтримує ідеї нападу на жаганське князівство. Радить прийняти запропонований викуп.

— Мені ніякого викупу з Жагані не давали.

Прейшвіц подивився на Ріксу, тоді на збройного у півпанцирі. Збройний вийшов наперед. І заговорив.

— Світліший князь Ян, illustrissimus dux і пан на Жагані, моїми устами переказує посланництво. Він схильний…

— Вісімсот злотих ринських,{39} — грубо перебив Кромешин. — Як заплатить, то я його пощаджу.{40} Я сказав. І прощавайте. Брате Гарда, шикуй військо у маршовий ордер.

* * *

— Марієнштерн, — замислено повторила Рікса. — Монастир цистерціанок. Це на півдорозі між Згожельцем і Будишином. Звідси буде зо три дні їзди.

— Два, якщо гнати коней, — виправив Пйотр Прешвіц. — Це Віа Регія, нею добре подорожувати. А мені саме в той бік. Радо поведу.

— Тож не гаймо часу, — вирішила Рікса. — Щоб перед смерком добратися бодай до Новогродця.

— Я не можу, — відповів Шарлей на запитальний погляд Рейневана. — Кромешин мав рацію, я на службі. Табор не пробачив би мені дезертирства, а за дезертирство — зашморг. Люди з мого власного загону підняли б мене на гілляку.

— А я поїду, — тихо заявив Самсон. — Недоумкам усе сходить з рук. Мене не можуть оголосити дезертиром, бо я не поступав на службу. Я був приписаний до Шарлея. Як він скаже їм, що я зник, то це так, якби від нього втік собака.

— З Богом, Шарлею, — Рейневан скочив у сідло. — Бережи себе.

— Це ви себе бережіть. Вас четверо, а в мене шість тисяч приятелів. Плюс двісті возів з артилерією.

* * *

Сонце заходило. У Болеславці смерділо паленим, на пожарищах стелилися вогники. У Болеславці чорна кров застигала у стічних канавах. У Болеславці одні собаки вили, а інші рвали тіла вбитих. У Болеславці звучали стогони поранених та помираючих, плачі покривджених та осиротілих, уривки молитов тих, кого було позбавлено надії.

Врешті-решт сонце зайшло, а зранене місто притихло.

Nox ruit et fuscis tellurem amplectitur alis.{41} Ніч настала, і сон охопив усе живе.

* * *

Бідний Рейневан.

Мені його так шкода, Маркето. Я дуже шкодую, що жодним чином не міг допомогти йому в його нещасті.

До монастиря цистерціанок ми добралися через два дні їзди. Тільки для того, щоби дізнатися, що панни Ютти там нема. Це дуже прибило Рейневана. А ще більше його прибило те, що Ютта там була. Протягом трьох місяців, від середини лютого до Зелених свят. Він розминувся з нею всього на місяць.

Ми об'їхали навколишні жіночі обителі. Шукали у кларисок у Сойссліці, у бенедиктинок у Рієсі, у магдалинок у Любані. У Згожельці розпитували цистерціанок з Марієнталя під Остріцем, які втекли після спалення їхнього монастиря в 1427 році. Ми ніде не знайшли Ютти, ніде нічого про неї не знали. Рейневана охопив глибокий відчай. Я не міг йому допомогти.

Мені його дуже шкода.

Тобі теж?

З Лужиць ми повернулися до Праги, у середині серпня туди добрався і Шарлей, якийсь час ми провели разом, але невдовзі Шарлей повернувся у

польове військо. Зараз він розквартирова ний десь під Ічином, і ходять чутки про черговий рейд на Лужиці, який має вирушити після святого Вацлава.

Рейневан залишився в Празі, в аптеці «Під архангелом», разом з тамтешніми чарівниками він намагався відшукати Ютту з допомогою магії, однак безрезультатно. Потім під Псарами спалахнула пошесть, і він, медик за покликанням, поспішив лікувати. Не вагався ані миті. Поборов свій емоційний зрив, не піддався розпачу. Правду мовлять, коли кажуть, що те, що нас не вб'є, зробить нас сильнішими.

А я?

Я вирішив повернутися сюди, до Рапотіна. Чи надовго? Настільки, наскільки це буде можливо.

Що далі, питаєш? Безсумнівно, ми знову зустрінемося, всі троє, безсумнівно, це станеться вже дуже скоро. Доля сильно пов'язала нас між собою, на добре і на лихе. А ніщо ж не стається без причини.

Доля сильно поєднала мене з ними, Маркето. Дуже сильно.

Майже так само сильно, як із тобою.

Розділ п'ятнадцятий

у якому слабкість характеру змушує Рейневана стати героєм. Герої героїчно переправляються через ріку Мульду і героїчно б'ються у кривавій битві. Героїзм винагороджується. Слабкість, як не дивно, теж. Звідси мораль, від виголошення якої автор усе-таки утримається.

«Боже, великий Боже, venerunt gentes in hereditatem tuam, знову прийшли погани до спадку Твого!

Чи се за гріхи наші, чи ж то нам poena peccati, що поспіль до нас єретик з мечем і смолоскипом вторгається?

Anno MCCCCXXIX, ipso die sancti Johannis baptisté скривдили гуситські розбійники наш любий кляштор, наш скрипторій і нашу книгозбірню, гордість нашу! Посягнули на твори такої величини, як «De fide catholica» Алануса Остров'янина, «Librę de meravelles» Раймунда Лулла і «Clavis sanationis» Симона Генуезького, на такі інкунабули, як «Hieroglyphica» Гораполлона Єгипетського і «Bestiaire» П'єра з Бове, на трактати та кодекси такої прекрасної роботи, як «Expositio totius mundi et gentium», «De magia veterum», «Liber de mirabilibus natura arcanis», «De amore», «Secreta mulierum» та багато інших, можливо, єдиних у світі примірників. Заламати руки, та й годі!

Півроку не минуло, як знову навала. Знову вікліфісти. Thaborienses, Orfani et Pragenses, а на їхньому чолі Procopius Rasus, той, як він наказав себе називати, gubernator Taboriensium communitatis in campis bellancium, найбільший і найжорстокіший серед апостатів та єресіархів, достоту не чоловік ex muliere natus, a monstrum detestabile, crudele, horrendum et importunum. Eodem anno circa festum sancte Lucie речений

Прокоп з усім своїм військом досі не переможеним, cum curribus, cum pixidibus, cum peditibus et equitibus вирушив ad marchionatum Misnense, сіючи смерть і пожежі. І так дійшов до ріки, що зветься Мульда. А зима того року була м'яка…[120]» Перо висохло, неприємно заскрипіло по вишкрябаному пергаменті. Старий монах-літописець опустив його в каламар.

Пахолки освітили покій, запаливши свічки на всіх підсвічниках. Вроцлавський єпископ Конрад аж хекнув від задоволення, побачивши вираз захвату на обличчі Гжегожа Гейнче. Він знав, що інквізитора нелегко було здивувати, не кажучи вже про захват.

— А що, — запитав він із гордістю, тішачись справленим враженням. — Гарна річ, хіба ні?

Гжегож Гейнче кашлянув. І підтвердив кивком голови. Річ була гарна. Годі й сперечатися, гарна.

Єдиним предметом обстановки в покої був величезний стіл, цілком покритий гігантською картою Шльонська і сусідніх країн, зробленою з клаптів тканин, покритих шовковою вишивкою. Хоча інквізитор ніколи раніше не бачив цієї карти, він знав про її існування. Він знав, що її зшили і вишили домініканки від святої Катажини на підставі малюнків, зроблених цистерціанцями з Любйонжа. І що це зайняло черницям більш аніж рік.

Позаяк карта служила головним чином для відстежування та аналізування воєнних дій, на ній були розставлені майстерно вирізьблені фігурки. Їх виготовив Амброзій Ерлер, найкращий вроцлавський різьбяр, у точній відповідності до вказівок самого єпископа. Частини католицьких військ були показані у вигляді біло-золотих фігурок крилатих ангелів з вогняними мечами, формування гуситів були показані як рогаті чорти, які сиділи навпочіпки, випнувши задниці.

Щоранку клірики відтворювали для єпископа актуальну воєнну ситуацію, розставляючи фігурки згідно з пересуваннями військ на театрі воєнних дій. Від тринадцятого грудня, дня святої Люції, тобто від початку великого гуситського рейду на Мейсен і Саксонію, театр охоплював простір між вигаптуваними блакитною ниткою ODERA FLV і ALBEA FLV, а фігурки клірики порозставляли у районі, позначеному назвами SAXONIA, MIŚNIA, TURINGA і LUSATIA INFERIOR, з яким на півночі межувала MARCA ANTIQUA, а на півдні — BOHEMICA SILVA.

— Підійди-но, Гжесю, — поквапив єпископ. — Кинь оком.

Інквізитор кинув. Військову ситуацію він знав, але на гарні фігурки можна було подивитися. Чорти з випнутими задницями були розставлені поблизу Ошаца, міста, яке війська Прокопа Голого пустили з димом чотири дні тому, двадцять дев'ятого грудня. Чехи йшли вздовж Лаби у напрямку Пірни, знищуючи все на шляху вогнем і залізом. Вони вчинили спустошення у гірничих округах Марієнберга і Фрейталя. Потім, палячи села, дійшли до Фрейберга, Дрездена і Мейсена, але не стали гаяти час на облогу укріплених міст. Швидким темпом маршу вони сплутали карти саксонському курфюрстові Фрідріхові, змусивши його та його союзників до швидкого відступу. Цим самим вони змусили крилатих ангелів скупчитися тісною групкою на північ від напису LIPSIA.

— Це, — єпископ повів пальцем по блакитній лінії, котра розділяла чортів і ангелів, — ріка Мульда. Прокоп хоче пробратися вглиб Саксонії, тож мусить переправитися. Найімовірніше, він зробить це десь тут, поблизу Грімми. Курфюрст Фрідріх міг би це використати. Під час переправи він міг би зім'яти єретиків, міг би потопити їх у Мульді, як кошенят. Достатньо поворушити мізками і знайти в собі мужність. Як ти гадаєш, Гжесю, курфюрст поворушить мізками?

— У мене є щодо цього серйозні сумніви, — підняв очі інквізитор. — Як щодо мізків юного курфюрста, так і щодо його мужності. Досі він якось не виявив хоробрості в цій кампанії. Якби мені довелося шукати історичні порівняння, я не порівнював би його з Юлієм Цезарем. Радше з Квінтом Фабієм Кунктатором[121].

— А в його оточенні? Чи в його оточенні не знайдеться нікого розумного і відважного? Жодного Цезаря? Я не маю на увазі маркграфа мейсенського, його навіть прозивають «Поступливим». Ані бранденбурзького курпринца Яна, бо він одержимий дивак. Хто там ще є з таких, в кого не заяча душа?

— Духовні особи, звісно ж, — усміхнувся Гжегож Гейнче. — Принаймні деякі. Напевне Гюнтер фон Шварцбург, архієпископ магдебурзький.

— Я так і знав, — кивнув Конрад, — що ти його назвеш. Так, архієпископ Гюнтер — людина, здатна зауважити нагоду, що її підсовує переправа гуситів через Мульду. Він зумів би використати перевагу, зумів би допомогти Фрідріхові спланувати і провести атаку. Але ми не можемо якбикати і покладатися на випадок, треба це Гюнтерові підказати. Хтось мусить галопом мчати до Лейпцига з посланням.

Інквізитор промовисто глянув на єпископа, кашлянув у кулак.

— Знаю, — Корад скривився як середа на п'ятницю. — Пам'ятаю. Архієпископ магдебурзький злий на мене за Грелленорта. Тож мушу покластися на тебе, інквізиторе. Твої вказівки

Гюнтер вислухає уважно, інквізиторів він поважає, підтримує їхню діяльність і бере в ній активну участь. Crescit cum magia haeresis et cum haeresi magia[122], а день без вогнища — втрачений день, ось які його девізи. І результати видно — у радіусі п'яти миль від Магдебурга годі знайти жида або чарівницю. Цьому можна тільки позаздрити. І пошкодувати, що у Вроцлаві так не є… Не сприймай на свою адресу, Гжесю.

— А я і не сприймаю. Перейдімо до справи.

— Ти маєш когось для такої місії? - єпископ подивився з-над карти. — Хто міг би поїхати до Саксонії, до Гюнтера фон Шварцбурга? Людина вірна, надійна і достойна довіри?

— Така людина є. А позаяк я передбачив, що він буде потрібний, то привів його із собою. Він чекає в передпокоях. Закликати?

— Заклич.

— З дозволу вашої достойності. Диякон Лукаш Божичко. Чоловік, якому я безмежно довіряю.

* * *

Води Мульди були брунатно-сірі та спінені, вони піднялися настільки, що смуга верболозів цілком занурилася в них, виступаючи понад течією тільки низьким наїжаченим гребенем. Дерева над берегом були затоплені майже до середини стовбурів. На одному з таких стовбурів зачепився перевернутий набік віз. Далі на групку верболозів спирався ще один, перекинутий догори дном, затоплений, над водою стирчали тільки колеса.

— Третій геть-чисто знесло, — випередив запитання Прокопа старший загону цестаржів[123]. Ріка підхопила. Ми ще й на рівне не виїхали. Решту встигли цафнути.

— Таки треба визнати, — Ян Краловець підвів коня на самий берег, передніми копитами у воду, — що річка немало води несе. І рве, як холера.

— Тепла зима, дощі замість снігів, — кивнув Якуб Кромешин з Бржезовиць, гейтман польових військ Табора. — На інших бродах, годі й сумніватися, те саме буде.

— То що, — Прокоп Голий розвернув коня, окинув поглядом гейтманів, — ріка Мульда має зупинити наш марш? Оця дещиця мокрої води має поставити хрест на наших планах? Брате? Мене цікавить твоя думка! І рішення!

Старший цестаржів довго мовчав, зважував слова. Ніхто його не підганяв. Усі, у тому числі й Рейневан, знали, що досвід у нього був чималий. Зі своїм загоном цестаржів він пройшов бойовим шляхом Табора майже від початку, а славу здобув у 1424 році, коли сміливою переправою через Лабу вивів Жижку з оточення під Костельцем. Рубав для польових військ просіки в лісах під Таховом і Рецем, мостив стовбурами дерев проходи через моравські болота, будував мости на Сазаві та Одрі, переправляв вози через Нітру, Квісу, Бобер, Реген і Нааб.

— Переправимось, — він нарешті розрядив напружене очікування сухим і діловим ствердженням. — Але не потрійною колоною, бо засильний напір води… Тра по їднім, віз за возом, у ряд, зв'язавши їх для безпеки линвами…

— Переправа одинарною колоною триватиме не менше доби, — сказав, зважуючи слова, їра з Ржечиці, гейтман Сиріток. — Це довго.

— На тому березі, - похмуро підтвердив Кромешин, — нас потроху прибуватиме, на цьому потроху убуватиме. Сакси допетрають це і вдарять там, де нас у даний момент буде найменше. Можуть нам добряче залити сала за шкуру.

— Особливо припертим до ріки, — додав лицар Вілем Костка з Поступиць, досвідчений воїн, учасник війни, яку Польща вела з орденом хрестоносців у 1410–1414 роках. — Бути припертим до ріки — це взагалі загрожує розгромом.{42}

— Рішення! — Прокоп сіпнув вус. — Що пропонуєте?

— Відправмо Службу Божу! — вихопився проповідник

Маркольт. — Ми ж Божі воїни, Бог нас вислухає. Відправмо службу за те, щоби вода спала.

Прокоп завмер з рукою біля вуса, довго дивився на священика.

— Інші пропозиції?

— Диспутувати марно, — коротко мовив Ондржей Кержський із Ржимовиць, який досі мовчав. — Мульду перейти мусимо. Якщо цестарж каже, що в ряд, то в ряд.

— Варто би все-таки подбати, — зауважив Кромешин, — аби сакси про переправу не довідалися. Бо якщо псявіри довідаються…

— Нам каюк, — закінчив Краловець.

* * *

— О, Рейневан! — Прокоп вихопив з рук цирульника рушник, витер ним поголине лице від решток мила. — Добре, що ти є. Мазь приніс?

— Приніс.

— Саме вчасно, — Прокоп жестом відіслав цирульника, зняв сорочку через голову. Поголений, він пахнув італійським милом із Савони.

— Крижі болять як сто чортів, — він сів на лавці, обернувся. — Намасти мене тим своїм магічним мастилом.

— Через отой біль, — гейтман дав себе натирати, — я не можу зібратися з думками. А мені оце саме конче треба думати. Ти нині був над рікою, знаєш, які наші справи. Переправа буде нелегка, а ми під час переправи будемо наче той слимак без мушлі, перший- ліпший горобець дзьобне. Ти ж це розумієш? Га? Рейневане?

— Та вже ж розумію.

— Ох, — застогнав Прокоп. — Воістину, райський лік ця твоя мазь, біль як рукою зняло. Що би я без тебе робив, медику? Не втраться мені, Рейневане. Не подінься і не згубися.

Рейневан відчув дрож, вловивши в його голосі дивну зловісну нотку. Director польових військ подивився на присутніх командирів, дав знак Кромешинові. Той відклав ніж, яким зрізав напівсире м'ясо з ребер запеченого барана, встав, підійшов до дверей хати, виглянув і роззирнувся, чи ніхто не підслуховує. Решта гейтманів теж на якийсь час припинили їсти, їхні обличчя були серйозні і незворушні.

Рейневан втирав мазь.

— Отже, браття гейтмани, — Прокоп почухав свіжопоголену щоку, — я прийняв рішення. Післязавтра на світанку ми почнемо переправлятися через Мульду. Вище по ріці, бродом під

Кессерном. Нікому про це ні слова. Це не може вийти поза цю хату.

* * *

Обозні вогні Табора та Сиріток палахкотіли аж до горизонту. З підвішених над жаром казанків розходився запах найрізноманітніших вояцьких страв — запах, попри голод, не надто апетитний. Рейневан ішов, міркуючи, у бік будівель фільварку. Гусити його не спалили, бо хотіли мати бодай латку даху над головою. Там він сподівався застати Шарлея і Самсона.

З-за возу, повз який він проходив, раптом вигулькнула невеличка постать. Він вловив слабкий запах розмарину.

— Рікса?

Вона матеріалізувалася просто перед ним, загорнута в плащ, у щільно прилеглому до голови каптурі. Відразу перейшла до справи. Її голос був рішучий і неприємний.

— Де і коли Прокоп буде переправлятися через Мульду?

— Я теж радий тебе бачити.

— Де і коли буде переправа? Не змушуй мене повторювати.

— І все-таки повтори, будь ласка. Я хотів би нарешті переконатися, чиїй справі ти служиш. Хотів би нарешті бути впевненим.

— Я знаю, — Рікса його ніби й не чула, — що ти був при тому, як приймалося рішення про переправу. На Мульді є три броди. Один тут, під Гріммою. Другий — нижче, в Дорнау. Третій — вище, біля села Кессерна. Котрий вибрав Прокоп? Кажи, Рейневане, в мене нема часу.

— Це нічого не дасть.

— Послухай, — її котячі очі блиснули у світлі смолоскипів, загорілися, ніби у справжньої кішки. — Це важлива річ. Ти навіть не уявляєш, наскільки. Я мушу знати. Кажи, а то…

— А то що?

Рікса не встигнула відповісти, не встигнула відреагувати ні словом, ні жестом, ні дією. З-за возу раптом виринула швидка тінь. Рейневан почув тупий стук удару, глухий зойк Рікси і звук падаючого тіла. Він хотів відреагувати, але не встиг. Почув, як вимовляється заклинання, відчув, як у повітрі поширюється характерний для магії запах озону і як його охоплює миттєвий параліч.

— Мовчи, — просичав Лукаш Божичко. — І не роби нічого, про що ти міг би пошкодувати.

— Ти її вбив.

— Та де там, — диякон штурхнув Ріксу ногою, здійняв з пальців кастет. — Просто поквитався за Ратибор. Вона мені тоді два зуби роздробила. Я зглянувся на її стать, не хотів псувати красу навіть синяком. Присадив по потилиці. Але годі про дурниці, я тут у важливій справі. Де Прокоп буде переправлятися через Мульду?

— Не знаю.

— А ти знаєш, — запитав після недовгого мовчання Божичко, — що твоє незнання може мати дуже неприємні наслідки? Для Ютти де Апольда?

— Іди геть, — Реневан глибоко зітхнув. — Apage. Згинь, пропади. Я не дам себе більше залякувати і шантажувати. Є межа.

— Є. І ти якраз до неї дійшов. Я серйозно раджу тобі її не переходити.

— Я не вірю у твої погрози. Інквізиція не наважиться скривдити Ютту.

— Інквізиція — ні. Я — так. Годі, час підганяє. Рейневане, попереджаю, я говорю серйозно, не дубітуй[124], що я зроблю те, що обіцяю, і не завагаюся. Мусиш ресольвувати[125]. Викажеш мені місце переправи — дістанеш свою Ютту назад, я тобі її поверну. В іншому випадку ти вже ніколи не побачиш дівчину живою. Стій спокійно, збережи пацієнцію, не змушуй мене завдати шкоди тобі чи жидівці. Я тримаю каблук на її шиї, будь-якої миті можу розчавити їй трахею. Тебе, якщо поведешся по-дурному,

теж уб'ю. А потім накажу вбити Апольдівну.Ресольвуй, але швидко. Час підганяє.

Поруч пройшли кілька таборитів, ледве звернувши увагу. Бійки, сутички і зведення порахунків на периферії належали до звичайних речей, до табірної буденності. Рейневан міг, ясна річ, крикнути, покликати на допомогу. Не покликав.

— Ти звільниш… — він кашлянув. — Звільниш Ютту? Віддаси мені її? Поклянися.

— Клянуся спасінням душі. Де переправа?

— Вище Грімма. У Коссерні. Післязавтра на світанку.

— Якщо ти мене обманюєш, твоя Ютта помре.

— Я говорю правду. Я прийняв рішення.

— Розумне рішення, — сказав Лукаш Божичко. І зник у пітьмі.

* * *

Через кілька хвилин Рікса застогнала, заворушилася. Встала на коліна. Знову застогнала, різким рухом схопившись за голову. Помітила Рейневана.

— Ти сказав… — вона захлинулася. — Ти сказав йому, де?

— Я мусив. Ютта…

— Уб'ю… — вона зірвалася на ноги, похитнулася. — Уб'ю сучого сина!

— Ні! В нього Ютта! Ти не можеш!

Він хотів схопити її за лікоть. Рікса викрутила руку, хапнула його за зап'ясток, перегнула. Він крикнув від болю. Вона підставила йому підніжку і кидком через стегно повалила на землю.

Перш ніж він устиг піднятися, Рікса зникла в темряві.

* * *

У бік центру табору він ішов, як сліпий, заточуючись і спотикаючись. Кілька разів він наткнувся на когось із таборитів, кілька разів його назвали п'яним бевзем і дурилом, кілька разів добряче штурхнули. Він не звертав уваги.

— Рейневан! — наступний таборит, на якого він налетів, схопив його за плечі і потрусив. — Агов! Я ж якраз тебе шукаю!

— Шарлей? Це ти?

— Ні. Свята Перпетуя. Що з тобою, до дідька? Отямся!

— Я мушу… Я мушу вам дещо відкрити… Тобі та Самсонові… Сталося дещо…

Шарлей миттю посерйознішав, роззирнувся.

— Ходи.

* * *

Вони вислухали його на квартирі, жуючи печену ріпу, якої назбирали чималий запас. Вислухавши, довго мовчали. Самсон кілька разів зітхнув, кілька разів розвів руками — безпорадним жестом. Але не вимовив ні слова. Шарлей посилено міркував.

— Ну що ж, — нарешті сказав він з повним ротом ріпи. — Я тебе розумію, Рейнмаре, бо на твоєму місці я сам би так вчинив. Життя відзначається тим, що своя сорочка ближча до тіла. Я схвалюю твій вибір. Ти зробив те, що в цій ситуації треба було зробити. Ти вчинив слушно.

Самсон зітхнув і покрутив головою. Демерит це проігнорував. Ковтнув ріпу.

— Ти вчинив слушно, — повторив він. — І тебе, ймовірно, саме за це і повісять, бо такою зазвичай буває доля тих, хто чинить слушно.

— З цієї афери, — додав він, помовчавши, — можна вибратися двома способами. Але позаяк утікати ти не хочеш, залишається один. Ми повинні стати героями. Я навіть знаю, де, коли і як.

* * *

Над Мульдою займався світанок, каламутний від імли. Висока вода кипіла вирами, бризкала хвилями на береги. З води здіймалася пара.

З покритого туманом лугу вринув озброєний загін, понад триста кінних. На чолі їхав лицар Ян Змрзлік зі Свойшина. У повному обладунку, покритому короткою якою, прикрашеною відомим і славетним гербом — трьома червоними поясами у срібному полі. Праворуч нього їхав Пршедбор з Погоржілок, моравець, ліворуч — Фріцольд фон Варте, найманець, гельвет з кантону Тургау.

Ян Змрзлік розвернув коня, повернувся обличчям до свого війська, якусь хвилю здавалося, що він захоче виголосити промову. Але все, що можна було сказати, уже було сказано раніше. Про Бога. Про справу. Про самопожертву. Про місію. І про те, що залежить від загону. Від них.

Від них, від загону, залежить доля усього війська і всієї операції. Вони повинні форсувати Мульду, розвідати лівий берег, швидким переходом добратися до броду в Кессерні і заволодіти ним.

І утримувати його. Забезпечити переправу. Будь-якою ціною.

— У ріці, - Шарлей штурхнув Рейневана коліном, — тримайся мене і Самсона. Та вода чогось паскудно виглядає.

— Пора починати, — дав знак Ян Змрзлік. — Бог з нами, браття!

Сам перший загнав коня в ріку. За ним, не вагаючись, поспішили Пршедбор і фон Варте, за ними — Рейневан, Шарлей і Самсон, за ними — кількадесят інших, за ними — решта, здійнявши на воді білі буруни. Загубивши дно під копитами, пустилися вплав.

По конях, які спочатку пливли прямо, ударила течія, їх почало зносити. Рейневан, котрий судорожно тримався за гриву, з жахом побачив, як кількох кінних підхопило і понесло в туман. Він уколов коня шпорами. Його залило водою, до нього прорвався Самсон, підтримав, приєднався і Шарлей; усі разом вони протистояли ріці. Решта вершників теж почали збиратися в купки і підтримувати один одного, забезпечуючи точку опори. Попри те раз у раз когось підхоплювало, раз у раз кричала людина, раз у раз панічно іржав кінь. Вони були на середині ріки, бистрінь несла тут зі страшною силою.

— Тримайтеся! Тримайтесь! — почули вони крик Змрзліка. — Уже недалеко!

Хоч їх і зносило, вони пропливли вже третину стрижня, течія дещо ослабла. Але коні ослабли теж, у їхньому дикому храпанні став вчуватися розпач. А дна все ще не було. Вершникам вода сягала вище стегон і до пояса, у коней над водою стирчали тільки підняті голови. Знову когось підхопило, знов якийсь знесений і потопаючий кінь спінив хвилі у передсмертних конвульсіях, жалібно іржучи, поки вода не залила йому ніздрі.

Страхіття закінчилося раптово. Стало неглибоко, коні дико заіржали, відчувши грунт під копитами, спромоглися на те, щоби з останніх сил продертися через багно, очерет і верболіз. Загін Яна Змрзліка форсував Мульду. Він сам, стікаючи водою, стояв на схилі й рахував уцілілих. Сонце просвічувало крізь туман блідо-золотою монеткою.

Порахувавши, гейтмани сформували колону. Роз'їзди вже вирушили, один на захід, до лісів, другий — по дузі через рибальські поселення на північ, третій — по течії ріки, прямо в бік броду під Кессерном. Але Змрзлік не збирався чекати, поки вони повернуться. Він вивів загін з лугів на сухішу землю і наказав виступати. Вони рушили ступою. Сонце було все вище, але невдовзі цілком сховалося за хмарами, які нагнав вітер, що несподівано зірвався. Почав порошити дрібненький сніжок.

Повернувся перший роз'їзд. «На заході нікого, — доповіли вони, — ні сліду ворога». Суворе обличчя Змрзліка не змінило виразу.

Вони були вже майже на висоті Кессерна, коли повернувся роз'їзд, посланий по течії ріки. «Усе чисто, ніяких військ», — доповіли. Загальний настрій помітно покращився.

Вони добралися до броду. Дали сигнал прапорцем, не минуло й три отченаші, як з правого берега надійшла відповідь. Не минуло й ще три, як ліс за Мульдою почав кишіти людьми, які вели до броду запряги й вози.

І тут з'явився останній роз'їзд — той, який був посланий найдалі. Шарлей багатозначно кашлянув, міряючи Рейневана поглядом. Самсон зітхнув. Змрзлік теж знав — іще до того, як йому склали рапорт.

— Ідуть! Ідуть, брате Змрізліку! Сила їх!

— То все-таки так, — похмуро промовив Пршедбор з Погоржілок. — Зрада! Нас зрадили!

— На те скидається, — безпристрасно підтвердив Змрзлік, пристаючи в стременах. — Шикуйся!

— Ми будемо обороняти переправу? Нас менше ніж три сотні!

— Має вистачити, — Змрзлік подивився на нього згори. — Шикуйся до бою!

* * *

Вони чекали в засаді, сховавшись у сосняку. Було чути перешіптування. Дехто бурмотів молитви.

— Рейневане.

— Так, Шарлею.

— Не шукай смерті. Ми повинні бути героями. Не мерцями. Зрозуміло?

Він не відповів, покусуючи губи.

Туман, що навис над лугами, поглинав звуки, м'який грунт стишував тупіт копит. Спершу до їхніх вух долетіло іржання одинокого коня. Потім брязкіт заліза. А потім вони відразу все побачили.

— Щонайбільше чотириста коней, — упівголоса оцінив Змрзлік. — Страх має великі очі. А повільно якось ідуть, в'яло. Ніби не на битву…

— У знаку на хоругві орлине крило, — здивувався Пршедбор з Погоржілок. — Знак пана Гануша Поленца, лужицького ландвійта. Звідки тут лужичани? І чому їх усього чотири сотні?

— Це авангард, — констатував Змрзлік. — Саксонський курфюрст з усіма силами, мабуть, іде прямо за ними. Як дійдуть, то зметуть Прокопа на переправі. Ми повинні їх зупинити. Знак! Сурміть!

Озвалася мідно-бляшаним голосом сурма, а з першим же її тоном гримнуло сто пищалей і рушниць. Сховані за тинами і халупами спішені стрільці сипонули в колону градом куль і стріл, вирвавши в лужицьких лавах страхітливу діру. Не давши ворогам отямитися, на них кинулося з правого флангу сто кінних Змрзліка, друга сотня, під командуванням Фріцольда фон Варте, вдарила з тилу. Стрільці, знову в сідлах, врізалися в лівий фланг. Полем роздалися великі крик і брязкіт зброї[126].

Рейневан летів попереду всіх, першим накинувся на лужичан, першим звалив противника з сідла, врізався в лави, рубаючи мечем, мов навіжений. Біля нього працював Шарлей, ріжучи фальшіоном, з другого боку Самсон лупив гудендагом, збиваючи вершників разом з кіньми. Кіннота Табора, хоча і в легших обладунках і менш численна, мала перевагу в розгоні та в несподіванці. І в завзятості. На отетерілих лужичан сипалися удари, над бойовими вигуками і криками поранених здійнявся оглушливий грім розрубуваних блях.

Усіх своїх підлеглих перевершив у відвазі та в ратній праці лицар Ян Змрзлік, пан на Орліку. Він ввірвався в лужицькі лави і лютував там, страшно, але методично рубаючи бойовою сокирою направо і наліво. Під його точно націленими ударами нагрудники і щити лускали, як глиняні черепки, вгиналися наплічники, ламалися наручі, а розтрощені салади і закривавлені гундсгугелі підлітали на два сажні вгору. Лужичани почали відступати і втікати від страхітливого воїна; а побачивши це, почали втікати й інші. Тим більше, що з боку броду вже долинали бойові крики: перші таборити, переправившись, поспішали на допомогу.

А лужичанам на допомогу не приходив ніхто. І Змрзлік щодо цього гав не ловив.

— Гир на них! — гаркнув він. — Бити їх, бити! Не давати втекти!

Його голос, хоч і гучний, губився в брязкоті та галасі. А лужичан і так били. Били, поки вони не стали відступати всі разом. А тоді врешті-решт почали налякано утікати. Частина гуситів кинулася в погоню, решта ж вибивала тих, що лишилися, позбивавшись у тісні купки і затято обороняючись. Найзапекліший і найуспішніший опір чинила одна група, якою командував лицар у повному обладунку і на ладрованому' коні.

— Єретики, псявіри! — ревів з-під піднятого заборола саладу лицар, рубаючи навколо себе великим мечем. — Ану сюди! Ну ж бо! На поєдинок, один на одного! Хто проти мене виступить! Ну, підійди же котрийсь!

Шарлей під'їхав до Рейневана, всунув йому в руку празьку «зрадницьку» рушницю з тліючим ґнотом.

— Підійди, — важко висапав він, — раз просить.

Рейневан змахнув з очей піт і кров. Клусом під'їхав, підняв самопал і випалив лицареві прямо в лице. Цього було досить.

— Пардон! — один за другим кидали зброю лужичани. — Пардон! Здаємося!

— Важних не бити! — крикнув поранений Пршедбор з Погоржілок, хитаючись у сідлі. — В'язати їх! Викуп…

Він захлинувся, більше нічого не міг із себе видушити.

Ян Змрзлік виїхав клусом на горбок, зіскочив із заляпаного кров'ю коня. Витер кров з обличчя. Подивився на поле, на якому його триста кінних розгромили і змусили тікати чотири сотні відбірної лужицької кінноти. Став навколішки.

— Non nobis, — він склав руки, здійняв очі до неба. — Non nobis, sed nomini Tuo, Domine, da gloriam…{43}

Інші, побачивши це, теж почали опускатися на коліна. Рейневан спішився, похитнувся, схопився за стремено. Тоді нагнувся і виблював.

— Героєм бути непогано, — зауважив Самсон, важко дихаючи. — Якби ж то тільки не той страх. Як ти себе почуваєш, Рейнмаре?

Рейневан ригнув. Самсон не став перепитувати. Під'їхав Шарлей, теж спішився. Почекав, поки Рейневанові попустить.

— Veritas Dei vincit, — сказав він. — Сам не знаю як, але vincit. Сам не знаю, як так сталося, що на нас тут не чекало десять саксонських хоругв. Певно, таки й справді Боже втручання. Або хтось переплутав броди.

— Ні перше, ні друге, — відповів з похмурою міною Рейневан. — Рікса наздогнала і прикінчила Божичка. Погубивши цим самим Ютту, прирікши її на смерть…

Поруч Самсон крутив головою. Врешті-решт показав на переправу. На свиту, що наближалася.

У супроводі Кромешина, Кержського та інших гейтманів під'їжджав Прокоп Голий, одягнений у соболиний ковпак і плащ з вовчим коміром, накинутий на «тлустий кабат», як називали у Чехії стьобану і всіяну заклепками

бригантину. Він усміхався і сяяв, оглядаючи побоїще. Зіскочив з коня, міцно обняв Яна Змрзліка.

— Non nobis, — скромно схилив голову пан на Орліку. — Не нам, а імені Божому ця слава… Люди мужньо билися… Жертовно… Та от хоч би й ці троє. Чимало полягло…

— Жертва не буде забута, — пообіцяв Прокоп. Він схвально усміхнувся, побачивши забризканого кров'ю Шарлея і все ще захеканого Самсона. Помітив Рейневана. Посерйознішав. Підійшов.

— Вибач, — сказав сухо. — Я мусив. Я не вірив у твою зраду, але на мене тиснули. Підозри треба було розвіяти. І ось вони розвіяні. Тут, під Кессерном, ми переправимося без втрат. А курфюрст Саксонії, ландграф Тюрінгії і бранденбуржці всією своєю потенцією стоять біля броду під Дорнау, за десять миль звідси, чекають на нас. А про переправу під Дорнау я сказав тільки йому.

Він показав. Рейневан побачив чоловіка, якого вели на поворозах між двома кіньми. Він його впізнав, хоча впізнати було важко. Той уже не мав обличчя, а тільки маску із запеченої крові. Це був особистий цирульник Прокопа. Знавець італійського мила.

— Голяр, — Прокоп глянув зі зневагою, — з нього теж не був найкращий. Зроби так, брате Кромешин, щоби він усе виказав. Про спільників, про контакти і так далі.

— Він уже все виказав.

— Не думаю. У нього ще й досі є, як я оце бачу, ноги. І він іще може на них стояти. Докладіть більше старання.

— Слухаюсь.

Прокоп скочив у сідло, розвернув коня, подивився в бік ріки, де тривала переправа Табора. П'ятсот кінних під командуван ням Мікулаша Сокола з Ламберка вже переправилися і вирушили забезпечувати оборону плацдарму. Тепер переправлялася артилерія. З вод Мульди один по одному виринали вози, котрі везли розібрані пращі, тобто требуше і бліди[127], а також гармати різноманітних форм та калібрів. Новочасні фоглери з казенним заряджанням на дерев'яних домкратах. Легкі шестифунтові бомбардели, витончені кулеврини і шланги. Середні бомбарди, що стріляли ядрами завбільшки з людську голову Насамкінець з води витягли три важкі гармати калібром п'ятдесят фунтів. Ці гармати проповідники охрестили назвами «Свобода», «Рівність», «Братерство», але артилеристи поміж собою називали їх «Каспер», «Мельхіор» і «Балтазар».

— Я бачу, кредитом від Фуггерів добре розпорядилися, — пробурмотів Шарлей, поглядом фахівця розглядаючи гармати. — Тепер я знаю, навіщо я руйнував ті копальні під Марієнбергом і Фрейталем…

— Тихіше про це. Прокоп дивиться.

— Рейневане, — director operationum Thaboritarum зацікавився ними знову. — Ти, я бачу, не тільки успішно лікуєш, б'єшся теж мужньо. Ти заслужив на відзнаку. Кажи, чим я можу тебе нагородити. Або принаймні вдовольнити.

— Як завжди, — безцеремонно втрутився Шарлей. — Як під Коліном два роки тому. Відпусти нас із армії, гейтмане. У приватних інтересах, природно. Ми маємо залагодити одну приватну справу, життєво важливу. Залагодимо її — і повернемося, щоб виконувати обов'язки перед Богом і вітчизною.

— Непатріотично, — насупився Прокоп, — звучать твої слова, брате Шарлею.

— Патріотизм на словах, — відпарирував демерит, — це прикриття для негідників і нечестивців.

Прокоп Голий відвернувся. Він дивився на ріку, в якій кінний Отік з Ложі підганяв на переправі таборитських їздових. Потім спрямував коня у бік гостинця.

— Bene, — коротко кинув, перш ніж від'їхати. — Маєте вашу відпустку.

Табор просто з переправи йшов на позиції, шикувався в лави, прикриті з флангів павезниками. З боку броду зі співом маширувала піхота, цінники і стрільці. Jezu Kriste, stedry kneze s Otcem, Duchem jeden Boze, tvoje stedrost nase zbozi Kyrieleison!

— Котрогось дня, — непомітно наблизившись, озвалася за спиною Рейневана Рікса Картафіла де Фонсека, — котрогось дня і мене про це запитають. Чим тебе винагородити, запитають, за зусилля і самопожертву? Служиш, скажуть, вірно, нічого не просиш, ні почестей, ні нагород. Проси, скажуть, — і що попросиш, буде тобі дано. І я вже маю підготовану відповідь, знаєш? Хочу, скажу я їм, до кінця життя носити тільки жіночі сукні. Хочу бачити вогонь тільки в кухонному вогнищі та боятися тільки того, що хала спечеться із закальцем. Хочу чоловіка, порядного єврея, багатим вдівцям надається перевага. Ось як я відповім, коли запитають.

— Ти вбила Божичка.

— Не зуміла. Мені не вдалося його наздогнати.

— Тоді яким чудом…

— …гуситам вдалася переправа, бо армія Фрідріха стоїть не тут, а під Дорнау? Це ти мені скажи.

Ty jsi prolil svou krev pro nas z vecne smrti vykoupil nas, odpustiz nam nase viny Kyrieleison!

— Рейневане.

— Слухаю.

— Я була на тебе страшенно зла.

— Я знаю.

— Якби Божичко… Якби саксонці дізналися справжнє місце переправи, якби розбили Прокопа біля ріки, якби дійшло до різні… У першому пориві я хотіла тебе вбити. А якщо не вбити, то принаймні суворо покарати. Вирішила затаїти…

— Затаїти що? Ріксо!

— Я не наздогнала Божичка. Після того удару в мене були запаморочення, я блювала… А паскудник знає транслокаційні чари, вміє переноситися в просторі. Він вислизнув від мене без особливих зусиль. Єдине, що мені вдалося перехопити, це його повідомлення для тебе. Твою, як я гадала, зрадницьку плату. Юдині срібляники… Я вирішила тебе покарати. Тим, що затаю…

— Говори!

— Твоя Ютта в Кроншвіці. У монастирі домініканок.

Сонце зайшло. І підпалило обрій золотаво-вогнистим багрянцем.

* * *

Із настанням сутінків форсування Мульди довелося перервати. Цієї ночі боялися. На лівому березі була лише половина армії, десять тисяч чоловік і півтисячі возів.

Коли настала ніч, небо на північному заході зажевріло червоною загравою. Фрідріх II Веттин, курфюрст Саксонії, палив передмістя Лейпцига. Щоби гусити не скористалися ними під час облоги міста.

Це була єдина діяльність, на яку спромігся курфюрст. Перш ніж поспішно відступити з армією на північ.

Наступного дня, восьмого січня, переправилася решта Прокопової армії. Польові війська Сиріток, п'ять тисяч збройних під командуванням Їри з Ржечиці та міські контингенти Сиріток, очолювані Яном Краловцем. Пражани Зигмунта Манди з Котенчиць. І, нарешті, ар'єргард, кінні дружини чеської шляхти, що підтримувала гуситів. Загалом півтори тисячі коней і понад вісім тисяч піхоти з возами.

Гусити прийшли на лівий берег Мульди. Саксонія, Тюрінгія та Остерланд були здані на їхню милість. Лежали у них під ногами.

* * *

З-за далеких узгір'їв клубами здіймався чорний дим. Це догорали передмістя Лейпцига.

— Principes Germaniam perdiderun[128] — Стінолаз натягнув віжки свого коня, який храпав, показав на дими. — Князі довели цю країну до погибелі, віддали її на поталу загарбникам. П'ять єретицьких армій ідуть маршем на Тюрінгію, Плейссенланд і Фогтланд, щоби перетворити цю країну на обвуглену пустелю. Воістину, сірка та сіль, погорілище уся земля його, не буде вона засіювана, і не пустить рослин, і не зійде на ній жодна трава, як по знищенні Содому та Гоморри, Адми та Цевоїму[129].

— Gladius foris, pestis et fames intrinsecus, — серйозно підтвердив Лукаш Божичко, так само словами Письма. — На вулиці — меч, моровиця ж та голод — у домі, хто на полі — помре від меча, а хто в місті — зжере того голод та мор[130].

— А могли ж розбити їх під час форсування ріки, — покрутив головою Стінолаз. — Могли їх роздушити, вибити до ноги, потопити. Як таке могло статися? Вони ж начебто мали від шпигунів інформацію про місце переправи. Тобі, дияконе, нічого про це не відомо? Ти ж начебто був близько князів і єпископів, прибув зі Шльонська з якимось посланництвом, не стану розпитувати, з яким, однаково не скажеш. Але ж ти там був, коли вони приймали рішення. Чому, поясни, вони прийняли рішення аж настільки неправильне і згубне?

Божичко звів очі до неба, склав долоні, не виплутуючи з них віжок.

— Воля небес, — сказав він. — Може, Господь покарав князів безумством і сліпотою? Може, на них упали, як кара Божа, amentia et caecitas[131]?

Стінолаз скоса глянув на нього, він міг поклястися, що почув тон презирливого глузування. Але обличчя Божичка було воістину зерцалом побожності, щирості та смирення, і це поєднання робило його фізіономію не дуже далекою від образу тупоумства.

— Нічого більше, — запитав Стінолаз, не зводячи з диякона погляду, — не маєш мені сказати? Нічого не знаєш? Нічого не підозрюєш? Хоча ти був біля князів? І, може, навіть бачив того шпигуна?

— Я духовна особа, — відповів Божичко. — Не годиться мені втручатися у світські справи, nemo militans Deo implicat se negotii secularibus[132]. А тепер, пане, дозвольте мені піти. Мушу поспішати до Вроцлава. А може, ви теж туди повертаєтеся? Ми могли б разом, було б веселіше, як-то в приказці мовиться: comes facundus in via…{44}

— Facundia[133], - різко перебив Стінолаз, — мене останнім часом підводить, тож супутник був би з мене нікудишній. А крім того, я мушу залагодити тут ще декілька справ.

— Імагіную, — Божичко кинув швидкий погляд на вишикуваний за ними загін Чорних Вершників. — Тож кланяюся, пане Грелленорте. Хай вам Бог дасть… Те, на що ви заслуговуєте.

— Дякую, — Стінолаз потягнувся до в'юків, видобув звідти манірку, — за благословення, слуго Божий. Я тобі теж бажаю щастя… На міру твоєї побожності. Випий зі мною за це.

Сам випив першим. Божичко уважно спостерігав за ним. Потім взяв подану манірку, зробив ковток.

— З богом, вашмосте Грелленорте.

— Взаємно, вашмосте Божичко.

Дус фон Пак під'їхала клусом, стала біля Стінолаза зі списом упоперек сідла. Вони обоє дивилися, як диякон на буланій кобилі зникає за безлісим хребтом узгір'я.

— Тепер, — перервав мовчанку Стінолаз, — досить почекати. Рано чи пізно він пораниться залізом.

— Ти, мабуть, дивуєшся, — заговорив він далі, не збентежившись мовчанням дівчини, — що я не пошкодував на цього попика останню порцію Перферро? Поменшену на той ковток, що його мені довелося випити самому, аби в нього не виникло сумнівів. Чому я це зробив? Назви це передчуттям.

Дус не відповіла. Стінолаз, зрештою, не був упевнений, чи вона розуміє. Це його не турбувало.

— Назви це передчуттям, — повторив він, розвертаючи коня і даючи Вершникам знак вирушати. — Інтуїцією. Шостим чуттям. Кажи, що хочеш, але в мене цей Божичко під підозрою. Я підозрюю, що він не той, ким хоче здаватися.

Розділ шістнадцятий

у якому читач нарешті довідається, що упродовж усього останнього року відбувалося з викраденою злим Мелеагантом Гіневрою, коханою Ланселота. Себто Юттою, коханою Рейневана.

У монастирі домініканок у Кроншвіці у цей час перебували чотири новіціатки, дві ancillae Dei, шість конверс і чотири панни з добрих родин. Кількість змінювалася, дівчата вибували і прибували, а поява новенької щоразу ставала сенсацією. Новенька впадала в очі. Обличчя ставали буденними так швидко, що кожне нове моментально притягувало погляд. Але новенька вирізнялася і статурою: вона ще не звикла горбитися, через що вивищувалася понад загальним рівнем. А ще її видавав голос, який дисонансом вибивався із шепотіння решти. Ясна річ, жорсткий монастирський статут нівелював відмінності в блискавичному темпі, згладжуючи їх, немов коток, але протягом якогось часу новоприбула виконувала роль сенсації сезону. Дівчина, яку підселили в дормиторій у переддень Івана Хрестителя, мала, як оцінила Ютта, всі основні прикметні риси якості сенсації сезону. Вона була надзвичайно красива, її зграбну фігуру не міг зіпсувати навіть гидкий лантух, який тут називали рясою конверси. Каштанове волосся утворювало на чолі пустотливий кучерик, а в карих очах виграевали лукаві іскорки, які контрастували з нібито стурбованим виразом миловидного овального обличчя.

Дівчина сіла на виділеному їй ліжку, єдиному вільному в дормиторії. Випадково сталося так, що це було ліжко біля ліжка Ютти. Котра саме підмітала в дормиторії.

— Я Вероніка, — представилася новоприбула. Тихо. І покірно. Заборона вживати прізвища була першою річчю, яку в монастирі втовкмачували конверсі в голову Якщо голова не була найсильнішою стороною конверси, заборону, бувало, втовкмачували інакше.

— Я Ютта. Здрастуй і розташовуйся.

— Добре ліжко, — оцінила Вероніка, сівши і кілька разів підскочивши. — У Вейссенфельсі в мене було набагато гірше. Сподіваюся, в ньому ніхто не помер?

— У цьому місяці? Ніхто. Не рахуючи Кунегунди.

— От чорт! — Вероніка перестала підскакувати. — Від чого вона померла?

— Кажуть, — Ютта усміхнулася кутиком вуст, — що від легень. Але я думаю, що з нудьги.

Вероніка довго дивилася на неї, а в її очах спалахували іскорки.

— Ти мені подобаєшся, Ютто, — врешті-решт сказала вона. — Мені пощастило. Я сьогодні помолюся за небіжку Кунегунду, на подяку, що вона звільнила це ліжко. А стосовно сусідки зліва мені так само пощастило?

— Якщо тобі подобаються кретинки — так.

Вероінка пирснула. І тут же посерйознішала.

— Ти мені справді подобаєшся.

— Ти справді не гаєш часу.

— Бо його шкода гаяти, — Вероніка подивилася їй в очі, - коли зустрічаєш рідну душу. Врешті-решт, таке трапляється не щодня. Кроншвіц — не перший мій монастир. А твій?

— Теж ні.

— Далі холод, — констатувала немовбито із сумом Вероніка. — Далі недовіра і наїжачені голки. Тебе ув'язнили або зовсім недавно, або дуже давно.

— У цьому монастирі, - дещо м'якше відповіла Ютта, — мене тримають від двадцятого травня. А ув'язнена я з кінця грудня минулого року. Вибач, але говорити про це я не хочу.

* * *

Події грудня 1428 року врізалися в пам'ять Ютти як послідовність раптових, але не поєднаних спільним значенням образків. Почалося з того дня, коли іржання коней, крик і тріск, з яким виламувалися ворота, порушили сонний спокій монастиря кларисок у Білому Костелі. Вона була у трапезній, коли туди ввірвалися озброєні люди, схопили її і витягли на подвір'я. Тоді ж почалися і образки.

Зв'язаний Рейневан, він сіпається в руках кнехтів. Абатиса з розбитими до крові губами, її книги, її гордість, які пожирає вогонь на величезному вогнищі. Заплакані черниці та конверси.

Потім Зембиці, добре знайоме їй місто, знайомий замок, знайомий лицарський зал. Знайомий їй Ян Зембицький, одягнений — як завжди, модно — у гаптований лентнер, mi-parti і poulaines з довжелезними носаками. Ян Зембицький, якого називали взірцем і дзеркалом лицарства, колись такий поштивий щодо її матері і такий щедрий до її батька, Зембицький, який і її саму колись удостоїв приємним компліментом. І ось раптом це дзеркало лицарства з піною на губах шматує на ній вбрання, при всіх присутніх у залі чоловіках оголює її і похітливо торкається, гидотно погрожує їй ганьбою і тортурами. І все це для того, аби шантажувати і залякати Рейневана, її любого, її коханого, її Алькасина, її Ланселота, її Трістана, котрий дивиться на це все з перекошеним обличчям, білим, як риб'яче черево, й очима, з яких, здається, ось-ось потече кров, змішана зі сльозами люті та приниження. І оцей власне Рейневан, той самий, і водночас немовби зовсім чужий, цілком чужим, ніколи досі не чутим голосом погоджується на якісь страшні, жахливі, негідні, ганебні речі. Погоджується на них, аби її врятувати.

На що Рейневан тоді погодився, вона так і не дізналася. Князь Ян наказав кнехтам вивести її. Вона шарпалася, однак це не допомогло, її витягли на кружганок, а тоді в коридори. Її сукенка і шеміза були розірвані аж до пояса, груди — на виду. Кнехти, ясна річ, не могли пропустити такої нагоди. Як тільки вони опинилися у відлюдному місці, її приперли до стіни. Один затиснув їй рот смердючою долонею, решта, регочучи, обмацали її. Нею тіпало від огиди, вона спазматично дрижала, їм це подобалося, вони подвоїли зусилля. Їхній регіт і сороміцькі коментарі врешті-решт привернули увагу когось із більш високопоставлених, на кнехтів посипалися побої, Ютта чула звуки ляпасів і глухі удари кулака. Її впустили, вона зсунулася на підлогу і знепритомніла.

Вона очуняла в темному, пустому льоху, що смердів прокислим вином. Вона втиснулася в кут, підтягнула коліна під підборіддя і міцно обхопила їх руками. У цій позі вона завмерла. Надовго. Дуже надовго.

Коли її виводили з льоху, вона була зболена і задерев'яніла, закоцюбла, як труп у rigor mortis[134] Вона абсолютно не знала, що з нею відбувається, навіть тривога не могла пробитися крізь туман, який оповив її чуття, обплутавши їх товстим шаром чогось м'якого і непроникного.

Тоді зненацька було свіже нічне повітря — холодне, навіть морозяне. Спочатку здавалося, що воно її опритомнить, але це було хибне враження.

Ляснув батіг. Коні заіржали. Світ почав трястися.

* * *

Коли вона опритомніла, був день. Морозний, сонячний день. Подвір'я корчми або постоялого двору, у запряжці міняють коней, ті храпають, з їхніх ніздрів бухає пара. Каркають ворони. Піє півень.

— Панно де Апольда.

Чоловік, невисокий, з розумними очима. Незнайомий. Абсолютно чужий.

— Зволье переодягтися, — дивний акцент. — Прошу індульгенції, але показуватися в такому подертому вбранні не личить. Деспект, до того ж це надто притягує погляди. Прошу надягнути ось ці речі.

Піє півень. Гавкає собака. Храпає кінь, якого запрягають.

— Ви мене чуєте, панно? Розумієте?

* * *

Ляскає батіг, коні іржуть. Віз підскакує і стугонить на мерзлому ґрунті. Холод бадьорить. Думки прояснюються.

* * *

— Панно де Апольда. Тут ми зробимо привал. Прошу не робити…

Вона розплакалася. Розревілася. Зашмаркалася. як дитина, — і, як дитина, тремтячою рукою розмазала сльози по лиці. Крізь сльози бачила, як він скривився. Кинув віжки пахолкові, сам узяв її під руку, повів у бік будинку. Щось говорив. Вона не слухала. Планувала.

Вона коротко вдарила його ліктем у вухо, вирвалася з захвату і з силою копнула в пах; коли він скулився, ще раз копнула у бік голови. Пахолок

дістав кулаком по оці, сів, тримаючись за лице. У чотири скоки перебігла подвір'я, штурхнула і повалила другого пахолка, вирвала в нього віжки, скочила в сідло, копняками й ударами змусила коня пуститись учвал. Підкови застукотіли по мерзлій землі. Вона нахилила голову до гриви і стрілою помчала до брами. «Я втекла, — подумала вона. — Я вільна…»

За самою брамою він її схопив, різко смикнув, стягнув із сідла. Вона шарпнулася, марно, він мав залізну хватку. «Яким чудом, — подумала вона, — яким чудом він тут опинився?»

— Чудо називається транслокація, — прошипів він, болісно стискаючи її плече. — Здатність переноситися в просторі. Я чарів ник. Для тебе в цьому, мабуть, нічого нового, адже твій коханий теж чарівник. Не виривайся.

— Пусти… Болить…

— Знаю. Мені теж болить, там, куди ти копнула. Ти заскочила мене зненацька. Приспала мою пильність, прикинувшись плаксійкою. Це не повториться. Тобі не вдасться це повторити. Повір — і більше не пробуй.

Він поставив її на рівні ноги, штовхнув у руки пахолків. Без надмірної брутальності.

— Я врятував тебе з лап князя Яна, — сказав він, відвернувшись, немов хотів продемонструвати великодушну байдужість. — Викрав із Зембиць. Везу в місце, де протягом якогось часу ти будеш захована від світу. Тільки не питай мене, за яким правом.

— За яким правом?

— Сховатися на якийсь час — у твоїх інтересах. Навколо монастиря у Білому костелі здійнявся галас, занадто багато галасу. Культ Великої Матері, Сестринство Вільного Духу, вальденські ритуали, арадійська магія… Повір мені, буде краще, якщо ти на якийсь час зникнеш.

— Для кого краще?

Він не відповів. Махнув рукою, повернувся і пішов.

* * *

Вероніка не здалася. Чергова розмова відбулася через три дні, в неділю. Коли після меси Ютта сиділа на дошці в нецесаріумі, Вероніка зайшла, підтягнула рясу і безцеремонно всілася над дірою поруч.

— Не сердься, — випередила вона Юттину реакцію. — Ти злишся на мене за те, що я шукаю з тобою контакту? А з ким мені шукати? З цими ідіотками-конверсами?

— Це принизливо, — Ютта дивилася не на неї, а на риску на стіні. — Це справді принизливо.

— Pardieu, Ютто, ми з тобою з одного тіста. І сидимо тут, голову дам відтяти, з подібних причин. Тобі погано самій, я ж бачу, і тому ти так реагуєш. Я через місяць буду така сама. Допоможімо одна одній. Ти мені, а я тобі.

— О.

— Ти мені, а я тобі, - стишила голос Вероніка. — Бо я… Ютто, це мій третій монастир. З мене досить. Я тут збожеволію. Я хочу втекти. І маю пропозицію: давай втечемо разом. Удвох.

Ютта далі дивилася на риску на стіні. Але мимоволі кивнула головою.

* * *

Заходи Вероніка увінчалися, треба було визнати, цілковитим успіхом. Ютта перестала дутися, через чотири дні дівчата сідали вишивати серветки одна біля одної, через тиждень були вже близькими подругами, через два тижні дійшло до відвертих визнань. Вероніка носила прізвище фон Ельсніц, її батьки мали маєтки поблизу Галле. Монастир домініканок у Кроншвіці був для неї, як виявилося, вже третім, перед цим її утримували в канонічок у Гернроде і в кларисок у Вейссенфельсі. Її ізолювали, як вона стверджували, з волі батьків, як покарання за гріховну любов. Коли ж Ютта наважилася врешті-решт розповісти свою історію, Вероніка аж розкрила рота від подиву.

— Свята Вероніко, патронко! — вона приклала долоні до щік. — Та це ж як у романі! Змови і шпигунство! Напади і викрадення! Єресь і магія! Принци, розбійники і чарівники! Твій коханий справді гусит і маг? Ах-ах… Ну, тоді я виглядаю блідо, блідо і нудно, гірше, ніж та вчорашня риба на обід! Мене, подумати тільки, засадив сюди дурень, якому закортіло женячки!

— Тобто?

— Син сусідів, бідних родичів. Далекий кузен. Ми зустрічалися і… Я дуже хотіла, тому… Сама розумієш. Півроку нам любо минав час, то в стогу, то у стайні на сіннику, а то й, якщо вдавалося, в подружньому ложі батьків. Що стосується мене, то, щиро кажучи, саме заняття подобалося мені набагато більше, ніж кузен, я подумувала про те, щоби змінити об'єкт… Але кузен-дурник не зрозумів, у чім річ, йому здавалося, що то велике кохання. І побіг до батьків просити моєї руки. Усе розкрилося. Про одруження не було мови, батько і мати навіть думки такої не допустили, але перейнялися усім достатньо, щоби запроторити мене на спокуту до канонічок. А кузена його батьки послали до Мальборка, до ордена Діви Марії, певно, там уже цього тютю литвини впіймали і зробили з його шкури бубон. Так що мені годі розраховувати, що він прибуде сюди на порятунок на білому коні. А твій?

— Що — мій?

— Твій коханий, славетний медик, чарівник і єретик. Прибуде на білому коні, щоб тебе визволити?

— Не знаю.

— Розумію, — покивала головою Вероніка. — Авжеж, розумію. Ти казала. Гусит, людина ідеї. Вірний ідеалам. Ідеалам — у першу чергу і передусім. Значить, на білого коня нема що чекати. Треба буде взяти справу у свої руки, бо я тут до кінця життя вишивати серветки не збираюся, мені вже й зараз, як їх побачу, блювати хочеться. Ютто? А ти думала…

— Що?

— Ти думала раніше про втечу?

— Думала.

* * *

Першу спробу втекти вона зробила вже наприкінці січня. Ютта наважилася на це через прозаїчну річ: холод. Вона не терпіла холоду, через холод ставала нещасною. У монастирі магдалинок у Новогродеці єдиним приміщенням, яке опалювалося, був калефакторій, а ще тепло було в кухні. Ютта з радістю зустрічала дні, колі їй припадало чергувати на кухні або працювати у калефакторії за виробництвом пергаменту та чорнила. Але це були нечисленні хвилини щастя, треба було повертатися до молитов. І до прядіння вовни, яке в Новогродці мало промислові масштаби: монастир працював, як мануфактура, на повну силу, у три зміни. Прясти було холодно, підлога і стіни функціонували як льодовня. З Ютти цього було досить. При першій же нагоді вона закопалася в призначеній для вивезення купі кухонного сміття.

* * *

Пріориса закрила книгу, яку читала. Це була «Liber de cultura hortorum[135]» Валафрида Страбона.

— Ну, і як ти себе почуваєш? — запитала вона без гніву, радше з докором. — Як ти себе почуваєш, після того як тебе виловили з купи компосту? Воно справді було того варте?

Ютта витягла з волосся капустяний листок, стерла з вуха і щоки слиз із гнилої ріпи. І з погордою підняла голову. Сестра Леофортіс це помітила.

— Та що з нею розводитися, — вирішила вона. — Дозволь, матінко, я заберу її до стайні. Двадцяти різок вистачить, щоб у неї минули ці примхи.

— Задумайся, — пріориса не звернула на черницю уваги. — Що було б, якби тобі вдалося? Припустімо, що тобі вдалося. Вночі ти виповзаєш зі смітника і вільна як птаха. Куди ти йдеш? Ти ж не знаєш дороги. Запитуєш когось. Кого? Ти самотня дівчина, без опікуна. Ти знаєш, що таке самотня дівчина без опікуна? Сексуальна іграшка для кожного, хто захоче погратися. Для кожного сільського парубка, для кожного селюка, для кожного мандрівця. А для кожної банди розбишак, яких тут валандаються сотні, ти іграшка на тривалий час. Поки не набриднеш, поки від того, що вони з тобою робитимуть, ти не перетворишся на покриту

синяками шмату, на почвару з чорним від биття і ридань обличчям, яка ледве волочитиме ноги. Ти думала про це, коли планувала втечу? Ти враховувала такий ризик? Відповідай, бо мені цікаво.

Ютта різко відвернула голову. З її волосся злетіли дві морквяні лушпайки.

— Вона, — звинувачуюче показала пальцем сестра Леофортіс, — сліпа, нічого не хоче бачити. Думає тільки про одне. Про свого коханого. А до коханого всі шляхи добрі.

— Невже, — пріориса не зводила з Ютти погляду, — ти справді настільки сліпа? Мене поінформовано, тож я дещо знаю про тебе і про твого коханого. Твої батьки, люди з високим статусом, ніколи не погодяться на цей союз. Ти збираєшся жити в гріху, без батьківського благословення? Таж так не можна. Це суперечить Божій волі.

— Її полюбовник, — втрутилася Леофортіс, — гусит, проклятий відщепенець. Що їй там батьки, що їй там Бог! їй миліше поневірятися. Аби з ним!

— Це так? Відповідай! Та відповідай же нарешті, панянко!

Ютта стиснула губи.

Людмілла Прутков, пріориса конвенту Poenitentes sorores Beatae Mariae Magdalenae у Новогродці, розвела руками.

— Я здаюся, — сказала вона. — Сестро Леофортіс.

— Двадцять різок?

— Ні. Хліб і вода протягом тижня.

* * *

— Десь через тиждень після запустів до Новогродця по мене прибули дивні люди. Хоч вони були маломовні, я здогадалася, що це слуги того, який мав дивний акцент. Везли мене кілька днів у закритій колебці, довезли до монастиря цистерціанок, потім з'ясувалося, що це Марієнштерн у Лужицях. Побачивши, що я з кожним разом опиняюся все далі від дому, я майже втра тила надію. Відчувала, що мушу втікати. У лаваторії[136] я виявила віконце з розхитаними ґратами. Було високо, мені треба було не менше трьох зв'язаних простирадл. Одна з конверсок справляла враження порядної. Я їй відкрилася, а вона…

— Негайно донесла, — легко здогадалася Вероніка.

* * *

Софію фон Шелленберг, настоятельку монастиря в Марієнштерні, черниці бачили рідко, майже виключно під час конвентуальної меси. Подейкували, що її повністю поглинає робота над справою всього життя — історією правління та описом діянь імператора Фрідріха I Барбаросси.

— Чим, цікаво знати, — вона склала руки на ладанці та вервиці, - тобі так допекла наша обитель, що ти вирішила втекти? Роботою на ставах з коропами? Ти не любиш коропів? Мені шкода, але монастир мусить з чогось жити. А крім риби? Яких кривд ти зазнала? Що тут у нас такого страшного, від чого треба втікати, стрибаючи з високої стіни? Що тобі досадило, панно Ютто?

— Нудьга!

— Ах, нудьга. А там, за стінами, у твоєму дотеперішньому світському житті, що було аж таке захопливе? Чим це ти заповнювала собі цілісінькі дні, які це в тебе були повсякденні розваги? Полювання? Пиятики і бійки? Азартні ігри? Турніри? Війни? Заморські подорожі? Чим це твоє дотеперішнє життя було цікавішим? Що в тебе там було таке, чого тут нема? Що? Вишивати на п'яльцях і прясти на прядці ти можеш і в нас, скільки захочеш. Пліткувати і щебетати про дурниці можеш досхочу, та ще й краще, ніж удома, бо товариство більш інтелектуальне. То чого тобі, питається, бракує? Мужчини?

— А хоч би й так, — гордовито відповіла вона. — Щоби далеко не ходити.

— Овва! Отже, ми вже вкусили грішної насолоди. І тобі хочеться мужика? Ну що ж, з цим у нас може виникнути проблема. Сестри якось дають собі раду, зрештою, для чого ж людині розум? Я не підмовляю, але й не забороняю…

— Ти мене не зрозуміла, не про це йдеться. Я люблю, і мене люблять. Кожна мить далеко від коханого — як поворот всадженого в моє серце стилету!

— Як-як? — нахилила голову настоятелька. — Поворот всадженого? В серце стилету? Холера ясна, дівчино! В тебе талант. З тебе може вийти друга Кристина Пізанська або Хільдегарда Бінгенська. Ми дамо тобі пергамент і пера, чорнил хоч бочку, а ти пиши, пиши, записуй…

— Я хочу свободи!

— Ага. Свободи. Либонь, необмеженої? Дикої та анархічної? На взірець вальденсів? Або чеських адамітів?

— Даремно глузуєш. Я говорю про свободу в найпростішому розумінні. Без стін і ґрат!

— А де б ти хотіла її шукати? Де ми, жінки, можемо бути більш вільними, ніж у монастирі? Де нам дозволять здобувати освіту, читати книги, вести диспути, вільно висловлювати думки? Де нам дозволять бути самими собою? Ґрати, які ти вирвала, стіна, з якої ти хотіла стрибати, нас не ув'язнюють. Вони нас захищають — нас і нашу свободу. Від світу, в якому жінки є частиною хатнього інвентарю. Де вони варті хіба тільки трохи більше, ніж молочна корова, але значно менше, ніж бойовий кінь. Не обманюй себе тим, нібито твій коханий, заради якого ти ризикувала отримати складні переломи, інакший. Він не інакший. Сьогодні він любить тебе і боготворить, як Пірам Тисбу, як Ерек Еніду, як Трістан Ізольду. Завтра він лупцюватиме дрючком, якщо відкриєш рот без дозволу.

— Ти його не знаєш. Він інакший. Він…

— Годі! — Софія фон Шелленберг махнула рукою. — Хліб і вода протягом тижня.

Ютта перегортала за пюпітром «De antidotis» Галена. Це був нудний твір, але він нагадував їй про Рейневана. Вероніка вишпортала із втиснутої в куток скрині лютню і бренькала на ній. Крім них, у скрипторії були дві ілюмінаторки[137], а також конверси та новіціатки, які привчалися до цього мистецтва, скупчені навколо пишнотілої сестри Ріхензи. Сестра Ріхенза, особа доволі проста, мала з Юттою і Веронікою угоду — пакт про взаємне незвертання уваги.

Вероніка заклала ногу на ногу, сперла лютню на коліно.

— Ben volria mon cavalier… — вона відкашлялась. А тоді почала:

Ben volria mon cavalier

tener ип ser e mos bratz nut,

q 'el s 'en tengra per ereubut

sol q 'a luifezes cosseiller;

car plus m 'en sui abellida

no fetz Floris de Blanchaflor:

eu l 'autrei mon cor e m 'amor

mon sen, mos houills e ma vida!{45}

— Тихше, панно! Припиніть шуміти!

— Навіть співати не можна, — пробурчала Вероніка, відкладаючи лютню. — Ютто! Агов, Ютто!

— Слухаю.

— Як у тебе складалося, — Вероніка стишила голос, — із тим твоїм медиком?

— Це ти про що?

— Ти прекрасно знаєш, про що. Облиш книги, ходи сюди. Попліткуємо. Той мій, ну, кузен… Послухай лишень… Перший раз… Був листопад, холодно, тому в мене під спідницею були вовняні фемуралки[138]. Дуже тісні. А той дурень… змінював, ще рік тому плта не могла собі припустити, що без зніяковіння буде вислуховувати барвисті розповіді про інтимні подробиці чужих еротичних стосунків. Ніколи-преніколи вона також не думала, що кому-небудь і коли-небудь розповість про еротичні подробиці власних відносин з Рейневаном. А тепер знала, що розповість. Захотіла розповісти. Монастир змінював.

— А насамкінець, уяви собі, Ютто, дурник ще й запитує: «Тобі було добре?»

— Про що це ви там шепчетеся? — зацікавилася сестра Ріхенза. — Ви дві, шляхетні панночки? Га?

— Про секс, — нахабно відповіла Вероніка. — А що? Заборонено? Секс заборонений?

— Ні.

— Ах, ні?

— Ні. - стенула плечима черниця. — Повчає святий Августин: «Amore et act». Кохайте і робіть, що хочете.

— Ах так?

— Ах так. Шепочіться собі далі.

* * *

Вісті зі світу нелегко торували собі шлях крізь монастирські стіни, але час від часу все-таки доходили. Невдовзі після святого Михайла розійшлася звістка про похід гуситів на Верхню Лужицю, про десять тисяч чехів на чолі зі страхітливим Прокопом, котрий викликав жах уже самим звуком свого імені. Говорили про напад на монастир целестинців в Ойбіні, про відбиті ціною численних жертв штурми Будишина та Згожельця, про облоги Житави і Хоцебужа. Тремтячими від збудження голосами гарячково говорилося про вирізане до ноги населення у захопленому Губіні, про криваву бійню у Камені. Плітки стократно примножували кількість спалених містечок та сіл, розповідали про тисячі жертв. Вероніка слухала напружено, потім жестом покликала Ютту до нецесаріуму, місця, яке вже давно служило їм для нарад.

— Це може бути наш шанс, — тлумачила вона, сідаючи над діркою в дошці. — Чехи можуть з Лужиць вторгнутися в Саксонію. Запанує сум'яття, на дорогах з'являться біженці, завжди можна буде до когось приєднатися. Ми були б не самі. Якби нам трішки пощастило, ми змогли би пробратися…

— Куди?

— До гуситів, само собою! Твій любий, ти казала, є серед них значною фігурою. Це твій шанс, Ютто. Наш шанс.

— По-перше, — тверезо зауважила Ютта, — нам відома тільки чутка. У червні теж здіймалася паніка, подейкували про тисячі гуситів, які сунуть на Житаву та Згожелець. А закінчилося незначною сутичкою на шльонсько-лужицькому пограниччі. Тепер може бути так само.

— А по-друге?

— Я бачила результати гуситських рейдів у Шльонську. Йдучи, гусити вбивають і палять усе на своєму шляху. Якщо ми нарвемося на сп'янілу від крові чернь, нам кінець, ім'я Рейневана нас не врятує. Його, може, знають деякі з-поміж вищих рангом капітанів, та гемайни про нього і не чули.

— Отже, нам треба подумати, — Вероніка встала з дошки, опустила рясу, — щоб, оминувши гемайнів, потрапити до капітанів. А це можна влаштувати. Отже, чекаємо на розвиток подій, Ютто, виглядаємо нагоди. Ми умовилися?

— Умовилися. Чекаємо на розвиток і виглядаємо.

* * *

Події, безумовно, розвивалися, принаймні так випливало з уривків відомостей та чуток, які доходили до Кроншвіца.

Невдовзі після святої Люції монастир стривожила звістка про черговий напад, про могутню гуситську армію, яка через Рудні гори ввійшла в Саксонію, у долину Лаби. Вероніка багатозначно дивилася на Ютту, Ютта кивала головою.

Залишалося чекати нагоди.

А нагода трапилася зовсім швидко. Як на замовлення.

* * *

У Кроншвіці часто з'являлися гості, часто високопоставлені світські або високі сановники в церковній ієрархії. Монастир домініканок був впливовим у Тюрінгії, тут рахувалися з голосом і думкою пріориси, що походила зі знатного роду. Під час перебування в ньому Ютти його відвідала Анна фон Шварцбург- Сондерсгаузен, дружина ландграфа, — власною персоною. Відвідували Кроншвіц і архієпископський вікарій з Майнца, схоластик з Наумбурга, абат бенедиктинців з Босау та різні мандрівні прелати з різних, часом вельми віддалених дієцезій. Правилом, а фактично — заслугою пріориси було те, що кожен з гостей виступав у Кроншвіці з проповіддю або лекцією для черниць. Теми лекцій були найрізноманітніші: транссубстанціація, спасіння, житія святих та отців Церкви, екзегеза Письма, єресі та помилки, Диявол та його вчинки, Антихрист. Загалом, тема не мала значення, важливо було розвіяти нудьгу. Крім того, деякі з лекторів були з біса красиві та мужні і надовго давали черницям привід для мрій і зітхань.

Того дня, дев'ятнадцятого грудня 1429 року, у понеділок після останньої неділі адвенту, ad meridiem[139], коли зимове сонце гарно підсвітило вітраж із зображенням мук святого Боніфація, перед черницями та дівчатами, котрі зібралися в капітульному залі, з'явилися чотири особи. Достойна Констанція фон Плауен, пріориса конвенту. Петер фон Хаугвіц, сповідник монастиря, канонік колегіати в Жичі. Літній чоловік, високий, аскетично худий, — духовна особа, але вдягнений по-світськи у вамс з венеціанської парчі. І молодший, десь Рейневанового віку, світловолосий чоловік в одязі університетського викладача, із симпатичним обличчям, блискучими очима та хвилястим, мов у жінки, волоссям.

— Дорогі сестри, — заговорила Констанція фон Плауен, у райдужному світлі з вітража схожа на королеву. — Нас ушанував сьогодні своїм візитом велебний Освальд фон Лангенройт, канонік з Майнца, наближена особа доброго пастиря нашої дієцезії, вельмишановного Конрада фон Дауна. На моє прохання канонік люб'язно погодився виголосити нам повчання. Ці повчання, зазначу, стосуються деяких світських речей, тому звернені головною мірою до панн, що перебувають тут тимчасово, а також до тих sorores та конверс, які не витримають і повернуться у світ. Але й нам, котрі офірували себе та склали обітниці, це знання, гадаю, не зашкодить. Позаяк знання ніколи не шкодить і його ніколи не буває забагато. Амінь.

Канонік Освальд фон Лангенройт виступив наперед.

— Ми недосконалі, - почав він після ефектної паузи і не менш ефектного заламування рук. — Ми слабкі! Виставлені на спокуси. Усі, незалежно від віку, розуму та статі. Одначе зважте, сестри, що жінки більше, стократ більше піддаються спокусам. Бо якщо Творець зробив чоловіка недосконалим, то жінку зробив найнедосконалішою істотою поміж тварин. Обдарувавши її здатністю давати життя, Він водночас видав її на поталу хтивості та сластолюбству. Виставив її на муки. Рече-бо мудрий Альберт Великий: «Сластолюбство та хтивість подібні до хвороби, кого охоплять, той страждає…

— Ще й як, — пробурмотіла Вероніка.

— …той не в силі». Великої сили треба, аби протистояти пожаданню. А що жінка? Жінка слабка! Духу нема, а тіло її перед пристрастю безсиле, віддане напризволяще. Навіть у подружжі нікуди втекти від жаги. Бо ж як опиратися, якщо належиться бути покірною чоловікові та слухняною йому? Згідно з буквою Святого Письма. Рече Книга Буття: «До мужа твого

пожадання твоє, а він буде панувати над тобою[140]». «Дружини, коріться своїм чоловікам», — повчає святий Павло у листі до ефесян[141].

— То як тоді, запитаєте, бути? — вів далі канонік. — Що чинити? Піддатися і згрішити тілесно? Чи відмовити чоловікові і згрішити непокорою? Тож знайте, любі сестри, що ця дилема має розв'язок, завдяки повчанням великих докторів нашої Церкви та вчених теологів. Рече Тома Аквінський: «Якщо на поводі своєї хтивості чоловік ваш запрагне вашого тіла і вимагатиме тілесного спілкування, його треба від цього відвести, поступаючи ревно, але мудро. Однак якщо це не вдасться — а зазвичай не вдається — треба піддатися, щоби, припустившись меншого гріха, вберегти свого чоловіка від гріха більшого». Адже він, незадоволений, може побігти зі своєю жагою до борделю, або, прости Господи, з чужою дружиною чужолозтвом згрішити. Або й хлоп'я яке схопити і… Змилуйтеся, святі угодники! Отож бачите, сестри, що краще собою пожертвувати, ніж наражати свого чоловіка на такі тяжкі гріхи. Добре чинить той, хто ближнього свого від гріха оберігає. Благий се вчинок!

— Добре знати, — пробурмотіла Вероніка. — Запам'ятаю.

— Та тихо ти, — шикнула Ютта.

— Однак треба бути обережним, аби не було в тім ніякого сластолюбства. Рече теолог Гілельм Осерський: «Тілесні взаємини велика насолода супроводжує, однак не чинить гріха той, кому ця насолода не приносить задоволення». Але, на жаль, рідко трапляється, що не приносить…

— До холери рідко, — шепнула Вероніка.

— Тому єдине, що можна порадити: молитися. Молитися палко і безнастанно. Але подумки, тихо, щоб під час взаємин

чоловіка не образити, бо ображати чоловіка під час взаємин — не тільки гріх, а й хамство.

— Амінь, — прошептала одна з черниць.

— Як бачите, сестри, — знову заговорила пріориса, — справа непроста. Більше вам про неї розкаже другий наш почесний гість, учений Миколай Кузанський, теолог, бакалавр гейдельберзького університету, decretorum doctor падуанського університету, трірський канонік, секретар тамтешнього архієпископа. Муж молодий літами, але вельми вже вславлений побожністю та мудрістю.

Молодий чоловік віку Рейневана встав. Вийшов наперед. Стулив долоні. Вітраж зі святим Боніфацієм красиво його освітив.

— Херувим, — муркнула Вероніка. — Певно, буде мені сьогодні снитися.

— А мені вже сниться, — зашепотіла новіціатка за спиною Ютти. Інші зашикали на неї.

— Любі сестри во Христі, - почав лагідним тоном молодий теолог. — Дозвольте. Не буду вас ані повчати, бо сам усе ще від усезнання далекий, ні застерігати, бо й сам я не без гріха. Дозвольте мені просто поділитися з вами тим, що є в моєму серці.

Сповнена очікування тиша, здавалося, аж дзвенить під склепінням.

— Чоловік істинно Божий, — почав Миколай Кузанський, — живе в самозаглибленні. Вільний від земних справ, шанобливо звертається до віковічного благочестя. Тоді закрите небо розкривається. З лиця Божої любові раптове сяйво, мов блискавиця, пронизує відкрите серце. У його

світлі Дух Божий звертається до серця зі словами: «Я твій, а ти — моє, я проживаю в тобі, а ти живеш у мені». Двоє людей, що люблять одне одного, пов'язує схожа єдність. Прагнення одного є прагненням другого. Його жага є твоєю жагою…

На обличчі каноніка Лангенройта з'явився легкий вираз занепокоєння. А обличчя багатьох черниць, не виключаючи пріориси, прикрасилися замріяними усмішками.

— …бо якщо любов випливає від Бога, істинно від Бога, в цьому нема нічого нечистого. Любов і пожадання чисті, як світло, як lux perpetua, як природа не оскверненого гріхом райського саду. О сестро, сестро моя, у багатьох одна! Чекай, чекай терпляче, тримайся в побожності і молитві. І настане день, коли засяє світло любові, коли з'явиться той, кого обдаруєш любов'ю. Надійде suavissimus[142], сповнений чарівності, і поведе тебе в hortus conclusus[143] насолоди. Прагнення — а тоді розкіш. Сила любові п'янить тебе, занурює в досконалу радість. Душа, сповнена радості, служить тому, кого любить, тим палкіше, позаяк не ховає своєї наготи від наготи його невинності…

Занепокоєння на обличчі Лангенройта ставало дедалі помітнішим. А черниці розімлівали в страхітливому темпі.

— Назву тебе нареченою моєю, кохання якої ліпше за вино, а запашність олив твоїх — за всі пахощі!{46} І скажу тобі: Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea[144]…

— Якщо це devotio moderna, — шепнула новіціатка ззаду, — то я записуюся.

— Устанете рано, й підете разом у сади-виногради, подивитися, чи зацвів виноград, чи квітки розцвілись, чи гранатові яблуні порозцвітали? Там кохання своє йому даси. А перса твої…

— Свята Вероніко, патронко… Я не витримаю…

— …перса твої, що mandragorae dederunt odorem[145], це плоди, скажеш, що я їх заховала для тебе, коханий ти мій. І сповниться commixtio[146] статі, сповниться unio mystica[147]. Сповниться те, що природне, перед лицем Бога, який є Природою. Амінь. Мир вам. сестри мої.

Констанція фон Плауен голосно видихнула. Важко зітхнув Освальд фон Лангенройт. Канонік Хаугвіц витер рясний піт з чола і тонзури.

* * *

— Це наш шанс, — повторила Вероніка. — Ми не можемо його змарнувати.

Вони розмовляли, сховавшись у комірчині за пекарнею, їхнє звичайне місце нарад виявилося зайняте, в однієї з наймолодших конверс був пронос, і вона сиділа в нецесаріумі безперервно.

— Не крути головою і не кривись, — наморщила носа Вероніка. — Цей теолог — це наш шанс, повторюю. Ти ж слухала, що він говорив і як говорив. Він, Ютто, думає тільки про одне, я тобі гарантую. Весь монастир слухав те його казання, всі бачили, що в нього було в очах. А в очах в нього була якраз та річ, про яку ми обидві безперервно думаємо.

— Може, ти думаєш!

— Нехай буде, може, я. І решта монастиря теж, включно з вельмишановною матір'ю фон Плауен. Ні, я не збираюся чекати, поки котрась нас випередить і вскочить йому до ліжка. Пристрасний теолог допоможе нам втекти, Ютто. Треба тільки піти до нього, в дім для гостей. І переконати його у нашій справі. Ось тут у мене два патички. Ну ж бо, витягуй. Коротший іде і переконує.

— Що ти… — Ютта сахнулася, немов їй подавали не два патички, а двох гадюк. — Ти ж не…

— Коротший іде, — рішуче повторила Вероніка. — І переконує Кузанського в нашій справі. Це буде неважко. Гадаю, вистачить порядного і добрячого fellatio. Плюс грудей, котрі mandragorae dederunt odorem. Але якщо виявиться, що цього замало, — що ж, доведеться піти на commixtio статей за повною програмою. Нагота перед наготою et cetera. Давай, давай, шкода часу. Коротший патичок біжить у hortus conclusus, а довший тим часом пакує манатки.

— Ні, - жахнулася Ютта. — Ні.

— Що «ні»?

— Я не можу… Я кохаю Рейневана…

— І тому хочеш утекти. Тому мусиш утекти.

«Вона має рацію, — подумала Ютта, — вона цілком має рацію. Минає рік моєї неволі, рік від нападу на Білий Костел. У домініканок у Кроншвіці я вже сім місяців, того й гляди знову з'являться дивні люди, щоб забрати мене і завезти до іншого, ще більш віддаленого монастиря. Мене розлучать з Веронікою, а сама я втекти не зумію. Вона має рацію. Тепер або ніколи».

— Давай патичок, Вероніко.

— Оце я розумію. Який ти витягнула? Довгий! Отже, короткий — мій, вислухала тихі молитви моя патронка. Пакуй в'юки, Ютто. А я спішу до гостьового дому. До теолога Миколая, що чекає там suavissimus і сповнений чарівності.

* * *

Ютта, спакована і переодягнена, чекала в пекарні. Місяць був у нові, груднева ніч була темна, як саме дно геєни.

Вероніка повернулася добряче після півночі. Зарум'яніла, спітніла і задихана. На ній був підбитий хутром плащ, у руці вона несла вузлик. «Вдалося, — подумала Ютта, — їй справді вдалося».

Вони не гаяли часу. Скоресенько пробігли подвір'ям до гостьового дому, увійшли в морок сіней. Миколай Кузанський чекав на них, пальцем на устах наказав мовчати. Підвів їх до стайні, ле пои тьмяному світлі каганпя пахолки сіллали двох коней. Ютта надягнула поданий їй кожушок, натягла каптур, скочила в сідло.

Миколай Кузанський відіслав пахолків. А тоді обняв Вероніку і поцілував. Поцілунок затягнувся. І тягнувся досить довго. Ютта, втративши терпець, промовисто кашлянула.

— Вам час, sorores, — опам'ятався Миколай Кузанський. — Час. Ходімо.

— Хто це там? — забуркотів Брюнварт, світський монастирський servus[148], сторож та воротар гостьового дому. — Кого це поночі чорти носять? Чума на ваші…

Упізнав каноніка, замовк, низько вклонився. Кузанський мовчки всунув йому в руки дзвінку калитку. Брюнварт зігнувся в поклоні.

— Відчиняй ворота. Випусти моїх служників, я посилаю їх у пильних справах. І рот на замок.

— Авжеж… Ваша велебносте… Ніч темна, як дно геєни. Холодно.

— Ця дорога веде до Вейда. Ця — до Цвіккау і далі до Дрездена. Прощавайте, любі сестри. Хай вас Бог провадить. І щасливо приведе до ваших близьких.

— Прощавай… любий Миколаю.

Підкови зацокали по камінні.

Розділ сімнадцятий

у якому описусмо рік Божий 1430, а на охоплених пожежею війни землях Саксонії, Тюрінгії та Верхньої Франконії тривають великі пошуки.

Рейневанові, Шарлеєві, Самсону та Ріксі знадобилися дві години, щоби від броду в Кессерні виїхати на тракт, на дорогу, що вела до Альтенбурга. Почав падати сніг, попри це вони їхали швидко, на чолі з Рейневаном, якого розпалювала та збуджувала близькість Ютти. Гуситська армія, поділившись на п'ять загонів, тим часом марширувала у напрямі Наумбурга та Єни і методично палила на своєму шляху кожне село та кожний oppidum[149]. Крайнебо на заході розцвіло султанами димів, які шматував вітер.

Рейневан квапив, спочатку він навіть відмовлявся зупинятися на ніч, хотів їхати навіть у темряві; щоб його зупинити, довелося вдатися до справді переконливих аргументів: коням потрібен був відпочинок і корм, до того ж вони були в чужому і ворожому краю, у пітьмі та в хурделиці могли заблукати, збитися з дороги, а наслідком могла виявитися куди серйозніша затримка, ніж ті кілька годин нічлігу. Отож вони зупинилися в порожній стодолі на краю поселення. Яке теж виглядало опустілим.

Крайнебо на заході та півночі світилося загравами.

Вони сиділи навколо малесенького вогнища. У цілковитому мовчанні. До якогось часу.

— Рейнмаре, — озвалася ледь помітна в темряві Рікса. — Одну річ ми повинні з'ясувати. Божичко залякав тебе погрозою скривдити Ютту, вичавив з тебе інформацію про місце переправи. Правда?

— До чого, — озвався ледве помітним у темноті Шарлей, — ти хилиш, дорога Ріксо?

— Курфюрст Фрідріх чекав із саксонським військом не там, де треба, ergo: він не знав. Не знав правди. Діяв згідно з неправдивою інформацією. Я хилю до того, щоби поставити тобі запитання, Рейнмаре. Яке звучить так: яку інформацію ти подав Божичкові?

— Таж неправдиву, ясно, що неправдиву, — запевнив з темноти Шарлей. — А яку ще він міг би подати?

— Неправда мала розкритися, — не здавалася Рікса. — А заплатити за неї довелося б Ютті. І я маю повірити, Рейнмаре, що ти пішов на такий ризик?

— Саксонський курфюрст не чекав на нас із армією під Кессерном, — за Рейневана знову відповів Шарлей. — Він чекав під Дорнау, тобто в неправильному місці. Ти сама це визнала. Хіба тобі цього недостатньо як доказу?

— Для мене важливий не доказ, а правда.

— Правда, — Шарлей схопив за плече Рейневана, який уже готувався відповісти, — буває, має різні обличчя. Яке обличчя у твоєї, Ріксо Картафіло? Перш ніж Божичко зацідив тобі кастетом, ти різко і настирливо вимагала від Рейнмара інформації про місце переправи. Якої інформації ти чекала, правдивої чи ні? Як ти збиралася використати отримані відомості, кому їх передати? І в якій формі — інформації чи дезінформації? Чи варто доколупуватися?

— Я хочу знати правду.

— Ти вперта.

— У мене це від предків. Доколупуюся далі: ми їдемо до Кроншвіца, до монастиря домініканок, бо саме там Божичко сховав Ютту де Апольда. Ми про це знаємо, тому що я перехопила його повідомлення для Рейневана. Коли Божичко висилав це повідомлення, фактичне місце переправи вже було відоме. тоді оуло відомо, що фрідріха оовели навколо пальця, що в результаті дезінформації він допустився фатальної воєнної помилки. Попри це, Божичко віддав Рейневанові Ютту. Він повівся як порядний шантажист. Виконав свою частину договору: віддав те, чим шантажував, коли отримав те, що хотів цим шантажем здобути. То що ж, укотре запитую, дістав Божичко? Інформацію чи дезінформацію?

— Вкотре відповідаю: в чому різниця? Важливий результат.

— Не тільки. Важлива також вірність принципам.

— Дорога Ріксо, — це знову після тривалої мовчанки озвався не хто інший, а Шарлей. — У мене теж були предки. І в мене теж спадковість. З покоління в покоління в моєму роді передавалися різноманітні житейські мудрості та сентенції, одні коротші, інші довші, навіть римовані. З порожнього і Соломон не наллє. Багатому і віл отелиться. Не підмажеш — не поїдеш. Було тих мудростей без ліку, але особливо я запам'ятав одну. Звучала вона так: вірність принципам — це не що інше, як вигідна відмовка для безвольних недотеп, які перебувають у бездіяльності та змаразматілості, нічого не роблячи, тому що будь-яка діяльність перевищує їхні сили та уяву. Щоби могти з цим жити, недолугі перетворили свою недолугість на чесноту. І пишаються нею.

— Гарно. А правда?

— Що правда?

— Що є правдою?

— Правда, — спокійним голосом промовив Самсон Медок, — є донькою часу.

— Зачатою, — закінчив Шарлей, — у випадковому та нетривалому романі зі збігом обставин.

* * *

Було вже близько полудня, коли вони добралися до Кроншвіца. Був полудень, коли вони стомилися і знудилися стукати у хвір тку, а потім гримати в неї. Коли вони майже захрипли від крику. Надійна монастирська хвіртка залишалася замкненою наглухо. А кам'яна брила домініканської обителі залишалася такою, як була: холодною, мертвою та мовчазною.

— Ми приїхали по панну де Апольда! Уповноважені її батьками!

— Pax vobiscum, sorores[150]! Нас прислав архієпископ магдебурзький! Відчиніть!

— Я духовна особа! In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti! Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem caeli et terrae[151]! — Ми добрі католики! Присягаємо на Святий Хрест!

— Жертвуємо на монастир п'ятде… Сто гульденів!

— Ютто! Озовися! Ти там! Ю-у-утто-о-о-о-о!

Від оббитою залізом хвіртки відгонило крижаним холодом і ворожим запахом іржі. Монастир мовчав. Як могила. Як каміння стін, якими він був оточений.

— Черниці всередині, - зробив висновок Шарлей, коли вони, втративши надію, відійшли у лісок неподалік. — Вихід один. Табор оперує близько, оті дими — це десь під Герою, здається, горить і Альтенбукрг, який ми проїхали вчора. Я скочу туди, приведу сотню хлопців, і ми візьмемо кляштор штурмом.

— Вони пограбують монастир. І домініканкам теж перепаде.

— У них був шанс.

— Я піду ще раз під монастир, — стиснув губи Рейневан. — Цього разу сам. Впаду на коліна перед хвірткою. Благатиму…

Самсон, мов тигр, раптом скочив у суху гущавину і витягнув з неї за комір невисокого і сильно зарослого типа.

— Пустіть… — заойкав тип. — Пустіть мене… Усе скажу…

— Ти хто такий?

— Брюнварт, пане. Слуга з монастиря… Чув-єм, що ви під хвірткою волали… На пусто, бо тамтої панни в монастирю вже нема…

— Говори! Говори, що з нею!

— А ви шось там казали за гроші…

* * *

Вони їхали на схід, гостинцем на Хемніц. Рейневан, збуджений від отриманої інформації, знову був на чолі і знову нав'язував темп.

— Вони втекли з монастиря, — бозна-котрий раз повторив він, коли вони поїхали трохи повільніше. — Ютта з якоюсь другою панною. Втекти їм допоміг духовний, полюбовник тої другої…

— Припустімо, що другої, - скорчила лукаву гримасу Рікса, але притихла під його злим поглядом.

— Вони поїхали, — вів далі він, — на схід, у напрямку Дрездена, на Віа Регія. Це ясно, прямують у напрямку дому… Ми повинні їх наздогнати.

— Вони виїхали з монастиря більш як тиждень тому, — зауважив Самсон. — Якщо вірити прислужникові. У них велика фора. А мій кінь… Не хочу вас тривожити, але з його ходою щось негаразд.

— Воно й не дивно, — пирснула Рікса. — Носити такого гіганта — не жарт. Скільки ти важиш, дибуку? Чотири центнери[152]?

— Коня, — Шарлей піднявся в стременах, — треба буде змінити. У твого, Рейнмаре, теж, чую, в грудях грає, як у міхах. Нам потрібні нові румаки. Що ви скажете на цих?

Він показував під ліс, на лісову дорогу, з якої саме виходила процесія селян. Селяни, а їх було близько дюжини, вели коней. А одягнені, точніше, переодягнені вони були дуже дивно. І дуже, як на селян, нетипово.

— Я знаю цих коней, — сказав Рейневан. — І ці чорні плащі. І ці чорні заборола…

Він не встиг договорити, як Шарлей і Рікса вже пришпорювали коней.

* * *

Хоч і взуті у велетенські личаки, селяни виявили прудкість оленів і стрибучість косуль. Покинувши здобич, яка їх обтяжувала, вони мчали через гущавину та засипані снігом вирви з граціозністю антилоп, втікали з такою швидкістю, що переслідувачі не мали шансів. Шарлеєві та Ріксі вдалося впіймати тільки одного, найбільш у літах і, мабуть, хворого на плоскостопість, як визначив Рейневан, побачивши, як той ходить перевальцем.

Мужик, якого притягли за комір, плакав, кричав, благав змилуватися і звертався до Бога, і все це вкрай недоладно і дуже незрозуміло. На щастя, Шарлеві були знайомі секрети спілкування з мешканцями рільничих сіл. Він сильно копнув селянина в задницю, а коли той раптово випростався, заїхав кулаком по шиї. Подіяло моментально.

— …не винуваті, ми не винуваті! — мова плоскостопого стала схожою на людську. — Не ми їх побили, schwore bei Gott[153], не ми… Вони си так помежи собов різали, помежи собов! Ми йно з побитих убрання поздоймали… Коні-смо полапали і взєли… Um Gottes Willen[154]! Паночку добрий… Таж і в нас тамтої неділи взєли, усе рітери взєли… Ні їдної курки не зоставили… Свята Геновефо… То як ми-смо тамті трупи найшли…

— Трупи? Де? Відведи нас.

* * *

За лісом розкинувся переліг, порослий чагарником і покритий снігом. Сніг був зритий підковами і червоний від крові, на ньому чорніли трупи. На око — з двадцять тіл.

Селяни не встигли обдерти навіть половини вбитих, тому ідентифікація останків не становила труднощів. Щонайменше четверо з убитих носили чорні плащі, чорні панцирі і чорні гундсгугелі, які всім запам'яталися як одяг і розпізнавальний знак Чорних Вершників Біркарта Грелленорта. Решта скидалися на найманців.

Рікса була єдиною, яка в'їхала на червоний сніг і об'їхала побоїще навколо, пильно розглядаючи всі тіла, сліди та подробиці.

— Билися вчора, — сказала вона, повернувшись. — Найманців було п'ятнадцятеро, полягли всі. Вершників Грелленорта було менше, загинули троє. З них двох добито, заколото мізерикордіями. Грелленорт, видно, спішив.

— Куди? — запитав Шарлей. — Кудою він поїхав?

— На південь. На наше щастя, а то ми б на нього нарвалися.

— Що він, — Рейневан заспокоїв коня, який неспокійно перебирав ногами, — тут робить? Чого шукає?

— Нас, — сухо відповів Самсон. — Не маймо ілюзій.

— Господи… — Рейневан зблід. — Приїхав зі сходу… Ютта…

— Ні, - відрізала Рікса. — Напевне ні. Їдьмо звідси.

Вони рушили. Самсон і Рейневан — на нових вороних конях, побагатшавши на двох нових запасних. Рікса ще раз оглянулася.

— Одного з тих добитих я впізнала, — вона скривилася. — Він служив у Вроцлаві у Гайна фон Чірне. Бандюга, убивця, до того ж полюбляв маленьких дівчаток. Цим підтверджується, що Грелленорт у відчаї збирає і вербує всіх, кого тільки вдасться, — мерзотників, виродків та останню сволоту.

— І ще одне підтверджується, — додала вона. — Чутка про знищення Інквізицією їхнього легендарного замку, того

Сенсенберга. У Грелленорта вже нема ні штаб-квартири, ні асасинських наркотиків для тих, кого він там собі виплекав.

Рікса сплюнула.

— Колись — нічні страхіття. Рота Смерті, Демони полуденної пори, котрі викликали забобонний жах. А тепер — зграя збочених шибеників, які зазнають втрат у першій-ліпшій сутичці. І добивають власних поранених. Як на мене, це занепад.

— Падші ангели, — озвався Самсон, — анітрохи не є менш небезпечними.

— Ти говориш, як дибук, дибуку.

— Правильно говорить, — відрізав Шарлей. — Хоч як би низько Грелленорт не впав, я волів би з ним не зустрічатися. Ні з ним, ні з його Вершниками. Я вже мав неприємність.

— А хто не мав? — фиркнула Рікса. — Ходу!

* * *

Лицар, до якого їх привели, саме голився перед біло-блакитним наметом з грубої брезентової тканини. Загледівши їх, гордовито випростався, витер лице. Ніс, як помітив Рейневан, у нього був спухлий, а ціле ліве око ховалося під великим синцем.

— Я Герс фон Штрейтхаген, — кисло повідомив він. — Пан на бургу Драхенштейн. Тутешній пфлегер.{47} Стою тут на варті. Гуситів, коли надійдуть від Фрейталя, за ріку не пущу, єретики на мені поламають зуби. Може, не вірите?

— Віримо, — запевнив Шарлей. — Мусимо вірити.

— Ви хто такі?

— Подорожні.

— Плата за проїзд мостом становить три гроші з коня.{48}

— Оплатимо, — заспокоїла Рікса розлюченого здирництвом Шарлея. — Оплатимо, шляхетний пане.

— Спершу, — втрутився Рейневан, — хочемо дещо запитати. Це єдиний у цих місцях міст, кожен, хто прямує до Хемніца і Віа

Регія, не має вибору, мусить їхати сюдою. Чи не проїжджали тут дві молоді жінки? Верхи і самі?

Лицар зблід, зате його синець набрав темніших тонів. Це не пройшло повз увагу Шарлея.

— А ці молодички, — процідив з-за затиснутих раптом зубів Герс фон Штрейтхаген, — вам хто такі? Подружки? Родички? Може, полюбовниці?

— Аж ніяк, — із суворим виразом на обличчі заперечив демерит. — Ми женемося за ними, щоб їх покарати. За розпорядженням пробоща зі Святого Миколая в Єні. Це розпусниці, які обікрали превелебного під час надання послуг. Отже, скажіть, будь ласка, їхали вони сюдою чи ні?

— їхали. Але… Повернулися.

— Як це так? — вибухнув Рейневан. — Як це так — повернулися? Чому повернулися? Говоріть-но, пане лицарю, трохи більше до ладу!

— А ви що, наказувати мені будете? — Герс фон Штрейтхаген взявся в боки. — Мені, шляхтичеві? Надто нахабно, паночку, надто нахабно! Про панн ви брешете, я вас розкусив, ви з ними у змові. Та й на гуситських шпигунів скидаєтеся! А то чого б це вам на схід їхати? У бік Фрейталя і Марієнберга, де гусити палять і руйнують копальні, звідки сунуть біженці? І ті ваші дівки теж не інакше як шпигунки, теж на схід їхали, перш ніж до Плауена втекли. Я пфлегер, бороню людей від єретиків…

— Аякже. Збираючи від них по три гроші з коня.

— Я вас заарештую! — Герс фон Штрейтхаген зблід ще сильніше. — Я вас заарештую, псявіри. Оце зараз накажу вас припекти, миттю розповісте мені правду. Гей, люди, до мене! Хапайте їх!

Шарлей потягнувся під плащ по зрадницьку рушницю. Рікса виявилася швидшою. Ступила крок уперед. Скривилася. Захрипіла, закашляла, засвистіла, захарчала. А тоді плюнула, кашлянула і шмаркнула, сіючи дощ крові та слизу. Прямо в лице лицаря. На його супровід. І на алебардників, які позбігалися.

— Heilige Maria, Mutter Gottes[155]! — завив один з прибічних пфлегера, стираючи з лиця криваві соплі. — Це зараза! Морови-и-иця-а-а!

— Рятуй, святий Роху!

Усі як один кинулися втікати. Міст застугонів від тупоту їхніх ніг.

Залишився тільки пфлегер Герс фон Штрейтхаген, заціпенілий, дивлячись із недовірою. Шарлей прискочив, копнув його під коліно. Пфлегер гримонувся навколішки, а демерит ударом кулака перебив йому спухлого носа.

— Гайда! — Рікса скочила в сідло. — Ходу, товариство! Невдовзі вони мчали галопом по гостинцю. На захід. Назад — у напрямку, звідки приїхали.

* * *

— Перед нами якесь збіговисько, — попередила Вероніка. — Прикрий лице.

Як і Ютта, вона носила калот[156], шапочку, яка ховала волосся. Тепер вона натягла ще й каптур. І нахилила голову. Досі переодягання спрацьовувало, ніхто не впізнавав у них дівчат, ніхто не нав'язувався, ніхто не чіплявся. Ніхто не розпитував і навіть особливо не цікавився. Вони без ніяких клопотів подорожували вже декілька днів, при тому що дороги аж ніяк не були порожніми, ба навіть зовсім навпаки, часами вони бували просто-таки напхом напхані. Як оце тепер, поблизу Цвіккау.

У долині вилася ріка, дорога вела на міст, заблокований чергою возів, що очікували перевірки. Віднедавна на гостинці рішуче переважав рух зі сходу на захід. Дівчата знали, чому. Їм про це сказав розносний торговець з-під Аннаберга, привітний чоловік непримітної дружини і батько незліченної кількості дітей, з яким вони зустрілися попереднього дня. На розносного торговця їхній камуфляж не подіяв; титулуючи їх «зацними панянками», він пояснив, що екзодус[157] зі сходу — наслідок гуситського рейду, а також розповідей про звірства гуситів, від яких волосся стає сторч. «Головні сили гуситів, — витлумачив їм розносний торговець, — сунуть на Мейсен та

Ошац. Але за Фрейбергом гуляють банди, які палять і руйнують копальні та гути, ото вони чогось на копальні та гути особливо напосілись, нечестивці. Спалили Гермсдорф, Марієнберг, Ленгефельд, Гласхутте і Фрейталь…»

— З чого вони пошили цей намет, — пирснула Вероніка. — З бумазеї для ковдр?

Намет, що стояв неподалік мосту та будки митника, був зроблений з грубої тканини в біло-блакитну смужку, яка й справді нагадувала матеріал для пошиття постільної білизни. На встромленій у землю жердині сумно звисав мокрий від снігу прапорець. Поруч крутилися озброєні люди, стояли, мов манекени, алебардники.

Вони під'їхали до мосту, на якому саме тривав різкий обмін думками. Біля мосту, як з'ясувалося, дислокувався озброєний загін, який правом кулака стягував з подорожніх плату за проїзд. Падав сніг, було холодно, тож більшість біженців покірливо платили, але час від часу траплявся хтось сміливіший, який ставив під сумнів легальність мита. Саме так і було зараз. Утікач репетував і нарікав. Діти плакали. Озброєні матюкалися і погрожували кулаками.

Ютта і Вероніка в'їхали на передмостів'я, схиливши голови в каптурах, стараючись привертати якомога менше уваги. На жаль, у східному напрямку їхали тільки нечисленні подорожні. І всі на них звертали увагу. Їм раптом перегородив дорогу великий бойовий кінь, гнідий списничий декстрарій. На ньому сидів лицар у бобровій шапці і шубі, накинутій на акетон.

— Стояти. Хто такі? Зняти каптури!

Не було виходу.

— Клянуся головою святого Панкратія! — лицар вишкірив зуби, гримнув кулаком по луці. — Та се ж юнки!

Не було сенсу заперечувати.

— Я Герс фон Штрейтхаген, — повідомив лицар. — Пан на бургу Драхенштейн. Тутешній пфлегер. Стою тут на варті. Гуситів, коли надійдуть, за ріку не пущу, єретики на мені поламають зуби. А ви хто такі, панночки? І чому переодягнені?

— Не кожен, хто зустрічається, — покірно бовкнула Ютта, — є шляхетним лицарем, шляхетний лицарю. Є такі, що не зглянуться на слабку стать…

— А нам із сестрою спішно, — додала прохальним тоном Вероніка. — Шляхетний пане, дозвольте нам…

— Спішно? Певно, до ваших любих, га? Певно, чекають з нетерпінням? Спраглі поцілунків?

— Нам спішно до мами і тата… Додому…

Він глянув на них з висоти списничого сідла, на його губи виповзла огидна усмішечка.

— Попрошу панянок за мною. До мого намету. Випишу перепустку. Здасться, якби хто запитував.

Усередині біло-блакитного намету, крім повного медіоланського обладунку на стояку, містився стіл, складаний стілець і польове ліжко. Пан на бургу Драхенштейн без вступу перейшов до суті.

— Час заплатити за проїзд, дівчатка, — він хтиво скривив губи, показуючи на ліжко. — Ти перша. Ну ж бо, роздівайся. Здоймай шмаття.

— Шляхетний пане…

— Мені закликати кнехтів, аби помогли?

Вероніка благально подивилася на Ютту. Ютта зітхнула, знизала плечима. Вероніка тремтячими пальцями стала розстібати гачки. Герс фон Штрейтхаген втупив очі в її декольте. А Ютта вирвала з медіоланського обладунку зарукавник разом з рукавицею і зацідила йому просто в ніс. А коли він схопився за лице, з усієї сили копнула в пах.

Герс фон Штрейтхаген скулився, важко сів на польовому ліжку, яке зламалося під його вагою. Вероніка почастувала його складаним стільцем. Ютта ж всунула руку в панцирну рукавицю, стиснула кулак, розмахнулась. І вдарила з усіх сил, аж їй у плечі щось хруснуло.

Вони вийшли з бумазейного намету, ніби нічого не сталося, алебардники навіть на них не глянули, зацікавлені черговою сваркою на мості.

За мить вони вже були в сідлах. І щодуху мчали галопом на захід.

Назад — у напрямку, звідки приїхали.

* * *

Наступного дня знялася хурделиця, яка їх сильно затримала. Рейневан безсильно злився. Рікса занепокоїлася, вона підозрювала, що принижений на очах своїх підлеглих пфлегер може за ними гнатися. Шарлей вирішив, що це малоймовірно, здирницький бізнес на мості був надто прибутковим, щоби його покинути. А якби навіть і так, то хурделиця стримувала і переслідувачів. Тож вони їхали, ковтаючи вітер і сніг, або переховувалися десь, коли заметіль робила дальше пересування зовсім неможливим.

Погода покращилася аж через кілька днів. А шум вітру перестав заглушати гуркіт бомбард, який долинав звідкись з заходу, розкочуючись, як грім.

Вони поїхали швидше, керуючись дедалі виразнішою і гучнішою канонадою, невдовзі перед очима опинилися як гармати, що стріляли, так і їхня ціль.

— Місто і замок Плауен, — показав Шарлей.

— Хто облягає? Табор чи Сирітки?

— Перевірмо.

* * *

Облягав, як з'ясувалося, Табор, польове військо під командуванням Прокопа Голого і Якуба Кромешина. Їм зайняло трохи часу пробратися крізь згарище підгороддя, до них весь час приставали вартові, але врешті-решт вони

потрапили перед очі гейтманів. Прокоп, як не дивно, не нарікав на біль і не наказував Рейневанові себе лікувати. І не дав Рейневанові заговорити.

— Це Плауен, — показав він на місто, що диміло після обстрілу. — Резиденція Генріха фон Плауена, начальника пльзенського ландфриду. Небагато знайдеться настільки ж ненависних серед чехів прізвищ. Саме звідси споряджалися на наше пограниччя вилазки, під час яких солдати фон Плауена чинили невимовні звірства. Саме Генріх фон Плауен вигадав поняття bellům cottidianum, буденна війна. І саме він втілював це поняття в життя — майже щодня вчиняв напади, палив, грабував і вішав. Він не сподівався, що ми підійдемо під ці мури. І не сподівався, що ці мури звaляться.

Немовби підкреслюючи вагу його слів, з окопів з оглушливим гуком випалила важка гармата, ядро бахнуло в мур, здійнявши куряву. Тієї ж миті праща, тобто требуше, махнула баробалістичним важелем і послала в центр міста каменюку вагою у півцентнера. Катапульта, що стояла на позиції, метнула на місто запалену бочку смоли — влучно, бо з дахів моментально шугнув дим.

— Бо ось прийде Господь ув огні, - сказав сповненим пафосу голосом проповідник Маркольт. — Бо огнем та мечем Своїм буде судитись Господь з кожним тілом, і буде багато побитих від Господа[158].

— Амінь, — докінчив Прокоп. — Надто дорого обходяться Чехії ці напади, ці вилазки, ця bellům cottidianum. Фон Плауен та іже з ним палять поля і грабують урожай, а Прага голодує. Це повинно припинитися. Я подам приклад страху.

— Після штурму — завершив він, покусуючи вус, — я віддам місто на пограбування, а населення — на різню. Воїни точать ножі

— Навіть, — з усмішкою запитав Шарлей, — якби заплатили викуп?

— Навіть.

— Тим більше, — знову втрутився Маркольт, — що не заплатили…

— Я не зможу стримати вояків, — обірвав Прокоп. — Мене би, певно, вбили, якби я спробував. Я знаю, з чим ти прийшов, медику. У Плауені знайшли притулок багато біженців, ти підозрюєш, що серед них є і та твоя панна. Але я нічого не вдію. Це війна.

— Гейтмане…

— Ні слова більше.

Шарлей і Самсон відтягли Рейневана. Стримали його, коли він рвався прокрадатися до Плауена, за мури. Вони на превелику силу переконали його, що це було б самогубством.

Майже зразу після полудня бомбарди замовкли. Більди та требуше перестали метати каміння. Пролунав гучний сигнал сурем. Затріпотіли розгорнуті штандарти і прапори. Залунали бойові кличі. П'ять тисяч таборитів пішли на штурм Плауена.

Через дві години все було закінчено. По драбинах попіднімалися на стіни, таранами порозбивали брами. Зім'яли опір, захисників витяли до ноги. Пардону не давали.

О третій годині було здобуто замок, усіх захисників вирізали. Невдовзі після цього упав монастир домініканців, остання точка опору.

І тоді почалася різня.

Поки стемніло, місто Плауен було охоплене полум'ям, у вогні шипіли ріки крові, яка текла вулицями. Пожежі перетворили ніч на день, убивча робота не припинялася, передсмертні зойки не стихали до світання.

Рейневан, Шарлей, Самсон і Рікса чекали за рікою, біля греблі, біля дороги, що вела на південь, у напрямку Ельсніца і Хеба, підозрюючи, що втікачі виберуть цю дорогу. Підозрювали вони правильно, невдовзі появилися і біженці, закіптюжені. поранені, охоплені панікою та одурілі від страху. Рікса і Шарлей роззиралися, Рейневан і Самсон кликали. Марно. Ютти не було серед тих, кому вдалося вийти з Плауена.

Рейневан залишився глухим до аргументів. Він вирвався від товаришів і пішов до міста. З рішучим наміром. Увійшов поміж будинки, які все ще горіли, спробував увійти в перегороджені вулички. Те, що він побачив, змусило його повернутися. Відмовитися від наміру. Розкиданих у місті трупів було надто багато.{49} А більшість із них уже встигли обвуглитися, разом з усім містом перетворитися на попіл.

«Ютта, — з жахом подумав він, — могла бути в цьому попелищі».

Але залишалася надія, що її там не було.

* * *

Наступного дня знялася хурделиця, така сильна, що зробила практично неможливим дальше пересування. Дівчатам довелося шукати притулку. Те, що вони натрапили на пастуший курінь, було майже чудом.

Уранці випогодилося. Небо прояснилося. Для того, щоби вони могли побачити на ньому стовпи диму. Майже все небо на півночі та на заході було затягнуте димом, таким густим, що невдовзі землю покрила темрява. Здавалося, що збувається пророцтво Апокаліпсису.

— І засурмив п'ятий Янгол, — прошепотіла Ютта, — і я бачив зорю, котра спала з неба додолу. І їй даний був ключ від криниці безодньої. І вона відімкнула криницю безодню, і дим повалив із криниці, мов дим із великої печі. І затьмилося сонце й повітря від криничного диму[159]…

Вероніка не відповіла.

* * *

Не минуло й два дні, як дороги стали кишіти біженцями. Зорієнтуватися в ситуації можна було без проблем. Вистачало запитати.

— Гусити йдуть з півночі, - повторила Вероніка почуту від утікачів звістку. — Палячи все на шляху, йдуть маршем на Наумбург, Єну і Геру, їх начебто бачили вже під Альтенбургом. Значить, дійшли аж під Лейпциг, там повернули і вирушили на Тюрінгію і Фогтланд. Вірити не хочеться, та це все ж таки правда. Ото той хтивий пфлегер на мості під Цвіккау здивується, коло його обійдуть ззаду і схоплять за сраку.

— А нам, — підсумувала вона, — у цій ситуації треба на північ. Під Альтенбург. Назустріч гуситам.

— їдьмо.

— Їдьмо. І молімося, щоб натрапити на твого милого. Або когось, хто його знає.

* * *

Чим далі на північ, тим більше було видно димів, вночі заграви позначували палаючі села та укріплені міста. Чим далі на північ, тим більше ставало біженців, тим жахливішою була й паніка на гостинці. Вони були свідками того, як пошкоджений і навантажений віз інші біженці безжально зіштовхнули зі шляху, який він перегороджував, не зважаючи на крики їздового, благання його дружини та плачі дітей. Минуло чимало часу, перш ніж врешті-решт кілька з-поміж тих, що проїжджали останніми, вирішили запропонувати допомогу.

Як виявилося, собі на погибель.

Почувся тупіт копит, крик і свист, з-за хребта чвалом вискочив кінний загін. На яках вершників були нашиті червоні Чаші.

— Гусити! — зраділа Вероніка. — Ютто, бачиш? Це гуси…

Ютта в раптовому передчутті схопила її за плече, міцно стиснула. Вони від'їхали кіньми в гущавину придорожнього сосняку. Саме вчасно.

Вершники з Чашами пришпорили коней і з дикими криками кинулися на біженців. Налетіли, покололи рогатинами і порубали мечами, не даючи пардону нікому, придорожній сніг миттю забарвився червоним. Поранених, які верещали, дорізали. Одного з чоловіків, упійманого арканом, волікли туди й назад по гостинці. Одну з помилуваних жінок повалили на землю й здерли з неї одяг.

— Пресвята Діво, — шептала схована в сосняку Ютта. — Мати Бога предвічного… Твого захисту просимо…

У Вероніки дрижали губи. Жінка пронизливо кричала.

Раптом знову затупотіли копита, з-за пагорба з'явилися чергові вершники. Вони, на превеликий страх Ютти, сиділи на вороних конях, а вдягнені були всі однаково — в чорне: в чорні плащі, чорні обладунки і шоломи. На повному скаку вони налетіли на гуситів, які грабували вози. Дзенькнули клинки, повітря знову завібрувало від криків.

А Ютта раптом побачила.

Вона знала про нього з розповідей. Пам'ятала з Білого Костелу, де бачила, як він погрожував абатисі, як терзав її, як бив зв'язаного Рейневана. Коли Ютту за наказом князя Яна Зембицького взяли під варту в фургоні, зазирав до неї кілька разів, вона запам'ятала його жорстоку усмішку. Запам'ятала чорне волосся до пліч. Пташиний ніс. І погляд диявола.

Біркарт Грелленорт.

— Тікаймо… — видушила з себе вона. — Тікаймо швидко.

Вероніка не заперечувала.

Мордовані кричали.

* * *

— Перед нами місто, — показала Вероніка. — Біженці говорять, що це Плауен. Більшість тікає саме туди. Зараз, кажуть, безпечно тільки за стінами. Що ти на це скажеш, Ютто? На північ, назустріч гуситам, ти ж уже більше не хочеш їхати. Ми вже не шукаємо з ними контакту. Може, воно й на краще. Ти ж сама бачила, чим закінчується такий контакт…

— Я, — Ютта затремтіла від спогаду, — на північ не пощу, нізащо, нізащо у світі. Там Грелленорт. Що завгодно, тільки не він. Я хочу чимдалі від нього. Чимдалі…

— Плауен не досить далеко? Ми не залишимося тут?

— Ні, - Ютта здригнулася від якогось раптового невиразного передчуття. — Не залишаймося тут. Вероніко. Будь ласка.

— Твоя воля, твоє рішення. Буде видно, чи правильне.

* * *

На засніженому полі колись стояло село, чорні квадрати випаленої землі та рештки глиняних коминів, які стирчали з них, показували, де колись були розташовані хати і сараї. На окраїні пожарища сиділо кілька обдертих селян, різного віку і статі.

Сиділи застигло, як манекени, як придорожні святі. Їхні очі були невидющі та порожні.

— Паскудна річ, — озвалася серед мовчання Рікса. — Паскудна це річ, війна взимку. Der bose Krieg[160], як її називають. Влітку, якщо спалять халупу, то ліс принаймні дасть поживу, листя захистить від холоду, з полів щось та й можна буде таки зібрати… А взимку це вирок. Ведення війни зимою треба заборонити.

— Я за, — кивнув Шарлей. — Ненавиджу срати на морозі.

* * *

— Дивися! — закричала Вероніка. — Що це таке?

— Де?

Вероніка під'їхала до каплички, здерла прибитий до неї листочок.

— Кинь оком.

— Fratres et sorores in fide[161], трам-там-там, — прочитала Ютта. — Не вірте попам і панам… Відмовтеся коритися вашому королеві Сигізмундові, бо це не король, а негідник і desolator Christi fidelium, non exstirpator heresum, sed spoliator ecclesiarum omnium, non consolator, sed depredator monachorum et virginum, non protector, sed oppressor viduarum et orphanorum omnium[162]… Це гуситська листівка, я вже такі бачила. Вона адресована тим, котрі вміють читати, і тому латиною.

— У цих місцях, — з притиском промовила Вероніка, — як видно, нишпорять гуситські емісари. Якщо ми натрапимо на такого…

— Ну звісно, — здогадалася Ютта. — Емісар повинен знати Рейневана, мав про нього принаймні чути. Якщо ми попросимо, приведе нас до гуситських командирів, убереже від зловмисників… Тільки-от де його шукати?

— Там, де є люди. У місті.

* * *

Сховане в мальовничій улоговині серед мальовничих пагорбів місто Байройт ще здаля здавалося мальовничою оазою спокою. І дійсно нею було. Брами хоч і під вартою, але відчинені, громад утікачів ніхто ані не зупиняв, ані не перевіряв. А якщо і перевіряли, то не надто. Дівчата без жодних перешкод добралися спочатку під ратушу, а потім під парафіяльний костел Святої Марії Магдалини.

— Якщо ми навіть не знайдемо в Байройті гуситського емісара, — зітхнула Вероніка, прокладаючи собі та Ютті дорогу крізь натовп, — то залишимося. Поглянь, скільки людей шукають тут притулку. Мені набридло поневірятися битими шляхами, з мене досить. Я голодна, змерзла, брудна і невиспана. І взагалі — хочу додому.

— Я теж. Не скигли.

— Кажу тобі, давай залишимося у місті. Навіть якщо не знайдемо…

— Якраз і знайшли. Певно, тебе справді надихнула твоя свята патронка. Поглянь.

На одному з возів, що перегороджували невелику площу, стояв чоловік у кабаті з вирізаною зубчиками баскою і в голіардському каптурі, з-під якого стирчали пасма сивого волосся. Віз оточував чималий натовп людей, серед них переважала біднота: челядники, жебраки, каліки, проститутки, люмпени та інші міські pauperes[163], а також волоцюги, прочани, вагабонди, загалом галаслива, зухвала і відразлива зграя.

Голіард у каптурі виступав, привертаючи до себе увагу юрми тим, що підвищував голос і розмахував руками.

— Багато грубої і великої брехні мовиться про правовірних чехів,{50} — горлав він. — Що вони буцімто вбивають і грабують. Це брехня! Вони тільки захищають себе в рамках самооборони, убивають у бою тих, хто вторгається до них із заміром знищити. Тоді вони обороняються, захищають свою віру, свої домівки, своїх жінок і дітей. І кожен, хто на них посягне, зазнає

шкоди. Але вони палко прагнуть, щоби між вами і нами припинилися ці бої і вбивства, і кровопролиття, щоб настала божа і свята злагода. Знайте, що чехи закликають князів, панів і всі імператорські міста зійтися на мирних переговорах, аби покласти край негідному кровопролиттю. Та не хочуть ваші князі, пани та прелати відкласти убік свою пиху та чванливість! То ж бо не їхня кров, а ваша проливається!

— Добре каже! — крикнув хтось із юрми. — Правильно каже! Геть панів! Геть попів!

— Де ваш король? Де князі? Втекли, а вас залишили напризволяще! І ви за них хочете воювати? Дати себе вбити за їхні багатства та привілеї? Люди добрі, жителі Байройта! Здайте місто! Чехи вам не вороги…

— Брешеш, безбожний єретику! — крикнув з натовпу чернець в августинській рясі. — Брешеш як собака!

— Люди! — завторив йому хтось із mediocres, міських салогубів середнього класу. — Не слухайте його, продажного! Хапайте його…

Натовп завирував. Були й інші, що підхопили заклики ченця та салогуба, але бідняки їх перекричали, відіпхнули, не шкодуючи костурів, кийків, палиць, кулаків та ліктів. Площа швидко повернулася під владу пролетаріату.

— Ви бачили, — відновив промову емісар, — як мені хотіли закрити рота? Як-то правда попам очі коле? Вони вам теревенять про покору до Церкви та влади! Вони називають чехів єретиками? Та чи є більша єресь, ніж перекручувати Слово Боже на влас ний штиб? А якраз це ж і роблять прелати, спотворюючи слово Христове. Хіба ні? Може, заперечите, монахи?

— Не заперечать! Це правда! Правда!

На площу з тупотом і гупанням ввірвалися піші алебардники, зацокотіли по бруківці копита кінних. Чернь захвилювалася і здійняла крик. Голіард зникнув з возу, наче його вітром здуло.

— Туди, туди, — видивилась його Вероніка. — За ним, швидко…

Емісар нахильці прошмигнув за возами, сховався в провулку. Вони вбігли за ним.

Він чекав на них, сховавшись за рогом. Схопив Ютту за плече і припер до стіни, приставивши ніж до горла. Вероніка здавлено скрикнула, її душив ззаду другий, у сірій опанчі, який мовби з- під землі виріс за її спиною.

— Дівчина? — глянувши з-під каптура, емісар дещо послабив хватку. — Чорт забирай! Та ви ж дівчата!

Дав знак, той, що був в опанчі, попустив ремінь, яким душив Вероніку. Він був зовсім юний, щонайбільше шістнадцятирічний.

— Що на вас найшло, щоби за мною стежити? Говори, і то швидко!

— Ми шукаємо… — видушила із себе Ютта. — Контакту з гуситами…

— Що? — він стиснув зуби, а його ніж знову опинився біля її шиї. — Що таке?

— Ми втекли з монастиря, — повторила слабким голосом Ютта, усвідомлюючи, що її пояснення звучать не дуже правдоподібно. — Ми хочемо пробратися до гуситів. Мій… Мій наречений… Серед гуситів є мій наречений…

Голіард пустив її. Відступив на крок.

— Як його звати?

— Рейнев… Рейнмар з Беляви.

— Свята Кларо, опікунко агітаторів… — глибоко зітхнув емісар. І схопився за голову.

— Ти Ютта Апольдівна, — з притиском промовив він. — Я тебе знайшов. Святий Іване, Хрестителю Господа нашого Ісуса Христа у водах йорданських! Свята Цециліє, патронко музик! Я тебе знайшов! Я, Тибальд Раабе, нарешті тебе знайшов!

Розділ вісімнадцятий

у якому пардону не дають, нема пощади, нема помилування. А ліки та амулети виявляються безсилими.

Місто Кульмбах палало. Замок Плассенбург, який вивищувався над ним і здобути який Сиріткам так і не вдалося, був наче корабель, що плив у морі полум'я, підносячись на розбурханих хвилях вогню.

Спочатку, коли вони під'їжджали, Рейневан не збирався контактувати із Сирітками, побоювався, що пам'ять про Сміла Пульпана та конфлікт із находським контингентом все ще може бути серед них жива, що попри прихильне ставлення до нього Прокопа та гейтманів Табора з боку Сиріток його може зустріти якийсь афронт. Проповідники Сиріток, на чолі з Прокупеком, раз у раз звинувачували його у чаклунстві та поширювали припущення, що він може виявитися провокатором. Тому Рейневан вирішив об'їхати Кульмбах широкою дугою і їхати просто на Байройт.

Та доля перекреслила плани. Об'їжджаючи місто, яке штурмували Сирітки, вони нарвалися на сильний кінний роз'їзд, якому здалися підозрілими. Пояснення не допомогли. Їх заарештували і доставили в штаб Сиріток під озброєним конвоєм. На величезну полегкість усього товариства, вони все-таки натрапили на знайомих і приязно настроєних гейтманів. Їх зустріли як завжди життєрадісний Ян Колда з Жампаха та їх старий товариш, Бразда Ронович з Клінштейна.

Штурм тим часом закінчився, Кульмбах уже було захоплено і розграбовано, тепер бралися за те, щоб його палити, по дахах уже гасав червоний півень, стелився і ліз у небо густий чорний дим.

— Ні, - відповів Колда на запитання. — Ні, Рейневане, в мене нема ніяких відомостей ні про яких панн. Та й звідки б я їх мав? Це війна. А це значить — один великий бардак, який уже неможливо тримати під контролем. На схід від нас насувається Табор, а значить, Прокоп і Кромешин, на захід від нас — внутрішні війська Краловця і празька domobrana[164] Зигмунта Манди. А між нами діють самостійні роз'їзди та загони, нишпорять банди, неорганізовані групи, дезертири… Рятуй тих своїх панн чимшвидше, чимшвидше, раджу. Якщо вони самі опиняться поміж військами, то бачу в чорному кольорі…

Шарлей скреготнув зубами. З лиця Рейневана відлила кров. Бразда це зауважив.

— Якщо вже ми заговорили про банди та бандитів, — швидко втрутився він, — то, може, варто було б їм показати… Що ти на це, Яне?

— Можна.

Ближче до краю табору, серед високо навантажених здобиччю возів, на просмоленій плахті було покладено шість тіл. Шість трупів, досить сильно понівечених. П'ятеро з них, Рейневанові аж серце зупинилося в грудях, мали на собі рештки чорних обладунків і плащів.

— Černi Jezdci, — показав Колда. — Ćerna Rota. Вам це дещо говорить, чи не так? До нас теж дійшли чутки про них. Але щоб вони, аж сюди, в Німеччину, за нами полізли?

Шарлей питально глянув, показуючи на шостий труп. На ньому був звичайний одяг. А голова була майже зовсім спалена. Так, ніби її всадили в піч і довго там тримали.

— Айно, саме так, — ковтнув слину Бразда. — Чорні, скидається на те, йшли за нами майже від самої переправи. Раз у раз пропадав якийсь патруль, а потім ми їх знаходили порізаних. А одного завжди на гілці. Підвішеного за ноги. Над вогнищем. Допитували, видно. А з головою у вогні скажеш… Усе скажеш…

Ян Колда харкнув, сплюнув.

— Врешті-решт це нам допекло, — сказав він. — І ми влаштували засідку. Налетіли на них, але вони вирвалися, тільки ці-от п'ять нам дісталися. Що вони тут шукають, Рейневане? Про що допитують, палячи людей вогнем? Що ти можеш нам про це сказати?

— Нічого. Бо я дуже спішу.

* * *

Коли перед самими копитами коня Якуба Данцеля прошмигнув чорний кіт, Якуб Данцель повинен був повернутися до Байройта. Однак Якуб Данцель обмежився тим, що кинув услід котові сороміцьке слово — і поїхав далі. Адже якби він повернувся, Тибальд Раабе підняв би його на кпини за віру в забобони. А прекрасна Вероніка фон Ельсніц могла б, який жах, зневажати його як боягуза.

Якуб Данцель поїхав далі трактом на Кульмбах, де сподівався зустріти гуситів. Якби він цього не зробив, якби повернув назад, мав би, незважаючи на війну, шанс дожити до сімнадцяти років.

На нього накинулися зненацька, більш ніж дюжиною коней, оточили. Один висмикнув у нього з рук віжки. Дівчина з блакитними і нелюдськими очима ударом списа збила його з сідла. Коли він намагався піднятися, ударила древком, повалила.

Чоловік, який став над ним, мав чорне довге волосся до пліч. Пташиний ніс. Недобру усмішку. І погляд диявола.

— Я задам тобі запитання, — засичав він, мов змія. — А ти відповіси. Ти бачив двох панянок, що подорожували самі?

Якуб Данцель поспішно заперечив. Чорноволосий паскудно всміхнувся.

— Запитаю ще раз. Бачив?

Якуб Данцель заперечив. Стиснув повіки і губи. Чорноволосий випростався.

— На гілку його, — наказав він. — І розпаліть вогнище.

* * *

— Я не знаю, де зараз Рейневан, — сказав голіард-емісар. Він назвався дівчатам Тибальдом Раабе. З ним було двоє помічників, другий був так само юний, як і перший.

— У Верхню Франконію, — пояснив він, — увійшли п'ять гуситських армій, кожна діє самостійно. Я підозрюю, що Рейневан у війську Табора, яке йде сюди маршем через Гоф і Мюнхберг, туди я й пошлю повідомлення. Через оцього юнака, Якуба Данцеля.

Юнак Якуб Данцель подивився на Вероніку і зашарівся. Вероніка затріпотіла віями.

— А ми, — вів далі голіард, — зачекаємо тут, у Байройті.

— Навіщо нам чекати? — запитала Ютта. — Чому ми не можемо їхати разом з паном Данцелем, прямо до гуситів?

— Це надто небезпечно. Навколо нишпорять банди, розрізнені групки озброєних, дезертири. І нітрохи від них не кращі найманці. Тутешні лицарі, навіть пфлегери, бояться стати до бою з чехами, натомість швидкі до грабунків, до знущань над беззахисними та жінками…

— Ми знаємо.

— А самі чехи, гм-м, — запнувся Тибальд Раабе. — Деякі командири нижчого рівня… Боже борони потрапити їм до рук… Панно Ютто, Рейневан ніколи би мені не пробачив, якби я тебе знайшов, а потім втратив.

— Ми почекаємо тут, у Байройті, - закрив він дискусію. — Я впевнений, що місто здасться. Я тут уже кілька днів дію, підбурюю бідноту. Патриціат уже штанами трусить, боїться гуситів з того, а черні — з цього боку міських стін. До них дійшли вісті з

Плауена, з Гофа… Про різанину та пожежі… Байройт, побачите, здасться, заплатить випальне. А як увійдуть чехи, я віддам вас під опіку гейтманів. Будете в безпеці.

* * *

Полум'я свічки дрижало.

Заспокоєні, вмиті та ситі Ютта і Вероніка спершу розплакалися, приходячи до тями після жахіть утечі. Потім повеселішали.

— Були моменти, коли я переставала вірити, — зі сміхом зізналася Вероніка, підкручуючи кілочки лютні, яку вона знайшла серед Тибальдових пожитків у його конспіративній квартирі на підваллі. — Я переставала вірити, що нам вдасться. Думала, що ми погано закінчимо. Якщо не зґвалтовані й убиті мародерами, то в якомусь рові, від голоду і холоду. Зізнайся…

— Зізнаюся, — зізналася Ютта. — У мене теж були такі моменти.

— Але це вже позаду. Ха! Ми вижили! Час подумати про себе. Цей Якуб Данцель… Дітвак, але гарний дітвак. Очі солодкі… Просто солодкі. Не крився. Ти свого коханого вже майже знайшла, вже майже в його обіймах. А я що? Досі сама.

Seulete sui et seiilete vueil estre,

Seulete m 'a mon douz ami łaissiee;

Seulete sui, sanz compaignon ne maistre,

Seulete sui, dolente et courrouciee,

Seulete sui…{51}

Полум'я свічки задрижало сильніше.

— Тихо, — Ютта різко підняла голову. — Ти чула?

— Ні. А що я мала чути?

Ютта жестом наказала їй мовчати.

* * *

А в Байройті раптом роздзвонилися дзвони.

* * *

Двері різко розчинилися, всередину влетів Тибальд Раабе.

— Утікаймо! — закричав він. — Гусити в місті! Швидко, швидко!

На вулиці їх підхопила ріка втікачів і понесла у напрямку центру. З півночі вже долинав великий гамір і стрілянина, нічне небо забарвила у

червоний колір заграва. Вони бігли, вже відчуваючи гарячі подмухи та сморід паленого. За ними летів крик, дикий і страшний крик мордованих.

— Вдарили зненацька, — важко хекав Тибальд. — Ввірвалися через стіни… Місту кінець… Швидко, швидко…

Перед парафіяльним костелом їх мало не розділили, чернь, що панічно втікала, на якусь мить розірвала їх, понесла в різні боки. Ютту штовхнули, падаючи, вона вдарилася в контрфорс, збилася з дихання, чудом не впала, якби впала, її б розтоптали. Тибальд раптом опинився перед нею, обійняв, затулив, прийнявши на себе наступні штурхани та удари. Підхоплена юрмою Вероніка пронизливо закричала. Емісар кинувся до неї, витягнув з тисняви. Її трясло, очі були ошалілі, рукав відірваний.

— Сюди, сюди! За сакристію!

Поруч збили з ніг жінку з дитиною, затоптали, перш ніж хтось із них устиг крикнути.

Вероніку штовхнули, вона впала в болото. Її підняли, вона кричала і водила навколо божевільним поглядом. Ледве могла йти, її довелося тягнути.

Над Байройтом уже здіймалося полум'я, яке з тривожною швидкістю перескакувало з даху на дах, зі стріхи на стріху. У небо вистрілювали снопи іскор. А ревіння пожежі пересилював крик.

З вуличок, що вели на ринок, вибігли останні втікачі, а за ними вискочили гусити. Пожежа спалахнула на клинках і лезах тисячею червоних відблисків. Передсмертні крики врізалися у вуха.

Убивали методично і неспішно, підпихаючи щільно збитий натовп у бік парафіяльного костелу. Коли костел наповнився людьми, підклали вогонь. Зайнялися лави, тісно заповнені нефи, хори та вівтар охопила пожежа, костел усередині перетворився на гігантське вогнище. Тих, хто намагався втекти з пожежі, заколювали піками.

По вуличках, які вели до ріки, струменіли густі потоки крові. Розбризкуючи криваве багно, гусити зганяли туди людей.

Різанина тривала.

Вероніка прийшла до тями, вже могла бігти. І вони бігли. З усіх сил.

Біля брами аж кишіло збожеволілими від страху людьми, тривала бійка, зі стайні поблизу долинали крики і прокльони. Тибальд Раабе не задумуючись кинувся всередину. Невдовзі він з'явився — з другим своїм помічником, Павлом Рамушем, вони вели чотирьох коней, які виривалися. По щоці Рамуша текла кров.

— На сідла! І до брами! До брами!

На Вероніку, яка сідала в сідло, накинулося двоє, з криками хапнули її за одяг, намагаючись стягти з коня. Тибальд Раабе ляснув одного батогом, другого Ютта копнула в лице. Поруч Рамош шмагав юрму нагайкою. Вероніку трясло, клацання її зубів було чути крізь шарварок навколо.

— До брами! На міст!

За ними гналися жар і рев, лють розбурханої стихії. Вітер, який раптом зірвався, роздмухав пожежу, не минули й три отче- наші, як усе місто Байройт горіло одним великим вогнем. Поверхня води у рові блищала, мов червоне дзеркало. На тлі полум'я миготіли силуети вершників.

— Пришпорте коней! — крикнув, озираючись, Тибальд Раабе. — Ходу, з усіх сил!

Вони втікали, змушуючи коней скакати виснажливим галопом. Не озиралися.

* * *

Вони летіли галопом над берегом ріки, що блищала у світлі зірок. Не збавляли темпу доти, доки коні не почали хрипіти, а лісова дорога не потонула в темряві.

Ютта раптом відчула холод на карку, стала в стременах, прислухалася.

— За нами женуться, — вимовила тремтячим голосом.

— Не може бути, — Тибальд теж озирнувся. — Я нічого не чую…

— За нами гонитва, — повторила Ютта. — Їдьмо вскач!

— Але тоді коням кінець…

— Ти волієш, щоби нам був кінець?

* * *

Зайнявся неясний і холодний світанок, і тоді виявилося, що Ютта має рацію. На далекому хребті узгір'я замаячіли фігури вершників. Крізь туман долинув далекий крик:

— Adsu-u-umu-u-us!

— Псякрев! — пришпорив коня Тибальд. — Це Грелленорт! Учвал, дівчата, учвал!

Усі четверо помчали диким галопом, униз узгір'я, поміж рідкі та голі берези. Влетіли в яр, підкови задзвеніли по камінню. З тріском поламався тонкий лід на калюжах.

— Учвал! Не зупинятися!

— Adsu-u-umu-u-us!

За яром розкинулося орне поле, у борознах білів сніг. За полем синів ліс. Не треба було ні команд, ні спонукань. Вони притиснулися до грив, пустили коней у галоп. З-під копит летіла земля.

Але переслідувачі були вже близько, з крику було чути, що їх наздоганяють, що їх уже бачать. Ютта озирнулася. Більш як дюжина вершників рухалися лавою. Один вів, був попереду. Вона знала, хто це такий.

Вони влетіли в ліс, продерлися крізь гущавину, де їх шмагали засніжені лапи ялиць. І вилетіли просто на роздоріжжя. Одна з доріг вела в яр, друга — в бір.

— Нам треба розділитися! — крикнула Ютта. — Це єдиний шанс! Я — в яр, а ви — тудою!

— Ютто! Ні-і-і-і!

— Я не можу… — видихнув голіард. — Не можу дозволити… Я поїду…

— Я їжджу верхи найкраще з вас. А без тебе ми не доберемося до гуситів. Ходу!

Не було часу ні щоби сперечатися, ні на слізливі прощання.

Ютта пришпорила коня і галопом помчала в яр.

* * *

Уже добрих дві години вони не чули за собою звуків гонитви, проте Тибальд Раабе не наважувався сповільнити темп аж до моменту, коли сонце застигло в зеніті.

— Зупинімося… — насилу промовив він. — Треба спішитися і дати коням перепочити… Здається, за нами вже не женуться… Здається, вдалося. Ютта…

Голос застряг у нього в горлі. Вероніка вибухнула плачем.

— Вона їздить верхи найкраще з нас… — насилу вимовив голіард. — Найкраще… Вона дасть собі раду…

Вероніка розридалася ще сильніше.

— Ми повинні привести підмогу, — вирішив Тибальд. — Ми недалеко від дороги, що веде на Кульмбах і Кронах, гусити мусять бути близько. Вероніко, перестань, будь ласка…

Вероніка не могла перестати. Вона ридала дуже гірко і дуже голосно. І хоча зазвичай ридання і сльози нічого не дають, ні в чому не допомагають і становища не поліпшують, цього разу було інакше. У хащах зашелестіло. Заіржав кінь. На галявину виїхали четверо вершників.

— Рейневан! — вигукнув голіард. — Шарлей! Самсон!

— Непогана ідея з тим плачем, — привітав їх демерит. — Якби ви не плакали, ми би проїхали мимо.

* * *

Обличчя Тибальда, коли він розповідав, було смертельно блідим. Але Рейневан зберіг спокій. Або зрозумів, що не може ні ображатися на голіарда, ні мати до нього якісь претензії, або ж йому просто було не до

образ і претензій. Найімовірніше, останнє, бо, вислухавши, миттю зірвався на ноги і скочив у сідло.

— Їдьмо! — Тибальд теж зірвався на ноги. — Негайно їдьмо на порятунок! Я покажу дорогу! Дайте мені вільного коня, мій не проїде більше ні гони…

— А як з нею? — Рікса показала на Вероніку. Почервоніла від сліз, вона все ще шморгала носом.

— Нехай їде з нами.

— Ні! — крикнула на весь голос Вероніка фон Ельсніц. — Не хочу! Нізащо! З мене досить, досить, я більше не витримаю! Я хочу назад у свій монастир! Я хочу у свій монасти-и-ир!

— Добре, — вивнув Тибальд. — Рамуш відвезе тебе у Кроншвіц. З Богом, панянко.

— Рятуйте… Ютту…

— Врятуємо.

* * *

Перед Юттою виріс пліт, вона пришпорила коня, перескочила його. Вилетіла на рівну втоптану землю, поміж халупами і хижами покинутого села. Ліворуч вона бачила велику комору, праворуч, на схилі, маячіли в тумані діряві крила вітряка.

Кінь хрипів і храпав, мундштук і трензель були геть покриті піною, шия жеребця була гаряча, мокра і слизька. А гонитва не припинялася, коні Чорних Вершників не ослабли, вона далі чула за собою тупіт і крики.

Вона галопом помчала до комори, бо їй здавалося, що за нею вона бачить чагарі, які могли дати їй бодай тимчасове укриття. А тільки укриття і могло її врятувати. У гонитві вона вже не мала шансів.

Вона знову перескочила наступний пліт, кінь після стрибка аж присів на круп, здавалося, що впаде. Але він зумів піднятися.

Тільки для того, щоби раптом заверещати. І кинутися. Кинутися так, що Ютта вилетіла із сідла. Краєм ока вона встигла помітити спис, який встромився у бік жеребця зовсім близько від її литки.

Вона впала просто в засохлі ожинові кущі, на якийсь момент зав'язла в колючих кривих шпичаках. Коли нарешті вирвалася, подряпана, було вже пізно, Чорні Вершники оточували її з усіх боків. Вона кинулася втікати, вправно лавіруючи між їхніми кіньми. Її запросто наздогнали, звалили в галопі, з таким розгоном, що удар об тверду землю перехопив їй подих і паралізував. Вона лежала навзнак, дивлячись у раптом потемніле, затягнуте хмарами небо. Навколо форкали коні, тупали копита.

— Панна Ютта де Апольда.

Він дивився на неї з висоти сідла своїми пташиними очима. Жорстоко усміхався.

— Давно не бачилися, — в'їдливо сказав він. — Рік з гаком минуло від нашої зустрічі в Білому Костелі. Я скучив. Ану, беріть її.

Двоє Вершників, грубо шарпнувши, підняли її з землі. Вони були без шоломів, вона бачила їхні обличчя, бліді, сріблясті, наче у прокажених, підведені синцями, і безпам'ятні очі, покриті пі ною губи. Раптом вона злякалася. З вражаючою певністю, з достеменним передчуттям, що цього разу не викрутиться.

Її затягли під стіну покинутого сараю. Тут уже чекав Грелленорт. І світловолоса дівчина з блакитними і нелюдськими очима.

— У мене були щодо тебе інші плани, — повідомив Грелленорт. — Я хотів забрати тебе до Вроцлава. А схопивши твого полюбовника, Рейнмара Беляву, я збирався насильно годувати його шматками тіла, які в нього на очах вирізав би з тебе, з щоразу різних місць. Припікаючи рани, це вдалося би розтягнути в часі на принаймні кільканадцять днів, а закінчити я планував твоїми внутрішніми органами. Але час не на моєму боці, історія не на моєму боці, світ обернувся несподіваним чином. Тому тут і тепер нам доведеться попрощатися. Тут я тебе залишу.

Двоє Вершників схопили Ютту за руки і плечі, підняли так. що вона повисла, ледве торкаючись землі пальцями ніг. Дус фон Пак роздерла їй куртку і сорочку, оголила шию, схопила ззаду за волосся. Стінолаз наблизився, витягнув з-під плаща продовгувату пласку коробочку. Ютта зі страху мало не непритомніла, зі стиснутого жахом горла не могла видобути ні звуку. Але коли побачила, що саме Стінолаз виймає з коробочки, крикнула. Крикнула страшним голосом і почала сіпатися в руках, які її тримали.

Предметом, який вийняв Стінолаз, була засушена лапка. Маленька, як ручка дитини, але з абсолютно не по-людськи довгими пальцями, озброєними гачкуватими пазурами. Уся суха шкіра лапки була всіяна дірками, котрі нагадували маленькі кротовини. Це були сліди від личинок мух, які завелися у гниючій тканині та дощенту її виїли, залишивши обтягнуту сухою шкірою й обтягнуту сухожиллями кістку. Хоч вона й була засушена, але досі огидно тхнула гнилизною.

Стінолаз підійшов. Ютта з усіх сил хотіла знепритомніти. Але не могла. Дивилася, мов загіпнотизована.

— Per nomen Baal-Zevuv, dominus scatophagum, — Стінолаз підняв лапу і наблизив її до її обличчя. — Per nomen Kuthulu, Tsadogua et Azzabue! Per effusionem sanguinis!

Він дряпнув її в шию сухим пазуром. До крові. Вона хотіла кричати, але зуміла лише прохрипіти. Він дряпнув її ще раз. І ще раз.

— Іа! Азіф!

Почувся дивний шиплячий шурхіт, шелест і цвіркотіння, ніби від сотень комах і їхніх крилець. Навіть декотрі з-поміж Чорних Вершників нажахано сахнулися назад. Стінолаз підніс лапку до лиця Ютти.

— Adiungat Yersinia tibi pestilentiam[165]!

На його знак її пустили. Вона впала м'яко, зовсім безсила. А за мить скорчилася у спазмах. Ютта блювала.

Він дивився на неї якийсь час. Потім махнув рукою своїм.

— Звершилося, — сказав. — їдьмо… Що там відбувається?

— Гусити! — Один із Вершників галопом над'їхав з боку плотів. — Великий загін! Уже близько!

— Ховайтеся, — Стінолаз показав на стодоли та сараї. — Перечекаємо. Пильнуйте, щоб кінь не заіржав.

Повіяв вітер, вітряк на горбку заскрипів, закрутив крилами.

* * *

Dietky, Bohu zpievajme Jemu čest, chválu vzdavajme..

Дорогою біля покинутого села тягнувся зі співом кінний загін, дві з половиною сотні озброєних з Чашами на панцирах. На чолі їхав Ян Змрзлік зі Свойшина, пан на замку Орлік, у повному обладунку і в яці, прикрашеній гербом — трьома червленими поясами у срібному полі.

— Село, — показав Фріцольд фон Варте, найманець, гельвет з кантону Тургау. — І вітряк на горбі. Підпалити?

— Ні, - вирішив Змрзлік. — Не варто димом показувати, де ми. На майдані журавель, тож напоїмо коней. А потім вирушаємо на Бамберг.

Гусити не поспішали, минули добрі дві години, перш ніж вони покинули майдан. Врешті-решт запанувала тиша. Назовні часом повівав вітер, посвистував у щілинах комори. Часом порипували крила вітряка на горбі.

— Певно, вже поїхали, — вирішив Стінолаз. — Виходимо і забираємося звідси.

Один із Вершників відчинив ворота. Щоби подивитися прямо в дуло празької рушниці.

— Слава Йсу, — привітав його Шарлей. І випалив йому просто межи очі.

На звук пострілу зі стодоли вилетіли ще двоє спішених Вершників. Один поліг відразу, стріла з Рейневанового арбалета влучила йому в око крізь оглядову щілину шолома. Другого Самсон лупнув гудендагом з такою силою, що салад увігнувся і тріснув, як шкаралупа яйця.

Велет увірвався у стодолу, вимахуючи обкованою палицею. Вершники відступили перед ним, втекли під стіни. Але ненадовго: їх усе ще було п'ятеро, а він — тільки один. Зблиснули мечі та корди.

Самсон тим часом обхопив стовп, що підтримував зруб дахового перекриття. На його чолі надулися жили, коли він смикнув за стовп, могутньо, немов справжній Самсон. І як справжній Самсон повалив колони храму Даґона в Ґазі, так Самсон Медок виламав і повалив стовп стодоли. Бантина зламалася зі страшним тріском, як прутики, тріснули балки дахового перекриття. І все перекриття, все піддашшя разом з дахом, вся величезна вага старої деревини, усе це, немов храм Даґона на филистимлян, повалилося на Чорних Вершників, придавило і роздушило їх так, що вони навіть не встигли розкричатися.

Тільки одна нога стирчала з-під купи балок, одна нога в чорному наголіннику і чорному сабатоні. Стирчала і здригалася.

Самсон важко дихав, не в стані вичавити з себе ні звуку. Він тільки сіпнув Рейневана за плече.

Залишалася ще робота, яку треба було зробити.

* * *

Чорні Вершники пхалися у ворота комори. Рікса поклала одного, всадивши в нього дві кулі з самопалів, які подавав Тибальд. Але інші вирвалися на майдан, а за ними, вже на конях, вилетів Стінолаз із рештою. Один з коней тут же став дибки і повалився, Рейневан уже був на полі бою зі своїм мисливським арбалетом. Другого коня застрелив з гандканони Тибальд, причому сам мало не загинув: один із Вершників заїхав йому навперейми і вже був здіймав меча, коли запущений Самсоном гудендаг змів його із сідла. Тибальд яструбом кинувся на лежачого і всадив йому корд під горжет. Рікса тим часом заколола другого лежачого.

Шарлей безстрашно перебіг дорогу Стінолазові, з розмаху рубонув його коня по передніх ногах. Кінь зарився храпами в землю, Стінолаз вилетів із сідла і покотився по втоптаній землі. Дус фон Пак пронизливо крикнула, обернула коня, кинулася на Шарлея зі списом. Демерит не запанікував, не утікав, чекав, тримаючи фальшіон обіруч. Дус піднялася у стременах і замахнулася списом. Цієї миті стріла з Рейневанового арбалета влучила її коневі в шию. Кінь кинувся. Дус упала, гримнулася об землю.

Стінолаз зірвався на ноги, кинувся до останнього з Вершників, стягнув його з коня, сам скочив у сідло. Побачив, що до нього біжить Самсон, що Рікса і Тибальд набивають рушницю. Різким рухом підняв обидві руки, виконав ними у повітрі складний жест, викрикнув заклинання. У піднесених долонях виросла і почала швидко набухати куля вогню.

Побачивши, до чого йде, усі кинулися шукати сховку. Але Стінолаз ні в кого конкретно не цілився — просто кинув вогненну кулю вгору. Там, угорі, вона і вибухнула з громовим звуком.

Скориставшись сум'яттям, Стінолаз чвалом під'їхав до Дус, яка саме піднімалася, затягнув її на коня і кинувся галопом, у напрямі горбка, на якому стояв вітряк. Рікса випалила в них із гандканони, але промазала.

Рейневан не промазав.

Поцілений стрілою чорний огир заверещав, кинувся, хвицнув крупом, скинувши своїх вершників. Стінолаз і Дус кинулися навтьоки. Дус накульгувала.

Рейневан схопив одного з коней, які бігали по майдану, скочив у сідло, кинувся навздогін. Стінолаз обернувся, побачивши кінські зуби над самою головою, завив від страху. Але розважно відскочив, підняв руку, прокричав заклинання. З його пальців вистрелив сніп іскор, вогненних голок. Кінь заіржав, став дибки. Рейневан упав, розтрощивши своєю вагою жердини плоту. Стінолаз схопив віжки, скочив у сідло. І галопом кинувся навтьоки.

* * *

Дус фон Пак стояла на вершині сходів, що вели до вітряка. З кордом наголо, розвіяним волоссям і вишкіреними зубами. З її горла виривалося нелюдське хрипіння, схоже на люте завивання оскаженілої кішки.

Шарлей уже відкривав рота, щоб закликати її кинути зброю і здатися, але Рікса зупинила його, покрутила головою. Вона глянула Шарлеєві в очі, він зрозумів.

Нема пардону.

Вони схопили дверцята від хлівця, які приволік Тибальд, скористалися ними, як щитом, вдираючись по сходах. Притиснули Дус до дверей, проштовхнули її всередину, увірвалися за нею.

Повіяв вітер, крила вітряка обернулися, рушив і заторохкотів механізм передачі.

Шарлей схопив Дус за руку, витиснув корд з пальців. Дус висмикнулася, дістала ніж. Рікса вдарила її держаком тесака. І штовхнула. Прямо на привідний вал, пальчасте колесо і систему зубчатих передач.

Повіяв легкий вітер.

Дубовий триб передачі схопив плече Дус, вгризся із хрускотом, ніби вовк зубами. Тріснула кістка. Дус завила. Почала сіпатися, але триби не пускали. Знову злегка повіяло, механізм запрацював, колесо натиснуло на триб, триб вперся в груди Дус. Дус завила так, що пил посипався з усіх щілин.

Шарлей і Рікса перезирнулися. Знизали плечима. І вийшли.

Біля східців чекав Тибальд. Трохи далі Самсон допомагав іти Рейневанові, який насилу переставляв ноги.

— І що? — запитав Тибальд, головою показуючи на вітряк. — І що?

— Нічого, — холодно відповіла Рікса. — Чекаємо вітру.

* * *

У повітрі відчувалося наближення вітру. Стінолаз був уже далеко. Тепер він зупинився і розвернув коня. Озирнувся.

Прислухався. Відстань була велика, але він чув.

— Не залишай мене! Не залишай! Не залишай мене саму!

Обличчя Стінолаза не здригнулося. А за мить з сідла зірвався, тріпочучи, великий птах. Зірвався, піднявся і полетів у небо, в низькі хмари. Полетів і зник.

— Не залиша-а-а-а-а-а-а-а…

Вітер завив. Крила вітряка здригнулися. Потім рушили, з помітним зусиллям, долаючи опір. А потім уже крутилися плавно і без перешкод.

Останнього з Вершників, роззброєного, без шолома, Рікса і Тибальд загнали під ворота покинутого сараю. Вершник упав на коліна, благаючи пощади. Але цього дня пардону не давали. Тибальд ухопив Вершника за волосся, а Рікса коротким рухом всадила йому стилет під підборіддя, ввігнавши лезо аж по рукоять. Заколотий повалився в конвульсіях на ворота, відчинивши їх своєю вагою. Рікса, щось почувши, зазирнула всередину.

— Рейневан! — пронизливо крикнула вона. — Рейневан! Сюди! Швидко!

— О Господи! — Тибальд теж заглянув, відсахнувся. — О Господи…

Прибігли Шарлей і Самсон. Рейневан їх випередив. Увірвався всередину, відштовхнувши голіарда і мало не збивши з ніг Ріксу.

Усередині на соломі лежала…

— Ютта!

Він кинувся до неї, впав на коліна. Схопив за плечі.

Першим, що він відчув, був мокрий жар. Вона була така гаряча, що майже горіла вогнем. Очі були заплющені, її трясло, бив дрож.

— Ютто! Це я! Я тут! Ютто!

— Рейневан… — вона відкрила очі. — Рейневан?

Він обійняв її. І тоді відчув страшний, просто крижаний холод її рук. Глянув — і обмер. Шкіра долоні була блакитного ко льору, який ближче до пальців переходив в індиго, а на самих пальцях — у глибокі відтінки пурпуру.

Тремтячими пальцями він розгорнув її сорочку. І хоч як старався, проте не зумів стримати розпачливого зойку.

Темно-сині плечі, груди і живіт Ютти були густо вкриті пухирями і фурункулами. Майже на очах виростали нові. Деякі лускали, з них сочилася кров. Вона почала дрижати, спазматично тремтіти, він її накрив і обгорнув плащем. Ютта глянула на нього непритомним поглядом.

— Рейневане… Холодно…

Він накрив її другим плащем, який йому подав Самсон. Ютта міцно схопила його за руку. Хотіла щось сказати, мало не захлиснулася кров'ю. Він нахилив її голову, щоб вона могла спльовувати.

— Що з нею? — глухо запитав Шарлей. — На що вона нездужає? Звідки ця страшна синюшність?

Рейневан закусив губу, показав на шию дівчини, на шрами, паралельні надрізи, вже розпухлі та загноєні. Він встав, відвів Шарлея і Самсона вбік.

— Її поранили, — вичавив він із себе. — І заразили. Прищепивши…

— Що?

— Це… — голос застряг у нього в горлі. — Думаю, що… Що її заразили магічно викликаним гнилокрів'ям. Гнилокрів'я- це зараження і гниття крові… За Авіценною… Салернці називають це сепсисом. Синизна походить від внутрішніх крововиливів. Її кров просочується крізь жили й утворює згустки… Це розсіюється по всьому тілу… Виникають вогнища нагноєння… У неї вже є симптоми гангренозного запалення…

— Ліки?

— Від гнилокрів'я нема ліків… Ніхто не знає від цього ліків…

— Не говори так, до біса. Ти ж медик. Пробуй!

«Спершу лихоманка, — подумав він, уклякаючи, — я повинен зняти лихоманку… Потім необхідна якась сильна протиотрута… Щось таке, що зупинить зараження…»

Тремтячими пальцями він розстібнув пряжки торби, висипав її вміст, почав гарячково порпатися в ньому. З непереборним почуттям безсилля.

З дедалі сильнішим переконанням, що ніщо з того, що є в його розпорядженні, неспроможне вилікувати Ютту, допомогти їй або принаймні полегшити її муки. Що ні до чого всі його remedia contra malum, ні до чого diacodia та elektuaria, ні до чого sotira, antidota та panacea. Ні до чого artemisium, hypericum та serpillum, ні до чого Pestwurz, чортополох та всі інші препарати, які він носить у торбі.

«Амулети, — подумав він, — амулети Телесми. — їх залишилося небагато… Gemma rutila, що зупиняє кровотечу. Venim з ляпіс-лазурі, який допомагає від отруйних укусів… Aquila, орлиний камінь, котрий очищає кров… Але їх усі треба застосовувати негайно, а її поранили багато годин тому… Магічне гнилокрів'я розвивається блискавично… Може, все-таки якийсь амулет подіє… Боже, зроби так, щоб якийсь із них подіяв…»

Амулети не діяли. Були заслабкі. Вони не мали шансів у боротьбі проти того, чим заразили Ютту.

Заклинання. Він знав кілька. Нахилившись, вимовляв їх по черзі, долаючи дедалі сильнішу сухість у роті. Виконував магічні жести та знаки, насилу опановуючи дрож у руках.

Заклинання не діяли. Рейневан підняв очі і руки.

— Magna Mater… — пробурмотів він. — Мати богів… Ти, єдина, що обороняєш нас і захищаєш… Мати Сонця, тіло якої біліше від молока зірок! Elementorum omnium domina[166], Пані Творення, Годувальнице Світу! Хранителько неба і моря, всіх богів і сил, aeterne caritatis desideratissima filia, aeterne sapientie mater gratissima, sub umbra alarum tuarum protege nos[167]. Дай мені, покірно благаю, силу ліку, що несе здоров'я. Зціли її, благаю. Дозволь їй жити. Чуда не сталося.

Ютта почала захлинатися і плювати кров'ю, кров сильно потекла їй ще й із носа. Він підняв і нахилив їй голову. І безсильно дивився.

— Як… — ледь чутно озвався Шарлей. — Як вона…

— Через руйнування організму.

— Як довго…

— Дуже.

— Рейневане… — Ютта раптом схопила його за руку. Її зовсім сині пальці вже майже не мали сили.

— Рейневане… — повторила вона майже притомно. — Я хочу… На сонце…

Усі поспішили на допомогу. Підняли її й винесли зі стодоли, поклали на імпровізованій постелі з плащів. Сонця не було. Були низькі сіро-олов'яні

хмари. Їй знову почало сильно кровоточити з носа, просяклі кров'ю холоші свідчили про кровотечу з травного тракту і статевих органів. Вона почала битися у конвульсіях. Нею довго трусило. Усі безсило дивилися.

— Рейне… — вона виплюнула кров. — Рейневан…

— Я коло тебе.

— Ти тут… — вона майже притомно глянула. — Ти є… Це добре… Вона насилу намацала його руку. Потім долоню. Її пальці і нігті були вже зовсім чорні. Ступні — так само.

— Уже час… Монсегюр…

— Що ти говориш? Ютто?

— Монсегюр… Далі триває… Endura і consolamentum… Я хотіла би… почути… голос звідти…

Рейневан потрусив головою, запитально глянув на друзів. Шарлей розвів руками.

— Дозволь, — сказав Самсон.

Він клякнув біля Ютти, взяв її почорнілу долоню.

— Benedicite, — тихо вимовив він. — Benedicite, partitĕ nobis.

— Partitĕ nobis, — шепнула у відповідь вона. — За всі гріхи… Прошу прощення…

— De Deu e de nos vos sian perdonatz, — промовив Самсон. — E nos preguem Deu que les vos perdo.{52}

Ютта, здавалося, хотіла усміхнутися. Але пароксизм болю викривив її синє обличчя жахливою гримасою. З носа і кутика губів потекла кров. Кров просочувалася вже крізь усі плащі, в які вона була закутана.

— Рейнмаре, — Самсон встав. — Уже час. Нехай це станеться.

— Не розумію.

— Перш ніж Ютта помре, — велет стишив голос, — вона буде мучитися ще щонайменше кільканадцять годин. Ти дозволиш їй страждати?

— Що ти кажеш? Я мав би її… Самсоне… Я лікар! Я християнин… Бог забороняє… Закон Божий…

— Закон, який наказує мучитися? Якщо можна припинити страждання? Ти нічого не знаєш про Бога, хлопче, ти зовсім Його не знаєш. А робиш з Нього жорстокого фанатика. Ти ображаєш Його цим. Так не годиться.

— Але…

— Ти медик. Вилікуй її від страждання.

Шарлей взяв Ріксу під руку, відвів убік. Тибальд Раабе поспішив за ними.

Самсон і Рейневан стали навколішки біля Ютти. Самсон ліворуч, Рейневан праворуч. Перш ніж вони клякнули, Ютта була непритомна, а тепер опритомніла.

— Рейнмар…

— Я кохаю тебе, — прошептав він їй на вухо. — Я кохаю тебе, Ютто.

— Я теж тебе кохаю. Я готова.

— Pater sancte, — стиха вимовив Самсон, — suscipe ancillam Tuam in Tua iusticia et mitte graciam Tuam e Spiritum Sanctum Tuum super eam.{53}

— Lux in tenebris lucet, — виразно прошептала вона. — Світло в темряві сяє… І темрява його не охопила.

І коли вона вимовила це, хмари раптом розійшлися. І з-за них засяяло передвечірнє сонце. І стало світло.

І сталося так, що Рейнмар з Беляви. медик, відкрив шкатулку з амулетами, подарунок від Йошта Дуна на прізвисько Телесма, чародія з Праги. Сталося так, що Рейнмар дістав зі шкатулки амулет, той, котрий було сховано найглибше, один-єдиний, дрібний і непримітний, той, яким ніколи не можна було користуватися, бо він міг бути використаний тільки в абсолютно крайній, тільки в якнайекстремальнішій ситуації, у цілком безнадійному і безвихідному становищі. Сталося так, що Рейнмар обняв Ютту, і приклав амулет їй до скроні, і вимовив заклинання, а звучало воно: «Spes proxima»[168]. Сталося так, що Ютта зітхнула з полегкістю, а тоді усміхнулася і розслабилася.

І сталося так, що Ютти не стало.

Залишилося тільки її ім'я, пустий звук, слово, що його навіть не було сенсу вимовляти.

Розділ дев'ятнадцятий

у якому стається те, що мало статися. І напрошуються на уста слова натхненного пророка Ісаї, Амосового сина: «Чекаємо світла, та ось темнота, чекаємо сяйва та й у темнощах ходимо![169]».

Першого дня розв'язані були чотири вітри в їх основах. Земля зрушилася зі свого місця; хлябі небесні розверзлися, а дим великого вогню заслонив обрій. Сонце стало чорне, як волосяний лантух, а місяць став, як кров. З кожного боку визирали розпач і відчай. І була скорбота. І були сльози. І була страшна, пронизлива самотність.

Другого дня темрява була велика. Зорі падали з неба. Застогнали глибини землі з чотирьох країв світу. Розтеклася безодня у стогонах, задрижали земля і море, а разом з ними гори і пагорби. І попадали статуї богів істинних і фальшивих, а з їх падінням всі народи знехтували життям світу цього.

Розчахнулося склепіння небесне зі сходу аж до заходу. І стало раптом світло, lux perpetua. І вийшов з нього голос архангела, і почутий він був аж у найнижчих частинах землі. Dies irae, dies illa…

Mors stupebit et natura,

cum resurget creatura,

iudicanti responsura.

Liber scriptus proferetur,

in quo totum continetur,

unde mundus iudicetur.{54}

Третього дня…

Третього дня прийшов Самсон. А з ним — Шарлей, Рікса і Тибальд.

— Годі, Рейневане. Досить, друже. Ти оплакав її, оплакав гідно і належно. А тепер встань і візьми себе в руки.

* * *

Над країною баварців здіймалися дими, вітер звідусюди приносив сморід горілого. Однак бойові дії було переважно зупинено, ходили чутки, що почалися переговори. До захопленого і перетвореного на гуситську штаб-квартиру замку Бехеймштейн під Нюрнбергом начебто прибув власною персоною бранденбурзький маркграф Фрідріх, щоб укласти договір з гейтманами. Не виключали, що це кінець рейду, що німці захочуть відкупитися. Щоб трішки допомогти їм прийняти рішення, Прокоп наказав гуситським колонам вирушити в напрямку Верхнього Палатинату, на Сульцбах та Амбер, чим добряче нагнав страху пфальцграфові Янові з Ноймаркта.

Усі чутки виявилися правдивими. Переговори закінчилися успіхом. Заплатив викуп маркграф, заплатив пфальцграф, заплатив Нюрнберг. Рейд було припинено. Видано накази, зосереджена під Пегніцем й Ауербахом гуситська армія двома колонами почала повертатися додому. Однак дорогою вони не збиралися ледарювати. Колона, що йшла південним шляхом, готувалася до нападу на Кинжварт, ще одне місто ненависного Генріха фон Плауена. Північну колону Прокоп форсованим маршем повів на Хеб.

Армія підійшла під Хеб у суботу одинадцятого лютого, пізно після обіду, майже присмерком, з ходу накинувшись на села та поселення навколо міста. Усе підгороддя було у вогні, а кінний загін Яна Змрзліка подбав, щоб не вцілів навіть жоден з навколишніх дворів. Рейневан взяв себе в руки і навіть уже дещо отямився, але в підпалах і різанині участі не брав. Разом із

Шарлеєм, Самсоном і Ріксою вони трималися коло Мікулаша Сокола з Ламберка, якого було залишено з резервним загоном.

Тибальд Раабе їх залишив, помандрував на захід іще до того, як вони вирушили під Пегніц.

Ніч, яка незабаром почалася, від пожеж була світла, наче день. І гамірна. Безперервно гупали молотки та сокири тесль: вони встановлювали пращі та

споруджували барикади. Ревіли і співали гармаші, які кріпили на дерев'яних лафетах бомбарди і мортири. Репетували під мурами таборитські обзивали, обіцяючи захисникам Хеба жахливу смерть, а захисники згори віддячували таборитам обіцянками ще гіршої смерті, паскудними прізвиськами і стріляниною з вогнепальної зброї.

— Рейнмаре.

— Я тут, Самсоне.

— Ти тримаєшся? Як ти себе почуваєш?

— Препаршиво.

— Я міг і не питати.

Вони сиділи біля невеликого вогнища, розпаленого за напнутою на патиках плахтою, що захищала від лютневого вітру. Сиділи удвох, Шарлей з Ріксою кудись пропали. Останнім часом вони часто кудись пропадали. Рікса вже встигла попрощатися, вона поверталася у Шльонськ.

— Я… — велет несподівано запнувся, — теж маю чим гризтися. Мене останнім часом переслідують думки про справжнього Самсона, того, що з монастиря бенедиктинців. Я не можу позбутися переконання, що заподіяв йому кривду. Я залишив його… Там…

— Ти не винен, — серйозно відповів Рейневан. — Це ми з Шарлеєм, наші дурні екзорцизми, наші ігри зі справами, гратися з якими було не можна. Ти намагався виправити нашу помилку, намагався багато разів, ніхто не має права дорікнути тобі, закинути бездіяльність. Не вдалося — що ж, на те воля Божа. А зараз… Зараз ситуація змінилася. У тебе є обов'язки. Ти не можеш зали шити Маркету. Ти розбив би дівчині серце, якби тепер залишив її саму. Я розумію, що це може бути для тебе прикро, я знаю, як ти переймаєшся долями інших. Але зараз це вже був би альтернативний вибір: або Маркета, або монастирський дурник. Для мене зрозуміло, кого ти повинен вибрати. Це очевидно. І не кажи мені, що це малоетично.

— Це малоетично, — зітхнув Самсон. — Зовсім ледь-ледь етично. Бо вже пізно робити будь-який вибір. Від тієї події минуло більше чотирьох років. Там… У смузі темряви… Жодна людина не могла цього витримати, жодна людська психіка не могла цього перенести. Справжній Самсон загинув або остаточно збожеволів. Ми вже не зуміємо повернути його світові. Цей факт, на жаль, ліг тягарем на моє сумління.

— Послухай…

— Нічого не говори.

Тріщали, догоряючи, крокви халуп підгороддя, з вітром долітав сморід, завівало жаром.

— Доля монастирського дурника, — перервав мовчання Самсон, — аж ніяк не вирішилася тієї миті, коли я побачив Маркету. Тоді, під Коліном, у шулерському трактирі…

— Ти тоді зробив те, що мусив зробити. Я пам'ятаю твої слова. Те, свідками чого ми були у шулерні, виключало байдужість і бездіяльність. Так що сталося те, що мало статися.

— Це правда. Та смуток огорнув мене вже пізніше, у Празі. Того дня, коли вона вперше усміхнулася мені. Quando mi volsi al suo viso ridente…

Все, чим природа чи мистецтво й нині

Чарують зір, вловляючи серця,

Чи в людськім тілі, а чи на картині,

Мізерним видаюсь би до кінця

Проти відради, що мені засяла,

Як глянув я на блиск її лиця[170]

— А посміх був її такий ясний, — Самсон чи то декламував, чи то говорив, — мов Бог у неї на лиці всміхнувся. І заволоділа моєю душею… Ех… Вибач. Я знаю, що це банальність, банальна річ, і нічого з цим не вдію. Але я повинен стриматися — й принаймні не розводитися про це. Але, може, добре, що так сталося? Може, це хороший вступ до того, що я хочу тобі сказати?

— А що ти хочеш мені сказати?

— Що я відходжу.

— Тепер?

— Завтра. Це вже останній раз. Хеб — останнє місто, у яке я з вами ввійду. Я пішов би вже сьогодні… Але щось мене стримує. Однак завтра я остаточно покінчу з усім цим. Іду геть. Повертаюся до Рапотіна. До неї. Повертайся туди зі мною.

— Нащо? — гірко і через силу запитав Рейневан. — Нащо мені вертатися? Що або хто там на мене чекає? Ютта померла. Я її кохав, а її вже нема. Що мені залишається? Я теж читав Данте Аліг'єрі. «Amor condusse noi ad una mořte», кохання нас вело в злощасну смерть.{55} Нічого іншого я не чекаю. Тому з тим самим результатом можу чекати цього тут, у цій армії. Між цієї різанини.

Самсон довго мовчав.

— Ти в пітьмі, друже, — врешті-решт сказав він. — У пітьмі гіршій, ніж та, в яку пішов справжній Самсон. Це сталося з обома нами. Ми чекали світла, та ось темнота. Чекали сяйва, а у темнощах ходимо. Ми мацаємо, мов невидющі, за стіну, навпомацки ходимо, мов ті безокі; спотикаємося ми опівдні, немов би смерком, між здоровими ми, як померлі[171]! І тужимо за світлом.

За сяйвом. Ти взяв з Аліг'єрі неправильну цитату. Я підкажу тобі правильну. Sta cote torre ferma…

Будь наче горда вежа кам 'яна. Що не схитне її ніякий повів.{56}

— У мене вже немає сили. Немає сили там, де немає надії.

— Надія є завжди. Надія — це вічне світло. Lux perpetua. La luce etterna[172].

O luce etterna che sola in te sidi,

sola t 'intendi, e da te intelletta

e intendente te ami e arridi!{57}

— Я занадто змучений, щоби здобутися на оптимізм.

— Надобраніч, Рейнмаре.

— Добраніч, Самсоне.

* * *

Зі сходом сонця почалося. Гримнули бомбарди, бабахнули фоглери і шланги, загриміли мортири, скрипнули важелі пращ, на місто Хеб посипався град ядер. Усе передпілля затягла щільна завіса білого диму.

Заслонені павезами і загородженнями таборити щільною лавою наближалися до мурів, але Прокоп не давав наказу штурмувати. Усі знали, що гейтман хотів уникнути втрат, волів, щоби місто здалося і відкупилося, посилений обстріл мав тільки деморалізувати захисників. Тому не жаліли ні пороху, ні ядер.

Але Мікулаш Сокол, якого розохотив в'ялий опір з південного боку, атакував з власної ініціативи. Під браму підклали бочку з порохом, а коли вона вибухнула, в дим кинувся штурмовий загін.

Усередині, на передбрам'ї, при кінці вулиці, нападаючих зупинила на місці контратака. З ротою атакуючих зіткнулася рота захисників. Одні й другі були озброєні головним чином древковою зброєю: алабардами, гізармами, сулицями, списами та рогатинами, що дало результат зіткнення двох їжаків. Зіткнулися з ревінням і криками — й так само з ревінням і криками відступили, залишивши на бруківці кілька тіл. Нахилили древка і зіткнулися знову, з брязкотом і дзвоном. Чехи билися з чехами, як випливало з обміну лайливими прізвиськами:

— Psi hlavy!

— Zkurvysyni!

Рейневан схопив упущену кимсь сулицю і хотів кинутися в бучу, але Шарлей зупинив його міцною хваткою.

— Не грай із себе героя! — перекричав він гамір битви і гуркіт гармат із передпілля. — І не шукай собі смерті! Назад, назад, до брами! Нас зараз звідси відтиснуть! Обережно, онде, бачиш тих, у вікнах?

Рейневан бачив. Він кинув сулицю, схопив арбалет, прицілився, вистрілив. Поцілений арбалетник звалився з вікна на другому поверсі. Рейневан натягнув тятиву, наклав стрілу.

— Бий!

— Гир на них!

На передбрам'ї, між будинками, які вже палали, два наїжачені залізом загони зійшлися знову, ковзаючись на пролитій крові. Тріщали від ударів

древка, скрикували воіни, вили поранені. Самсон раптом піднявся на повний зріст, повністю підставивши себе під постріли.

— Чуєте?

— Що?

— Ми нічого не чуємо! — гаркнув Шарлей. — Відступаймо! Прокоп не дасть нам підмоги! Забираймося звідси, перш ніж нас затовчуть!

— Чуєте?

Спочатку гамір битви заглушав усе. Але потім і до їхніх вух долинуло те, що почув Самсон.

Плач дітей. Тонкий і розпачливий плач дітей. З дому поблизу, в якому вже стугоніла пожежа.

Самсон встав.

— Не роби цього, — крикнув Шарлей, збліднувши. — Це смерть!

— Мушу. Інакше ніяк не можна.

Він побіг. Якусь мить повагавшись, вони кинулися за ним. Рейневана майже одразу ж відштовхнули і заблокували таборити, які відступали після чергової сутички. Шарлей був змушений утікати від залізного їжака наступаючих захисників. Самсон зник.

Таборити нахилили сулиці та рогатини, з галасом кинулися на захисників. Дві роти зіткнулися з розгону, колючи одні одних. По бруківці стікала кров.

І тоді з палаючого дому вийшов Самсон Медок.

На кожній руці він ніс по дитині. Ще з десятеро зблідлих і притихлих ішли за ним, притискаючись до його колін і чіпляючись за поли.

І раптом на передбрам'ї бойовий запал погас, наче встромлений у сніг смолоскип. Стихли крики. Запала тиша, навіть поранені перестали стогнати.

Самсон, який вів дітей, повільно ввійшов між загони. Він ішов, і древка схилялися перед ним, стелилися йому до ніг. Спочатку немовби знехотя, а потім дедалі квапливіше. Схилялися, брязкаючи об брук, смертоносні леза алебард і гізарм, клинки сулиць і протазан, вістря рогатин і корсеск, наконечники списів і тонкі жала пік. Схилялися перед Самсоном. Вклонялися йому. Віддавали честь. У цілковитій тиші.

Йдучи залізною шпалерою, Самсон дійшов до брами. Шарлей, Рейневан і кілька чехів підбігли, забрали і відтягли дітей. Самсон випростався, зітхнув глибоко, з полегшенням.

З противників, які билися на передбрам'ї, немов спали чари, вони, ревучи, кинулися одні на одних. А один зі стрільців у вікні зачепив гак рушниці за підвіконня і вставив розпечений дріт у запал.

Самсон похитнувся, глухо зойкнув. І повалився на землю. Лицем униз.

* * *

Рейневанові було досить одного погляду. Він підняв голову. І заперечливо покрутив нею. Відчуваючи, як його губи починають нестримно здригатися.

— Чорт візьми, Самсоне! — крикнув Шарлей, клякаючи поруч. — Не роби мені цього! Не роби мені цього, до холери! Не смій мені цього робити!

Очі Самсона оповила імла. Кров спазмами вихлюпувалася з рани, забарвлювала сніг.

* * *

Цієї неділі отець Гомолка, плебан парафіяльного костелу Святого Івана Хрестителя в Шумперку, взяв за тему проповіді історію Товита[173] з Ніневії, Товита, завжди вірного Богу, Товита старого та сліпого. Плебан проповідував про те, як син Товита, Товія, був посланий батьком до Раг Мідійських, а що він не знав доріг і стежок, то мандрував разом із найнятим провідником і собакою.

Пані Блажена Поспіхалова крадькома позіхнула. Почувши зітхання, глянула на Маркету, яка стояла поруч. Рудоволоса дівчина, ледь привідкривши рот, здавалося, вбирає в себе кожне слово проповідника. Невже вона не знала Книгу Товита, невже чула цю біблійну оповідку вперше? «Ні, - подумала пані Божена, — просто їй подобаються такі розповіді, заплутані й чарівні історії про мандрівки і про перешкоди, що їх доводиться долати. Приповідки, перекази, казки, які, хоч начебто й страшні, завжди щасливо закінчуються. Багато хто любить слухати такі оповідки, ксьондзи недарма вибирають їх темами проповідей. Люди на них менше нудяться».

Проповідник, мабуть, усвідомлюючи, наскільки людям подобаються розповіді про мандрівки, красномовно і барвисто розвивав сюжет подорожі Товії, Провідника і собаки мідійськими рівнинами. Розповідав про рибу, виловлену в ріці Тигр, про серце, печінку й жовч, які, за порадою Провідника, було взято з цієї риби. Про те, як у Єкбатанах, столиці Мідії, Товія познайомився із Саррою, дочкою Рагуїловою, і як поєднало двох молодих людей прекрасне і щире кохання. Пані Блажена хоч і хотіла позіхати, однак стримувалася. Вона знала цікавіші любовні історії. Маркета зітхала й облизувала губи.

А проповідник, ламким від хвилювання голосом, розповідав про прокляття, що тяжіло на Саррі, про підступного духа Асмодея, який підло вбивав усіх, кого покохала дівчина. Про те, як з доброї поради Провідника Товія прогнав злого демона курінням із серця й печінки виловленої риби, і як він з'єднався із Саррою в щасливому шлюбі. Про те, як після повернення до Ніневії Провідник повернув зір Товитові за допомогою риб'ячої жовчі. Якими великими були радість і вдячність, яке весілля…

— А коли закінчилося весілля, — вигукував з амвона схвильований ксьондз Гомолка, — сказав Товит синові своєму Товії: «Подумай, як заплатити чоловікові, який супроводжував тебе!» А той йому відповів: «Батьку, яка велика має бути ця плата? Адже він мене привів у здоров'ї, жону мою звільнив і тебе зцілив…»

— Звільнив… — почула тихесенький шепіт пані Блажена. — Зцілив…

— Маркето? Ти говориш?

— Зцілив… — з помітним зусиллям прошепотіла дівчина. — І привів у здоров'ї…

— Маркетко! Що з тобою?

Люди в нефі попіднімали голови, раптом почувши шум, неначе шурхіт пер, немовби тріпотіння крил. Між людьми зазвучали голоси, тихі вигуки, зітхання. Усі витріщалися вгору. Проповідник на якийсь час загубив нитку розповіді, йому не зразу вдалося повернутися до проповіді й притчі. До відповіді, яку Товитові та Товії дав Провідник.

— Відкрию вам усю правду, нічого не приховуючи. Таємницю цареву зберігати добре, та повідомляти про діла Божі — гідне всякої похвали[174].

Шум посилився. Маркета голосно зойкнула.

— Я — один із семи Ангелів, які стоять на сторожі та входять перед велич Господню. Не бійтеся! Мир вам! Благословляйте Бога повік віку. Бо я прийшов не за своїм бажанням, а з волі Бога нашого. А я…[175] — Ні! — розпачливо крикнула Маркета. — Ні! Не йди! Не залишай мене саму!

— А я возношуся до Того, хто послав мене. Опишіть усе, що сталося з вами, у книзі[176].

— Він іде, — захлипала Маркета в обіймах пані Блажени. — Саме зараз… У цю хвилину… Відходить… Назавжди… Назавжди!

Блажені Поспіхаловій здалося, що вітраж раптом луснув серед великого сяйва, і що велике світло залило вівтар і пресвітерію. Тріпотіння крил і шурхіт пер вона чула, здавалося їй, над самісінькою головою, потік повітря, здавалося їй, ось-ось зірве їй повойник з голови. Це тривало зовсім недовго.

— І він пішов, — ксьондз закінчував проповідь у цілковитій тиші. - І встали вони, і більше вже не бачили його[177].

По щоках Маркети скотилися дві сльози.

Тільки дві.

* * *

Таборитів витіснили з міста, браму забарикадували. Зі стін знову почали стріляти. Про те, щоб нести Самсона, не могло бути й мови, але якісь чехи принесли павези, затулили ними пораненого й тих, що були біля нього.

— Expectavimus lucern… — раптом сказав велет. — Et ecce tenebrae[178]…

— Самсоне… — Шарлеєві голос застряг у горлі.

— Сталося те, що мусило статися… Рейнмаре?

— Я тут, Самсоне. Витримай… Ми віднесемо тебе…

— Облиш. Я знаю.

Рейневан витер очі.

— Маркета… O luce etterna…

Голос Самсона був уже настільки тихий, що їм довелося схилитися над ним, щоби розібрати слова.

— Опишіть це, — раптом вимовив він цілком чітко. — Опишіть усе, що з вами сталося.

Вони мовчали. Самсон схилив голову набік.

— Consummatum est[179], прошептав він.

І це були останні слова, які він промовив.

* * *

І сонце стало чорне, як волосяний лантух, а місяць став, як кров. З кожного боку визирали розпач і відчай. І попадали статуї богів істинних і фальшивих, а з їх падінням всі народи знехтува- ли життям світу цього.

Роздерлося склепіння небесне зі сходу аж до заходу. І стало раптом світло, lux perpetua. І вийшов з нього голос архангела, і почутий він був аж у найнижчих прірвах.

Dies irae, dies ilia…

Confutatis maledictis,

flammis acribus addictis,

voca me cum benedictis…{58}

Рейневан плакав, не соромлячись сліз.

* * *

«Від Хеба і Кинжварта, — порипував пером старий монах-хроніст із жаганського монастиря августинців, — повернулася переможна Прокопова армія додому, місяця лютого, у вівторок ante festům sancti Matthie[180] тріумфальний в'їзд у Прагу святкуючи. Та й було що святкувати. Бранців набрали знатних, а здобич і трофеї на трьох тисячах возів везли, таких тяжких, що декотрі з них десятеро, дванадцятеро, а то й чотирнадцятеро коней тягти мусило. А чого забрати не подужали, те destruxerunt et concremaverunt, зруйнували, в пух і прах перетворили. У Мейсені, Саксонії та Тюрінгії налічили двадцять міст спалених і дві тисячі сіл збезлюднілих. У Верхній Франконії й лічити не було чого, там одна велика пустеля зосталася.

А говорили потім у Празі та по всій Богемії, що була то парада така знаменита, що й найстарші люди не пам'ятають, аби чехи колись подібну вчинили.

І хай їм те Бог простить».

* * *

Рейневана оминула слава тріумфального параду. До Праги він, щоправда, таки в'їхав, однак лежачи на возі, непритомний, згораючи в лихоманці.

Хворів він довго.

Розділ двадцятий

у якому Рейневан приймає остаточне рішення. Оскільки, як пише апостол Павло в другому листі до коринтян, стародавнє минуло, все сталось нове[181]. А lux vitae, світло життя, чекає на тих, хто зробить правильний вибір.

Надзвичайно тепла зима 1429- І430 років плавно і майже непомітно перейшла в теплу весну. Уже на початку березня небо запрудили незліченні зграї птахів, які поверталися з півдня. Раніше, ніж звичайно, прилетіли крижні, раніше заклекотіли бузьки у гніздах на гребнях дахів. Заґелґотіли дикі гуси, закурликали журавлі, розщебетався різномастий крилатий народець. У ставках, болотах, заплавах і ровах озвалися жаб'ячі хори. Розпустилися бруньки вільхи, покрилися котиками верби, луги порозквітали білим і жовтим, вітряницями і калюжницями.

Рейневан сам-один їхав опавським краєм. Гостинцем, поритим колесами та підковами, стоптаним вояцькими чобітьми. Слідами дванадцятитисячної польової армії Табора, яка пройшла тут усього лише тиждень тому.

* * *

Близько полудня він почув биття малого дзвона. Пришпорив коня, їдучи на слух, і невдовзі помітив на горбку невеликий дерев'яний костел зі стрункою дзвіничкою, нітрохи не ушкоджений. Не вагаючись, він повернув коня в той бік. Останні тижні багато в ньому змінили.

У цьому сенсі теж.

Рейневан спішився, але у храмик не ввійшов, хоча калатання дзвона з дзвінички продовжувало скликати на Angelus. Він тільки наблизився до

входу, за три кроки до нього впав на коліна. «Ютто, — подумав він. — Ютто».

Agnus Dei qui tollit peccata mundi.{59}

Requiem aeternam dona ei,

et lux perpetua luceat ei.

In memoria aeterna eril iusta

ab auditione mala non timebit.{60}

«Боже, я падаю і не можу йти далі. Я паралізований і нездатний підвестися. Зціли мене і підійми в ім'я Твого милосердя. Пошли мені милість спокою. А їй дай вічний спочинок».

Agnus Dei qui tollit peccata mundi.

Ad te omnis caro veniet.{61}

— Амінь, — вихопив його із задуми голос. — Амінь твоїй молитві, мандрівниче. Мир тобі.

На вході в костелик стояв ксьондз у кожушку поверх сутани, невисокий, товстенький, його тонзура була виголена аж до вузесенької смужки волосся над вухами. Він спирався, як на милицю, на роздвоєний костур, а його обличчя прикрашав великий синець.

— Мир тобі, - повторив він з помітним зусиллям і збиваючись з дихання. — Ти молишся під відкритим небом. Ти гусит?

— Я лікар, — Рейневан піднявся. — Допомагаю і приношу полегкість стражденним. А позаяк ти страждаєш, допоможу і тобі. Хто тобі це заподіяв?

— Ближні.

* * *

Тіло ксьондза було густо вкрите синяками, які на правому боці зливалися у великий суцільний чорно-синій набряк. Ксьондз сичав і зойкав під рукою Рейневана, який його оглядав, постогнував і зітхав, уривчасто ловив ротом повітря. Незважаючи на це, ксьондз не переставав теревенити.

— Спочатку… Коли сюди ввірвалися, то тільки репетували, кричали, аж надривалися. Що папа римський — антихрист… І що моя віра — псяча віра. Віра, відповів я їм, то ласка Божа, віру не вибирають. Яка на мене зійшла віра, таку я її і прийняв. Не перебираючи. А вони… Замість почати теологічний диспут, дали мені по голові, а тоді взялися копати. Але не

вбили… І костел не спалили… І навколишні села… Значить, то може бути правда, що ото кажуть… Що наш князь Пшемко уклав угоду з гуситами. Що взамін за вільний прохід через Опаву не будуть ні палити, ні плюндрувати…

— У тебе зламані три ребра, — Рейневан не збирався розтлумачувати ксьондзові складні подробиці договору Пшемка Опавського з Табором. — Але плевра ціла. Я накладу стискаючу пов'язку і дам тобі препарат, який знімає біль. А ще залишу препарат, який прискорює зростання кісток. Якщо тільки тобі не стане на заваді те, що це магічні ліки. Тобі це заважатиме?

— Гм, — ксьондз зацікавлено глянув. — Гусит і медик, а до того ж іще й маг. З чого ця мікстура?

— Тобі не обов'язково знати. Та ти й не хотів би.

— Чи це часом не чорна магія? Чи вона не наражатиме на небезпеку мою безсмертну душу?

— А ти убезпечся. Змішуй навпіл зі свяченою водою.

* * *

— Ти клякнув під дверима костелу, — ксьондз глянув Рейневанові просто у вічі. — Війну, в якій ти воюєш, вважаєш bellům justum[182]. Але усвідомлюєш, що маючи на руках кров ближнього, навіть пролиту у справедливій війні, ти не можеш переступити поріг храму, перш ніж не відпокутуєш. Я правильно зрозумів?

— Неправильно. Ліки вживай регулярно. Після matutinum, опівдні та після concubium. Бувай, я вже буду їхати.

— Будеш їхати… — ксьондз скривився, обмацуючи забинтований бік. — Сам поїдеш по країні, мешканцям якої твої брати по вірі завдали багато прикрощів і шкоди — достатньо багато, щоби викликати грішні думки про відплату. Я не можу ручатися навіть за своїх парафіян. Хоч я і навчав їх про любов до ближнього, але за останні роки в цій галузі теорія з практикою неймовірно розійшлися. Може статися, що місцеві забажають провести з тобою дискусію на предмет релігії в тому самому стилі, що й гусити зі мною, себто за допомогою рук і ніг. Ти не боїшся?

— Не боюся, — відповів Рейневан, трохи занадто швидко і дещо занадто щиро. — Я перестав боятися.

— Ого, — його тон не пройшов повз увагу ксьондза, той проникливо глянув на нього. — Цей душевний стан мені знайомий. І аж ніяк не з читання Святого Письма. Я не чув слів твоєї молитви. Але впевнений, що й сам колись був змовляв подібну. Достатньо часто і довго, щоби слово «літанія» напрошувалося саме собою.

— Справді?

— На жаль, — серйозно підтвердив священик. — Я знаю, що таке тягар утрати, знаю, яким гнітючим він буває. Таким, що ані сам не підведешся, ані голови не підведеш. Praesens malum auget boni perditi memoria,{62} нинішню недолю посилює пам'ять про втрачене щастя. Але всі ми перемінимося. Перемінимося з останньою сурмою, бо засурмить вона, і

мертві воскреснуть, а ми перемінимось. Мусить-бо тлінне оце зодягнутись в нетління, а смертне оце зодягтися в безсмертя[183].

— Есхатологія. Щось окрім неї?

— Атож. Примирення з Богом.

— Покута?

— Примирення. Бо Бог у Христі примирив світ із Собою Самим, не зважавши на їхні провини, і поклав у нас слово примирення[184]. Тож коли хто залишається у Христі, стає новим творінням. Те, що давнє, минуло, усе стало новим. Той, хто вибере правильний шлях, матиме lux vitae, світло життя.

— Життя — це темрява. In tenebris ambulavimus, у темнощах ходимо[185]. — Ми перемінимося. І буде світло. Хочеш висповідатися?

— Не хочу.

* * *

Кордони між князівствами мали бути позначені стовпами, каменями, курганами або іншими якимись знаками. Рейневан не помітив жодного. Попри те, було дуже легко визначити, де закінчується Опава, герцог якої уклав договір з гуситами. І де починається вороже гуситам ратиборське князівство. Кордон був позначений тліючими згарищами. Випаленими, чорними останками сіл, які колись були, але тепер їх уже не було.

Він виїхав із лісів відразу на широку просторінь, яка була одним великим побоїщем. Оболонь встеляли сотні трупів, людей і коней, над ними здіймався сморід гною, пороху, крові й нудотної гнилизни. Рейневан уже надивився на поля битв, тож він легко відтворив перебіг подій. Приблизно чотири дні тому лицарство з Ратибора, Карньова і Пщини намагалося стримати Табор, атакувавши з флангу колону на марші. Знайомі з такою тактикою гусити заслонилися павезниками, зчепили вози стіною і прорідили нападаючих зливою куль та арбалетних стріл, а потім атакували самі, з обох флангів, узявши ратоборців у залізні кліщі. А потім розправилися з тими, котрі вціліли у січі. Рейневан бачив на узліссі купу понівечених тіл, бачив повішеників на деревах на межі.

Побоїщем сновигали мародери, селяни з навколишніх сіл; вони переміщалися хильцем і своєю поставою та нервовими рухами нагадували звірів. Або демонів-трупожерів, хворих на світлобоязнь.

Рейневан пришпорив коня. Він хотів іще перед смерком приєднатися до армії Табора.

Заблукати він не боявся. Дорога була позначена димами пожарищ.

Зустріч із керівниками рейду виявилася неприємною. Рейневан сподівався цього, бо за останні місяці вже не раз із цим був зіткнувся. Він уже відчував на собі сповнені жалю погляди, запинки в розмові, співчутливе кивання головою, буцімто солідарні чоловічі обійми і буцімто дружнє поплескування по плечі. Наслухався закликів триматися і бути стійким. Унаслідок цих закликів він одразу обм'якав і переставав триматися, хоча ще за мить до того здавалося, що все цілком добре.

Тепер усе було так само. Якуб Кромешин, який командував рейдом, послав йому співчутливий погляд. Гейтман Ян Пардус кивав головою і нібито по-дружньому стискав правицю. Добко Пухала гримнув по плечі, сильно і від щирого серця, утримавшись, на щастя, від слів. Князь Сигізмунд Корибут повівся великодушно, ледве зволивши його помітити. Бедржих зі Стражниці повівся природно.

— Я радий, що ти одужав, — заявив він, ведучи Рейневана на край табору, до лінії вартових. — Що ти оговтався, що прийшов до тями. Тоді, в лютому, я не знав, що, власне кажучи, звалило тебе з ніг — хвороба чи нещастя. Я боявся, що воно тебе поборе, зламає, знищить або відштовхне від життя і від реальності, і що ти поринеш в апатію. Але тепер ти тут, і тільки це має значення. Ми тут творимо історію, змінюємо долі Європи і світу. Ти занадто багато пройшов з нами, щоби тепер тебе могло серед нас не бути.

Рейневан не прокоментував. Бедржих дивився йому просто в очі, довго, ніби все ж таки очікував коментарю. Не дочекавшись,

широким жестом показав на заграви, які осявали небо на сході та на півдні.

— Нам вистачило тижня, — сказав він, — щоб вогнем і мечем затероризувати Ратибор, щоб нагнати страху на князя Миколая. а княгиню-вдову Гелену заблокувати в Пщині. З дня на день до нас приєднається Болько Волошек, ми разом посунемо на козельське князівство, на землі Конрада Білого. А коли запануємо на пограниччі, коли захопимо замки, згідно з планом на ці землі вступить регулярне польське військо, зайнявши Затор, Освенцім і Севеж. І Верхній Шльонськ буде наш. Чому ти нічого не кажеш?

— Мені нічого сказати.

— А мені є що, — Бедржих обернувся, знову подивився йому в очі. — Я, як і було узгоджено, виконуватиму функції директора шльонських відділів Табора. Бо ми збираємося міцно тут закріпитися, міцно і назавжди. Я хотів би мати тебе при боці, Рейневане. Я пропоную тобі це зараз, перш ніж це зробить Волошек або Корибутович. Ти не мусиш відповідати відразу.

— Це добре. Де Шарлей?

— Там, — Бедржих показав на далекі заграви. — Займається зниженням економічного потенціалу ратиборського князівства. Він отримав підвищення. Тепер він командує загоном спеціального призначення. Їх називають паліями.

* * *

Через два дні, в неділю Laetare[186], раннього ранку, виславши перед собою десятикінний роз'їзд, до рейду приєднався Болько V Волошек, князь на Глогувку, спадкоємець Ополя, який віднедавна сповідував гуситську віру. Їдучи під хвостатим гонфалоном із золотим опольським орлом на голубому шовку і під різноколірними прапорами опольської шляхти, молодий князь вів п'ятдесят списів лицарства з кінними стрільцями і п'ять сотень пішого люду, переважно списників. У хвості опольської колони гордовито їхала могутня і груба п'ятдесятифунтова бомбарда. Побачивши її, Якуб Кромешин усміхнувся: для його обложної артилерії, яка складалася головним чином із фоглерів та дванадцятифунтівок, це був цінний набуток.

Волошек у медіоланському обладунку виглядав гордовито і поважно. Свою неофітськість він ніяк не виявляв назовні, він не вирядився в жодну з емблем нової релігії. Зате серед опольського лицарства чимало знайшлося таких, які це зробили. Чи то зі щирих переконань, чи то з підлабузництва декотрі з-поміж лицарів приоздобили карміновими Чашами щити, яки і кінські попони, можна було побачити також і тернові вінки та облатки. Виднілися й типово гуситські символи на павезах опольської піхоти.

Усе це проникливим поглядом оцінив і негайно використав Бедржих зі Стражниці, природжений пропагандист. Не минуло й години, як на лузі, де військо стояло табором, під відкритим небом він відправив гуситську месу. Після неї — майже до вечора — проповідники причащали бажаючих sub utraque specie.

Вітер, який дув то з того, то з іншого боку, звідусюди приносив сморід горілого.

* * *

У вечірній нараді воєначальників Рейневан участі не взяв. По-перше, тому що його не запросили, а по-друге, бо він весь час намагався знайти спосіб поїхати на зустріч із Шарлеєм. Відрадив його від цього Добко Пухала. Він саме вийшов до вітру зі стодоли, де велася нарада.

— Дай собі спокій, — сказав він через плече, відливаючи на ріг будівлі. — Чорт його знає, де Шарлей зараз, ти за ним не поспієш. І дими від пожеж не покажуть тобі дороги, бо Шарлеєві палії швидко переміщаються — щоб уникнути погоні. І щоби здавалося, ніби їх більше.

У стодолі було шумно, воєначальники сварилися і кричали один на одного. Йшлося, мабуть, про сфери впливу, бо раз у раз лунали вимовлені підвищеними голосами назви міст і містечок: Глівіце, Битом, Нємча, Ключборк, Намислів, Рибнік.

— Кажуть, — заговорив Пухала, підскакуючи та струшуючи своє достоїнство, — три дні тому Шарлей палив села десь під Рибніком. Але не раджу тобі його там шукати, медику, бо там куди легше нарвешся на ратиборських, а вони довго панькатися з тобою не стануть. Чекай на Шарлея тут, він ось-ось з'явиться. Ми ж бо завтра чи післязавтра вирушаємо. Ідемо на Козле. На Конрада.

* * *

Шарлей не прибув, а атака на козельський край почалася через два дні. Союзницька армія так і рвалася на землі ненависного Конрада Білого; Бедржих та його проповідники подбали про ефективну пропаганду, яка перетворила козельського князя на кровожерного монстра, винного в численних злочинах, скоєних під час хрестових походів та під час нападів на Чехію. Насправді у хрестових походах та в нападах брали участь вроцлавський єпископ Конрад Старший та олесницький князь Конрад Кантнер, а вина Конрада Білого полягала виключно в тому, що він був їхнім братом. Зрештою, в такій товкотнечі Конрадів помилок було не уникнути.

Уранці двадцять восьмого березня гуситська армія вишикувалася в ордер. Затріпотів на вітрі білий трикутний штандарт Табора, Veritas vincit з Чашею, біля нього — опольський орел Болька Волошека на хвостатому гонфалоні. Наказав розгорнути свій прапор і Корибутович, і тоді виявилося, що він піде в бій під знаменом Погоні. Згідно з традицією, поперед лави виїхали польові проповідники: чеські, шльонські та польські. Воїни познімали головні убори і почали голосно молитися. Над полем зазвучало багатомовне бурмотіння.

Перед фронт виїхав Бедржих зі Стражниці. Він імітував Прокопа вже не тільки поставою та голосом, а й одягався, як Прокоп, у характерний ковпак, бригантину та плащ із вовчим коміром. Як Прокоп, різко зупинив коня. Як Прокоп, підняв руку.

— Божі воїни! — голосно закричав він, також достоту як Прокоп. — Правовірні слов'яни! Ось перед вами вотчина недруга Бога та істинної віри! Ось перед вами земля вашого ворога, ворога запеклого та жорстокого, на руках якого не висихає кров праведних і побожних! Того, хто вів проти вас орди хрестоносців, щоби знищити Божу правду! Настав час помсти! Помста, помста ворогові! Господь є Богом відплати, коли каже: «І Я навіщу Бела в Вавилоні, і витягну з уст його те, що він був ковтнув!» Тож нехай цей Вавилон стане руїною, мешканням шакалів, страхіттям та посміхом! Нехай у ньому мешканця не буде, нехай висохне його море, і джерело його нехай висохне! Рече Господь: Поспускаю Я їх, мов овець до зарізу, немов баранів із козлами. До зарізу! До зарізу і погибелі! Тож уперед! Чиніть волю Божу і втілюйте в життя Його Слово! Уперед! Уперед, у бій[187]!
Брязкаючи залізом, наїжачившись лезами, витягнувшись у колону в понад милю завдовжки, рейд, що налічував тисячу триста кінних, одинадцять тисяч піхотинців та чотириста возів, увійшов у козельський край.

* * *

Якщо взяти до уваги галасливі обіцянки та нестримний запал, то армія робила досить небагато. Польове військо Табора, здатне долати на марші вісім миль за добу, повзло по козельській землі як черепаха і добралося до Козле, до якого було всього-то чотири милі, аж тридцятого березня. Роз'їзди, котрі висилалися по дорозі, палили та грабували села й містечка.

Козле насамперед пригостили п'ятдесятифунтовим каменем з опольської бомбарди, напрочуд влучно поціливши прямісінько в дах над нефом парафіяльного костелу. Цього виявилося досить, щоби місто здалося і негайно було анексоване Больком Волошеком. З цього приводу командири погиркалися, бо на Козле, як з'ясувалося, зазіхав і Корибутович. Спір було вирішено шляхом розділення викупу, який заплатили козлечани. У рамках угоди Волошек разом з Корибутовичем здійснили спільний виступ: рушили з загоном на північ, на Крапковіце, Отмент та Обровець. Ці замки і землі належали князеві Бернарду, дядькові Волошека. Вилазка мусила б, як висловився молодий князь-гусит, настрахати дідугана і показати йому, хто справжній хазяїн на Опольщині.

Тим часом Пардус і Пухала далі грабували маєтки князя Конрада, нищили їх мечем і вогнем. Але не всі. Штаб Кромешина під Козлем перетворився на щось на кшталт контори, куди щодня вишиковувалася черга прохачів. Лицарі, міщани, ксьондзи, ченці, мірошники і багатші з-поміж довколишніх селян прибували, щоби заплатити. Хто заплатив, той рятував своє майно і пожитки від вогню. Кромешин торгувався, як старий лихвар, а його скрині тріщали від готівки.

І Рейневан був не єдиним, хто дивився на це з огидою.

* * *

У вівторок після неділі Judica[188] до рейду несподівано приєдналися поляки — загін добровольців з Малої Польщі силою у дві сотні кінних. По дорозі вони пройшли через цєшинське князівство, де палили, грабували і плюндрували. Цєшинський князь Болеслав, який донедавна розважливо зберігав нейтралітет, на старість зсунувся з клепки, дав собі задурити голову милостями Люксембуржця й оголосив гуситам війну. От і мав тепер війну — і він, і його країна.

Малополян, переважно сірячкових шляхтичів, які не виставляли напоказ своїх гербів, очолював одягнений у повний пластинчастий обладунок лицар із худющою мармизою і нерухомими очима вбивці. Представившись Кромешину Ринардом Юршею, він вручив йому листи. Кромешин прочитав, його лице просвітліло.

— Від пана Пйотра Шафранця, — повідомив він Пухалу й Корибута. — Пише, що пан Сестшенець зібрав гуф збройних у Бендзіні. І що регулярні польські загони вже напоготові. Але не пише, коли підійдуть… Милостивий Юрше! Чи пан підкоморій краківський не передав якого усного послання?

— Нє. Йно листи дав.

Малополяни проходили поруч, пошикувавшись. І зі співом.

Gdybym to ja miała

skrzydłeczka jak gąska

Poleciałabym ja za

Jaśkiem do Śląska[189]…

— Що це, — роздратувався Пухала, — за ідіотська співанка? Слізливе, курва, як на очепинах[190]. Що то таке?

— Пан підкоморій краківський, — примружився Ринард Юрша, — наказав співати. Нібито для пропаганди. Що це ніби про Верхній Шльонськ. Що ніби це ми на прадавні землі повертаємося, до витоків.

— До витоків, до витоків, — неприязно буркнув Добко. — Ну, та нехай собі. Але якби що й до чого, то співайте «Богородицю»[191].

* * *

Разом із малополянами прибули два вози. Один був навантажений награбованим, на другому везли поранених. Двоє померли відразу після прибуття, ще двоє боролися за життя, стан решти чотирьох теж був досить важкий. Рейневан і фельдшери мали по горло роботи.

Поранені належали до загону Шарлея.

* * *

— Ну що ж, — розвів руками Бедржих зі Стражниці, - якщо ти наполягаєш, я не буду тебе затримувати. Мені не хотілося б, аби ти наражав себе на небезпеку в далеких вилазках, але що ж, я розумію, ти хочеш зустрітися з другом. Є навіть відповідна оказія: я посилаю Шарлеєві поповнення, бо ті з Пщини так його проріділи, що вирвався ледве ушістьох. Їдучи разом із ними, ти не заблукаєш і будеш у більшій безпеці. Та воно навіть і на добре складається, бо…

— Бо?

— З вами поїде, — Бедржих стишив голос, — ще хтось. Одна особа. Це секретна справа, я забороняю тобі говорити про неї кому б то не було. А на добре складається воно тому, що ти цю особу знаєш.

— Знаю?

— Знаєш. Я саме чекаю… А, ось і він.

Побачивши, хто входить у штаб-квартиру, Рейневан онімів.

* * *

Службовець Компанії Фуггерів зняв і віддав пахолкові плащ із парчевим гаптуванням, під яким ховався, як виявилося, абсолютно не військовий, хоча й звичайний для службовця костюм. Приталений вамс із чорного оксамиту доходив до стегон, затягнутих у блакитно-червоні міпарті, а місце під животом було стильно прикрите щільно набитим ватою клином, який перебільшено підкреслював чоловічі принади. Такий клин, модна новинка, називався на французький манір «брагет»[192]. Солідні люди з цього сміялися, але серед модників та чепурунів брагет вважався писком моди.

— Здрастуй, — службовець привітав Рейневана поклоном. — Мене розпитував про тебе канонік Отто Беесс. Я радий, що зможу його заспокоїти і запевнити в тому, що ти — при доброму здоров'ї.

— Буду вдячний.

— А також у тому, що незгоди тебе не зламали. Адже ж не зламали?

— Якось тримаюся.

— Радий про це дізнатися, — службовець поправив манжет. — Що ж, дорога перед нами далека, нам треба, як я чув, аж десь під Уязд, і варто було би

встигнути туди до заходу сонця. Пропоную вирушати, Рейнмаре. Якщо ти готовий.

— Я готовий, — Рейневан встав. — Прощавай, Бедржиху.

— Що значить, — насупився проповідник, — прощавай?

— Я хотів сказати: бувай.

* * *

— Рейневан?

— Так, це я.

— Гм. Оце так збіг. Я ж бо саме про тебе думав.

Шарлей виглядав войовничо і розбишакувато. Поверх шкіряного каптану він носив кільчастий панцир, так звану «єпископську пелеринку», на грудях — залізний colnerium, обидва передпліччя були захищені мишками, себто зарукавниками. На лівому боці висів фальшіон, на правому — стилет, за широкий пояс був заткнутий шестиперий буздуган. Він уже кілька днів не голився; коли обіймав Рейневана, його щока колола, наче той їжак.

— Я думав про тебе, — він відсунув від себе Рейневана на довжину простягнутої руки. — І знаєш, що саме я думав? Що ти, годі й сумніватися, виявишся битим телепнем. Що ледве-ледве вичунявши після хвороби, покинеш спокійну та затишну аптеку «Під архангелом», у якій я тебе залишив. Що, як останній бевзь, сядеш на коня і приїдеш сюди. Коли ти взагалі встав з ліжка?

— Через тиждень після запустів.

— Тоді тобі ще треба одужувати. Відпочивати треба, спокійно набиратися сил, а не повертатися на війну. На війну, в якій ти у твоєму стані пропадеш, як пук на вітрі. Ти ж досі не прийшов до тями, хлопче. Смерть Ютти тебе мало не вбила, смерть Самсона мало не добила остаточно. Мені теж було нелегко, хоча моя шкура куди грубіша. Але ти… Нащо ти сюди приїхав? Намовити мене до помсти Грелленортові?

— Помста не поверне Ютту до життя. Нехай цим займається

Бог.

— Тоді навіщо ти приїхав? Боротися за ідею? За новий кращий світ? Полягти за нього? Здохнути за нього від дизентерії в лазареті? Цього ти хочеш?

— Уже ні, - опустив голову Рейневан. — Спочатку, що й казати, — хотів. Але потім я охолов. Обдумав різні речі. Я прибув сюди, на вашу вилазку, тільки щоби попрощатися з тобою. Поздоровити тебе, обняти, подякувати за все. Востаннє. Шарлею, я йду.

Демерит не відповів. І не справляв враження ошелешеного. Навпаки, скидалося на те, що саме такої заяви він і чекав.

— З мене досить, — порушив мовчанку Рейневан. — Цілком досить. Ти знаєш, що сказав мені Самсон, тоді, в лютому, під стінами Хеба? Коли вирішив залишити нас і повернутися до Маркети? Він звернувся до слів пророка

Ісаї. Ми чекали світла, та ось темнота, чекали сяйва, та в темнощах ходимо. Я всі минулі два місяці думав про його слова. Про те, що зі мною воно саме так і є. Що я, немов сліпий, мацаю стіну, немов незрячий, іду навпомацки. Що опівдні спотикаюся, як уночі. І що я — мов померлий. По дорозі я зустрів ксьондза, він нагадав мені інші слова з Пись ма, слова Євангелія від Івана. Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulabit in tenebris sed habebit lucern vitae[193]. Мені набридло блукати між тіней, я йду по світло життя. Коротше кажучи: я зрікаюся світу, бо без Ютти цей світ для мене нічого не значить. Їду далеко — чимдалі від Чехії, Лужиць, Шльонська. Тому що тут усе нагадує мені про неї…

Під поглядом демерита він замовк. А його пафос раптом зник, наче вітром здутий.

— Мені не допомогла горілка, — вичавив із себе він. — Не допоміг бордель. Я не можу спати, бо не можу заснути. А як тільки засну, прокидаюся на мокрій подушці, весь у сльозах, наче мала дитина. Коли голюся, мило засихає в мене на щоці, а я з бритвою в руці тупо дивлюся на вени на зап'ясті. Хіба можна так жити? Я йду в монастир, Шарлею. Щоби примиритися з Творцем. Скажи щось.

— А що тут, — Шарлей проникливо глянув на нього, — можна сказати? Я здатний розпізнавати глибоку кризу особистості, коли помічаю її схованою в кущах. Відговорювати тебе від твоєї ідеї я не збираюся, ба більше, із суто прагматичної точки зору скажу, що ти чиниш розважливо. У твоєму стані душі та розуму небезпечно займатися вояцьким ремеслом, яке вимагає зосередження, холоднокровності та стовідсоткової переконаності у справедливості своїх дій і вчинків. Чорт забирай, я ж твій друг, і з двох лих волію бачити тебе в чернечій рясі, ніж у братській могилі.

— Значить, ти мене в цьому підтримуєш.

— Ні. Я ж сказав — із двох лих. Але перш ніж ти підеш і складеш чернечі обітниці, у мене прохання. Це остання річ, яку ми зробимо разом. Допоможи мені у цій справі з тим жевжиком від Фуггерів. Гаразд?

— Гаразд, Шарлею.

* * *

— Пропоную оминути непотрібні вступи, — оминув непотрібні вступи Шарлей. — Давайте-но відразу перейдемо до справи. Я знаю, милостивий пане, хто ви. Тому що то саме я торік нищив вогнем саксонські копальні та гути. Ті, на які ви показали.

— Значить, нам буде легше порозумітися, — службовець Фуггерів витримав погляд. — Позаяк справа, яка мене сюди привела, ідентична із тогорічною саксонською. Ви знищите вказаний вам об'єкт і матимете з цього lucrum[194].

— Оце й усе? — викривив губи демерит. — Така дрібниця? А чому це вашець звертається з цим до мене, а не до Кромешина? Не до Пухали, Корибутовича або Волошека?

— Тому, — недбало втрутився в розмову Рейневан, — що Корибутович або Волошек могли би висувати претензії на цей об'єкт. На нього могли би зазіхати поляки, які з дня на день ввійдуть у Шльонськ. Позаяк,

припускаю, об'єкт розташований на землях, які вже давно поділено. Які вже комусь призначено.

Службовець і цього разу не відвів погляду. Не відповів, а лише усміхнувся.

— Ясно, — сказав Шарлей, — як удень. А що мені? Однією пожежею більше, однією менше. Про що йдеться?

— Про копальню блиску, або галеніту, руди, з якої виплавляють свинець. Копальня називається Блейберг, розташована на південному передмісті Битома.

— Ти правильно підозрював, — демерит глянув на Рейневана. — Маєток Конрада Білого. На який зазіхає Волошек. І який він, мабуть, волів би загарбати з діючими копальнями.

— Копальня у Блейбергу, — службовець Фуггерів поправив манжети вамса, — не діє. У ній більше не видобувають галеніт, бо підземні води заливають штреки. Над відведенням води з шахт там зараз якраз трудяться спеціально викликані фламандці, фахівці в таких справах. Ви їх проженете, спалите вітряки і зруйнуєте відпомповувальні пристрої.

— І тоді вода, — закінчив Шарлей, — остаточно затопить копальню. І вона вже ніколи не працюватиме. Це все?

— Ні, - заперечив службовець. — Є ще один об'єкт. Село Рудки над Клодницею. На його західній окраїні є officina ferraria. Кузня заліза, фришувальня і вапнярка. Спалите це все. Дощенту.

— Щоби добратися до названих місць, — зауважив Шарлей, — потрібен далекий рейд, глибоко на ворожу територію, через їхні пости та загони. Це великий ризик. Дуже великий.

— Він врахований в обіцяному lucrum. І гадаю, що пропорційно.

— Це ми ще побачимо. Коли ви назвете суму.

— Не про суму йдеться.

— Он як? А в чому тоді?

— Lucrum, про який ідеться, подорожує чорним фургоном. Хтозна, чи не тим самим, що й тоді.

— Повторіть, якщо ваша ласка.

— Гроші, - службовець Компанії Фуггерів сплів руки на грудях, — належать особі, яка тоді, у вересні 1425 року, наказала напасти на колектора і заграбати зібраний податок. Той самий фургон, який тоді у вас висмикнули з-під носа, тепер везе скарб до Отмухова, твердині, стіни якої повинні гарантувати безпеку і вберегти від пограбування. Я знаю, яким шляхом їде фургон, знаю, що в нього, щоби не привертати зайвої уваги, скромний ескорт. Що ти на це скажеш, милостивий пане Шарлею? Хіба це не була б слушна нагода для реваншу? Хіба це не була б історична справедливість і моральна сатисфакція — заграбати в грабіжника награбоване? Якщо ви візьметеся виконати завдання, фургон буде ваш, я віддам його у ваші руки, ви його перехопите, перш ніж він доїде до мети. Вирішувати треба швидко. Але щось мені підказує, що я знаю, яке буде твоє рішення.

* * *

Дзвони Битома били на сполох. Будівлі копальні Блейберг палали, дим повністю закривав небо. Вогонь пожирав сараї, палаючий вітряк водокачки звалився, бухнувши іскрами. Серед пожежі миготіли люди на конях, вони нищили й палили все, що підверталося під руку. Палії, диверсійно-штурмовий загін Шарлея, добірні польські та моравські вершники.

«Що я тут роблю? — думав Рейневан. — Що я тут роблю?»

Дзвони били, вогонь шаленів, копальня гинула в пожежі. Рейневан і службовець Компанії Фуггерів спостерігали з узлісся на схилі пагорба.

— Битом, — покивав головою Рейневан, — через цю втрату геть підупаде.

— Але ж, — службовець глянув на нього так, ніби був здивований, — саме про це і йдеться. Щоби він підупав.

— Кому належали шахти?

— А нащо тобі це знати? їдьмо. Нам тут нічого робити.

— їдьмо, — Рейневан відвернувся в сідлі. - їдьмо, Самсо…

Він заціпенів, голос застряг у нього в горлі. Поруч із ним не було велетенського вершника на великому коні, а він готовий був поклястися, що ще мить тому той стояв праворуч від нього. Але нікого не було.

— Ти щось казав? — заговорив службовець. — Рейнмаре?

— їдьмо.

* * *

Вони поїхали лісами, униз по течії річки Клодниці, лівим берегом. Десятеро кінних: Рейневан, службовець і четверо його пахолків, та ще четверо озброєних паліїв ескорту. Близько полудня помітили велику хмару диму, що здіймалася над стіною бору на півдні, приблизно за півмилі.

— Це Шарлей, — легко здогадався Рейневан. — Другий об'єкт. Та officina ferraria. У селі Рудки, якщо не зраджує пам'ять. Великий дим — значить, і гута немала. Кому вона належала? Ага, справді, я й забув. Нащо мені це знати?

— Належала нам. Фуггерам.

— Як це так?

— Це гута Фуггерів, — стенув плечима службовець. — Шарлей тільки що підпалив власність Компанії. Воєнні руйнування. Рейнмаре, зачіпають усіх, усі зазнають збитків. Було би підозріло, якби Фуггери були винятком. Зрештою, цю гуту ми однаково мали закрити, вона була нерентабельна. У тебе дивний вигляд, Рейнмаре. Так, ніби тобі заціпило. Цікаво. Ти ж начебто займаєшся війною вже биті п'ять років. І все ще є речі, які можуть тебе приголомшити?

— Усе ще є. Але їх стає дедалі менше.

* * *

— Як пояснити, — наважився запитати Рейневан, — той факт, що ти тут присутній власною персоною? У лісах, де повно вовків і бандитів, серед війни і димів пожеж? Наражаючись на ризик, на труднощі та незгоди? Ти покинув свою розкішну контору, встав з-за столу, з-за якого звик потрясати світом. Чому?

— За столом, — відповів, помовчавши, службовець, — втрачаєш контакт зі справжнім життям. За документами перестаєш бачити реальний світ, за фактурами, векселями та акредитивами перестаєш бачити живу людину. Впадаєш у рутину, а рутина — це руйнівна річ. Крім того, добре час від часу забезпечити собі якийсь збудник. Відчути смак пригоди і ризику. Відчути, як кров швидше тече по жилах. Відчути, як…

Він не закінчив. З гаю на них вилетіли вершники. Деякі були у білих плащах. З чорними хрестами.

Рейневан ледве встиг натягнути арбалет, вистрелив, не цілячись, стріла прошила шию коневі, що мчав на нього, кінь став дибки і звалився разом із вершником. Решта накинулися на них і почали сікти. Поруч від удару меча захитався в сідлі палій. Рейневан ледве встиг ухопити його сокиру, розмахнувшись, гримнув ним по шоломі одного з нападників, додав ще раз, перш ніж коні їх розділили, побачив, як з-під вм'ятого гундсгугеля бризкає кров. Тієї ж миті йому самому лице забризкало кров'ю, вершники у білих плащах із хрестами немилосердно рубали фуггерівських пахолків, які мляво оборонялися. Палії один за одним падали під ударами на землю.

— Живцем! — гукнув лицар у воронованому обладунку, явно командир. — Живцем брати!

Службовця Фуггерів стягли з коня на землю. На Рейневана накинулися двоє, один висмикнув у нього сокиру. Другий, юнак з широко відкритими очима, намагався збити його з сідла руків'ям меча. Рейневан відібрав у нього зброю, схопив обіруч, за ефес і клинок, пхнув під наплічник, відчув, як лезо проходить крізь кільця кольчуги. Юнак закричав, зіщулився. Рейневан пришпорив коня, але було вже пізно. Його оточили з усіх боків, схопили. Один із хрестоносців, незважаючи на наказ брати живцем, приміривсся всадити меча в горло. Але не всадив. Не встиг.

Почулися вигуки, земля задудніла під копитами. На галявину диким чвалом вилетіли вершники. Чорні від сажі палії, на чолі з Шарлеєм із піднесеним над головою фальшіоном.

Раз-два — і битва закінчилася. Перш ніж можна було сказати Christe redemptor omnium, останній з-поміж хрестоносців рив шпорами пісок у передсмертних конвульсіях. Інші, поранені, здалися на милість і немилість.

— Здаюся на милість, — гордовито сказав лицар у воронованому обладунку, коли його привели до Шарлея. — Я Магнус де Мере, гість Ордену Діви Марії. Дам викуп…

Шарлей зробив короткий жест. Один із паліїв замахнувся і гримнув лицаря обухом сокири. Голова тріснула, як гарбуз, на три шматки, що розлетілися

в різні боки. Слушно розцінивши це як наказ, палії взялися різати решту бранців.

Рейневан стояв на колінах біля юнака, того, котрого штовхнув. Чарами Алкмени загамував кровотечу, заклинання негайно подіяло; якимось чудом лезо оминуло важливі елементи кровоносної системи, не була пошкоджена ні arteria axillaris, ні arteria brachialis. Рейневан зосередився, заклинанням затягнув пахвову вену. Юнак постогнував, блідий як полотно.

— Відсуньтеся, пане, — сказав, стаючи над ними, котрийсь із паліїв. — Щоб я вас нехотячи не покалічив, як буду його добивати.

— Геть.

— Не повинен залишитися жоден свідок, — сказав службовець Фуггерів. — Жоден. Не будь дурним, Рейнмаре. Стримай самаритянські пориви, зараз для них не час і не місце.

Рейневан зірвався, немовби його штовхнула пружина, і зацідив йому кулаком. Службовець упав навзнак, як колода, з ошелешеним поглядом мацав навколо руками.

— Нехай це покращить тобі смак пригоди, — сказав Рейневан, дрижачи зі злості. - І хай тобі кров швидше потече по жилах. А ви — геть. Я тут лікую, а ви заступаєте мені світло.

— Ви чули, що він сказав, — звернувся до паліїв Шарлей вельми промовистим і зловісним голосом. — Геть від нього. А ви, пане службовцю, встаньте і потрудіться зі мною. Нам треба про дещо побалакати. Замовлення я виконав, тож час вам віддячуватися. Ви мені винні одну інформацію.

Рейневан відвернувся, взявся зшивати і накладати пов'язку. Поранений юнак трясся, зойкав, судомно стискав повіки.

Він скрикував настільки пронизливо, що Рейневан вирішив знеболити його ще одним заклинанням. Таким сильним, що хлопець закотив очі й обм'як.

* * *

Поляна опустіла. Палії від'їхали в ліс. Тоді повернувся Шарлей. Сам.

— Твоя гарячковість, — холодно сказав він, — могла мені дорого обійтися. Де це бачено, щоби так-от відразу — і в зуби. На щастя, наш Фуггер — діловий чоловік, справжній професіонал. До того ж, здається, у нього до тебе слабкість.

— Коротше кажучи, — Рейневан встав, витер полотном руки, — діловий чоловік видав тобі конвой із чорним фургоном. А якби навіть і не видав, ти б усе одно не залишився в накладі. Не заробив би, але і не втратив би. Так що не виступай мені тут стосовно видатків.

— Ти не розумієш, друже, — Шарлей склав руки на грудях. — Ти всього не знаєш. І воно, може, й добре, якщо взяти до уваги, що ти збираєшся вдягнути чернечу рясу. Що з пораненим? Живе? Віддав Богу душу? Конає?

— Помре, якщо його тут залишити.

— А ти, вже майже братчик, не візьмеш такого гріха на душу, — здогадався Шарлей. — І відвезеш його до своїх. А вони тебе повісять. Як-не-як, у їхніх лавах є справжні спеціалісти у вішанні полонених — ті, котрі прибули прямісінько з Мальборка.

Він підійшов, став над пораненим. Юнак зіщулився зі страху.

— Хто такий? Як звешся?

— Парсіфаль… — простогнав юнак, — Парсіфаль… фон Рахенау…

— Звідки ви тут узялися? Де стоять олесницькі війська? Яка їхня чисельність? Скільки збройних прислав вам на підмогу Орден Діви Марії?

— Облиш його, Шарлею.

— Слухай, nomen omen Парсіфалю, — Шарлей нахилився над пораненим. — Сьогодні тобою опікувався твій патрон, святий Парсіфаль. Тобою опікувався цілий Круглий Стіл, опікувалися святі Георгій і Маврикій. Якщо ти виживеш, запали в костелі пару свічок і попроси батька, нехай дасть на пару мес. Тебе сьогодні спіткало велике щастя, тобі всміхнулася велика удача, більша, ніж якби ти знайшов Грааль. Ти натрапив на присутнього тут медика. Якби не він, ти вже мав би писок і очі повні пахучої весняної землі. Пам'ятай про медика, Парсіфалю. І змов хоч іноді за нього вервичку. Змовиш?

— Так, пане…

* * *

Спільними силами, тягнучи і підпихаючи, вони розмістили пораненого в сідлі. Парсіфаль фон Рахенау при цьому зойкав і стогнав, як проклятий.

Потім Шарлей відвів Рейневана вбік.

— Від твоєї ідеї, підозрюю, — почав Шарлей, — я тебе не відговорю. Тому запитаю тільки для порядку: ти не відкладеш свого наміру? На пізніший термін? Щоби спершу разом зі мною пограбувати чорний фургон?

— Ні.

— Добре подумай. Тип від Фуггерів відкрив мені, на що можна розраховувати у фургоні. Тобі не довелося би вибирати між чужими монастирями. Ти заснував би свій власний і став би в ньому пріором. Тебе це не спокушає?

— Ні.

— Ну що ж. Тоді їдь. Порада перша: війська олесницьких князів стоять, найімовірніше, на рубежі Писковіце — Тошек, але роз'їзди будуть уже поблизу спалених Рудок, вони їдуть на дими. Завези туди Парсіфаля і не дай себе впіймати.

— Постараюся.

— Порада друга: рухайся на схід, до польського кордону, перейди Пшемшу якомога швидше. У Польщі ти будеш у більшій безпеці, ніж у Шльонську.

— Знаю.

— Порада третя, яка стосується твоєї майбутньої чернечої кар'єри. Якщо ти справді наважишся на настільки радикальну річ, зверни увагу на її практичний аспект. Монастирі, конвенти та ордени аж ніяк не є навстіж відчиненими притулками для ледарів і приблуд, а тим більше вони не є прихистками для переслідуваних законом злочинців і відщепенців. Інакше кожен розбійник Мадей відкручувався би від покарання, перетворюючись на брата Мадеуша, і за монастирськими воротами насміхався би з правосуддя. З власного досвіду скажу тобі, друже, що потрапити за ворота незмірно тяжче, ніж вибратися з-за них. Коротше кажучи, без зв'язків ані руш.

— До чого ти хилиш?

— Так от, — спокійно заявив Шарлей, — у мене є, якщо тебе це цікавить, певні зв'язки. У Польщі. Десять миль за Велюнем…

— Велюнь, — покрутив головою Рейневан, — трохи занадто близько.

— Занадто близько? А що би тебе влаштовувало? Може, Дорогичин? Або Вітебськ? Бо далі вже тільки Ultima Thule[195]. Але там я зв'язків не маю. Не вередуй, Рейневане. Послухай. На відстані десяти миль за Велюнем, над Вартою, розташований Серадз, стародавнє місто лехітського племені серадзян, а тепер столиця воєводства. Там є монастир божогробців, яких у Польщі називають меховітами. Так склалося, що від 1418 року в мене чудові відносини з тамтешнім пробощем: настоятелі філіальних монастирів у меховітів називаються пробощами, а монастирі, відповідно, — парафіями. Пробоща у Серадзі звати Войцех Дунін. У 1418 році його звали Адальберт Донін, і тоді він ще не був пробощем. А завдяки мені, коротко кажучи, він може досі радіти життю. Так що в нього деякий борг…

— Кажи прямо. Йдеться про вроцлавський заколот вісімнадцятого липня вісімнадцятого року.

— Скажу прямо, — примружився Шарлей. — Так. Йдеться. Роки минули, а воно за мною все тягнеться і тягнеться. І ще потягнеться, якщо зважити, що про це знає Компанія Фуггерів.

— Холера. То це тому ти говорив про видатки?

— Тому. Вони мають мене в руках, і тому впевнені, що я мовчатиму. Отож і ти мовчи, Рейнмаре.

— Само собою. Будь спокійний.

— За пару днів, — усміхнувся Шарлей, — я матиму чорний фургон. І гроші, які в ньому везуть — і якими я розумно розпоряджуся. Куплю собі спокій і повне відпущення гріхів. Куплю собі службовців і численних впливових знайомих. Але ти все-таки нікому нічого не говори, навіть пробощеві Дунінові у Велюні, коли будеш на мене посилатися. А коли пошлешся, тебе там приймуть і дозволять скласти обітниці. Тихо там у них, у тому Серадзі, спокійно, шпиталь мають, так що для тебе це просто омріяне місце. Мені, щиро кажучи, теж було би легше на душі та спокійніше на серці, якби я знав, що ти там. Що ти в безпеці, що ти не блукаєш по світу. Зроби це для мене, друже. За Пшемшею поверни на північ. Їдь до Серадза.

— Я це обдумаю, — сказав Рейневан. Уже все обдумавши, вирішивши і будучи цілком переконаним у правильності прийнятого рішення.

— Ну, тоді… Значить… — демерит знизав плечима, кахикнув. — Холера, не можу стояти і дивитися, як… Ну, то тоді я попрощаюся, розверну коня, пришпорю його і пощу. Не озираючись. А ти зробиш, як захочеш. І коли захочеш. Бувай. Vale et da pacem, Domine[196].

— Бувай, — сказав через якийсь час Рейневан.

Шарлей не озирнувся.

Розділ двадцять перший

у якому йдеться про символ та про його надзвичайне значення. У якому Рейневан, запопавши на лихе, намагається виправити свою помилку і кров'ю змити вину. А Збігнев Олесницький, єпископ краківський, змінює хід історії. І робить це ad niaiorem Dei gloriam.

«Ось і смерть настає, - думав Парсіфаль Рахенау, марно намагаючись побороти холод, слабкість і сонливість, які його охоплювали. — Помру. Попрощаюся з життям тут, у цих диких лісах, без священика, без причастя і навіть без похорону, а де біліють мої кості, не знатимуть ні батько, ні мати. Чи зронить по мені бодай єдину сльозу прекрасна Офка фон Барут? Чи згадає з тугою? Ах, який же я осел, що не освідчився їй у коханні! Що не впав їй до ніг…

А тепер уже пізно. Смерть настає. Більше я Офки не побачу…»

Кінь мотнув головою, Парсіфаль гойднувся у сідлі, біль прошив — і тим привів його до тями. «Смердить димом, — подумав він. — І пожарищем. Щось тут горіло…»

— За лісом уже Рудки, — озвався голос поруч. Вершник, якому належав голос, розпливався у затуманених гарячкою очах Парсіфаля у темну постать, невиразну і демонічну.

— Там ти вже мав би натрапити на своїх. Тримайся просіки і не випади з сідла. З Богом, хлопче.

«Це той цирульник, — згадав Парсіфаль, з усіх сил не даючи повікам опуститися. — Медик із дивовижно знайомими рисами. Він врятував мене і перев'язав… А ще кажуть, ніби послідовники

Гуса гірші за сарацинів, які не знають жалю і вбивають без ніякого милосердя…»

— Пане… Дякую вам…

— Богу дякуй. І змов часом молитву. За загублену душу грішника.

* * *

Співали птахи, кумкали жаби, небом сунули хмарки, серед лугів вилася Пшемша. Рейневан полегшено зітхнув.

Занадто рано.

* * *

Перед смолярнею стояло вісім коней, у тому числі один гарний вороний і один надзвичайно красивий сивко. Зі стріхи піднімалася цівочка диму. Рейневан негайно розвернув коня. Ці вісім коней аж ніяк не належали смоляреві чи тим більше смердам: біля сідел висіли сокири, чекани і булави, їхніми власниками були військові люди. Рейневан збирався від'їхати тихцем, перш ніж вони його помітять. Але було вже пізно.

Зі стодолки вийшов тип у бригантині, в руках він ніс оберемок сіна. Побачивши Рейневана, кинув сіно, гукнув. Зі стодолки вилетів другий, схожий на нього, як близнюк, обидва з криком накинулися на нього. Рейневан схопив арбалет, що висів біля сідла, схопився за корбу механізму, крутнув. Зубчасте колесо страшно заскреготіло, щось хруснуло, корба відірвалася, а важіль зламався. Зламався його вірний арбалет, виготовлений у Нюрнбергу, провезений контрабандою з Польщі в Чехію, куплений Шарлеєм за чотири угорські дукати. «Це кінець», — промайнуло йому в голові, коли він пришпорював коня. «Кінець», — подумав він, коли його стягували з сідла. «Кінець», — не сумнівався він, коли лежав притиснутий до землі, споглядаючи блиск кривого шевського ножа.

— Гей, гей! Облиште! Пустіть його! Це свій! Я його знаю!

«Цього не може бути, — подумав Рейневан, лежачи нерухомо і дивлячись у небо. — У житті так не буває. Такі речі трапляються тільки в лицарських романах. Та й то не у всіх».

— Рейневан? Ти цілий?

— Ян Куропатва? З Ланьцухова? Гербу Шренява?

— Я сам. Ой, Рейневане, недобре ти виглядаєш. Я насилу тебе впізнав.

* * *

У компанії були й інші знайомі. Якуб Надобний, Ян Тлучимост, литвин Скірмунт. І ватажок усього товариства, руський отаман, незабутній князь Федір з Острога. Який зловісно свердлив Рейневана пронизливим поглядом чорних очей.

— Що ти, — нарешті озвався князь, — так очима від пики до пики бігаєш? Виглядаєш боярина Данилка — того, що ти його на Одрах ножем шмагонув? Убили його словаки над Вагом. Herrgott, твоє щастя, тому що він був злопам'ятний. А я не злопам'ятний. Хоч ти тоді в Одрах був напакостив, страшенно напакостив, я тобі по-християнськи прощаю. Пускаю вільно, не затримую. Але спершу випиймо за злагоду. Давай-но меду, Микошка. Ну, то за здоров'я!

— За здоров'я!

— А тобі, Рейневане, — витер вуса Куропатва, — так, взагалі-то, куди? Питаю, бо, може, з нами поїдеш?

— Я — на північ, — Рейневан волів не бути щирим.

Поляк не дав відмахнутися від себе.

— А куди конкретно?

— Велюнь.

— О! Так і нам же в ті краї. Їдь з нами, у комітиві веселіше. І безпечніше. Що, Федько? Візьмемо його?

— Мені все одно. Хоче — пускай їде. За здоров'я!

— За здоров'я!

Вони рухалися на північ, зеленою долиною Пшемші.

На чолі їхав князь Федір Федорович Острозький з Острога, луцький старостич. За ним на красивому сивому коні — Ян Куропатва з Ланьцухова гербу Шренява. За ним — Якуб Надобний з Рогова гербу Дзялоша. Ян Тлучимост, який походив звідкись із Великопольщі, гербу Дзялоша. Єжи Скірмунт, литвин, рід якого зовсім недавно було вшановано прийняттям до польського гербу Одровонж.{63} Ахацій Пелка гербу Яніна, настільки сумнівного, що його, кепкуючи, перекручували на «Солонину». Брати Мельхіор і Микошка Кондзьоли — непевного гербу, такого самого роду і явно такої самої поведінки.

Стан душі Рейневана був таким, що йому все було абсолютно байдуже, мало що його обходило. Однак деяке здивування, побачивши Острозького, він усе ж відчув. До нього доходили чутки і плітки, згідно з якими князь — котрийсь там уже раз поспіль — був зрадив гуситів і запропонував свої послуги королю Сигізмундові Люксембурзькому; це нібито мало місце рік тому, тобто невдовзі після тієї бурхливої зустрічі в Одрах, коли дійшло до ножів. Подейкували, що Люксембуржець вирішив, що Федько — провокатор, і наказав ув'язнити — разом з усім товариством, котре його супроводжувало. Ба, подейкували навіть про страту на ринку в Пожоні, об'явилися й очевидці, які описували екзекуцію з мальовничими подробицями. І ось, на превеликий подив Рейневана, страчені цілком безтурботно їхали собі зеленою долиною Пшемші. В іншій ситуації Рейневан, можливо, щось би й запідозрив, може, й замислився би двічі, перш ніж приєднатися до підозрілої групи. Але ситуація була не якась інша. Вона була такою, якою була.

На заході, з боку Глівіце і Битома, в небо підіймалися чорні стовпи димів. Проте в селах, повз які вони проїжджали, не було помітно паніки, на лісових дорогах не було видно біженців.

Населення, вочевидь, довіряло своїм князям, Конрадові Білому й Казимирові з Освенціма, вірило, що ті захистять їхнє життя і майно, як-не-як, саме з огляду на подібні обставини князі вибивали з людей данину. І незалежно від того, якими в цьому сенсі були їхні справжні наміри, князі все ж справляли добре враження. Чим далі на північ, тим більше відчувалася військова присутність. Раз у раз звідкись долинало гордовите сурмління рогів, кілька разів вони бачили на обрії озброєні кортежі, які мчали чвалом і з розгорнутими прапорами. Кавалькада Федька Острозького трималася малолюдних шляхів і лісових доріг, завдяки чому за два дні подорожі вони не нарвалися на жоден військовий загін чи роз'їзд. Однак така небезпека весь час існувала. Рейневан, попри збайдужіння, відчував деяку тривогу. Якби їх схопили солдати, то могли би повісити на першій-

ліпшій гілляці, а залишити земний паділ конкретно у саме такий спосіб йому нітрохи не усміхалося.

Товариство князя, здавалося, нехтувало небезпекою. Острозький та його друзяки притримували коней у темпі лінивої ступи, позіхаючи або ж борючись із нудьгою дурними теревенями.

— Глядіть-но, товариство, — Якуб Надобний обернувся в сідлі. — Таж ми тут їдемо чисто тобі як з легенди. Брати-слов'яни! Лях, Рус і Чех!

— Лях, Рус і німчук, — скривився Федько Острозький. — Де ти тут чеха бачиш?

— Рейневан, — промовив Тлучимост, — з чехами знається. І по- чеськи балакає.

— Федько, — сказав іззаду Скірмунт, — лається по-мадярсько- му, а він же не мадяр. І Рейневан не німець, а сілезець.

— Сілезець, — Федько сплюнув. — Значить, ні то, ні сьо. З перевагою німця.

— А ти сам, — запитав Рейневана Куропатва, — ким себе вважаєш?

— А вам, — знизав плечима Рейневан, — яка різниця?

— Ніякої, - погодився Куропатва.

— Ну, — втішився Надобний. — Я ж казав: чисто як із легенди. Лях, Рус і ніякої різниці.

* * *

— Агов, Надобний, як-то воно було з твоїм братом Гіньчею? Правда, що він королеву Соньку грав?

— Неправда, — визвірився Надобний. — Брехня і наклеп! Безневинно Ягелло наказав ув'язнити його в Хенцінах. І якраз тому я й пішов за Корибутовичем у Чехію, наперекір королеві. За те, що він із Гіньчею вчинив не по-справедливості, гноячи його на дні ями, наче того пса.

— Не брешеш? Бо казали, що Гіньча на Вавелі грав.

— Грав, — визнав Надобний. — Але не королеву, а її фрейліну. Щуковську.

— Котру? — зацікавився Куропатва, який, видно, знався на придворних розкладах. — Каську чи Елішку?

— Якщо так добре подумати, — подумав Надобний, — то, либонь, обох.

* * *

Наступного дня вони добралися під Люблінець, містечко, розташоване при дорозі зі Севежа до Олесьна, яка була важливим шляхом для товарообміну між Шльонськом і Малопольщею. Товариство потирало руки і вголос тішилося думками про люблінецькі корчми і місцеве пиво, однак, на загальне розчарування, Федір Острозький наказав їм стати на привал далеко від будинків і суворо заборонив виявляти свою присутність. Сам, у супроводі лише Яна Куропатви, подався до містечка. Надвечір, коли вже зовсім стемніло. Пообіцяв повернутися на світанку.

Спочатку це все мало тривожило Рейневана. Врешті-решт, князь Острозький був ватажком, авантюристом і найманцем на службі щоразу інших хазяїв, він був замішаний у різноманітні афери й темні справи, які належало залагоджувати потайки і в секреті. Однак через якийсь час цікавість узяла гору, тим більше, що й нагода трапилася. Річ у тім, що товариство чхало собі на князеві заборони. Залишивши Скірмунта і Рейневана стерегти табір, вони вирушили у напрямку ближніх сіл у пошуках алкоголю, їжі та, можливо, сексу. Коли Скірмунт заснув, Рейневан сів на коня і тишком-нишком подався до Люблінця.

По зануреному в пітьму містечку розповзався дим, гавкали собаки, ревіли воли. Єдиним освітленим — причому сильно освітленим — будинком був накритий очеретяною стріхою комплекс корчми, незважаючи на пізню годину, шумний, гамірний і повний людей. Рейневан досить швидко побачив сивого коника Куропатви, який був надзвичайно помітним, а біля нього — вороного коня Острозького. Скрадаючись у темряві, він уже збирався наблизитися, як раптом під корчму з тупотом і брязкотом під'їхав досить численний кортеж, який супроводжував колебу. На подвір'я повибігала челядь зі смолоскипами; у коло світла, яке давали світильники, вступив, висівши з колеби, багато вбраний поставний і дужий чоловік лицарської зовнішності. На сходи корчми, щоби його привітати, вийшов товстощокий чоловік в обшитій, соболями шубі, дещо молодший, так само лицарського зросту і статури. Рейневан зітхнув. Він знав їх обох.

Гостем був Конрад, єпископ Вроцлава. Тим, хто зустрічав, — Збігнев Олесницький, єпископ Кракова.{64}

Єпископи, обмінявшись привітаннями, увійшли всередину. Озброєний ескорт і пахолки зі смолоскипами утворили навколо будинку щільний кордон, кінні стрільці рушили, щоби патрулювати поблизу. Рейневан, погладжуючи коня по храпах, відсту пив у темряву. Треба було вертатися. Про те, щоби підкрастися і підслухати, про що достойники розмовлятимуть, годі було й сподіватися.

* * *

— Польські мрії, - сказав вроцлавський єпископ. — Польські мрії про Шльонськ. Нарешті вилізло шило з мішка. Єретики, апостати та їхні союзники, польські відщепенці, сплюндрували ратиборське князівство, спустошили козельську землю, спалили Крапковіце, Бжег та Уязд, пограбували та зруйнували монастир цистерціанців у Ємельниці, напали на Битом, тепер ідуть на Глівіце та Тошек. А на кордоні стоїть польське коронне військо, готове до збройної інтервенції та анексії Верхнього Шльонська. А ти, краківський єпископе, замість того, щоб у Кракові накладати анафему на короля-язичника, замість того, щоби палити на вогнищах Шафранців, Збонських, Мельштинських та інших польських поплічників єресі, домовляєшся зі мною про зустріч, хочеш вести переговори, укладати договори. Які? Про що? Рік тому я сказав твоєму

послові, Бніньскому Лодзіцеві, що про польську інтервенцію не попрошу. Ніколи.

— Польське військо не ввійде у Шльонськ, поки король Владислав не дасть наказу.

— Ото ще мені гарантія. Ягелло — старий гриб. Слухає те, що йому націдять у вуха.

— Факт, — погодився Збігнев Олесницький. — А цідять усякі. У тому числі — покровителі єресі, руські схизматики та ще ті, хто радий був би бачити Литву відірваною від Польщі. А ваш король, Сигізмунд Люксембурзький, допомагає їм, дратуючи Ягелла обіцянками корони для Вітольда.

— Король Сигізмунд, — гордовито підняв голову Конрад, — може роздавати корони, кому захоче.

— Зможе, якщо стане імператором, а щодо цього немає жодних гарантій. Наразі король Сигізмунд заради своїх партикулярних і недалекоглядних інтересів наражає Вселенську Церкву. І місію, яку Церква має виконати на Сході. Місію християнську, цивілізаційну та євангелічну.

— Місію, яку має виконати Польща? Месія і вибраний народ, оплот християнства? Ти грішиш пихою, Збишеку, польською пихою. Місію, про яку ти говориш, з таким самим успіхом втілить у життя король Вітольд.

Краківський єпископ встромив руки в рукави шуби.

— Коронований король Вітольд нічого не втілить, — відповів він. — Його не обходить ні місія, ні Рим. Його обходить тільки і виключно влада. Апостольська столиця про це знає, а тому не дасть санкції на коронацію Вітольда. Апостольська столиця знає, що на Сході вона може опиратися тільки на Польщу, тільки на Польщу може покладати надії — у боротьбі як зі схизмою, так і з єрессю. І хто ослаблює Польщу, руйнуючи її унію з Литвою, той є ворогом не тільки Польщі, а й Церкви.

— Теперішньому папі ворожбити дають неповний рік життя. А його наступник може менше любити поляків. А надто якщо переконається, хто є істинним християнином. Хто таємно підтримує єретиків і постачає їм зброєю, а хто бореться з ними зі зброєю в руках, нищить їх вогнем і залізом, аби остаточно покласти край єретичній мерзоті.

— Ага! — негайно здогадався Олесницький. — Ви готуєте хрестовий похід. Знову? Ви так спішите дістати по шиї? Адже чехи знову видублять вам шкуру. Знову будете втікати звідти — переполошені, зганьблені й осоромлені, скомпрометовані перед усім християнським світом. Та почніть же ви врешті-решт думати. Тим, що так дозволяєте єретикам узяти над собою гору, ви їх тільки посилюєте.

— Це ви їх посилюєте. Ви, поляки. Вашою підтримкою. Якби ви разом з нами вступили…

— Якби це від мене залежало, — перебив краківський єпископ, — польське військо вступило б у Чехію вже завтра. Я ненавиджу єресь і був би радий бачити її приборканою. Але доводиться рахуватися з громадською думкою. На думку громадськості, чехи — це слов'яни, вони — брати, а в братню країну не входять з військами. Vox populi, vox Dei[197], польська інтервенція в Чехії була би політичною помилкою, наслідки якої важко передбачити. Отож польської інтервенції в Чехії не буде.

— Зате буде у Шльонську, так?

— Не буде, поки Ягелло не дасть наказу. Я, episcopus cracoviensis, роблю все, щоби не дав. Роблю все, щоби стримати і приборкати прогуситську партію. Допоможи мені в цьому, єпископе Вроцлава. Вплинувши на Люксембуржця, щоби він перестав під'юджувати. Стосовно справи Вітольда та корони для нього.

— Чого ви хочете? — розвів руками вроцлавський єпископ. — Адже з Вітольдом ви вже дали собі раду. Хитро переловили послів, які везли для нього корону, обвели короля Сигізмунда навколо пальця. Вітольд задовольнився орденом Дракона і змирився з фактом, що magnus dux[198] — це вершина його кар'єри.

— Вітольд не змирився і не змириться. Люксембуржець знав, що робить, коли відкривав у Луцьку оту переповнену амбіціями скриньку Пандори. Тепер Вітольд не зупиниться, поки не відірве Литву. Він — загроза для Польщі.

— Найбільшою загрозою для Польщі, - фиркнув вроцлавський єпископ, — є самі поляки. Завжди так було, і завжди так буде. Але я готовий до переговорів. Однак переговори — це do ut des, дам, щоб і ти дав. А ти нічого не хочеш дати, ні в чому не бажаєш поступитися. То як же нам бути?

— А в чому я мав би поступитися? І що отримав би взамін?

— Ти щось даси, я щось дам. Clara pacta, boni amici[199]. Послухай. краківський єпископе, майбутній кардинале, пастирю вибраного народу. Якщо ти залишиш у спокої Шльонськ, я залишу тобі Схід, євангелічну місію і навертання схизматиків. Дам тобі бути оплотом. Вітольд і справді вам шкодить, він поре те, що ви так довго і працьовито ткали. Тобто він і справді є загрозою. І залишатиметься нею, поки живий. Поки живий. А якби так… він перестав жити? Раптово і несподівано?

Олесницький якийсь час мовчав.

— Мені про таке слухати негоже, — врешті-решт відповів він. — Аж ніяк негоже. Крім того, суто теоретично я вважаю, що старання були би даремними. Вітольда занадто добре оберігають, щоби замах міг виявитися успішним. Отруїти його теж не вдасться. До його послуг — численні литовські чорнокнижники, він постійно п'є живу воду з таємних жмудських джерел. Він нечутливий до отрут.

— До відомих отрут, — виправив його Конрад. — Тільки до відомих. Бо існують і невідомі, такі, про які не чули навіть у Венеції, не те що в якійсь там гіперборейській Жмуді. А як кажуть: Ignoti nulla curatio morbi[200]. На місці князя Вітольда я був би дуже обережним. Бо якщо ми домовимося, він може не прожити і року.

— А ми домовимося?

— А ви не дасте польському війську увійти у Шльонськ? Не підтримаєте гуситів, Волошека і Корибутовича?

— Ці речі — у віданні короля Польщі. Я — не він.

— Справді? Бо балакають різне. Кажуть, що ви, не вагаючись, можете вилаяти Ягелла, можете навіть накричати на нього. Нічого нового, польська Церква завжди смикала за політичні нитки, і ти мене не переконаєш, що перестала. А ще ж у Польщі є шляхта, землевласники, стани, народ, і з ними король теж мусить рахуватися. Так що не викручуйся, єпископе Збігневе. Clara pacta, boni amici! Чи взамін за дружню послугу, яку я вам надам у справі Вітольда, ви зробите так, щоби Польща перестала підтримувати гуситів? Мало того: щоби вони стали в Польщі викликати огиду? Щоби стали зненавидженими? Усіма, від короля — і до найубогішого смерда?

— А не підкажеш, яким способом? Ти ж такий мудрий.

— Тепер, — розреготався Конрад, — уже мені слухати негоже. Змови, провокації? Таке не личить духовній особі, простому працівникові Господнього винограднику. Новини з Франції, Збишеку, сподіваюся, до вас також доходять? Відомості про Йоганну д'Арк, яку звуть La Pucelle? Про те, що вона визволила з-під облоги Орлеан? Що розбила англійців під Пате? Що привела до коронації Карла VII у реймському соборі? Що взяла в облогу Париж?

— І що з цього випливає?

— La Pucelle — це символ. А символ — понад усе. Не можна недооцінювати його значення. Послухай ще одну притчу: у 1426 і 1427 роках гусити вчинили два чергові походи на Ракуси[201]. За першим разом напали на цистерціанський монастир у Цветтелі, за другим — на конвент в Альтенбургу. Як це в них заведено, помордували ченців, монастирі пограбували, підпалили. Скажете, нічого нового. І помилитеся. В обох монастирях чехи розбили на друзки органи, розкололи на дрібні уламки дзвони, вщент розтрощили вівтарі. Фігури порозбивали або повідбивали їм голови. Святі образи осквернили і посікли мечами. Подібні іконоклазми вони вчинили у баварських монастирях у Валлербаху і в Шентались в 1428 році. І в тому-таки році — у Шльонську.

-І що?

— Символ. Під час війни всі вбивають, палять і грабують, це нормальна і буденна річ. Але тільки посланці диявола відбивають голову фігурі святого Флоріана, мастять гівном образ святої Урсули і рубають на друзки прославлену чудесами Пієту. Тільки слуги антихриста підіймають святотатську руку на символи. А посланці антихриста — огидні та зненавиджені. Усіма. Від короля до найубогішого смерда.

— Розумію, — кивнув Збігнев Олесницький. — І визнаю, що ви маєте рацію. Стосовно символу.

— У мене навіть, — усміхнувся єпископ Вроцлава, — є для цього люди. Знята прямо з шибениці відбірна шайка. Готова на все. На кожен символ, який їй покажуть. Тож тобі, єпископе краківський, залишається тільки показати. Ми розуміємо один одного?

— Розуміємо.

— Ну то як? Угоду укладено? Clara pacta, boni ашісі? Збишеку? Відповідай.

— Clara pacta.

* * *

Острозький і Куропатва повернулися навіть раніше, ніж обіцяли, до четвертої нічної вігілії, а сигнал виступати дали на світанні. На деяке здивування Рейневана, князь Федір не повів їх севежським трактом, а наказав рушати на схід, просто назустріч червоному сонцю, яке піднімалося з-за обрію. А через якихось дві милі, пройдені гостинцем, наказав звернути на бездоріжжя.

— Ця річка — це була Лісварта, якщо не помиляюся, — Рейневан під'їхав до князя. — Куди ми прямуємо? Якщо можна знати?

— Доїдемо — побачиш.

— Не вомпи, медику, — Куропатва вирішив бути трішки доброзичливішим. — Будеш видів, усе буде як тра.

Рейневан покрутив головою, але нічого не сказав. Притримав коня, щоб опинитися на самому кінці колони.

Вони їхали. Сонце було високо, коли земля стала неприємною, підмоклою і грузькою. Щойно вони виїжджали з одного болота, як тут-таки в'їжджали в наступне, долали одну за другою багнисті долини чергового зарослого кривими вербами струмка. Над одним із таких струмків Рейневан побачив Прачку.

Її не помітив ніхто, крім нього, бо він їхав на кінці, на деякій віддалі від решти. Спочатку її не було, а була осяяна сонцем світла пляма на стовбурі засохлої і обдертої з кори верби. І раптом на місці плями з'явилася Прачка. Вона клячала біля верби, нахилившись над струмком, занурививши руки по самі лікті. Худа, аж кістлява під білою облягаючою сукнею. Її обличчя було цілком закрите за заслоною темного волосся, яке доходило до води і хвилювалося, підхоплене течією. Ритмічними, страхітливо повільними рухами вона прала, терла і витискала чи то сорочку, чи гезло. За кожним її рухом із гезла випливали хмарки темно-червоної крові. Весь потічок струменів кров'ю і кривавою піною.

Рейневан шарпнув головою, обернувся. Але Самсона поруч не було. Хоча він відчував його присутність, хоча міг поклястися, що чув його шепіт, Самсона не було поруч. Був вітер, раптовий, злий вітер, який почав розхитувати зеленіюче гілля верб, збрижив і покрив блискітками поверхню води. Рейневан заплющив очі. Коли він знову їх відкрив, Прачки вже не було. Була біла пляма обдертого з кори вербового стовбура.

Але течія і далі була аж темною від крові.

* * *

Після полудня вони виїхали на сухішу місцевість, між пологими горбами. А потім побачили самотній дещо вищий пагорб. Світлий.

Просто-таки білий. У сонячному світлі він білів воістину сніжною білизною.

З вершини пагорба здіймалася в небо дзвіниця костелу.

— Clarus Mons, — коротко пояснив Якуб Надобний з Рогова. — Ясна Гура. Монастир паулінів під Ченстоховою.

* * *

Заснована приблизно півстоліття тому Владиславом Опольчиком обитель паулінів була дедалі ближче. Уже вдавалося розгледіти охоплений контрфорсами двокрилий claustrum[202] і костел. Було навіть чути спів монахів.

— Це і є наша мета? — уточнив Рейневан. — Монастир? Ми їдемо в монастир?

— Ти вгадав, — відповів Федір з Острога, тримаючи руку на застромленому за пояс чекані. — А що? Не подобається?

— Сьогодні Великдень, — сказав Надобний. — Відвідаємо святу обитель.

— Бо ми вельми побожні, - додав Куропатва з Ланьцухова. Хоча його голос був серйозний, Ян Тлучимост пирснув, а брати Кондзьоли зареготали.

— Їхати, — обірвав Острозький. — Не теревенити.

Вони все більше наближалися до монастиря.

Benedicta es, celorum regina,

et mundi totius domina,

et aegris medicína.

Tu praeclara maris

Stella vocaris,

quae solem justitiae paris,

a quo illuminaris.

Рейневан притримав коня, зрівнявся із Єжи Скірмунтом, який замикав кавалькаду. Юний литвин послав йому короткий наляканий погляд.

— Тут, коханенький; — пробурмотів він, — намічається щось-то недобре. Тутка чогось-то петлею посмерджувати починає. Що нам тайка чинити, га?

— Уже пізно що-небудь робити, — із гіркотою і злістю сказав Рейневан.

— Так-во, і що ти чинити думаєш?

— Триматися осторонь. І не докладати рук. Якщо тільки вдасться.

Te Deus Pater, ut Dei mater

fieres et ipse frater,

cuius eras filia, sanctificavit,

sanctam servavit,

et mittens sic salutavit,

Ave plena gratia!

Біля воріт вони спішилися, купка прочан розбіглася, як тільки їх угледіли. Якщо в Рейневана ще були якісь сумніви, то їх розвіяв вигляд зброї, яку повиймали його супутники. Мельхіор і Микошка Кондзьоли скинули кожухи, закотили рукави. Ахацій Пелка поплював у долоні, схопився за топорище. Куропатва з Ланьцухова підійшов, гримнув у ворота руків'ям меча — раз, а тоді вдруге.

— А хто там? — голос воротаря був по-старечому тремтячий.

— Відчиняйте!

— Як це так: відчиняйте? Кому — відчиняйте?

— Відчиняйте! І то вже! Ми — за наказом короля!

— Як це так?

— Так ти откривай ворота, сукін син, — гаркнув Федор з Острога. — Бистро! А то топорамі вивалім!

— Як це?

— Відсовуй, курва, засув, раз-два! — гримнув Куропатва. — Поки ми добрі!

— Та змилуйтеся! Це ж святе місце!

— Відкривай, чорт би тебе забрав!

Дзенькнув запор, заскреготів засув. Брати Кондзьоли негайно штовхнули ворота, сильно по них ударили, розчинивши навстіж обидва крила і поваливши ними воротаря та його помічника, юного ченчика в білій паулінській рясі. За ними на подвір'я ввірвалися Тлучимост, Пелка і Ян Надобний. Уже лежачи, воротар схопив Надобного за плащ. Федір Острозький рубонув його у скроню чеканом.

— На-апа-а-ад! — заверещав юний ченчик. — На-а-апа-а-ад! Розбійники! Бра-атіє-е-е-е!

Куропатва пришпилив його до землі ударом меча.

Відчинилися і відразу ж зачинилися двері в капітулярій[203], клацнув замок. Пелка підбіг, двома ударами сокири розбив завіси, увірвався всередину, невдовзі звідти почулося гупання і крики. Острозький і решта побігли в напрямку костелу. У порталі та у притворі дорогу їм заступили кілька білих паулінів. Один простягнув до князя розп'яття, мало не торкаючись обличчя.

— В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа! Стійте! Це святе місце! Не беріть гріха на душ…

Федько вдарив його чеканом. Мельхіор Кондзьол рубонув сокирою другого, Микошка заколов мечем третього. Кров забризкала стіну і купіль. Четвертого ченця Тлучимост припер до стіни, підніс ножа. Рейневан ухопив його за руку.

— Що таке? — сіпнувся поляк. — Пусти рукав!

— Лиши його, не гаймо часу! Інші випередять нас при здобичі!

У нефі та на хорах костелу тривала дика гонитва. Брати Кондзьоли ганялися за паулінами, сікли їх і рубали, кров вихлюпувалася на білі ряси, текла по підлозі, бризкала на лави, на підніжжя вівтаря. Острозький побіг за одним із паулінів до каплиці, майже відразу звідти долинув жахливий зойк. Куропатва тримав ще одного за рясу, шарпав його і тряс.

— Armarium! — ревів він, бризкаючи ченцеві в лице слиною. — Armarium, ченче! Веди до скарбця, бо вб'ю!

Чернець хлипав, крутив головою. Куропатва повалив його на коліна, затягнув вервицю на шиї і почав душити.

Утікаючи, пауліни налетіли просто на Рейневана і Тлучимоста. Рейневан стукнув одного кулаком, другого повалив копняком, третього щосили штовхнув на кам'яний стовп. Тлучимост зареготав, приєднався, роздаючи штурхани тим, котрі намагалися піднятися. Підбігли брати Кондзьоли, один — із сокирою, другий — з мечем.

— Облиште! — крикнув Рейневан, заступаючи їм дорогу, широко розпростерши руки. — Вони вже своє дістали! Я побив фратерам морди! Ну ж бо, мерщій, по скарби, по скарби!

Брати послухалися, хоча й доволі неохоче. Разом із Тлучимостом заскочили на вівтар, схопили дароносицю і хрест, позбирали свічники, стягнули шитий золотом убрус. Заляпаний кров'ю Острозький вискочив із каплиці, тягнучи загорнуту в плащ ікону. За ним вибіг Надобний, в обох руках він ніс срібні дари, а під пахвою — свічник.

— Ану, гайда до скарбця! — гукнув князь. — За мною!

Через ризницю вони пробралися вглиб приміщень, які прилягали до капітулярія. Двері до armarium, які показав тремтячий чернець, піддалися під ударами сокир. Кондзьоли ввірвалися всередину, і за якусь мить почали викидати звідти здобич. Полетіли на підлогу вишиті золотом ризи, срібні герми для святих дарів, літургійні чаші і таці, кіборії, кадила, акваманіли[204], навіть кропила. Куропатва і Рейневан похапцем розпихали це все по мішках.

На подвір'ї вже стояв віз. Ахацій Пелка і явно наляканий розвитком подій Скірмунт впрягали в нього виведених зі стайні коней, приторочували до драбин запасних. Кондзьоли і Куропатва звалили на віз міхи зі здобиччю. З костелу вибігли Тлучимост і Надобний; останній ніс під пахвою гарно прикрашений требник.

Під притвором сидів і трясся від плачу старий паулін. Микошка Кондзьол помітив його, дістав кинджал.

— Лиши, — сказав Рейневан. І голос його був таким, що поляк послухався.

Федір Острозький, уже в сідлі, розмахнувся і закинув на дах сараю смолоскип. Другий на дах стайні закинув Тлучимост. Скірмунт і Пелка заскочили на віз, один схопив віжки, другий ляснув батогом над кінськими крупами.

— Гайда! Гайда!

Вони втікали Велюнським трактом, дорогою на Клобуцьк. Утікали на повному скаку. Однак запряжені у віз коні скакати не дуже могли і не дуже хотіли. Не допомагали ні понукання, ні батіг.

— З'їжджай отамка! — Федір з Острога показав їздовим придорожню галявину біля свіжої вирубки. — Отамка!

— Значить, — Ян Тлучимост тривожно озирнувся, — тут добро поділимо? І потім кожен собі?

— Хіба що кожен собі хоче висіти, — з насмішкою мовив Федько. — Нє, хлопці, їдем вкупі аж до Велюня. Тамки ся поділим і дунем на Куяви, а звідтам до Марки або Прусії.

— І правильно, — кивнув Куропатва. — Ми обробили Ясну Гуру, цього нам не подарують. Від Польщі нам тра чимдалі.

— І чимшвидше, — додав Надобний. — Тож покиньмо к бісу той сраний віз. Ми не набрали в монастирі аж стільки, щоби не влізло до в'юків і на вільних коней. Га, Федько?

— Розпрягайте, — погодився Острозький. — І перекидайте. А я тим часом маю іншу річ залагодити.

Він спішився, стягнув з воза ікону, розгорнув. Пелка охнув. Ян Тлучимост роззявив рота. Єжи Скірмунт машинально перехрестився. Ян Куропатва з Ланьцухова покрутив головою.

— Якщо це те, що я думаю, — сказав він, — то залишмо її тут. Покиньмо. Я не хотів би, щоби мене з цим упіймали.

— З цим, без цього — яка різниця? — Федько кинув ікону в траву — Таж то йно мальовидло на дощі. Тільки того й варте, кілько тих цяцьок і прикрас. А їх я не лишу. Herrgott! Поможіть-но хто!

Єжи Скірмунт демонстративно схрестив руки на грудях. Якуб Надобний з Рогова і Ян Куропатва гербу Шренява не ворухнулися. На допомогу Острозькому поспішив тільки Тлучимост і брати Кондзьоли.

Ченстоховська Мадонна без опору дозволила підважити кинджалами і здерти її корону із золотої бляхи. Не проронила ні звуку, ні сльози, коли здирали корону з її Сина. Її темне обличчя не здригнулося, коли зривали бляху з манжетів шат. Сумні очі не змінили виразу, дрібні й тонкі губи не ворухнулися, коли зловмисники виколупували перли і коштовні камені.

Тріснуло дерево, затріщало полотно. Пограбована ікона розламалася під ножами. На дві дошки. Більшу та меншу.

Рейневан стояв, безпорадно і безсило опустивши руки. Кров ударила йому в лице, очі почали запливати туманом.

«Hodegetria, — звучало у нього в голові. — Та, що показує шлях. Велика Мати, Pantea-Усебогиня. Regina-Королева, Genetrix-Роди- телька, Creatrix-Творчиня, Victrix-Тріумфаторка».

— Досить, — Острозький підвівся. — Ті дрібні покиньте, не варто й братися. Можем у путь. Йно перше зроблю, що мені наказали.

«Мати природи, володарка стихій, цариця і господарка осяйних висот. Та, чийй єдиній божественності у багатьох формах поклоняється весь світ — під різними іменами та в різноманітних обрядах».

Князь Федір Острозький вийняв із піхов широкий тесак із простим хрестоподібним ефесом. Підійшов до пограбованої ікони. Рейневан перегородив йому шлях.

— Знищ щось інше, — спокійно сказав він. — Цього не руш.

Острозький відступив на крок, примружився.

— А ти все пакостиш, німчуку, — процідив він. — Ніц, йно пакостиш. Твої пакості мені надоїли, терпіти твоїх пакостей уже не можу. Геть з дороги, бо заб'ю!

— Відійди від ікони.

Федько не виказав свого наміру ні голосом, ні виразом обличчя. Ударив зненацька і блискавично, як змія. Рейневан уникнув удару, сам дивуючись швидкості своєї реакції. Схопив нахиленого князя за руку, штовхнув головою на борт возу, аж загуділо. Шарпнув до себе, розвернув — і з усієї сили заїхав у щелепу, одночасно вириваючи тесак з пальців. Відіпхнув, а тоді рубонув. Острозький завив, схопився за голову, з-під пальців потекла кров.

— У-у-у-у-о-о-о-а-а-а! — заревів він, коли упав. — Заби-и-ив! Baszom az anyat! Бий його, бий!

Першим кинувся Тлучимост, за ним брати Кондзьоли. Рейневан відігнав їх, вимахуючи тесаком. Тоді збоку накинувся Надобний, штурхнув мечем, поранивши Рейневана у стегно. Микошка Кондзьол підбіг і також штрикнув кинджалом, тим самим, яким здирав оздоби з ікони. Лезо ковзнуло по ребрах, але Рейневан скулився від болю. Прискочив Тлучимост, різонув ножем по чолу, по лінії волосся. Куропатва без розмаху всадив йому меч у плече, тієї ж миті Пелка зацідив орчиком у руку над ліктем, а тоді додав по крижах і в потилицю. Рейневанові потемніло в очах, тіло обм'якло. Він упав, схопившись за розбиту ікону і прикривши її собою. Відчув, як леза колють його і ріжуть, як на нього сиплються важкі удари і копняки. Кров заливала йому очі, по носі стікала в рот.

— Досить! — почув він крик Скірмунта. — Господи, таж досить! Таж оставте його нарешті!

— Айно, шкода часу, — сказав Куропатва. — Він і так тут здохне. Тікаєм. Замотайте чимось лоба Острозькому, на кульбаку його — і гайда!

— Гайда!

Затупотіли і стихли вдалині копита. Рейневан виблював. А потім згорнувся у позу ембріона.

Захмарилось. Почав мжити дрібний дощ.

«Біль.

Descendet sicut pluvia in vellus. Вона зійде, як дощ на траву, як дощ рясний, що зрошує землю. За її днів розцвіте справедливість і великий мир, поки місяць не згасне. І пануватиме від моря до моря, від ріки аж до країв землі.

І так буде до кінця світу, бо це вона — Дух.

Біль минає».

З летаргії його вирвали крики та іржання коней, земля навколо застугоніла від ударів копит. Весь оббризканий болотом, Рейневан притиснув ікону до грудей, викривив лице у гримасі, щоби розкришити застиглу кров, що зліпила повіки, виплюнув згустки з рота. Спробував піднятися, але не зміг. Чув над собою голоси. Бачив вусаті обличчя, обладунки, руки в залізних зарукавниках і панцирних рукавицях. Рукавиці схопили його, стиснули, як кліщі, біль затьмарював очі. Він щулився і кулився від дотику, згинався й розпрямлявся у блювотних рефлексах, знову падав у прірву, летів униз.

Його залишили у спокої, він опритомнів. Знову почув іржання і храпання коней, багатьох коней. Чув голоси. Нелюдським зусиллям підняв голову.

Із сідла гнідого огира із золотистою упряжжю на нього дивився проникливим поглядом поставний товстощокий чоловік у соболиному ковпаку та в обшитій соболями шубі.

Краківський єпископ Збігнев Олесницький.

— Що з ним?

— Збили його, ваше достоїнство, — поспішив пояснити лицар у короткій туніці з гербом Побуг. — Здорово потовкли. Покололи, ножами порізали. Рана на рані… Не знати, чи й житиме…

— Певно, посварилися за поділ награбованого?

— Хто його зна, — стенув плечима Побуг. — Може бути, що він їм боронив… Нищити… Як ми його знайшли, то Богородицю держав, ледве-сьмо її з його пальців…

— Чому, — Збігнев Олесницький владно випростався в сідлі, - не наздоганяєте решту?

— Ми лишились, аби пильнувати чудесний образ… Тож-бо святиня…

— Вирушайте в погоню. Негайно!

— Слухаю, ваша достойносте.

Один із людей єпископа узяв коня за мундштук, другий притримав стремено і подав руку. Олесницький спішився, жестом наказав їм відійти. Потім підійшов. Повільно. Рейневан хотів піднятися, але поранена рука не слухалася. Він впав на траву, не зводячи з єпископа очей.

— Hodegetria, — Олесницький дивився не на нього, а на дошку ікони, — по-грецьки означає Провідниця. Та, що показує шлях. Я не знаю, чи тобі вона показала правильний шлях. І чи надихнула тебе. Тому що мене — так.

— Цей образ, — продовжив він, — вважають справжнім портретом Матері Божої. Це начебто твір першого іконописця, євангеліста Луки, намальований начебто на дошках зі столу Святого Сімейства. Це наділяє його надзвичайною чудотворністю і величезною цінністю як реліквії. І як символу. Символу світла віри і сили Хреста. Символу сили духу народу, його духовної єдності та його віри. Незламної віри, яка допоможе народові переплисти будь-який потоп і врятує його дух навіть і за найтяжчих часів.{65} Символи важливі. Дуже важливі. Мати Божа надихнула мене. Показала шлях, навчила, що робити. І не буде у Шльонську польської інтервенції. Припиниться польська допомога чеським єретикам. Закінчиться єретична індоктринація, гуситські міазми перестануть отруювати польські душі. Чеські гусити та їхні польські поплічники стануть зненавидженими й огидними. Для всіх поляків, від короля до найубогішого смерда. Їх ненавидітимуть як слуг антихриста. Бо тільки слуги антихриста підіймають святотатську руку на символи. І негідно їх калічать.

Єпископ нахилився, підняв із землі тесак Острозького.

— Цей гріх я беру на свою совість. Заради своєї віри і заради вітчизни. Заради Божого миру. Заради майбутнього. Ad maiorem Dei gloriam.

Не зважаючи на зойки Рейневана та його відчайдушні спроби підповзти і перешкодити, Збігнев Олесницький двічі вдарив тесаком по дошці образу.

Двічі, сильно і глибоко. Через праву щоку Богородиці. Паралельно до лінії носа.

Рейневан перестав бачити. Впав у прірву.

Падав довго.

* * *

Отямився весь у бинтах, на гороховинні, на трясучому возі. Придорожній бузок пахнув так по-травневому, що якусь мить йому здавалося, що час повернув назад — або що все, прожите ним за останні два роки, було сном. Що зараз травень 1428 року, а його, пораненого, везуть до шпиталю в Олаві. Що Ютта, жива і любляча, чекає в монастирі кларисок у Білому Костелі.

Але це був не сон і не подорож назад у часі. На руках і ногах він мав кайдани. А солдати, які їхали поряд із возом, розмовляли по-польськи.

Він насилу піднявся на лікті — відчував, що все його тіло зболене і стягнуте швами. Побачив осяяний призахідним сонцем па горб. І кам'яний замок на його вершині, справжнє орлине гніздо, увінчане стовпом донжона.

— Куди… — він поборов сухість у горлі. — Куди ви мене… везете?

— Стули пельку! — гримнув один із солдатів ескорту. — Заборонено! Був наказ: як почне що балакати, обухом бити по зубах. Так що гляди мені!

— Облиш, — стримав його другий. — Зглянься. Він же не балака, йно пита. А то ж бо кінець його дороги. Хай зна, де йому зогнити доведеться.

У небі каркали ворони.

— Це, братику, замок Лелів.

* * *

Гадаю, жоден із вас ніколи не сидів у тяжкій в'язниці. Жоден із вас, шляхетні панове лицарі, жоден із присутніх тут у корчмі побожних і богобійних ченців. Жоден з їх милостей купців. Жоден із вас, думаю, не бачив глибоких підземель, просяклих гнилою водою льохів і смердючих темниць. Га?

Жоден із вас.

І нема, запевняю вас, за чим жаліти.

За доброго короля Владислава Ягайла було в Польщі кілька тяжких в'язниць, в'язниць, які викликали страх. Краківська вежа. Хенціни. Сандомир. Олькуш. Ольштин, у якому заморили голодом Мацька Борковиця. Острежнік. Ілжа. Липовець.

І була одна в'язниця, на саму згадку про яку люди затихали і блідли.

Лелівський замок.

В інших в'язницях сиділи, в інших в'язницях мучилися. З інших в'язниць виходили.

З Лельова не виходив ніхто.

Розділ двадцять другий

у якому визволений з лелівської в'язниці Рейневан тішить очі світлом. І стає до останнього бою.

У королівському замку в Ленчиці панувала атмосфера неспокою і нервового поспіху. Готували житлові приміщення в Старому Домі, прибирали, умебльовували і прикрашали представницьку залу. Інформація про те, що саме Ленчицю було вибрано місцем мирних переговорів, дійшла до бурграфа пізно, майже в останній момент, і часу на приготування залишилося справді мало. Бурграф бігав по Старому Домі, лаяв, проклинав, підганяв, сварив, весь час запитував, чи, бува, з вежі вже не видно кортежу єпископів і польських панів або ж наближення посольства хрестоносців. З боку Ордену очікували, зокрема, Конрада фон Ерліхгаузена з Мальборка і Людвіга фон Лауша, комтура Торуні, мав бути серед послів і Франц Кушмальц, вармінський єпископ. З поляків чекали єпископів Збігнева Олесницького і Владислава з Опорова, краківського каштеляна Миколая з Міхалова і познанського каштеляна Доброгоста з Шамотул.

Найважливіший представник польської сторони тим часом уже встиг прибути до Ленчиці. Одразу після прибуття він усамітнився у приготованих для нього покоях. Там він прийняв, як донесли бурграфу, дивного гостя в каптурі. І наказав, щоби його не турбували.

Грудневий вітер стрясав віконниці, свистів у щілинах.

— Хрестоносці погодяться на перемир'я, — сказала, відкидаючи волосся на спину, Рікса Картафіла де Фонсека, шпигунка на службі Владислава Ягайла, короля Польщі. — Бояться, що ми зно ву нацькуємо на них гуситів. Крім того, на них тиснуть прусські стани, які погрожують відмовитися коритися. У станах значною особистістю стає лицар з Хелма Ян Бажинський. Раджу вашій превелебності запам'ятати це прізвище. Опозиція хрестоносцям у Пруссії набирає сили, а Бажинський має шанси стати її провідним діячем. Його варто мати на оці.

— До поради прислухаюся, — відповів Войцех Ястшембець, гнезненський архієпископ-митрополит, примас Польщі і Литви. — Я завжди прислухаюся до твоїх порад, дочко. Ти надаєш нам безцінні послуги. А сама весь час залишаєшся в тіні. Ні про що не просиш, ні про почесті, ні про нагороди.

Рікса усміхнулася. Кутиком губів.

— Ваша превелебність, — повільно вимовила вона, — спонукає мене насмілитися. І попросити.

— Проси.

— Хрестоносці приїжджають до Ленчиці просити про перемир'я. Є шанс укласти вічний мир із Орденом на вигідних для Польщі умовах. Є шанс повернути собі Нешаву і позбавити Свидригайла підтримки хрестоносців. У цьому є чимала заслуга чехів: заслуга Яна Чапека із Сан — та ще того страху, який Сирітки посіяли в Новій Марці та під Гданськом.{66} Паб'яницька угода і союз Польщі з гуситами похитнули бойовий дух тевтонців, ваша превелебність напевне це визнає.

— До чого цей довгий вступ? Кажи ж бо, дочко, у чому річ?

— У мене прохання. Щоби відзначити союзи, вікторії та успіхи. Щоб ушанувати їх помилуванням. Амністією. Однією. І тихою.

— Хто?

— В'язень Лельова.

Войцех Ястшембець довго мовчав. Потім довго кашляв. «Тридцять миль від Гнезна до Ленчиці, - подумала Рікса. Не на його вік такі подорожі. Ще й у таку погоду».

— В'язень Лельова, — нарешті вимовив примас, — є державним в'язнем.

— Він є політичним в'язнем, — виправила вона, схиливши голову. — А в політиці сталися досить принципові зміни, чи не так? Сьогодні вже всім відомо, що напад на ясногурський монастир вчинили аж ніяк не вірні Чаші чеські гусити…

— А що це був звичайний акт розбою, — поспішно закінчив Ястшембець. — Звичайний грабіжницький напад у виконанні посполитих бандитів…

— Переважно польської національності…

— …покидьків без батьківщини і віри, — з притиском виправив примас. — Тупих грабіжників, які поняття не мали, на що піднімають руку. Які покалічили чудотворний образ бездумно…

— За осквернення святині, - з притиском вставила агентка, — їх усіх повинна спіткати кара Божа. Більшості уже начебто немає серед живих.{67} Померли, ще й року не минуло від нападу на монастир. І правильно. Усі повинні померти. Ув'язнені теж. Рука Бога.

Ястшембець склав долоні, як для молитви, опустив очі, щоби приховати їх блиск. Потім підняв голову.

— Отже, караюча десниця Бога, — запитав він, — впаде і на в'язня Лельова? В'язень Лельова також помре? Ніхто не знатиме, де його поховано? Усі про нього забудуть?

— Усі.

— А краківський єпископ?

— Краківського єпископа, — тихо промовила Рікса, — більше не цікавить справа Ченстохови. Він не має жодного інтересу розкопувати могили і будити лихо, яке спить. Він знає, що було би краще, якби всі забули про Ясну Гуру і знищений образ. Що його, зрештою, як мені доводилося чути, у Кракові реставрують, і невдовзі він, як раніше, висітиме у монастирі паулінів. Ніби нічого й не сталося.

— Тож хай буде так, — промовив Ястшембець. — Хай буде так, дочко. Хоча я волів би, визнаю, щоби ти просила про щось інше.

Але в тебе великі заслуги на службі Короні… І ти й далі примножуєш свої заслуги, працюєш віддано і жертовно. Небагато таких, як ти, небагато таких у мене, надто тепер…

«Тепер, — подумав він, — коли один із моїх найкращих людей загинув у Шльонську. Лукаш Божичко, успішний і добре законспірований агент, вірний слуга Польської Корони. Помер, хоча завдана залізом рана була легкою. Непоправна втрата. Звідки, звідки брати наступників?»

— Тож роби, що належить, — примас підняв голову. — З моїм благословенням. Але зваж, що захід вимагатиме видатків. У Лельові доведеться заплатити, кому треба… Я не збираюся вплутувати в це коронну скарбницю, а тим більше — поменшувати скромний маєток Церкви.

— У фінансових справах, — усміхнулася Рікса, — прошу цілком покластися на мене. Я вмію залагоджувати такі справи. У мене це, можна сказати, в крові. Досвід багатьох поколінь.

— Ну, так-так, — покивав головою старий. — Так-так. І якщо вже на те пішло… Дочко?

— Слухаю.

— Не зрозумій мене неправильно, — примас Польщі і Литви глянув, і це був щирий погляд. — Не вбачай у тому, що я скажу, нетолерантності та упереджень. Те, що я скажу, я скажу з прихильності, симпатії і турботи.

— Я знаю. Знаю вашу превелебність.

— Чи ти би не перехрестилася?

Рікса якийсь час мовчала.

— Дякую, — врешті-решт відповіла вона, — але не скористаюся. Прошу не вбачати в цьому упереджень.

— Я бажаю тобі кар'єри. Підвищення. Як єврейка ти маєш мало шансів…

— Тепер, — усміхнулася Рікса Картафіла де Фонсека. — Але колись це зміниться.

— Фантазуєш.

— Фантазії збуваються. Нас у цьому переконує пророк Даниїл. Хай Бог береже вашу превелебність.

— Бог із тобою, дочко.

* * *

Спершу були важкі кроки. Брязкіт заліза. Потім просто-таки інфернальний скрегіт засувів, від якого волосся ставало дуба, і який змусив Рейневана зіщулитися на прогнилій соломі. І було яскраве світло смолоскипів, яке змусило його зіщулитися ще більше, затиснувши повіки. І зціпивши зуби.

— Вставай. Виходь. — Я…

— Виходь. Швидко! Рухайся!

* * *

Сонячне світло боляче вдарило його в очі, осліпило. Запаморочило. Позбавило рівноваги і влади над ногами. Він упав. Упав, розтягнувшись на повний зріст, безвладно, як п'яний, навіть не пробуючи пом'якшити удар об дошки підйомного мосту.

Він лежав, і хоча очі його були розплющені, нічого не бачив. Спочатку він і не чув нічого — крізь той шум, який панував у нього в голові, крізь кокон, який його обплутував, потрохи почали пробиватися і долинати звуки. Спершу недоладні й незрозумілі, поступово вони стали вирізнятися за інтонацією. Однак минув іще якийсь час, перш ніж він збагнув, що ці звуки — це слова. Перш ніж почав розуміти їх значення. І перш ніж нарешті впізнав, що той, хто говорить, — Шарлей.

— Рейневане? Ти мене чуєш? Ти мене розумієш? Рейневане? Не заплющуй очей! Господи, ти жахливо виглядаєш. Можеш підвестися?

Він хотів відповісти. Не міг. Кожна спроба подати голос перетворювалася на схлип.

— Підніміть його. І знесіть униз. Покладемо його на віз і їдемо до містечка. Його треба привести в порядок.

* * *

— Шарлей.

— Рейневан.

— Ти… Ти мене витягнув?

— У певному сенсі. Конкретно — у фінансовому.

— Чорний фургон?

— Аякже.

— Де ми?

— У селі Негова, біля севежського гостинця. На задньому дворі корчми «Під пляшкою».

— Який… нині день?

— Вівторок. Після неділі Quasimodogeniti[205]. Шосте квітня. Року Божого 1434.

* * *

Офка фон Барут ввірвалася в кухню, розвіваючи косою і мало не затоптавши кота. Схопила обіруч великий казан і гримнула ним об підлогу. Змела зі столу миски і ложки. Копнула відро зі сміттям, та з такою силою, що воно покотилося під стіл. Насамкінець копнула котел, але він був масивний і важкий, тож не піддався. Офка скрикнула, вилаялася, заскакала на одній нозі, з розгону всілася на лаву, тримаючись за ступню, а тоді розплакалася від болю і злості.

Економка дивилася, схрестивши пухкі руки на грудях.

— Уже? — врешті-решт запитала вона. — Виставу закінчено? Я можу дізнатися, у чому річ?

— Дурень! — крикнула Офка, тручи рукавом очі і щоки. — Телепень! Шмаркач!

— Парсіфаль фон Рахенау? — здогадалася економка, яка зналася на цій справі та від уваги якої рідко щось ховалося. — Що з ним? Розкрив свою любов? Нарешті освідчився? Чи зовсім навпаки?

— Зовсім навпаки, — шмигнула носом Офка. — Не може, сказав, женитися на мені, бо йому батько заборонив. Батько йому наказує одружитися… З іншою-у-у-у-у-у-у-у!

— Не реви. Говори.

— Батько йому наказує одружитися з іншою. Парсіфаль її не хоче і не захоче. Але й на мені не женитьcя. Сказав мені, що не може. Не піде проти волі батька. Піде в монастир. Придурок.

— Стосовно монастиря, — кивнула головою економка, — я з тобою згодна. Справді придурок. Але воля батька — річ священна, їй не можна противитися.

— Ото ще — не можна! — вигукнула Офка. — Ще й як можна! А Вольфрам Панневіц? Женився на Касьці Біберштайн? Женився! Хоча батько йому забороняв! Шлюб був, весілля було, а тепер усі задоволені, в тому числі старий Панневіц. Бо Вольфрам Каську кохав! А він мене не-е-е коха-а-а-є-е-е-е-е!

— Не реви, — економка виглянула у двері, щоби переконатися, чи ніхто не підслуховує. — Твій Парсіфаль ще тамту перед вівтар не завів, ще навіть заручин не було. Ще багато що може статися. Доля багато чого може принести. А треба тобі знати…

Офка витерла ніс рукавом, широко розкрила горіхові очі.

— Треба тобі знати, — тихше продовжила економка, — що є способи… допомогти долі. Для цього потрібна відвага…

— Заради нього, — Офка зціпила зуби, — я готова на все.

* * *

Еленча Штітенкрон здригнулася й аж підскочила, почувши, як гримить каміння, обсуваючись під чиєюсь ногою. Вона маши нально сперлася на суху гілку, яка тут же голосно тріснула. Тріскові відповів зі стежки здавлений скрик. Еленча немовби вросла у землю, її серце застугоніло в грудях, ніби птах, який виривався з клітки.

На стежці з'явилася постать, і Еленча полегшено зітхнула. Бо це не був розбійник, вовкулака, Баба Яга, страшний лісовик, грізний зеленошкірий альп, ані не жоден із сумнозвісних мандрівних монахів, котрі так і чигали на дівочу честь. Постаттю, що з'явилася, була дівчина, мабуть, навіть молодша, аніж вона сама. Зі світлою косою, веснянкувата, з кирпатим носом. Вдягнена по- чоловічому, причому небідно.

— Ой-ой, — сказала веснянкувата дівчина, побачивши Еленчу, і глибоко зітхнула. — Ой-ой, ну я й злякалася. Була впевнена, що це вовкулака… Або що мандрівний монах… Ой-ой. Здрастуй, ким би ти не була… Я…

— Тихше, — шепнула Еленча, бліднучи. — Хтось іде… Я чула кроки…

Веснянкувата обернулася, присіла і потяглася до руків'я стилетика, що висів у неї на поясі. Однак її рука при цьому так дрижала, що Еленча не вірила, що їй вдасться видобути зброю. Сама вона вхопила камінь, вирішивши дорого продати своє життя чи що би там довелося продавати. Але день, як виявилося, був днем безкінечних здивувань і несподіванок. По звивистій, крутій і кам'янистій стежці, яка вела до вершини Радуні, саме підходила третя дівчина. Вона теж стала як укопана, побачивши їх обох.

На вигляд вона була наймолодшою. Її лице, риси, колір волосся, очі — усе це когось Еленчі нагадувало, викликало почуття тривоги. Почуття невиразне і незбагненне, а тому ще більше тривожне.

— Ну-ну, — миттю повернувши собі впевненість у собі, взялася в боки веснянкувата. — Куди це тебе принесло, шмаркачко? Та ще й саму-самісіньку? Ти не знаєш, що тут буває небезпечно?

Еленча ледве втрималася, щоби не пирснути. Якщо новоприбула і була молодшою від веснянкуватої, то на дуже трошки. Зате вона напевне була вища. На її лиці не було видно ані сліду переляку чи бодай стурбованості. «Її лице, — подумала Еленча, дивуючись цій думці, - старше, аніж вона сама».

— Голову дам навідріз, — сказала вона, — що ми всі прийшли сюди з однією метою. А позаяк ця мета на самій вершині, нам треба поспішити. Інакше ми не встигнемо повернутися перед смерком. Ходімо, дівчата. За мною.

Веснянкувата зробила таку міну, ніби хотіла фиркнути. Але що поробиш, кожна група повинна мати лідера. А Еленча була найвища. І хтозна, чи не найстарша.

— Мене звати Офк… Евфемія фон Барут, — гордовито сказала веснянкувата. — Донька лицаря Генріха Барута зі Студзиська. З ким маю честь?

— Еленча… де Вірсінг.

Новоприбула, коли обидві звернули на неї погляди, опустила очі. Довго не відповідала.

— Можете, — врешті-решт тихо вимовила вона, — називати мене Електрою.

Видовжену вершину Радуні увінчував кам'яний вал, у його центрі лежав камінь, великий, схожий на катафалк моноліт. Жодна з дівчат не могла цього знати, але цей моноліт лежав на горі вже тоді, коли по Судетському передгір'ї тупали мамонти, а великі черепахи відкладали яйця на

одрянському острові П'ясек — нині велелюдній і щільно забудованій частині великого Вроцлава.

Біля підніжжя моноліту палало вогнище, полум'я облизувало дно обсмаленого казана, з якого бризкало вариво. Неподалік на купі черепів лежав чорний кіт. У типово котячій лінивій позі. Він був зайнятий — вилизував шерсть. Це було найлінивіше вилизування, яке Еленча будь-коли бачила.

Біля вогнища сиділи три жінки.

Одна, зовсім старезна, згорблена і скоцюрблена, гойдалася, бурмотіла, мугикала, викривлюючи темне обличчя. Та, що сиділа найдалі, здавалася всього лише дівчинкою. На її блідому, трохи ніби лисячому і некрасивому лиці палали лихоманкою очі. Збите в ковтун волосся підтримував у такому-сякому порядку вінок з вербени та конюшини.

Центральну позицію займала найважливіша. Bona femina. Та, до якої всі вони сюди прийшли. Висока, огрядна, прибрана у гостроверхий капелюх із чорного фетру, з-під якого буйними хвилями стікало на плечі полум'яно-руде волосся. Шия чарівниці була обвита шаллю із зеленої вовни.

— У мене палець свербить, — невиразно проговорила темнолиця стара. — У мене палець свербить, і це свідчить…

— Заткнися, Ягно, — втихомирила її руда в капелюсі, після чого підняла на прохачок очі, світлі, наче розплавлене олово. — Здрастуйте, дівчата. Що вас сюди привело? Не говоріть, сама відгадаю. Небажана вагітність? Ні, мабуть, ні. Хворими ви мені теж не здаєтеся, зовсім навпаки, я б сказала, ви всі три виглядаєте надзвичайно здоровими. Значить, кохання! Кохаємо, а об'єкт кохання далекий і недоступний, все більш далекий і все більш недоступний. Я вгадала?

Веснянкувата Евфемія фон Барут була першою, що наважилася поспішно й енергійно покивати головою. Першою і єдиною. Еленча під поглядом рудоволосої відьми опустила голову, вражена раптовою впевненістю, що її прихід сюди був цілком позбавлений сенсу, абсолютно зайвий і страшенно дурний. Що ж до Електри, то вона навіть не поворухнулася, задавлена у вогонь бездумним поглядом.

— Вгадала, не вгадала? — забурмотіла рудоволоса. — Per Bacco[206]! Буде видно. Підкинь хмизу у вогонь, Елішко, а зілля — в казанок. Ягно, поводься як слід.

Темнолиця встромила в рот кулак і погамувала відрижку.

— А ви, — bona femina зміряла дівчат поглядом світлих очей, — отримаєте те, про що просите. По черзі. Кожна зокрема.

Силою Сонця й силою Луни,

Через знамення і через руни,

Ейя!

— Кипить, кипить казанок, а в нім беладона, борець, блекота. Нахили голову, Евфеміє фон Барут. Вдихай пару.

Ось тобі дзеркальце, даю тобі його. Як місяць почне маліти, у день Венери і Фреї злови в нього потайки відображення твого коханого. Загорни у

вовну, поклади в пуздерко. Посип сумішшю сушених пелюсток ружі і вербени. Додай зілля Agnus Castus, відомого теж як Авраамове дерево. Додай краплю власної sanguine menstruo[207]. Сховай пуздерко, щоби на нього не міг впасти жоден сонячний промінь. Як ховатимеш, тричі проговори заклинання: Ego dilecto meo et ad me conversio eius, я є милого мого, і до мене звернене його пожадання. Заким місяць тричі обернеться, твій обранець буде твоїм.

Через знамення і через руни,

Magna Mater, Magna Mater…

— Кипить, кипить казанок, а в нім беладона, мандрагора. Нахили голову, Еленчо де Вірсінг. Вдихай пару.

— Ось тобі ножик сталевий, даю тобі його. Як місяць по повні почне маліти, у день Венери і Фреї до схід сонця піди до саду. Зірви яблуко, яке здасться тобі найкращим. Розріж навпіл ножиком, розтерши спершу на лезі краплю sanguine menstruo. Насип на кожну половинку яблука щіпку висушеного споришу, скріпи обидві половинки скіпками з гілочок мирту. На шкірці яблука виріж ножиком ініціал імені коханого, вимов ім'я тричі, за кожним разом промовляючи заклинання: Ecce iste venit, ось він уже надходить. Яблуко сховай, причому так, щоб на нього ні разу не впав сонячний промінь. Навіть якби твій обранець був на краю світу, він повернеться до тебе.

Ейя!

Силою Сонця й силою Луни,

Через знамення і через руни,

— Кипить, кипить казанок, а в нім беладона, собача петрушка, цикута. Нахили голову, вдихай пару, ти, що хочеш, аби тебе називали Електрою. Грізне ти взяла собі ім'я, грізне і страшне для такої молодої особи, як ти. Знай, що таких, як ти, я зазвичай відсилаю ні з чим, таким, як ти, я не допомагаю, Не підтримую в тому, що планують і що замишляють. Таким, як ти, Електро, я зазвичай наказую покладатися на час і долю.

Кіт, що лежав на черепах, зашипів. Очі чарівниці запалали лиховісним вогнем.

— Тому тільки як виняток, — тихо промовила вона, — я сьогодні трошки допоможу долі. І хоча твоє бажання, Електро, сповнене зла, я виконаю його. Простягни руку. Ось я даю тобі…

Рудоволоса чарівниця шептала, Електра слухала, схиливши голову. Вогонь пригас, казанок ще булькав, шипіло, бризкаючи на жар, вариво.

Кіт занявчав.

— А тепер ідіть собі вже, — наказала bona femina. — Слава

Всебогині! Ага, не забудьте: рекламацій не приймаємо!

* * *

— Не їж так похапцем, — дорікнув Шарлей. — Тобі зашкодить.

Рейневан підняв голову з-над миски, яку затуляв рукою,

якийсь момент дивився так, ніби не розумів. Потім знову взявся ковтати галушки і ганятися за шкварками. Впоравшись із галушками, присунув до себе двовухий горщик журу, відламав від буханки шмат хліба. Демерит мовчки спостерігав за ним.

— Як? — раптом запитав з повним ротом Рейневан. — У який спосіб…

Шарлей зітхнув.

— Після нашого розставання я довго не знав, що з тобою відбувається. Про Ченстохову я чув, звісно, всі чули. Але звідки я міг знати, що ти там був? І що тебе посадили? Одним словом: свободою ти завдячуєш Ріксі. Її відомостям і зв'язкам.

— Проте це все-таки ти… — Рейневан відклав ложку. — Це ти видобув мене з Лельова.

— Для того і є друзі. Стримайся трохи з їжею. Ніхто в тебе цього їдла не забере.

Рейневан подивився на нього, примружуючи очі, які були загноєні та сльозилися. Очні яблука були налиті кров'ю і покриті густою сіткою червоних жилок, він явно страждав також і від світлобоязні.

— Мені потрібен цирульник, — Рейневан наче читав думки. — Або аптека. Якийсь медикамент від запалення кон'юнктиви. Очанка, алое, faeniculum або herba sancta[208]… Але спершу я щось з'їм, я мушу щось з'їсти. А ти розповідай.

— Що?

— Розповідай, — Рейневан потягнувся через стіл по білу ковбасу, яка залишилася після Великодня. — Про те, що тим часом у світі діялося.

— Багато що діялося. Ти сидів рівно три роки, а так, ніби сидів тридцять. Часи зараз історичні. По тому це видно, що відбувається багато всього — і швидко. Ти сидів — а воно тут відбувалося. Дуже багато і дуже швидко. Ти проґавив безліч історичних моментів, і щоб це зараз надолужити, я мусив би викладати тобі, що та як, до самого ранку, а на це я не маю ні часу, ні охоти.

— Знайди час і охоту. Будь ласка.

— Як скажеш. Отже, по черзі. Помер папа Мартін V. Вибрали нового…

— Габріеля Кондульмера, — підтвердив Рейневан. — Малахієву небесну вовчицю. А вибір стався у неділю Oculi, четверту перед Великоднем. Мені колись це все наворожили. Крім імені. Яке він узяв собі ім'я?

— Євгеній IV. А на Старому Ринку в Руені англійці спалили живцем Жанну д'Арк. Почався собор у Базелі. На Чехію вирушив уже п'ятий поспіль хрестовий похід, який був ганебно розбитий під Домажліце. Прокоп пустив з

димом ціле олесницьке князівство, а потім з рейдом дійшов аж до Бернау, три милі за Берліном. Помер князь Болько Цешинський. Помер Конрад з Вехти, архієпископ празький. Помер єпископ Ян Шафранець, брат Пйотра Шафранця. Помер Фрідріх фон Ауфсесс, єпископ Аугсбурга… Куди ти йдеш?

— Блювати.

* * *

— Dulce lumen, — раптом заявив Рейневан. — Et delectabile est oculis videre solem.

— Га?

— Світло солодке, і добре очам сонце бачити. Екклезіаст[209].

— Значить, — здогадався Шарлей, — ліки трохи допомогли?

— Трохи допомогли. Але не тільки в цьому справа. Аж ніяк не тільки в цьому.

Екстракт з італійського кропу, вербени, ружі, чистотілу і рути, безвідмовні ліки від запальних станів очей і повік, вони знайшли в аптеці у Севежі, а до Севежа ні аптек, ні цирульників ніде не було. Рейневан скористався ліками, однак результату довелося трохи почекати, а процедуру періодично повторювати. Обжершись «Під пляшкою», нещодавній в'язень більше не хотів зупинятися по корчмах, нарікав на задуху. Тому вони стали на постій на свіжому повітрі. Недалеко за Севежем, серед придорожнього березняку. Рейневан промивав очі рідиною, повторюючи при цьому магічні формули, щоб, як було написано на флаконі, «природна сила ліку надприродною силою повзятливіша була до курації».

Faeniculum, Verbena, Rosa, Chelidonia, Ruta Lumina reddit acuta[210].

— Розповідай далі, Шарлею, — Рейневан приклав собі компрес до повік. — Ти закінчив на тому, що померло кілька єпископів. Хто ще помер, поки я сидів? З людей, які мене цікавлять?

— Кристина Пізанська, французька поетка. Пригадуєш? Seulete sui et seulete vueil estre… Ага, а ще помер Вітольд, великий князь литовський. Наприкінці жовтня 1430 року.

— Причина?

— Поранився, впавши з коня, довго хворів…

— Під час падіння поранився залізом?

— Не знаю. Може бути. З інших подій: Сигізмунда Люксембурзького коронували на імператора. А в Паб'яницях король Ягайло уклав з гуситами союз і агресивний альянс проти Ордену. У червні минулого року Сирітки Яна Чапека з Сан пліч-о-пліч з поляками вторглися в Нову Марку…

— Якраз про це я знаю, — Рейневан зняв компрес, покліпав. — Наглядачі рідко до мене озивалися, але один з них особливо погано ставився до хрестоносців і мусив із кимсь поділитися радістю перемоги. А що в нас? Корибутович викроїв собі королівство з Верхнього Шльонська?

— Не дуже. Він мав резиденцію у захоплених Глівіцах, які збирався зробити своєю королівською столицею. Четвертого квітня 1431 року, через три дні після Великодня, олесницькі князі завдяки зраді захопили замок і до ноги вирізали залогу. Корибутові пощастило, його тоді в Глівіцах не було. Але мрія про королівство луснула, як мильна булька. Князь пішов на Литву.{68} Себто в небуття і непам'ять.

— Болько Волошек?

— Він узявся за справу дуже амбітно, розширював свої володіння так, як і запланував, займав замки та міста одне за одним. Але ніде довго не втримався, звідусюди його прогнали. Останні здобутки, Битом і Рибнік, Миколай Ратиборський відібрав у нього рік тому. Колісниця історії зробила коло, Волошек зараз там, де був на початку, себто на Опольщині. І там і залишиться.

— Пухала? Бедржих? Пйотр Поляк? Інші?

— Пухала окупував Ключборк і Бичину, звідки разом із таким собі Кохловським нападав, грабував і палив, надокучав сілезцям страшно. Вони з ним воювали, облягали його тижнями — і все дарма. Відтак обидві сторони врешті-решт втомилися від воячки і постановили вирішити справу по-купецькому. Після торгів Пухала віддав Ключборк за тисячу двісті п'ятдесят, а Бичину — за п'ятсот кіп грошів. Віддав замки — та й пішов зі Шльонська. Із Сирітками Чапека був у Марці та під Гданськом. Проте не повернувся з ними до Чехії, залишився в Польщі. А Ян Пардус тримається на захопленому три роки тому отмуховському замку. Бедржих зі Стражниці і Пйотр Поляк мають бази в Нємчі і Вежбні, звідки сілезці весь час намагаються їх викурити. Наразі безрезультатно, але це лише питання часу.

— Як це? Не розумію.

— Ти не слухав? План запанувати над Верхнім Шльонськом закінчився провалом. До польської інтервенції не дійшло, а залишених напризволяще гуситів сілезці витіснять зі своїх земель.

На підкріплення з Чехії годі розраховувати, бо там ситуація дуже змінилася.

— Це як так?

— Люди втомлені. Війною, нуждою, голодом, анархією, вічними проходженнями військ, насильствами, вбивствами та пограбуваннями. Тому якщо хтось починає закликати до миру, повернення до законності, порядку і системи цінностей, якщо хтось обіцяє порядок, стабілізацію та відбудову структур, то моментально здобуває прихильників. А саме такі гасла проголошують помірковані угодовці. І здобувають прихильників. За рахунок Прокопа і Сиріток, які прихильників втрачають. Революція об'їлася власними дітьми і обпилася кров'ю. Революція стала занадто революційною, аж настільки, що раптом вжахнула самих революціонерів. Радикалів раптом налякав радикалізм, екстремістів — екстремізм, фанатиків — фанатизм. І зненацька майже всі вони переметнулися на помірковані позиції. Чаша — так, перегини — ні. Гусизм із людським обличчям. Кінець війні, кінець терору, геть радикалів, геть Прокопа Голого, геть Сиріток, хай живуть переговори, хай живе примирення…

— Примирення з ким?

— З Римом, само собою. Після Домажліце Рим помудрішав. Помудрішав побитий і вигнаний з-під Домажліце легат Юліан Цезаріні, помудрішав іспанець Хуан Паломар, помудрішав і новий папа. Вони вже затямили, що з гуситами силою нічого не досягнеш, що потрібно хитрістю. Що треба використати настрої, перетягнути на свій бік угодовців, а тоді починати переговори. Чимось

поступитися, щоби щось здобути. Вони вже домовляються. І домовляться. Чаша залишиться, але ось така манюсінька. Свобода совісті буде, але ось такусінька. Екстремістів і невиправних радикалів виріжуть. Нерішучих залякають. І буде компроміс. Будуть угоди. Рим це схвалить, папа поблагословить, новий празький архієпископ освятить. Церква поверне собі відібрані в неї маєтки. Сигізмунд Люксембурзький поверне собі чеський трон, бо хтось же мусить бути гарантом відновлення і ладу, а що ж то за лад без короля? А значить, Люксембуржець — на Град! Він стане третейським суддею — і винесе вироки багатьом народам. І перекують вони свої мечі на орала, а списи — на серпи. І буде так добре, як я не знаю що.

— Не буде так добре. До цього не дійде. Це було би зрадою.

— Було би. І буде.

— І до цього допустять, ти гадаєш, люди, які розбили і змусили втікати п'ять хрестових походів? Переможці з-під Віткова, Вишеграда, Судомежа, Малеїнова, Усті, Тахова і Домажліце? До цього допустить вірний Чаші чеський народ?

— Чеський народ зараз платить за корець[211] жита тридцять чотири гроші, а за хліб — півтора. До революції жито було по два гроші, а хліб коштував один пеняж[212]. Ось що має чеський народ з Чаші та з війни. Рейневане, я не бажаю диспуту. Я доступними словами змалював тобі теперішню політичну ситуацію й окреслив перспективи, зі значною мірою імовірності передбачаючи події найближчих місяців, якщо не днів. У в'язниці, мені дещо про це відомо, втрачаєш зв'язок з реальністю, деколи надовго. З часом він повертається, але цей процес не варто підганяти. Тож і не підганяй. Покладися на мене, довірся мені.

— Зрозуміліше?

— За півмилі звідси є роздоріжжя, перехрестя трактів. Звідти ми поїдемо на південь, дорогою на Олькуш, Затор і Цешин. Проїдемо через Яблонковський перевал, а звідти вже — пряма дорога. Чадча, Тренчин, Нітра, Естергом, Буда, Могач, Белград, Софія, Філіпополь, Адріанополь. І Константинополь. Перлина візантійської держави.

-І ти звинувачуєш мене у втраті зв'язку з реальністю?

— Мої плани конкретні до болю, тримаються реальності так чіпко, як пробощ парафії. А підтримані вони реальною економічною силою, яка є в моєму розпорядженні. Їдь зі мною, Рейнмаре, і клянуся своїм старим кукурайком, що ще до Адвенту ти побачиш вітрила на Мармуровому морі, Золотий Ріг, Хагію Софію і Босфор. Ну то як? їдемо?

— Ні, Шарлею. Не їдемо. Вибач, але в мене зовсім інші плани.

Демерит якийсь час мовчки дивився на нього. Потім зітхнув.

— Боюся, — врешті-решт сказав він, — що я здогадуюся.

— Це добре.

— У березні 1430 року, у лісах над Клодницею, — Шарлей підійшов і схопив його за плечі, - ти казав, коли йшов геть, що з тебе досить. Щиро кажучи, я зовсім цьому не дивувався. І, як пам'ятаєш, я тебе не затримував. Твоя реакція була мені цілком зрозумілою. Ти пережив нещастя, відреагував на нього, відчайдушно кидаючись у вир боротьби за істинну апостольську віру, за ідеали, за соціальну справедливість, за Regnum Dei[213], за новий кращий світ. І раптом побачив, що немає місії, а є тільки політика. Немає послання, а є лише розрахунок. Словом Божим та апостольською вірою торгують так само, як і будь-яким іншим товаром: сподіваючись прибутку. А

на Regnum Dei можна собі подивитися на фресках у костелі. Або почитати про нього у святого Августина.

— Я сидів у льоху, — спокійно і тихо відповів Рейневан, — втрачаючи надію, що коли-небудь вийду. Гризся думкою, що моє життя не мало сенсу. Я сидів довго, в темноті, сліпнучи, наче кріт. «Dulce lumen», — повторював я собі слова Екклезіаста. І нарешті до мене дійшло, нарешті я зрозумів. Я збагнув, що це питання вибору. Або світло, або темрява. У в'язниці вибору в мене не було, а тепер є. Мій вибір — світло, lux perpetua. Я їду в Чехію. Бо думаю, що там іще не все втрачено. А якщо навіть і так, то цього не можна віддати без бою. Я хочу надати своєму життю сенс — і надам йому сенсу, ставши до бою. За ідеали, за Regnum Dei, за надію. А якщо Regnum Dei має загинути, якщо надія має пропасти, то нехай же і я загину та пропаду. Якщо це все має залишитися тільки на фресках, то нехай на цих фресках намалюють і мене.

Шарлей відступив на крок.

— Можливо, ти розраховував, — сказав він, — що я буду відмовляти тебе від твого задуму, просити і благати. Так от, ні. Не буду. Для всього свій час, і година своя кожній справі під небом, як говорить твій улюблений Екклезіаст. Час шукати і час розгубити, час збирати і час розкидати, час дерти і час зашивати[214]. Доля, Рейнмаре, зшила нас одного з одним на добрих пару років, на пару років укинула в казан історії і добряче в цьому котлі вимішала. Час роздерти цей шов. Поки настане Regnum Dei, я хочу влаштувати свої справи — тут і тепер, на цьому світі, бо patria mea totus hic mundus est[215]. Я не стану пліч-о-пліч з тобою до останнього бою, бо я не люблю останніх боїв і не зношу боїв програних, ненавиджу гинути і пропадати. Абсолютно не бажаю бути намальованим на фресці. Абсолютно не хочу фігурувати у списку полеглих у вирішальній баталії сил Світла із силами Темряви. Тому нам доведеться попрощатися.

— Доведеться. Тож не затягуймо. Прощавай, Шарлею.

— Прощавай, Рейнмаре. Давай же поцілуємося, товаришу.

— Давай поцілуємося, друзяко.

* * *

З-за вікна долинав брязкіт зброї і металевий стукіт підків по камінню подвір'я, залога Нємчі готувалася до вилазки або рейду. Бедржих зі Стражниці зачинив вікно, повернувся до столу.

— Я радий, — повторив він, — тебе бачити. Живого, вільного і здорового. Бо подейкували…

— Я теж, — перебив Рейневан, — радий тебе бачити. І приємно здивований. Усю дорогу я замислювався над тим, чи тебе тут застану. Чи ти часом, за прикладом Пухали, не продав уже сілезцям усі свої замки. Разом з ідеалами і Божою істиною.

— Як бачиш, не продав, — холодно відповів director місцевих відділів Табора у Шльонську. — І не віддав, хоч на мене сильно тиснули. На мене — на Нємчі, на Пардуса — на Отмухові. Але поламали зуби і пішли ні з чим.

— Мені довелося почути думку, що це тільки питання часу. Що ви не втримаєте шльонських замків без інтервенції Польщі і підкріплень з Чехії. А розраховувати на це, кажуть, не можна.

— На жаль, — спокійно визнав Бедржих. — Не можна. А зовсім інакше це все виглядало ще чотири роки тому. Зовсім інакше. Пам'ятаєш Шафранця і його галасливу програму? Повернення Шльонська до його витоків? Скіпетр Ягеллонів, що є дороговказом для усіх людей linguagii slavonici[216]? Панування над простором від Балтики до Адріатики? Русь і Крим? Великі плани і гігантські задуми, які зазнають краху після легкого пошкодження однієї ікони, кажуть, ще й не дуже добре намальованої.

— Поляки, — продовжив він, — коли їм минулася злість за Ченстохову, раді були мати Чапека на своєму боці у боротьбі з хрестоносцями, але нам у Шльонську допомоги не надали і не нададуть. Після Ченстохови навіть Шафранці притихли, збавили тон навіть Спитек з Мельштина, Сестшенець і Збонський. Ми тут самі. Нема Корибутовича, Волошек сидить і не рипається. А Чехія…

— Кажи, я слухаю.

— У Чехії, - сказав, помовчавши, проповідник, — недобре з нашою справою. Після домажліцької вікторії Прокоп мав серію невдач. Програв декілька битв, не впорався з Пльзенем, сильно впав в очах побратимів. Така вже людська натура: раз спіткнешся — і тебе заплюють, зацькують і загризуть, про давні заслуги та перемоги ніхто і не згадає. Цим скористалося поміркованe крило, ті. котрі завжди інтригували, щоби домовитися з Римом і Люксембуржцем. Звісно ж, празьке Старе Місто, звісно ж, наш старий знайомий інтриган Ян Пршибрамський. І панове шляхта, котрі колись заради приватних інтересів один поперед одного приметували Чашу до родових гербів, а тепер один поперед одного її відпорюють. І то не лише неофіти на кшталт Менгарта з Градця і калікстини покрою Боржека з Мілетінка або Яна зі Сміржиць; тепер взірцем поміркованості служать наші колишні побратими, Божі воїни ще з Жижкових років. Зібралися у Празі докупи і хором волають про мир. І про доброго короля Сигізмунда на чеському троні. Перепрошую: імператора Сигізмунда. Бо треба тобі знати, що рік тому, на Зелені свята, ми мали неабияку урочистість. Новий папа, Євгеній, уже четвертий із цим іменем, після гарно відспіваної та особисто відправленої меси у соборі Святого Петра, перед вівтарем Святого Маврикія, прикрасив шляхетне чоло Сигізмунда Люксембурзького імператорською короною. Цим самим рудий пройдисвіт став римським імператором і правителем усього християнства. На превелику радість тих, котрі завжди були готові в п'яти його цілувати. А як він сяде у Градчанах, будуть готові цілувати його в сраку.

— А ти? — холодно запитав Рейневан. — Що ти? У що ти будеш цілувати нового володаря, щоби здобути його прихильність? Чи ти все-таки волієш торгуватися із сілезцями за Нємчу, щоби продати її за якомога вигіднішу ціну? І найнятися на службу до поляків? Такі в тебе плани?

— Ні, не такі, - спокійно заперечив Бедржих зі Стражниці. - Інші. Я не визнаю договору із Сигізмундом і празьких угод, збираюся зібрати загін і податися в Чехію. На допомогу Прокопові та Сиріткам. Ще не пора здаватися і віддавати трони. Не без бою. Що ти на це скажеш?

— Я їду з тобою.

— А твої очі? Вони виглядають…

— Знаю, як вони виглядають. Дам собі раду. Їду з тобою хоч нині. Кого ти залишиш у Нємчі? Пйотра Поляка?

— Пйотра, — скривився director, — рік тому схопили вроцлав'яни. Тримають його в тюрмі і гризуться за викуп. Нємчу я довірю іншому. Новому союзникові. О, про вовка помовка…

Рипнули двері, до кімнати, схиливши могутню постать під одвірком, увійшов лицар із масивною щелепою і широкими, як ворота кафедрального собору, плечима. Рейневан зітхнув.

— Ви знайомі, правда? — запитав Бедржих. — Лицар Гайн фон Чірне, пан на замку Віммерзат. Раніше був на службі у Вроцлава, а віднедавна союзник Табора. Приєднався до нас після перемоги під Домажліце.{69} Коли наше сильно зверху було.

Рейневан вловив у голосі проповідника злегка глузливу інтонацію. Гайн фон Чірне якщо її навіть і вловив, то не дав цього по собі знати.

— Пан Рейнмар з Беляви, — сказав він. — Ну-ну. Хто б міг подумати, що побачу живим.

— Ото ж бо. Хто?

— Я залишу залогу у Вежбні та в отмуховському замку, — підсумував Бедржих, плеснувши в долоні пахолкам, щоби принесли вина. — А пана Гайна — у Нємчі. Ну, хіба би пан Гайн усе-таки забажав їхати з нами на битву в Чехію…

— Красно дякую, — раубрітер поправив меч, сів. — Але це ваша, чеська битва. Я ж волію залишитися тут.

* * *

Старий чернець-хроніст з жаганського монастиря августинців відігнав настирливу муху, вмочив перо в чорнило. Роздивився його проти світла, перш ніж почати писати.

«Сталося се Року Божого 1434, у неділю, in crastino Cantianorum, ipso die XXX mensis Maii.

Сонце тогди було in signo Geminorum et luna in gauda sive fine Piscium.

Як пішли були з празького Нового Міста Thaborites et Orphanos, услід за ними рушили католицькі панове й тоті з калікстинів, котрі угоди з цісарем Сигізмундом бажали. І догнали їх між Куржімом і Чеським Бродом, а були там nobiles barones et domini Менгарт з Градця, Дзівіш Боржек з Мілетінка, Алеш Вржештьовський зі Штернберка, Вілем Костка з Поступиць, Ян і Буріян з Гутштейна, Пршибік з Кленове і Змрзлік зі Свойшина, а з ними католицький пан Ян Швіговський, пльзенський ландфрид, контингент з Мельника, а також лицарі, паноші, clientes і челядь Олдржиха з Рожмберка. Вкупі було їх тринадцять тисяч збройних, з чого важкої кінноти півтори тисячі коней. І вишикувалися вони біля села Гржиби.

На протилежному боці, біля села Ліпани, на схилі Липської гори чекав вишикуваний таборсько-сирітський гуф, піших десять тисяч і сім сотень кінних, укритих у вагенбургу, з чотириста вісімдесяти возів збудованім, люфами сорока гуфниць бороненім. А були там: Прокоп, званий Голим, capitaneus et director secte Thaborensium, і проповідник Прокупек dictus Parvus. а також воєначальники: Ян Чапек із Сан, capitaneus secte Orphanorum, Ондржей Кержський, capitaneus de Thabor, Їра з Ржечиці,

Зигмунт з Вранова, Ян Колда de Zampach, Рогач з Дубе та інші capitanei cum aliis ipsorum complicibus[217].

Сперш миритися задумали і миром справу звершити, одначе ж надто багато було межи ними ненависті і крові. Бедржиха зі Стражниці, котрий зі Шльонська прибув і до угоди закликав, облаяли і мало не забили, мусив з поля зі своїми людьми вступитися і йти пріч. А вони з гуфниць, тарасниць та інших pixides[218] палити одні в одних почали, аж ся гук великий зчинив і дим усе поле заволік. А тогди вдарили в той дим залізні рожмберські панове, проте їх відбили, а вони ретирувались. Крик великий тогди здійнявся межи Табора і Сиріток, що от тікає ворог, що тра його догнати і добити. Розчепили вагенбург і ринулися купою в поле.

І се був їх кінець. І їх поразка.»

* * *

— Сті-ій! Сті-і-і-і-ій! — ревів Ян Чапек із Сан. — Це підступ! Зчепити вози! Не виходити з градьби!

Його голос тонув у гаморі бою і громі пострілів, стрільці з возів таборитського вагенбурга безперервно стріляли по відступаючих лицарях. А таборити і Сирітки з ревом вирвалися в поле, розмахуючи ціпами та алебардами.

— Гир на ни-и-и-их!

І тут на них посипався град куль, сіканців і арбалетних стріл. Позицію калікстинців затягло димом. А з диму вискочила панцирна кіннота. На позбавлену захисту возів, розпорошену по полю піхоту.

Хто міг, утікав, кому пощастило втекти від мечів лицарів, той добігав до возів, де гейтмани, захриплими голосами викрикуючи накази, намагалися зімкнути лави і формувати оборону. Але й на це вже було запізно. Повернулися ружомбероцькі, які доти вдавали, ніби відступають, ввірвалися поміж розчеплені вози, вдерлися у вагенбург, настромлюючи оборонців на списи і змітаючи їх з розгону.

Ондржей Кержський зі своєю кіннотою кинувся на них. Їх покололи списами і змели: легкоозброєні таборити були не в стані стримати закувану в залізо кінноту. На допомогу кинувся Ян Чапек, вимахуючи мечем і скликаючи піхоту. Кинувся і Рейневан. Він бачив перед собою вишкірені конячі морди, нагрудники і салади, бачив ліс наставлених списів, був упевнений, що йде на смерть. Вершника поруч із ним спис простромив наскрізь і вирвав із сідла, перш ніж списник встиг відпустити древко, Рейневан під'їхав до нього і рубонув мечем — раз, а тоді другий раз, з-під розсіченого наплічника бризнула кров. Другий вершник штовхнув його конем, ударив мечем з розмаху, Рейневан врятував життя, пригнувшись за кінською шиєю. Ружомбероцький не встиг ударити вдруге, таборитські піхотинці зачепили його гаками гізарм і стягли з сідла. Надлетів третій, із сокирою; побачивши, що проти нього він не має шансів, Рейневан гукнув, шарпнув віжки, пришпорив коня. Кінь став дибки, замолотив передніми ногами, підкови звалилися на набедреник і панцирний фартух, вдавили бляхи, ружомбероцький закричав, упав на землю. Навколо шаленіла несамовита січа, під копитами коней дзвеніли бляхи і тріщали кості.

На очах Рейневана ружомбероцькі панцирні закинули на вози вагенбурга ланцюги з гаками, розвернули коней, потягли. Вози перевернулися,

причавивши стрільців і арбалетників. У пролом ввалилася калікстинська кіннота, вершники рікою ввірвалися всередину, кололи, рубали і затоптували. Розірваний вагенбург раптом перетворився на пастку без виходу.

— Це кінець! — крикнув Ян Чапек із Сан, рубаючи мечем наліво і направо. — Поразка! Нам каюк! Рятуйся, хто може! Рейневан! До мене!

— До мене! — репетував Ондржей Кержський. — До мене, браття! Рятуйся, хто може!

Рейневан розвернув коня. Він вагався тільки мить, коротку мить — мить, від якої залежали життя або смерть. Він побачив, як панцирна кіннота кладе покотом сланецьких ціпників та списників з Кутної Гори, як ідуть під меч Сирітки з Чеського Броду. Як валиться із сідла Зигмунт з Вранова. Як падає сколотий списами і посічений мечами Прокоп Голий, який бився на возі. Як упускає дароносицю і падає смертельно поранений Прокупек. Як битва перетворюється на побоїще.

І його охопив страх. Потворний, пронизливий страх.

Він притиснувся до гриви коня — і помчав за Чапеком. У прогалину між возами, під градом куль і стріл. Униз, униз, яром, схилом гори. Аби лише якнайдалі.

Аби тільки чимдалі від Ліпан.

* * *

— До Коліна! — крикнув Ян Чапек. — До Коліна! Аби коні витримали! Рейневан! Що ти там робиш, чорт забирай!

Рейневан зіскочив із сідла. Впав на коліна. Нахилив чоло до самої землі. І розридався.

— Сенс життя… — плакав він, затинаючись, — Ідеали… Lux perpetua… А я втікаю з поля битви… Немов боягуз… Навіть загинути… Навіть загинути як слід не зумів!

Чапек стер з лиця сажу, піт і кров. Покрутив головою, сплюнув.

— Це ще не кінець! — заволав він. — Ми ще їм покажемо! А що? Ми мали дати себе вбити? Як дурні? Сьогодні втікаємо, щоби завтра могти битися знову! Вставай, сілезцю, вставай! Бачиш? Це вже колінський тракт! їдемо до Коліна, там нас не дістануть! Вставай — і на коня! Чуєш?

— їдь сам.

— Що?

— їдь сам. Мені в Коліні немає чого шукати.

Теплий травневий дощ падав і шелестів на листі.

Так-так, шляхетні лицарі, так, богобійні ченці, вірте мені, милостиві панове купці, лютий був ліпанський conflictus, запеклий був бій на схилах Ліпської гори.

Билися на смерть аж до пізнього вечора. До пізнього вечора, доки остаточно не стемніло, гинули браття з Табора і Сиритки. Одних побили в полі, інших — у вагенбургу, ще інших — коли ті втікали. Загалом полягло, кажуть, близько двох тисяч Божих воїнів, серед них і Прокоп Голий, прозваний Великим. Чимало братів у полон взяли. Котрі знатніші були, тим дарували життя. Але більш ніж сім сотень узятих в полон загнали рожмберські до стодол під Чеським Бродом і там живцем їх спалили.

І був то великий тріумф калікстинів і католиків. І кінець таборитсько-сиритських польових військ.

Наступного дня після Ліпан, останнього дня травня 1434 року, у Городку, в дорозі до Галича, де мав прийняти васальну присягу від нового молдавського воєводи Стефана, помер на руках духовних і світських осіб Владислав Ягайло, король Польщі. Того самого року, в день апостола Якова, зійшов на вавельський престол син Ягайла, Владислав Ягеллончик, якому сповнилося десять весен.

Був заколот на Литві. Проти унії з Польщею і всім, що польське, збройно виступив підбурювач Свідригайло, дядько нового короля, а підтримували його Інфлянтський орден[219], русини та Сигізмунд Корибутович, недійшлий правитель Чехії і Верхнього Шльонська. У 1435 році, у день, присвячений святому Егідієві, в dies Jovis, за чотирнадцять днів перед equinoctium autumnale, поліг Корибутович у бою проти поляків. У битві, що відбулася під Вілкомежем, над рікою Святою.

Урожайним роком був рік 1435. Може, пам'ятаєте? Це ж бо всього лише якихось п'ять років тому. Жали в деяких місцях ще до Петра і Павла[220], а після Петра і Павла уже всюди було по жнивах. Виноград у виноградниках відцвів до святого Вітта, а невдовзі після святого Вітта ягоди в гронах уже були великі, як горох, а подекуди — як козячі бібки. Вельми жарке видалося літо того року, таке спекотне, що люди мліли на полях.

Того-таки року восени об'явилася на небесах яскрава комета з розпушеним хвостом, на захід оберненим. Порішили астрологи, що недобрий се знак. І мали рацію. Невдовзі після того вибухнула велика моровиця у Шльонську, у Чехії, в Саксонії та в інших землях, багато людей від неї повмирало. У Дрездені, кажуть, за один день хоронили більше ста мерців. Багато знатних людей померло, багато. А у Вроцлаві помер канонік Ґвіздендорфф. І дуже добре, що помер, паскудник був, яких мало, oret pro anima sua, quis vult[221] Шкода, що більше таких, як він, не померло, тоді б у Шльонську краще жилося.

У 1436 році, через два роки після різні Табора і Сиріток під Ліпанами, у день перед Бартоломієм[222] в'їхав до Златої Праги Сигізмунд Люксембурзький, dei gratia Romanorum imperator, Ungarie, Boemie, Dalmacie et Croacie rex[223]. Багато людей зустрічали його вигуками «віват!» і криками радості, зі сльозами щастя на очах вели на Град. Та були й такі, котрі монархом Люксембуржця не визнали, проголосили узурпатором, рудим пройдисвітом і царем вавилонським, а деякі й узагалі війну проти нього розпочали. Проповідник Амброж, Бедржих зі Стражниці, Ян Колда з Жампаха, а понад усе славетний гейтман Ян Рогач з Дубе. Останній так дався взнаки, що невдовзі імператорське військо взяло його в облогу в його твердині Сіон. Твердиня впала, а захоплених у полон Рогача, Вишека Рачинського та товаришів повезли до столиці. Там усіх їх за наказом імператора Сигізмунда жорстоко мучили і довго катували, а насамкінець на великій шибениці повісили. Сталося се в понеділок, у наступний день після дня Nativitatis beate Marie virginis Anno Domini 1437[224].

І був довгий плач у народі. Плакали люди, як тільки хто про сеє згадував.

Розділ двадцять третій

у якому всьому приходить кінець.

— Від горя вже виснажилось моє око. — поскаржився сумною цитатою[225] Ян Бездєховський з Бездєхова, найстарший, найдосвідченіший і найбільш шанований з-поміж празьких чарівників конгрегації аптеки «Під архангелом».

— Виснажилось моє око, душа моя й нутро моє, - додав він, розливаючи з карафи в кубки. — Скінчилось життя моє в смутку, а роки мої у квилінні. Моя сила спіткнулася через мій гріх, і виснажились мої кості. Іншими словами, Рейнмаре, старість, бодай би її зараза, не радість. Але годі про мене, годі. Розповідай, що в тебе. Кажуть, твоя панна… Це правда?

— Правда.

— А наш друг Самсон…

— Теж правда.

— Шкода, шкода, — reverendissimus doctor підняв кубок, добряче хильнув. — Дуже шкода. А ти під Ліпанами, кажуть, був… Людей там, розказують, живцем у стодолах палили, сотні людей. Страхіття, страхіття. І що тепер, скажи? Чому тепер бути?

— Це кінець певної епохи. Перелом. У Чехії тепер вирує, як у казані…

— А піна спливає, - докінчив Бездєховський. — Як завжди, на самий верх. А ти? Будеш далі боротися?

— Ні. Я зазнав поразки. У всьому. З мене досить.

— До цікавих часів довелося дожити, — зітхнув старий. — Цікавих. І смішних, і страшних… На щастя, вже небагато того життя…

— Та що ви, вчителю…

— Небагато, небагато. Єдине, що мене ще тримає при житті, - це алкоголь. Алкогольні напої. Винний алкоголь, — Бездєховський підняв кубок, — це справжній ефір, який усуває з організму нечисті субстанції, а загуслій і повільній крові повертає плинність і жвавість. У горілці, як у квінтесенції, міститься екстракт найвищої гармонії. Горілка діє власне так, як і називається: це вода життя, aqua vitae, життєдайна рідина, яка може продовжити наші дні, ба, може навіть смерть відстрашити і відкласти кінець… Ет, про що тут говорити! Випиймо!

— Учителю.

— Слухаю тебе, сину.

— Я не залишуся у Празі надовго, повертаюся у Шльонськ. У мене там… несплачені рахунки. Я відвідав вас, бо… Маю прохання. Настільки нетипове, що не смію звертатися з ним ні до Телесми, ні до Едлінгера Брема… Можу тільки до вас. Сподіваючись, що зволите зрозуміти…

— Викладай сміливо. Чого тобі треба?

— Отрути.

* * *

— У мене є все, про що ви просили, магістре Яне, — бібліотекар Щепан з Драготуш глянув на Бездєховського і Рейневана з підозрою, вивалив на стіл оберемок книг. — «Turba philosophorum», себто перекладена «Мушаф аль-гама'а». «Сірр аль-асрар», «Secretum secretorum», в оригіналі, якщо у вас будуть клопоти з арабською, попросіть про допомогу Теггендорфа. «Epistoła de dosibus tyriacalibus» Арнольда Вільянови. І особлива рідкість: «Questiones de tyriaca» Гвілельма де Корві. Цікаво, навіщо вам два останні твори? Збираєтеся когось отруїти, чи що?

* * *

— Ось, — Ян Бездєховський підняв флакон з опалесціюючою зеленуватою рідиною, — тобі отрута, Рейнмаре.

Рейневан мовчав, зблідлий. Бездєховський відставив флакон, почухав посинілий ніс.

— Твій об'єкт, як ти стверджуєш, — почав він, — постійно приймає рідке золото, aurum potabile. Цим самим він абсолютно опірний проти всіх відомих отрут і токсинів у їхній основній формі. Тому необхідно застосувати compositum, багатоступеневу комбіновану отруту. Саме aurum potabile не реагує ні з чим. Однак належить припустити, що ті, хто приймає aurum, вживають також інші препарати, метою яких є зберегти органічний баланс, соматичну рівновагу і протидіяти побічним наслідкам. Такими препаратами бувають confectiones magnae, confectiones opiatae, деякі panacea, як-от, наприклад, Hiera, і деякі athanasia, як-от Theriak[226]. Наш compositum, алхімічний magisterium Едлінгера Брема, має як menstruum[227] позбавлену смаку aqua fortis[228]. Використані simplicia[229], якщо тобі це цікаво, це, зокрема, пізньоцвіт, colchicum autumnale, і вовче лико, daphne mezereum. Нічого особливого і нового, пізньоцвітом, як можна здогадатися з латинської назви, труїла вже Медея в Колхіді. Те, що в нашому композиті найбільш інноваційне… і найбільш смертоносне… це буфотенін. Магічно перероблений екстракт з активних субстанцій, що містяться у секреті залоз ропухи.

Бездєховський взяв карафу, налив собі.

— Коли ти даси йому отруту, об'єкт через якийсь час відчуватиме симптоми, котрі супроводжують негативну реакцію на aurum potabile. Як завжди, він прийме тоді panaceum. З panaceum прореагує пізньоцвіт, викликавши бігунку. Засіб від бігунки прореагує з mezereum, посилюючи симптоми і сильно підвищуючи температуру тіла. Тоді об'єкт прийме Hiera або Theriak, а з утвореним цим усім розчином прореагує буфотенін.

— Смерть настане швидко? Безболісно?

— Зовсім навпаки.

— Це добре. Дуже дякую, вчителю.

— Не дякуй, — reverendissimus doctor хильнув собі з кубка. — їдь і отруй сучого сина.

* * *

Люди аж зупинялися, оберталися, витріщалися з роззявленими від подиву ротами, перешіптувалися, показували пальцями. Було на що показувати, було з чого дивуватися. Здавалося, легенда, казка і лицарський епос ожили і завітали до Вроцлава, на багатолюдну Замкову вулицю. Серединою вулиці, у шпалері вроцлав'ян, що розступалися на обидва боки, танцюючим кроком ступав прегарний каро-гнідий жеребець, покритий сніжно-білою попоною і прикрашений навколо шиї квітковою гірляндою. На жеребці сидів молодий лицар у чорно-срібному вамсі й оксамитовому береті з перами. Лицар віз перед собою на луці прекрасну, як картинка, панну в білій котарді та у вінку з квітів на світлому волоссі, пишному і розпущеному, немов у лісової німфи. Панна обіймала лицаря й обдаровувала його сповненим любові поглядом, а час від часу ще й не менш пристрасним поцілунком. Кінь ступав, ритмічно цокаючи підковами, люди захоплено зглядалися. Здавалося, що до Вроцлава приїхав хтось просто зі строф романсу, зі слів пісні трубадура, з розповіді барда. «Оно, — шептали вроцлав'яни, — глядіть, Лоенгрін везе Ельзу з Братанту, Ерек тримає на Луці Еніду, он Алькасин в обіймах своєї Ніколетти, он Флоріс і Бланшфлер. Оно, дивіться, Івен і Пані Джерел, он Гарет і Ліонесса, он Вальтер і Хільдегунда, он сам Парсіфаль зі своєю Кондвірамурс».

— Зглядаються, — Парсіфаль фон Рахенау відірвав губи від уст нареченої. — Весь час на нас зглядаються…

— Нехай зглядаються, — Офка фон Барут, а незабаром фон Рахенау, зручніше всілася на луці, з любов'ю глянула в очі нареченого. — А ти пообіцяв.

Факт, Парсіфаль фон Рахенау пообіцяв. Тож обох батьків, Трістрама фон Рахенау і Генріха Барута, наречені після офіційної церемонії заручин залишили за пивом і вином, а матерів, Грозвіту фон Барут і Берхту Рахенау, — за мріями про внуків. А наречений Парсіфаль виконав обіцянку, яку дав нареченій. Що романтично провезе її через весь Вроцлав. Від ринку до собору — і назад. На луці. На каро-гнідому кастильському жеребці, подарованому Дзержкою де Вірсінг.

Вроцлав'яни витріщалися. Підкови застукотіли по дошках і брусах, наречені в'їхали на П'ясецький міст. Перехожі розступалися перед ними. Офка раптом голосно зітхнула, впилася нігтями в плече Парсіфаля.

— Що сталося? Офко?

— Я бачила… — Офка ковтнула слину. — Мені здавалося, що я бачила… Знайому…

— Знайому? Кого? Може, вернутися?

Офка ще раз ковтнула слину, заперечливо покрутила головою, мимоволі почервонівши. «Краще ні, - подумала вона. — Краще не повертатися до давніх справ, краще викреслити їх, викинути з пам'яті. Той день на вершині Радуні. Краще, щоб коханий не знав, що це завдяки білій магії, що

це магія їх поєднала, що це чари подолали перешкоди і зробили так, що вони разом, нині й навіки, бо що Бог з'єднає, того не роз'єднати».

«Цікаво, — раптом подумала вона, — чи і їм вдалося, чи й для них магія була так само сприятливою. Для Еленчі… І для Електри. Електри, обличчя якої я тільки що бачила в натовпі».

— Ми були ледве знайомі, - пояснила вона, намагаючись вдавати байдужість. — Її звали Електрою.

— Я дивуюся батькам, — промовив Парсіфаль, — які дають дітям такі імена. Ти можеш назвати це забобоном, але я би боявся, що ім'я може виявитися пророчим і вплинути на долю нащадка.

— Тобто?

— Електра була донькою Агамемнона, царя Мікен. Вона обожнювала батька; коли його вбили, вона знавісніла від ненависті і прагнення помсти. Вона помстилася, але збожеволіла. Я не дав би доньці такого імені.

— Я теж ні, - Офка пригорнулася до нареченого. — Нашу доньку ми охрестимо Беатою.

* * *

Дзвін костелу Діви Марії на П'ясеку провістив сексту. Рейневан проштовхувався крізь юрму, леліючи і оберігаючи схований за пазухою флакон з композитною отрутою. Він прийняв рішення. Тепер тільки чекав нагоди. Давно вже чекав нагоди.

* * *

Під охороною Кучери фон Гунта та його людей Стінолаз ішов серединою П'ясецького мосту, піднятою долонею вітаючи вроцлав'ян, які протискувалися до нього. На його каптані красувався грубий золотий ланцюг, символ влади. Стінолаз мав владу. Єпископ Конрад довірив йому світське намісництво над усім Шльонськом, призначив оберландесгауптманом, управляючим, старостою і єдиновладним правителем Вроцлава, піднявши його понад міською радою і магістратом. Так Біркарт Грелленорт став наймогутнішою після єпископа людиною у Шльонську. Став — при загальному схваленні та всім на радість. Як-не-як, а все ще тривала запекла війна з гуситами, у руках гуситів досі залишалися Нємча і Отмухов, по Шльонську далі нишпорили банди гуситських мародерів і їхніх союзників — лицарів-грабіжників. Народ хотів влади рішучої і сильної, зосередженої в одній міцній руці.

Потрібний був розважливий муж, вождь і захисник. Вроцлав'яни вірили у свого захисника, вірили, що він їх вбереже, захистить, підніме з руїн, збагатить й ощасливить. Вірили і дивилися на нього, як на ікону, боготворили.

— Збавителю!

— Прихисток наш!

— Доброчинцю!

Під ноги Стінолаза сипалися квіти. Матері простягали до нього дітей, щоби зволив поблагословити. Цехові челядники ставали навколішки. Бідняки припадали до ніг, звідки їх швидко й успішно викопували люди фон Гунта.

— Під твоє заступництво!

— Будь нашим порятунком!

— Провадь нас, вождю!

За Стінолазом чимчикував отець Феліціян Ґвіздек, тепер фон Ґвіздендорфф, який за вірність і заслуги був підвищений єпископом на пребенду і посаду каноніка в колегіаті Святого Хреста. Отець Феліціян усміхався до натовпу, благословляв і мріяв. Про те, що невдовзі він буде йти попереду, а Стінолаз позаду. Кучера фон Гунт теж усміхався, стискаючи зуби, відштовхував настирних.

— Усе розглянемо, — з усмішкою обіцяв Стінолаз, відштовхуючи петиції і просьби, які йому простягали. — Усе детально розглянемо… Винних покараємо! Запанує закон! І справедливість!

— Геть, — сичав на прохачів Кучера. — Геть, бо копну…

— Настане золотий вік для Вроцлава… — Стінолаз погладив по голівці чергову дівчинку з букетиком. — Золотий вік! Після перемоги над ворогами!

— Але боротьба ще не закінчена! — голосно сповіщав він. — Гадина ще не добита! Ви повинні бути готовими до жертв і труднощів…

Він замовк, побачивши світловолосу дівчину, яка стояла відразу перед ним. Її лице когось Стінолазові нагадувало. Три вожно нагадувало. «Її обличчя, — подумав він, — старше, аніж вона сама».

Він простягнув руку, щоби поблагословити. Щось спонукало його забрати її назад.

— Я тебе знаю?

— Я Сибілла з Беляви, — дзвінким голосом сказала дівчина. — Донька Петера, якого звали Петерліном. Згинь, убивце.

Це сталося швидко. Так швидко, що Кучера фон Гунт не встиг відреагувати. Не встиг ні відштовхнути Стінолаза, ні схопити дівчину. А та вийняла з-під опанчі короткий празький «зрадницький» самопал і з відстані півкроку випалила Стінолазові просто в груди.

Усе окутав густий дим, у якому дівчина зникла, як привид. Як з'ява. Як сонна мара.

Натовп з вереском розступився, розбігся, розсипався. Давши Рейневанові змогу побачити.

Він бачив, як підстрелений Стінолаз похитнувся, але не впав. Як подивився на покриті кіптявою і залиті кров'ю груди, на всаджені кулею в тіло ланки золотого ланцюга. Як дико засміявся.

— Ловіть її, - простогнав Стінолаз, переводячи подих. — Хапайте… Шкуру із суки пасами здеру…

— Ви поранені!

— Це нічого… Зі мною нічого не сталося… Щоби мені пошкодити, треба трохи більше… Звичайна куля — це зама…

Він запнувся, закашлявся, очі вилізли в нього з орбіт. З різким кашлем з його рота хлинула чорна кров. Він крикнув, заревів, закаркав. Зрозумів. Зрозумів це і Кучера. Зрозумів скулений на землі канонік Феліціян. Зрозумів Рейневан, який дивився на все це.

Це була не звичайна куля.

Стінолаз закричав. І заскрекотів, а перш ніж скрекіт встиг відзвучати, він на очах усіх перетворився на чорного птаха. Птах важко затріпотів крильми, піднявся, полетів, розсіваючи краплі крові, над Одру, у бік острова Тумського. Не відлетів далеко. Усі бачили, як над рікою птах із жахливим вереском і скрекотом перетворився на велику безформну потвору, напівптаха-напівлюди- ну, і ця потвора смикала ногами і махала крилами, розбризкуючи кров. Метаморфоза відбувалася на очах у всіх, у сірі води Одри потвора впала вже в подобі людини. Конаючої людини з золотим ланцюгом на грудях.

Вода зімкнулася над трупом. Залишилася кривава піна, яку розтягувала навсібіч течія.

* * *

Труп Стінолаза зупинився на бику Довгого мосту, зачепившись за гілки, які нанесла течія. Він тримався на воді лицем униз, погойдуючись на хвилях, добру годину. Врешті-решт сплив, вода понесла його вздовж млинів, на піщані відмілини, де він застрягав ще декілька разів. Потім його підхопила сильніша течія, пославши знову під лівий берег, на Гарбари, у смердючі стоки чинбарень. Крутячись у вирах, він доплив до Сокільничого язу, а вода перенесла його через загату.

На глибіні за островом утопленик, що крутився у водовертях, привернув увагу величезного одрянського сома. Але труп усе ще був надто свіжий, щоби з нього можна було вирвати м'ясо, велика рибина, шарпаючи тіло, змогла лише перевернути його навзнак. Тому коли Стінолаз виплив на заплаву біля Щепіна, його обсіли крячки. До Битині він доплив уже без очей, з двома кривавими дірками в обличчі.

У Поповицях пастушки, котрі напували корів, показували на нього один одному пальцями.

Було пізно після обіду, коли він доплив на висоту Клечкова. До укріпленої фашинами півзапруди.

На півзапруді сидів рибалка в солом'яному брилі, озброєний ліщиновим вудлищем. Якийсь момент він дивився на утоплени ка, що обертався у протитечії. На його чорне волосся, яке коливалося у воді, неначе вітряниці. На пташине обличчя і пташиний ніс…

— Нарешті! — рибалка скочив на рівні ноги. — Нарешті! Слава філософам!

— Ти приплив, Біркарте фон Грелленорт! — кричав Вендель Домараск, дико витанцьовуючи і вимахуючи руками. — Я довго чекав, терпляче, так,

терпляче чекав над річкою. І ось нарешті Одра тебе принесла! І я можу на тебе подивитися! Ох, який же я радий, що можу на тебе подивитися!

Труп відчепився від півзапруди, крутнувся, потрапив у течію. Колишній гуситський шпигун помахав йому на прощання.

— Вклонися від мене Балтійському морю!

І на цьому кінець розповіді. Completum est quod dixi de Operatione Solis[230]. Finis coronat opus[231]. Я закінчив. І натрудився добряче. Explicit hoctotum[232],а ти, мила дівчино, infundemihi potům[233]! Наливай, наливай! Вип'ю на дорогу кухлик свидницького. Або й два.

Бувайте, шляхетні й добрі панове. Нехай провидіння береже вас у дорозі від нещастя й лихої пригоди. Ні-ні, я сказав, кінець — отже, кінець, більше баяти не буду. Бо уяву мою зрадила її сила. Уяву сила зрадила була, Та, мов колеса, ясні та веселі, Жадобу й волю долі повела Любов, що водить сонце й зорні стелі. L amor che move il sole e Valtre Stelle…{70} Дивно якось переслідує мене той Данте… Кінець промови. Бо хоча, як мудро рече Екклезіаст, складати багато книжок не буде кінця[234], закінчувати все-таки треба. Є такий мус.

Мені вже час. До Константинополя дорога далека, а я хотів би ще до Адвенту побачити вітрила на Мармуровому морі, Золотий Ріг і Босфор.

Хочу побачити свою мрію. Заким вона безповоротно зникне. Бувайте здорові. А на прощання… Воістину кажу я вам, кожному зокрема: пам'ятайте Екклезіаста. Primo: omnia vanitas, усе марнота. Secundo: підсумок усього почутого: Бога бійся, й чини Його заповіді, бо належить це кожній людині!

Бо Бог приведе кожну справу на суд, і все потаємне, чи добре воно, чи лихе[235].

Чи добре воно, чи лихе.

Розділ двадцять четвертий

який є початком.

Коли Еленча почула на подвір'ї стукіт копит та іржання, то була впевнена, що це Дзержка, що вона раніше, ніж збиралася, повертається із сусідського візиту до Рахенау. Вийшла на поріг, не відв'язуючи фартуха. Коли побачила вершника, її залила гаряча хвиля. Ноги перестали слухатися, а руки почали дрижати.

— Здрастуй, — сказав Рейневан. — Здрастуй, Еленче.

Еленча була не в змозі вимовити ні слова. Вона лише схилила голову.

Рейневан спішився.

Підійшов.

І пригорнув її. Величезним зусиллям волі вона стримала плач. Не повністю і не до кінця.

Небо на заході темніло, обіцяючи бурі. Але тут, над ними, над Скалкою, сонце пробилося крізь хмари, заливаючи світ стовпом світла. Рейневан глянув угору.

— Світло солодке, — сказав він. — І добре очам сонце бачити.

Його обличчя змінилося. Дуже змінилося. Він був інакший.

Еленча констатувала це зі змішаним почуттям страху і полегшення.

— Здрастуй… — вона кашлянула, шморгнула носом. — Ласкаво просимо у Скалку… Ти приїхав… надовго?

Він дивився на неї. Мовчав. Довго. Так довго, що вона засумнівалася, чи відповість. Але він відповів.

— Певно, залишуся.

КІНЕЦЬ ТОМУ ТРЕТЬОГО Й ОСТАННЬОГО

* * *

notes

Примітки

1

Переклади більш-менш складних сентенцій, релігійних гімнів, посилання на джерела та жменю анекдотів і відомості про те, «що було потім», Ви знайдете наприкінці книги Однак відразу попереджаємо, що Автор залишив читачеві чимало свободи в тому, щоби могти самостійно порпатися в різноманітних словниках, енциклопедіях та вкритих пилюкою фоліантах тієї епохи. Адже й у цьому — купа задоволення, що його Автор не бажає позбавити шановних Читачів (примітка видавця польського видання).

2

Публій Овідій Назон. «Метаморфози», кн. 1, р. 141- І42. Переклад А. Содамори.

3

Горе переможеному (лат.).

4

Йдеться про Юрія Дмитровича (1374–1434), сина Дмитрія Донського, з 1425 року — лютого ворога Василія II Васильовича (1415–1462), а також про Василія Косого (р. н. нев. — 1448), князя Звенигородського, і Дмитрія Шемяку (1420–1453), князя Галича-Кострамського (обидва — сини Юрія Дмитровича). Дмитрій IIІемяка у 1446 році взяв у полон і осліпив Василія II — великого князя московського, прозваного через це Темним. Василій Косий був осліплений у 1436році. Отже, Автор згадує тут факти, які маїи місце упродовж кількох десятиріч.

5

Знамення і чудеса (лат.).

6

Книга пророка Ісаі, ІЗ: 10.

7

Всі основи землі захитались (Книга Псалмів. 82: 5).

8

Друге соборне послання св. апостола Петра. 2; 20–22.

9

Останнього місяця грудня (лат).

10

Третя неділя перед Великим постом.

11

Стрітення Господнє; дослівно — очищення (лат.).

12

На землях невірних (лат.).

13

Моя вина… Прости нам провини наші (лат.).

14

На віки вічні (лат).

15

Розпорядження про арешт (лат.).

16

Пс. 95:11.

17

Псалом 23:4.

18

Без гріха (лат.).

19

І хай їх осяє вічне світло (лат).

20

При битві при Агинкурі в 1415 р. невелика кількість англійських лучників перемогла переважаючі сили французів.

21

Поселення святого Маврикія (лат.).

22

Катапіазм (з гр.) — припарка.

23

Ignitegium — сигнал гасити всі вогні у місті після певної години з метою пожежної безпеки.

24

Давня міра довжини, становила в Чехії 29,6 см, у Моравії — 28,4 см, у Польщі — 28.8 см.

25

Allerdings (нім.) — авжеж, звичайно.

26

Друга неділя Великого посту.

27

Церковне майно, дохід від якого отримувала духовна особа, яка займала якусь церковну посаду.

28

З лат. joculator — жартівник, дотепник.

29

Польський воїн (лат.).

30

На ешафоті.

31

На голову (лат.).

32

Усякий ксьондз захланний (з лат).

33

Араліа попереду, а филистимляни позаду (Ісая 9: 12).

34

Дружні відносини, товаришування (з лат. convictio — спільне проживання, близькі відносини).

35

Зелоти (з гр. zlelotai — ревнителі) — течія в юдействі, представники якої з фанатичною запеклістю протистояли пануванню римлян у Палестині у другій половині I ст. до н. е. — 1 ст. н. е.; слово вживається на позначення будь-яких фанатиків.

36

Бергфрид (франкськ. bergfried — «міський страж») — головна сторожова вежа.

37

Хагія Софія (Hagia Sofia — Божественна Мудрість (гр.)) — найбільший храм Константинополя.

38

Тому, хто попереджений і виявив згоду, нема образи (лат., одне з положень римського права: дія. вчинена зі згоди потерпілого, не може вважатися правопорушенням і бути ним оскаржена).

39

Вічна жіночність (Гете, «Фауст»),

40

Чвалам, щодуху (досл. з фр. "з черевом при землі").

41

Здрастуй (лат.).

42

Друг друга (лат.).

43

Мир. мир (лат.).

44

Правда? (лат.).

45

Назавжди (лат).

46

Питне, а не просто рідке, золото (лат.).

47

Князь усіх убивць (лат).

48

Смерть від заліза (лат.).

49

Те ж, що й Стрітення.

50

Четверта неділя Великого посту.

51

Розум, глузд, свідомість (лат.).

52

Безпам'ятство (лат.), безумство.

53

Три речі на світі гоять усі рани: винце, дівчина і напханий капшук (чеськ.).

54

Із землі я з 'явився на світ, на землі знайшов розум, по ній ходжу господарем, у неї мене закопають (чеськ.).

55

2 листопада, насту пний день після Дня всіх святих.

56

Шафа для зберігання зброї, але також коштовностей, документів, ліків тощо.

57

Міське повітря робить вільним (нім.).

58

Беззаконня, шкоду, спустошення, пожежі, руйнування і кровопролиття (лат.).

59

Великий князь литовський (лат.).

60

Кого Фортуна хоче погубити, того робить дурним (лат.).

61

Спочатку — гроші, потім — відвага (лат.).

62

Сонячне сплетіння (лат.).

63

O quam misericors est deus justus et pius — О, який милосердний Бог. справедливий і добрий. Anno penultimo — передостаннього року. День Венери — середа. Diluculum — світанок. Gallicinium dies Martis — коли співатимуть півні березневого дня. In signo Geminorum — у знаку Близнят (лат.).

64

Dies Jovis — четвер (день Юпітера, лат.). Equinoctium autumnale — осіннє рівнодення (лат.).

65

І Прокоп, і Калитка цитують книгу Ісаї: 13:9- І0, 1:15- І8, 34:1–3, 59:7- І0, 60:1–3.

66

Ідіть, месу закінчено (лат.).

67

Я є той, хто я е (лат).

68

Слова слід витрачати {так само ощадливо} як гроші (лат.).

69

Гроші — нерв війни (лат.).

70

Маються на увазі слова Густава у поемі А. Міцкевича «Дзяди» (4, 960) — «Жінко! Пух намарний! Ти непостійна істота!», які стали крилатими.

71

Сумніву (лат.).

72

Гаруспік (лат. haruspex) — у Стародавньому Римі етруський жрець, який міг пророкувати майбутнє за внутрішніми органами жертовних тварин.

73

Просторий каптан із гербам феодала, який носили герольди та деякі інші слуги.

74

Іменем Святої і Єдиної Трійці, амінь. Ми. Балеслав син Болеслава. Божою милістю пан Глогувка і майбутній князь опольський, цим нашим письмам повідомляємо тих, кого це стосується, усіх і кожного (лат).

75

Укладено у день Воскресіння Господнього Року Божого 1429 на славу Всемогутнього Бога, амінь (лат).

76

Хай буде воля Твоя (лат).

77

«О Ісусе, дзеркало вічної слави», «Божою милістю князь Болько, доброчинець цього місця» (лат.).

78

Випивка (лат.).

79

Тут: символ (лат.).

80

Ковенський липець — напій з липового меду, виготовлений у Ковні (тепер Каунас): зреиїтою, згаданий перед ним мед — теж напій, а не власне мед.

81

Слава у вишніх (лат.).

82

Нарешті (лат.).

83

Годі (лат.).

84

Вічна-віч (лат.).

85

До справи (лат.).

86

Любов до батьківщини (лат.).

87

Пожонь — давня назва Братислави.

88

За легендою, понтійський цар Мітридат Великий (120 — 63 до н е.), щоб стати невразливим для отруювачів, протягам багатьох років вживав отрути малими дозами.

89

Негідна особа (лат.).

90

Мт 7:2, Мр 4:24, 1с 5:20.

91

Мт 7:5, Лк 6:42.

92

IКор 10:21.

93

Мандорла (з іт. «мигдаль») — ореол мигдалеподібної форми, що оточував усю фігуру (а не тільки голову) божества або святого у давньо. християнськаму і середньовічному мистецтві.

94

Рим — голова і вчитель (лат.).

95

Інтердикт — повна або часткова заборона виконання богослужінь, релігійних обрядів, яку накладав папа або єпископи як на окремих осіб, так і на цілу територію (місто, країну).

96

Допомогу (лат.).

97

Перешкодах (з лат. impedimentum).

98

Брутальна угорська, російська і чеська лайка

99

Бог з машини (лат.), несподівана розв язка.

100

Бліда (нім. Blidę) — метальна машина типу баробалісти. яка метала каміння та інші снаряди, використовуючи принцип важеля та потенцііїну енергію важкої противаги.

101

Скотолозтві (лат.).

102

Протиприродній (лат).

103

Заборонені мистецтва (лат.).

104

Кацер (нім. Katzer, від Katze — кіт) — єретик.

105

Фаршировану рибу (ідиш).

106

Об. 1:18.

107

Поет. 25:17, 19.

108

Зв'язки (з лат. conexio).

109

Немає землі без володаря (фр.), формула феодального земельного права.

110

Канарських островів (лат.).

111

Засіб для довголіття (лат.).

112

Юдейське віроломство (лат.).

113

Judenschlager (нім.) — бич євреїв.

114

Об'єднаними силами (лат).

115

Священна і славна справа (лат).

116

Колюча зброя, різновид важкого довгого меча — канцера.

117

Дибук (з гебр. dibbuk — поєднання, прив 'язаність) — у єврейському фольклорі душа померлого грішника, яка оселилася в тілі живої людини.

118

Глідка (чеськ. hlídka) — патруль.

119

Цитати з Прип. 4:17 і Соф. 1:17.

120

Venerunt gentes in hereditatem tuam — знову пришили погани до спадку Твого (11с. 79:1). Poena peccati — кара за гріхи. Anno MCCCCXXIX. ipso die sancti Johannis baptisté — року 1429, у день святого Івана Хрестителя. Thaborienses. Orfani et Pragenses — таборити, Сирітки і пражани. Procopius Rasus — Прокоп Голий. Gubernator Taboriensium communitatis in campis bellancium — командир польового війська Табора. Ex muliere natus — народжений жінкою. Monstrum detestabile, crudele, horrendum et importunum — чудовисько гидке, жорстоке, страшне і ненаситне. Eodem anno circa festům sancte Lucie — того ж року близько дня святої Люції. Cum curribus, cum pixidibus, cum peditibus et equitibus — з возами, з гарматами, з піхотою і кіннотою. Ad marchionatum Misnense — до мейсенського маркграфства (лат).

121

Фабій Максим Кунктатор (Cunctator — маруда) (275–203 до н.е.). римський полководець, який під час Другої Пунічної війни застосовував тактику поступового виснаження армії Ганнібала, ухиляючись від вирішаїьного бою.

122

Завдяки магії зростає єресь, а завдяки єресі — магія (лат.).

123

Чеськ. ceslar — шляховик.

124

Від dubilare (лат.) — сумніватися.

125

Від resolvere (лат.) — роїв 'язувати. тут — вирішувати.

126

Ладрований — захищений панцирам.

127

Требуше (фр. trebuchet) і бліда (нім. Blidę) — різні назви загалом однотипних метальних машин типу баробалісти, що метали каміння та інші снаряди, використовуючи принцип важеля та потенційну енергію важкої противаги.

128

Князі знищили Німеччину (лат).

129

Поет. 29:23.

130

Сз. 7:15.

131

Безумство і сліпота (лат.).

132

Бо жоден Божий воїн не втручається в світські справи (парафраза 2 Тим. 2:4).

133

Красномовство (лат.).

134

Трупне заціпеніння (лат.).

135

«Книга про садівництво» (лат.).

136

З лат. — купальня, баня.

137

Ілюмінатор — художник, що відтворював ініціали та нескладні орнаменти рукописів та відзначав нові рядки; майстер, який вручну розмальовував гравюри.

138

Фемурали — короткі тісні штанці (з лат. femur — стегно).

139

До полудня (лат).

140

Бут. 3:16

141

Еф. 5:22.

142

Прекрасний, наймиліший (лат.).

143

Замкнений садок (Пісн. 4:12).

144

Які прекрасні перса твої, сестро моя (буквальний переклад рядка «Пісні над піснями» (4:10) з латинського перекладу Біблії Вульгати. В українському перекладі І. Огієнка цей же рядок перекладений словами: «Яке любе кохання твоє, о сестрице моя»),

145

Видадуть пах мандрагори (Пісн. 7:14).

146

Єднання (лат.).

147

Таємний союз (лат.).

148

Слуга (лат).

149

Укріплене місто (лат.).

150

Мир вам, сестри (лат.).

151

В ім я Отця, і Сина, і Святого Духа! Вірую у всемогутнього Бога-Отця, Творця неба і землі (лат.).

152

Давній центнер (від лат. centům — сто) дорівнював ста фунтам, що дає залежно від ваги фунта у різних країнах від 40 до 56 кг. Але старопольський центнер містив 160 варшавських фунтів по 405 г і дорівнював 64,8 кг.

153

Клянуся Богом (нім.).

154

Ради Бога (нім.).

155

Пречиста Марія, Мати Божа (ній.).

156

Калот (фр. calotte) — маленька шапочка, зшита з кількох клаптиків тканини, що щільно облягала верхню частину голови, — сферичної, півсферичної або гострокутної форми.

157

Вихід, втеча (лат. exodus).

158

Іс. 66:15- І6.

159

Об. 9:1–2.

160

Зла війна (нім.).

161

Брати і сестри у вірі (лат).

162

Відступник Христової віри, не викорінювач ересі, а розкрадач усіх церков, не утіиіиитель. а грабіжник ченців і дів. не захисник, а гнобитель усіх вдів і сиріт (лат.).

163

Бідняки (лат.).

164

Ополчення (чеськ.).

165

Перекручені слова з Поет. 28:21: «Adiungat Dominus tibi pestilentiam» — «Приліпить Господь до тебе моровицю».

166

Володарка всіх стихій (лат.).

167

Наймиліша донька вічної любові, найпрекрасніiиа мати вічного знання, захисти нас під сінню твоєї опіки (лат.).

168

Надія близька (лат.).

169

Іс. 59:9

170

Данте, «Божественна комедія». Чистилище. 27:91–96. Тут і далі переклад Євгена Дроб 'язка.

171

Іс. 59:9- I0

172

Вічне світло (лат., іт.).

173

Книга Товита не входить до канонічного набору текстів Святого Письма у східній, православній традиції.

174

Тов. 12:7.

175

У Тов. 12:15- I8, звідки походять ці дещо перефразовані рядки, називається й їм 'я ангела — Рафаїл.

176

Тов. 12:20.

177

Тов. 12:22.

178

Чекаємо світла, та ось темнота. (Іс. 59:9).

179

Звеошилось (лат). Поп. Ів. 19:30.

180

У переддень святого Матвія (лат.), тобто 23 лютого.

181

2Кор. 5:17.

182

Справедлива війна (лат.).

183

IКор. 15:51-53.

184

2Кор. 5:19.

185

Іс. 59:9.

186

Четверта неділя Великого Посту.

187

Прамова Бедржиха спирається на Єр. 51:56, 44, 37, 36, 40.

188

П'ята неділя Великого Посту.

189

Якби ж то я мала

Як гусятко, крила.

За Яськом до Шльонська

Я би полетіла…

(Пісня з «Хрестоносців» Г. Сенкевича).

190

Весільний обряд прощання з дівоцтвом — вдягання на наречену чіпця.

191

Найстарша польська релігійна пісня, вперіие записана в 1408 році, виконувала функцію польського національного гімну (carmen patrium): її співали польські лицарі на полях битв.

192

Braguette (фр.) — матня, ширінка.

193

Я Світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити у темряві той, аче матиме світло життя (їв. 8:12).

194

Вигоду (лат).

195

Ultima Thule — (лат.) край землі, міфічний острів на краю світу (з Вергілія).

196

Будь здоров і дай тобі, Боже, миру (лат.).

197

Голос народу — голос Бога (лат).

198

Великий князь (лат.).

199

Коли домовленості чіткі, дружба міцна (лат.).

200

Не можна лікувати нерозпізнану хворобу (лат., вислів античного медика Цельса, автора трактату «Про медицину»).

201

Давня (і сучасна чеська) назва Австрії.

202

Замкнене місце (лат.), тобто монастир (звідки — кляиїтор).

203

Місце зборів капітулу ченців.

204

Кіборій (лат. cyborium) — посудина, в якій зберігають гостії. Акваманіл (з лат. aquiminale — таз для води, рукомийник) — посудина для омивання рук.

205

Перша неділя після Великодня.

206

(Клянуся) Вакхач (іт.).

207

Менструальної крові (лат.).

208

Faeniculum — фенхель. Herba sancta — вербена (лат.).

209

Екк. 11:7.

210

Фенхель, вербена, ружа, чистотіл, рута повернуть гостроту зору (лат.).

211

Корець або стрих — 93 літри.

212

Пеняж — 1/7 гроша.

213

Царство Боже (лат.).

214

Екк. 3:1,6–7.

215

Моя батьківщина — весь цей світ (лат).

216

Слов 'янських мов (лат.).

217

In crastino Cantianorum, ipso die XXX mensis Maii — у переддень святих Кантія, Кантіана, Кантіанілли, 30 травня. In signo Geminorum et luna in gauda sive fine Piscium — у знаку Близнюків, а Місяць у хвості Риб. Thaborites et Orphanos — таборити і Сирітки. Nobiles barones et domini — шляхетні мужі і пани. Clientes — клієнти, мани, васали. Capitaneus et director secte Thaborensium — гейтман і провідник секти таборитів. Dictus Parvus — званий Малім. Capitaneus secte Orphanorum — гейтман секти Сиріток. Capitaneus de Thabor — гейтман Табора. De Zampach — із Жампаха. Capitanei cum aliis ipsorum complicibus — гейтмани вкупі зі своїми союзниками.

218

Pixides — гармати (лат.).

219

Польська назва Лівонського ордену.

220

29 червня.

221

Хай за його душу молиться, хто хоче (лат.).

222

23 серпня.

223

Божою милістю римський імператор, король Угорщини, Чехії, Далмації та Хорватії (лат.).

224

Різдва святої Діви Марії року Божого 1437 (лат.).

225

Пс. 31:9- I0

226

Panacea- універсальні ліки. Athanasia — засіб для безсмертя. Hiera і Theriak — універсальні протиотрути.

227

Наповнювач (лат.).

228

Селітряна кислота (лат., дослівно «сильна вода»),

229

У середньовіччі медикаменти поділялися на однокомпонентні (simplicia) і багатокомпонентні (composita).

230

«Те, що я мав сказати про сонячні речі, я сказав» («Смарагдова таблиця»),

231

Кінець — ділу вінець (лат.).

232

На цьому все (лат.).

233

Наповни мені кухоль (лат.).

234

Екк. 12:12.

235

Екк. 12:13- I4.

236

Що ж до рушниць, то мають з ними ходити тільки поблизу своїх угідь, але аби не робили шкоди на ставках і не стріляли диких качок і звірів; але ті зрадницькі рушниці, які тепер вельми поширилися, будуть заборонені під загрозою штрафу (чеськ.).

237

Назви, прийняті в польській історіографії. Литовська назва міста — Укмерге, а ріки — Швентої (притока Вілії).

* * *

comments

Авторські примітки

1

«Lacrimosa dies illa…» — жалобний гімн «Dies irae» («День гніву»), за легендою, склав і проспівав в'язень, якого вели на страту, а натовп так плакав, а кат так розчулився, що страту довелося відмінити. Насправді автором «Dies…» є францисканський чернець Тома Целанський, який жив у XII столітті. Я використовую переклад Анни Каменської (Do źródeł. Psalmy i inne przekłady poetyckie, Poznań 1988). День нещастя тоді скінчиться, як розкритись могила зможе, грішник встане перед Суддею, пощади його, вічний Боже.

2

«Бастард Орлеанський…» — граф Жан Дюнуа, один із найславетніших воєначальників Столітньої війни, і справді був бастардом, позашлюбною дитиною. Людовік Орлеанський, брат короля Франції Карла VI, зачав його в позашлюбному союзі з Маргаритою д'Енґ'єн. Цікавий анекдот про цей роман розповідає Брантом у «Галантних дамах», куди я й відсилаю тих, кого цікавлять історичні та еротичні анекдоти.

3

«…показували втікачам два підняті пальці…» — жест із двох пальців виникнув під час Столітньої війни начебто з того, що мстиві французи відрізали взятим у полон англійським лучникам два пальці, вказівний і середній, щоб ті більше ніколи не могли натягнути тятиву. Тож лучники при кожній нагоді демонстрували французам, що їхні пальці ще при них і що вони ще не раз скористаються ними на погибель французам. Жест зберігся до новітніх часів, але два пальці замінив один середній, а лучницькнй контекст змінився на значно більш очевидний.

4

«Adsumus peccati quidem immanitate detenti…» — «Ми стає- мо хоча й обтяжені людськими гріхами, але спеціально зібравшись в ім'я Твоє». Апострофа до Святого Духа авторства святого Ізидора Севільського.

5

«Veni ad nos… et esto nobiscum…» — «Прийди до нас, залишися з нами, проникни в наші серця». Там само.

6

«Tosme su v prdeli…» — «Ну ми і влипли». Дослівно: ми в задниці.

7

«Florentibus occidit annis». — «Помер у розквіті літ».

8

«Таж Кеперів» — село, яке зараз носить назву Копрівна, в описувані часи називалося (за іменем засновника) Ґепперсдорф. Не думаю, що пастух та інші місцеві моравці могли і хотіли так це вимовляти.

9

«Святий Іреней… так про антихриста править…» — дуже парафразований стиль і слова ксьондза Петра Скарги, єзуїта.

10

«…вага близько чверті лота…» — флорентійський fiorino ďoro важив 3,537 грама, точнісінько стільки само, що й угорський дукат, який панував на північ від Альп.

11

«Benedicite, parcite nobis» — «Благослови і збережи нас»; катарський молитовний ритуал. «Fiat nobis…» — «Нехай буде нам за словом Твоїм» (молитва «Ангел Господній»).

Подальший обмін «пароль-відгук» окситанською (провансальською) мовою: «Хто увірує й охреститься, буде спасенний?» — «А хто не ввірує, засуджений буде» (Мр. 16:16). — «Хто Божу волю виконує?»- «Той повік пробуває» (1 ів. 2:17).

12

«Benedictus qui venis». — «Благословен грядущий». Дайте, «Божественна комедія», «Чистилище», пісня XXX.

13

«Quare… inquietasti те». - ІСам. 28:15. Дух Самуїла запитує Саула: «Нащо ти непокоїш мене, мене викликаючи?»

14

«Erit nobis visio omnium sicut verba libri signati». — «І буде вам кожне видіння, немовби слова запечатаної книжки» (Іс. 29:11).

15

«Є в мене, брате, ворожбит на службі…» — ворожби ворожбита підтвердилися. Коли опольський князь Болько V Волошек 29 травня 1460 спочив у Бозі, францисканці поховали його в його улюбленому Глогувеку, у крипті колегіати Святого Бартоломія. Поховальну церемонію ченці справили з великою пишнотою, попри те, що на князеві все ще тяжіло прокляття. Адже Волошек до самої смерті так і не віддав нічого із загарбаних церковних маєтків.

Щодо тих речей, за які Волошек мало не наказав ворожбита кіньми волочити: йшлося, напевне, про смерть сина, після якої князь упав у важку і затяжну депресію.

16

«Advenisti desiderabilis» — друга частина антифони «Cum rex gloriae», яку співають під час пасхального хресного ходу.

Ти прийшов, нами жаданий,

на кого ми чекали в темряві,

щоби Ти нас забрав, ув'язнених, з-під замка,

Тебе кликали наші зітхання,

Тебе кликали наші жалібні плачі,

Ти став надією опечаленим,

Великою охолодою в муках.

17

«Quicquid nix celat, solis calor omne revelat» — «Усе, що сховане снігом, відкриє сонячне тепло».

18

«Щит, притулок, святиня золотої свободи нашої…» — парафразований Иоахим Лелевель, «Зауваження до історії Польщі». Мудрі, додамо, зауваження.

19

«Ми ще добряче, побачиш, нап'ємося на весіллі…» — передбачення єпископа виявилися слушними. Мар'яж Агнешки Кантнерівни з Каспаром Шліком, який робив блискавичну кар'єру, відбувся у 1437 році, а матримоніальні інтриги Люксембуржця — це мій літературний вимисел. Союз П'ястівни і Шліка, хоча й типово політичний, був вельми щасливим і приніс багато маленьких Шліків.

З інших інсценізованих мною шлюбів жоден не відбувся. Син Кантнера, Конрад IX Чорний, не одружився з Барбарою Гогенцоллерн, його законною половиною стала мазовецька княжна Малгожата. Чоловіком Барбари Гогенцоллерн (згадана округлість якої є фабульною вигадкою) став Луїджі III Гонзага, маркіз Мантуйський. Наймолодша донька Кантнера, Анна, вийшла за Владислава I, князя Мазовша. Що ж до короля Польщі, Владислава, якого пізніше назвали Варненьчиком, то він загинув у відомій битві, перш ніж устиг змінити цивільний стан.

20

«Трохи навіть надмірно амбітний, він мітив у єпископи…» — Анджей з Бніна гербу Лодзя став познанським єпископом у 1438 році і займав цю посаду до смерті в 1479 році.

21

«Si vitam inspicias hominum…» — «Якщо ти уважно подивишся на життя та звичаї людей, які весь час шукають вини в інших, то побачиш, що ніхто не без вини» (Disticha Catonis, переклад мій).

22

«Temporibus peccata latent…» — «Провини якийсь час можуть бути приховані, але з часом стають явними». Там само.

23

{23} Spes… una hominem пес mořte relinquit — «Надія — єдина річ, яка не покидає людину навіть у час смерті». Там само.

24

«Christus, resurgens ex mortuis…» — ще один пасхальний спів, заснований на Посланні до Римлян, 6: 9- I0.

Христос, воскреснувши з мертвих, уже більш не вмирає, смерть над Ним не панує вже більше.

Бо вмер Він, то один раз умер для гріха, а що живе, то для Бога живе.

25

Путний боярин — у давній Литві незаможний боярин, який служив багатим панам, виконуючи в них функцію збирача податків або гінця.

26

«Антихрист об'явився!» — виступ агітатора — це коктейль з Мартіна Лютера, Шмалькальденських статей та інших реформатських маніфестів, прикрашений біблійними цитатами з Апокаліпсиса, Другого послання до солунян (2: 9) і Другого послання Петра (2: 2–3).

27

«…де в мене нашитий Judenfleck…» — Judenfleck, відмітну жовту латку, мусили носити на одязі євреї чоловічої статі, а єврейкам закон нав'язував смугасті хустки. Рікса просто настільки звикла до чоловічого одягу, що забула про це.

28

«Мій предок Леві…» — усі «лиха», зіслані на окремі коліна Ізраїлеві, детально перелічує Джошуа Трахтенберг (Joshua Trachtenberg, Diabeł i Żydzi, Uraeus, Gdynia 1997).

29

«Ваші батьки в 1420-му трішки жидовинів погромили…» — я трішки підтягую факти до потреб фабули. Насправді яворських євреїв у 1420 році не тільки погромили, а й вигнали з міста.

30

«З Магдебурга приїхала чимала хевра…» — хевра (гебр.) — компанія, ватага, шатія.

31

«Барух Ата Гашем, Елогейну, мелех га-олам…» — «Благословенний Ти, Гашем, наш Бог, Цар Світу, Творець світла вогню».

32

«Емет, емет, емуна…» — «Правда, правда, віра!»

33

«Єге ш'ме раба меварах…» — «Хай Його велике ім'я буде благословенне на віки вічні!» (арамейська).

34

«…назву поміняли на «Некрономікон» — для менш обізнаних з творчістю Г. П. Лавкрафта (і його талантом фантазу вати): «Аль Азіф», арабський підручник найстрашнішої чорної магії, був перекладений грецькою мовою Теодоросом Філетасом з Константинополя, від перекладача ж походить і назва, під якою цей твір прославився: «Некрономікон». У 1228 році датський алхімік Оле Вурм (Олаус Ворміус) зробив переклад з грецької на латину. Обидва переклади папа Григорій IX прокляв у 1232 році. Латинський «Некрономікон» друкувався двічі: в Німеччині (в XV ст.) і в Іспанії (в XVII ст.). Арабський оригінал безслідно зник.

35

«Увене Єрушалаім ір гакодеш…» — «І відбудуй Єрусалим, святе місто, швидко і за наших днів».

36

«Viendo, no vean!» — «Щоби дивились вони і не бачили», кастильська версія Євангелія від святого Луки, 8: 10.

37

«…празька рушниця, яку прийнято називати «зрадницькою» — прогрес у розвитку озброєнь я дещо прискорюю, короткі «зрадницькі», тобто такі, які носили схованими (за поясом або під плащем) рушниці стали в Празі проблемою дещо пізніше, після 1500 року. Старі чеські літописи наводять зміст рішення магістрату, в якому забороняється носити цю зброю під карою штрафу («Pokud se týká ručnic, mají s nimi chodit jen poblíž svých pozemků, ale ať nedělají škody na rybnících a nestřílejí divoké kachny ani zvěř; ale ty zrádné ručnice, které se teď velice rozmohly, budou zakázány pod pokutou…»[236]).

38

«Тебе звати Пйотр Прейшвіц, міський писар з Будишина» — через три місяці, у вересні 1429 року, Табор здійснив черговий рейд на Лужиці. Гуситам, які тримали в облозі Будишин, допомагав внутрішньою диверсією їхній шпигун, ратушний писар Пйотр Прейшвіц. Його схопили, катували, він зізнався і видав спільників. Будишин відбив штурм і добився на переговорах із Прокопом Голим піврічного перемир'я. Прокоп міг в умовах угоди передбачити звільнення і передачу йому свого агента. Він цього не зробив, Прейшвіца було страчено третього лютого 1430 року. Мораль: шпигун завжди в програші.

39

«Вісімсот злотих ринських» — ринський (рейнський) злотий або гульден (rheinischer Gulden, florenus Rheni) карбували в Кельні, Трірі та Майнці, названі міста нагородив монетним привілеєм імператор Карл IV за підтримку його особи на виборах. Ринський містив менше золота, ніж угорський дукат, а важив трохи більше трьох грамів.

40

«Як заплатить, то я його пощаджу» — щодо цього питання історичні джерела вносять деяку плутанину, ця справа нез'ясована. Річ у тім, що історики однозначно і впевнено стверджують, що князь Ян Жаганський відкупився від гуситів, заплативши їм шістсот гульденів. Ті самі джерела єдиним духом подають, що гусити напали на Жагань і вчинили великі спустошення, зокрема тоді зазнали руйнування жаганський монастир августинців і його унікальна бібліотека. Щоби хоч трохи бути вірним науці, я наказав Якубові Кромешинові вимагати викупу в розмірі восьмисот ринських. Тобто: Ян Жаганський торгувався, викуп знизив, але тим часом гусити встигли наробити шкоди. Після виплати викупу шкодити вони перестали, що знову-таки підтверджують джерела, які пишуть, що завдяки викупу жаганське князівство зазнало відносно невеликих збитків.

41

«Nox ruit et fuscis tellurem amplectitur alis» — «Ніч настала, і сон огорнув усе живе». Вергілій, «Енеїда», 3: 148. Переклад Ігнація Венєвського.

42

«Бути припертим до ріки — це взагалі загрожує розгромом» — через рік, узимку 1431 року, під час повернення з рейду на Угорщину, Сирітки Яна Чапека з Сан зазнали тяжкої поразки і мало не були розбиті дощенту в ідентичній ситуації: під час спроби переправитися через Ваг.

43

«Non nobis…» — «Не нам, Господи, не нам, але Йменню Своєму дай славу» (Псалом 115).

44

«Comes facundus in via… pro vehiculo est». — «Балакучий супутник у дорозі — як віз» (у значенні: робить приємнішою подорож і скорочує її час). Публілій Сирієць, «Сентенції».

45

«Веп volria mon cavalier…» — балада авторства графині де Дє (бл. 1200). Переклад автора.

Я хотіла би свого лицаря

Взяти в обійми голих рук,

В екстазі була б йому мілішою

Ніж пухова подушка,

Палаю до нього палкішим коханням,

Ніж Бланшфлер до Флориса,

Йому присвячу серце і любов.

Розум, і очі, і життя.

Романтична історія Флориса і Бланшфлер була одним із найпопулярніших любовних оповідань в Європі того часу.

46

«Назву тебе нареченою моєю, кохання якої ліпше за вино…» — Кузанський досить вільно цитує Пісню над Піснями, 4: 10,5: 16,7: 13- I4.

47

«Пан на бургу Драхенштейн. Тутешній пфлегер» — пфлегерами називали лицарів, яких сеньйор наділяв функціями та обов'язками військових командирів у підлеглому їм регіоні. Вони відповідали за мобілізацію військовозобов'язаних на випадок воєнного походу і здійснювали нагляд над організацією оборони у разі навали або внутрішніх боїв.

48

«Плата становить три гроші з коня» — пфлегер мав на увазі радше не широкі празькі гроші, а якісь місцеві срібні монети: саксонські, равенсбургські або палатинатські, які були за курсом утричі дешевшими від празького гроша. Але він однаково допускає неймовірне здирництво: плата, якої він вимагає, відповідає денному заробітку робітника, за який можна було купити корець вівса або дві гуски.

49

«…трупів було надто багато» — у різні Плауена, що відбулася 25 січня 1430 року, загинуло понад тисячу людей; як на моє око, беручи до уваги тодішню чисельність таких міст, було перебито добру половину мешканців.

50

«Багато грубої і великої брехні мовиться…» — агітку емісара я вільно заснував на автентичному гуситському маніфесті, який поширювався у прилеглих країнах у різних мовних версіях, узятому з книги Єви Малечинської (Ewa Maleczyńska, Ruch husycki w Czechach i w Polsce, KiW 1959).

51

«Seulete sui et seulete vueil estre…» — одна з найвідоміших балад Кристини Пізанської (переклад Юлії Хартвіг).

Я сама і хочу залишитися сама,

Саму мене залишив мій милий,

Сама я без товариша і без пана,

Самая в стражданні, що понад сили…

52

«De Deu e de nos vos sian perdonatz…» — «Хай вони будуть тобі прощені Богом і нами, просимо Бога, щоб Він їх тобі пробачив» (катарський ритуал над помираючим).

53

«Pater sancte… suscipe ancillam tuam in tua iusticia»- «Святий Отче, прийми служницю свою у своїй справедливості та пошли їй Твою милість і Твого святого Духа». Там само.

54

«Mors stupebit et natura…» — «Dies irae».

Смерть відійде,

і природа з воскреслим творенням

постане перед Судом.

Сувій книг буде розгорнуто,

у яких усе записано,

і за ними світ буде суджений.

55

«Amor condusse noi ad una morte…» — Данте, «Божественна комедія», «Пекло», пісня V.

56

«Будь наче горда вежа кам'яна…» — Там само, «Чистилище», пісня V.

57

«O luce etterna che sola in te sidi…» — там само, «Рай», пісня XXXIII, переклад той самий, що й у попередньому томі.

О вічний блиску, що шляхом сторіч,

Самоосяжний, самоосягаєш

Й, осягнутий, собі зориш у стріч!

58

«Confutatis maledictis…» — наступна строфа з «Dies irae».

Покарай проклятих,

приречених на палючий вогонь,

а мене поклич до святих.

59

«Agnus Dei qui tollit peccata mundi» — «Агнець Божий, який знімає гріхи світу». Початок молитви під час меси.

60

«Requiem aeternam dona ei…» —

«Вічний спочинок зволь їй дати,

Господи, і вічне світло хай їй світить.

У вічній пам'яті вона буде праведною:

не боятиметься сумної новини».

61

«Ad te omnis caгo veniet» — «До тебе прийде кожен чоловік».

62

«Praesens malum auget boni perditi memoria…» — Петро Даміані, «Hymnus de gaudio paradisi».

63

«…литвин, рід якого зовсім недавно було вшановано прийняттям до польського гербу Одровонж» — згідно з положеннями Городельської унії, укладеної другого жовтня 1413 року, польська шляхта коронна прийняла литвинів з боярських родів до своїх гербів, заявивши в документі (за Каролем Шайнохою): «Цим сполучуємо і з'єднуємо наші доми, покоління, роди, гер би і гербові клейиоди з усією шляхтою і боярством литовських земель».

64

«Гостем був Конрад, єпископ Вроцлава…» — це вже останній том, тому незайве було би помістити в примітках кілька відомостей про те, «що було потім». Отже: Конрад П'яст, олесницький князь, був єпископом Вроцлава протягом 29 років. Він помер у віці шістдесяти семи років у замку в Єльчі дев'ятого серпня 1447 року. Через два дні його з великою пишнотою поховали у вроцлавському кафедральному соборі. Цікавим, беручи до уваги яскраво виражену антипольськість Конрада, може бути той факт, що його наступником у Вроцлаві проголосили поляка, Пйотра Новака з Нивниці, який за свого правління покращив зіпсовані Конрадом відносини з гнезненською архідієцезією, якій Вроцлав завжди підпорядковувався в церковній ієрархії.

65

«…яка допоможе народові переплисти будь-який потоп…» — з непотоплюваним, здатним подолати будь-який історичний потоп кораблем порівняв святиню на Ясній Гурі примас Стефан Вишинський (у висловлюванні від 23 травня 1969 р.).

66

«…того страху, який Сирітки посіяли в Новій Марці…» — влітку 1433 року Ягайло розпочав війну з Тевтонським орденом. Згідно з укладеним за рік до того у Паб'яницях союзом, на боці польських військ на землі Ордену вторглося вісім тисяч Сиріток під проводом Яна Чапека із Сан. Сирітки викликали особливий жах серед найманих військ хрестоносців, які складалися з чехів, бо не мали милосердя до відщепенців, «зрадників чеської мови», які вислужувалися перед німцями. Самі хрестоносці теж боялися Сиріток як вогню.

Варто згадати, що коли Сирітки Яна Чапека йшли на Пруссію, широкомасштабну допомогу їм надав князь Ян Жаганський, який раптом став

дуже пророльським і прочеським. А про Ріксу і її роль історія мовчить… Отак-то воно буває.

67

«Більшості уже начебто немає серед живих. Померли, ще й року не минуло від нападу на монастир» — у такому швидкому кінці учасників нападу на ясногурський монастир переконує Длугош у «Річниках…». Реальність була інакша, історичні нападники жили довше, інколи набагато. Князь Федір Острозький був живий ще і в 1438 році, ми бачимо його в польському війську під час війни з австрійським Альбрехтом за право на чеський престол. Подальша доля князя і дата його смерті невідомі. Ян Куропатва з Ланьцухова займав різні посади, був радником короля Казимира Ягеллончика під час Тринадцятирічної війни, помер після 1462 року. Єдиним, хто попрощався з життям невдовзі після нападу, причому насильницькою смертю, був Якуб Надобний з Рогова, який літом 1431 року загинув під Луцьком у війні зі збунтованим Свидригайлом.

68

«Князь пішов на Литву» — після Падіння Глівіце Сигізмунд Корибутович подався до Чехії, в 1431 році брав участь у битві під Домажліце. Потім повернувся до Литви, де виступив на боці Свидригайла, який збунтувався проти Польщі. Загинув він у фатальній для бунтівників битві під Вілкомежем над рікою Святою[237] першого вересня 1435 року. Це був, достоту як і напророкував привид в замку Одри, четвер, за чотирнадцять днів до осіннього рівнодення.

69

«Приєднався до нас після перемоги під Домажліце. Коли наше сильно зверху було» — Гайн фон Чірне приєднався до гуситів з Нємчі в 1432 році, спільно з ними він грабував Шльонськ. У 1434 році, після Ліпан, коли фортуна повернулася іншим боком, вирішив рятувати шкуру, знову переходячи під інший прапор. У серпні 1434 року він підговорив Бедржиха зі Стражниці вирушити з грабіжницьким рейдом на Львувек, по дорозі запропонувавши погостювати у замку Фалькенштейн, що належав його братові. Там він схопив Бедржиха — підступом, уночі, ввві сні, і видав його свидничанам. У свидницькій вежі Бедржих сидів до грудня, і вийшов, як і Пйотр Поляк, після виплати викупу і переговорів, внаслідок яких переможні помірковані чеські калікстини зобов'язалися віддати сілезцям Нємчу, Вежбно й Отмухов. Бедржих зі Стражниці, останній гейтман польових військ Табора, у 1436

році уклав пакт з імператором Сигізмундом і повів рештки таборитів в Угорщину, на війну з турками. Помер в 1459 році.

70

«Уяву сила зрадила була…» — Данте, «Божественна комедія», «Рай», пісня XXXIII.